

TAYLOR INSTITUTION
DOMI NUS ILLU
MINA TIO MEA

ŒUVRES
DE BOSSUET.

TOME PREMIER.

Se Trouvent

A VERSAILLES,

CHEZ

LEBEL, Éditeur, imprimeur-libraire, rue Satory, n.° 122.

A PARIS,

LE NORMANT, imprimeur-libraire, rue de Seine, n.° 8;

PILLET, imprimeur-libraire, rue Christine, n.° 5;

BRUNOT-LABBE, libraire, quai des Augustins, n.° 33;

BLAISE, libraire, quai des Augustins, n.° 61;

LE CLÈRE, libraire, quai des Augustins, n.° 51;

BOSSANGE ET MASSON, imprimeurs-libraires, rue de Tournon;

RENOUARD, libraire, rue Saint-André-des-Arts;

TREUTTEL ET VURTS, libraires, rue de Bourbon;

FOUCAULT, libraire, quai des Augustins, n.° 17;

AUDOT, libraire, rue des Mathurins-Saint-Jacques, n.° 18.

ET A BRUXELLES,

LE CHARLIER, libraire.

Desenne Del. Leroux Sculp.

BOSSUET.

à Versailles, chez Lebel.

ŒUVRES

DE BOSSUET,

ÉVÊQUE DE MEAUX,

REVUES SUR LES MANUSCRITS ORIGINAUX,

ET LES ÉDITIONS LES PLUS CORRECTES.

TOME PREMIER.

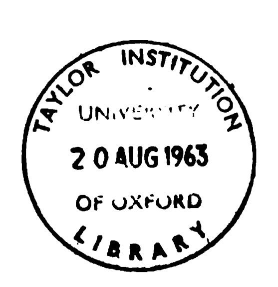

A VERSAILLES,

DE L'IMPRIMERIE DE J. A. LEBEL,

RUE SATORY, N.° 122.

1815.

TAYLOR INSTITUTION
UNIVERSITY
20 AUG 1963
OF OXFORD
LIBRARY

Au Roi.

Sire,

Au milieu de ce concert d'applaudissemens et de vœux que le bonheur de votre présence inspire, la foible voix d'un homme obscur osera-t-elle s'y mêler ? osera-t-il aspirer à l'honneur de déposer à vos pieds un hommage qu'il espère que Votre Majesté ne dédaignera pas ? C'est l'illustre Bossuet qu'il vous présente ; non son ombre animée sur la toile ou respirant sur le marbre, mais son génie vivant dans

ses ouvrages. L'édition en a été pré-parée avec quelque soin, pour qu'elle fût intègre, correcte, et sans mélange étranger.

Le suffrage unanime de l'Europe savante a depuis long-temps placé les ouvrages de Bossuet au premier rang de ceux qu'on admire, parce qu'ils sont autant recommandables par les lumières qu'ils ont versées sur les plus essentielles parties de la science humaine, que par le feu de l'éloquence qui les anime.

Vérité, vertu : ce qu'il a plu à Dieu de nous révéler, ce qu'il nous a prescrit, ce qui élève l'homme au-dessus de tous les êtres muets de la Nature ; voilà le thème entier de la doctrine de Bossuet.

Organe majestueux de la Divinité,

il nous montre la Religion descendue du Ciel pour la paix, le bonheur et le salut du monde ; il nous fait voir en elle la base unique de la morale, le lien essentiel des familles et des sociétés, et l'appui nécessaire des lois.

Noble précepteur des Souverains, il suspend leurs trônes à la voûte des cieux ; et comme ils sont les images de Dieu sur la terre, il veut que ces images rappellent moins sa puissance, que sa bonté, sa justice et son amour.

Sage instituteur des Peuples, il les prémunit contre le fatal écueil de l'indépendance, et il les forme, non à une servile obéissance, mais à une soumission filiale.

Il parle à chacun son langage, comme l'exigent les convenances; simple avec les simples, il se borne à les instruire de ce qu'il leur importe de savoir et de pratiquer pendant le cours entier de leur vie: grand et sublime avec les Grands, il leur fait admirer la vérité dans tout son éclat, et chérir la vertu dans toute la pureté de ses charmes.

Ses écrits enfin ornent l'esprit et l'éclairent, ils échauffent le coeur, et inspirent le talent dont ils sont un heureux modèle.

Vous avez bien voulu permettre, Sire, que le Recueil en parût sous vos auspices: la plupart vous étoient depuis long-temps familiers, ainsi que

les autres chefs-d'œuvre d'esprit de toutes les Nations et de tous les âges. Nous n'ignorons pas, Sire, combien, dès vos plus jeunes ans, vous avez montré de goût et d'ardeur pour tout ce qui peut ajouter à la perfection d'un beau naturel. Nous n'ignorons pas quelle étendue, quelle variété de connoissances vous avez su acquérir dans vos loisirs; nous savons que vous ne vous délassiez de l'étude sérieuse et approfondie du grand art de régner, qu'en parcourant le champ des aimables fictions, fruits heureux de la verve d'Homère et de Virgile, du Tasse et de Milton; et tous les jours nous voyons avec admiration, que si Minerve a enrichi de ses dons les plus rares le diadème dont est

ceint votre auguste front, les Muses et les Graces a l'envi l'ont embelli de guirlandes des fleurs les plus exquises.

Daignez, Sire, avec cette bonté qui vous ravit tous les cœurs, agréer les hommages d'amour, de reconnoissance et de fidélité, que met aux pieds de Votre Majesté,

Le plus humble, le plus respectueux,
et le plus dévoué de vos Serviteurs
et Sujets.

PRÉFACE.

Le titre de cet ouvrage et le prospectus qui en a été distribué, annoncent une collection complète des Œuvres de Bossuet. Depuis la mort de ce grand homme, arrivée en 1704, on a essayé trois fois de recueillir et de donner au public toutes ses diverses productions.

Le premier qui en ait fait l'entreprise, est un célèbre imprimeur de Venise, *Jean-Baptiste Albrizzi*; il sortit successivement de ses presses, depuis 1736 jusqu'en 1757, dix volumes *in-4.°*, qui ne contiennent que les ouvrages écrits en français par Bossuet, et publiés de son vivant. Dans l'avertissement en tête du dixième, Albrizzi fils promettoit de continuer l'édition commencée par son père, et de donner les ouvrages latins et les œuvres posthumes. Le père avoit déjà promis, dans l'avertissement du tome sixième, que sa collection seroit terminée par un *Bossuétiana*, ou recueil de pièces singulières relatives à Bossuet; mais ces promesses n'ont point été effectuées, et cette édition de Venise, quoique fort belle, n'a jamais été recherchée, soit parce qu'elle est incomplète, soit parce que les fautes typographiques y sont nombreuses, soit parce que les traités

y sont mal distribués, soit enfin parce qu'une édition commencée plus tard à Paris, et déjà terminée, dispensoit de recourir à une édition étrangère. L'équité ne nous permet pas de taire, que les éditeurs de Venise ont ajouté, sur les ouvrages par eux publiés, des remarques en petit nombre, mais la plupart justes. Nous avons adopté les plus intéressantes, et nous disons plus bas comment on les reconnoîtra.

L'édition de Paris est donc la seconde entreprise d'une collection générale. Il en parut d'abord de 1743 à 1747, douze volumes *in-4.°*, par les soins d'un estimable éditeur, l'abbé *Gabriel - Louis-Calabre Pérau*. Un autre éditeur non moins habile, *Charles - François Le Roi*, publia en 1745 la Défense de la Déclaration du clergé, en latin, telle que Bossuet l'avoit écrite, et l'accompagna d'une version française de sa façon : le tout formant cinq volumes *in-4°*. Enfin le même C. F. Le Roi fit paroître en 1753, sous le titre d'*OEuvres posthumes*, trois nouveaux volumes, servant de supplément aux dix-sept qui avoient précédé. Ces éditeurs avoient eu la communication des manuscrits de Bossuet, et malgré quelques négligences et quelques fautes réelles, trop sévèrement reprochées au premier, on peut dire en général, qu'ils ont rempli leur tâche avec intelligence et fidélité.

Telle est l'édition de Paris, formant vingt volumes in-4°. Belle, correcte, dirigée par des personnes de mérite, elle fut parfaitement accueillie; et devenue moins commune par le laps de soixante années, elle est aujourd'hui d'un fort grand prix.

Nous devons observer ici, pour les bibliophiles, que les douze premiers volumes ayant été rapidement enlevés, on les réimprima dans le cours des années 1747, 1748 et 1749, et que cette réimpression se distingue de la première, non-seulement par les dates et par de légers changemens dans quelques préfaces, mais par le papier, qui est moins beau, et par les incorrections, qui, dans plusieurs volumes, sont très-multipliées.

Nous dirons encore, que cette première édition de Paris a été contrefaite *in*-8.° à Avignon, sous le nom de Liége, en 1766 et 1768: et qu'au vingt-deuxième et dernier volume de cette contrefaçon, le libraire a ajouté la *Vie de Bossuet, par Burigny*, et une table par chapitres des Traités contenus dans chacun des volumes.

Les manuscrits de Bossuet, après la mort de ses neveu et arrière-neveu, ayant été remis entre les mains des Bénédictins des Blancs-Manteaux, et de quelques ecclésiastiques qui leur étoient associés, ces messieurs y trouvèrent une grande quantité de pièces inédites, qu'ils crurent dignes de l'intérêt

public, et formèrent en conséquence le projet de donner une édition beaucoup plus ample et plus complète, que celle de messieurs Pérau et Le Roi: c'est la troisième entreprise de ce genre.

L'abbé *Charles Le Queux* et dom *Jean-Pierre Déforis*, nous paroissent en avoir partagé seuls tout le travail. Le premier avoit déjà donné de bonnes éditions de quelques ouvrages particuliers de Bossuet, de l'*Exposition de la Doctrine de l'Eglise catholique*, 1761, *in*-12: des *Oraisons funèbres*, 1762, *in*-12; il avoit encore préparé celle de l'*Histoire des Variations*, qui ne parut qu'en 1772, par les soins de C. F. Le Roi, cinq volumes *in*-12. Mais dès que le plan d'une édition générale fut arrêté, l'abbé Le Queux s'y livra avec un zèle qui peut-être abrégea ses jours; il en distribua le prospectus en 1766, et mourut en 1768. La partie bien importante du travail qu'il avoit préférée, étoit la révision des ouvrages imprimés, leur collation avec les manuscrits originaux, et la rectification de tout ce qui s'y trouvoit corrigé de la main de Bossuet. On doit regretter qu'il n'ait pas achevé cette révision comme il l'avoit commencée; car, dans l'examen que nous avons fait de ce qu'il avoit ainsi préparé, nous n'avons pu qu'applaudir à son exactitude.

Son collaborateur, dom Déforis, s'étoit chargé pour sa part, de déblayer les manuscrits non en-

core publiés. Les précédens éditeurs avoient cru devoir négliger une prodigieuse quantité d'esquisses de sermons trouvées dans les papiers de Bossuet : on sait qu'en effet il n'en écrivit d'entiers, que dans les premiers temps de sa carrière apostolique, et qu'il s'habitua, dans la suite, à les improviser. Ils avoient cru devoir négliger de même d'immenses porte-feuilles remplis de lettres, soit par lui, soit à lui écrites, et qui étoient l'ensemble de ses diverses correspondances. Dom Déforis, ayant affronté la lecture de tous ces papiers, n'en jugea pas comme eux : il rangea, dans un ordre méthodique, les canevas de Sermons; les Lettres, par ordre de dates; et, sans égard pour la distribution générale, il se hâta de les publier.

Par la mort de l'abbé Le Queux, il étoit resté seul éditeur. Cet abbé, comme nous l'avons dit, avoit revu, corrigé et disposé pour cette édition, les principaux ouvrages déjà connus, et plusieurs fois imprimés. Son plan étoit qu'ils fussent distribués en différentes classes : d'abord les traités sur l'Ecriture sainte, à raison de la dignité de la matière : ensuite ceux de controverse, etc. On trouve ce plan tracé à la fin de son édition des Oraisons funèbres. Dom Déforis, n'étant plus gêné par cet associé, publia d'abord trois volumes sur l'Ecriture sainte; puis, impatient de mettre au jour son propre travail, il les fit suivre immédiatement de douze volumes de Sermons et de Lettres.

Nous supposons ici que le triage des sermons lui appartient, contre l'opinion de plusieurs personnes instruites, qui en font honneur à son confrère dom *Hippolyte-Augustin de Coniac*. Ce qui nous décide en faveur du premier, c'est le silence de l'historien des écrivains de la congrégation de Saint-Maur, de dom *Tassin*: qui, dans l'énumération des ouvrages de dom de Coniac, ne dit point qu'il se soit occupé des sermons: c'est surtout le silence de dom Déforis lui-même, qui, nous apprenant que l'abbé de la Motte, ancien grand vicaire de Troyes, avoit commencé à les débrouiller, se seroit certainement fait scrupule de ne pas nommer dom de Coniac, si ce travail lui eût appartenu.

De très-bon cœur nous rendons justice à dom Déforis, et louons ce qu'il a fait d'utile; mais aussi nous ne pouvons pas entièrement dissimuler les reproches qu'il a mérités.

Sans doute on doit lui savoir gré de la publication des sermons, dans la plupart desquels, quoique simplement ébauchés, on trouve l'empreinte du génie de Bossuet, ses idées profondes, ses mouvemens d'inspiration, sa mâle éloquence: c'est un beau présent fait à la littérature et à la religion: ce sont des cartons de Raphael; mais on peut blâmer justement l'éditeur, d'avoir enflé ses volumes d'une multitude de fragmens répétés jusqu'à dix fois et presque dans les mêmes termes.

On lui doit également de la reconnoissance, d'avoir tiré de l'oubli des Lettres très-instructives et très-intéressantes; mais au lieu de suivre l'ordre des matières, si naturel et si simple, devoit-il suivre l'ordre des dates, qui, ramenant à cent époques différentes un même sujet autant de fois interrompu, fatigue nécessairement l'attention et trouble la mémoire du lecteur? Devoit-il joindre aux lettres de Bossuet, celles qui lui étoient adressées, à moins qu'elles ne fussent nécessaires pour entendre ses réponses? Et parmi celles de Bossuet lui-même, n'en est-il pas un grand nombre d'indifférentes, et d'autres qui pouvoient impunément, qui devoient même rester toujours ignorées?

Comment encore excuser l'énorme et trop souvent oiseuse prolixité des préfaces, des analyses, des notices, des notes, des tables dont il a surchargé les quinze volumes qu'il a donnés? Dans son prospectus il en annonçoit vingt-quatre ou vingt-cinq : s'il eût achevé son édition, en continuant de s'abandonner à cette intarissable diffusion, le nombre se seroit certainement élevé de quarante à cinquante vol. *in*-4°.

Mais un tort plus grave, est l'esprit de parti qu'il montre à découvert et sans réserve en toute occasion; ce zèle inconsidéré le dominoit au point, qu'oubliant ses protestations réitérées de respect

et d'admiration pour la doctrine toujours pure, toujours exacte de Bossuet, il se permet, et sur des matières sérieuses, de blâmer sa modération et de censurer ses opinions. Les murmures, les plaintes qui, dès la publication de ses premiers volumes, s'élevèrent de tous côtés contre lui, et dont nous ne sommes ici que de très-foibles échos, ne le rendirent pas plus circonspect. Ni les avis des censeurs, ni l'autorité du clergé, ni les représentations de ses confrères, ne purent vaincre son inflexible opiniâtreté; il ne s'arrêta enfin et ne cessa d'imprimer, que sur la défense expresse des supérieurs de sa congrégation.

Ces faits, dont nous avons été témoins, ont eu trop de publicité, et les torts de ce religieux sont trop évidens à quiconque le lit, pour que nous puissions les taire : nous ne les rappelons cependant qu'à regret, et par la nécessité d'assigner les vraies causes du discrédit de cette édition et de sa chute. Le quinzième tome est imparfait, renferme des morceaux tronqués et hors de place; une longue dissertation qui le termine, n'est pas même achevée, la dernière ligne finit au milieu d'une phrase; en sorte que tout lecteur croiroit qu'il manque quelques pages à son exemplaire; mais il n'en manque pas, et la dernière page étoit imprimée, lorsque dom Déforis, frappé d'interdiction, retira son manuscrit, et se résigna au silence qui lui étoit enjoint.

joint. Telle est la vraie solution d'une énigme qu'on a faussement interprétée. Il survécut six ans à sa disgrâce, édifiant par sa soumission et sa régularité, et tomba sous la hache révolutionnaire, le 25 juin 1794, âgé de soixante-deux ans.

La même année 1788, où le quinzième tome avoit paru, on donna, comme suite, les tomes 16, 17 et 18, sans préface, sans même le plus court avertissement. Ces volumes étoient depuis long-temps imprimés, avoient été préparés par l'abbé Le Queux, et selon son plan, beaucoup plus régulièrement ordonné, devoient former les tomes 4, 5 et 6 de la collection. La preuve en est dans les signatures au bas des pages qui suivent immédiatement les frontispices, et dans la préface du tome premier, où dom Déforis dit qu'il donne six volumes, tandis qu'il n'en donnoit que trois. Rien depuis n'a paru. Telle est l'histoire, tel a été le sort de cette édition, dont le discrédit est un arrêt qui nous enjoint d'en éviter les défauts.

Celle de messieurs Pérau et Le Roi, est donc la seule aujourd'hui qui soit digne d'être recherchée; mais, épuisée depuis long-temps, les exemplaires en sont rares et chers; mais elle est incomplète, puisqu'il y manque les Sermons, la Correspondance et quelques autres pièces; mais elle n'a point de table générale, défaut très-grand dans une collection si nombreuse et si variée; mais cette édi-

tion enfin, que nous avons louée de très-bonne foi, n'est pas exempte de fautes réelles et de négligences, qu'il est important de corriger et de réparer.

Ces reproches, que nous adoucissons, lui ont été plus durement faits par l'abbé Le Queux, par C. F. Le Roi, par dom Déforis même; ils ne tombent que sur le premier éditeur, l'abbé Pérau; et ils sont fondés, en ce que pour plusieurs traités importans, dont il avoit en main les manuscrits, tels que l'*Histoire des Variations*, le *Traité de la Communion sous les deux espèces*, et quelques autres, qui d'ailleurs avoient été plus d'une fois réimprimés avec les additions et corrections de Bossuet : au lieu de suivre du moins ces éditions revues et corrigées, il a maladroitement copié les premières, avec leurs imperfections.

Ce sont ces motifs réunis, et les pressantes sollicitations de tous ceux qu'intéresse la gloire littéraire de la France, qui nous ont déterminé à entreprendre celle que nous donnons aujourd'hui. Jaloux de son succès, nous n'avons négligé aucune des précautions nécessaires pour l'assurer.

D'abord nous ne dirons qu'un mot de la partie matérielle et mécanique, c'est-à-dire, de la *netteté des caractères*, ils sont absolument neufs; du *choix du papier*, il est beau, solide, et de cette

nuance de blanc qui plaît à l'œil et ne le fatigue pas; de *la correction*, nous y apportons la plus grande exactitude. Qu'on veuille bien remarquer enfin, que nous ne nous sommes pas proposé de donner une édition de luxe; trop peu de personnes auroient pu y atteindre; mais une édition qui eût tout le mérite typographique, compatible avec la médiocrité de son prix. Les preuves d'exactitude à nos engagemens sont déjà faites, par l'édition des *Vies des Saints de Godescard*, et par celle des *Œuvres du P. Bourdaloue*, que le public a daigné honorer de son suffrage. Encouragés par ces heureux essais, nous avons redoublé de zèle pour mériter à celle de Bossuet un accueil aussi flatteur, et nous osons espérer, que l'exécution mécanique sera le moindre des avantages qu'on lui reconnoîtra.

Bossuet, orateur sublime, théologien profond, controversiste sans rival, historien inimitable, et l'homme du génie le plus vaste, le plus éminent, dans un siècle que tous les talens ont illustré: Bossuet, pendant une longue carrière, n'a pas cessé d'écrire; et le nombre de ses ouvrages, soit de ceux qui ont paru pendant sa vie, soit de ceux qui n'ont été donnés qu'après sa mort, est réellement prodigieux. Voulant les réunir en un seul corps, les personnes éclairées que nous nous sommes fait un devoir de consulter, ont pensé que

notre collection ne seroit digne de la confiance et de l'estime publique, que si elle étoit 1.° entière et sans omission; 2.° faite ou sur les manuscrits originaux, ou sur les éditions les meilleures et les plus correctes ; 3.° régulièrement distribuée ; 4.° exempte de tous accessoires superflus : enfin, qu'elle devoit offrir Bossuet, tout Bossuet, rien que Bossuet.

Ces conditions étoient trop sages pour que nous hésitassions à y souscrire et à les remplir.

Nous nous sommes donc appliqués, 1.° à rechercher et à nous procurer toutes les éditions générales et particulières, et tous les recueils partiels qui en ont paru; afin qu'aucune pièce légitime ne nous échappât, et que nous pussions affirmer avec vérité que notre collection étoit complète. Les ouvrages imprimés du vivant de l'auteur offroient peu de difficultés; mais les posthumes exigeoient plus d'attention. On sait en effet, que l'authenticité de plusieurs de ces derniers a été contestée, qu'on les a suspectés d'interpolation, et que des savans étrangers, que le *cardinal Gerdil*, entr'autres, n'a pas craint d'avancer qu'on devoit se défier de tous. L'opinion d'un personnage aussi grave, aussi sage que le cardinal Gerdil, méritoit d'être approfondie. Nous l'avons donc examinée et pesée à la rigueur; dans la notice de ces ouvrages, en tête de chacune des classes où nous les plaçons, nous

donnons les preuves de leur authenticité, si claires et si convaincantes, qu'elles doivent dissiper jusqu'à l'ombre du doute.

On a beaucoup parlé, on parle beaucoup encore de plusieurs manuscrits inédits de Bossuet, et il est vrai qu'il existe une prodigieuse quantité de papiers écrits de sa main : mais ce ne sont pas des ouvrages, ce sont des notes ou des matériaux qu'il a pour la plupart employés. Ce qu'en a dit, il y a soixante ans, un homme qui les a eus long-temps à sa disposition, qui étoit très en état de les apprécier, qui même en a publié trois volumes, C. F. Le Roi, nous laissoit si peu d'espoir de trouver quelque chose à glaner après lui, que nous étions fort tentés de nous abstenir de les rechercher. Cependant, pour en parler avec plus d'assurance, nous avons vu et lu avec attention ceux au moins qui offroient l'apparence d'un travail suivi. Les premiers que nous ayons examinés étoient des abrégés de Grammaire, des observations sur les Langues, la Rhétorique, les Tropes oratoires, espèces de Rudimens très-clairs sans doute et très-exacts, mais superficiels, et rédigés par l'habile instituteur pour son utilité propre, et pour se préparer aux leçons qu'il avoit à donner à son auguste élève. Le plus complet de ces manuscrits a pour titre *la Logique;* il paroît qu'on avoit eu dessein de le publier, car

il est muni de l'approbation d'un censeur, datée du 24 avril 1749, et d'ailleurs il est énoncé dans le second privilége obtenu par l'Evêque de Troyes pour l'impression des Œuvres posthumes de son oncle. Cependant il n'a point paru, et en le lisant on juge aisément pourquoi. Quand Bossuet l'écrivit, la Logique de Port-royal étoit déjà connue, couroit dans beaucoup de mains, étoit même imprimée : il en fit donc un abrégé, changea quelque chose à l'ordre des chapitres, et aux exemples allégués substitua d'autres exemples : eut-il jamais la pensée qu'un tel abrégé dût être publié? Son neveu a donc agi prudemment en supprimant un opuscule indifférent à la gloire de son oncle, et d'autant plus inutile au public, que la Logique de Port-royal, très-perfectionnée dans les éditions qui ont suivi la première, jouit et jouira long-temps de l'estime la mieux méritée.

Dans un genre supérieur nous avons trouvé quelques fragmens dignes d'intérêt, et nous les ferons remarquer en les imprimant : mais pouvions-nous adopter des traités ébauchés, incorrects, imparfaits, sur différens points de dogme, de discipline et de morale ? un grand volume en partie lacéré, sur la méthode des anciens Pères d'expliquer au peuple l'Ecriture sainte et les mystères de la religion ; tous essais informes d'un jeune homme plein de grands talens, qui les cultive

et s'exerce à les développer. Publier de tels écrits, ce seroit trahir Bossuet, et ajouter un misérable surcroît à la collection de ses excellens ouvrages (1).

Pour éviter de nous répéter, nous nous réservons de parler des manuscrits sur l'Ecriture sainte en tête de nos observations sur les ouvrages imprimés de cette classe.

2.° Notre édition est faite ou sur les manuscrits originaux, ou sur les éditions les plus correctes. On sait, et, en parcourant les manuscrits de Bossuet, on voit qu'il ne cessoit de retoucher ses ouvrages, ceux même qui étoient déjà publiés; car tous sont chargés d'additions et de corrections de sa main. Le soin des éditeurs, après lui, a donc dû être de réformer les premières éditions, et de ne donner les nouvelles, qu'avec les changemens faits par l'auteur. C'est ce qui rend inexcusable l'abbé Pérau, et ce qui déprécie réellement plusieurs volumes de l'édition de Paris, où ces rectifications, comme nous l'avons dit, ont été négligées; et par la raison des contraires, c'est ce qui rend précieuses les éditions données par l'abbé Le Queux et C. F. Le Roi, parce qu'ils y ont fidèlement inséré toutes les cor-

(1) Ajoutons ici le témoignage du nouvel historien de Bossuet. Dans l'Avertissement, en tête du tome I, pages VI et VII, il dit : « Tous les manuscrits de Bossuet » ont été mis à ma disposition; je n'y ai rien trouvé » d'important qui ne fût déjà connu par les différentes » éditions qu'on a données de ses ouvrages. »

rections des manuscrits originaux. Nos soins à cet égard ont égalé les leurs, et nous n'avons rien négligé pour que l'*édition de Versailles*, que nous offrons aujourd'hui, balançât au moins le mérite de toutes celles qui ont paru jusqu'ici.

3.° Quant à la distribution des traités, nous y avons long-temps réfléchi; et après un mûr examen, nous sommes forcés de convenir qu'il ne nous a pas paru possible d'en former une exactement méthodique. Plusieurs de ces traités, par l'affinité de leur sujet, peuvent appartenir à diverses classes, et être arbitrairement placés dans l'une ou dans l'autre. Puisqu'il falloit se décider, nous avons au moins évité deux inconvéniens, l'un de trop multiplier les divisions, l'autre de mettre ensemble des traités sur des matières absolument disparates.

Nous partageons donc le tout en *six classes majeures*: la *première* contient les écrits de Bossuet sur l'Ecriture sainte et sur son interprétation; la *deuxième*, ce qu'il a composé, comme évêque, pour l'usage, la discipline et l'instruction particulière de son diocèse: de plus, ce qu'il a composé au nom et comme l'aigle du clergé de France; la *troisième*, ses oraisons funèbres, sermons, discours, et ses livres de piété; la *quatrième*, ses ouvrages de controverse et de critique; la *cinquième*, ce qu'il a écrit pour l'éducation du grand Dauphin; la

sixième enfin, sous le titre de *Mélanges*, renferme divers opuscules n'appartenant directement à aucune des classes précédentes, et un choix des lettres. Le remède aux irrégularités inévitables de cette division, sera une Table générale des matières, faite avec le plus grand soin. Quant à la table synoptique qui suit immédiatement cette préface, elle présente, sous un seul coup-d'œil, nos six classes, avec l'ordre des traités contenus dans chacune, et indique les volumes où ils se trouvent.

4.° Pour ne pas grossir une collection déjà très-nombreuse, nous en éliminons toutes les superfluités, tous les accessoires, tout ce qui n'est pas Bossuet; nous souvenant de ce qu'a dit un homme plein de sens et de goût: *Fuit iis omnibus qui aliorum edunt scripta, hoc in omni ætate familiare vitium, ut se primùm, auctorem deinde suum illustrandos ornandosque susceperint.* Indépendamment de cet élan de vanité, qui porte des hommes obscurs à accoler leur nom, fait pour être toujours ignoré, à quelque nom célèbre; et leurs minces écrits à des écrits admirés; trop souvent la manie des longues préfaces, des avertissemens, des analyses, a bien moins pour objet d'instruire le lecteur, que de le préoccuper: et par une trompeuse adresse, lui insinuer, comme appartenant à l'auteur, des opinions diamétralement opposées

à ses véritables sentimens. Pour éviter jusqu'au soupçon de cet art insidieux, on ne trouvera dans notre édition, point de préface hors celle-ci, point de traduction des ouvrages latins, point d'analyses, rien en un mot d'étranger à Bossuet. Nous nous bornons à mettre en tête de chaque classe, d'abord le titre de chacun des ouvrages que nous y faisons entrer, la date de leurs premières éditions, leur format et le nombre des volumes: ensuite des remarques historiques très-courtes sur chacun, pour dire à quelle occasion ils ont été composés; *la date* où ils ont été publiés pour la première fois, afin qu'on puisse distinguer les posthumes, dont au besoin nous démontrons l'authenticité; l'*occasion*, parce que souvent il est nécessaire d'en être instruit, pour la pleine intelligence de ce qu'on va lire. De plus amples détails bibliographiques sont réservés à la vie particulière d'un auteur. La plume qui nous a si élégamment tracé les aimables qualités, les rares talens et les éminentes vertus de l'illustre Archevêque de Cambrai, étoit seule digne de nous tracer encore l'essor du génie de l'immortel Evêque de Meaux. C'est ce qu'a parfaitement exécuté monseigneur de Bausset, dans l'Histoire de la vie et des ouvrages de Bossuet, qu'il a daigné confier à nos presses, et qui vient d'en sortir. C'est le plus noble péristyle que nous puissions mettre en avant du monument que nous érigeons à la mémoire de

ce grand homme, par une édition soignée de tous ses ouvrages. Bossuet y est peint, dès le début et dans tout le cours de sa carrière, avec un intérêt qui va croissant comme son âge et sa célébrité; et le nom de son historien désormais inséparable du sien, ajoute un nouveau lustre à la gloire de l'église gallicane.

La notice des ouvrages de Bossuet y est si exacte, semée d'ailleurs d'anecdotes ignorées et si curieuses, que nous serons dispensés de publier la majeure partie du travail que nous avions préparé à cet égard : nous aurons donc très-peu de chose à ajouter à ce qu'en a dit l'illustre historien.

Nous avons dit que nous élaguions de notre collection tout ce qui n'étoit pas de Bossuet, et par conséquent les traductions de ses ouvrages latins. Il en est une cependant généralement estimée, d'un ouvrage difficile, et qu'on pourroit regretter que nous eussions supprimée : c'est celle de la *Défense de la déclaration du Clergé, par C. F. Le Roi.* Pour concilier donc le vœu d'un grand nombre de souscripteurs, avec la sévère exécution de notre plan, nous imprimons cette traduction dans la même forme que le texte, laissant à chacun la liberté de la prendre, ou de ne la prendre pas, à son choix.

Enfin, quoique strictement asservis à la loi que nous nous sommes imposée, de n'ajouter rien à Bossuet, on nous accuseroit de pusillanimité, si nous portions le scrupule jusqu'à n'oser pas placer quelques notes, soit pour éclaircir des faits obscurs et peu connus, soit pour rectifier quelques inadvertances de notre auteur (car il lui en est échappé quelques-unes: *summus est, homo tamen*). On en trouvera donc çà et là; mais fort rares, mais indispensables, et en si peu de mots, que leur totalité rempliroit à peine trente pages. La meilleure partie de ces notes, au reste, ne nous appartient pas: elles sont presque toutes empruntées ou des éditeurs de Venise, ou de ceux de Paris: les signatures abrégées, *édit. de Ven.*, *édit. de Par.*, *édit. de Vers.*, mises au bas de chacune, en indiquent les auteurs.

Terminons par la réponse à une observation qu'on nous a faite. « Quoique tous les ouvrages de » Bossuet soient excellens dans leur genre, tous » cependant ne sont pas d'un égal intérêt, tous ne » conviennent pas à tous les lecteurs, il en est même » qui ne peuvent être bien entendus que par des » théologiens de profession. » Les personnes qui nous ont fait cette observation, pensoient donc que nous pouvions, sans inconvénient, retrancher de notre édition ces ouvrages, entr'autres ceux qui n'ont pour objet que des controverses terminées,

ceux encore auxquels l'auteur n'a pas pu mettre la dernière main ; que notre édition, ainsi élaguée, n'en seroit pas moins intéressante ; et que le nombre des volumes réduit, le prix du total en seroit plus modéré.

A cela nous répondons 1.° qu'il n'existe réellement pas une édition complète des Œuvres de Bossuet, ce qui est une honte pour la typographie française : et c'est cette honte que nous voulons effacer. On admire une belle tête sortie des mains d'un grand artiste : n'admire-t-on pas plus encore la statue entière, et belle dans toutes ses proportions ? On peut aussi appliquer aux ouvrages de Bossuet, ce que l'orateur romain disoit des discours de Crassus, que le dernier qu'on avoit entendu paroissoit toujours être le meilleur.

2.° Bossuet a beaucoup travaillé sur des controverses qui ont aujourd'hui moins d'intérêt, sur le quiétisme par exemple ; mais pourroit-on jamais oublier le mérite des écrits qui ont assuré le triomphe de la vérité ? Les ouvrages des saints Pères qui, depuis la naissance de l'Eglise, ont combattu les hérésies, sont-ils moins révérés, parce que les hérésies ont disparu ? non sans doute, et ceux de Bossuet, leur émule, sont et seront toujours d'autant plus précieux, qu'ils continuent la chaîne de cette tradition particulière à l'Eglise romaine,

où se retrouve, pure et sans altération, la doctrine qu'elle a reçue de son divin instituteur.

3.° Bossuet a laissé beaucoup d'ouvrages auxquels il n'a pas mis la dernière main; nous l'avons dit, et cela est vrai. Presque tous les Sermons ne sont que des ébauches; les Méditations sur l'Evangile ne sont point achevées; la Défense de la Déclaration du Clergé n'a pas même été revue dans sa totalité. Cependant quel éditeur oseroit, sous ce prétexte, exclure de tels ouvrages de sa collection?

Nous mutilons d'autant moins notre édition, qu'en ne la considérant que sous le rapport mercantile, nous savons que jamais on ne fit cas des collections tronquées, des demi-recueils, sous quelque titre spécieux qu'on les annonce, d'*élite*, de *choix*, de *chefs-d'œuvre*. Ils ne trouvent d'acquéreurs, par l'infériorité de leur prix, que dans les colléges, et ne seront jamais admis dans la bibliothèque d'aucun homme de goût.

Enfin on nous a proposé un dernier expédient, de partager les OEuvres de Bossuet en deux classes; de placer dans la première, et de publier d'abord ceux dont le mérite est unanimement reconnu; de renvoyer à la seconde, et de laisser au choix libre des acquéreurs, ceux qui sont moins généralement recherchés, et qui ne peuvent convenir à tous les lecteurs.

Cette proposition, au premier aspect, nous paroissoit assez plausible; mais un peu de réflexion nous l'a bientôt fait rejeter. Qui toléreroit en effet notre présomptueuse témérité, si nous osions faire un tel partage, et décider du rang que doit occuper, dans l'estime et l'opinion publique, chaque ouvrage de Bossuet? Et puis quel désordre, quelle confusion dans la distribution respective et le classement de ces ouvrages? Enfin, la table des matières, si nécessaire dans une collection aussi nombreuse que variée, comment pourroit-elle être rédigée? ces raisons sont trop frappantes, pour que, sur le seul énoncé, tout lecteur judicieux n'en sente pas la force.

Cette table générale des matières qui finit notre recueil et lui sert de couronnement, est faite avec une attention particulière, et corrigée, pour les chiffres de renvoi, avec tout le soin possible; elle supplée d'abord à l'imperfection inévitable du classement des traités; mais elle est surtout une concordance exacte, où, sous chaque mot caractéristique, en recourant aux volumes et aux pages indiqués par les chiffres, on trouve aisément, et comme en autant de traités spéciaux, sur la philosophie, l'histoire, le dogme, la morale et la discipline, l'ensemble de la doctrine de Bossuet, éparse dans ses nombreux ouvrages.

Le portrait d'un grand auteur à la tête de ses Œuvres, intéresse et plaît infiniment, quand il est

vrai, et que dans sa physionomie on lit, par avance, tout ce qu'on admire dans ses écrits : comme si le ciel eût pris plaisir à orner Bossuet de tous ses dons, ce qui frappoit d'abord en lui, étoit la beauté majestueuse de son visage. Rigaud l'a peint, et, au jugement des contemporains, l'art a été le rival de la nature, le peintre a égalé son modèle. Bossuet, en effet, vit encore dans cet excellent tableau, où on ne se lasse pas d'admirer la noblesse du front, le feu des regards, la sublime harmonie de cette belle tête. Elle a déjà été gravée deux fois, par Drevet et par Edelinck; nous l'avons fait graver une troisième par un habile artiste, et nous ne croyons pas nous hasarder en assurant à nos Souscripteurs que cette dernière gravure, comparable aux deux premières par la délicatesse du burin, les surpasse par la vérité de la ressemblance et la fidèle imitation de l'original.

ŒUVRES

DE

JACQUES-BÉNIGNE BOSSUET.

PREMIÈRE CLASSE.

OUVRAGES SUR L'ÉCRITURE SAINTE ET SUR SON INTERPRÉTATION.

I. LIBER PSALMORUM ET CANTICA, cum notis J.-B. Bossuet, Episcopi Meldensis. Paris, 1690, in-8°.... SUPPLENDA IN PSALMOS.

(*Le supplément n'a paru pour la première fois que trois ans après le commentaire.*)

II. LIBRI SALOMONIS, PROVERBIA, ECCLESIASTES, CANTICUM CANTICORUM : SAPIENTIA : ECCLESIASTICUS : cum notis, etc. Paris, 1693, in-8°.

III. EXPLICATION DE LA PROPHÉTIE D'ISAIE, SUR L'ENFANTEMENT DE LA SAINTE VIERGE; ET DU PSAUME XXI, SUR LA PASSION ET LE DÉLAISSEMENT DE NOTRE SEIGNEUR. Paris, 1704, in-12.

IV. L'APOCALYPSE, AVEC UNE EXPLICATION, suivie d'un *Avertissement aux protestans sur leur prétendu accomplissement des Prophéties*. Paris, 1689, in-8°.

V. DE EXCIDIO BABYLONIS APUD S. JOANNEM, De-

monstrationes adversùs Samuelem Verensfelsium. Paris, 1772, in-4.o au tome III de l'édition de D. Déforis.

VI. Avertissement sur le livre des Réflexions morales (sous le faux titre de *Justification*). Lille, (Paris.) 1710, in-12.

VII. Instruction sur la version du nouveau Testament imprimée a Trévoux. Paris, 1702, in-12. Seconde instruction : sur les passages particuliers du traducteur, avec une Dissertation préliminaire sur la doctrine et la critique de Grotius. Paris, 1703, in-12.

VIII. Défense de la tradition et des saints Pères, contre Richard Simon. Paris, 1753, in-4.o au tom. II des *OEuvres posthumes*.

IX. Instruction sur la lecture de l'Ecriture sainte. Paris, 1731, in-12, au tome IV des *Méditations sur l'Evangile*.

N. B. La plupart des ouvrages de Bossuet ont eu de nombreuses éditions. Nous n'indiquons que la première de chaque ouvrage, afin qu'au premier coup-d'œil on voie quels sont les posthumes. Ce sont tous ceux dont la date est postérieure à 1704.

OBSERVATIONS
DE L'ÉDITEUR.

En parlant, dans notre préface, des manuscrits inédits de Bossuet, nous n'avons rien dit de ceux sur l'Ecriture sainte : cette omission étoit réfléchie. Prévoyant la nécessité où nous serions de rappeler ici au moins en partie, ce que nous en aurions dit alors ; pour éviter l'inconvénient de nous répéter ; nous avons pensé que la discussion de ce qui concerne ces manuscrits seroit mieux placée à la tête de nos observations sur les imprimés de la même classe.

On sait que Bossuet, dès son plus jeune âge, étant tombé sur une Bible, fut tellement ému de la lecture de ce saint livre, que jamais il n'oublia le sentiment vif et profond qu'il en avoit éprouvé ; et que dans sa vieillesse, au milieu de ses amis, il se plaisoit à en rappeler le souvenir.

On sait aussi qu'étant venu à Paris au collége de Navarre pour y faire ses cours de philosophie et de théologie, il eut le bonheur de rencontrer dans le vénérable chef de cette maison, un homme plein de lumières et de sagesse, qui, frappé des rares talens qu'annonçoit ce jeune élève, lui témoigna le plus tendre intérêt, se chargea de le diriger dans ses études ; et lorsqu'il eut commencé son cours de théologie, entr'autres conseils, insista particulièrement sur l'étude assidue de l'Ecriture sainte ; lui répétant sans cesse qu'elle étoit la base la plus solide des connoissances qu'il lui importoit d'acquérir.

Dès ce moment, Bossuet s'y livra avec une application qui ne se démentit jamais; et dans la suite de sa vie, il ne passa pas un jour sans nourrir son esprit et son cœur de cette divine lecture.

Pendant les deux années d'interstices du baccalauréat à la licence, et pendant six autres années, qu'ayant reçu le bonnet de docteur, il alla résider à Metz, il lut successivement toute la Bible et les ouvrages de ses plus savans commentateurs. Mais les commentateurs estimés et dignes de l'être, sont en grand nombre, leurs ouvrages pour la plupart diffus et volumineux, chargés d'érudition orientale, et d'ailleurs ne se trouvent guère que dans de grandes bibliothèques.

Ces inconvéniens, joints au long temps que, malgré sa pénétration, Bossuet avoit été obligé d'employer à les lire, lui firent juger que le plus grand nombre des ecclésiastiques occupés aux fonctions du saint ministère, n'avoient ni les moyens de se procurer ces ouvrages, ni le loisir de les étudier; que, par conséquent, ils manquoient généralement de la plus importante instruction de leur état.

Pour la leur faciliter, Bossuet forma dès-lors le projet de rédiger à leur usage, sur chacun des livres qui composent la Bible, un commentaire abrégé, dégagé de tout faste d'érudition, où les textes obscurs seroient expliqués, les difficultés résolues, le sens propre et littéral fixé : en sorte qu'avec économie de dépense et de temps, ils pussent acquérir une connoissance suffisante et solide de ces saints livres.

Bossuet médita long-temps ce projet, et consacroit

tous les momens libres que lui laissoient ses autres occupations, à en amasser les matériaux et à en préparer l'exécution : mais une difficulté l'arrêtoit : comment pouvoit-il s'ériger en commentateur d'ouvrages qu'il ne connoissoit que par des traductions? Presque tous les livres de l'ancien Testament ont été originairement écrits en hébreu ; quelques-uns, postérieurs à la captivité, l'ont été en chaldéen ; et ceux du nouveau Testament, en syriaque ou en grec. Or, de ces langues, Bossuet n'avoit étudié que la dernière : la connoissance de toutes est cependant nécessaire à un commentateur, qui ne peut bien expliquer un texte que quand il en a saisi le sens littéral : ce sens, lorsqu'il est confirmé par la tradition, étant le seul sur lequel est établi le dogme. Mais dans une langue matériellement pauvre, depuis long-temps inusitée, dont il reste peu de monumens, le sens littéral est souvent difficile à saisir ; soit parce qu'il s'y trouve des mots rarement employés, et dont le contexte ne peut aider à déterminer la vraie valeur ; soit parce que cette langue a dans ses termes et ses expressions une énergie qu'aucune autre langue ne peut rendre fidèlement que par des paraphrases : et tel est le caractère de la langue sainte. Les livres qui nous en restent ont été très-anciennement traduits en grec, syriaque, arabe, cophte, etc. Ces versions, pour en faciliter la comparaison, ont été rapprochées dans les *Polyglottes ;* et en les comparant, on trouve bien partout la même continuité d'idées et le même sens que dans l'original ; mais avec des nuances différentes, avec plus ou moins d'emphase. Cependant on ne peut faire de telles

comparaisons que quand on sait ces langues, et Bossuet ne les savoit pas. La lente et pesante application que leur étude exige, pouvoit-elle convenir à l'activité de son génie?

Indépendamment des polyglottes, nous avons beaucoup de livres excellens composés par de savans orientalistes, où tous les mots de la langue sainte sont expliqués par leurs racines, leurs dérivés, leurs différentes acceptions et leur affinité avec les mots correspondans des autres langues anciennes : telle est, entr'autres, la célèbre *Concordance de Calasio*. Mais de quelle utilité pouvoit être à Bossuet ce livre, qu'il n'auroit pas même su lire; chaque page en étant hérissée de caractères hébreux, syriaques, arabes? Le parti qu'il prit fut de s'associer quelques-uns de ses amis, particulièrement versés dans la connoissance de cette littérature qui lui manquoit : il en choisit d'autres encore, distingués par d'autres talens; établit des conférences où il les réunissoit, et où chacun apportoit le tribut des recherches particulières qui lui étoient assignées. Eusèbe Renaudot, Barthélemi d'Herbelot, l'abbé de Longuerue, les deux frères de Compiègne et de Veil, très-connus par leur profond savoir en orientalisme, étoient spécialement chargés de l'examen des textes hébreu et samaritain, et des anciennes versions chaldaïque, syriaque, arabe, cophte, arménienne. Nicolas Thoynard, auquel on doit une excellente *Harmonie des quatre Evangiles*, fournissoit pour sa part les observations sur les Septante et sur les autres versions grecques. Quant au dépouillement des glossateurs, scholiastes et modernes

traducteurs, il étoit réparti entre différens membres de cette savante société.

A chaque séance, tous ayant leurs Bibles particulières sous les yeux, on lisoit un chapitre de la Vulgate; il étoit discuté verset par verset, et les diverses opinions entendues, pesées et résumées, on en écrivoit le résultat sur les marges d'une grande Bible de Vitré, qui existe, et dont nous parlerons tout à l'heure.

Ces conférences commencées en 1673, ne durèrent que deux ou trois ans; elles cessèrent, parce que d'autres travaux importans de l'illustre chef qui les présidoit, ne lui permirent pas de les continuer. Il paroît même qu'on n'y lut qu'une partie des livres de l'ancien Testament, à en juger du moins par cette Bible de Vitré, qui est en quelque sorte le procès-verbal des conférences.

Ce que nous disons ici de leur établissement et du principal motif qui le détermina, n'est pas tout à fait d'accord avec le récit plein d'intérêt que fait l'illustre historien de Bossuet, de ces conversations et de ces promenades où, suivi d'un cortége d'amis distingués, il s'entretenoit avec eux de quelque sujet important ou d'Ecriture sainte, ou d'histoire, ou de morale : nous n'ignorons point que ces conversations et ces promenades étoient le délassement de Bossuet, et faisoient le charme de ceux qu'il y admettoit : mais nous croyons qu'il faut les distinguer des conférences proprement dites, composées de graves érudits, où l'on ne traitoit que de l'Ecriture sainte, et où l'on en recherchoit le sens littéral dans l'hébreu, dans les versions anciennes et dans la tra-

dition. La preuve en est dans la lettre de Bossuet à son chapitre, en tête du Commentaire sur les Psaumes. Or un tel travail exigeoit qu'on eût les livres sous les yeux, et la plupart de ces livres ne sont point du tout portatifs. D'ailleurs, ces conférences commencèrent dans l'avent de 1673, à S.-Germain-en-Laye; ce lieu, où l'air est très-vif, et la saison ordinairement rigoureuse de l'avent, pouvoient-ils permettre des promenades longues et sérieuses? Quant aux érudits que Bossuet s'étoit associés, et dont M. d'Alais ne parle pas, nous les avons nommés sur la foi de l'abbé de Longuerue, qui lui-même assista pendant quelque temps à ces conférences.

Quoi qu'il en soit, Bossuet ne les avoit établies que pour y trouver plus de facilité à l'exécution de son plan; seul et dans le secret de son cabinet, il y travailloit avec une persévérance qui tient du prodige. En 1690, comme si ces savans et sublimes ouvrages que presque chaque année voyoit éclore, n'eussent pas dû absorber toute son attention et tout son temps, il avoit encore des commentaires préparés sur tous les livres de la sainte Ecriture. Il n'en a publié que deux volumes, le premier sur les Psaumes, le second sur les Livres Sapientiaux; mais il est indubitable que les autres étoient au moins fort avancés, puisque, dans la lettre à son chapitre, il promet de les donner sans interruption; puisque dans la préface sur l'Ecclésiastique et encore ailleurs, il répète la même promesse; puisqu'enfin le privilége qu'il sollicita pour l'impression de ces deux volumes, lui fut accordé pour l'impression de ses *Notes sur toute l'Ecriture sainte*.

Ces notes n'ont point paru, parce que d'autres travaux plus pressans occupèrent les dernières années de sa vie : mais après sa mort, le manuscrit s'en est trouvé dans ses papiers, et voici ce qu'on sait du sort de ce manuscrit.

Il étoit tombé par héritage, ainsi que tous les autres papiers de Bossuet, dans les mains de son neveu, depuis évêque de Troyes; celui-ci obtint successivement deux priviléges pour l'impression de ceux qu'il jugea dignes d'être publiés; et dans le second de ces priviléges, daté du 2 décembre 1727, où les titres de la plupart sont énoncés, on lit : *Notæ in libros Genesis et Prophetarum*. Le privilége étoit accordé pour vingt années : dans cette période, presque tous les ouvrages énoncés ont paru, et non pas ce dernier, dont le manuscrit, même après la mort de l'évêque de Troyes, ne s'est pas retrouvé.

On vendit en 1741 les livres de la bibliothèque de M. Lepelletier des Forts : au n.° 50 du catalogue est porté un manuscrit in-4.°, intitulé *J.-B. Bossuet notæ et commentaria in libros Genesis...: in Isaiam et Prophetas*. Ce manuscrit ne pouvoit pas être l'original, que l'évêque de Troyes, vivant encore alors, eût infailliblement réclamé. On conjecture que c'en étoit une copie venue de l'abbé Fleury. Quoi qu'il en soit, elle fut achetée par le libraire Barrois, chez lequel C. F. Le Roi atteste l'avoir vue, et n'avoir pu l'acquérir, parce que le prix qu'en exigeoit ce libraire étoit au-dessus de ses facultés. *Voyez sa traduction des Dissertations de Bossuet, page* 5.

De la boutique de Barrois, ce manuscrit passa dans la bibliothèque de M. de Mazaugues, puis dans

celle de l'évêque de Carpentras, et de là en Italie, où il n'a plus été possible d'en suivre la trace. *Voyez page 17 de la préface du tome I de l'édition de D. Déforis.*

Nous nous sommes assurés, que dans le précieux dépôt des manuscrits de la bibliothèque du Roi, il n'en existoit aucun, original ou copie, total ou partiel, des commentaires de Bossuet sur l'Ecriture sainte; ce qui laisse peu d'espoir de recouvrer jamais les originaux.

Le P. le Long, page 647 de sa *Bibliothèque sacrée*, cite des notes de Bossuet sur Job, Isaïe et Daniel, existantes en manuscrit dans le cabinet d'Alexandre le Roy. Ce ne pouvoit être que des copies : car à l'époque où écrivoit le P. le Long, en 1723, les originaux étoient certainement entre les mains de l'évêque de Troyes. On ne sait d'ailleurs ce que sont devenues ces copies.

Au tome II d'un recueil de *Lettres et Opuscules de Bossuet*, imprimé à Paris, 1748, on trouve, p. 209, un *commentaire sur le Cantique des Cantiques;* et page 239, des *Notes sur saint Luc et sur saint Jean.* Le premier de ces opuscules est évidemment extrait et traduit de l'imprimé latin; par conséquent, il ne peut nous intéresser; quant au second, l'éditeur ne dit pas d'où il a tiré ces notes : mais elles sont si pauvres, si peu dignes de Bossuet, quelques-unes mêmes si étranges, que nous n'hésitons pas à les déclarer absolument apocryphes.

Pour épuiser donc ce que nous avions à dire des manuscrits de Bossuet sur l'Ecriture sainte, il nous reste à parler de cette grande Bible de Vitré, dont

les marges sont chargées de notes recueillies dans les conférences de 1673. M. Brajeux, libraire, auquel elle appartient, nous a bien permis de l'examiner chez lui, mais non avec le loisir et le soin que nous aurions désiré d'y apporter. Voici du moins le résultat de ce que nous y avons observé.

D'abord on n'y trouve aucune note sur les livres de Tobie, Judith, Esther, non plus que sur les Psaumes, les Machabées, et le nouveau Testament: les notes sont plus ou moins multipliées, plus ou moins étendues sur les autres livres; quantité de versets obscurs, même des chapitres entiers n'en ont aucune: les plus nombreuses et les plus longues sont sur les prophéties d'Isaïe et de Daniel. Presque toutes, les neuf dixièmes au moins, sont écrites de la main de l'abbé Fleury, les autres de différentes mains, extrêmement peu de celle de Bossuet. Enfin les notes sur la Sagesse et l'Ecclésiastique, ne sont point écrites à l'encre, mais au crayon, et assez difficiles à déchiffrer.

Ces particularités qui ne portent que sur la superficie, sont de peu d'intérêt; en voici de plus sérieuses.

Bossuet n'étoit pas sans doute un acteur muet dans les conférences qu'il avoit établies; sans doute, il y donnoit ses avis, auxquels le respect pour ses lumières, plus encore que pour sa dignité, ajoutoit une juste prépondérance: mais dans cet établissement, quel avoit été son but? nous l'avons dit; de suppléer à ce qui lui manquoit en connoissance des langues originales de la sainte Ecriture; possédant d'ailleurs éminemment toutes les autres parties du

savoir requis en un commentateur, il consultoit ses doctes associés, comme des lexiques vivans, qui satisfaisoient à l'instant à ses difficultés, et lui épargnoient l'ennui de pâlir sur d'énormes in-folio, souvent avec le dégoût de ne pas trouver ce qu'il y cherchoit.

Or quiconque voudra seulement parcourir la Bible de Brajeux, sera comme nous convainc qu'un grand nombre des notes ne peut être attribué qu'aux savans hébraïsans des conférences : toutes celles, par exemple, signées à la fin des lettres H, CH, et du chiffre 70; abréviations qui indiquent des leçons de l'hébreu, du chaldéen et des Septante, différentes de la leçon de la Vulgate; plusieurs autres ne présentent que des interprétations particulières tirées des *Thargumim* ou des rabbins; il est évident que ces notes, généralement assez courtes, n'ont été données que par les associés hébraïsans. Il en est de plus étendues, surtout sur les Prophètes, qui éclaircissent des points d'histoire, de chronologie et de géographie ancienne. Quoique Bossuet ne fût rien moins qu'étranger dans ces parties de l'instruction scholastique, il est néanmoins certain que jamais il ne s'y étoit appesanti en critique obstiné à débrouiller le chaos des difficultés qui s'y rencontrent : il s'en rapportoit à cet égard aux ouvrages réputés les plus exacts et les plus judicieux; c'est ainsi que dans la première partie de son *Discours sur l'Histoire universelle*, il a suivi le systême et les calculs d'Usserius. Nous penchons donc à croire que les longues notes où se trouvent des discussions de cette espèce, appartiennent moins à lui, qu'à quelqu'un de ses

érudits associés. Nous en avons rencontré trois écrites de sa main, qui ne nous ont offert rien de bien remarquable. Une assez longue préface sur Job nous a paru un résumé fort bien fait de ce qu'ont dit Walton, Leusden et les autres critiques, de ce saint personnage. On nous avoit prévenu qu'il s'y trouvoit, en tête du nouveau Testament, une préface très-remarquable sur les Evangiles et les Actes des Apôtres; nous l'avons lue avec attention, et avons bien cru y reconnoître le style de Bossuet, du panégyriste de saint Paul; mais ce n'est qu'un fragment, une grande pensée; et sur Jésus-Christ et ses apôtres quels merveilleux développemens ne devoit-on pas attendre du sublime auteur de la préface sur les Psaumes.

Voilà ce que nous avons pu recueillir d'intéressant sur cette Biblé, dans le peu d'heures qui nous ont été permises pour la parcourir. Les notes qu'elle contient ne sont pas proprement des notes de Bossuet, puisqu'elles ont été recueillies en société; la rédaction même ne lui en appartient pas: le mérite en est à l'abbé Fleury, qui les a presque toutes écrites.

Indépendamment de ce qu'il avoit une très-belle main, une écriture extrêmement propre, c'étoit d'ailleurs un homme calme, attentif, judicieux, discernant parfaitement ce qui devoit être omis ou retenu, et sachant l'exprimer avec autant de clarté que de précision. Est-ce un homme de ce talent qu'on eût réduit au servile office d'écrire sous la dictée d'autrui ? Il est bien plus probable qu'étroitement lié avec Bossuet et dans sa confidence intime, il ne

retenoit de tout ce qui se disoit dans les conférences, que ce qui convenoit au plan de son illustre ami, et le rédigeoit à loisir.

Le vrai mérite que nous reconnoissons à la Bible de Brajeux, est donc d'être un dépôt de matériaux excellens, préparés par des mains habiles, qui peut être très-utile à ceux qui s'occupent de la critique sacrée, et par conséquent digne d'enrichir le trésor de la bibliothèque du Roi.

Voilà ce que nous avions à dire des manuscrits de Bossuet sur l'Ecriture sainte. Passons aux *Imprimés*.

I. Liber Psalmorum, etc. Bossuet a donné d'abord le commentaire sur les Psaumes, parce que ce livre est le plus familier à tous les chrétiens, et particulièrement aux ecclésiastiques, qui le lisent en entier chaque semaine en récitant leur bréviaire.

Il a placé la version de saint Jérôme en regard de la Vulgate. La Vulgate seule en usage dans l'Eglise latine est fort obscure et hérissée de barbarismes; parce que, très-anciennement faite sur le grec des Septante, et souvent retouchée, on s'étoit moins appliqué à la rendre correcte que littérale. Saint Jérôme en fit une autre sur l'hébreu, plus élégante et plus intelligible; que néanmoins l'Eglise n'adopta pas, par une raison très-sage. Les fidèles alors savoient tous les Psaumes par cœur, et les chantoient tels que nous les chantons encore aujourd'hui; la barbarie du style ne les choquoit pas, elle y est effacée par la sublimité du sens; et ce sens, on étoit très-soigneux de le leur expliquer. On eût donc gra-

tuitement alarmé leur piété, si on les eût forcés d'oublier la version ancienne, et d'apprendre la nouvelle. Mais si cette version nouvelle n'a pas été mise en usage, on l'a cependant soigneusement conservée, pour aider à l'intelligence de l'ancienne; et voilà pourquoi Bossuet les a mises en regard : cela le dispensoit d'une infinité de notes qu'eût exigé chaque verset.

La version des Psaumes de saint Jérôme se trouve dans toutes les éditions des œuvres de ce Père; la meilleure, à l'époque où Bossuet publia son commentaire, étoit celle de Marianus Victorius, et il l'a suivie. Mais deux ans après, en 1693, parut le premier tome d'une nouvelle édition de saint Jérôme, donnée par les Bénédictins; ces pères possédoient d'excellens manuscrits, à l'aide desquels ils avoient pu corriger une infinité de fautes des éditions précédentes : aussi la leur, beaucoup plus belle et plus correcte, obtint bientôt une juste préférence.

Il est indubitable que si cette édition eût existé en 1691, Bossuet y auroit pris sa version de saint Jérôme, et non dans l'édition de Marianus Victorius : celle-ci ayant un grand nombre de leçons vicieuses, dont les nouveaux éditeurs avoient purgé la leur.

Quelques personnes étoient donc d'avis que nous fisions ce qu'infailliblement auroit fait Bossuet, et que publiant aujourd'hui son commentaire, au lieu du texte incorrect de saint Jérôme donné par Victorius, nous suivissions le texte beaucoup plus pur donné par les Bénédictins.

Une autre observation ajoutoit quelque poids à

ce conseil. Il a paru à Vérone en 1736 une nouvelle édition très-estimée des œuvres de saint Jérôme, par les soins de Dominique Vallarsi : cet habile éditeur dit qu'il a collationné le psautier de saint Jérôme, des Bénédictins, avec les plus anciens manuscrits du Vatican, et qu'il n'a rien trouvé à y corriger : il est en effet imprimé au tome IX de son édition, page 1159, tel et comme s'il eût été copié sur celui des Bénédictins.

Ces raisons spécieuses ne nous ont cependant pas séduits, et indépendamment de la fidélité qui doit être la loi de tout éditeur, nous avons comparé l'ancienne édition suivie par Bossuet avec les nouvelles : et quoique, dans la première, la diversité des leçons et les incorrections soient fort multipliées, en aucun endroit elles ne changent essentiellement le sens. Nous avons de plus observé que les notes de Bossuet portant presque toutes sur les leçons de Victorius, nous ne pouvions introduire un changement dans le texte, sans en faire un autre qui lui correspondît dans les notes, ce qui eût été de notre part un véritable attentat. Nous donnons donc la version des Psaumes de saint Jérôme, telle que l'a donnée Bossuet d'après Marianus Victorius. Il suffit que les lecteurs sachent qu'il y a des éditions préférables, celle des Bénédictins, celle de Vallarsi, celle encore de dom Sabbathier au tome II de sa *collection des anciennes Versions latines de la Bible.*

Quant au commentaire de Bossuet, le lecteur doit être prévenu que souvent des textes de l'Ecriture y sont abrégés, souvent aussi allégués en d'autres termes que ceux de la Vulgate, non pas par inad-

vertance

vertance, mais parce que quelquefois l'auteur emploie des versions anciennes, pour faire entendre plus pleinement le sens de la phrase ou du mot qu'il explique. Souvent aussi, il cite à l'appui de son explication, des passages des saints Pères qu'il ne copie pas littéralement : il les abrège, surtout quand ils sont un peu longs, et se borne à en donner le sens. Nous n'avons pas cru devoir en faire la remarque à chaque endroit particulier ; c'eût été gratuitement multiplier les distractions, et montrer l'éditeur à chaque page. *Nimium quod est, offendit vehementiùs, quàm quod videtur parum.* CICER.

L'édition originale a quelques fautes singulières, par exemple, la lettre de Bossuet à son chapitre est datée VI *nonas junii :* il n'est pas d'écolier qui ne sache ces deux vers techniques :

Sex maius nonas, october, julius et mars;
Quatuor at reliqui.

I au lieu d'être mis avant, a été mis après V ; c'est une faute purement typographique, qui pourtant a passé dans toutes les éditions suivantes.

Dans la Dissertation sur les Psaumes, n.° 14, p. 28, on lit, *quæ non optat sed providet :* ce dernier mot fait contresens, et Bossuet avoit certainement écrit *prævidet :* Le Queux l'a bien remarqué, et par scrupule a conservé dans le texte *providet :* nous avons été moins timorés ; et une fois pour toutes, nous avertissons que nous corrigeons sans hésiter les fautes de cette espèce.

Cette dissertation ou préface, que Bossuet a mise à la tête de son commentaire sur les Psaumes, peut

être regardée comme un de ses plus beaux ouvrages, par sa vive éloquence et par l'érudition la mieux digérée. MM. de la Nauze et Boutard, académiciens, l'avoient traduite; ces traductions n'ont pas été imprimées : C. F. Le Roi, en a fait une autre à laquelle il a joint les préfaces des Livres Sapientiaux : le recueil en a été publié à Paris, 1775, in-12. Les personnes auxquelles la langue latine est étrangère, peuvent y recourir.

A la suite du commentaire sur les Livres Sapientiaux, postérieur de trois ans à celui des Psaumes, Bossuet, sous le titre de *Supplenda in Psalmos*, a ajouté des notes à celles qu'il avoit précédemment données : il a ajouté ces notes pour combattre quelques novateurs, prétendant que pour démontrer aux Juifs l'avénement du Messie en la personne de Jésus-Christ, les apôtres ne s'étoient point servis de la preuve tirée des prophéties : la raison dont s'appuyoient ces novateurs étoit, que toutes les prophéties ont un double objet, dont le premier et le plus direct n'est pas Jésus-Christ, mais ou Ezéchias, ou Josias, ou quelque autre personnage insigne de l'histoire sainte; que ces personnages sont les prototypes dont Jésus-Christ est l'image; qu'enfin ce qui est dit d'eux dans les prophéties, ne peut lui convenir et lui être appliqué que par allégorie.

Ce systême étoit trop évidemment faux, trop impie, pour que Bossuet ne l'attaquât pas avec toutes les forces de son irrésistible dialectique; il l'a fait dans d'autres ouvrages dont nous parlons sous le n.º VII. Mais comme dans les Psaumes il y a nombre de textes prophétiques si exclusivement propres à

Jésus-Christ, qu'appliqués à tout autre, ils seroient destitués de sens et de vérité; et comme Bossuet dans son commentaire n'avoit pas insisté sur cette application, il a recueilli ces textes, les a développés, et en a formé ce supplément. Ces nouvelles notes ayant donc un but spécial, doivent rester séparées et ne pas être numériquement réparties dans le commentaire, ainsi qu'elles le sont dans l'édition de Paris.

II. Libri Salomonis, Proverbia, etc. Chacun des Livres Sapientiaux commentés par Bossuet, est précédé d'une excellente préface, où, comme dans celle des Psaumes, on trouve le même choix d'une érudition exquise, la même sagacité de critique, la même abondance de nobles pensées, et toujours la plus persuasive éloquence : chacune en particulier caractérise le livre qu'elle précède, apprend quel est son auteur, quels sont ses traducteurs, et dit tout ce qu'il faut pour en préparer utilement la lecture. S'il en existoit de pareilles sur les autres livres saints, dans les manuscrits qu'il a laissés, et que nous n'avons plus, on ne peut qu'en déplorer amèrement la perte.

Bossuet n'a donné que la version Vulgate des *Proverbes* : elle a pour auteur saint Jérôme, qui l'a faite sur l'hébreu et sur les Septante. L'extrême concision du texte hébreu le rend souvent obscur, et les Septante l'ont quelquefois paraphrasé, pour rendre plus pleinement en grec le sens et la valeur énergique des termes de l'original. Saint Jérôme a conservé dans sa version quelques-unes de ces paraphrases, et Bossuet dans ses notes a soin d'en avertir. Proverbes.

Ecclésiaste.

Sur *l'Ecclésiaste*, nous observerons avec notre auteur que saint Jérôme en a fait deux traductions différentes; dans la première, adressée à Paule et à Eustochium, il ne s'étoit pas astreint à suivre littéralement le texte hébreu : mais ayant sous les yeux les versions faites avant lui, des Septante, d'Aquila, de Symmaque, de Théodotion et l'Italique (1), et les conférant ensemble, il avoit pris de chacune les expressions qui lui paroissoient rendre plus fidèlement le sens de l'original; et dans ce choix, il avoit de préférence adopté les expressions de l'Italique, quand elles ne s'éloignoient pas trop du sens de l'hébreu. Il avoit joint à cette version un commentaire qui subsiste, et qui est imprimé dans toutes les collections des œuvres de ce Père.

Cinq ans après, il fit sa seconde traduction sur le seul texte hébreu, et c'est celle-ci, adoptée par l'E-

(1) La version *Italique*, ainsi appelée, parce que dans les premiers siècles du christianisme elle étoit seule en usage dans l'Eglise latine, avoit été faite sur le grec des Septante, et souvent retouchée : le style en étoit obscur et barbare. Saint Jérôme, profondément versé dans la connoissance de l'hébreu, du chaldéen, du grec et du syriaque, entreprit de nouvelles versions de tous les livres saints qui sont dans le canon des Juifs et d'après les exemplaires les plus corrects. Ces versions, applaudies même des Juifs, furent bientôt reçues de toute l'Eglise, et elles forment la majeure partie de notre Vulgate. On n'y a conservé de l'*Italique* que les Psaumes, parce que le peuple les savoit par cœur ; et encore la Sagesse, l'Ecclésiastique, Baruch et les Machabées, parce que saint Jérôme ne les a pas traduits. L'*Italique* presque oubliée d'ailleurs, n'est cependant pas perdue : dom Pierre Sabbathier l'a recueillie avec des soins infinis : elle a été publiée après sa mort par dom Clémencet, qui y a joint de savantes préfaces : elle est intitulée : *Bibliorum sacrorum latinæ versiones antiquæ, seu vetus Italica.* Remis, 1743. 3 vol. in-folio.

glise, et insérée dans toutes nos Bibles, que nous appelons la Vulgate.

Marianus Victorius est le premier qui ait détaché le texte de la première version, de son commentaire, et qui l'ait placé en regard de la seconde. Il est certain que différentes versions rapprochées et comparées facilitent beaucoup l'intelligence du vrai sens de l'original; par cette raison, Bossuet les a placées de même sur deux colonnes parallèles. Mais pour l'Ecclésiaste, comme pour les Psaumes, il a copié l'édition de Victorius; et nous avons observé qu'il y en avoit de plus récentes, faites sur de meilleurs manuscrits, et par conséquent préférables : Bossuet n'a pu les suivre, puisqu'elles lui sont postérieures. Astreins à publier son travail, tel qu'il a paru d'abord, nous nous bornons à prévenir les lecteurs, que le texte de la première version de l'Ecclésiaste faite par saint Jérôme, se trouve beaucoup plus pur et plus correct dans l'édition de Martianay, tome II, pag. 715, dans celle de Vallarsi, tome III, pag. 381, et dans la collection de dom Sabbathier, tome II, page 853.

Le *Cantique des Cantiques* est un poème qui paroît une production toute humaine aux hommes vulgaires, à ceux dont les sensations n'ont jamais atteint la hauteur du sentiment. Sous l'emblême de l'union la plus légitime et la plus digne d'être révérée, sous les noms d'époux et d'épouse, Salomon a voulu peindre *le pacte de Jehova avec son peuple élu*, et par anticipation *l'alliance de Jésus-Christ avec son Eglise*, ainsi que celle *des prédestinés avec Dieu*. Pour prévenir l'abus de toute honteuse application, Cantique des Cantiques.

la synagogue et l'Eglise avoient interdit la lecture de ce poème à la jeunesse, à cet âge de la frivolité, où les passions en effervescence ne sont avides que de ce qui les flatte et peut leur servir d'aliment. Il n'étoit permis de le lire qu'à ceux qui ayant connu de bonne heure le danger de l'illusion des sens, et le danger plus grand encore des voluptés, avoient conservé l'innocence des mœurs et un cœur pur.

Eh! qu'y a-t-il d'intègre sur la terre, qu'y a-t-il dont l'aveugle erreur et le crime ne sachent abuser? L'indigence des langues humaines est elle-même un piége; elles n'ont pour exprimer les plus nobles opérations de l'intelligence, que les mêmes termes qui expriment les vulgaires effets de la vision corporelle: et pour exprimer les affections du cœur les plus pures, elles n'ont d'autres termes que ceux qui expriment les penchans communs à l'homme et à la brute. *Lumière, amour,* noms célestes, si chers aux anges et aux ames saintes, faut-il donc craindre de vous proférer, parce que des lèvres impures tous les jours vous profanent!

Dans cette sublime églogue, c'est un époux plein d'horreur du vice et d'attachement à la vertu, qui par son exemple nous apprend comment nos inclinations, simples dans l'origine, sont ennoblies par la dignité de leur objet, ou dégradées par sa bassesse: et c'est pour nous armer contre toutes les séductions, qu'il nous enseigne qu'ici-bas, comme dans le ciel, Dieu doit être l'unique objet de notre amour, et qu'il n'est pour nous de calme intérieur, de jouissance pure, de bonheur inaltérable, que par notre union avec lui.

Les Juifs religieux n'ont jamais interprété ce beau cantique en d'autre sens; ils l'ont regardé comme une parabole dictée par l'Esprit saint, et l'ont inséré dans le canon de leurs livres sacrés. L'Eglise, en le recevant de leurs mains, y a vu prophétiquement célébrée son alliance et celle de toutes les ames saintes avec Jésus-Christ. Les saints Pères y ont puisé mille instructions propres à nourrir la piété des fidèles; Bossuet les a recueillies, en déplorant comme eux l'aveugle dépravation des pervers, qui dans les saints transports du plus pur amour, s'obstinent à ne voir que les chants dissolus d'une passion en délire.

Le texte original du livre de la *Sagesse* est en grec, et la version Vulgate que nous en avons dans nos Bibles, est l'ancienne italique. On ne sait ni à quelle époque ce livre a été écrit, ni quel est son auteur; mais l'Eglise l'a eu de tout temps en vénération, et il contient des choses admirables; les saints Pères l'ont souvent cité. Dom Sabbathier a comparé toutes leurs citations entr'elles et avec le texte grec, et n'y a trouvé que des différences si légères, qu'elles ne donnent pas le moindre soupçon d'altération : il les a scrupuleusement publiées dans son recueil, tome II, page 389. Sagesse.

L'*Ecclésiastique* a été composé en hébreu par Jésus fils de Sirach, et traduit en grec par son petit-fils. Bossuet a parfaitement discuté et fixé l'époque où l'un et l'autre ont écrit. L'aïeul composa son livre sous le pontificat d'Onias III, au commencement de la persécution d'Antiochus Epiphanes; et Ecclésiastique.

son petit-fils le traduisit l'an XXXVIII du règne de Ptolémée Physcon, et de son frère Philometor, sous le pontificat de Jean Hircan, 132 ans avant Jésus-Christ.

L'original hébreu est perdu, mais la version grecque subsiste, ainsi que deux traductions latines très-anciennement faites sur celle-ci. La première est notre Vulgate actuelle, qui probablement étoit l'Italique; parce que toutes les citations qu'en ont empruntées les Pères de l'Eglise latine, y sont conformes. La seconde a plus de rapport avec le texte grec. Dom Sabbathier, qui a inséré la première au tome II de sa Collection, a mis en notes au bas des pages toutes les différences qu'offre la seconde.

Bossuet a placé en regard de la Vulgate, la version qu'on appelle *Sixtine*, et qui a pour auteur Flaminius Nobilius. Quoiqu'à cet égard il se soit très-clairement expliqué dans sa préface, ses deux éditeurs, l'abbé Pérau et l'abbé Le Queux s'y sont absolument mépris. Pour entendre quelle a été leur erreur, il faut savoir que le pape Sixte V, en exécution d'un décret du concile de Trente, réunit les plus savans théologiens, pour donner des éditions authentiques et correctes de la célèbre version grecque des Septante et de la Vulgate. Flaminius Nobilius eut la principale part au travail sur les Septante, et en donna l'édition très-belle et très-estimée, à Rome en 1587, in-folio. L'année suivante, 1588, il publia, *ibid.* une traduction littérale de cette Bible, avec des notes, en 2 vol. *in-folio*, édition aussi recherchée que la précédente; enfin, en 1590, parut la Vulgate, qui fut presque aussitôt supprimée par Sixte-Quint lui-même, qui y avoit remarqué plusieurs fautes. Ce sont ces trois Bibles qu'on

appelle Sixtines, parce qu'elles furent faites par ordre et sous les auspices du pape Sixte-Quint.

La version que Bossuet a placée parallèlement à la Vulgate de l'Ecclésiastique, est empruntée de la seconde; c'est la version de Nobilius faite sur le grec des Septante, et on ne peut s'exprimer plus clairement qu'il ne l'a fait : *Vulgatæ nostræ versioni addimus eam quam vir doctissimus, ac veterum latinarum græcarumque lectionum solertissimus indagator, Flaminius Nobilius, ex græco Sixtino adornavit.* Dans l'édition originale, cette version est à la page 968, sous le titre de *Sapientia Sirach.*

L'abbé Pérau, premier éditeur des œuvres de Bossuet, peu versé dans ces matières, renvoie le lecteur, pour l'en instruire, à l'histoire qu'en a faite Prosper Marchand; mais Prosper Marchand n'a fait l'histoire que de la troisième, qui est la Vulgate : ainsi, selon l'abbé Pérau, Bossuet auroit mis la Vulgate à côté de la Vulgate.

L'abbé Le Queux a fait une méprise plus extraordinaire pour un homme habitué à l'exactitude. A la page 592 du tome I de son édition, il dit qu'il a cherché cette version accolée par Bossuet à la Vulgate, dans le recueil de dom Sabbathier, et qu'il ne l'y a pas trouvée : comment auroit-il trouvé une version moderne dans un recueil qui ne contient que les anciennes ? S'il eût seulement parcouru la préface que dom Clémencet a mise à la tête de l'ouvrage de dom Sabbathier, il y auroit lu, pages 63 et 64 une histoire abrégée des Bibles Sixtines : il y auroit appris de plus que les deux éditions de Nobilius, la grecque et la latine, étant fort rares et d'un

grand prix, avoient été réunies et très-fidèlement réimprimées à Paris en 1628, par les soins du P. Morin de l'Oratoire. Ajoutons qu'elles se trouvent encore au tome IV de la Polyglotte de Walton.

Nous ne nous sommes permis ces détails, que parce que les deux éditeurs de Bossuet les ayant ignorés et s'y étant trompés, ont dû tromper leurs lecteurs.

Dans la première édition de ce volume de Bossuet, il s'est glissé quelques fautes qui ont été répétées dans les éditions suivantes : la plus remarquable est une inadvertance de Bossuet lui-même : au n.º III de la préface du Cantique des Cantiques, il a mis *Dalilæ* au lieu de *Philisteæ;* nous n'avons pas hésité à rétablir le mot *Philisteæ*.

Au chapitre XX des Proverbes, note 1, la transposition d'un mot, rend la note presque ridicule, au moins inintelligible. Bossuet avoit relevé cette faute dans une lettre à Nicole du 17 août 1693. L'éditeur de cette lettre a cependant négligé la correction qu'elle indiquoit.

III. Explication de la Prophétie d'Isaïe, etc. Ce petit ouvrage est le dernier que Bossuet ait composé et publié ; il l'a écrit un an seulement avant sa mort. M. de Valincourt, secrétaire général de la Marine, qu'il honoroit de son amitié, lisant sa dissertation contre Grotius, fut frappé d'une difficulté assez spécieuse, et qu'il eut la confiance de lui proposer. « Les docteurs Juifs, lui dit-il, connoissoient les caractères que les prophètes avoient annonçés comme distinctifs du Messie ; Isaïe avoit dit qu'il naîtroit d'une vierge, et qu'il seroit appelé Emma-

nuel; comment donc pouvoient-ils reconnoître Jésus-Christ pour le Messie, puisqu'il portoit un autre nom, et qu'il paroissoit être le fils d'une femme mariée? » Bossuet répond à cette difficulté en développant l'admirable économie de la Providence dans l'accomplissement successif d'une prophétie, dont par sa nature l'exacte vérité ne pouvoit pas être connue d'abord. Ainsi un éclaircissement demandé modestement, nous a procuré une solution frappante par sa justesse. « J'avoue, dit Bossuet, que je suis bien aise de voir perpétuer dans l'Eglise la sainte coutume qui faisoit consulter les docteurs aux laïques et aux femmes même sur l'intelligence de l'Ecriture ». Que d'écrits impies et dictés par la plus présomptueuse ignorance n'auroient jamais vu le jour, si cette louable coutume étoit régulièrement suivie? *Arguunt et nesciunt...*

IV. L'Apocalypse, avec une explication, etc. Les anciennes prophéties avoient pour objets principaux le peuple juif jusqu'à sa dispersion, et le Messie jusqu'à son triomphe. L'Apocalypse est la prophétie du nouveau Testament; Jésus-Christ y révèle à son disciple bien aimé le sort de l'Eglise depuis sa naissance jusqu'à la fin des temps, et les jugemens qu'il doit successivement exercer sur ses ennemis; sur les Juifs d'abord, sur les fauteurs de l'idolâtrie, sur les hérétiques et sur les apostats séduits par l'Antechrist.

« Une prophétie n'est parfaitement comprise, que » quand ce qu'elle prédit est arrivé; c'est donc la » suite des événemens consignés dans l'histoire, qui » peut seule dévoiler le sens de ces mystérieux oracles.

» Il n'est pas dans les desseins de Dieu qu'ils soient par-
» faitement entendus pendant qu'ils s'accomplissent;
» au contraire, il est quelquefois de son dessein qu'ils
» ne le soient pas alors : le même esprit qui préside
» à l'inspiration, préside à l'interprétation; les per-
» sonnes en qui les prophéties s'accomplissent, celles
» même qui participent à l'accomplissement, n'en
» entendent pas toujours le mystère, et servent sans le
» savoir à l'œuvre de Dieu. Dans le temps qu'elle s'exé-
» cute, d'autres écrivent les faits, et la Providence
» réserve la preuve qui en est la démonstration. On
» voit alors le doigt de Dieu, on admire la profondeur
» de ses desseins, et on se fortifie dans la foi de ses
» promesses. » Tels sont les principes de Bossuet.

Il est certain que les premières prophéties de l'Apocalypse sont actuellement accomplies, et que c'est par les faits historiques que la vérité de ces oracles doit être démontrée.

Les protestans en ont indignement abusé, en prétendant trouver la *Babylone de saint Jean dans l'Eglise romaine, l'Antechrist dans son chef, l'erreur dans sa doctrine, l'idolâtrie dans son culte*. Ce profane attentat enflamma le zèle de Bossuet. Il voulut venger l'Eglise de Jésus-Christ et la chaire de saint Pierre, en démontrant par les termes de la prophétie, par les faits incontestables de l'histoire, et par la tradition constante des saints Pères, que la Babylone de saint Jean étoit *l'ancienne Rome, mère et protectrice de l'idolâtrie, persécutrice des saints, et enivrée du sang des martyrs;* et en démontrant que le châtiment épouvantable dont le ciel l'avoit menacée, s'étoit effectué par une suite de fléaux

divers et par sa ruine entière sous Alaric. Mais surtout il a si bien démontré l'odieuse impiété du système des protestans, que depuis, dans leurs chaires et leurs écoles, à peine quelques professeurs obscurs ont osé le soutenir.

Quant aux autres parties de la prophétie, et à l'application des faits historiques aux figures, il y a une multitude d'interprétations différentes : Bossuet ne propose les siennes qu'avec la plus grande modestie ; mais la méthode qu'il a suivie, les principes qu'il a posés et que nous venons d'analyser, sont devenus une règle commune adoptée par les plus habiles interprètes.

Un docte ministre hollandais, Campège Vitringa, écrivit en 1705 un énorme volume sur l'Apocalypse, pour l'opposer au commentaire de Bossuet ; il est douteux que le plus intrépide lecteur puisse affronter, ou du moins achever la lecture de ce volume ; mais le même Vitringa nous a donné (à Lewarde, 1715 et 1730, réimprimé à Basle 1732, deux in-fol.) un savant *commentaire sur Isaïe*, dans la préface duquel il pose, pour l'intelligence et l'explication des prophéties, les mêmes règles que Bossuet avoit prescrites, et ne s'élève pas avec moins de force que lui, contre la témérité de ceux qui s'en éloignent. Tel a toujours été l'ascendant de ce grand homme sur ses propres adversaires.

Depuis sa mort, il a paru plusieurs nouvelles explications de l'Apocalypse, quelques-unes même toutes récentes, dont nous n'avons aucune raison de parler ici ; mais parmi ces nouveaux interprètes, il en est qui ont ressuscité l'ancienne erreur des *millé-*

naires, avec quelques modifications cependant, et qui ont prétendu l'étayer de l'autorité de Bossuet. Loin de trouver dans aucun de ses ouvrages rien de favorable à cette prétention, on y voit au contraire, et particulièrement dans le commentaire qui nous occupe, qu'il a fortement combattu cette erreur, et qu'il eût détesté les étranges inductions qu'en tirent ses partisans. Sur quelle autorité fondent-ils donc cette accusation ? sur une conversation de Bossuet avec l'abbé Duguet; ce n'est point l'abbé Duguet qui en a fait le récit, c'est Soanen, évêque de Sénez; et ce récit, Soanen ne le tenoit pas de l'abbé Duguet, mais de ceux qui le lui avoient entendu raconter; et la lettre où il est consigné porte bien le nom de l'évêque de Sénez, mais elle est du P. de Gennes, qui lui prêta sa plume. Voilà sur quelles autorités on voudroit nous persuader que Bossuet avoit adopté une opinion très-dangereuse, en opposition directe à ses principes, et qui se trouve pleinement réfutée dans plusieurs de ses ouvrages.

Le commentaire de Bossuet a été traduit en italien, par *Arcangelo-Agostini*, carme vénitien, sous le nom de *Selvaggio Canturani*, et imprimé à Venise, 1723, in-8°.

A la page 98 de sa préface, Bossuet cite Bérengaude, et dit que les éditeurs de saint Ambroise nous apprendront quel est ce Bérengaude. Les éditeurs de saint Ambroise ne nous l'ont point appris, ni le P. Ceillier dans son Histoire des auteurs ecclésiastiques, ni dom Déforis dans son édition; mais Henri Warthon, dans ses notes sur l'ouvrage d'Ussérius, qui a pour titre *Historia dogmatica..... de Scri-*

pturis et sacris Vernaculis: Londini, 1690, a très-bien prouvé que ce Berengaudus est le Bérenger de Tours, archidiacre d'Angers, mort en 1088, et fameux par ses erreurs sur l'Eucharistie.

Bossuet a aussi marqué, dans sa traduction de l'Apocalypse, les différences qui se trouvent entre le texte grec et la Vulgate. Nous avons eu soin de les placer à chaque chapitre, au bas des pages.

V. De excidio Babylonis, etc. Ce petit traité est la réponse à une *dissertation de Samuel Verenfels*, professeur de théologie à Basle, contre le commentaire de Bossuet. La dissertation étoit écrite avec décence et pleine d'égards pour Bossuet; sa réponse est également savante et polie. Il y rappelle, mais dans un ordre différent, les explications qu'il avoit développées dans son commentaire; et en les présentant sous un jour nouveau, il les rend plus frappantes. On y admire la fidélité de mémoire, et la vigueur de style qu'il avoit conservées dans un âge qui est ordinairement celui de la pesanteur et de la caducité; c'est toujours Bossuet et Bossuet avec l'intégrité de ses forces.

VI. Avertissement sur le livre des Réflexions morales, etc. Le cardinal de Bissy, évêque de Meaux, dans son *Mandement du* 25 *avril* 1714, parle ainsi de cet Avertissement: « Entre tous les » ouvrages qui ont été publiés pour la défense du » livre des *Réflexions morales*, il y en a un qui a » pu faire beaucoup plus d'impression que tous les » autres, par le mérite éclatant de feu M. Bossuet

» notre prédécesseur immédiat, sous le nom duquel
» il a paru. Comme la mémoire et les sentimens de
» ce digne prélat vous doivent être particulièrement
» respectables, nous ne pouvons nous dispenser de
» vous dire qu'il avoit cru d'abord pouvoir justifier
» en plusieurs endroits les *Réflexions morales :* mais
» qu'après en avoir fait un examen plus exact, il
» reconnut et déclara que cet ouvrage étoit si rem-
» pli d'erreurs, qu'il n'étoit pas possible de le corri-
» ger, et qu'il falloit le refondre; ce sont ses expres-
» sions : nous le savons par le témoignage de per-
» sonnes exemptes de soupçon et dignes de toute
» vénération, qui vivent encore et qui nous en ont
» assurés plus d'une fois; nous le savons des jansé-
» nistes mêmes, par les reproches piquans qu'ils
» firent dans le temps de l'assemblée du clergé
» de 1700, à feu M. de Meaux, dans leurs lettres
» qu'on conserve encore en original : de là naissent
» naturellement deux réflexions aussi utiles pour
» votre instruction, que propres à dissiper les vains
» triomphes de l'auteur du livre condamné et de ses
» partisans; l'une, que M. Bossuet auroit sans doute
» entièrement supprimé le manuscrit de la justifi-
» cation du livre du P. Quesnel, s'il eût pu deviner
» qu'après sa mort on l'eût mis au jour et sous son
» nom; l'autre que ses efforts reconnus par lui-même
» inutiles pour excuser les *Réflexions morales*, con-
» damnent davantage ce mauvais livre, que si feu
» M. de Meaux l'eût condamné en effet sans avoir es-
» sayé de le défendre ». La justesse de cette dernière
réflexion du cardinal de Bissy est pleinement démon-
trée dans un livre de l'abbé de la Chambre, qui a
pour

pour titre, *la Réalité du jansénisme*, 1740, in-12. Il y prouve, par cette prétendue *justification* de Bossuet, que l'hérésie jansénienne n'est rien moins qu'un fantôme. *Voyez de curieux détails sur ce livret, sa publication furtive et son titre trompeur, dans l'*Histoire de Bossuet, liv. XI.

VII et VIII. INSTRUCTIONS SUR LA VERSION DU NOUVEAU TESTAMENT IMPRIMÉE A TRÉVOUX. — DÉFENSE DE LA TRADITION ET DES SAINTS PÈRES, etc.

Dans ces deux ouvrages des derniers temps de sa vie, Bossuet semble avoir oublié sa modération habituelle, et traiter avec trop de sévérité le principal adversaire qu'il y combat, Richard Simon. Il l'accuse de témérité, d'ignorance, d'erreur et de bassesse, et n'adoucit en aucune manière la dureté de ces reproches : mais la matière étoit si grave, et les torts de cet auteur si artificieusement déguisés, qu'ils pouvoient facilement en imposer; plus même aux savans qu'au vulgaire des lecteurs. Richard Simon n'étoit point sans mérite et sans talens; il excelloit dans la connoissance des langues orientales, étoit doué d'une mémoire étonnante, et avoit si prodigieusement lu, qu'il sembloit avoir épuisé toutes les bibliothèques; mais il étoit avide de paradoxes, recueilloit de préférence les opinions ignorées, singulières, hardies; et si ses nombreux ouvrages attestent une pénétration vive et un savoir très-étendu, on peut aussi démêler dans le caractère de leur auteur, de la souplesse, de la ruse et quelquefois même de la malice. Bossuet est donc excusable de l'avoir traité sans ménagement. L'éditeur de ses

Œuvres posthumes, C. F. Le Roi, dans la préface du tome I, page XXXVII, dit, avec beaucoup de sens et de raison: « Ce prélat devoit se comporter di-
» versement lorsqu'il combattoit de faux dogmes
» frappés d'anathêmes, et lorsqu'il attaquoit des
» erreurs naissantes déguisées avec artifice; lorsqu'il
» avoit affaire aux ennemis déclarés du dehors, dont
» la condamnation étoit gravée pour ainsi dire
» sur leur front, et lorsqu'il s'élevoit contre des
» ennemis domestiques. Les fidèles n'avoient rien à
» craindre des premiers, parce que l'autorité de
» l'Eglise étoit un puissant préservatif contre leurs
» erreurs.... Mais tout étoit à craindre, tout étoit
» séduisant pour les simples fidèles de la part des
» docteurs catholiques qui les égaroient en les
» faisant marcher dans des routes nouvelles et
» différentes de celles que l'Eglise a toujours sui-
» vies ».

C'est pour cela sans doute que Bossuet ne s'est pas élevé avec moins de force contre le socinianisme de Grotius, que contre celui de R. Simon; mais il s'est plu à louer les sentimens du docte hollandais manifestés dans ses derniers ouvrages : il applaudit à ses progrès dans la recherche de la vérité, et regrette qu'après avoir noblement défendu la constitution de l'Eglise catholique, la pureté de sa doctrine et de sa discipline, il n'ait pas eu le courage d'entrer dans sa communion, en abjurant le schisme qu'il déploroit.

Grotius avoit d'abord représenté (1) le socinianisme

(1) *Pietas ordinum Hollandiæ*, Grotii opp. tom. IV. pag. 179.

comme la plus détestable des hérésies; dans un autre ouvrage (1), il avoit victorieusement combattu son premier auteur Fauste Socin; enfin, dans son traité *de la Vérité de la religion chrétienne*, liv. v., il avoit prouvé la venue du Messie contre les Juifs, surtout par les prophéties, dont ils sont les dépositaires, et qui, de l'aveu de leurs plus célèbres rabbins, n'ont pour objet que ce libérateur : mais ensuite chancelant dans des sentimens si vrais, et séduit par des lettres flatteuses de Crellius, il goûta les principes de sa secte et sa méthode d'interpréter l'Ecriture sainte; non par elle-même et par la tradition, mais par les règles du bon sens; ainsi secouant le joug de la foi, et asservissant tout ce qu'elle enseigne à l'orgueil de la raison, il composa trois volumes de *Commentaires*, où il ne veut plus voir le Messie littéralement annoncé dans les prophéties, mais en figure seulement et par allégorie.

La réputation de l'auteur, fondée sur des talens réels et de brillans succès, donna un grand crédit à ces Commentaires; ils furent avidement recherchés et préconisés en Angleterre, en Allemagne, surtout en Hollande; et quoique depuis, ces sortes d'ouvrages aient cessé d'intéresser, on ne peut douter que celui-là n'ait beaucoup contribué aux funestes progrès du socinianisme.

En France, Grotius étoit bien plus connu comme littérateur élégant et habile publiciste, que comme théologien. Ses Commentaires n'y étoient lus que des savans de cette dernière classe, lorsque Richard

(1) *De satisfactione Christi.* Ibid. pag. 297.

Simon, par ses *Histoires critiques*, vint étendre leur célébrité. La première de ces histoires étoit celle de *l'ancien Testament*, communiquée en manuscrit par l'auteur à quelques amis, et remise à un censeur pour être examinée : le bruit qui s'en répandit dans le public alarma les personnes sages, et Bossuet des premiers ; il en vit la préface et les titres des chapitres, sur lesquels préjugeant l'effet que produiroit le livre, il obtint du Chancelier la suppression absolue de l'édition commencée. Mais si Richard Simon avoit des ennemis, il avoit aussi des partisans. Bossuet, qui savoit apprécier son véritable mérite, eut quelque temps l'espoir de rendre ses talens utiles à l'Eglise ; il le vit souvent et lui accorda de longs entretiens : le disciple, soumis et docile en apparence, promit de réformer tout ce que le prélat jugeroit répréhensible, et s'engagea à corriger lui-même ses ouvrages; mais il étoit trop épris de son savoir et trop jaloux de son indépendance, pour céder aux sages avis d'un homme, que dans la science biblique il croyoit lui être très-inférieur. Il éluda donc toutes ses promesses, et pour échapper aux obstacles que trouveroit en France l'impression de ses livres, il recourut aux presses de Hollande. Il en sortit d'abord l'*Histoire critique de l'ancien Testament* supprimée à Paris, et successivement les *Histoires critiques du texte*, *des versions*, et des *principaux commentateurs du Nouveau*. L'érudition qui y étoit prodiguée ne prêtoit que plus d'attraits et de séduction aux recherches curieuses, à la singularité des opinions et à la témérité des jugemens de l'auteur. Non-seulement il préféroit à l'autorité des saints

Pères la méthode et les interprétations de Grotius; mais par un systême bizarre et dénué de preuves, il portoit de dangereuses atteintes à l'authenticité des livres saints et à leur inspiration. Sur un autre point très-grave, il opposoit la tradition de l'Eglise d'orient à la tradition de l'Eglise d'occident, et osoit traiter de novateur le plus profond et le plus admiré des Pères de l'Eglise latine. Cette audace enflamma le zèle de Bossuet; il avoit à venger d'abord *saint Augustin*, et puis le grand principe de *l'invariation de l'Eglise catholique dans sa doctrine :* il se mit donc au travail, et commença sa *Défense de la Tradition et des saints Pères;* elle exigeoit de longues et laborieuses recherches, mais il en avoit l'habitude; il fut cependant distrait et forcé de les suspendre par la controverse du quiétisme, qui s'élevant alors, absorba tous ses soins; à celle-là succéda la négociation pour la réunion des luthériens d'Allemagne, et puis les affaires de l'assemblée du clergé de 1700. Il fut rappelé à son travail contre R. Simon, par un nouvel ouvrage de celui-ci; c'étoit sa *traduction du nouveau Testament* qui parut à *Trévoux* en 1702. Le traducteur y avoit adopté la plupart des interprétations qui avoient offusqué un grand nombre de théologiens, et Bossuet surtout, dans ses *Histoires critiques :* elles parurent plus choquantes encore et plus dangereuses, dans un livre mis à la portée des simples fidèles. La nouvelle version fut condamnée d'abord par une *ordonnance du cardinal de Noailles, archevêque de Paris;* du 15 septembre 1702, à laquelle R. Simon opposa *une remontrance* du 12 octobre suivant. Cette version fut dans le même temps condam-

née par Bossuet avec des qualifications très-sévères. A son ordonnance étoit jointe une instruction où il dévoiloit les artifices du traducteur, et son affectation à suivre la méthode des interprètes sociniens : cette première instruction fut suivie d'une seconde où sont discutés tous les passages dignes de censure. R. Simon répondit au prélat par plusieurs lettres insérées aux tomes II et IV du recueil qu'en a publié son neveu, Bruzen de la Martinière, et on ne peut disconvenir que quelques-unes de ses réponses ne soient justes : mais on y remarque plus d'adresse encore que de solidité ; sa maxime favorite étoit, que dans toute dispute, il falloit autant que possible prendre l'avantage sur son agresseur, et le mettre lui-même sur la défensive. Il insinue donc en plusieurs endroits de ses réponses, que les accusations multipliées contre ses ouvrages, n'étoient qu'une récrimination du parti de Port-royal, pour le punir de son attachement au parti opposé, et lui faire expier la critique acerbe qu'il avoit faite du *nouveau Testament de Mons :* il dit même ouvertement, tome IV, lettre 49, « que Nicole, très-lié avec Bossuet, l'a» voit sollicité fortement à écrire contre *l'Histoire » des commentateurs* au sujet des Pères grecs et de » saint Augustin ; et comme on trouve dans les in» structions de M. de Meaux les mêmes objections sur » ce dernier article, que celles faites alors par Ni» cole, cela fait juger que l'illustre censeur qui est » chargé de tant d'affaires, se sera servi des mé» moires de son ami, qui n'entendoit guère ces sortes » de matières ». Quoi qu'il en soit de ces artificieuses insinuations, les deux instructions de Bossuet sont

pleines de réflexions les plus sages, et prouvent quels étoient encore au bord de sa tombe, la force de sa tête, la vigueur de sa mémoire, et les inaltérables principes de sa doctrine.

Le premier éditeur de ses Œuvres, l'abbé Pérau, indique aux lecteurs désireux d'une instruction plus méthodique sur cet objet, le livre du père Baltus, qui a pour titre, *Défense des prophéties de la Religion chrétienne*, Paris, 1737, 3 vol. in-12. Dans les deux premiers volumes, il réfute Grotius, et Richard Simon dans le troisième. C'est effectivement un livre très-bien fait, et où sont exactement développés et complètement réfutés les sophismes des sociniens.

Ce qui avoit particulièrement exaspéré Bossuet contre R. Simon, étoit l'indécence avec laquelle il avoit parlé de saint Augustin et de sa doctrine sur le péché originel et la grâce; R. Simon n'étoit sur cela que l'écho de Grotius, mais en France on ne lisoit guère Grotius, au lieu que les *Histoires critiques* étoient avidement recherchées. Bossuet ranima donc toutes ses forces pour repousser l'injure faite au sublime docteur de la grâce, et surtout pour confondre la téméraire assertion d'un prêtre catholique, qui osoit accuser son Eglise d'innovation dans sa doctrine et dans sa foi. Déjà le ministre Basnage s'en prévaloit contre Bossuet, et s'applaudissoit de voir détruit le grand principe de son *Histoire des variations*, par un des plus savans ecclésiastiques de sa communion.

C'est à la solution de ces deux difficultés, ou plutôt à la réfutation de cette double erreur, qu'on

doit l'importante *Défense de la Tradition et des saints Pères*. Quoique, prévenu par la mort, Bossuet n'ait pu l'achever, on y reconnoît cependant l'invincible athlète digne de toutes les palmes, que la Providence semble avoir suscité dans un siècle illustré par tous les talens, pour montrer le degré de supériorité qu'ils acquièrent dans une ame que jamais n'ont souillée les passions, et qui n'a pour guide que les pures lumières de l'Esprit saint.

IX. Instruction sur la lecture de l'Écriture sainte.

Cet opuscule, par son objet, avoit droit d'être placé le premier, dans l'ordre des ouvrages de cette classe; mais n'ayant été composé que pour des religieuses, l'auteur s'est borné à y donner les conseils appropriés à leur état. Il est peu de personnes cependant, même parmi celles dont les fonctions exigent une étude approfondie de l'Ecriture sainte, qui ne puissent en tirer du profit; car si rien n'y flatte la vanité du savoir, tout y satisfait l'humble et modeste piété. On peut y admirer même avec quelle sobriété un grand homme sait dispenser ses lumières; content d'éclairer, il se garde bien d'éblouir.

LIBER PSALMORUM,

ADDITIS CANTICIS,

CUM NOTIS.

SUPPLENDA IN PSALMOS.

EPISTOLA

ILLUSTRISSIMI

MELDENSIS EPISCOPI.

JACOBUS BENIGNUS BOSSUET, EPISCOPUS MELDENSIS : venerabilibus atque amplissimis viris ac dilectissimis fratribus Decano et Canonicis sanctæ Meldensis Ecclesiæ; Ecclesiarum Pastoribus, religiosis Cœtibus, universoque Clero Meldensi, salutem in Domino.

AFFERIMUS ad vos, dilectissimi fratres, nostras in Psalmorum librum pii vestri studii adjutrices notas; ut qui tanto decore, tantâque diligentiâ Deo psallitis, datâ explanatione, *psallere sapienter*, eruditè scilicet atque intelligenter, magis magisque ediscatis. Pertinet ad commendationem exigui licet operis, quòd in eo accurando adjutores nacti sumus viros egregios, hebraïcè, græcè, latinè doctissimos, quorum pars ad meliorem præcessêre vitam, pars adhuc superstites, summâ cum pietatis ac doctrinæ opinione, etiam in episcopali sede, aliisque amplissimis muneribus collocati degunt. Nam dum in aulâ versamur, alii aliis de causis, ego, quod notum est, Ludovici Delphini augustissimi ac fortissimi principis adolescentiæ ac spei à magno Rege admotus, omnes quidem paribus florentes studiis, integrâ amicitiæ gratiâ ac fide, communibus curis cœpimus evolvere Scripturas, blanda inter et aspera, quæ multa in eam vitam

incidunt, solatio et consilio, quotidianæ verò nostræ consuetudini, ac familiaribus colloquiis, summo oblectamento atque emolumento futuras. Itaque iis exponendis multa perlegimus, pauca selegimus. Hinc Psalmi nostri prodeunt, imò verò vestri, quando et ego vester, *omnia enim vestra sunt, sive Paulus, sive Apollo, sive Cephas:.... omnia enim vestra sunt; vos autem Christi, Christus autem Dei*(1). Quare, dilectissimi, benevolis animis vestra hæc accipite; hæc, inquam, non abstrusa et recondita, hoc est, plerumque vana, sed apta atque accommodata ad simplicem litteralemque intelligentiam, atque omnino, utiliora quàm ornatiora aut ambitiosiora, æqui bonique consulite. Nos enim pro eo famulatu quem in Ecclesiâ Dei gerimus, non modò validioribus inter vos, verùm etiam infirmioribus servire oportebat. Sit ista testificatio publica, quanti ego vos faciam, quanti pietatem industriamque vestram, ac labores vestros nostris sociatos. Sic denique intelligent, quàm suaviter in domo Domini versemur unanimes. Sequentur autem posteà, nusquam interruptis operis, nostra in Prophetas ac totum Testamentum vetus: per hæc si vita, si mens bona adfuerit, Deo auctore ac duce, deveniemus ad novum. Certè in his consenescere, his immori, summa votorum est: id pium, id beatum, fateri enim libet, id omni ambitu expetendum ducimus; id vestris quoque precibus impetrandum, si qua est nostrî caritas, et speramus et poscimus: valete. Datum Meldis, IV nonas junii, anno M. DC. XC.

(1) 1. Cor. III. 22, 23.

DISSERTATIO
DE PSALMIS.

Antequam singulos Psalmos aggredimur; ut nostra expeditior, neque ullis interrupta quæstionibus fluat explanatio; hæc quæ intelligentiæ aperirent viam, totoque passim opere suborturas difficultates solverent, attento ac pio lectori universim proponi oportere duximus.

CAPUT I.

De Psalmorum ratione et instituto.

I. — Carminum vis: Psalmi in piorum cœtibus decantati.

Omnis quidem *Scriptura divinitùs inspirata* est, easque habet dotes quas Paulus commemorat; ut sit

utilis ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in justitiâ, ut perfectus sit homo Dei ad omne opus bonum instructus (1). Cæterùm Psalmorum liber cùm hæc universa complectitur, tum obtinet imprimis singularem mirificamque vim, quâ humanos affectus omnes in Deum transferat; ut quandoquidem animus corporeâ mole pressus languet ac deficit, modulatissimi, eruditissimique carminis potentiâ erigatur.

Est autem Psalmorum liber, ut vel inde ordiamur, vetustissimorum hymnorum et odarum vetustissima collectio, quibus prisci illi Hebræi, Dei laudes et à Deo traditæ legis veritatem sanctitatemque, ad hæc gesta majorum, divinaque beneficia privatim ac publicè, atque inter ipsa sacra solemnesque conventus, concinebant. Et horum quidem hymnorum cùm plurimi laudentur auctores, ut suo loco memorabimus, tum illud certissimum, à sancto Davide potissimum esse conscriptos. Antiquus enim et ab ipsius Davidis temporibus deductus usus obtinuit, ut quæ ipse psalleret, in sacris conventibus canerentur. Neque ipse David canebat sibi. Sed raptus in Deum, quò ipse trahebatur, cæteros pertrahebat, dicens: *Magnificate Dominum mecum; et exaltemus nomen ejus pariter* (2): Et illud, unde quotidie nocturnas ordimur laudes: *Venite, exultemus Domino; jubilemus Deo salutari nostro* (3). Quæ dum sancto Davide in verba præeunte canimus, quid aliud quàm priscis piorum choris, spiritu ac mente conjungimur?

(1) 2. *Tim.* III. 16, 17. — (2) *Ps.* XXXIII. 4. — (3) XCIV. 1.

II.—In Davide cura cantûs, sacræque musicæ.

Certè viro Dei præcipuam fuisse curam, de hymnis in domo Domini coram arcâ concinendis, sacra testatur historia: *Constituit* enim *coram arcâ Domini de levitis, qui ministrarent, et recordarentur operum ejus, et glorificarent atque laudarent Dominum Deum Israel* (1). Quem autem canebant Psalmum, sacro textu referente, divinorum operum beneficiorumque memorem, is ab ipso Davide compositus. Neque verò dubium est, quin alios benè multos instinctu divino ipse conscripserit: quo factum est, ut fidentissimè de se ipso diceret: *Dixit David filius Isai..... egregius psaltes Israel: Spiritus Domini locutus est per me, et sermo ejus per linguam meam* (2). Quod quidem de Psalmis dictum nemo non videt, cùm præsertim nullum aliud opus Davidis memoretur. Jam, Salomone rege, initiato templo, levitæ carmina Domini concinebant, *quæ fecit David rex ad laudandum Dominum..... hymnos David canentes per manus suas* (3): adhibitis scilicet organis musicis, et quidem illis quæ ipse comparaverat, vel etiam invenerat atque adornaverat, ut sacra refert historia. Quo ritu Ezechias jussit, ut levitæ *laudarent Dominum sermonibus David, et Asaph videntis* (4), ubi etiam disertè notatum, stetisse Levitas *tenentes organa David:* atque etiam clariùs, inter ipsa holocausta cecinisse Dei laudes *tubis et diversis organis, quæ David rex Israel præ-*

(1) 1. *Par.* XV. 16. XVI. 4. *Ibid.* 7. — (2) 2. *Reg.* XXIII. 1, 2. — (3) 2. *Par.* VII. 6, 1. *Par.* XXIII. 5. — (4) 2. *Par.* XXIX. 30.

paraverat (1) : tanta pio regi cantuum cura : tantus amor inerat sacræ musicæ, quâ laudaretur Deus.

Iisdem instrumentis musicis, Davidis studio comparatis, ejusdem Davidis hymnos Israelitæ reduces instaurato templo, duobus etiam choris constitutis iterabant, quingentis fere annis postquam David obiit : ut tot post sæcula, non modò sacræ ejus voces, verùm etiam citharæ, nablia (2), aliaque instrumenta quibus ipse usus erat, piorum in cœtibus audirentur : quæ ideo memoravimus, ut constaret apud omnes, sanctum Davidem divino numine unum fuisse excitatum, quo auctore non modò sacra cantica, sed etiam ipse canendi psallendique ritus ad tam longinqua tempora propagaretur. Nam secuta sæcula commemorare quid attinet, cùm omnes sciant et ab Hebræis, et à Christianis Psalmos Davidicos fuisse celebratos : quibus non modò urbes pagique, sed etiam deserta et invia personarent, et pias in lacrymas agrestes etiam animi colliquescerent.

III. — Munimenta fidei in Psalmis : primùm ex commemoratione rerum antiquarum; tum, decurrentium.

Nec immeritò. Cùm enim, teste Augustino, *nullum aliud canticum nos doceat Deus, nisi fidei, spei et caritatis* (3), nihil Psalmis utilius ut fides roboretur, spes efferatur altiùs, caritas inardescat. Et fidem quidem quæ fulciant, hæc sunt. Primùm commemoratio beneficiorum ac miraculorum Dei, ex quo miseratus homines ignorantiâ mersos, et falsis plerumque addictos numinibus, patrem fidei nostræ

(1) *Par.* XXIX. 26, 27. — (2) I. *Esd.* III. 10, 11. *Neh.* XII. 35, 39. — (3) *Enarrat. in Ps.* XCI. n. 1.

Abraham pacto fœdere sibi copulavit, ejusque familiæ in magnum jam populum excrescenti, pastorem se, ac peculiarem regem præbuit. Quo factum est, ut à servitute Ægyptiacâ liberatam, ac per Mosen mediatorem ornatam legibus, firmatam imperiis, castissimis sanctissimisque religionibus ac ceremoniis consecratam, confirmato amplificatoque fœdere, in terram Chanaanitidem ex veterum promissorum fide induceret: seque Abrahami, Isaaci, Jacobique Deum, eumdemque cœli ac terræ conditorem, quem Abramidæ colerent, esse testaretur.

Quin etiam suo tempore Davidem, ex pastore ovium regem, nec minùs pietate atque clementiâ, quàm fortitudine victoriisque nobilem suscitavit, quo duce Abramidarum imperium longè latèque propagaretur, pulsisque Jebusæis, illa Jerusalem ac mater nostra Sion, divino nomini initiaretur; princeps urbium scilicet, sacrorumque juxtà ac legum majestatisque custos, regnique pariter et sacerdotii caput. Quid quòd eumdem Davidem inclytum regem, uti jam memoravimus, divino actum instinctu, vatem ac poetam psaltenque Israelis, eumdemque ut rerum gerendarum ducem, ita etiam canendarum auctorem præconemque finxerit? Unde potissimùm nobis hic Psalmorum liber prodiit, quo sua pariter majorumque, imò verò ipsius Dei gesta, vates divinissimo atque excelsissimo præditus spiritu, sempiternæ memoriæ consecravit.

IV.—Vetus apud omnes gentes carminum canticorumque institutum: Mosis aliorumque exempla.

Sanè apud omnes populos ille ritus vetustissimus longèque sanctissimus inolevit, ut suas majorumque

res carmine celebrarent, ipsisque numeris, ipsâ suavitate cantûs auribus commendatas, animo etiam ac memoriæ altiùs infigerent. Quo ritu primus Moyses cùm divino numine duo quædam præstitisset, ut Israelitas et per mare Rubrum traduceret, et ab hostibus liberos sanctissimis legibus informaret, gemino carmine hæc duo commendavit, suumque illud protulit : *Cantemus Domino : gloriosè enim magnificatus est; equum et ascensorem dejecit in mare* (1) : cùm undis obruti hostes adhuc in conspectu essent, et marinis fluctibus jactata cadavera volverentur. Nec minùs excelsum illud quod moriturus cecinit : *Audite, cœli, quæ loquor* (2) : ut legem tot signis portentisque firmatam, hominum mentibus inculcaret. Quo etiam fonte manarunt ea cantica, quorum in libro Numerorum initia legimus (3). Nec piis fœminis defuit ille cantandi prophetandique spiritus. Itaque illa Debbora (4) superbissimum Sisaram fœmineâ manu cæsum, ac profligatos hostes currusque diruptos, et subjecit oculis, et posterorum memoriæ tradidit, victoremque laudavit, non hominem, sed Deum. Notum quoque Annæ præstantissimæ fœminæ concepto Samuele, canticum (5), haud minore grandiloquentiâ et exultatione prolatum ut frustra Græcia jactet Lesbiam illam suam : nobis quoque præsto sunt nostræ poetrides, quæ non infandos amores, sed castissimos juxtà ac vehementissimos in Deum affectus promant. His igitur David exemplis animatus, eodemque spiritu afflatus, quæ in se Deus beneficia contulit, quæque sibi armis exequenda man-

(1) *Exod.* XV. 1. — (2) *Deut.* XXXII. 1. — (3) *Num.* XXI. 17, 27. — (4) *Judic.* V. — (5) 1. *Reg.* II.

davit, ea pulcherrimis suavissimisque constricta versibus, lyræque seu psalterio apta coneinuit, Alcæumque et Pindarum et Flaccum, quàm dignitate rerumque gestarum gloriâ, tam suavitate et magniloquentiâ vicit. Secutus Ezechias Davidem, rex regem, patrem filius (1): secuti alii vates, Isaias (2), Jonas (3), Habacucus (4), rerumque mirabilium historiam cantibus illustratam, ac temporum signatam notis, posteris reliquerunt. Quæ cantica nos, ne quid huic operi deesset, et hîc commemorávimus, et ad calcem hujus libri exponimus.

V. — Res antiquæ in Psalmis recensitæ.

Hîc verò juvat Israelitis impensè gratulari, quibus historiam Moses ipse legislator princepsque contexuit; quibus odas, dramata, idyllia pastoralesque lusus; quibus sententias versibus distinctas informandis moribus composuere reges; quibus denique, pro Simonide, Theocritoque et Theogni et Phocylide, David et Salomon inclyti reges, fuere. Atque horum operâ id consecuti sumus, ut quod postea præcepit Plato, poetici modi, divinissimum scilicet loquendi et scribendi genus, non nisi divinis divinorumque virorum laudibus celebrandis, inculcandisque legibus inserviret. Quippe David, noster Pindarus, aliique lyrici nostri, non agones Olympicos et pugnas umbratiles, sed Abrahami, Isaacique ac Jacobi fidem, et beata Josephi vaticinia ac somnia, plagasque Ægyptiacas, ultricemque Dei manum, atque ipsius auspiciis decertata prælia, populique etiamnum profugi ac per

(1) *Is.* XXXVIII. 10. — (2) *Ibid.* XII. — (3) *Jon.* II. — (4) *Hab.* III.

deserta vagantis errores, seditiones, flagitia atque supplicia, atque inter hostiles insidias successus mirabiles; legem etiam in monte Sinaï tam conspicuâ divini numinis præsentiâ in ipso fugæ initio promulgatam; denique totam à Mose conscriptam historiam, ipsiusque adeò Mosis dubitantis hæsitantisque lapsum, quæque inde secuta sunt inculcanda ac repetenda posteris, versibus alligarunt, iisdem quoque verbis quæ in Mosis historiâ continentur. Hinc illud à Numerorum libro in Psalmos translatum: *Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum, et ira Dei ascendit super eos* (1). Quid quòd sanctus David, illatâ arcâ fœderis in Sionis arcem, illud iterabat quod est in eodem Numerorum libro proditum: *Cùm elevaretur arca, dicebat Moyses: Surge, Domine, et dissipentur inimici tui, et fugiant qui oderunt te, à facie tuâ* (2). Unde nemo non videt promanasse hæc Davidis arcam attollentis: *Exurgat Deus, et dissipentur inimici ejus* (3), et cætera totidem verbis, quot Moses proferebat. Nec minùs insigne illud mandatum Aaroni ac filiis, ut plebi benedicerent: *Benedicat tibi Dominus, et custodiat te: ostendat Dominus faciem suam tibi, et misereatur tuî* (4); quæ translata à Davide in hunc Psalmum: *Deus misereatur nostrî, et benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos, et misereatur nostrî* (5). Atque hæc, aliaque id genus, cùm ex libris à Mose conscriptis atque ex antiquissimis sub eodem Mose frequentatis ritibus repetebant, nihil aliud quàm Mosen, resque

(1) *Ps.* LXXVII. 30, 31. *Num.* XI. 33. — (2) *Num.* X. 35. — (3) *Ps.* LXVII. 2. — (4) *Num.* VI. 24, 25. — (5) *Ps.* LXVI. 2.

à Mose gestas tanquam sub oculis repræsentabant, ad confirmandam rerum antiquarum fidem.

Omitto cætera in Psalmis ejusdem planè spiritûs, quæ veterem historiam referant. Neque prætermissum illud, unde orsus est Moses: nempe orbem universum, non machinâ, non manu, non aliunde conquisitâ aut anxiè elaboratâ materiâ, non denique atomorum concursationibus atque conflictibus, sed statim Dei nutu ac verbo constitisse, datasque cœlo ac syderibus, terræque ac mari, quas servarent leges: quo ex capite Moses præclara illa ac mira contexuit, quæ Abrahamo, patriarchis, sibique ipsi atque universo populo contigissent: ut nempe constaret eum, à quo tanta miracula profluxissent Deum, non alium esse quàm ipsum cujus voce jussuque, nullo alio subsidio, universus orbis in lucem emerserit. His igitur inhærens David eumdem ubique prædicavit Deum, qui *verbo* velut *misso*, ac voce prolatâ, tot ac tanta gessisset: cujus deinde legibus omnia tenerentur: unde illud: *Extendens cœlum sicut pellem, qui tegis aquis superiora ejus* (1): quo loco qui non videt allusum ad illud Mosis: *Fiat expansio in medio aquarum, et dividat aquas ab aquis* (2), planè cæcutiat. Neque minùs luculentum illud in eodem Psalmo: *Qui fundavit terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in sæculum sæculi. Abyssus sicut vestimentum amictus ejus*: illud denique: *Ascendunt montes, et descendunt campi in locum quem fundasti eis: terminum posuisti, quem non transgredientur, neque convertentur operire terram* (3). Et alio in Psalmo clariùs, disertisque ver-

(1) *Ps.* CIII. 2, 3. — (2) *Gen.* I. 6. — (3) *Ps.* CIII. 5, 9.

bis : *Verbo Domini cœli firmati sunt; et spiritu oris ejus omnis virtus eorum : congregans sicut in utre aquas maris, ponens in thesauris abyssos* (1). Ubi quid aliud repetitum, quàm illud sancti Mosis, *Congregentur maria*? (2) subditumque illud, unde omnia orta sunt : *Quoniam ipse dixit, et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt:* atque additum velut corollarii loco : *statuit ea in æternum, et in sæculum sæculi; præceptum posuit, et non præteribit* (3). Quis ergo negaverit Davidem à Mose doctum, ad illud initium cuncta revocasse? Jam odæ seu Psalmi, eruditissimum scilicet poematis genus, non modò ad antiquam novamque historiam, sed etiam ad festos dies et sacrificiorum ritus, ac majorum instituta semper alludunt. Quis autem nesciat apud Hebræos, leges, mores, ritusque ita intextos historiæ, ut hæc à se invicem avelli nequeant? neque unquam futurum fuit, ut David hæc omnia, totamque adeo majorum historiam ab ipsâ genesi mundique initiis repetitam caneret, populoque, ut vulgatam notamque canendam traderet, nisi eam quam nunc quoque legimus à Mose contextam historiam, et in manibus habuissent, et animo penitus imbibissent.

VI. — Confutati ex Psalmis, qui Pentateuchum ab Esdrâ aliisve confictum credunt.

Quò magis admirari libet eorum hominum amentiam, qui Mosis nomine semper insignita ac celebrata volumina, recentioris ætatis auctoribus tribuunt: pars Esdræ; pars insulsum commentum aversati, antiquioribus aliis circa Salmanasaris tempora

(1) *Ps.* XXXII. 6, 7. — (2) *Gen.* I. 9. — (3) *Ps.* CXLVIII. 5, 6.

scriptoribus, ut nuper apud Batavos quidam, nullo historiarum traditionisve suffragio, somniarunt. Atque illi, si Deo placet, bene Christianos se haberi putant, si Christum nominent, à Christo commendata instrumenta contemnant: præposteri homines, quibus nihil pensi est evertere omnia, dummodo cæteris doctiores acutioresque videantur, ac sine more modoque, gravissimo in argumento ludant. Qui quidem, ut hîc omittamus tot scriptores, tot prophetas, totumque adeo Hebraïcæ reipublicæ statum, cum Mosis historiâ librisque connexum: ut hæc, inquam, omittamus, unius Davidis vetustissimi regis testimonio, et hymnis à toto pridem populo decantatis, cumulatissimè refelluntur. Hùc accedunt alia cantica, Psalmorum libro comprehensa. Canit enim ipse Salomon dedicato templo (1), à parente Davide institutos sanctissimi juxtà ac nobilissimi ædificii apparatus: canunt alii alia piorum regum gesta: canunt profligatam captivamque gentem, ac Mose contemto impletas à Mose intentatas minas. Canit Ethan Ezraïtes (2) datam Davidi, Davidisque soboli de regno obtinendo fidem velut in irritum abiisse, Deumque piis cantibus ad pristina promissa revocat. Quid plura? quæ ante templum conditum, quæque templo stante, everso, restitutoque recentissimâ memoriâ gesta essent, ea suis distincta notis atque temporibus canimus, ut antiquissimis interesse conventibus, prisca sacra intueri, atque in his cum sancto Davide aliisque sacris vatibus, Christum cogitare videamur.

(1) *Ps.* CXXXI. — (2) LXXXVIII. 20 *et seq.*

VII. — Firmata fides ex vaticiniis Davidicis de Christo : hinc quoque spei incitamenta.

Nam et illud confirmandæ fidei luculentissimum argumentum in Psalmorum habemus volumine, ut de Christo venturo à Davide edita oracula audiamus. Cùm enim antiqua per Abrahamum ac Mosen gesta, uni Christo suis temporibus adventuro prælucerent; designatus est David, utraque inter tempora medius, qui quidem vetusta memoraret, iisque firmandis nova ipse gereret : tum, quod erat vel maximum, futura præcineret. Neque immeritò : quippe cùm prognatus è Davide Christus, Davidis filius appellandus esset. Itaque ob eam causam evectus est in regnum, ut Christi regno præluderet; datusque Salomon ille pacificus, in quo intueretur Christum pacis principem. Hinc David universas res Christi executus, et ante Luciferum geniti originem sempiternam, et inter homines nati, regnum, sacerdotium, gloriam atque dedecora cecinit, Judæorum ac Gentium coïtiones conjurationesque, crucem denique ipsam ac resurrectionem et ascensum in cœlos, secutasque victorias (1), et ad fidem Abrahæ traductas omnes gentes, in ejus scilicet semine Christo benedictas; magnamque Ecclesiam toto jam orbe diffusam (2), revocatosque tandem, tanquam postliminii jure, ad sui generis nominisque primordia mortales, per tot sæcula divinitatis oblitos. Neque verò quidquam est, quo se Christus commendet magis quàm Psalmorum libro. Se Davidis filium,

(1) *Ps.* CIX, II, XXI, XLVI, LXVII, LXVIII, LXXI, XV, *etc.* — (2) XXI. 26, 28.

Davidis

Davidis quoque Dominum, Davidis ipsius auctoritate decernit [1]. In ipsâ etiam cruce, Davidis Psalmo pronunciato [2], tantum sacrificium atque humani generis propitiationem initiat : Davidis intentus oraculis, profitetur sitim felle acetoque sedandam [3]. Quis ergo est tam languidus, quem ista non moveant? Quis non fide vivâ Davidicos sonet Psalmos rerum gestarum memores, præsentium testes, præscios futurorum? cùmque tot ac tanta super Christum et Ecclesiam olim à Davide prædicta, jam repræsentata videat; quis non futura præmia, qui postremus est denique divinarum promissionum fructus, animo complectatur?

VIII. — Spes incitata in Psalmis; futuræ vitæ felicitas sub figuris adumbrata.

Atque hæc illa spes est, quam secundo loco diximus incitari Psalmis. Quò enim exurgat divinæ bonitatis atque potentiæ, Christique adeo fide fretus animus, nisi ad res divinas atque sempiternas? Unde ipse sanctus David : *Deus cordis mei, et pars mea Deus in æternum* [4]. Atque iterum : *Beati qui habitant in domo tuâ, Domine : in sæcula sæculorum laudabunt te* [5]..... *Inebriabuntur ab ubertate domûs tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos* [6]; quam sanè exuberantiam sanctæ et à Deo præstitæ voluptatis, fragilis hujus et egenæ mortalitatis conditio non capit.

Sanè confitemur futuri sæculi felicitatem non per-

(1) *Matt.* XXII. 43, 44. *Ps.* CIX. 1. — (2) *Matt.* XXVII. 46. *Ps.* XXI. 1. — (3) *Joan.* XIX. 28. *Ps.* LXVIII. 22. — (4) *Ps.* LXXII. 26. — (5) LXXXIII. 5. — (6) XXXV. 9.

spicuis disertisque verbis, sed sub figurarum involucris, pro veteris Testamenti ratione, à sancto Davide, ut à sancto Mose, fuisse adumbratam. Quemadmodum enim, teste Paulo ad Hebræos, Abraham cum Isaac et Jacob *repromissionis cohæredibus* (1), in promissâ terrâ tanquam in alienâ, extructis tantùm casulis demoratus, ibique se hospitem ac peregrinum recognoscens, sub ejus figurâ cœlestem patriam, ac paratam à Deo civitatem permanentem inquirebat: ita beatus David dum repromissam terram, populo Dei armis asserit; dum Jerusalem extruit, atque ad sanctuarium, celebresque cœtus divino numini consecratos, totis anhelat præcordiis: quid aliud in eis nisi Christum, et aperta per Christum æterna illa nec manu facta sancta, atque illam beatissimam in cœlis sanctorum societatem recogitat?

IX.—Loci quidam in Psalmis, quibus spes omnis ad præsentem vitam redacta videatur.

Neque verò quemquam movere debet, quòd hæc David aliive cecinerint: *Non mortui laudabunt te, Domine* (2), et: *Non est in morte, qui memor sit tui; in inferno autem quis confitebitur tibi* (3)? Et illud: *Exibit spiritus ejus*, hominis scilicet, *et* ipse *revertetur in terram suam : in illâ die peribunt omnes cogitationes eorum* (4). Et illud: *Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam* (5)? Illud denique cujuscumque sit: *Numquid narrabit aliquis in sepulcro misericordiam tuam : aut cognoscentur in tenebris mirabilia tua, et justitia tua in terrâ*

(1) *Heb.* XI. — (2) *Ps.* CXIII. — (3) VI. — (4) CXLV. — (5) XXIX.

oblivionis (1)? quibus homini post mortem, non cantus, non Dei laus, non denique memoria aut cogitatio ulla relinquitur; quin ipsi mortui Deo penitus excidisse, et à manu ejus omnino repulsi, hoc est, in nihilum abiisse videntur, cùm dicitur : *Sicut vulnerati dormientes in sepulcris : quorum non es memor amplius : et ipsi de manu tuâ repulsi sunt* (2) : quibus ad cumulum additur : *Sed nos qui vivimus, benedicimus Domino..... in regione vivorum* (3); ut qui hâc in vitâ degunt, soli canere, soli placere Deo, soli in Deum sperare judicentur.

X. — Horum locorum explicatio, atque inde quoque vitæ futuræ spes firmata.

Hæc inter meminerimus quæ illorum temporum conditio fuerit : nondum enim affulsisse plenè cœleste lumen illud, quo futuram vitam intueri detur : *Nondum propalatam* esse *sanctorum viam* (4), ut ait apostolus : Evangelio denique et Christo reservatum, cœlestia arcana reserare : neque rudem populum ad animarum statum, aut ad spirituales illas, castasque delicias, quæ sensum omnem exsuperant, assurgere potuisse : quas proinde in vivorum cœtibus festisque adumbrare, et crassam adhuc gentem hoc sensibus objecto pabulo inescare oporteret. Quare Davidem aliosque hujus ævi vates, dum hæc et alia suprà memorata de mortuis referunt, nihil aliud in mortuis attendisse constat, quàm naturalem mortuorum statum, quo omnia hujus vitæ consilia cœptaque intereant; non sacris, non profanis cœti-

(1) *Ps.* LXXXVII. 12, 13. — (2) *Ib.* 6. — (3) CXIII, CXIV. — (4) *Heb.* IX. 8.

bus interesse, aut festos dies cum populo agere liceat; quod est verissimum. Neque enim in sepulcris exaudiebatur ulla vox Domino lætantium, aut ulla templi videndi in sepulcro spes erat: quæ cùm ingemiscerent, neque quidquam aliud moriendo deplorarent; nempe illud ostendebant, in his omnem sibi vitæ jucunditatem repositam, neque videri quidquam in morte tetrius, aut in sepulcris tristius, quàm quòd ibi Dei laus, et illa animi in Deum exultantis gratulatio conticesceret.

Hinc spiritualibus verisque Judæis, hoc est, veris laudatoribus, qui in rudi licet gente ad excelsiora animos attollebant, vitæ melioris certa spes affulgebat. Qui enim solo Deo ejusque laudibus delectarentur, quî fieri posset, ut eos Deus ipse desereret: neque curaret mortuos, qui ad extremum usque halitum omnem in ipso gloriam ac voluptatem collocarent? an ipse eorum ora in æternum clauderet, animas ad suam imaginem ac similitudinem factas extingueret? Absit hoc à tantâ Dei benignitate: imò veris illis sanctisque Judæis spirituales oculos aperiebat intus, quibus in sempiterna gaudia mentem intenderent. Hinc illud: *In Deo salutare meum, et gloria mea: Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est:* tum adhortatio: *Sperate in eo, omnis congregatio populi; effundite coram illo corda vestra: Deus adjutor noster,* et quidem, *in æternum* (1). Ne adversarios, ne insidias, ne ipsum interitum servi Dei metuant: imò verò beatos se futuros, inter immortales Dei laudes exclament his verbis: *Beati qui habitant in domo tuâ, Domine! in sæcula sæculo-*

(1) *Ps.* LXI. 8, 9.

rum laudabunt te (1) : qualia passim in Psalmis occurrunt. Quin igitur, inquies, sanctus David hæc futuri sæculi bona exponebat planis disertisque verbis? nempe quia hæc parcè commemoranda erant, quæ crassioribus ingeniis risui, aut etiam offendiculo futura essent : quippe cùm in mortuorum animabus, more gentilium, nihil nisi impios cultus, falsos Deos scilicet ex hominibus consecratos, aut placandis manibus inferias, ac divinationes, umbrarumque citationes, sive, ut vocant, necromantias, aliaque perinde inania, imò etiam noxia et infanda cogitarent. Itaque animarum ac futuri sæculi arcana, crasso adhuc populo tecta sub figuris, quibus et perfecti doceri, nec rudiores gravari possent.

XI. — Caritatis incitamenta in Psalmis.

Jam nihil est cur amplius de summo Davidis erga Deum amore quæramus : effulget ubique in Psalmis, primùm quidem ipsa res simplicibus ac familiaribus verbis : *Diligam te, Domine* (2) : Deinde amandi causæ; Dei veritas, sapientia, sanctitas, pulchritudo, majestas, induti decore, invecti nubibus, insidentis cœlos, atque inde coruscantis, elocantis montes, maria increpantis, liquefacientis terram, totumque orbem nutu commoventis : tum, hæc inter magna et admirabilia, effusa bonitas, omnibus provida, nec dedignata corvos quantumvis asperâ voce Deum invocantes; in homines verò propensa benevolentia, inexhausta liberalitas; deinde in electos plebemque dilectam paternus animus, promis-

(1) *Ps.* LXXXIII. 5. — (2) XVII.

sorum fides, tutaque amicitia, nihil curæ, nihil officii prætermittens: studium erga pios, erga impios quoque patientia: denique indulgentia erga pœnitentes: horumque omnium vivax, ipsisque visceribus atque ossibus insidens sensus, unde ille clamor, *Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi* (1)?

Quâ in re quandoquidem Israelitarum sancta gens, non ritu cæterarum, visibiles ac deauratos Deos coleret; David Mosen secutus, singularem operam adhibuit, ut per se inconspicuum, neque tantùm sensus omnes, sed ipsam etiam mentis aciem supergressum, operibus, beneficiis, miraculis conspicuum præsentemque redderet. Hinc illa in Psalmis amori inflammando assidua consideratio operum Dei: horum præstantia, ordo, varietas, immensæ sapientiæ industriæque testis: atque inter opera Dei, illud præclarissimum, nempe in populo Israelitico, humanæ gentis fœdus cum Deo initum: atque hîc nobilissimum ac perfectissimum opus, quo se Deus exhiberet, ipsa lex omni auro purior ac pretiosior (2). Hanc ergo beatus David amat, amplectitur, deosculatur, Dei veritate ac decore plenam: hanc nocte dieque versat: huic intelligendæ inhiat: non à manibus unquam, non ab ore dimittit: hanc gestat in oculis: hanc imò pectori medullisque infigit; hujus admiratur speciem, arcana scrutatur; in eâ spem, gaudia, gloriam, divitias, amicitias, consilia omnia denique reponit: hujus æquitati ac rectitudini se aptat: eâ se regit, se tuetur, se exornat; arma hæc, hunc clypeum, hos ornatus, venustatemque cogitat (3): sic amat, sic fruitur. Quorum omnium hoc caput: *Sci-*

(1) *Ps.* XXXIV. 10. — (2) XVIII. — (3) CXVIII.

tote, quia Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, et non ipsi nos (1): quod ubique in Psalmis, quàm graviter, tam variè ac suaviter inculcatum, ut ei à quo sumus nos nostraque omnia, corpus, animum, cogitationes, sensus, voluntatesque penitus addicamus.

XII. — In Psalmis admirabilis sensus caritatis in Deum.

Hæc amoris incitamenta: hæ causæ: tum effectus mirabiles: Dei admiratio: exultatio in Deum: tanta illa quidem, ut ex animo in corpus redundet: unde illud: *Sitivit in te anima mea: quàm multipliciter tibi caro mea* (2): et: *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum* (3). Tum Dei canendi mira suavitas, quæsitumque in citharis amori solatium: dulcesque atque uberes ex verâ pietate fletus. Hi Davidis sensus: at postquam voluptate amens à lege aberravit, insecuti gemitus tristiores, iique continui: tum ex imo pectore non modò suspiria, verùm etiam fremitus: non aves solitariæ flebiliùs sonant; non leo rugit violentiùs; tum ipso luctu contabescentes artus; nec modus lacrymis: his cibos, his lectum irrigat: versi in fontes oculi: excavatæ propemodum genæ: deductique in sinum rivi ne ipsâ quidem veniâ inarescunt. Quis non exardescat ad tantos Davidis ignes? His auditis carminibus, hoc amore perspecto, quis tam durus atque immitis animus, qui non gustet ac videat quàm suavis sit Dominus?

XIII. — Caritas quoque erga proximum; etiam erga inimicos.

Nec minor in sancto rege fraternæ caritatis sensus: quippe cùm inter alias tanti principis dotes,

(1) *Ps.* XCIX. 3. — (2) LXII. 2. — (3) LXXXIII. 3.

mansuetus ejus ac misericors animus à Salomone filio imprimis commendetur : *Memento* enim *David*, inquit, *et omnis mansuetudinis ejus* (1). Quo animo et Saüli necem machinanti parcit, et mortuum ulciscitur : imò etiam deflet amarissimis ac verissimis lacrymis, quanquam ejus nece regnum ad se translatum videbat (2). Quod idem in Isbosetho Saülis filio contigit, cujus percussores rex optimus merito supplicio affecit (3), testatumque voluit non gratum facturos, qui sibi adversantes cæde compescerent. Toto denique Israele conquisivit è Saülis domo quos beneficiis cumularet (4) : tam excelso erat animo, tam erecto supra omnem injuriarum memoriam. Sanè cùm ipse Nabalum ferum hominem, interfecturus esset, mitissimo Abigaïlis alloquio placatus, has edidit voces, invictæ immortalisque clementiæ testes : *Benedictus Dominus... et benedictum eloquium tuum : et benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinem, et ulciscerer me manu meâ* (5) : tantam voluptatem vir mitissimus ex misericordiâ ceperat. Quid Semeï ille nequissimus, à quo non modò probris, verùm etiam lapidibus impetitus tantus rex ; et tamen dedit veniam, suosque à nefarii vilissimique hominis cæde prohibuit : neque Salomonem in eum commovisset (6), nisi novo regno sub adolescentulo rege, aulâ inquietissimâ, turbarum aliquid à præfracto turbulentoque ingenio metuisset. Cæterùm ubi hæ causæ aberant, indulgentissimum se præbuit. Cujus rei gratiâ non immeritò hæc de se ipse prædicat : *Opprobrium insipienti*, ô Deus, *de-*

(1) *Ps.* CXXXI. — (2) 2. *Reg.* I. — (3) *Ibid.* IV. 9 *et seq.* — (4) *Ibid.* IX. — (5) 1. *Reg.* XXV. 32, 33. — (6) 3. *Reg.* II. 8 *et* 9.

disti me : obmutui et non aperui os meum, quoniam tu fecisti (1). Satis enim intelligebat nihil licere impiis adversùs bonos, nisi Deus furentibus habenas permitteret : atque in illatis injuriis, non eorum malevolentiam, sed Dei justissimi ac providentissimi considerabat manum. Itaque iram suam premebat tacitus : *Ego autem*, inquit, *tanquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum : Et factus sum sicut homo non audiens, et non habens in ore suo redargutiones* (2) : tot licet petitus insidiis, tot maledictis lacessitus, tam inultus indefensusque, ut etiam inimici insolescerent, et silentium conscientiæ imputarent. Virum enim innoxium *oppugnabant gratìs* : ac *pro eo*, inquit, *ut diligerent, detrahebant mihi : posuerunt adversùm me mala pro bonis, et odium pro dilectione meá* (3) : et tamen semper mitis atque benevolus, etiam adversùs ingratos, nihil cuiquam intentabat mali, et ab omnibus proditus, ad Deum se convertebat, atque omne præsidium, omne solatium in oratione reponebat : *Ego*, inquit, *orabam ;* tantos inter dolos atque nequitias : et iterum : *retribuebant mihi mala pro bonis ; sterilitatem animæ meæ :* id est, ut me orbum, egenum, cassum omnium facerent : at *ego, cùm mihi molesti essent*, non arma, non odia, non ultiones cogitabam : quin potiùs : *induebar cilicio ; humiliabam in jejunio animam meam, et oratio mea in sinum meum revertebatur : quasi ad amicum, quasi ad fratrem meum, sic ambulabam* (4) : hoc est, tacitas fundebam in sinu meo preces, ac fraternæ societatis me-

(1) *Ps.* XXXVIII. 9, 10. — (2) XXXVII. 14, 15. — (3) CVIII. 3, 4, 5. — (4) XXXIV. 12, 13, 14.

mor, intuebar in hoste quamvis, amicum et fratrem. His inimicorum injurias propulsabat: *Oratio*, inquit, *mea in beneplacitis eorum;* vel, ut habet Hebræus, *oratio mea pro malitiis eorum* (1). Itaque medias inter frendentium iras, attollebat ipse puras ad cœlum manus, clarâ voce testatus: *Si reddidi retribuentibus mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis: persequatur inimicus animam meam, et comprehendat, et conculcet in terrâ vitam meam, et gloriam meam in pulverem deducat* (2). Sic ille præveniebat evangelicam lucem, quasi jam audisset dominicum illud: *Diligite inimicos vestros; benefacite his qui oderunt vos: orate pro persequentibus et calumniantibus vos* (3). Et illud: *Noli vinci à malo, sed vince in bono malum* (4).

XIV. — Inimicorum commemoratio, atque adversùs eos imprecationes in Psalmis quàm à vulgari sensu abhorreant.

Sanè cùm in omnibus ferè Psalmorum versibus de inimicis querentem Davidem audiamus, operæ pretium erit semel intelligere quos ille inimicos habere se putet. Sunt autem inimici Dei, hoc est, violenti quique, injusti, oppressores; uno verbo scelerati atque impii. Hinc illa vox: *Nonne qui oderunt te, Domine, oderam, et super inimicos tuos tabescebam? perfecto odio oderam illos, et inimici facti sunt mihi:* cujus rei testem invocans Deum, hæc subdit: *Scrutare me, Deus, et cognosce cor meum: proba me, et scito cogitationes meas* (5).

Quæ cùm ita sint, neminem commoveri oportet

(1) *Ps.* CXL. 5. — (2) VII. 5, 6. — (3) *Matth.* V. 44. — (4) *Rom.* XII. 21. — (5) *Ps.* CXXXVIII. 21, 22, 23.

tot execrationibus, quibus veteris Testamenti scriptores, et ipse sanctus David, hostes Dei suosque diris devovere, infaustaque omnia imprecari videntur. Non enim in animum tam mitem, tamque ab ultione purum, hæc, ut sonant, incidunt. Sed ita intelligenda, primùm ut conditionalia sint : hoc est, ut mali malè pereant, nisi resipuerint. Non enim David benignissimus perditissimorum hominum sanguine delectatur, pro quibus se jejuniis, cilicioque affictabat. Hæc ergo comminantis potiùs quàm imprecantis sint. Certè cùm impios videbat se superbè efferentes; quo studio in Deum erat, extabescebat animo, et in lacrymas diffluebat : *Vidi* enim *prævaricantes, et tabescebam, quia eloquia tua non custodierunt : Exitus aquarum deduxerunt oculi mei, quia non custodierunt legem tuam* (1). Neque aliâ causâ suos etiam detestatur inimicos, quàm quòd dolis, contumeliis, ac cædibus excogitatis, Dei conculcabant leges. *Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei* (2). Hæc igitur causa erat, cur eos quoque execratus, infausta minitaretur; quâ in re clementiæ potiùs quàm iræ indulgebat. Id enim agebat exemplo ipsius Dei, ut gravibus minis à scelere deterreret. Hinc illa precatio; *Erubescant, et conturbentur vehementer omnes inimici mei : convertantur, et erubescant valde velociter* (3). Accelerari petit pœnas, quibus fracti contumaces, citò revertantur ad Deum, seque ad pœnitentiam inflectant. Quò etiam illud pertinet : *In matutino interficiebam omnes peccatores terræ, ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquita-*

(1) *Ps.* CXVIII. 136, 158. — (2) *Ibid.* 139. — (3) VI. 11.

tem (1) : ne aut impunes ipsi magis superbirent, aut prostratis legibus vitia grassarentur : quòd si nec pœnis deterriti, destinato animo in Deum insanire porrò pergunt; tum justitiæ ardentissimum studium seu zelum, imò ipsam Dei justitiam induti David aliique sancti, deposcunt ad supplicia præfractam et omnia ausuram insolentiam, ne Deus ipse alere scelera videatur. Hoc illud est, quod David modò prædicabat, perfectum odium : *perfecto, inquit, odio oderam illos* (2) : non ultionis libidine, aut animi explendi studio; sed ex perfectâ regulâ veritatis, quâ homines diligimus, scelera odimus, et coërceri volumus.

Hùc accedit harum imprecationum sensus excelsior (3) : namque, teste Chrysostomo, quæ execrationes videntur, execrationis specie vaticinia sunt. Sic Judæ proditoris Judæorumque pœnas, imprecationis specie David exequitur : extorres, profugos, vagos, ad hæc errore atque amentiâ percitos fore denuntiat : quæ non optat, sed prævidet : neque hæc execramenta, sed oracula sunt prophetici spiritûs. Hæc igitur omnia, duabus de causis facilè excusantur : justitiæ zelo, ac prophetandi auctoritate : quæ duo paucissimis complexus Augustinus : *Hæc*, inquit (4), sanctus David *futura prædixit, non quasi ut evenirent optavit. Quanquam et in spiritu Dei propheta sic ea dicat, quomodo illa Deus facit, certo judicio, bono, justo, sancto, tranquillo; non perturbatus irâ, non amaro zelo, non animo inimicitiarum exercendarum, sed justitiâ vitiorum puniendorum : verum-*

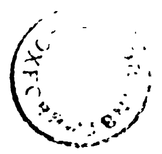
(1) *Ps.* C. 8. — (2) CXXXVIII. 22. — (3) CVIII. LXVIII. CVIII. — (4) *In Ps.* XXXIV. *Serm.* 1, *n.* 9.

tamen prophetia est Hactenus Augustinus. Cæterùm meminerimus multa in veteri Testamento pro eorum temporum ratione dici : quibus temporibus frangendæ contumaciæ ac duris cervicibus edomandis, Dei severitatem ostentari et eminere oportebat : quibus temporibus Moyses hominum mitissimus, ad tot ac tanta supplicia inferenda cogebatur : quibus Elias in duces ac milites superbientes de cœlo eliciebat ignem (1) : quibus Elisæus immissis ursis ulciscebatur etiam parvulos licentiùs debacchantes (2) : quæ nunc si quis cogitet, audiet à bono Domino : *Nescitis cujus spiritûs estis* (3) : cùm alia poscat is *qui arundinem confractam non conterit, neque extinguit linum fumigans* (4)

XV. — De veteris populi sacramentis, pioque erga ea Davidis affectu.

Atque hæc de ratione et instituto, ipsoque adeo, ut ita dicam, Psalmorum spiritu, deque animis ad fidem, spem, et caritatem inflammandis, in antecessum colligere placuit : quòd sparsa in Psalmis, validiora et incitatiora visa sint, si uno velut aspectu intuenda proponerentur. Quem ad locum pertinet de veteribus sacramentis, deque miro erga ea Davidis affectu dicere. Sacramentorum autem veterum nomine, latiore significatu hîc intellecta volumus, arcam, templum, Sionem, sanctam civitatem, terram ipsam Israelitis hereditati datam, denique ea omnia quibus Christus, Ecclesia, atque ea quam expectamus, beata et æterna civitas, designantur.

(1) 4. *Reg.* I. 12. — (2) *Ibid.* II. 24. — (3) *Luc.* IX. 55. — (4) *Is.* XLII. 3; *Matt.* XII. 20.

Sanè duabus de causis hæc veterum Hebræorum animis penitus inhæsisse notum, et quòd prisca memorarent, et quòd ventura nuntiarent. Ac primùm ea erat arca fœderis, quæ à Mose fabricata, jam inde ab initio Israeliticæ peregrinationis testis, populo profugo ac per invia deerranti, ac deinde posteris præstitisset præsentiam Dei (1). Et intus quidem Decalogi tabulæ, in ipso Sinaï Dei digito exaratæ, non modò præsentem, verùm etiam imperantem, ac tantùm non fulminantem Deum referebant. Desuper verò impositum propitiatorium sive opertorium, *scabellum pedum Dei* (2), attestante Davide, ejusque sedes erat: vacua illa quidem, si oculos consuleres: neque enim ulla forma quam videres, insidebat: sed, si intelligeres, puræ menti exhibebat invisibilem Israelis Deum. Cæterùm tanta tamque occulta majestas, fusis inde clarâ voce oraculis, atque explendescente virtute divinâ, se præsentem dabat. Quò cùm accederent, inhabitantem Deum, ac sub ejus numine refluum Jordanem, ut in quodam Psalmo canitur (3): collapsa Jericuntis, neque unquam resurrectura mœnia: collapsa Deûm delubra, ipsumque Dagonem: ad hæc Philisthæos insanabili percussos plagâ, aliaque miracula recentissimâ memoriâ per arcam edita, coràm intueri videbantur. Ad hanc igitur David miris desideriis suspirabat: exultabat ad sanctuarium in quo collocata erat. Hîc vultum seu faciem Dei, hîc Deum ipsum assiduè requirebat, cùm diceret: *faciem tuam, Domine, requiram* (4). Hanc alii vates his verbis reposcebant: *Quàm dilecta tabernacula tua, Domine*

(1) *Ex.* XXV, XXXVII. — (2) *Ps.* XCVIII. 5. — (3) CXIII. 3, 5. — (4) XXVI. 8.

virtutum ! unde subdunt : *Cor meum et caro mea exultaverunt in Deum vivum* (1). Hanc pulchritudinem, gloriam, decus, sanctitatem Israelis quotidianis vocibus appellabant : hinc ille solemnis adorandæ arcæ ritus, propter insidentem Deum, juxta Davidicum illud : *Adorate scabellum pedum ejus* (2). Nec minoris erat cultûs, arcâ prodeunte, tanquam triumphante Deo, Davidis exultatio et tripudium ; nequicquam succensente reginâ (3). Is inerat pio regi affectus in arcam : cujus rei gnari, cùm Absalomum fugeret, universi levitæ arcam attulerunt, tantâ in calamitate solatio futuram. At *dixit rex ad Sadoc : Reporta arcam Dei in urbem. Si invenero gratiam in oculis Domini, reducet me, et ostendet mihi eam et tabernaculum suum. Si autem dixerit mihi : Non places : præsto sum : faciat quod bonum est in oculis suis* (4). Quæ verba perpendentibus nihil incredibile habere videbuntur affectus mirabiles in arcam, quantos passim in Psalmis ardescere videbimus.

Auxit religionem ipsa structura templi auctore Salomone : illatâ videlicet arcâ fœderis in locum suum (5) : quem locum Dominus à se designandum per Mosen edixerat (6) : à se designatum tot signis editis firmaverat (7) : quo in loco sacri cœtus, castæ religiones, sancta convivia, pii cantus à majoribus traditi celebrarentur. Hinc Jerosolyma Deo dilecta civitas : fervebant viæ ad urbem ac domum Dei ferentes, ingente lætitiâ ac plausu, ut sæpe in Psalmis legitur : terra ipsa Palæstina summæ voluptati

(1) *Ps.* LXXXIII. 1, 2. — (2) XCVIII. 5. — (3) 2. *Reg.* VI. 20, 21. — (4) *Ibid.* XV. 25, 26. — (5) 3. *Reg.* VIII. 6. — (6) *Deut.* XIV, XV, XVI. — (7) 3. *Reg.* VIII. 10.

erat : quippe tot divinis manifestationibus consecrata; tot inibi vigentibus avitæ fidei ac divinæ beneficentiæ monumentis. Ad eam ergo David exul incredibili cupiditate ferri : populus verò universus in Babyloniam transportatus, eam assiduè cogitare, extra eam gemere, non lætitiæ unquam indulgere, non cantibus : *quomodo* enim *cantabimus canticum Domini in terrâ alienâ* (1). Quin etiam urbe dirutâ, templo in cineres redacto, locum tamen ipsum venerari ac diligere : unde illud in Psalmis captivitatis tempore piis cum fletibus decantatum : *Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus :* placuerunt ipsa rudera eversæ civitatis ac templi : et *terræ ejus miserebuntur* (2) : id est, excisam, desolatam indefesso luctu prosequentur. Ac præsentes quidem eò deferre munera ac thus, ut est à Jeremiâ proditum (3) : absentes verò, è loco captivitatis eò intendere oculos, ac verso in patriam vultu ex præscripto majorum (4) preces fundere; exemplo Danielis flectentis genua, Deumque adorantis *contra Jerusalem* (5) : eò quòd jam inde à Davidis Salomonisque temporibus, Dei nomen ac titulus ibi collocata essent : tantâ loci reverentiâ, tanto templi desiderio, tantâ caritate patrii soli tenebantur.

Hæc inter, veri ac spirituales Judæi, hoc est, ante Christum Christi discipuli, altiora cogitabant, et rerum cœlestium sacramenta venerati, novam Jerusalem, novum templum, novam arcam intuebantur. Ut enim reliqua aperta et obvia prætermittam, arca testamenti, Christi ecclesia est : vera Dei

(1) *Ps.* CXXXVI. 4. — (2) CI. 15. — (3) *Jer.* XLI. 5. — (4) 3. *Reg.* VIII. 48. — (5) *Dan.* VI. 10.

sedes

sedes, in quâ pro decalogi tabulis, evangelici mandati cœleste depositum. Arca in deserto, arca capta à Philisthæis et inter eos victrix, arca in campis sylvæ, et variis in domibus vaga, peregrinantem, afflictam, ab inimicis oppressam, et tamen ubique victricem et semper Deo plenam demonstrat Ecclesiam. Arca elevata in Sionis arcem ac deinde in sanctuarium, eamdem Ecclesiam monstrat, sed jam triumphantem, et ad cœlos translatam. Quin etiam sublimiore sensu arca, ipse Christus, quo velut oraculo Deus insidens, quid velit edicit : arca, ipsa Christi caro quam plenitudo divinitatis inhabitat; quod Dei scabellum olim apostoli in terris, et nos quotidie in mysteriis adoramus (1), in quâ carne, ut in arcâ, descendit et ascendit Deus. Et quidem descendit *ad multitudinem filiorum Israel*, quod est de arcâ in Numeris proditum (2); cùm *in terris visus est, et cum hominibus conversatus* (3). Rursus autem ascendit *in requiem suam* (4), ad paternum sinum unde exiverat, et ubi semper erat unigenitus filius. Huc ergo ascendit *cum arcâ sanctificationis suæ* (5), cum carne quam suscepit. Sic arca illa fœderis, sic antiquum illud templum, in quod illata est, ad novum quoque Testamentum pertinent; ideoque Joanni per illam beatissimam visionem in cœlo apparuere (6). Quo exemplo nos quoque et templum et arcam videmus in cœlo, cùm in his cœlestia mysteria contemplamur. Quæ omnia si exequi nunc pergimus, imus in longum : sed hæc tamen commemorari è re fuerit, cùm ut vel præcipuus ac frequentissimus in

(1) *Vid. inf. ad Ps.* XCVIII. 5. — (2) *Num.* X. 35, 36. — (3) *Bar.* III. 38. — (4) *Ps.* CXXXI. 8. — (5) *Ibid.* — (6) *Apoc.* XI. 19.

Psalmis illustraretur locus, tum ideo maximè, ut quoties ejusmodi occurrerint, occurrunt autem sæpissime, statim intelligeremus quò nos deducerent. Ergo arrige aures, christiane lector, et ubi talia in Davide legeris, tu mihi fac cogites, non arcam, fragile lignum, aut tabernaculum contectum pellibus, non urbem lapidibus compositis, non templum divinæ majestati angustum : sed Christi et Ecclesiæ sacramenta; sed vivos lapides, Christo angulari lapidi coaptatos; sed ipsam eucharistiam præsentis Dei testem; denique cœleste regnum et æternam felicitatem.

CAPUT II.

De grandiloquentiâ et suavitate Psalmorum.

XVI. — Psalmorum stylus; ac primùm grandiloquentia ex rerum ac sensuum majestate.

Nunc de stylo Psalmorum. His inesse dicimus grandiloquentiam summâ cum suavitate conjunctam. Et quidem grandiloquentiam hæc faciunt : primùm rerum sublimitas : de Deo : *Elevata est magnificentia tua super cœlos* (1) *: Cœli enarrant gloriam Dei* (2)*: Qui facit mirabilia magna solus* (3) : tum tantis rebus apta verba, non inflata, non vana; persæpe simplicia, sed altissimo sensu : qualia ista sunt : *Deus meus es tu; bonis meis non eges* (4), non sacrificiis, non muneribus, non laudibus; tibi magnus, tibi beatus : sæpe tamen splendida et ornata : *Dominus regnavit, decorem induit: induit Dominus*

(1) *Ps.* VIII. 2. — (2) XVIII. 1. — (3) CXXXV. 4. — (4) XV. 2.

fortitudinem (1). *Laudem et decorem induisti, amictus lumine sicut vestimento* (2). His congrui sensus motusque : *Tu terribilis es, et quis resistet tibi* (3)? *Quàm magna opera tua, Domine! valde profundæ sunt cogitationes tuæ; vir insipiens non cognoscit, neque stultus intelligit istud* (4). Nec aliter de Christo. Quàm enim magnum illud : *Dixit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis* : tum illud : *ex utero ante luciferum genui te* (5) : et illud : *Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi : eam ob rem unxit te Deus, Deus tuus* (6)! Quid enim sublimius quàm Deus à Deo unctus? Illud verò quàm simplex : *Speciosus formâ præ filiis hominum : diffusa est gratia in labiis tuis!* Rursus autem quàm ornatum, quàm splendidum : *Specie tuâ et pulchritudine tuâ, et decore tuo prosperè age* (7)! His, inquit, succinctus, invehere curru, ac debella hostes vultûs tui verborumque gratiâ : id enim iste locus intelligenti sonat; quo quid sublimius?

XVII.—Subjicere oculis, quàm vividum in Psalmis.

Sed nihil in Psalmis aut frequentius, aut vividius, quàm illud quod vocant, subjicere oculis, ac ponere ad vivum expressam imaginem. En pingendi hostes propemodum infensi ad rabiem : uno verbo rem transigit : *Frenduerunt super me dentibus suis* (8) : alibi; *Viderunt me, et moverunt capita sua* (9) : quo simul dedignantes, comminantes, insultantesque videas. Ponendus maledicus? Huic præsto sunt arma, sagittæ, venenati dentes et ad vivum infixi (10). Sin

(1) *Ps.* XCII. 1. — (2) CIII. 1, 2. — (3) LXXV. 8. — (4) XCI. 6, 7. — (5) CIX. 1, 3. — (6) XLIV. 7, 8. — (7) *Ibid.* 3, 5. — (8) XXXIV. 16. — (9) CVIII. 25. — (10) LVI. 5.

amici infidi : *Amici mei et proximi mei quasi ad leprosum steterunt* (1) ; procul scilicet, ac velut aversis oculis, nec alloquio dignati : en ipsa res nativis suisque depicta coloribus. Quid si efformandus æger? patent viscera, necdum obductæ cicatrices : jam inquietudo jacentis in lecto, seque hàc illàcque versantis, et acutis doloribus ut spinâ confixi (2). Quid si in carcere positus? En ille apparet *in lacu inferiori, in tenebrosis, et in umbrâ mortis : in obscuro sicut mortui* (3) : horret animus non carcerem, sed sepulcrum. Ista quoque quàm ad vivum! *Sagittis appetunt in abscondito virum simplicem : abscondunt laqueos : scrutantur iniquitates* (4) : ubi in eâdem veluti tabulâ, ex unâ parte videas virum bonum, nec quidquam mali cogitantem; ex alterâ, fraudum artificem cæcis intentum machinationibus. Quis autem pictor crucifixum Jesum tam ad vivum expressit, quàm est ille apud Davidem, confossis manibus pedibusque : effusâ virtute omni : distractis denudatisque ossibus suspensi ac dilaniati corporis; ad hæc, ne quid desit, circumfusis immani cum strepitu vitulis lascivientibus atque insultantibus, tauris verò pinguibus ac ferocientibus, canibus denique, ac leonibus : uno verbo inimicis, qui nudum et inermem non modò inverecundis maledicisque vocibus, tanquam latratibus, verùm etiam iteratis ictibus, tanquam cornibus morsibusque impetant (5) : atque hæc omnia brevibus depicta verbis atque sententiis, uno intuitu conspicienda dantur : quæ quâ tabulâ expressiora non sunt? Sic corporea pingit, quin

(1) *Ps.* XXXVII. 12. — (2) XXXI. 4. — (3) LXXXVII. 7. — (4) LXIII. 5, 6, 7 *et passim.* — (5) *Toto Ps.* XXI.

etiam incorporalia. Nonne ipsa pax his in verbis velut corporata cernitur? *Arcum conteret, et confringet arma, et scuta comburet igni* (1). Quid justitia; nonne subjicitur oculis, cùm illud dicitur: *Justitia de cœlo prospexit* (2)? Non vides tanquam ab excelso supremoque solio rebus omnibus præsidentem, bonorumque ac malorum inspectricem, et pro eo ac debeat, animadversuram justitiam? quibus quidem officiis vis ejus continetur. Quid hujus cum clementiâ indivulsa societas, quàm elucet! *Misericordia et veritas obviaverunt sibi: justitia et pax osculatæ sunt* (3). Quid enim illo occursu lætius, aut osculis suavius? Quin ipsa divina majestas, in immensum quamvis submota à sensibus, quàm conspicua, quàm præsens; dum Deus invectus nubibus, super pennas ventorum coruscans atque intonans; tum intendens oculos, protendens brachia, manum ab alto mittens inducitur (4)! At fortè metuas, ne membra corporea affingantur Deo; haud magis quàm gladius, quàm jacula et arcus. Sicut ergo non cogitant Deum bene instructum militem, cùm his accingitur, sed vim eminus et cominus ex æquo invadentem, eamque inevitabilem; ita cùm manus, et aures, et ora tribuuntur. Quare hanc incorpoream inconspicuamque vim, aliâ sub imagine sic David posuit: *Ipse dixit, et facta sunt: ipse mandavit, et creata sunt* (5); prorsus ex dignitate atque ex sublimitate Mosis. Quo loco intuemur non jam brachia aut valentes manus, sed vocem sed imperium, atque ad unius immobilis jussum, naturam

(1) *Ps.* XLV. 10. — (2) LXXXIV. 12. — (3) *Ibid.* 11. — (4) *Toto Ps.* XVII. et CIII. *et passim.* — (5) *Ps.* CXLVIII. 5.

universam dicto audientem, stabilique et æternâ lege constrictam. *Statuit* enim *ea in sæculum sæculi: præceptum posuit, et non præteribit* (1). Quæ quidem ita se ingerunt sensibus, ut simul ducant ad ea quæ sensum omnem exsuperent. Unde etiam illud: *Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades: si habitavero in extremis maris, illuc manus tua deducet me* (2): ut prorsus insaniat, qui enormem, gigantæamque formam, non verò Deum ipsum quaquaversus, nullâ jam corporeâ mole nedum humanâ specie, diffusum intelligat.

XVIII. — Comparationes in Psalmis: mira ac sublimissima brevitas.

Huc accedunt ex rebus notissimis ductæ comparationes, atque illæ quidem non ambitiosè velut ad pompam ostentatæ, sed uno verbo transactæ ad intelligentiam: quale est illud: *Sicut fluit cera à facie ignis; sic pereant peccatores à facie Dei* (3): et illud: *Custodi me, ut pupillam oculi* (4): quo non modò graves ictus; verùm etiam levissimus quisque contactus, atque ipsa, ut ita dicam, festuca depellitur. Quid illud: *Et ipse tanquam sponsus* (5): quo uno verbulo solis orientis pulchritudo ornatusque adeo nitet, nihil ut addi possit. Jam illud: *Exiliit ut fortis* (6): quo subjiceretur oculis tanta ejusdem celeritas stadium decurrentis, et uno veluti saltu immensa cœli spatia peragrantis. Neque prætermittendum illud, quod etiam tardissimi sentiunt: *Vidi impium..... sicut cedros Libani: et transivi, et ecce non erat* (7): quo non modò ruina ingens, sed subita

(1) *Ps.* CXLVIII. 6. — (2) CXXXVIII. 8, 9, 10. — (3) LXVII. 3. — (4) XVI. 8. — (5) XVIII. 6. — (6) *Ibid.* — (7) XXXVI. 35, 36.

atque improvisa conspicitur. Et quidem fatendum est vates nostros, omnibus in rebus effingendis artifices egregios; tum in exponendâ rerum humanarum vanitate præcipuos. Quid enim fluxum magis quàm illud, *tanquam flos agri, sic efflorebit* (1): hortorum dicere potuit: agri maluit; ne cura, ne locus tenuem illam vitam protraherent. At illud etiam levius: *Sicut umbra cùm declinat* (2): et tamen alibi rem accelerat: *Velut somnium surgentium, Domine* (3): ut parum sit impios, qui sibi florentes fortunatique videntur, ad somnii inanitatem redactos; nisi etiam illud somnium tale sit, non quale intempestâ nocte aliquanto temporis spatio ducitur, sed ut *somnium surgentium*, quod statim evanescat: quo quid rapidius? et tamen habuere divini poetæ, quod præcipitantiùs curreret, dum *mille annos, diem hesternam quæ præteriit* (4), reputant; ut non modò vita humana tota, verùm etiam longissima tempora nihil esse, ac cœpta vix, jam avolasse videantur. Quo loco prætermittenda non est illa brevitas, sacris scriptoribus, atque imprimis Davidi familiaris. Neque enim ut scriptorum vulgus, in fingendis rerum imaginibus minutissima quæque persequitur; sed in rebus effigiandis, velut in humano vultu, quæ magis emineant lineamenta seligit, quæ unâ vel alterâ lineâ exprimat: ex quibus existere, non tam imago, quàm res ipsa videatur. Sit exempli loco illa tempestas: *Dixit, et adstitit spiritus procellæ: intumuerunt fluctus: ascendunt usque ad cælos; et descendunt usque ad abyssos* (5): sic undæ susque deque

(1) *Ps.* CII. 15. (2) CVIII. 23. — (3) LXXII. 20. — (4) LXXXIX. 4. — (5) CVI. 25, 26.

volvuntur; quid homines? *Turbati sunt, et moti sunt, sicut ebrius: et omnis eorum sapientia absorpta est* (1): quàm profectò fluctuum animorumque jactationem, non Virgilius, non ipse Homerus tanta verborum copiâ æquare potuerunt. Jam tranquillitas quanta? *Et statuit procellam ejus in auram* (2). Quid enim suavius, quàm mitem in auram desinens gravis procellarum tumultus, ac mox silentes fluctus post fragorem tantum? Jam quod nostris est proprium, majestas Dei quanta in hâc voce; *Dixit, et procella adstitit!* non hìc Juno Æolo supplex, non hìc Neptunus in ventos tumidis exaggeratisque vocibus sæviens, atque æstus iræ suæ vix ipse interim premens; uno ac simplici jussu statim omnia peraguntur.

Et tamen illa descriptio paulò fusior, ut illum locum decebat; aliæ breviores ut ista: *Fallax equus ad salutem* (3): et hæc: *Cadent à latere tuo mille, et decem millia à dextris tuis: ad te autem non accedet interitus* (4). Denique in nostris scriptoribus ipsius orationis tanta est tamque circumcisa brevitas, ut eam assequi vulgari sermone vix liceat: quale est illud: *Respicis terram, et tremit: tangis montes, et fumant* (5): quo loco quis dixerit non jam verba rebus, quæ vis sermonis est, sed verbis substitutas res? Nec absimile illud: *Das eis, colligunt: aperis manum tuam, saturantur bonis: abscondis faciem tuam, conturbantur: aufers spiritum eorum, deficiunt* (6): nempe sancto prophetæ, divino, ut videre est, agente spiritu, nec tantùm otii est, ut vel indicet id statim ac momento fieri: quin ipsum illud statim ex

(1) *Ps.* CVI. 27. — (2) *Ibid.* 29. — (3) XXXII. 17. — (4) XC. 7. — (5) CIII. 32. — (6) *Ibid.* 28, 29.

ipso sermonis cursu cernitur; nec vacat particulas conjunctivas, quæ vincula sunt orationis, ponere; nisi quod in extremâ clausulâ sic scribitur: *Et in pulverem suum revertuntur* (1): ut tandem oratio in ipsa tam veri nihili, si ita loqui fas est, consideratione paulùm immoretur, creataque omnia fateantur tandem, nihil esse verè suum præter pulverem.

Illud quoque quàm breve, quàm magnum: *Ponens in thesauris abyssos* (2). Ingentem domum videas orbem universum, in quâ non modò multa conspicua, nobilia, illustria, sed etiam alia recondita, inaccessa, ipsius domini aut familiarium forsitan oculis reservata. Tum illud ejusdem ferè generis: *Educens ventos de thesauris suis* (3): en vim ventorum mirabilem; latentem sanè, et tamen cùm libuit, vel ut ex altissimo naturæ penu erutam occultissimis causis, unde existant nubes, pluviæ, ac per dies noctesque nunc serenitas expansi ac perspicui ætheris, nunc obscuri et contracti horridior, ac suo quodammodo venerabilior species. Deficiet me dies, si talia è Psalmis enarrare pergam: relata quædam quæ ingeniorum acuerent diligentiam.

XIX. — Rapidi concitatique motus.

Quid illi in tantâ sermonis brevitate rapidi concitatique motus, qui attentum lectorem languescere non sinunt: ex quibus efflorescit illa figurarum tam concinna, tam læta, tam propemodum immensa et inexhausta varietas: unde personarum ac rerum subitæ commutationes. Sumamus enim unum vel

(1) *Ps.* CIII. 29. — (2) XXXII. 7. — (3) CXXXIV. 7.

brevissimum Psalmum de senatorum ac judicum majestate: *Deus stetit in synagogâ Deorum* (1). En subjicitur oculis augustissimus ille consessus: tum Dei allocutio; atque increpatio primùm: *Usquequo judicabitis iniquitatem?* deinde adhortatio: *Eripite pauperem: de manu impiorum eruite.* Quo Dei increpantis sermone finito, jam propheta sanctus tacitè apud se cogitans quàm parùm attenderint; in has erumpit voces: *Nihil norunt, nihil intelligunt: in tenebris ambulant.* Hæc de perversis judicibus: mox autem: *Nutant omnia fundamenta terræ:* conversis jam oculis ad ipsos eventus judiciorum corruptelam consecutos. Neque hic conquiescit: nam ecce ipse Deus iterum: *Ego dixi: Dii estis:* ut animum erigant: et confestim, ne supra modum efferantur: *Verumtamen sicut homines moriemini.* Sic enim decebat Deum pro majestate suâ, nunc erigere, nunc deprimere, velut è nutu pendentes suo, homines excelsissimo etiam loco constitutos. Denique ad Deum sermone converso: *Surge, Deus, judica terram*: tanquam diceret: hominum perversa judicia tu ipse judica, quoniam omnes gentes tuæ sunt, nec imperium tuum ullo fine clauditur. Quanta igitur in octo versibus rerum personarumque commutatio! tum quanta suppressa sunt, quæ si verbis expresseris, frigescet oratio: sed ipso erumpendi impetu testantur, quàm ex imo prosiliant, tanquam è fornace prorupti flammarum globi. Jam celeres animi motus quanta verborum vis sequitur! Non enim ait tantùm: *Liberate egenum:* sed *eripite:* vim enim adhiberi oportet, non frigida et lenta officia.

(1) *Ps.* LXXXI. *per totum.*

Neque concussa regna memorat, quod erat obvium: sed terræ totius fundamenta labefacta, emotamque molem, atque alia in hunc morem: quæ qui non senserit, aut frigidè legerit, stipes saxumque sit. Quid illud? Juvat enim aliquot exempla ponere, quibus lector instructus ad similia cogitanda suâ sponte assuescat: *Deus ultionum, Domine! Deus ultionum, appare* (1). Increpituro scelera gentis humanæ nullum aptius dicendi exordium occurrebat, quàm adversùs impios invocatio Dei sub hoc titulo, *Deus ultionum*, eoque ingeminato ad incutiendum terrorem. Quàm vivida esse oportet, quæ tali compellatione incipiunt! Nec abludunt sequentia per admirationem et interrogationem; *Usquequo impii, Domine, usquequo impii superbient?* Tum subjectæ oculis velut ex hoc superbiæ fonte exortæ rapinæ, cædes, fanda atque infanda omnia: *Domine, plebem tuam conterunt: hæreditatem tuam affligunt.* Tum personæ inductio: *Et dixerunt; Non videbit Dominus:* mox, quàm pressus ille argumentandi modus: *Intelligite, insipientes: stulti, aliquando sapite: qui plantavit aurem, non audiet?* Deinde exclamatio: *Beatus homo quem tu erudieris, Domine!* Tum indignatio: *Quis consurget mihi adversùs maleficos?* Tum suî allocutio ad seipsum: *Si dicebam: Motus est pes meus: misericordia tua, Domine, sustentavit me.* En uno tenore, suæ infirmitatis conscius animus, ac statim auxilio divino confirmatus: tanta est, tamque præsens opitulantis Dei efficientia ac virtus. Jam verò cogita quò ab initio ista profecta sint, utque ab invocatione Dei, ad

(1) *Ps.* XCIII. *per totum.*

hominum corruptelas, ad increpationem, ad indignationem, postremò ad fiduciam poeta decurrit: quod erit perlegenti obvium. Omnino concitatus semel animus, nihil languescere sinit in stylo. Hi Psalmorum motus: quibus locis lectorem per sese animadvertere oportet; quis poetices, ac præsertim quis odarum genius, qui impetus, quàm alii ex aliis motus existant, quàm volucres transitus; uno verbo, quàm ipse sermo totus in motu sit.

XX. — Suavitas in Psalmis quanta.

Cæterùm hi properi incitatique motus, ita sunt suâ quâdam æquabilitate temperati, ut singulis rebus etiam immorari liceat. Hinc illud vulgare in Psalmis, totâque adeo Scripturâ, ut eadem semel iterumque, uno etiam in versu repetantur, ut illud: *In omnem terram exivit sonus eorum: et in fines orbis terræ verba eorum* (1). *Non secundùm peccata nostra fecit nobis, neque secundùm iniquitates nostras retribuit nobis* (2): et alia ejusmodi, quæ omnino ad inculcandam, meditandam, amandam veritatem pertinent. Hæc tamen verba, plerumque ut simillima sint, non tamen ejusdem sensûs nec prorsus synonyma: exempli gratiâ: *Manus tua deducet me; tenebit me dextera tua* (3): quæ si quis perpenderit, sanè illud *tenere*, quod est sustentantis, ab illo, *deduci*, quod est præeuntis, longissimè distare reperietur: et quidem quod summæ artis est, postrema sæpe augent; quale illud est, breve licet, miræ tamen amplificationis: *Qui fecit magna in Ægypto,*

(1) *Ps.* XVIII. 5. — (2) CII. 10. — (3) CXXXVIII. 10.

mirabilia in terrâ Cham, terribilia in mari Rubro (1). Ac si vim verborum excutimus, aut hebraïci sermonis virtutem et gratiam omnem assequi daretur, forsitan in simillimis ac gemellis quamvis, aliquid diversitatis quâ internosci possent, subtilis et accurata inspectio deprehenderet : et tamen utcumque sit, in eâdem veritate hærere; eam mente revolvere atque animo infigere; eâ delectari et frui, bonæ mentis est. Quod agebat David cùm diceret : *Beati, quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum* (2). Quâ meditatione, quo fructu voluptatis, quo veritatis gustu, nihil est efficacius aut suavius. Ex his enim ferè existit illa Psalmorum, quam commemoravimus, mira suavitas. Nam præter illos incitatissimos motus quos diximus, sunt quidam leniores, animi in Deum paulatim defluentis, ac veluti liquescentis; queis nihil est dulcius. Quàm enim suave, quàm delicatum illud, *Benedic, anima mea, Domino, et omnia, quæ intra me sunt, nomini sancto ejus : qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis; qui sanat omnes languores tuos* (3) : quæque alia commemorat beneficia prævenientis Dei et ultro miserantis. Prosequitur enim : *non secundùm peccata nostra fecit nobis* : unde securitas : *quantò cœlum terrâ excelsius, tantò confirmata est misericordia ejus*. Jam peccata quàm procul ! *quantùm distat ortus ab occidente* : tum ipse indulgendi modus : *quomodo miseretur pater filiorum* : nihil prætermisit quo amantem Deum, seque redamantem faceret.

(1) *Ps.* CV. 21, 22. — (2) XXXI. 1, 2. — (3) CII. 1, 3, *etc.*

Quo loco exclamaverim meliùs quàm ille quondam : spirat adhuc amor; vivunt Davidicæ lyræ, ac sacris hymnis commissi calores sive amantis Dei, sive redamantis hominis. Hinc illa suavitas, cujus tanta vis est in Davidicis carminibus, ut etiam perrumpat ad nos, ac penetret, inter versionum nostrarum phrases inconditas, et semibarbaras. Prorsus enim necesse est, ut quasi arreptâ citharâ Deum canamus, statim atque illud assonat : *Bonum est laudare Dominum, et psallere nomini tuo, Altissime; ut annuntiemus manè misericordiam tuam, et veritatem tuam per noctes* (1) : *in decachordo psalterio; cum cantico, in citharâ.* Hic verò totus animus colliquescit : *Cantabo Domino in vitâ meâ; psallam Deo meo, quamdiu sum. Jucundum sit ei eloquium meum : ego verò delectabor in Domino* (2). Quæ si commemorare aggrediar, huc denique omnes Psalmos transferri oportebit. Nec immeritò Ambrosius, ut tanti viri verbis desinam : Psalmus *omni dulcis ætati, omni aptus est sexui..... Psalmus cantatur ab imperatoribus, à populis jubilatur;..... domi canitur, foris recensetur..... Psalmus nocturni pavoris solatium, diurni laboris requies..... Psalmum et saxa respondent : Psalmus canitur, et saxea pectora molliuntur : vidimus flere præduros, flecti immisericordes. Certat in Psalmo doctrina cum gratiâ simul. Cantatur ad delectationem, discitur ad eruditionem..... nec consuevit elabi, quod cum voluptate perceperis* (3).

(1) *Ps.* XCI. 2, 3, 4. — (2) CIII. 33, 34. — (3) *Præf. in Ps.* I. *n.* 9, 10.

CAPUT III.

De variis Psalmorum generibus.

XXI. — Variorum generum in Psalmis ratio et vis.

Varia Psalmorum genera : sunt enim vel morales, sive adhortatorii, sive increpatorii, vel deprecatorii, vel historici, vel prophetici : et per omnes quidem fusa suavitas cum grandiloquentiâ ; sed in moralibus, hæc singularem habent gratiam, sententiarum pondus, ac dicentis auctoritas, styli denique gravitas. Sidera in cœlo citiùs quàm in Psalmis sententias numeraveris. Quasdam, exempli gratiâ, commemorabimus. *Qui confidunt in Domino, sicut mons Sion* (1) sunt sic excelsi, et imperturbabiles : Et : *Beatus qui cogitat de paupere* (2) : et : *oculi Domini super justos* (3) : et : *noli æmulari malè agentes :* qui Psalmus, quot verba, tot habet sententias : has insignes: *Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas :* et : *mutuò accipiet peccator, et non solvet : justus autem miseretur, et tribuet* (4). Jam autoritas : *Attendite, popule meus, legem meam* (5) ; et : *Venite, filii, audite me : timorem Domini docebo vos* (6) ; et : *Audite hæc, omnes gentes* (7) : jam à populo Dei ad omnes quaquaversus populos auctoritate propagatâ. Quò etiam pertinet toties interpositus Dei sermo, et quidem lectore interdum admonito, Deum esse qui loquatur : ut : *Peccatori autem*

(1) *Ps.* CXXIV. 1. — (2) XL. 2. — (3) XXXIII. 16. — (4) XXXVI. 1, 16, 21. — (5) LXXVII. 1. — (6) XXXIII. 12. — (7) XLVIII. 2.

dixit Deus (1). Huc accedit styli gravitas, inculcatâ veritate ac miris verborum veluti aculeis infixâ mentibus. Deprecatorios commendat fides, ac reliqua omnibus nota, maximè humilitas: *humiliata est in pulvere anima nostra: conglutinatus est in terrâ venter noster* (2): et: *adhæsit pavimento anima mea* (3): aliaque ejusmodi. Historicos appellamus, sive eos qui veteres revolvunt historias, quales sunt: *Attendite*: et, *Confitemini*(4): sive eos qui à Davide, aliisque, de rebus suis compositi; ut est quinquagesimus, postquam Davidi Nathan exprobravit adulterium et cædem. In his prætermissa non modò nomina, verùm etiam ferè particulares circumstantiæ, quæ personam Davidis aliorumque propriè designarent: credo, ut omnibus Psalmos decantaturis faciliùs aptari possent.

Quibus verò priscas historias repetit, tres sunt præcipui: LXXVII. CIV. CV: Id autem in illis cum primis notabile: ipse narrationis cursus: nec omnia enarrata, sed summa; certo orationi scopo constituto, quò omnia referantur; insertis etiam quæ historiam illustrent, lectorem doceant, animum afficiant, atque in optatum finem quasi manu ducant: quæ nos sigillatim in cujusque Psalmi expositione notabimus.

Propheticos verò dicimus, ut ratio nominis præfert, qui futuras præcinunt sive Christi et Ecclesiæ, sive aliorum quoque res: suntque hi duplicis generis; alii merè prophetici, ut qui de solo Christo; alii

(1) *Ps.* XLIX. 16. — (2) XLIII. 25. — (3) CXVIII. 25. — (4) LXXVII, CIV, CV, CVI.

mixti

mixti: iique iterum duplicis generis, sive David verbi causâ, de rebus suis locutus animo repente in futura rapto, res Christi interserit; sive de se multa dicit in figura Christi, quorum in ipsum Christum sit sensus illustrior; quæ hìc commemorare nihil attinet, cùm suis tradantur locis.

CAPUT IV.

De profunditate et obscuritate Psalmorum.

XXII. — Profunda Psalmorum; hujus rei prima causa, ex rerum celsitudine.

Psalmorum mira profunditas: cujus hæ sunt causæ: primùm quidem ratio communis eloquiorum Dei, quæ Spiritus sanctus ita vult constituta, ut animos non *tantùm manifestâ pascant, sed etiam secretâ exerceant veritate* (1). Sic Augustinus. Quo fit ut præter obvios sensus, alii intus, et in ipsâ veluti medullâ delitescant. Quid enim planius quàm illud: *Deus, in adjutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina?* (2) et tamen videre est, quàm hunc locum versando et scrutando penitus, sanctus ille Abbas apud Cassianum miros verosque sensus, velut reconditos thesauros eruerit? *Habet ille versiculus adversùs discrimina invocationem Dei; habet humilitatem piæ confessionis; habet sollicitudinis ac timoris perpetui vigilantiam; habet considerationem fragilitatis suæ, exauditionis fiduciam, confidentiam præsentis præsidii: habet amo-*

(1) *Epist. ad Volus.* CXXXVII, *n.* 18. — (2) *Ps.* LXIX. 2.

ris ardorem, insidiantium formidinem, quibus perspiciens se noctu diuque vallatum, confitetur se non posse sine sui defensoris auxilio liberari (1). Hactenus Cassianus; tu ipse vide reliqua : et unius versiculi divitias inexhaustas fatebere. Cujus generis profunditatem in omnibus Psalmis, non commentatorum diligentia, sed recitàntium pietas, et in meditatione exardescens ignis inveniet.

XXIII.—Altera causa; ratio prophetici sermonis; tertia ex sublimitate poëseos.

Atque hæc profunditas summâ cum perspicuitate conjuncta est. Sunt alia in divinis eloquiis obscura, cùm Dei majestas ad reverentiam suî velut nube se involvit. Quam profunditatem auget ratio prophetiæ, ubi ille *Spiritus* propheticus *scrutatur omnia, etiam profunda Dei* (2), futuraque expedit interdum per ambages, quæ non nisi summo studio, summâque diligentiâ, alia ex aliis eruendo, recludantur. Hùc accedit vis poëtices, sensuumque sublimitas, ac pernicitas motuum: tùm brevitas, atque undique emicantia fulgura, quæ segnes oculi non ferant: tum is quem diximus, odarum genius, sublimis, eruditus, rapidus, tam subitis rerum personarumque commutationibus, plerumque nec lectore admonito. Neque enim sacri vates dum Deum inducunt loquentem, id semper præfigunt: *Hæc dicit Dominus;* aut ut ipse Psalmistes : *Peccatori autem dixit Deus* (3); hæc enim adhibent cùm oscitantem quoque ac stertentem auditorem tanquam è gravi somno excitant: cæterùm plerumque id aliaque ejusmodi prætermit-

(1) *De Orat. collat.* x. c. 10. — (2) 1. *Cor.* II. 10.— (3) *Ps.* XLIX. 16.

tunt, ne velut cursu suo profluens retardetur ac languescat oratio. Attentas enim aures postulant, quæ per se nec admonitæ, rerum gustum sensumque capiant. Atque id ex consuetudine sermonis illius, quem vocant incitatum vehementemque; cui ad res ipsas citiùs properanti, verborum circuitus impedimento sint. Quæ vis vigilantes, aut etiam assuetos, adjuvat et arrigit; tardos desidesve aut prætervolat, aut etiam obruit.

XXIV.—Alia causa, ex linguæ sacræ ratione.

Atque hæc obscuritas plerumque oritur ex linguæ hebraicæ brevitate et genio. Sanè qui diversarum gentium indolem inspexerint, intelligunt ut ingeniis, ita linguis inesse tarditatem, aut levitatem mobilitatemque quamdam. Et quidem Hebræi, Arabes, alii, fervido sub cœlo nati, quæ volunt rapido sermone significant; plura gestibus nutibusque, quàm verbis conficiunt: in sermone multa supplent. Hinc illa in Jobo, ac persæpe in Davide obscuritas penè inextricabilis; non quòd illa lingua per sese ambigua; sed quòd antiquissima, atque à vicenis eoque amplius sæculis obsoleta, ferè nos fugiat; sintque inaccessa prorsus, quæ ipse usus aperire, quæ ipsa familiaris sermonis ratio mollire ac supplere consueverat. Quo etiam factum est, ut verborum virtus intercideret; particularum verò quibus oratio continetur, solo usu nota proprietas, atque ideo ferè ignota nobis, pendentem abruptumque sermonem relinqueret. Denique occurrunt, ut in antiquissimâ linguâ, imperfecta multa, atque in aliis linguis ipso usu perpolita. Quæ ut sacrorum librorum antiquita-

tem auctoritatemque commendant; ita necesse est, ut nobis maximas ac propemodum insuperabiles difficultates pariant : ac reverâ testatur non modò explanationum, sed versionum etiam propemodum infinita varietas, quàm in exculpendis penitùs hebraicarum vocum significationibus clarissima ingenia laborarint.

CAPUT V.

De textu ac versionibus.

XXV.—Monitum necessarium; in variis lectionibus ac versionibus eamdem inesse rerum et doctrinæ summam : tum de textu ac versionibus regulæ. Prima regula.

In his difficultatibus superandis, id primum : has diversitates nihil ad fidei morumque normam pertinere; namque in originali textu, inque interpretationibus Ecclesiarum usu celebratis, atque ideo in Vulgatâ nostrâ eamdem esse doctrinæ summam, ne uno quidem apice detracto; tum confutandis erroribus, ac stabiliendis, asserendisque dogmatibus idem robur : denique auctoritatem summam, veramque pietatem. Quare cùm nos, reliquorum expositorum exemplo, ad hebraicos fontes, aut etiam, cùm opus est, ad alias versiones recurrimus, id omnino valet non ad rerum summam, atque, ut aiunt, substantiam, sed ad illustrandam, confirmandamque veritatem; tum ad investigandos illustriores aptioresque sensus; totam denique orationis seriem suis nexibus meliùs componendam : quod præfari oportuit, ne quis dubitationi aut calumniæ pateret locus.

His constabilitis, de textu ac versionibus duas ponemus regulas; primam : qui litteralem sensum sectentur, eis ad fontes hebraicos recurrendum. Id enim Patres omnes, id Theodoretus, id Chrysostomus ubique faciunt. Hieronymus verò adeo favit hebraicæ veritati, ut post Septuaginta quos vocant interpretes, non modò catholicæ Ecclesiæ usu, verùm etiam evangelicis apostolicisque litteris consecratos, novam versionem quarto demum. Ecclesiæ sæculo, ex hebraicis fontibus instruere non dubitaret: cujus ex Hebræo Scripturam interpretantis tam *litteratum laborem*, teste Augustino [1], etiam *Judæi* fatebantur *esse veracem*. Quo factum ut Ecclesia latina universa, duce etiam romanâ omnium Ecclesiarum matre, hebraici textûs fiduciâ, novam hanc versionem antiquæ et vulgatæ, quam tunc vocabant, tandem anteponeret; in omnibus quidem Scripturæ libris, præter unum Psalterium, eâ fortè causâ quam postea referemus. Tum verò evenit id, quod evenire posse nec Augustinus providerat [2], ut tot Ecclesiæ Christi quæ latinam sonarent linguam, Septuaginta interpretibus *unum interpretem* Hieronymum anteferrent. Nec puduit romanam universamque latinam Ecclesiam, aliter legere quàm Lucas, quàm Paulus, aliique scriptores sacri retulissent, aut Ecclesiæ ab ipsâ christianitatis origine retinuissent : cujus rei exempla si referre incipiam, næ ego in re certâ et compertâ nimis diligens videar. Sed latini nostri his permoti non sunt, cùm intelligerent, totam hanc legendi varietatem, uti prædiximus, nihil omnino

(1) *De Civ. lib.* XVIII. *cap.* 43. — (2) *Ibid.*

pertinere ad rerum doctrinæque summam. Quin ipse Augustinus, Septuaginta interpretum tantus fautor, ut etiam Prophetis eos æquare videatur, textum tamen hebraicum, etiam à Septuaginta interpretibus dissonantem, haud minùs propheticum atque integrum esse fatebatur (1). Denique idem doctor, propter Septuaginta interpretum auctoritatem, Hieronymianæ versioni initio parum æquus, postea in libris de Doctrinâ christianâ (2), ubi interpretandis Scripturis præfigit regulas, ita decernit : elucidari eas, factâ familiaritate cum originalibus linguis : hebræos græcosque fontes necessariò requirendos, atque exemplaria linguæ præcedentis ; recurrendum ad ipsas linguas, ex quibus sacra Scriptura, atque interpretationes profluxerunt : qui has linguas nesciant, frequentandas illis interpretationes eorum, *qui se verbis nimis obstrinxerunt* (3). Quibus etiam factum est, ut doctor eximius, dum Scripturæ sacræ elegantiam et vim, ex quodam loco Amos demonstrare aggreditur ; locum prolixissimum referendum duxerit, prout Hieronymus ex Hebræo verterat ; qui locus ab Augustino refertur ad verbum, prout nunc in nostrâ Vulgatâ legitur.

His efficitur, juxta Patrum sententiam, hebraico textui inesse aliquid verius ac certius : porrò in eo textu, nihil grave commutatum ab Hieronymi Augustinique temporibus apud eruditos ferè constat, dempto uno Psalmi XXI versiculo 17, de quo suo loco dicemus. Quare quo jure Patres eò recurrebant,

(1) *De Civ. lib.* XVIII. *cap.* 43. — (2) *Lib.* II. *c.* 9, 10, 11, 12, 13, *Edit. Bened. n.* 16, 17, 18, 19 *et seq.* — (3) *Ibid. lib.* IV. *c.* 7, *n.* 15, 16, 17, 18, 19, 20.

eodem quoque jure uti nos oportet; licebitque nobis exemplo Hieronymi dicere : *Sic omnino psallendum ut fit in Ecclesiâ, et tamen sciendum quid hebraica veritas habeat; atque aliud esse propter vetustatem, in Ecclesiâ decantandum, aliud sciendum, propter eruditionem Scripturarum* (1).

XXVI. — Altera regula, de antiquis versionibus.

Altera regula : ad antiquas etiam versiones necessariò recurrendum. Hebraico enim textui longo temporum tractu irrepsisse dubia, vel ipsæ ab antiquo variæ lectiones probant: nec deesse menda constat; atque ut cætera omittamus, unum illud ineluctabile in Psalmo acrosticho CXLIV, ubi versum integrum deesse Hebræis, ipsa ratio acrostichi dubitare non sinit, prætermissâ litterâ *Nun* : quem hebraici textûs defectum, græcæ et latinæ versiones plenè et accuratè supplent.

Hùc accedit vocum hebraicarum obscuritas, nullo alio modo elucidanda clariùs quàm per antiquissimas versiones, ubi meliùs et tutiùs tanquam ex propinquo, originalis linguæ servatur ingenium et spiritus. Tum quibusque linguis sua inest proprietas, nec vox voci respondet ex æquo, ut notum est. Quare dum variant interpretes, aliusque aliò collimat, originalis linguæ vim, atque, ut ita dicam, amplitudinem ex ipsâ interpretationum varietate percipimus : unde sancti Patres, quique inter eos, vel exquisitissimi judicii, limatissimique ingenii sunt, Chrysostomus ac Theodoretus, variantes versiones, illumque ori-

(1) *Epist. ad Sunn. et Fretel. Edit. Bened. t.* 2, *p.* 626, *quæst. de Ps.* 73.

ginalem textum assiduè memorant; non ut lectoris confundant intelligentiam, sed potiùs ut juvent: atque omnino vigilanter suoque more Augustinus: *Adjuvat legentes ipsa varietas* (1); ut illa discrepantia versionum, quæ nil nisi ambiguitatem paritura videbatur, intelligentiæ ac perspicuitati vertat. Quin ipsa Ecclesia catholica dissonantes versiones adeo indifferenter habet, ut cùm Psalmo xciv Vulgata legat: *Quadraginta annis offensus fui*; nos contrà in nocturno canamus: *proximus*: diversissimo sensu, sed utrobique sano: quod exempli loco ponimus, ne cum lectoris fastidio omnia persequamur.

XXVII. — **Harum regularum usùs; versio Hieronymi ex Hebræo.**

Has igitur secuti regulas, varias versiones adhibemus; parcè illud quidem, ne superfluis lectorem oneremus: hebraicos verò fontes, quàm possumus latè pandimus: idque ut feliciùs præstemus ac securiùs, Hieronymianam versionem, eam, quam ex hebraicâ veritate edidit, magno emolumento futuram legentibus, è regione Vulgatæ ponimus. Quod dum facimus, non nostrum, sed Ecclesiæ catholicæ judicium sequi nos credimus: quippe quæ et *in interpretandis Scripturis doctorem maximum* (2) Hieronymum prædicet: et ejus versionem in cæteris Scripturæ libris sequendam judicarit; idem, ut videtur, factura in Psalmis, nisi ex quotidiano usu tenaciùs inhærerent memoriæ, quàm ut alteri versioni loco cederent.

Neque enim ulla ratio excogitari potest, cur in

(1) *Lib.* II. *de Doct. chr.* 12. — (2) *Coll. fest. S. Hier.*

cæteris Scripturæ libris, duce Hieronymo hebraicam veritatem magis approbaret, in Psalmis verò minùs : nisi fortè suspicemur, ipsum Hieronymum in Psalmorum versione indiligentiùs esse versatum, contra quod ipse profitetur præfatione ad Sophronium, quam suæ versioni præfixam esse voluit, et nos hic præposuimus.

Sanè confitemur Vulgatæ nostræ, quæcumque illa sit, Psalmorum versioni, certè vetustissimæ, ac vetustissimarum Ecclesiarum auctoritate fultæ, inesse quemdam pietatis spiritum, persæpe etiam in verbis efficaciam singularem. Cæterùm Hieronymianam, quam commemoravimus, versionem planiorem aptioremque esse, ac limpidiùs fluere, lector diligens facilè animadvertet : quare in notis nostris, pars expositionis erit Hieronymianam interpretationem, hoc est, hebraicam veritatem digito indicare. Nec prætermittimus, sicubi Hieronymus pro verborum ac phrasium obscuritate, ab hebraico fonte nonnihil deflexisse videatur. Atque hæc de versionibus, quantùm ad institutum nostrum, dicta sufficiant : cætera in eam rem vulgata enarrare non est animus, nullo laboris fructu nec dicendi modo.

CAPUT VI.

De titulis, aliisque notis : ac de argumentis, auctoribus, et ordine Psalmorum : deque choreis et piâ saltatione, ac metrorum ratione.

XXVIII. — Tituli Psalmorum authentici.

Psalmorum titulos divinitus inditos conservatosque

dicimus, ut Psalmorum auctores et argumenta noscerentur : quam Psalmorum clavim Hieronymus meritò pronuntiat, nec magis licere sine titulo Psalmum, quàm sine clavi domum ingredi (1). Nihil enim magis adjuvat intelligentiam, quàm rerum, personarum, ac temporum notæ, et ipse auctoris scopus cognitus. Nec abludit Augustinus : *Inde* (ex titulo scilicet) *pendet omnis versus qui cantatur.* Tum : *Si quis cognoscat quod in domûs fronte positum est, securus intrabit. Nec cùm intraverit, errabit : hoc enim in ipso poste prænotatum est, quomodo interiùs non erretur* (2). Neque verò ulla ratio sinit, ut titulos à reliquo Scripturarum corpore amputemus, cùm eodem tenore legantur cum reliquis; atque in textu pariter, et in omnibus versionibus positi reperiantur : denique ab omnibus expositoribus sive Christianis, sive etiam Judæis, pari cum Psalmis ipsis religione explicentur. Qui enim titulos non uno modo intelligant, video esse quàm plurimos; qui de titulorum auctoritate dubitarit, ex antiquis omnino neminem. Et quidem expositores plurimi Psalmos non eorum esse volunt, quorum nomine inscribuntur, Asaphi, Idithuni, Mosis ipsius; de quibus dicemus postea : at illi non rejiciunt titulos, sed sententiæ suæ accommodant, et cur eorum notentur nomine, causas alias quærunt, illæsâ interim tituli auctoritate : quo inviolabilem sacrosanctamque esse oportet. Quin etiam Augustinus de ti-

(1) *Præf. Comment. in Ps. qui in edit. Bened. Lib. in exposition. Psal. Procem. et Breviarium S. Hieron. in Psalterium inscribuntur. Utrumque librum vide in Appendice t. 2, p. 121 et 523.* — (2) *In Ps.* LIII. *n.* 1.

tulo Psalmi L sic habet: *Hoc non in Psalmo legitur, sed in titulo: in libro autem Regnorum pleniùs legitur: utraque autem Scriptura canonica est* (1). En titulos pari jure vocat canonicos, quo ipsos Regum libros: quo quid clarius? Nec aliter in Psalmum LXIV, cujus expositio sic incipit: *Agnoscenda est vox sanctæ prophetiæ, ex ipso titulo Psalmi hujus:* similia passim. Quid autem Theodoretus? Eo ab Augustino differt, quòd hic quidem intentus allegoriis aut moribus, ut solebant in concionibus ad populum, titulos qui in Septuaginta tantùm, quique in Hebræo etiam habeantur nullo refert discrimine. At Theodoretus ubique historiæ ac litteræ memor, non ita. Nam ipsi Septuaginta seniorum codices quos tractabat, ita quosdam titulos addebant iis quos Hebræus habet, ut etiam annotarent in Hebræo deesse, Psalmosque his titulis notatos esse anepigraphos, seu sine titulo. Id verò Theodoretus, secutus ut solet Chrysostomum, assiduè notat (2): ex quo efficit illos non in antiquis inventos codicibus, sed à studiosis quibusdam appositos; atque adeo dubios, falsos, rejectitios, quòd in Hebræo non sint: quòd nec in antiquis Septuaginta seniorum codicibus: quòd non denique in hexaplis: quæ Septuaginta senum versio, una sit accuratissima, atque Hebræis codicibus convenientissima. De titulis verò absolutè hoc asserit: eos eodem cum Psalmis dictatos spiritu, eodemque instigante, et ex æquo ab Esdrâ restitutos, et à Septuaginta senibus translatos: piaculumque esse, du-

(1) *In Ps.* L. *n.* 2. — (2) *Ad Ps.* XXVI, XXVIII, LXIV, LXV, LXIX, LXX, LXXII, XCV, XCVI, CXXXVI, CXLII.

bitare de titulis seque Spiritui sancto anteferre. Quo profectò testatur, id omne esse sanctum, quod illi seniores ex hebraico fonte transtulerint, adeoque titulos eodem jure censeri, quo Psalmi habentur. Ex quo illud efficitur, in titulis quidem, ut in reliquo textu, esse potuisse diversas interpretationes, variasque lectiones; quasdam etiam studiosorum notas de latere in corpus adscriptas : cæterùm titulos quos in originalibus libris fuisse constaret, à nullo unquam antiquo doctore in dubium revocatos fuisse.

XXIX. — Item de titulis, deque aliâ notâ ad Ps. LXXI.

Est et alia nota insignis in fine Psalmi LXXI. *Defecerunt laudes David filii Jesse :* ex quâ suo loco pro certo statuemus, aliam Psalmorum collectionem fuisse ante istam Esdræ quam nunc habemus: quo etiam clarum fit, ab Esdrâ in novâ collectione veteres notas studiosè retentas, in antiquitatis memoriam : unde prudens lector eliciet, ab Esdrâ nihil mutatum fuisse, præter Psalmorum ordinem : cæterùm notas omnes adeoque et titulos vetustiores esse, Psalmisque ipsis coævos atque congeneres, aut certè paulò post recentissimâ memoriâ scriptos, neque à quoquam sine piaculo contemnendos.

XXX. — De Psalmorum auctoribus.

Hinc videtur solvi quæstio de Psalmorum auctoribus : cùm aliqui Davidi, aliqui Hemano, Ethano, aliis, ipsique adeo Moysi imputentur. Nam de Asapho Idithunoque alia est ratio; quibus attribui potuere, non ut auctoribus, sed ut cantorum præfectis: quod suo perpendemus loco. De Moyse autem quis

tale quid dixerit (1)? Præterea persæpe inipsis Psalmis videas quæ non ad Davidis, sed ad diversissima tempora manifestè pertineant, puta captivitatis aut desolati templi: in quibus proinde nulla jam arcæ mentio, quæ in antiquioribus Psalmis vel familiarissima est: quippe cùm exusto templo amissa fuerit, neque unquam populo restituta. Hos Psalmos Davidi tribui, vix ratio sinat. Quæ tamen nihil prohibent, quominus Patres varient. Quidam enim Davidi omnes attributos volunt: qui Moysi inscribatur, eum à Davide in Mosis personâ compositum: quæ posteriora tempora spectent, eos à Davide prophetico spiritu conscriptos. Nos cum Hieronymo (2) planiorem secuti viam, nihil obstare videmus, quominus à diversis auctoribus scripti esse existimentur; iisque tribuantur, quorum nomen præferunt. Neque inde aliquid auctoritati detractum est, cùm ea non à Davidis nomine, sed à Spiritu sancto dictante repetatur: quin etiam accedat et auctoritas et gratia, ex aliorum auctorum, puta Mosis, nomine. Quod autem de prophetiâ dicunt, ut non refugimus, si certa ratio addicat, ita gratis dici nolumus; aut facilè referimus ad prophetiæ rationem, id, quod nihil involutum, nihil arcanum aut mysticum, sed puram planamque historiam continet, quod Prophetæ non solent.

XXXI. — Item de titulis, auctoribus et argumentis Psalmorum; horum utilitas.

Hinc certa paratur via ad argumenta Psalmorum; quippe quæ persæpe in ipso titulo declarentur: quo

(1) *Inf. ad Psalm.* LXXXIX. — (2) *Præf. ad Sophronium, vid. infrà.*

exemplo ad quærenda cætera, piorum studia accenduntur. Et quidem Psalmos aliquot sine titulo, puta secundum, Dávidi tribuendos vel ex Actis constat (1); sive tituli exciderint, sive alia causa subest. In his aliquid auxilii præsto esse videbatur ex eâ regulâ quam Hieronymus tradidit : ut *omnes Psalmi, qui cujus sint titulum non habent, iis deputentur quorum in prioribus Psalmis nomina continentur* (2) : quam regulam ad argumenta Psalmorum doctores Hebræorum patere volunt. Verùm hanc regulam nec Patres reliqui secuti sunt, et nos ex rebus ipsis non satis certam esse comperimus. Ecce enim, verbi gratiâ, secundus Psalmus non habet titulum : ejus ergo sit, cujus est primus : at et primus anepigraphus. Fallit ergo regula, jam inde ab initio. Neque in decursu tutior, ut consideranti perspicuum fiet. Quare ubi certa in titulis argumenta desunt, Chrysostomi, Theodoreti, aliorumque Patrum et interpretum exemplo conjecturas adhibemus, ex rerum, personarum, ac temporum notis; sacrâ etiam historiâ, quâ diligentiâ possumus, recensitâ. Certè in eo maximè laboramus, ut ad certum scopum lectoris dirigamus animum : quo uno maximè intelligimus adjuvari memoriam, mentemque revocari, ne per inania divagetur. Atque hæc erant, quæ de titulis et argumentis generatim diceremus : particularia suis locis posita meliùs intelligentur.

XXXII. — De *sela*, nihil ad sensum pertinente.

De *sela*, uno verbo. Est quidem ea nota sæpe in-

(1) *Act.* IV. 25. — (2) *Epist.* 139. *ad Cypr. Presb. Ed. Bened. inter Epist. criticas. t.* 2. *p.* 695.

tertexta Psalmis : interdum etiam in fine posita : quam vocem Septuaginta et Theodotion, et Symmachus, diapsalma vertunt, eâque designari volunt canendi vices aut flexus : Aquila verò, quem Hieronymus sequitur, ubique vertit : *semper* : tanquam nota illa sit rei sempiternæ, ut idem Hieronymus interpretatur : quod tamen sensui non congruit, ut suis in locis videre est. Nos cum Theodoreto plures interpretes secuti, diapsalma intelligimus (1) : neque ad res, sed ad rationem cantûs pertinere arbitramur : intérim indicamus, quid sit illud, *semper*, quod in Hieronymianâ versione à reliquo sermone divulsum, sæpe reperitur : in Vulgatâ verò nostrâ ubique prætermittitur : neque immeritò, quippe quod nihil ad sensum faciat.

XXXIII. — De choreis ac metris.

Sanè in sacris hymnis diversissimos modos fuisse adhibitos; varia etiam instrumenta musica, seu Psalmi graviores, seu lætiores erant, et res ipsa probat, et ex Psalmorum titulis indicari videtur. In canendo quoque priscum illum populum sacras egisse choreas easque choreas in ipso maris Rubri transitu à Mariâ sorore Aaron, piisque mulieribus primùm celebratas (2), transiisse ad posteros, atque ab ipso Davide fuisse frequentatas, sacra narrat historia (3). Quâ de saltatione præclarè Gregorius ille Theologus : non eam dissolutam indecoris incompositisque motibus, qualis erat Herodiadis; sed agilis et modesti, variisque motibus atque progressibus ad Deum incedentis

(1) *Theod. præf. in Psalm.* — (2) *Exod.* XV. 20, 21. — (3) 2. *Reg.* VI. 14.

animi esse mysterium : εὐκινήτου καὶ πολυςρόφου κατα θεὸν πορείας μυςήριον (1). Cantus autem et choreas strophis antistrophisque, variisque vocum motuumque flexibus atque reflexibus constitisse, ad Psalmum LXVII ex Philonis quoque testimonio referemus (2). Cui etiam rei inservisse ipsum *sela*, de quo modo diximus, suspicamur. Sed horum omnium vis ritusque pridem intercidit. Quin etiam excidit ipsa metri ratio : nisi quòd antiquos hymnos, quos Psalmos interpretamur, plerumque trimetros fuisse idem Philo memorat : sed quæ horum ratio fuerit, ut rem vulgò notam præterit, neque eâ de re Hebræorum magistri quidquam idoneum, quod sciam, tradiderunt. Clemens Alexandrinus vir doctissimus, idemque priscæ reconditæque doctrinæ studiosissimus, ac multarum rerum scientiâ clarus, de Psalmis Davidicis sic memorat (3) : eos potissimum ad gravitatem Dorici cantûs fuisse compositos, qui et antiquissimus fuerit, et spondæis stabilis, et ad celebrandam Dei majestatem numerosis illis sonorisque vocibus, ac deinde consecutis gravissimis motibus aptissimus. Hujus gravitatis specimen deprehendere mihi videor in ipso *hallelu-ia*, longissimis quatuor constante syllabis; si quidem antiquissimis interpretibus credimus, ita vertentibus : ἀλληλούια : quæ vox, cùm populo in Dei laudes exclamanti familiarissima fuerit, ejus rei gratiâ præfigitur Psalmis, has laudes personantibus : gravitate pariter atque exultatione in unum temperatis, ac lætitiæ intermixto tantæ majestatis metu, juxta illud Davidicum : *Exultate ei cum tremore* (4).

(1) *Orat.* IV. — (2) *Lib. de Vit. contemp. sub finem.* — (3) *Lib.* IV. *Strom.* — (4) *Ps.* II. 11.

XXXIV. — De Instrumentis musicis.

De instrumentis musicis, id certum, apud Hebræos usitata in sacris sive quæ flatu aut animâ, ut tubam : sive quæ percussione solâ, ut cymbalum : sive quæ etiam fidibus constitissent : quod genus à tangendo seu pulsando *neghinoth* vocabatur. Hujus sunt species *kinnor* seu cinyra aut cithara ; et *nebel* seu nablium, aut psalterium : quod utrumque cum voce conjunctum memoratur Psal. LVI, 9. *Exurge, lingua mea, exurge, psalterium et cithara :* et alibi passim. Psalterium autem fuisse decachordum patet Ps. XXXII, 2. *In psalterio decem chordarum psallite illi :* aliisque in locis : ut illud Ps. XCI, 4. *In decachordo psalterio,* quod in Hebræo legitur, non ad distinguenda organa, sed ad unum idemque organum describendum pertinere intelligatur ; nam *citharam*, quæ in eodem versu memoratur, octochordam fuisse tradunt. Certè reperitur in titulis Psalmorum, *scheminith* (1), quod nostri *pro octavâ* vertunt : Chaldæus, eumque secuti gravissimi auctores, octo chordarum citharam interpretantur ; quanquam alii ad tonos magis quàm ad numerum chordarum referunt. Pulsabant autem digitis, non plectro, ut videtur, de quo nulla mentio in Scripturis. Atque id genus quod fidibus constaret, duplex recensetur : alterum quod ex inferiori ; alterum quod ex superiori parte, tonorum modulos discriminaret : ac posterioris generis psalterium sive nablium fuisse, Basilius (2) aliique ex traditione referunt : nobis ea omnia, ut parum necessaria, ita non planè comperta ingenuè profitemur.

(1) *Ps.* VI *et* XI. — (2) *Basil. homil. in Psalm.* I. *n.* 2.

XXXV. — Psalmorum ordo incompertus.

De Psalmorum ordine fixum illud, in collectione nostrâ, nullam temporis haberi rationem. De rerum ordine, nihil certi compertum habemus, præter illud Chrysostomi : Tristiores Psalmos ferè primo ordine collocatos; lætiores et qui laudem sonent, ad finem reservatos; ut laboribus doloribusque exercitatus animus, in Dei laudes, inque ipsum *halleluia* desineret, ibique facto fine conquiesceret (1).

CAPUT VII.

De ratione legendi et intelligendi Psalmos.

XXXVI. — Utilis obscuritas; ex fide intelligentia.

Psalmos ut et cæteras Scripturas, divino Spiritu id agente, ita compositos esse constat, ut plana et aperta obscuris implicitisque interjecta sint : quam in rem egregiè Augustinus : *Locis apertis fami : obscuris fastidio occurritur* (2). Id ergo agat vir pius, ut claris et apertis fidem, spem, caritatem alat : hæc infigat memoriæ : his se extollat ad Deum. In obscuris id primum cogitet, quod idem Augustinus ait : *Si parum intelligit populus christianus Psalmos quos cantat, credit bonum esse quod cantat* (3). Hâc fide viam paret ad intelligentiam, eodem Augustino teste : *Gradus intellectûs fides ; fidei fructus intellectus* (4). Hinc reconditos sensus pio labore quærat : et quasi medullam fracto nucleo suaviùs gustet.

(1) *Chrys. in Ps.* XLI, *p.* 1021, *edit. Bened. t.* 5. — (2) *Lib.* II *de Doct. Chr. c.* 6. *n.* 7 *et* 8. — (3) *Tract.* XXII. *in Joan. n.* 5. — (4) *Ibid. n.* 1 *et* 2.

XXXVII. — Ratio legendi Psalmos; pauca de auctoribus quos maximè secuti sumus, ac de Commentario Hieronymi in Psalmos.

Nos pium hunc laborem adjuvandum suscepimus: dum constitutis argumentis scopum attentioni figimus: dum scrutamur litteram, et ex sacrâ historiâ, quantùm possumus, omnia repetimus: dum interdum annotamus quæ pietatem inflamment; alia eo exemplo quærenda indicamus. Occurrunt sanè in Psalmis magnæ difficultates. Tu his superandis nostras notas adhibe, breves illas ac parabiles, quoad ipso usu doctus, meliora assequare. Nec tamen hìc subsistas velim: non enim delectabit Psalmus per singulos versiculos anxiè excussus, ac velut articulatim incisus: tu mihi Psalmi scopum, tu tenorem universum mente complectere. Ac si quidem in Psalmorum titulis præfixa argumenta repereris, rectè: sin minùs, vel nostris utere, vel horum exemplo alia ipse conquire: hùc deinde collima, hùc omnia refer. Neque hìc gradum figito: quin Davidem secutus, ac pias in laudes effusus, sancto amori vela pandas: ibi agente intus spiritu, tanta illa, tam mira, tam beata fient, quanta nos nec docere nec scribere, ac ne quidem animo providere possumus.

Hùc ut te perducamus, optimos quosque ac sanctissimos interpretes sequimur; è Græcis Chrysostomum, Theodoretum; è Latinis Ambrosium, Augustinum; alios ejusdem notæ: certè Hieronymum hâc in re eminentissimæ auctoritatis virum, non modò perpetuum interpretem, ac per aspera quæque viæ ducem damus: verùm etiam ex doctissimis ejus lu-

cubrationibus atque ex ipsis Commentariis in Psalmos, selectissima quæque proferimus.

Neque nos fugit hos Commentarios à Sixto Senensi et aliis, sancto viro abjudicatos. Nos ejus esse dicimus, qui quadringentesimo ferè Christi anno scriberet : qui nullam memoraret hæresim quæ non quarto sæculo extitisset : qui monachi proposito viveret : qui Hierosolymitanum solum rusque Bethlemicum præsepi Dominico delectatus, incoleret : qui ea, quæ ex hebraicâ eruditione promeret, Hieronymo proferret ubique gemina. Sin autem sæpe allegorica, et alia quæ ab Hieronymi consuetudine ac sensu abhorrere viderentur : nihil mirum, cùm in ipsâ præfatione testetur, à se quidem tradi magis Origeniana quàm sua (1) : quod et ipsum Hieronymus sæpe fecerit, ne quidem admonito lectore (2). Quin etiam in Psalmum XCIII, longam interpretationem referemus, quam ipse Augustinus ex Hieronymi Commentariis in Psalmos sumtam esse testetur, tam reliquis similem, ut nihil suprà. Refert et Gregorius ex eo Commentario quædam sub Hieronymi nomine. Quin ipse Hieronymus eas interpretationes à se in Psalmos editas memorat (3), quæ in hoc libro reperiantur. His victi fatentur hos Commentarios ex Hieronymo potissimum esse consarcinatos ; quod nobis sufficit.

XXXVIII. — Ordo versuum; Vulgatæ glossemata, quorum hìc pleraque referuntur.

Cæterùm ad intelligendam Vulgatam versionem, non parum hæc conferant. Primum, si restituas, ut

(1) *Præf. in Ps.* — (2) *Lib.* I *adv. Ruf.* — (3) *Comm. in Ps.* II.

fecimus, versuum distinctionem interdum perturbatam: alterum, si annotaveris quædam Vulgatæ glossemata, ut est, benedicere Dominum, pro laudare, celebrare: item, exultare, eodem ferè sensu: ut, *exultabit lingua mea justitiam tuam*: et *exultabo manè misericordiam tuam* (1); pro laudabo, celebrabo cum gaudio; quo ferè sensu confiteri, pro laudare: confessio pro laude; quanquam suo quoque sensu, ponitur pro confiteri peccata: mortifico pro morti dedo: mortificati pro cæsis: malignari pro malè agere: zelare pro invidere, sive æmulari: redimere pro liberare; aut etiam pro emere, comparare seu sibi vindicare: furor pro irâ vehementi: salutare Domini, pro salute quæ ab ipso sit: cornu pro superbiâ, sive etiam pro robore: in idipsum pro simul, ut est, *exaltemus nomen ejus in idipsum* (2), id est, simul, pariter: peccatores pro impiis, interdum pro inimicis: in finem, pro admodum, aliàs pro in perpetuum: legem dare, statuere, ponere, pro docere: moveor pro cado vel labasco: calix pro portione alicui attributâ: funes seu funiculi, pro eodem, comparatione ductâ ab agris metandis et dividundis: ossa pro viribus; sæpe pro interioribus: quo ultimo sensu, et venter et renes: adinventiones pro studiis, cogitationibus: mansueti pro piis: pauper pro afflicto et calamitoso; interdum pro viro bono ac modesto, nec inflato opibus. Jam illa notiora, usquequaque pro semper: infernus pro sepulcro: framea pro gladio: scandalum pro offendiculis: spiritus pro flatu et vento: humilis

(1) *Ps.* L. 16. LVIII. 17. — (2) *Ps.* XXXIII. 4.

pro vili, atque eodem exemplo humilitas pro vilitate atque infirmitate : reverentia pro ignominiâ et confusione : necessitates pro angustiis : exercitatio pro meditatione passim. Jam, dirigere pro rectum facere : corrigere pro regere vel dirigere : quod est ipsum persæpe appendere, ut *correxit orbem terræ* (1), id est, direxit, libravit quasi utrinque appenso pondere, atque eodem sensu correctio, directionis ac firmamenti loco : convertere pro reverti, sæpe pro avertere, aut simpliciter vertere, vix ullo persæpe præpositionum discrimine, non modò in verbis compositis, sed etiam in universâ phrasi : quale est illud, *averte mala inimicis meis* (2); hoc est, adversùs inimicos. Denique causales particulæ, quia, quoniam; sæpe pro etenim, pro tamen, pro quamvis, pro cùm; quale est illud specie obscurissimum, re planissimum : *Et omnes vias meas prævidisti: quia non est sermo in linguâ meâ* (3): quo quid obscurius? at verte sic : Tu quidem, ô Deus, omnes cogitationes meas prospexisti, cùm ne verbum quidem proferrem ullum: plana sunt omnia, significaturque nihil opus verbis, arcana omnia in ipso mentis nostræ sinu intuenti. Interjectiones quoque : euge, quod est animantis, pro vah, quod magis est indignantis et exprobrantis. Atque hæc ex eo orta, quòd ejusmodi in hebraicâ linguâ suam proprietatem habent, cui latina non respondeant. Mitto hebraismos in sacris versionibus frequentissimos, dum interpretes anxiè metuunt, ne verbo Dei aut addant, aut detrahant vel apicem unum, suaque interserant; atque ideo obscura ma-

(1) *Ps.* XCV. 10. — (2) LIII. 7. — (3) CXXXVIII. 4.

lunt quàm aliena tradere. Hinc ergo hebraismi suis annotandi locis : frequentiores hi : verbum, pro ipsâ re : anima, pro personâ totâ, seu pro supposito, ut aiunt, atque ipso individuo, animâ simul et corpore, ut cùm de Josepho scribitur ; *ferrum pertransiit animam ejus* (1) : id est, personam, corpus. Sic est anima : *nephesh* : aliud est, *rouach*, spiritus, mens ipsa sive anima rationalis. Alius hebraismus frequens ; *hæc facta est mihi* (2) : absolutè ut nos dicimus : hoc factum est mihi : Latini negotium subintelligunt, ac neutro vertunt : Hebræi fœminino. Item tabernaculum pro domo, frequens : fortè ex antiquo ac pastoritio ritu habitandi sub pellibus : decor pro templo, seu tabernaculo, pro arcâ, pro sacro monte in quo collocata erat : quòd ea terræ sanctæ, ipsisque Israelitis, decori et ornamenta essent. Pariunt etiam obscuritatem in verbis conjugandis, temporum non satis observata discrimina, cùm præteritum pro futuro, aut vicissim ponunt : præsentis quoque temporis ambiguâ plerumque apud Hebræos notâ. His qui insueverit, non levi in Psalmis exponendis labore levabitur. Illud interim admoneo, ne solœcismos nimis horreant. Nostri enim interpretes, quod fatendum est, dum se plebeio sermoni ac vulgi captui accommodant, nihil barbarismos aut solœcismos veriti, atque omnino ex græco malo latinum pejus fecere : quem in locum præclarè Augustinus : Qui sunt in stylo delicatioris fastidii, *eò sunt infirmiores quò doctiores videri volunt..... Bonorumque in-*

(1) *Ps.* CIV. 18. — (2) CXVIII. 56.

geniorum insignis est indoles, in verbis verum amare, non verba (1).

CAPUT VIII.

De usu Psalmorum in quocumque vitæ statu.

XXXIX. — Ut in Davidis rebus, seipsum quisque cogitet; ex sancto Athanasio.

JAM eò devenimus, cujus gratiâ cætera instituta sunt, nempe ut Psalmis rectè et ex Spiritûs sancti magisterio utamur. Eum in locum extat magni Athanasii epistola ad Marcellinum, cujus hæc summa est: Psalmos ad omnem pietatis usum esse accommodatos, tribus maximè causis: primum, quòd reliqui libri singulare quoddam argumentum habeant, cùm Psalmi omnia complectantur, historiam, mores, legem universam; Christum, ejusque gesta ac mysteria: veteris denique novique Testamenti partes omnes, quotquot essent, ut suprà vidimus: alterum, quòd in Psalmis omnem humanam vitam, omnes casus adversos prosperosque videas. Rectè omnino, cùm David proponatur unus omnium exemplum: pastor ignobilis: rex à Deo designatus: tum singulari prælio victor; dux belli, regis gener atque aulæ miraculum: postea infesto rege vagus, inops, nullâ apud cives, nullâ apud exteros sede. Quin etiam idem David jam rex, stabili jam imperio, totque victoriis propagato, iterum insectante Absalomo fi-

(1) *De Doct. Chr.* II. 13. *n.* 20, *et* IV. *n.* 26.

lio, profugus ac despectus, ubique spectaculum rerum humanarum; atque ut ipse de se cecinit, ut portentum factus (1): unus omnia expertus, regum fluxam gratiam et acerba odia: plebem instabilem: infidos amicos: filium quoque infensum: hoc est, domi forisque intuta omnia et adversa; animo interim divinis imperiis ubique obsecundante, atque adeo inconcusso. In hoc ergo intuere, tanquam in speculo, omnes fortunæ vices; fortunam autem atque humanas res quid loquor? Sunt et rebus divinis suæ vicissitudines, non Deo sed homine variante, atque ad mutationes suas quodammodo inflectente divinum illud. Ecce enim sanctus David, ab innocentiâ in peccatum, à peccato ad pœnitentiam versus, te docebit, castæ ac puræ animæ quàm se amicum Deus præbeat: quàm offensus territet, et quas intentet minas: quanto solatio sit peccata deploranti ac deprecanti veniam. Hæc igitur meditare, resque Davidis tuis rebus accommoda: sic ad veram pietatem, et ad veram rerum divinarum humanarumque notitiam, proficere poteris.

XL. — Cum Davide expurgandi et ad Deum transferendi affectus: ex eodem Athanasio.

Hùc accedit tertium, his ferè consectaneum: in uno Davide, animi affectus omnes, cuicumque scilicet fortunæ accommodati. Neque enim David, aut ullus verè pius, affectavit unquam stultam illam fictitiamque *apathiam*, hoc est, imperturbabilitatem, sive potiùs indolentiam aut insensibilitatem, si ita loqui fas est, quam Stoici jactant. Vis metum? *Con-*

(1) *Ps.* LXX. 7.

siderabam ad dexteram, et videbam; et non erat, qui cognosceret me : periit fuga à me ; et non est, qui vitæ meæ curam gerat (1). Vis animum dolore mersum? *Tribulationes inferni invenerunt me : præoccupaverunt me laquei mortis* (2). Vis post pericula exultantem? *Circumdantes circumdederunt me : et in nomine Domini ultus sum eos*. Et : *Aperite mihi portas justitiæ, ingressus in eas, confitebor Domino* : et, *Hæc dies quam fecit Dominus* (3) : talia ubique inveneris : ubique spes, metus, dolores, gaudia, eaque omnia ad summum. Quorsum igitur ista? nempe hùc : ut affectus purgentur, ac Deo serviant : spes ab humanis rebus ad eum traducatur : metus ac tristitia gravibus in periculis frangant superbiam, Deumque ultorem in animum reducant : gaudia ad verum revocentur usum, quod est gaudere in Domino, exultare in Deo salutari suo : ut quocumque in affectu verseris, sive læteris, sive metuas, sive supplices, sive gratias agas, exemplum habeas quid canas : Psalmorumque verba tibi aptes : imò non alium, sed te ipsum loqui sentias. Hæc suadet Athanasius : eam enim Psalmorum esse vim, ut cùm cæteri libri diligendum Deum, orandum atque ad veniam inflectendum, deploranda peccata, eorumque agendam pœnitentiam doceant : sit in Psalmis formula orandi, pœnitendi, exultandi in Domino, et in quocumque statu acceptæ, amissæ, recuperatæ gratiæ, ea exequendi quæ Deo placeant; quo nihil promtius ad corrigendos mores, atque affectus omnes submittendos Deo : hinc illud effici, ut animus

(1) *Ps*. CXLI. 5. — (2) XVII. 6. — (3) CXVII. 11, 19, 24.

diversis affectibus veluti chordis intensis et in perfectissimum concentum temperatis, homo ipse sub Dei manu sit organum musicum, in quo nihil inveniatur dissonum ac discordans : non idem rectè sentiat, ac pravè agat; vel in uno genere rectus, in alio pravus sit : in quo denique nulla sit perturbatio, nullus inordinatus affectus, sed totus homo rectâ ratione ductus, ac divinæ serviens voluntati : ex quo existat illa *euthymia*, sive recta et æquabilis animi compositio, de quâ Apostolus : *Æquo animo* aliquis in vobis *est? psallat* (1) : quo etiam intelligimus Deo psallere, aut canere posse neminem, qui non in Deum tendat, omnibus animi affectibus ex rationis præscripto aptis et ordinatis.

Hæc ferè Athanasius ille magnus, quæ à sene quodam viro venerabili accepisse se refert : cætera quæ ad singulorum Psalmorum in quocumque vitæ statu vim usumque memorat, hîc prætermittimus, quòd in singulis quibusque Psalmis observare ea, magis è re arbitramur.

XLI. — Vera psalmodia ex S. Augustino.

His consentanea scripsit Augustinus : *Qui sunt*, inquit, *qui psallunt ? qui operantur. Parum est. Qui operantur cum tristitiâ, nondum psallunt. Qui sunt qui psallunt? qui cum hilaritate faciunt bene. In psallendo enim hilaritas est. Et quid dicit Apostolus? Hilarem enim datorem diligit Deus* (2). Is igitur est uberrimus sanctæ psalmodiæ fructus, ut bene facientes, cum beato Davide lætemur in Domino ;

(1) *Jac.* v. 13. — (2) *In Ps.* xci. *n.* 5.

quod à sancto viro præstitum in summis etiam calamitatibus. His institutus, christiane lector, perge ad intelligendos canendosque Psalmos: perge ad psallendum Domino, quæ vel maxima pars est christianæ pietatis. Atque ut id præstes, Davidem induito, ejusque intimis sensibus imbuare. Ac primùm quidem verba perpende, singulisque teipsum apta. Exemplum demus vel unum cujus ad normam exigas reliqua. Jaces in miseriis, qui frequentissimus est vitæ humanæ status : arripito Psalterium solatii loco. Ibi occurrat illud: *Obmutui, et non aperui os meum* (1): quibus in verbis quanta vis? Non enim obmutui tantùm, sed ne *os* quidem *aperui:* non verba, non querelæ, non denique gemitus, aut inconditæ voces erumpunt doloris testes: cohibita intra pectus suspiria. Hæc extrà; intus autem, *humiliatus sum*: non superbiâ, aut contemptu conticesco, quod est dedignantis, nec metu, quod est prementis magis ac dissimulantis, quàm continentis iram; sed reverentiâ ulciscentis Dei. Causa enim tam humilis silentii, *quoniam tu fecisti* : non Saül, non alii obtrectatores : sed tu qui hominum voluntates perversas regis. Nec interim patientissimo quamvis deest acerrimus doloris sensus, quo victus exclamat: *amove à me plagas tuas:* abstine manum, cujus impetum jam ferre non possum : nam *à fortitudine manûs tuæ ego defeci:* nec vires ullæ suppetunt. Nec tamen succenseo sævienti quamvis : nam *in increpationibus, propter iniquitatem corripuisti hominem:* non irâ, non odio, aut libidine abreptus, increpas homines;

(1) *Ps.* XXXVIII. 10 *et seqq.*

sed justissimo quidem, licet intolerando judicio. *Et posuisti ut tineam omnia desiderabilia ejus:* omnes spes, opesque ejus corrupisti; quibus malis propulsandis homines frustrà laboramus: omnino enim *vanè conturbatur omnis homo*, neque ulla ratio expediendæ salutis, aut ullum à te nisi ad te perfugium. Quare ad divinam benignitatem totum se convertit: *Exaudi... Domine... auribus percipe lacrymas meas;* est namque vox in lacrymis: sunt tibi aures luctuum lamentorumque audientes. Atque hinc spes solatii: *remitte ut refrigerer, priusquàm abeam;* non à te voluptatem, non felicitatem postulo in hâc umbrâ vitæ fragilis; sed statim abituro breve refrigerium. Vita enim evanescit: vix respiravero cùm ecce mors aderit, *et amplius non ero.* Hujus exemplo cæteros non jam interpretare, sed imitare Psalmos, translatis ad te sancti Davidis sensibus. Hæc autem et similia si meditando et orando ex Psalmis exculpseris, fiet illud quod ait Paulus: *psallam spiritu, psallam et mente* (1): fiet illa sancta et perfecta psalmodia, quam Augustinus docuit, ad quam te manu ducimus.

Quis autem nobis dederit, ut cantando liceat suave illud experiri quod est apud Joannem: *Si cor nostrum non reprehenderit nos, fiduciam habemus ad Deum*(2): quodque est his consectaneum: *et quidquid petierimus, accipiemus ab eo, quoniam mandata ejus custodimus, et ea quæ sunt placita coram eo, facimus:* quâ fiduciâ exclamemus cum beato Davide: *ab omni viâ malâ prohibui pedes meos*(3): et illud: *et retribuet mihi Dominus secundùm justitiam meam, et secun-*

(1) I. *Cor.* XIV. 15. — (2) *I. Joan.* III. 21, 22. — (3) *Ps.* CXVIII. 101.

dùm puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus (1): neque interim in nobis, sed castè et sincerè gloriemur in Domino, cujus misericordiâ stamus.

XLII. — Optimus psalmodiæ usus, ex eodem Augustino.

Neque prætermittendum illud ejusdem Augustini passim; tunc Psalmos videri suavissimos, ac divinissimâ luce perfusos, cùm in his caput et membra, Christum et Ecclesiam, sive apertè propalatos, sive latenter designatos intelligimus. Neque propterea ab historico, sive litterali atque immediato, ut aiunt, sensu aberrare nos oportet: quin eò erit clarior ac fundatior secretioris illius intelligentiæ sensus, quò typum ipsum, hoc est, historiam ac litteram figemus certiùs. Quare iterum atque iterum erigamus animos: atque ubi Davidem atque Salomonem; tum Davidis hostes, Saülem; Achitophelem, alios; ubi bella et pacem, captivitatem, libertatem, ac cætera ejusmodi audimus; tum animo infigamus Christum, et Ecclesiam laboribus periculisque exercitam, atque inter adversa et prospera peregrinantem; tum sanctorum persecutores, non modò visibiles, sed etiam invisibiles illos atque aereas potestates, pugnasque in hâc vitâ perpetes, ac secuturam postea pacem sempiternam.

(1) *Ps.* XVII. 25.

SANCTI HIERONYMI PRESBYTERI
IN PSALMOS
JUXTA HEBRAICAM VERITATEM,
AD SOPHRONIUM PRÆFATIO.

Scio quosdam putare Psalterium in quinque libros esse divisum, ut ubicumque apud Septuaginta interpretes scriptum est, γένοιτο γένοιτο, id est, fiat fiat, finis librorum sit, pro quo in Hebræo legitur, amen amen. Nos autem Hebræorum auctoritatem secuti, et maximè Apostolorum, qui semper in novo Testamento Psalmorum librum nominant, unum volumen asserimus. Psalmos quoque omnes eorum testamur auctorum, qui ponuntur in titulis, David scilicet, Asaph, et Idithun, filiorum Core, Eman Ezrahitæ, Mosi et Salomonis, et reliquorum quos Esdras uno volumine comprehendit. Si enim, *amen*, pro quo Aquila transtulit πεπιςομένως in fine tantùm librorum poneretur, et non interdum aut in exordio, aut in calce sermonis sive sententiæ, numquam Salvator in Evangelio loqueretur : *Amen amen dico vobis;* et Pauli epistolæ in medio illud opere continerent. Moses quoque, et Jeremias et cæteri in hunc modum multos haberent libros, qui in mediis voluminibus suis, *amen,* frequenter interserunt. Sed et numerus viginti duorum hebraicorum librorum, et mysterium ejusdem numeri commutabitur. Nam et titulus ipse hebraicus, *Sephar thallim,* quod interpretatur, volumen hymnorum, apostolicæ auctoritati congruens, non plures libros, sed unum volumen ostendit. Quia igitur nuper cum Hebræo disputans, quædam pro Domino Salvatore de Psalmis testimonia protulisti, volensque ille te illudere, per sermones penè singulos asserebat non ita haberi in hebræo, ut tu de Septuaginta interpretibus opponebas; studiosissimè postulasti, ut post Aquilam, et Symmachum, et Theodotionem, novam editionem latino sermone transferrem. Aiebas enim te magis interpretum varietate turbari, et amore quo laberis,

vel translatione, vel judicio meo esse contentum. Unde impulsus à te cui et quæ possum negare non possum, rursum me obtrectatorum latratibus tradidi, maluique te vires potiùs meas, quàm voluntatem in amicitiâ requirere. Certè confidenter dicam, et multos hujus operis testes citabo, me nihil duntaxat scientem de hebraicâ veritate mutasse. Sicubi ergo editio mea à veteribus discreparit, interroga quemlibet Hebræorum, et liquidò pervidebis me ab æmulis frustrà lacerari, qui malunt contemnere videri præclara, quàm discere. Perversissimi homines. Nam cùm semper novas expetunt voluptates, et gulæ eorum vicina maria non sufficiant; cur in solo studio Scripturarum, veteri sapore contenti sunt? Nec hoc dico, quò prædecessores meos mordeam, aut quidquam his arbitrer detrahendum, quorum translationem diligentissimè emendatam, olim meæ linguæ hominibus dederim; sed quod aliud sit in Ecclesiis Christo credentium Psalmos legere, aliud Judæis singula verba calumniantibus respondere. Quod opusculum meum, si in Græcum, ut polliceris, transtuleris, et imperitiæ meæ doctissimos quosque viros testes facere volueris, dicam tibi illud Horatianum: *In sylvam ne ligna feras.* Nisi quòd hoc habebo solamen, si in labore communi intelligam, mihi et laudem et vituperationem tecum esse communem. Valere te in Domino Jesu cupio, et meminisse meî.

NOTÆ ABBREVIANTES.

Hier. *Hieronymus*: quâ item notâ hebræus textus intelligitur: ubi autem Hieronymus ab hebræo deflectere visus, *Hebræum* sic notamus: Heb. Vulg. *Vulgata*. Ch. *Chaldæus*: seu chaldaica paraphrasis. Syr. *Syrus*, seu antiqua versio syriaca. Antiqui autem interpretes ex hebræo in græcum sic notantur: Aq. *Aquila*: Symm. *Symmachus*. Theodot. *Theodotion*. Theodor. *Theodoretus*. Comm. Hier. *Commentarius Hieronymi in Psalmos*: cætera obvia.

LIBER PSALMORUM.

LIBER PRIMUS PSALMORUM

SECUNDUM HEBRÆOS, USQUE AD PSAL. XLI.

PSALMUS I. MORALIS.

SINE TITULO.

Vir bonus idem beatus; contrà malus idem miser. Præclarissimum sanctæ cantionis exordium, ut beatæ vitæ fine constituto, animus ad pietatis studium Deique laudes incitetur. Hic Psalmus licet inscriptione careat, tamen, cùm primus sit in libro Davidi potissimum attributo, videtur ejus esse, ut et sequens, æquè sine titulo, quem tamen ejus esse constat ex Act. IV, 25.

VERSIO S. HIERONYMI PRESBYTERI.

BEATUS vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in viâ peccatorum non stetit,

VERSIO VULGATA.

1. BEATUS vir, qui non abiit in consilio impiorum, et in viâ peccatorum non stetit,

[1] *Non abiit... non stetit... non sedit...* Nota tres gradus. Primus est ire ad impios, et eorum consiliis aures præbere, contra vetitum illud: *Fili, ne ambules cum eis.* Prov. I. 15. Secundus, cum peccatoribus progredi, eorumque vestigiis insistere. Tertius, in peccandi consuetudine acquiescere, et aliis corrumpendis operam dare. Quare Theodor. tria hîc notat, 1. motum in malum: 2. statum, 3. habitum, sive obdurationem. *Cathedrâ,* alii, consessu. *Pestilentiæ,* pestilen-

et in cathedrâ derisorum non sedit:	et in cathedrâ pestilentiæ non sedit:
Sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte.	2. Sed in lege Domini voluntas ejus, et in lege ejus meditabitur die ac nocte.
Et erit tanquam lignum transplantatum juxta rivulos aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo.	3. Et erit tanquam lignum, quod plantatum est secus decursus aquarum, quod fructum suum dabit in tempore suo:
Et folium ejus non defluet, et omne quod faciet, prosperabitur.	Et folium ejus non defluet, et omnia quæcumque faciet, prosperabuntur.
Non sic impii; sed tanquam pulvis, quem projicit ventus.	4. Non sic impii, non sic: sed tanquam pulvis, quem projicit ventus à facie terræ.
Propterea non resurgent impii in judicio, neque peccatores in congregatione justorum.	5. Ideo non resurgent impii in judicio, neque peccatores in concilio justorum.
Quoniam novit Dominus	6. Quoniam novit Dominus

tium hominum, qui alios corrumpunt. Hieron. derisorum, alibi illusorum. Comm. in Ps. quo nomine passim perversi homines designantur in Scripturis, ut est illud: *Parata sunt derisoribus judicia.* Prov. XIX. 29. etc.

[2] *Voluntas ejus*, Studium. Deum ejusque legem amat et assiduè meditatur, sicut scriptum est: *Erunt verba hæc in corde tuo: meditaberis in eis, sedens in domo, et ambulans in itinere.* Deut. VI, 6, 7, etc.

[3] *Et erit:* Primò docuit divertere à malo: secundò facere bonum, juxta illud Ps. XXXVI. 27. *Declina à malo, et fac bonum:* tertiò his transactis, nunc mercedem proponit. *Tanquam lignum; hæc est arbor bona, quæ bonum fructum facit.* Matth. VII. 17.

[4] *Non sic:* Repetitio deest Hier.

[5] *Non resurgent:* Non subsistent. Heb. non justificabuntur impii Deo judice. Ch. causâ cadent.

[6] *Novit Dominus:* Probat, diligit. Sic: *Novi te ex nomine.* Exod. XXXIII, 17.

viam justorum, et iter impiorum peribit.

viam justorum: et iter impiorum peribit.

PSALMUS II. PROPHETICUS.

SINE TITULO.

Pilati, Herodis, Gentium et Judæorum conjuratio in Christum. Act. IV, 25, 26, 27. *Christi deinde victoria, et imperium toto orbe propagatum.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
QUARE turbabuntur gentes, et tribus meditabuntur inania?	1. QUARE fremuerunt gentes, et populi meditati sunt inania?
Consurgent reges terræ, et principes tractabunt pariter adversum Dominum, et adversum Christum ejus.	2. Astiterunt reges terræ, et principes convenerunt in unum, adversus Dominum, et adversus Christum ejus.
Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus à nobis laqueos eorum.	3. Dirumpamus vincula eorum, et projiciamus à nobis jugum ipsorum.
Habitator cœli ridebit, Dominus subsannabit eos.	4. Qui habitat in cœlis, irridebit eos, et Dominus subsannabit eos.
Tunc loquetur ad eos in irâ suâ, et in furore suo conturbabit eos.	5. Tunc loquetur ad eos in irâ suâ, et in furore suo conturbabit eos.

[1] *Quare fremuerunt gentes,* Romani: *et populi,* Judæi; Spiritu sancto interprete. Act. IV. 25, 27.

[2] *Astiterunt reges... et principes...* Herodes et Pontius Pilatus: ibid. unà cum principibus sacerdotum, et aliis Judæorum primoribus.

[3] *Dirumpamus.* Ex personâ impiorum, qui Dei et Christi jugum excutere conantur. *Jugum:* Laqueos. Hier. Funes. Heb. præcepta quibus nos obligant. Jugum Christi suave, durum impiis videtur.

Ego autem ordinavi regem meum super Sion montem sanctum meum.

6. Ego autem constitutus sum rex ab eo super Sion montem sanctum ejus, prædicans præceptum ejus.

Annuntiabo Dei præceptum. Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego hodie genui te.

7. Dominus dixit ad me : Filius meus es tu, ego hodie genui te.

Postula à me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ.

8. Postula à me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ.

Pasces eos in virgâ ferreâ; ut vas figuli conteres eos.

9. Reges eos in virgâ ferreâ, et tanquam vas figuli confringes eos.

Nunc ergo, reges, intelligite; erudimini, judices terræ.

10. Et nunc, reges, intelligite : erudimini, qui judicatis terram.

Servite Domino in timore, et exultate in tremore.

11. Servite Domino in timore : et exultate ei cum tremore.

Adorate purè, ne fortè

12. Apprehendite discipli-

6 *Ego autem constitutus* : Christus loquitur. At in Heb. Deus : *Ego autem ordinavi regem meum* : ut apud Hier. *Super Sion*. Hæc quidem utcumque Davidi congruunt, sed meliùs Christo. De quo ipse David ait : *Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion* : Ps. CIX. 2. et Isaias; *De Sion exibit lex*, II. 3. *Prædicans* : *Annuntiabo Dei præceptum*. Heb. ex personâ Christi, ut statim Hier.

7 *Filius meus es tu* : Hic totus assurgit in Christum, ut Ps. LXXXVIII. 27. *Ipse invocabit me; pater meus es tu*, etc. et Ps. CIX. 3. *Ex utero ante luciferum genui te. Hodie* : quam diem non modò ad æternam generationem, verùm etiam ad temporalem Christi manifestationem pertinere Patres docent. Etiam Paulus : Act. XIII. 33.

8 *Gentes hæreditatem* : congruit Ps. XXI. 29. *Et ipse dominabitur gentium* : et Ps. LXXI. 11. *Omnes gentes servient ei.*

9 *Reges eos* : Pasces. Hier. et 70. alii ex Heb. conteres. *Virgâ ferreâ* : idem Christo tribuitur. Apoc. XIX. 15. imò et membris Christi in regni societatem assumptis. Apoc. II. 27.

12 *Apprehendite disciplinam. Adorate purè.* Hier. *Osculamini Fi-*

irascatur, et pereatis de viâ.

nam, nequando irascatur Dominus, et pereatis de viâ justâ.

Cùm exarserit post paululum furor ejus, beati omnes qui sperant in eum.

13. Cùm exarserit in brevi ira ejus, beati omnes qui confidunt in eo.

lium. Ch. id est, *adorate* : ut etiam notat Hieronymus Comm. Ps. 2. (*Edit. Bened.* tom. II. Append. p. 124) et I. adv. Ruf. c. 5. (*Edit. Bened.* tom. IV. p. 2, p. 371.) quo sensu ordo sit : *Adorate Filium, ne fortè irascatur Dominus*, hoc est, *Pater*. Hier. ibid. *qui enim non honorificat Filium, non honorificat Patrem :* ait ipse Filius. Joan. v. 23.

PSALMUS III.

HISTORICUS ET MORALIS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David, quando fugit à facie Absalomi filii sui.

Domine, quare multiplicati sunt hostes mei? multi consurgunt adversùm me.

Multi dicunt animæ meæ, non est salus huic in Deo. Semper.

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus David, cùm fugeret à facie Absalom filii sui. *Vide II. Reg. XV.* 14.

2. Domine, quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi insurgunt adversùm me.

3. Multi dicunt animæ meæ : Non est salus ipsi in Deo ejus.

[2] *Quid multiplicati sunt.... multi insurgunt.* Populus enim concurrens augebatur cum Absalom. II. Reg. XV. 12.

[3] *Animæ meæ.* Mihi. Notus hebraismus et in Psalmis frequens. *In Deo ejus.* Ejus, deest in Heb. sed habet vocem, Selah, quam Hieronymus post Aquilam ubique vertit, Semper : voluntque esse firmantis in sempiternum. Vide Hier. Epistolam. 138 ad Marcellam. At 70. per διάψαλμα, reddunt, voluntque Græci, post Origenem, esse

Tu autem, Domine, clypeus, circa me, gloria mea, et exaltans caput meum.

Voce meâ ad Dominum clamabo, et exaudiet me de monte sancto suo. Semper.

Ego dormivi et soporatus sum, et vigilavi, quia Dominus sustentavit me.

Non timebo millia populi, qui circumdederunt me.

Surge, Domine, salvum me fac, Deus meus, quia percussisti omnium inimicorum meorum maxillam, dentes impiorum confregisti.

Domini est salus : super populum tuum benedictio tua. Semper.

4. Tu autem, Domine, susceptor meus es, gloria mea, et exaltans caput meum.

5. Voce meâ ad Dominum clamavi : et exaudivit me de monte sancto suo.

6. Ego dormivi, et soporatus sum : et exurrexi, quia Dominus suscepit me.

7. Non timebo millia populi circumdantis me : exurge, Domine, salvum me fac, Deus meus.

8. Quoniam tu percussisti omnes adversantes mihi sine causâ : dentes peccatorum contrivisti.

9. Domini est salus, et super populum tuum benedictio tua.

notam inflectendæ vocis in cantu. Vulgata ubique omittit : nec immeritò, cùm nihil ad sensum pertineat.

4 *Susceptor,* Clypeus. Hier. et ita Heb. passim.

6 *Exurrexi*, evigilavi, te protegente securus. Hunc versum Ecclesia Christo resurgenti aptat.

7 *Non timebo millia populi*, cùm ad eum veniret nuntius dicens ; *Toto corde universus Israel sequitur Absalom.* II. Reg. XV. 13.

8 *Percussisti... sine causâ* deest. Heb. Percussisti maxillam. Hier.

PSALMUS IV.

HISTORICUS ET MORALIS.

Ejusdem argumenti cum præcedente, sed rebus in melius versis. Ita Theodor. Hic porrò ad precem vespertinam pertinet, propter vers.9, ut sequens Psalmus ad matutinam.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA. [1]
Victori in canticis: Psalmus David.	1. In finem in carminibus: Psalmus David.
INVOCANTEM me exaudisti me, Deus justitiæ meæ: in tribulatione dilatasti mihi: Miserere meî, et exaudi orationem meam.	2. CUM invocarem, exaudivit me Deus justitiæ meæ: in tribulatione dilatasti mihi. Miserere meî, et exaudi orationem meam.
Filii viri, usquequo inclyti mei, ignominiosè diligitis	3. Filii hominum usquequo gravi corde? ut quid diligi-

[1] *In finem.* Victori. Hier. Præcentori, ut Hebræi exponunt. *In carminibus,* Neghinoth, instrumenti musici genus, à tangendo sic dictum. Quod autem habent 70. *in finem,* Patres interpretantur in Christum: *Finis enim legis Christus.* Rom. x. 4. *Quoniam quidquid agimus, ad illum referimus, et cùm ad eum pervenerimus, ultrà, quod quæramus, non habebimus.* Aug. in Ps. LIV.

[2] *Cùm invocarem,* Invocantem me exaudisti. Hier. exaudi. Heb. *Deus justitiæ meæ* auctor et testis. *In tribulatione.* In angustiâ. Heb. in angustiis latam viam et facilem aperuisti. *Miserere meî.* Rectè, quantumvis enim justus, tamen misericorditer exauditur. Chrys.

[3] *Filii hominum.* Filii viri. Hier. id est, nobiles. Vide Ps. XLVIII., 3. *Usquequo,* usquequo gloria mea in ignominiam? Diligitis vanitatem, et quæritis mendacium. Heb. id est, cur me contemnitis, et vana sequimini? ad Principes loquitur Absalomum secutos. Præclarè Hier. Usquequo inclyti mei, etc. Vulgatæ sensus ortus est, ut alibi passim, ex aliâ lectione. *Usquequo gravi corde,* tardi ad intelligendum quæ sit voluntas Dei.

vanitatem, quærentes mendacium? Semper.

Et cognoscite, quoniam mirabilem reddidit Dominus sanctum suum: Dominus exaudiet me, cùm clamavero ad eum.

Irascimini et nolite peccare: loquimini in cordibus vestris super cubilia vestra, et tacete. Semper.

Sacrificate sacrificia justitiæ, et fidite in Domino.

Multi dicunt, Quis ostendit nobis bonum? Leva super nos lucem vultûs tui, Domine.

tis vanitatem, et quæritis mendacium?

4. Et scitote, quoniam mirificavit Dominus sanctum suum: Dominus exaudiet me cùm clamavero ad eum.

5. Irascimini, et nolite peccare: quæ dicitis in cordibus vestris, in cubilibus vestris compungimini.

6. Sacrificate sacrificium justitiæ, et sperate in Domino: multi dicunt, Quis ostendit nobis bona?

7. Signatum est super nos lumen vultûs tui, Domine: dedisti lætitiam in corde meo.

4 *Mirificavit*, alii ex Heb. segregavit pium sibi; quod eòdem recidit. *Sanctum suum*, me Christum ejus.

5 *Irascimini*, ita et Paulus Eph. IV. 26. ubi hoc testimonio utitur. Suos alloquitur David ne in perduelles acriùs irascantur. Cùm irascimini, tamen nolite peccare. *Quæ dicitis*, loquimini in cordibus vestris super cubilia vestra, et tacete. Hier. Examen conscientiæ, ut vocant. Deum apud vos cogitate. Ch.

6 *Sacrificate sacrificium justitiæ*; quod verum est sacrificium. Ps. XLIX. 14. et L. 19. *Sperate in Domino*. Hæc et reliqua usque ad Psalmi finem, ita contexenda sunt: Sperate in Domino: neque exaudite dicentes, præ hostium multitudine spem nobis superesse nullam. Tu enim, Domine, favorem tuum in nos explicas: meque datâ victoriâ lætificas: et iis qui in te sperant, omnia ad vitam præsidia copiosè et opportunè præstas. Itaque in pace requiescam, tuâ singulari misericordiâ fretus. Hic universim sensus: jam ad singula.

7 *Signatum est super nos*, leva super nos. Hier. Vocem heb. Nesah. 70. acceperunt quasi ductam à Nasas: unde Nes vexillum: quare verterunt ἐσημειώθη signatum est lumen vultûs tui, quod favorem significat. Sic Prov. XVI. 15. *In hilaritate vultûs regis, vita:* Heb. in lumine vultûs regis: et ita passim in Scripturis.

Dedisti lætitiam in corde meo: in tempore frumentum eorum et vinum eorum multiplicata sunt.

8. A fructu frumenti, vini et olei sui multiplicati sunt.

In pace simul requiescam, et dormiam, quia tu, Domine, specialiter securum habitare fecisti me.

9. In pace in idipsum dormiam et requiescam.

10. Quoniam tu, Domine, singulariter in spe constituisti me.

[8] *A fructu frumenti.* In tempore frumentum eorum et vinum eorum multiplicata sunt. Hier. Hæc evenient justis Deum cogitantibus. Posset verti ex 70. repleti sunt, id est, saturati. *Olei sui,* deest Heb.

9 *In pace in idipsum*, In pace simul requiescam et dormiam. Hier. jacebo et obdormiam. Heb.

[10] *Singulariter,* Specialiter securum habitare fecisti me. Hier. cùm sim solus, tamen confidenter habitabo.

PSALMUS V.

HISTORICUS ET MORALIS.

Inimicorum calumniis ac Saülis odiis vexatus, statim atque expergiscitur, ad Deum se erigit. Oratio ex personâ Ecclesiæ, cùm manè adit domum Domini. Syrus, propter vers. 4.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori pro hæreditatibus, Psalmus David.	1. In finem pro eâ, quæ hæreditatem consequitur, Psalmus David.
VERBA mea audi, Domine, intellige murmur meum.	2. VERBA mea auribus percipe, Domine, intellige clamorem meum.
Adverte ad vocem clamo-	3. Intende voci orationis

[1] *In finem pro eâ, quæ hæreditatem*, Ecclesiâ scilicet. At Heb. Præcentori super Nehillot, instrumenta musica sic dicta, quòd perforata essent.

ris mei, rex meus et Deus meus, quia te deprecor.

Domine, manè audies vocem meam, manè præparabor ad te, et contemplabor.

Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es, nec habitabit juxta te malignus.

Non stabunt iniqui in conspectu oculorum tuorum, odisti omnes operantes iniquitatem.

Perdes loquentes mendacium, virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus.

Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.

Domine, deduc me in jus-

meæ, rex meus, et Deus meus.

4. Quoniam ad te orabo : Domine, manè exaudies vocem meam.

5. Manè astabo tibi : et videbo, quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.

6. Neque habitabit juxta te malignus : neque permanebunt injusti ante oculos tuos.

7. Odisti omnes qui operantur iniquitatem : perdes omnes qui loquuntur mendacium.

Virum sanguinum et dolosum abominabitur Dominus.

8. Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ,

Introibo in domum tuam, adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo.

9. Domine, deduc me in

5 *Astabo tibi*, Præparabor ad te, Hier. Quod est studiosè et attentè precantis. *Non Deus volens iniquitatem.* Prima præparatio precaturi, à peccatis abhorrere : atque inde ordiri diem, ut facit Ecclesia primà horà sic orans : *ut in hâc die ad nullum declinemus peccatum.*

6 *Neque permanebunt*, non stabunt. Hier. non consistent : te judicem non sustinebunt.

7 *Perdes omnes*, deest, omnes, Heb.

8 *Templum sanctum suum.* Templum et domus Domini ante Salomonem, dicebatur locus ubi erat arca. I. Reg. I. 9. III. 3. Prima igitur cura evigilantis adire templum.

9 *Dirige in conspectu tuo viam meam*, ante faciem meam viam tuam. Hier. sit mihi via tua ante oculos recta et patens : fac volunta-

titiâ tuâ propter insidiatores meos, dirige ante faciem meam viam tuam.

justitiâ tuâ : propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam.

Non est enim in ore eorum rectum : interiora eorum insidiæ : sepulcrum patens guttur eorum, linguam suam lævificant.

10. Quoniam non est in ore eorum veritas : cor eorum vanum est.

11. Sepulcrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant ; judica illos, Deus.

Condemna eos, Deus, decidant à consiliis suis, juxta multitudinem scelerum eorum expelle eos : quoniam provocaverunt te.

Decidant à cogitationibus suis, secundùm multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritaverunt te, Domine.

Et lætentur omnes, qui sperant in te, in perpetuum laudabunt : proteges eos, et lætabuntur in te qui diligunt nomen tuum.

12. Et lætentur omnes, qui sperant in te; in æternum exultabunt, et habitabis in eis.

Et gloriabuntur in te omnes, qui diligunt nomen tuum, 13. quoniam tu benedices justo.

Quoniam tu benedices justo, Domine, ut scuto placabilitatis coronabis eum.

Domine, ut scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.

tis tuæ rectitudinem intelligam. Tempore Theodoreti non deerant exemplaria græca in quibus ut in Hebræo haberetur.

[10] *In ore eorum veritas.* In ore eorum rectum. Hier. *Cor eorum vanum est,* leve, infidum, mendax. Interiora eorum insidiæ. Hier.

[11] *Linguis suis dolosè agebant,* Linguam suam lævificant. Hier. Expoliunt ut adlambant leniùs : summâ arte blandiuntur.

[12] *Et habitabis in eis,* in corde eorum, vel in medio eorum : proteges eos. Hier.

[13] *Coronasti nos,* coronabis eum. Hier. Circumcinges : proteges.

PSALMUS VI. MORALIS.

Cùm gravi morbo laboraret, Dei manum agnoscit, et peccata deflet. Unde pœnitentibus accommodat Ecclesia, cùm peccatum et animi sit morbus, et sæpe morborum corporalium causa.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori in cantibus super octavâ. Psalmus David.

Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in irâ tuâ corripias me.

Miserere meî, Domine, quoniam infirmus sum ego: sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.

Et anima mea conturbata est valde; et tu, Domine, usquequo?

Revertere, Domine, erue animam meam, salva me propter misericordiam tuam.

Quoniam non est in morte

VERSIO VULGATA.

1 In finem in carminibus, Psalmus David, pro octavâ.

2. Domine, ne in furore tuo arguas me, neque in irâ tuâ corripias me.

3. Miserere meî, Domine, quoniam infirmus sum: sana me, Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea.

4. Et anima mea turbata est valde: sed tu, Domine, usquequo?

5. Convertere, Domine, et eripe animam meam: salvum me fac propter misericordiam tuam.

6. Quoniam non est in

[1] *In carminibus... pro octavâ.* In Neghinoth super Hascheminith: Heb. De Neghinoth dictum suprà. IV. 1. Hascheminith Chaldæo, hic est cithara octo chordarum: aliis, octo tonos continens. Hæc verba sæpius occurrent in inscriptionibus Psalmorum. Vide I. Par. XV. 21.

[4] *Usquequo?* irasceris, scilicet.

[5] *Convertere*, ad me, à quo aversus videris.

[6] *In inferno autem quis confitebitur*: in sepulcro quis laudabit? et ita passim hæ voces exponendæ. His et similibus pessimè abutuntur qui animos post mortem, aut extingui, aut penitus consopiri putant, neque rerum nostrarum quidquam ad eos pertinere. Loqui-

recordatio tuî : in inferno quis confitebitur tibi?

Laboravi in gemitu meo: natare faciam totâ nocte lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.

Caligavit præ amaritudine oculus meus : consumptus sum ab universis hostibus meis.

Recedite à me omnes qui operamini iniquitatem, quia audivit Dominus vocem fletûs mei.

Audivit Dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam suscepit.

Confundantur et conturbentur vehementer omnes inimici mei, revertantur et confundantur subitò.

morte qui memor sit tuî : in inferno autem quis confitebitur tibi?

7. Laboravi in gemitu meo, lavabo per singulas noctes lectum meum, lacrymis meis stratum meum rigabo.

8. Turbatus est à furore oculus meus : inveteravi inter omnes inimicos meos.

9. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem : quoniam exaudivit Dominus vocem fletûs mei.

10. Exaudivit Dominus deprecationem meam, Dominus orationem meam suscepit.

11. Erubescant, et conturbentur vehementer omnes inimici mei : convertantur et erubescant valde velociter.

tur enim David cùm de statu mortuorum naturali, tum de laudibus canendis in cœtu piorum.

7 *Lavabo* : natare faciam. Hier.

8 *Turbatus est*, Caligavit præ amaritudine. Hier. Præ lacrymarum copiâ. *Inveteravi*, consenui, contabui inter hostes meos, de meo morbo et interitu lætantes.

9 *Discedite* : Vel se à peccatoribus segregat pœnitens; vel eorum de se spem frustratam iri significat.

11 *Erubescant et conturbentur... Convertantur... valde velociter.* Non contra inimicos, sed pro inimicis orat, ut convertantur et erubescant non leniter, sed vehementer, nec recrastinato tempore, sed citò. Comm. Hier. Vide Præf. c. 1. n. 14.

PSALMUS VII.

HISTORICUS ET MORALIS.

A Saüle ad necem usque vexatus, Deo adjutore, nihil metuit.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Psalmus David quem cecinit Domino super verbis Chus filii Jemini.	1. Psalmus David, quem cantavit Domino pro verbis Chusi filii Jemini. *II. Reg.* XVI.
DOMINE Deus meus, in te speravi: salva me ab omnibus persequentibus me, et libera me.	2. DOMINE Deus meus, in te speravi: salvum me fac ex omnibus persequentibus me, et libera me.
Ne fortè capiat ut leo animam meam; laceret, et non sit qui eruat.	3. Nequando rapiat ut leo animam meam, dum non est qui redimat, neque qui salvum faciat.
Domine Deus meus, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis:	4. Domine Deus meus, si feci istud, si est iniquitas in manibus meis:
Si reddidi retribuentibus	5. Si reddidi retribuentibus

[1] *Chusi filii Jemini*, Ducis Saül cui mandaverat persequendum Davidem. Ch. quidam referunt ad historiam Chusai Arachitæ. II. Reg. XV, XVI. quos confutat Hieronymus.

[3] *Dum non est qui redimat;* laceret, et non sit qui eruat. Hier. *Neque qui salvum faciat* deest Heb.

[4] *Si feci istud.* Quod suspicatur Saül ut quæram ei malum; quod ipse David à se amolitur. I. Reg. XXIV. 10, 12.

[5] *Si reddidi retribuentibus.* Si pro bonis mala retribuentibus reddidi vices. *Decidam meritò ab inimicis meis inanis.* Sint irriti conatus mei adversùs eorum insidias. At Hieronymus: Si dimisi hostes meos vacuos: Si spoliavi rebus suis: Si reddidi benefacienti mihi mala: et oppressi eos qui mihi adversabantur sine causà. Ch. Syrus: Et hoc est parcentis hostibus, et ultionem Domino relinquentis: quó animo David adversùs Saülem fuit. I. Reg. XXIV, XXVI.

mihi malum, et dimisi hostes meos vacuos:

Persequatur inimicus animam meam, et apprehendat et conculcet in terrâ vitam meam, et gloriam meam in pulverem collocet. Semper.

Surge, Domine, in furore tuo, elevare indignans super hostes meos, et consurge ad me judicio quod mandasti.

Et congregatio tribuum circumdet te, et pro hâc in altum revertere.

Dominus judicabit populos: judica me, Domine, secundùm justitiam meam, et secundùm simplicitatem meam quæ est in me.

Consummetur malum iniquorum, et confirmetur justus, probator cordis et renum Deus justus.

mihi mala, decidam meritò ab inimicis meis inanis.

6. Persequatur inimicus animam meam, et comprehendat, et conculcet in terrâ vitam meam, et gloriam meam in pulverem deducat.

7. Exurge, Domine, in irâ tuâ: et exaltare in finibus inimicorum meorum.

Et exurge, Domine Deus meus, in præcepto quod mandasti: 8. Et synagoga populorum circumdabit te.

Et propter hanc in altum regredere.

9. Dominus judicat populos.

Judica me, Domine, secundùm justitiam meam, et secundùm innocentiam meam super me.

10. Consumetur nequitia peccatorum, et diriges justum, scrutans corda et renes, Deus.

[6] *Persequatur inimicus et conculcet in terrâ vitam meam.* Peream absque ullà spe, neque mihi opitul·etur Deus cujus potestatem in ulciscendis inimicis mihi vindicassem.

[7] *Exurge, Domine, in irâ.* Ulciscere tu, Domine, injustè læsum, neque se ulciscentem.

[8] *Synagoga populorum.* Cœtus populorum tuum judicium expectantium: ut fit in publicis judiciis. Præclara hypotyposis judicantis Dei. *Et propter hanc:* Rem: propter hunc cœtum ascende iterum tribunal tuum, ut judices impios sub Saüle grassantes.

[10] *Consumetur nequitia peccatorum.* Consumat malum impios. Heb. *Et diriges justum.* Et confirmetur justus; Hier. *Scrutans corda et renes.* Intima arcana mentis: ita passim: Probator cordis et renum, Deus justus. Hier.

Clypeus meus in Deo, qui salvat rectos corde.

Justum 11. adjutorium meum à Domino, qui salvos facit rectos corde.

Deus judex justus et fortis, comminans totâ die.

12. Deus judex justus, fortis, et patiens, numquid irascitur per singulos dies?

Non convertenti gladium suum acuet : arcum suum tetendit, et paravit illum.

13. Nisi conversi fueritis, gladium suum vibrabit : arcum suum tetendit, et paravit illum.

Et in ipso præparavit vasa mortis, sagittas suas ad comburendum operatus est.

14. Et in eo paravit vasa mortis, sagittas suas ardentibus effecit.

Ecce parturiit iniquitatem : concepto dolore peperit mendacium.

15. Ecce parturiit injustitiam : concepit dolorem, et peperit iniquitatem.

Lacum aperuit et effodit eum : et incidit in interitum quem operatus est.

16. Lacum aperuit, et effodit eum : et incidit in foveam, quam fecit.

Revertetur dolor suus in caput ejus : et super verticem ejus iniquitas sua descendet.

17. Convertetur dolor ejus in caput ejus : et in verticem ipsius iniquitas ejus descendet.

11 *Adjutorium meum*... secundùm Vulgatam : *justum adjutorium meum* : Justè, hoc est meritò, à Deo justo expectatum.

12 *Et patiens*. Deest Heb. *Numquid irascitur*... comminans totâ die, Hier. sine interrogatione : diutissime comminans, ne tandem ferire cogatur.

13 *Gladium suum vibrabit*. Acuet Hier. nisi peccator convertatur.

14 *Ardentibus effecit*. Ad comburendum operatus est. Hier. Ignitas sagittas historiæ memorant.

15 *Peperit iniquitatem*. Peperit mendacium. Saül scilicet summo nisu et labore mala molitur, sed frustrà : nulli enim, nisi sibi nocuit, ut sequentes versus demonstrant.

17 *Convertetur dolor ejus*... *in verticem ipsius iniquitas ejus*... Dolor ille quem in me effundendum conceperat, et ejus iniquitas quam pariturus erat, in ipsum denique recidit; quod Regum docet historia.

Confitebor

Confitebor Domino secundùm justitiam ejus : et cantabo nomini Domini altissimi.

Confitebor Domino secundùm justitiam ejus, et psallam nomini Domini altissimi.

PSALMUS VIII.

LAUDIS ET ADMIRATIONIS.

Dei majestatem, hominis dignitatem commendat.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori pro torcularibus, Psalmus David.

DOMINE Dominator noster, quàm grande est nomen tuum in universâ terrâ ! qui posuisti gloriam tuam super cœlos.

Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem propter adversarios tuos, ut quiescat inimicus et ultor.

Videbo enim cœlos tuos opera digitorum tuorum, lunam et stellas quæ fundasti.

VERSIO VULGATA.

1. In finem pro torcularibus, Psalmus David.

2. DOMINE Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in universâ terrâ !

Quoniam elevata est magnificentia tua super cœlos.

3. Ex ore infantium et lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos, ut destruas inimicum et ultorem.

4. Quoniam videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum : lunam et stellas quæ tu fundasti.

[1] *Pro torcularibus*. Ghittit, instrumenta musica, quæ tribus Psalmorum titulis tantùm memorantur : hic : LXXX, LXXXIII. an calcatis torcularibus, peractâ vindemiâ, in tabernaculorum festo ?

[3] *Ex ore infantium*... Tanta est hujus operis pulchritudo, ut vel infantes eam perspicere et celebrare possint, ad impios et violentos homines confundendos. Hunc sibi locum ipse Christus accommodat. Matt. XXI. 16. cùm reverâ puerorum ore laudaretur. *Perfecisti laudem* : fundasti robur. Hebr. demonstrasti virtutem tuam.

justitiâ, judicabit populos in æquitatibus.	num suum : 9. Et ipse judicabit orbem terræ in æquitate, judicabit populos in justitiâ.
Et erit Dominus elevatio oppresso : elevatio opportuna in angustiâ.	10. Et factus est Dominus refugium pauperi : adjutor in opportunitatibus, in tribulatione.
Et confident in te, qui noverunt nomen tuum, quoniam non dereliquisti quærentes te, Domine.	11. Et sperent in te qui noverunt nomem tuum : quoniam non dereliquisti quærentes te, Domine.
Cantate Domino habitatori Sion, annuntiate in populis cogitationes ejus.	12. Psallite Domino qui habitat in Sion : annuntiate inter gentes studia ejus.
Quoniam quærens sanguinem eorum recordatus est : non est oblitus clamoris pauperum.	13. Quoniam requirens sanguinem eorum recordatus est : non est oblitus clamorem pauperum.
Miserere meî, Domine : vide afflictionem meam ex inimicis meis, qui exaltas me de portis mortis;	14. Miserere meî, Domine, vide humilitatem meam de inimicis meis.
Ut narrem laudes tuas in portis filiæ Sion : exultabo in	15. Qui exaltas me de portis mortis, ut annuntiem

[10] *Refugium pauperi :* oppresso : Israelitis scilicet toties victis et oppressis per arma Philistinorum. *Adjutor in opportunitatibus*, subsidium opportunum in angustiâ. Vide Hier.

[12] *Qui habitat in Sion :* arcâ eò translatâ. *Inter gentes :* in populis. Hier. *Ammim :* quæ vox etiam familias populi Dei significat; non *Goim* quæ significat gentiles. *Studia ejus :* voluntates.

[14] *Miserere... vide humilitatem...* afflictionem. Hier. *de inimicis meis :* In quam inimicorum me conjecit improbitas. Videtur David, pristinæ sub Saüle calamitatis memor ex personâ pauperis hunc et sequentes versus promere. Est autem omnis homo coram Deo pauper et miserabilis.

[15] *De portis mortis*, de inferis, de sepulcro, de potestate mortis Porrò videntur portæ mortis portis Sion opponi.

salutari tuo:

Demersæ sunt gentes in interitu quem fecerunt. In reti quod absconderunt, captus est pes eorum.

Agnitus est Dominus judicium faciens : in opere manuum suarum corruit impius. Meditatione. Semper.

Convertantur impii in infernum, omnes gentes quæ obliviscuntur Deum.

Quoniam non in æternum oblivioni erit pauper : expectatio pauperum non peribit in perpetuum.

Surge, Domine, non confortetur homo : judicentur gentes ante faciem tuam.

Pone, Domine, terrorem eis : sciant gentes, homines esse se. Semper.

omnes laudationes tuas in portis filiæ Sion.

16. Exultabo in salutari tuo : infixæ sunt gentes in interitu quem fecerunt.

In laqueo isto, quem absconderunt, comprehensus est pes eorum.

17. Cognoscetur Dominus judicia faciens : in operibus manuum suarum comprehensus est peccator.

18. Convertantur peccatores in infernum, omnes gentes quæ obliviscuntur Deum.

19. Quoniam non in finem oblivio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem.

20. Exurge, Domine, non confortetur homo : judicentur gentes in conspectu tuo.

21. Constitue, Domine, legislatorem super eos, ut sciant gentes quoniam homines sunt.

16 *Infixæ sunt gentes* : à nobis victæ : *In interitu*, in foveâ : Heb. Redit Propheta ad victorias suas, et divinam ultionem exponit.

17 *Cognoscetur*, Agnitus est, Hier. *In operibus manuum*... propriis machinis oppugnati sunt. *Peccator*. Hic in Heb. adduntur *higghaon selah*, voces ignotæ, quas Hier. reddit, *meditatione semper*. 70. ᾠδὴ διαψάλματος. Vulgata omisit, ut solet. Vide Ps. III. 3.

18 *In infernum* : sepulcrum Heb. et ita semper.

21 *Legislatorem*, Doctorem : at Hier. terrorem : potestatem scilicet cujus cohibeantur metu. *Quoniam homines sunt*, Deo nempe subditi, ordine et legibus gubernandi.

PSALMUS X. SECUNDUM HÆBREOS.

MORALIS.

Deus unicum præsidium pauperi adversùs oppressores qui Deum obliti sine more sæviunt. Licèt hic Psalmus titulo careat in Heb. quemadmodum et primus et secundus, diversum tamen esse à superiori vel stylus indicare videtur; hic enim sublimior et ab anima oppresso; ille non tam sublimis, at lætus. Quamquam et fieri potuit ut repente stylus assurgeret, quod fit in odis.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
QUARE, Domine, stas à longè, despicis in temporibus angustiæ?	1. UT quid, Domine, recessisti longè, despicis in opportunitatibus, in tribulatione?
In superbiâ impii ardet pauper: capiuntur in sceleribus quæ cogitaverunt.	2. Dum superbit impius, incenditur pauper: comprehenduntur in consiliis quibus cogitant.
Quia laudavit impius desiderium animæ suæ; et avarus applaudens sibi blasphemavit Dominum.	3. Quoniam laudatur peccator in desideriis animæ suæ; et iniquus benedicitur.
Impius secundùm altitudinem furoris sui non requi-	4. Exacerbavit Dominum peccator, secundùm multi-

[1] *In opportunitatibus.* Cùm tuo maximè opus est auxilio.

[2] *Incenditur pauper*, uritur, torquetur; vel ex Heb. insequitur pauperem: Supple, impius in superbiâ suâ. *Comprehenduntur in consiliis*, capiuntur in sceleribus quæ cogitant. Heb. cui congruit. Hier.

[3] *Quoniam laudatur peccator...* laudavit impius desiderium animæ suæ. Hier. laudat se. Heb. *et iniquus benedicitur.* Avarus applaudens sibi blasphemavit Dominum. Hier.

[4] *Secundùm multitudinem.* Hier. impius secundùm altitudinem furoris sui non requiret, Deum scilicet.

ret; nec Deus in omnibus cogitationibus ejus.

Parturiunt viæ ejus in omni tempore : longè sunt judicia tua à facie ejus : omnes inimicos suos despicit.

Loquitur in corde suo ; Non movebor : in generatione et generatione ero sine malo.

Maledictione os ejus plenum est, et dolis et avaritiâ : sub linguâ ejus dolor et iniquitas.

Sedet insidians juxta vestibula in absconditis, ut interficiat innocentem : oculi ejus robustos circumspiciunt :

tudinem iræ suæ non quæret.

5. Non est Deus in conspectu ejus; inquinatæ sunt viæ illius in omni tempore.

Auferuntur judicia tua à facie ejus : omnium inimicorum suorum dominabitur.

6. Dixit enim in corde suo : Non movebor à generatione in generationem, sine malo.

7. Cujus maledictione os plenum est, et amaritudine, et dolo : sub linguâ ejus labor et dolor.

8. Sedet in insidiis cum divitibus in occultis, ut interficiat innocentem.

[5] *Non est Deus in conspectu ejus.* Nec Deus in omnibus cogitationibus ejus. Hier. Nota progressum impietatis. Sibi placet peccator superbus; Deoque contumeliam facit; quo recedente, iræ ac cæteris animi perturbationibus traditur; nec Deum requirit ultrà, nec cogitat : quo fit ut in omnem proruat nequitiam, quasi ultor nullus aut judex futurus sit. *Inquinatæ sunt viæ illius.* Parturiunt. Hier. iniqua omnia difficultatibus ac laboribus plena. *Auferuntur...* procul ab oculis ejus judicia tua. *Omnium inimicorum suorum dominabitur.* Nihil enim inausum relinquit, quem neque Dei, neque hominum metus cohibet. Omnes inimicos suos despicit. Hier. exsufflabit. Heb. Videtur Deus interdum favere impio prosperè agenti.

[6] *Non movebor à generatione in generationem.* Inconcussæ res meæ. *Sine malo :* supple, ero. Hier. ero sine malo. Chrys. etiam ex 70.

[7] *Et amaritudine, et dolo :* et dolis et fraude. Heb. *Sub linguâ ejus,* in dictis ejus labor et dolor, quos in hostes promat. Labor et iniquitas; Heb.

[8] *Cum divitibus* æquè violentis. Juxta vestibula. Hier. Circa atria et aditus domorum.

Insidiatur in abscondito, quasi leo in cubili, insidiatur ut rapiat pauperem : rapiet pauperem, cùm attraxerit eum ad rete suum.

9. Oculi ejus in pauperem respiciunt; insidiatur in abscondito, quasi leo in speluncâ suâ.

Insidiatur ut rapiat pauperem, rapere pauperem, dum attrahit eum.

Et confractum subjiciet, et irruet viribus suis valenter.

10. In laqueo suo humiliabit eum, inclinabit se, et cadet, cùm dominatus fuerit pauperum.

Dixit in corde suo : Oblitus est Deus, abscondit faciem suam, non respiciet in perpetuum.

11. Dixit enim in corde suo : Oblitus est Deus, avertit faciem suam ne videat in finem.

Surge, Domine Deus, leva manum tuam; noli oblivisci pauperum.

12. Exurge, Domine Deus, exaltetur manus tua : ne obliviscaris pauperum.

Quare blasphemat impius Deum, dicens in corde suo quòd non requirat?

13. Propter quid irritavit impius Deum? dixit enim in corde suo : Non requiret.

Vides, quia tu laborem et furorem respicis; ut detur in manu tuâ. Tibi relinquuntur fortes tui : pupillo

14. Vides, quoniam tu laborem et dolorem consideras : ut tradas eos in manus tuas.

9 *In pauperem respiciunt.* Clam observant. *Rapere pauperem*, rapiet pauperem, cùm attraxerit eum ad rete suum : Hier. quà vi, quà blanditiis et dolis.

10 *In laqueo suo :* quod Hier. ad præcedentem versum retulisse vidimus. *Humiliabit eum*, prosternet. *Inclinabit se et cadet* pauper, scilicet cùm ei dominabitur impius. Alii : cadet in viribus ejus pauper : at Hier. et confractum subjiciet, et irruet viribus suis valenter; quod non de paupere capto, sed de invasore dicitur.

11 *Ne videat in finem*, in perpetuum. Et ita semper reddendum illud : *in finem.*

14 *Vides, quoniam...* vides tu, ô Deus, quippe qui laborem et indignationem respicis eorum qui opprimuntur; ut eos sub manu ac tutelà tuâ recipias.

tu es factus adjutor.

Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adjutor.

Contere brachium impii et maligni: quæres impietatem ejus, et non invenies.

15. Contere brachium peccatoris et maligni: quæretur peccatum illius, et non invenietur.

Dominus rex sæculi et æternitatis: perierunt gentes de terrâ illius.

16. Dominus regnabit in æternum, et in sæculum sæculi: peribitis gentes de terrâ illius.

Desiderium pauperum audisti, Domine; præparasti ut cor eorum audiat auris tua.

17. Desiderium pauperum exaudivit Dominus: præparationem cordis eorum audivit auris tua.

Ut judices pupillum et oppressum; et nequaquam ultrà superbiat homo de terrâ.

18. Judicare pupillo et humili: ut non apponat ultrà magnificare se homo super terram.

[15] *Quæretur peccatum illius*... quæ tot sceleribus quæsivit, ita pereant, ut ne vestigium quidem eorum supersit. Vide Ps. xxxvi. 36.

[16] *Peribitis gentes*, Philisthæi vel quilibet alii Gentiles in Judæâ et terrâ Israel relicti.

[17] *Præparationem*... nosti cor quò propensurum sit, et audis preces nondum conceptas. At Hier. præparasti ut cor eorum audiat auris tua. Vel, ipse ita præparas cor eorum, ut quæ volunt approbes.

PSALMUS X.

CONSOLATORIUS.

Cùm Davidem in deserto latitantem ob Saülis insidias hortarentur amici, ut fugâ salutem quæreret. Theodoretus.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Psalmus David.

In Domino speravi, quomodo dicitis animæ meæ;

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

2. In Domino confido; quomodo dicitis animæ meæ:

Transvola in montem ut avis?

Quia ecce impii tetenderunt arcum : posuerunt sagittam suam super nervum, ut sagittent in abscondito rectos corde.

Quia leges dissipatæ sunt : justus quid operatus est?

Dominus in templo sancto suo, Dominus in cœlo thronus ejus : oculi ejus vident, palpebræ ejus probant filios hominum.

Dominus justum probat; impium autem et diligentem iniquitatem odit anima ejus.

Pluet super peccatores laqueos : ignis et sulphur, et spiritus tempestatum, pars calicis eorum.

Transmigra in montem sicut passer?

3. Quoniam ecce peccatores intenderunt arcum, paraverunt sagittas suas in pharetrâ, ut sagittent in obscuro rectos corde.

4. Quoniam quæ perfecisti destruxerunt : justus autem quid fecit?

5. Dominus in templo sancto suo, Dominus in cœlo sedes ejus :

Oculi ejus in pauperem respiciunt : palpebræ ejus interrogant filios hominum.

6. Dominus interrogat justum et impium : qui autem diligit iniquitatem, odit animam suam.

7. Pluet super peccatores laqueos : ignis, et sulphur, et spiritus procellarum, pars calicis eorum.

[2] *Sicut passer* : ut avis, Hier.

[3] *Peccatores* : iniqui, violenti. *In pharetrâ*, super nervum (arcûs, scilicet.) Hier. jam intento arcu, sagittâ jam jam emittenda.

[4] *Quæ perfecisti destruxerunt*, leges dissipatæ sunt. Hier. *Justus autem quid fecit?* Quid faciet justus, ubi nullæ sunt leges?

[5] *In pauperem respiciunt* : *in pauperem* deest Heb.

[6] *Dominus interrogat*, quasi judicaturus. Dominus justum probat; impium autem et diligentem iniquitatem odit anima ejus. Hier. et alii apud Chrys. *Anima ejus* : ipse Deus. Rectè etiam 70. et Vulgata : *Qui diligit iniquitatem, odit animam suam* : omnis enim iniquus sibi pessimus.

[7] *Pars calicis* : Sors mea : ut est Ps. xv. 5. A calice, unde sortes ducebantur. Vel ut alii, metaphorâ ductâ à conviviis, in quibus sua cuique potûs mensura dividebatur.

Quoniam justus Dominus justitias dilexit : rectum videbunt facies eorum.

8. Quoniam justus Dominus et justitias dilexit: æquitatem vidit vultus ejus.

[8] *Et justitias. Et* deest Hebr.

PSALMUS XI.

CONSOLATORIUS.

Contra mendaces ac perfidos undique circumfusos, dùm esset in aulâ Saülis, quibus ille mandabat ut clam Davidi dicerent: Ecce places regi, et omnes servi ejus diligunt te : *I. Reg. XVIII.* 22. *cùm necem pararent.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori pro octavâ, Psalmus David.	1. In finem pro octavâ, Psalmus David.
SALVA, Domine, quoniam defecit sanctus : quoniam imminuti sunt fideles à filiis hominum.	2. SALVUM me fac, Domine, quoniam defecit sanctus : quoniam diminutæ sunt veritates à filiis hominum.
Frustrà loquuntur unusquisque proximo suo : labium subdolum in corde et corde loquuntur.	3. Vana locuti sunt unusquisque ad proximum suum : labia dolosà, in corde et corde locuti sunt.
Disperdat Dominus omnia labia dolosa, linguam magniloquam.	4. Disperdat Dominus universa labia dolosa, et linguam magniloquam.
Qui dixerunt : Linguam nostram roboremus ; labia	5. Qui dixerunt : Linguam nostram magnificabimus, la-

[2] *Defecit sanctus :* tanta undique circumstat iniquorum turba. *Diminutæ sunt veritates...* imminuti sunt fideles. Hier. Rari sunt veraces ac sinceri homines ; fraus ubique et doli.

[3] *Vana*, mendacia. *In corde et corde...* fallaci sunt et duplici corde, nec sibi constant.

[5] *Linguam nostram magnificabimus :* magna jactabimus : metuendos nos præstabimus. *Labia nostra à nobis sunt :* nobiscum sunt.

nostra nobiscum sunt; quis noster Dominus est?

Propter vastitatem inopum à gemitu pauperum, nunc consurgam, dicit Dominus. Ponam in salutari auxilium eorum.

Eloquia Domini, eloquia munda: argentum igne probatum, separatum à terrâ, colatum septuplum.

Tu, Domine, custodies eá, servabis nos à generatione hâc in æternum.

In circuitu impii ambulabunt: cùm exaltati fuerint vilissimi filiorum hominum.

bia nostra à nobis sunt; quis noster Dominus est?

6. Propter miseriam inopum, et gemitum pauperum, nunc exurgam, dicit Dominus.

Ponam in salutari: fiducialiter agam in eo.

7. Eloquia Domini, eloquia casta: argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum.

8. Tu, Domine, servabis nos, et custodies nos à generatione hâc in æternum.

9. In circuitu impii ambulant: secundùm altitudinem tuam multiplicâsti filios hominum.

Hier. penès nos sunt; nostra sunt. Syr. Quidquid libuerit de Davidè comminiscemur ac Saüli persuadebimus, neque quisquam nos prohibere poterit.

6 *Ponam in salutari*: ponam in tuto. Supp. virum bonum. *Fiducialiter agam in eo*: fortiter et incunctanter eum tuebor. At Heb. illaqueabit, vel exsufflabit eum; nempe vir bonus improbum inimicum.

7 *Eloquia Domini*: ab hominum mendaciis ad eloquii divini sinceritatem convertitur. *Probatum terræ*: separatum à terrà metallo immixtâ.

8 *A generatione hâc*: pravâ scilicet.

9 *In circuitu impii ambulant*, me undique obsident. *Secundùm altitudinem tuam*, altissimo et occultissimo judicio tuo: *Multiplicasti filios hominum*: tot iniquos scilicet. At Hier. cùm exaltati fuerint vilissimi filiorum hominum; hoc est, undique circumfluunt improbi, ut exaltatis vel vilissimis hominibus adulentur.

PSALMUS XII.

MORALIS, CONSOLATORIUS.

Ab hominibus ipsoque Deo quodam modo destitutus, animum tamen non despondet.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Psalmus David.

Usquequo, Domine, oblivisceris mei penitus? usquequo abscondis faciem tuam à me?

Usquequo ponam consilia in animam meam, dolorem in corde meo per diem? Usquequo exaltabitur inimicus meus super me?

Convertere, exaudi me, Domine Deus meus. Illumina oculos meos, ne unquam obdormiam in morte:

Nequando dicat inimicus meus: Prævalui adversùs eum. Hostes mei exultabunt si motus fuero.

Ego autem in misericordiâ tuâ confido, exultabit cor meum in salutari tuo:

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

Usquequo, Domine, obliviscèris me in finem? Usquequo avertis faciem tuam à me?

2. Quamdiu ponam consilia in animâ meâ, dolòrem in corde meo per diem?

3. Usquequo exaltabitur inimicus meus super me?

4. Respice, et exaudi me, Domine Deus meus.

Illumina oculos meos ne unquam obdormiam in morte: 5. Nequando dicat inimicus meus: Prævalui adversùs eum.

Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero.

6. Ego autem in misericordiâ tuâ speravi.

Exultabit cor meum in

[2] *Ponam consilia*: quamdiu variis curis agitabor? *Per diem*, totâ die.

[4] *Obdormiam*... dormiam mortem. Heb. in mortem. εἰς θάνατον 70. id est, moriar: morali sensu: ne nobis æterna nox, ne mortis æternæ obrepat somnus. Comm. Hier.

cantabo Domino, qui reddidit mihi.

salutari tuo; cantabo Domino qui bona tribuit mihi, et psallam nomini Domini altissimi.

6 *Et psallam*... Desunt hæc in Hebr.

PSALMUS XIII. MORALIS.

Dei contemptores ubique diffusi eum ultorem sentiunt. Scriptus, cùm populus gravi tyrannide vexaretur, Absalomi tempore, ut videtur ex ℣. ult. Psalmus LII. *huic persimilis.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Psalmus David.

DIXIT stultus in corde suo: Non est Deus. Corrupti sunt, abominabiles facti sunt studiosè: non est qui faciat bonum.

Dominus de cœlo prospexit super filios hominum,

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

DIXIT insipiens in corde suo: Non est Deus.

Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in studiis suis, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

2. Dominus de cœlo prospexit super filios hominum,

1 *Dixit insipiens... Non est Deus.* Hoc dicunt non modò qui negant Deum esse, sed etiam qui negant curare quidquam, aut usquam animadvertere in impios: sic illi apud Prophetam defixi in fæcibus suis, qui dicunt in corde suo: *Non faciet benè Dominus, et non faciet malè*: Soph. I. 12. et Mal. III. 14. *Dixistis: vanus est qui servit Deo, et quod emolumentum quia custodivimus præcepta ejus, et ambulavimus tristes coram Domino exercituum? Ergo nunc beatos dicimus arrogantes... Tentaverunt Deum et salvi facti sunt.* Et Jerem. V. 12, 13. *Negaverunt Dominum, et dixerunt: Non est ipse: neque veniet super nos malum... Prophetæ fuerunt in ventum locuti.* Nec minùs insipientes illi, II. Pet. III. 4. *dicentes: Ubi est promissio, aut adventus ejus? Ex quo enim patres dormierunt, omnia sic perseverant ab initio creaturæ*: Quibus insipientiores sunt qui cùm ea dicere aut cogitare non audeant, tamen ita vivunt, ac si pro certis habeant. *Non est usque ad unum*: Sumptum ex ℣. 3.

ut videret si est intelligens, aut requirens Deum.

Omnes recesserunt, simul conglutinati sunt : non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Nonne cognoscent omnes, qui operantur iniquitatem, qui devorant populum meum, ut cibum panis? Dominum non invocaverunt.

Ibi timebunt formidine; quoniam Deus in generatione justâ est.

ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.

3. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt : non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

Sepulchrum patens est guttur eorum : linguis suis dolosè agebant, venenum aspidum sub labiis eorum.

Quorum os maledictione et amaritudine plenum est; veloces pedes eorum ad effundendum sanguinem.

Contritio et infelicitas in viis eorum, et viam pacis non cognoverunt : non est timor Dei ante oculos eorum.

4. Nonne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam, sicut escam panis?

5. Dominum non invocaverunt, illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

[3] *Inutiles facti sunt :* obtorpuerunt : ad bonum scilicet : vel putruerunt, Heb. id est, corrupti sunt. *Sepulcrum patens :* Hæc et sequentia, usque ad versum quartum, desunt in Heb. et in 70. apud Chrysost. et Theodoret. Habet Paulus, Rom. III. 13, etc. Quem locum Comm. Hier. hìc ait Apostolum ex variis Scripturæ locis texuisse, ac fortè ex ejus Epistolâ hùc translatis.

[4] *Nonne cognoscent omnes,* Supp. Deum. Nonne malo suo experientur Deum esse?

[5] *Ubi non erat timor :* Deest Heb. Habetur Ps. LII. 6. etiam in Heb. unde videtur hùc translatum. Vana pavent, imò nulla, qui non innituntur Deo.

Consilium pauperum confudistis : quoniam Dominus spes ejus est.

Quis dabit de Sion salutare Israel? quando reduxerit Dominus captivitatem populi sui, exultabit Jacob, lætabitur Israel.

6. Quoniam Dominus in generatione justâ est; consilium inopis confudistis : quoniam Dominus spes ejus est.

7. Quis dabit ex Sion salutare Israel? cùm averterit Dominus captivitatem plebis suæ, exultabit Jacob, et lætabitur Israel.

6 *Dominus in generatione justâ est* : habitat inter justos. *Quoniam Dominus spes...* Alii, sed Deus spes ejus est.

7 *Ex Sion.* Ergo David jam in Sion regnabat. *Averterit captivitatem*, reduxerit reductionem. Heb. populum suum ab Absalomo divisum.

PSALMUS XIV. MORALIS.

Boni viri ac sacros conventus purè adituri, mores : Veri cœlorum cives.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David.

Domine, quis peregrinabitur in tentorio tuo, et quis habitabit in monte sancto tuo?

Qui ingreditur sine maculâ, et operatur justitiam : loquiturque veritatem in corde suo.

Qui non est facilis in lin-

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus David.

Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in monte sancto tuo?

2. Qui ingreditur sine maculâ, et operatur justitiam :

3. Qui loquitur veritatem

1 *Habitabit* : peregrinabitur : Hier. 70. ἐξενώσεται Allusum ad vocem tabernaculi seu tentorii, quod est peregrinantis. Sensus est : quis adibit Sancta tua?

guâ

guâ suâ, nec fecit amico suo malum, et opprobrium non sustinuit super vicino suo.	in corde suo, qui non egit dolum in linguâ suâ : Nec fecit proximo suo malum, et opprobrium non accepit adversùs proximos suos.
Despicitur in oculis ejus improbus : timentes autem Dominum glorificabit : jurat ut se affligat, et non mutat.	4. Ad nihilum deductus est in conspectu ejus malignus; timentes autem Dominum glorificat : Qui jurat proximo suo, et non decipit :
Pecuniam suam non dedit ad usuram, et munera adversùm innoxium non accepit : qui facit hæc, non movebitur in æternum.	Qui pecuniam suam non dedit ad usuram, et munera super innocentem non accepit, Qui facit hæc, non movebitur in æternum.

[4] *Ad nihilum* : Despicitur, Hier. 70. ἐξουδένωται *Proximo suo*... jurat ut se affligat : et non mutat. Hier. id est : vovet jejunium, et propositum non mutat. Lectio Vulg. orta ex unius transpositione literæ.

PSALMUS XV.

HISTORICUS ET PROPHETICUS.

David exul Deo vero adhærere se profitetur, falsis repudiatis : tum in personâ Christi loquens, ejus resurrectionem prædicit : teste Petro, Act. II. 25. et Paulo, Act. XIII. 35. *Ideo stelographia seu tituli inscriptio est Psalmus scilicet monimento æterno insculpendus. Vide titulum Psalm.* LV, LVI, LVII, LVIII, LIX.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Humilis et simplicis David.	1. Tituli inscriptio ipsi David.
CUSTODI me, Deus, quoniam speravi in te.	CONSERVA me, Domine, quoniam speravi in te.

Dixi Deo, Dominus meus es tu, bene mihi non est sine te.

Sanctis qui in terrâ sunt et magnificis, omnis voluntas mea in eis.

Multiplicabuntur idola eorum, post tergum sequentium; non libabo libamina eorum de sanguine; neque assumam nomina eorum in labiis meis.

Dominus pars hæreditatis meæ et calicis mei; tu possessor sortis meæ.

Lineæ ceciderunt mihi in pulcherrimis, et hæreditas speciosissima mea est.

2. Dixi Domino, Deus meus es tu, quoniam bonorum meorum non eges.

3. Sanctis, qui sunt in terrâ ejus, mirificavit omnes voluntates meas in eis.

4. Multiplicatæ sunt infirmitates eorum; postea acceleraverunt.

Non congregabo conventicula eorum de sanguinibus; nec memor ero nominum eorum per labia mea.

5. Dominus pars hæreditatis meæ, et calicis mei; tu es, qui restitues hæreditatem meam mihi.

6. Funes ceciderunt mihi in præclaris; etenim hæreditas mea præclara est mihi.

[2] *Dixi Domino*... Dixi Deo, Dominus meus es tu: Jehova. *Bonorum meorum*... Bene mihi non es sine te. Hier.

[3] *Sanctis, qui sunt*... Sanctuario quod vocabatur *Sancta*. Hebræi neutro carent; quod sæpe exprimunt per fœmininum. Sanctis qui in terrâ sunt et magnificis, omnis voluntas mea in eis. Hier. Omnis affectus meus sanctuario et inclyto tabernaculo inhæret, quod est in terrâ sanctâ: vel juxta Vulg. mirum mihi Deus sanctuarii affectum indidit. Sic David exul loquitur. Vide Ps. XLI. 4. XLII. 3.

[4] *Infirmitates*, vanitates. Heb. Idola eorum. Hier. Syrorum scilicet et aliorum gentilium, apud quos exulabat. I. Reg. XXVII. *Postea acceleraverunt:* ad alienum (Deum) festinaverunt, Heb. illi, scilicet, gentiles. Illi quidem multiplicant idola; nobis ut unus Deus est, ita unum sanctuarium. *Non congregabo*... non libabo libamina eorum, etc. Hier. non participabo eorum sacris. *Nec memor*, ne nominabo quidem Deos falsos; ut lex vetabat.

[5] *Pars calicis mei*, vide suprà X. 7. *Tu es qui restitues*, tu sustentans. Heb. assertor sortis meæ.

[6] *Funes* ad agrum scilicet metandum et dividendum, quod ad erciscundam sive dividundam hæreditatem pertinet.

Benedicam Dominum qui dedit mihi consilium; insuper et noctibus erudierunt me renes mei.

7. Benedicam Dominum, qui tribuit mihi intellectum; insuper et usque ad noctem increpuerunt me renes mei.

Proposui Dominum in conspectu meo semper; quia à dextris meis est, ne commovear.

8. Providebam Dominum in conspectu meo semper; quoniam à dextris est mihi, ne commovear.

Propterea lætatum est cor meum, et exultavit gloria mea; et caro mea habitavit confidenter.

9. Propter hoc lætatum est cor meum, et exultavit lingua mea; insuper et caro mea requiescet in spe.

Non enim derelinques animam meam in inferno; nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

10. Quoniam non derelinques animam meam in inferno; nec dabis sanctum tuum videre corruptionem.

Ostendis mihi semitam

11. Notas mihi fecisti vias

7 *Intellectum*, consilium. Hier. *usque ad noctem*, noctibus erudierunt me renes mei. Hier. cùm noctu curis angerer, pii motus ad interiora penitus immissi à Deo me erudierunt: per noctem, ut curæ remordent, ita sæpe subit dulcior Dei recordatio.

8 *Providebam Dominum*: hæc et sequentia in personâ Christi: teste Petro, Act. II. 25.

9 *Lingua mea*, gloria, Hier. quod sæpe linguam significat; ac sic refertur hic locus, Act. II. 26. Certè per linguam Deo redditur gloria, quod est piis gratissimum et gloriosissimum. *In spe*, resurrectionis statim adventuræ.

10 *Animam meam*, meipsum. Unde Petrus: *Providens locutus est de resurrectione Christi, quia neque derelictus est in inferno*: Act. II. 31. Quanquam anima Christi descendit ad inferos, non ibi derelicta est, ut cæteræ animæ piorum. *In inferno*: in sepulcro, teste Petro, Act. II. 29. et Paulo, Act. XIII. 36. *Corruptionem*. Foveam. Heb. Ch. ut Vulg. ac sic Petrus et Paulus locis citatis.

11 *Notas mihi*, in sepulcro jacenti: *fecisti vias vitæ*: quibus mortuus licèt, ad vitam redirem. *Usque in finem*; decores æternos: propter æternam gloriam Christo resurgenti traditam. Igitur hi tres ultimi versus de Christo intelligendi sunt, Petro et Paulo interpretibus. Hæc tamen aliquatenus præcesserunt in Davide, ut

vitæ, plenitudinem lætitiarum ante vultum tuum, decores in dexterâ tuâ æternos.

vitæ, adimplebis me lætitiâ cum vultu tuo; delectationes in dexterâ tuâ usque in finem.

typo Christi, dum illum Deus à morte toties eruit, et in regno collocavit. Cæterùm, ut præclaré argumentantur Petrus et Paulus, David et in sepulcro derelictus est, et corruptionem vidit: quare hæc de Davide intelligi nullatenus possunt, neque res Davidis, utcumque splendidæ, hujus loci magnificentiam exhauriunt.

PSALMUS XVI. MORALIS.

Orat ut ab inimicorum insidiis et crudelitate liberetur: Dei protegentis bonitatem et patientiam commendat.

VERSIO S. HIERONYMI.

Oratio David.

Audi, Deus, justum, intende deprecationem meam: auribus percipe orationem meam, absque labiis mendacii.

De vultu tuo judicium meum prodeat: oculi tui videant æquitates.

Probasti cor meum, visitasti nocte: conflasti me,

VERSIO VULGATA.

1. Oratio David.

Exaudi, Domine, justitiam meam: intende deprecationem meam.

Auribus percipe orationem meam, non in labiis dolosis.

2. De vultu tuo judicium meum prodeat: oculi tui videant æquitates.

3. Probasti cor meum, et visitasti nocte: igne me exa-

1 *Justitiam meam:* Justum, Hier. *Non in labiis dolosis*, audi precationem puro et simplice corde prolatam.

2 *De vultu tuo:* de conspectu: de audientiâ tuâ. Similis locutio Esth. I. 19. *Egrediatur edictum à facie tuâ.* Dan. II. 15. *Sententia à facie regis egressa.*

3 *Visitasti nocte:* scrutatus es in noctis silentio, dum cogitationes reliquæ conticescunt. *Igne me examinasti*, conflasti, Hier. excoxisti ut aurum. *Et non est inventa in me iniquitas.* Aliter Hier. in seq.

et non invenisti cogitationes meas transire os meum.

In opere hominum, propter verbum labiorum tuorum, ego observavi vias latronis.

Sustenta gressus meos in callibus tuis; et non labentur vestigia mea.

Ego invocavi te, quia exaudies me, Deus; inclina aurem tuam mihi, audi eloquium meum.

Mirabilem fac misericordiam tuam, salvator sperantium, à resistentibus dexteræ tuæ.

Custodi me quasi pupillam intus in oculo: In umbrâ alarum tuarum protege me,

A facie impiorum vastantium me. Inimici mei animam meam circumdederunt.

minasti, et non est inventa in me iniquitas.

4. Ut non loquatur os meum opera hominum: propter verba labiorum tuorum ego custodivi vias duras.

5. Perfice gressus meos in semitis tuis: ut non moveantur vestigia mea.

6. Ego clamavi, quoniam exaudisti me, Deus: inclina aurem tuam mihi, et exaudi verba mea.

7. Mirifica misericordias tuas, qui salvos facis sperantes in te.

8. A resistentibus dexteræ tuæ custodi me, ut pupillam oculi.

Sub umbrâ alarum tuarum protege me, 9. à facie impiorum, qui me afflixerunt.

[4] *Ut non loquatur os meum.* Et non invenisti cogitationes meas transire os meum. Hier. sincerè loquor: verba sensibus congruunt; ac sic ferè Heb. *Opera hominum.* Hier. ad versum sequentem refert, ac sic ex Hebræo vertit: In opere hominum, propter verbum labiorum tuorum ego observavi vias latronis: in opere hominum, supple, quorum sum inspector: *Propter verba labiorum tuorum:* propter mandata tua, observavi vias latronis, violenti oppressoris: neque tantùm ego à scelere abstinui, sed et alios deterrui; quod regis officium est. Secundùm Vulgatam sensus sit. *Ut non loquatur os meum opera hominum:* vana et iniqua, qualia sunt opera hominum; *custodivi vias duras,* angustas, quæ ad vitam ducunt. Matt. VII. 14.

[5] *Perfice...* Bona sua pro conscientiæ sinceritate professus, convertit se ad Deum, ut ejus animum firmet in bono.

[6] *Exaudisti:* exaudies. Hier.

Adipe suo concluserunt: et ore locuti sunt superbè.

Incedentes adversùm me nunc circumdederunt me; oculos suos posuerunt declinare in terram.

Similitudo ejus quasi leonis desiderantis prædam: et quasi catuli leonis sedentis in absconditis.

Surge, Domine, præveni faciem ejus, incurva eum: salva animam meam ab impio, qui est gladius tuus.

Inimici mei animam meam circumdederunt.

10. Adipem suum concluserunt; os eorum locutum est superbiam.

11. Projicientes me nunc circumdederunt me; oculos suos statuerunt declinare in terram.

12. Susceperunt me, sicut leo paratus ad prædam; et sicut catulus leonis habitans in abditis.

13. Exurge, Domine, præveni eum, et supplanta eum: eripe animam meam ab impio, frameam tuam 14. ab inimicis manûs tuæ.

[10] *Adipem suum concluserunt*: adipe suo concluserunt: Hier. id est, operti sunt: in deliciis vixerunt. Ch. Opibus stipati, obesi et pinguefacti sunt.

[11] *Projicientes me*: expellentes; ejicientes. 70. At Hier. incedentes adversùm me; gressus meos observantes, *nunc circumdederunt me*: Itinera mea obsident. *Oculos suos statuerunt*. Intendunt ut tendant in terrâ. Heb. Supple, laqueos quibus me capiant.

[12] *Susceperunt me*: Exceperunt, invaserunt: similitudo ejus quasi leonis: Hier.

[13] *Ab impio, frameam*... ab impio qui est gladius tuus: Hier. quo instrumento uteris ut punias.

[14] *Ab inimicis manûs tuæ*. A viris manûs tuæ: à mortalibus qui sunt manus tua, Heb. quâ me castigas et exerces. Sic Babylonicum imperium dicitur *malleus universæ terræ*: Jer. L. 23. *A paucis de terrâ*... à mortalibus de tempore tempus suum agentibus. Heb. id est, quorum pars in vitâ. Hier. qui spem omnem in vitâ præsenti collocant. Secundùm Vulg. *Domine, à paucis de terrâ*, etc. Vult Ecclesia, ut est in parab. Matt. XIII. 28, in hâc etiam vitâ, zizania à tritico, carnales et terrena sapientes separari à paucis, seu ab electis; *pauci enim electi*: Matt. XXII. 14. Sed frustrà; nam accepit responsum divinum; *sinite utraque crescere usque ad messem*. Comm. Hier.

A viris manus tuæ, Domine, qui mortui sunt in profundo, quorum pars in vitâ, et quorum de abscond itis tuis replesti ventrem. Qui saturabuntur filiis, et dimittent reliquias suas parvulis eorum.

Domine, à paucis de terrâ divide eos in vitâ eorum; de absconditis tuis adimpletus est venter eorum.

Saturati sunt filiis: et dimiserunt reliquias suas parvulis suis.

Ego in justitiâ videbo faciem tuam : implebor, cùm evigilavero, similitudine tuâ.

15. Ego autem in justitiâ apparebo conspectui tuo : satiabor, cùm apparuerit gloria tua.

De absconditis, de thesauris tuis : de penu tuâ. *Saturati sunt filiis* : liberorum copiâ affluunt. *Parvulis suis*, parvulis eorum, Hier. nepotibus suis, scilicet.

[15] *Ego autem*... Justi longè diversa spes. *Satiabor*... implebor, cùm evigilavero, similitudine tuâ. Hier. tua mihi species evigilanti statim occurret, meque satiabit. Quod longè erit verius, postquam *apparuerit*, cùm *similes ei erimus, ac videbimus eum sicuti est*. I. Joan. III. 2.

PSALMUS XVII.

HISTORICUS, PROPHETICUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori servo Domini David, qui locutus est Domino verba cantici hujus, in die quâ liberavit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, et de manu Saül.

VERSIO VULGATA.

1. In finem puero Domini David, qui locutus est Domino verba cantici hujus, in die quâ eripuit eum Dominus de manu omnium inimicorum ejus, et de manu Saül, et dixit : (*II. Reg. XXII. 2.*)

Et dixit : Diligam te, fortitudo mea :

2. Diligam te, Domine, fortitudo mea :

[1] *Locutus est* (David) *Domino*. Hic Psalmus cum titulo suo invenitur totus II. Reg. XXII. 2. referturque ad finem vitæ Davidis, editus scilicet ad memoriam sempiternam tot beneficiorum, quæ Deus in se contulit : vocationem quoque gentium præfigurat. 44, 45, 50. teste Paulo : Rom. XV. 9.

[2] *Diligam te*. Pro tot ac tantis beneficiis, unum munus Deo gratum, ipsa dilectio.

Domine, petra mea, et robur meum, et salvator meus.

Deus meus, fortis meus, et sperabo in eo: scutum meum, et cornu salutis meæ; susceptor meus.

Laudatum invocabo Dominum: et ab inimicis meis salvus ero.

Circumdederunt me funes mortis: et torrentes diaboli terruerunt me.

Funes inferni circumdederunt me: prævenerunt me laquei mortis.

In tribulatione meâ invocabo Dominum, et ad Deum meum clamabo. Exaudiet de templo sancto suo vocem meam: et clamor meus ante faciem ejus veniet in aures ejus.

Commota est et contre-

3. Dominus firmamentum meum, et refugium meum, et liberator meus;

Deus meus, adjutor meus, et sperabo in eum.

Protector meus, et cornu salutis meæ, et susceptor meus.

4. Laudans invocabo Dominum; et ab inimicis meis salvus ero.

5. Circumdederunt me dolores mortis: et torrentes iniquitatis conturbaverunt me.

6. Dolores inferni circumdederunt me, præoccupaverunt me laquei mortis.

7. In tribulatione meâ invocavi Dominum, et ad Deum meum clamavi:

Et exaudivit de templo sancto suo vocem meam: et clamor meus in conspectu ejus introivit in aures ejus.

8. Commota est, et con-

3 *Firmamentum meum*, Petra mea, rupes mea, Heb. quâ tutus innitor. *Firmamentum meum: refugium meum: liberator, Deus, adjutor meus... protector meus:* scutum meum. Heb. Quot amoris vocabula? Sic est amor; nusquam laudandi satietas, nec blanditiis modus. *Cornu salutis*, cornu pro robore sumitur, ductâ à brutis metaphorâ.

5 *Dolores mortis*, funes. Hier. Laquei ut ℣. sequenti: *Torrentes iniquitatis:* Torrentes Belial. Heb. id est, perversorum hominum vel diaboli, ut Hier. Porrò calamitates fluctibus aquarum inundantium comparari solent.

6 *Dolores inferni.* Funes, Hier. ut sup.

7 *Invocavi.* Invocabo. Hier. Invocabam, clamabam. Ita passim futurum ponunt Hebræi pro imperfecto præterito.

8 *Commota est...* Hic inducitur Deus de cœlo descendens ad libe-

muit terra : et fundamenta montium concussa sunt, et conquassata sunt, quoniam iratus est eis.

tremuit terra : fundamenta montium conturbata sunt et commota sunt, quoniam iratus est eis.

Ascendit fumus de furore ejus, et ignis ex ore ejus devorans : carbones incensi sunt ab eo.

9. Ascendit fumus in irâ ejus; et ignis à facie ejus exarsit; carbones succensi sunt ab eo.

Inclinavit cœlos, et descendit : et caligo sub pedibus ejus.

10. Inclinavit cœlos, et descendit; et caligo sub pedibus ejus.

Et ascendit super Cherubim, et volavit super pennas venti.

11. Et ascendit super Cherubim, et volavit; volavit super pennas ventorum.

Posuit tenebras latibulum suum, in circuitu ejus tabernaculum ejus : tenebrosa aqua in nubibus ætheris.

12. Et posuit tenebras latibulum suum, in circuitu ejus tabernaculum ejus; tenebrosa aqua in nubibus aeris.

Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando et carbones ignis.

13. Præ fulgore in conspectu ejus nubes transierunt, grando, et carbones ignis.

Et intonuit in cœlo Dominus, et Altissimus dedit

14. Et intonuit de cœlo Dominus, et Altissimus de-

randum Davidem : describitur ira divina in hostes ejus : tum orbis universus ante Deum iratum contremiscens. Quæ figura demonstrat quid hostibus ejus timendum sit, estque in Scripturis frequens. *Iratus est eis :* Deest *eis*. Heb.

[9] *Ignis à facie ejus exarsit :* ignis ex ore ejus devorans : Hier. Sic Deus dicitur *ignis consumens*. Deut. IV. 24. IX. 3. et *fluvius igneus* à facie ejus egredi. Dan. VII. 10.

[10] *Inclinavit cœlos, et descendit :* Magnificum, ut sub Deo insessore cœli ipsi se demittant.

[11] *Ascendit super Cherubim.* Equitavit. Heb. Sedit super Cherubim, quasi curru invectus, ut Ezechieli apparuit : Ezech. I.

[12] *Et posuit tenebras...* His adumbrantur profunda et terribilia judicia Dei : exequendi celeritas et efficacia.

[13] [14] *Præ fulgore...* Ante se agebat nubes, grandinem et fulmina.

vocem suam, grandinem et carbones ignis.

Et emisit sagittas suas, et dissipavit eos; et fulgura multiplicavit, et conturbavit illos.

Et apparuerunt effusiones aquarum, et revelata sunt fundamenta orbis, ab increpatione tuâ, Domine, ab inspiratione spiritûs furoris tui.

Mittet de alto, et accipiet me, et trahet me de aquis multis.

Liberabit me de inimicis meis potentissimis, et de his qui oderunt me; quoniam robustiores me erant.

Præveniet me in die afflictionis meæ: et factus est Dominus firmamentum meum.

Et educet me in latitudinem: liberabit me, quia placui ei.

Retribuet mihi Dominus

dit vocem suam: grando et carbones ignis.

15. Et misit sagittas suas, et dissipavit eos: fulgura multiplicavit, et conturbavit eos.

16. Et apparuerunt fontes aquarum, et revelata sunt fundamenta orbis terrarum;

Ab increpatione tuâ, Domine, ab inspiratione spiritûs iræ tuæ.

17. Misit de summo, et accepit me; et assumpsit me de aquis multis.

18. Eripuit me de inimicis meis fortissimis, et ab his qui oderunt me: quoniam confortati sunt super me.

19. Prævenerunt me in die afflictionis meæ: et factus est Dominus protector meus.

20. Et eduxit me in latitudinem: salvum me fecit, quoniam voluit me.

21. Et retribuet mihi Do-

Grando et carbones ignis: supp. continuò ruunt: et iterat iisdem verbis ad inculcandam vim grandinis et fulminis.

[17] *Misit de summo:* de cœlo: manum suam, scilicet. *De aquis multis.* Calamitatibus, ut suprà 5. Comparatione ductâ ab eo qui alto fluvio mersum, et propemodum aquis suffocatum, validâ manu extraheret.

[18] *Quoniam confortati...* cùm essent superiores viribus, nec ulla spes superesset nisi in Deo.

[19] *Prævenerunt...* adversarii incautum me præverterunt.

[20] *In latitudinem:* ab angustiis et præruptis ad plana et lata. *Voluit me:* dilexit: placui ei. Hier. et ideo diligenti dilectionem rependo, quæ una est digna merces. ℣. 2.

[21] *Secundùm justitiam meam:* Vir bonus, suæque sibi innocentiæ

secundùm justitiam meam; et secundùm munditiam manuum mearum reddet mihi.

minus secundùm justitiam meam; et secundùm puritatem manuum mearum retribuet mihi.

Quia custodivi vias Domini, et non egi impiè à Deo meo.

22. Quia custodivi vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo.

Omnia enim judicia ejus in conspectu meo; et præcepta ejus non amovi à me.

23. Quoniam omnia judicia ejus in conspectu meo; et justitias ejus non repuli à me.

Et fui immaculatus cum eo; et custodivi me ab iniquitate meâ.

24. Et ero immaculatus cum eo; et observabo me ab iniquitate meâ.

Et restituit mihi Dominus secundùm justitiam meam; et secundùm munditiam manuum mearum in conspectu oculorum ejus.

25. Et retribuet mihi Dominus secundùm justitiam meam; et secundùm puritatem manuum mearum in conspectu oculorum ejus.

Cum sancto sanctus eris, et cum viro innocente innocenter ages:

26. Cum sancto sanctus eris; et cum viro innocente innocens eris:

Et cum electo electus eris; et cum perverso perverteris.

27. Et cum electo electus eris; et cum perverso perverteris.

Quia tu populum pauperem salvabis; et oculos excelsos humiliabis.

28. Quoniam tu populum humilem salvum facies; et oculos superborum humiliabis.

conscius, eò magis Deo fidit. Ita Job, ita Paulus, et passim viri sancti.

[24] *Ero.* Fui: Hier. sic 25. *Retribuet:* retribuit. *Ab iniquitate meâ:* à peccato cui assuevi; quod me mihi surriperet, nisi assiduè caverem.

[26] *Cum sancto...* Ad Deum ista dicit, hominibus pro studiorum ratione justa tribuentem. Theodor. Sic Levit. xxvi. 23, 24. *Si ambulaveritis ex adverso mihi, ego quoque contra vos adversus incedam.*

[27] *Cum electo...* cum candido candidè agis. *Cum perverso perverteris:* fallaces fallis.

Quia tu illuminas lucernam meam: Domine Deus meus, illumina tenebras meas.

29. Quoniam tu illuminas lucernam meam, Domine Deus meus, illumina tenebras meas.

In te enim curram accinctus, et in Deo meo transiliam murum.

30. Quoniam in te eripiar à tentatione, et in Deo meo transgrediar murum.

Deus immaculata via ejus, eloquium Domini igne examinatum: scutum est omnium sperantium in se.

31. Deus meus impolluta via ejus; eloquia Domini igne examinata: protector est omnium sperantium in se.

Quis est Deus præter Dominum? et quis fortis præter Deum nostrum?

32. Quoniam quis Deus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum nostrum?

Deus qui accingit me fortitudine; et posuit immaculatam viam meam.

33. Deus qui præcinxit me virtute; et posuit immaculatam viam meam.

Coæquans pedes meos cervis, et super excelsa statuens me.

34. Qui perfecit pedes meos tamquam cervorum, et super excelsa statuens me.

Docens manus meas ad prælium, et componens quasi arcum æreum brachia mea.

35. Qui docet manus meas ad prælium; et posuisti ut arcum æreum brachia mea.

29 *Illuminas lucernam meam:* A te lux mea: nam per me ipsum versor in tenebris.

30 *In te eripiar.* Occurram turmæ. Heb. Præsidio tuo fretus incedam adversùs hostes. *A tentatione;* à periculo. *Transgrediar murum;* munitiones superabo.

31 *Impolluta via ejus.* Fidelia Dei promissa, cùm omnia, tum ea quæ Davidi privatim fecit.

32 *Quis Deus.* Quis fortis? Hier.

33 *Posuit immaculatam viam meam:* Quòd immaculatus fuerit, Deo tribuit, et in Domino gloriatur.

34 *Qui perfecit:* coæquans pedes meos cervis: Hier. velocitate, scilicet.

35 *Posuisti...* conterent arcum æreum brachia mea: Heb.

Dedisti mihi clypeum salutis tuæ, et dextera tua confortavit me, et mansuetudo tua multiplicavit me.

Dilatabis gressus meos subtus me, et non deficient tali mei.

Persequar inimicos meos, et apprehendam eos, et non revertar donec consumam eos.

Cædam eos, et non poterunt urgere; cadent sub pedibus meis.

Accinxisti me fortitudine ad prælium, incurvabis resistentes mihi subtus me.

Inimicorum meorum dedisti mihi dorsum, et odientes me disperdidisti.

Clamabunt, et non erit qui salvet; ad Dominum, et non audiet eos.

Delebo eos ut pulverem ante faciem venti, ut lutum platearum projiciam eos.

Salvabis me à contradic-

36. Et dedisti mihi protectionem salutis tuæ, et dextera tua suscepit me :
Et disciplina tua correxit me in finem, et disciplina tua ipsa me docebit.
37. Dilatasti gressus meos subtus me : et non sunt infirmata vestigia mea.
38. Persequar inimicos meos, et comprehendam illos; et non convertar donec deficiant.
39. Confringam illos, nec poterunt stare; cadent subtus pedes meos.
40. Et præcinxisti me virtute ab bellum : et supplantasti insurgentes in me subtus me.
41. Et inimicos meos dedisti mihi dorsum, et odientes me disperdidisti.
42. Clamaverunt, nec erat qui salvos faceret; ad Dominum, nec exaudivit eos.
43. Et comminuam eos, ut pulverem ante faciem venti; ut lutum platearum delebo eos.
44. Eripies me de contra-

36 *Et disciplina tua*... Et mansuetudo tua multiplicavit me, Hier. auxit me. Cætera in Heb. desunt.

38 *Non convertar :* non revertar : Hier.

41 *Inimicos*... Inimicorum meorum dedisti mihi dorsum. Hier. Fecisti ut terga verterent. Ps. xx. 13. *Pones eos dorsum :* eadem sententia : nullius alterius rei quàm dorsi vertendi memores.

42 *Clamaverunt :* Clamabunt : Hier.

44 *Contradictionibus populi :* seditiosi, contentiosi : qualem ex-

tionibus populi, pones me in caput gentium; populus quem ignoravi, serviet mihi.

dictionibus populi; constitues me in caput gentium.

Auditione auris obediet mihi, filii alieni mentiuntur mihi.

45. Populus, quem non cognovi, servivit mihi; in auditu auris obedivit mihi.

Filii alieni defluent, et contrahentur in angustiis suis.

46. Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inveterati sunt, et claudicaverunt à semitis suis.

Vivit Dominus, et benedictus Deus meus, et exaltabitur Deus salutis meæ.

47. Vivit Dominus, et benedictus Deus meus et exaltetur Deus salutis meæ.

Deus qui das vindictas mihi, et congregas populos sub me.

48. Deus, qui das vindictas mihi, et subdis populos sub me, liberator meus de inimicis meis iracundis.

Qui servas me ab inimicis meis, et à resistentibus mihi elevas me; à viro iniquo libera me.

49. Et ab insurgentibus in me exaltabis me: à viro iniquo eripies me.

Propterea confitebor tibi in gentibus, Domine: et

50. Propterea confitebor tibi in nationibus, Domine:

pertus sum, divisis post Saülem tribubus et rebellante Absalomo, II. Reg. xxii. 44. *In caput gentium:* Goim. Gentilium. David gentes vicinas subegit, et ad Euphratem usque promovit imperium: sed maximè ad Christum hæc pertinent. Infrà 45. 50.

45 *Populus quem non cognovi,* gentes scilicet: *In auditu oris obedient mihi:* dicto audientes erunt, quod etiam dictum ex Christi personâ: nam *fides ex auditu.* Rom. x. 17.

46 *Filii alieni:* alienigenæ. *Mentiti sunt:* fœdera fregerunt, ut Hanon Rex Ammon. II. Reg. x. At Hier. *Defluent:* res eorum collabentur. *Et claudicaverunt:* et contrahentur in angustiis suis: Hier. Ipsi se in angustias conjicient.

48 *De inimicis meis iracundis.* Deest Heb.

50 *Confitebor tibi in nationibus:* Gentibus: Heb. Refertur hic locus ad conversionem gentium. Rom. xv. 9.

nomini tuo cantabo.

Magnificans salutes regis sui, et faciens misericordiam Christo suo David, et semini ejus usque in æternum.

et nomini tuo psalmum dicam.

51. Magnificans salutes regis ejus, et faciens misericordiam Christo suo David, et semini ejus usque in sæculum.

51 *Regis ejus*. Regis sui : Hier. Davidis. Miro ordine omnia in hoc Psalmo procedunt. David primò gratias agit; tum ponit sub oculos calamitates suas; mox Deum auxilio totâ majestate advenientem; se propter innocentiam liberatum; imò et victorem; prostratos inimicos; imperium longè ad exteros prolatum; quæ omnia executus, ad gratiarum denique actionem redit.

PSALMUS XVIII.

LAUDIS ET EXHORTATIONIS.

Cælorum ordo immortalis, ac legis inconcussa veritas, sapientiam Dei prædicant.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Psalmus David.

Coeli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum.

Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam.

Non est sermo, et non sunt verba, quibus non audiatur vox eorum.

In omnem terram exivit

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

2. Coeli enarrant gloriam Dei, et opera manuum ejus annuntiat firmamentum.

3. Dies diei eructat verbum, et nox nocti indicat scientiam.

4. Non sunt loquelæ, neque sermones, quorum non audiantur voces eorum.

5. In omnem terram exi-

3 *Dies diei*... Continuantur dies noctibus, eoque omnia tenore procedunt, ut et dies diei, et nox insequenti nocti quid agendum sit indicare videantur, perpetuâ quasi traditione doctrinæ.

4 *Non sunt loquelæ*... auditur vox eorum, omnium gentium linguis.

5 *In omnem terram exivit somus eorum*. Delineatio eorum : Heb.

sonus eorum : et in fines orbis verba eorum.

Soli posuit tabernaculum in eis.

Et ipse quasi sponsus procedens de thalamo suo : exultavit ut fortis ad currendam viam :

A summitate cœli egressus ejus et cursus ejus usque ad summitatem illius : nec est qui se abscondat à calore ejus.

Lex Domini immaculata,

vit sonus eorum : et in fines orbis terræ verba eorum.

6. In sole posuit tabernaculum suum : et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo :

Exultavit ut gigas ad currendam viam, 7. à summo cœlo egressio ejus :

Et occursus ejus usque ad summum ejus : nec est qui se abscondat à calore ejus.

8. Lex Domini immacula-

eò quòd ubique celebretur perfectissimi operis summa, et ad normam exacta pulchritudo. Sanior tamen 70. ac Vulgatæ lectio, *Sonus :* levissimâ inflexione hebraici vocabuli *Kouam,* quod est delineatio, à *Kolam :* quod est sonus. Meliùs sanè dicitur exire sonus, atque omnia pervadere : tum accuratiùs respondet antecedentibus : atque his in fine versûs vocibus : *In fines terræ verba eorum :* sensu scilicet iterato in morem Hebræorum : denique sic legit Apostolus, atque apostolicæ prædicationi ex antiquâ traditione aptat, Rom. x. 18. Quod omnino sono congruit, non alteri illi lectioni hebraicæ.

6 *In sole posuit :* soli posuit tabernaculum in eis : in cœlis, scilicet : Heb. id est solem in cœlis collocavit. *Fecit Deus duo luminaria, et posuit in firmamento cœli.* Gen. I. 16. De cœlo locutus David, in sole, parte cœli nobilissimâ, mentis defigit oculos, ejusque exequitur pulchritudinem, celeritatem ac vim. *Et ipse tanquam sponsus.* En pulchritudo tanto cum splendore orientis. Non pulchrior è thalamo novus sponsus prodit, non splendidiore amictu, non mirabiliore colorum varietate adornatus.

7 *Exultavit.* Jam ad celeritatem pergit, inductâ comparatione cursoris à carcere ad metam, non tam passibus, quàm saltibus, properantis : *ut gigas :* ut fortis ; Hier. Quasi diceret, formosus quidem ut sponsus, non tamen delicatus aut mollis, sed fortis, rapidus, indefessus. *A summo cœlo...* ad extremum cœlum : ab oriente ad occidentem *occursus ejus :* cursus, Hier. revolutio.

8 *Lex Domini.* Secunda pars Psalmi, in quâ à sapientiâ Dei mundum ordinantis, transit ad legem mores hominum componentem, transitu in Psalmis frequente. Sic Ps. cx. *Magna opera Domini :* convertens

convertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis.

Præcepta Domini recta, lætificantia cor; mandatum Domini lucidum, illuminans oculos.

Timor Domini mundus, perseverans in sæcula; judicia Domini vera, justificata in semetipsa.

Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum; et dulciora super mel et favum redundantem.

Unde servus tuus docebit ea; in custodiendis eis retributio multa.

Errores quis intelligit? ab occultis munda me.

A superbis quoque libera servum tuum. Si non fue-

ta, convertens animas: testimonium Domini fidele, sapientiam præstans parvulis.

9. Justitiæ Domini rectæ, lætificantes corda; præceptum Domini lucidum, illuminans oculos.

10. Timor Domini sanctus, permanens in sæculum sæculi; judicia Domini vera, justificata in semetipsa.

11. Desiderabilia super aurum et lapidem pretiosum multum: et dulciora super mel et favum.

12. Etenim servus tuus custodit ea: in custodiendis illis retributio multa.

13. Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me;

14. Et ab alienis parce servo tuo.

mox *fidelia omnia mandata ejus*. Ps. cxviii. 89. *In æternum, Domine, verbum tuum permanet in cœlo, etc.*, tum 92. *nisi quod lex tua meditatio mea est, etc. Lex Domini*: nota hic varia vocabula ad designandam legem, de quibus vide in Ps. cxviii.

[9] *Justitiæ*: præcepta: Hier. mox, mandatum.

[10] *Timor Domini sanctus*: mundus: Hier.

[11] *Lapidem pretiosum*. Paz Heb. quæ vox redditur, *topazion*, Psal. cxviii. 127. Volunt esse aurum exquisitissimum. *Mel et favum*. Addit Heb. redundantem.

[12] *Custodit ea*. docebit ea: Hier. alii, illustratur, admonetur ab eis. *In custodiendis illis retributio multa*: legis executio, cùm multa bona affert, tum ipsa sibi merces.

[13] *Delicta*: errores: Hier. Cùm lex tam sancta sit, tam recta; nosque tot perversis cupiditatibus impliciti, quis omnes errores intelligat etiam suos?

[14] *Ab alienis*, à peccatis alienis quibus quocumque modo communicavero. At Hier. à superbis. Alii, à superbis, ut sensus sit,

rint dominati meì, tunc immaculatus ero, et emundabor à delicto maximo.

Si meì non fuerint dominati, tunc immaculatus ero; et emundabor à delicto maximo.

Sint placentes sermones oris mei, et meditatio cordis mei in conspectu tuo; Domine, fortitudo mea, et redemptor meus.

15. Et erunt ut complaceant eloquia oris mei, et meditatio cordis mei in conspectu tuo semper.

Domine, adjutor meus, et redemptor meus.

libera me tum ab occultis, tum ab apertis transgressionibus. Sensus Vulg. melior, ortus ex litterulæ diversitate. *Si meì... meì,* non à nominat. sing. *meus*, sed ab *ego*, genitivo casu. Si ab occultis et alienis peccátis mundus sim, de cæteris vix erit quòd timeam.

15 *Et erunt...* sint placentes : Hier.

Notat Theodor. in hoc Psalmos tres leges; naturalem, à 1. ℣. Mosaïcam, ab 8. Novi Testamenti, in quo remissio peccatorum et vitæ novitas, à 13.

PSALMUS XIX.

DEPRECATORIUS.

Rege ad bellum procedente.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Psalmus David.

EXAUDIAT te Dominus in die tribulationis : protegat te nomen Dei Jacob.

Mittat tibi auxilium de sancto, et de Sion roboret te.

Memor sit omnis sacrificii tui, et holocaustum tuum pingue fiat. Semper.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

2. EXAUDIAT te Dominus in die tribulationis; protegat te nomen Dei Jacob.

3. Mittat tibi auxilium de sancto, et de Sion tueatur te.

4. Memor sit omnis sacrificii tui, et holocaustum tuum pingue fiat.

2 *Tribulationis :* belli scilicet, quod semper magna calamitas est.

Det tibi secundùm cor tuum, et omnem voluntatem tuam impleat.

Laudabimus in salutari tuo, et in nomine Dei nostri ducemus choros. Impleat Dominus omnes petitiones tuas.

Nunc scio, quoniam salvabit Dominus Christum suum; exaudiet eum de cœlo sancto suo, in fortitudine salutis dexteræ ejus.

Hi in curribus, et hi in equis; nos autem nominis Dei nostri recordabimur.

Ipsi incurvati sunt et ceciderunt; nos autem surreximus et erecti sumus.

Domine, salva; Rex, exaudies nos in die, quâ invocaverimus te.

5. Tribuat tibi secundùm cor tuum, et omne consilium tuum confirmet.

6. Lætabimur in salutare tuo, et in nomine Dei nostri magnificabimur.

7. Impleat Dominus omnes petitiones tuas: nunc cognovi quoniam salvum fecit Dominus Christum suum. Exaudiet illum de cœlo sancto suo; in potentatibus salus dexteræ ejus.

8. Hi in curribus, et hi in equis; nos autem in nomine Domini Dei nostri invocabimus.

9. Ipsi obligati sunt, et ceciderunt; nos autem surreximus et erecti sumus.

10. Domine, salvum fac regem: et exaudi nos in die, quâ invocaverimus te.

5 *Consilium... confirmet.* impleat. Hier.

6 *Salutari.* Salus sæpe pro victoriâ, cujus fructus est, in Scripturis accipitur. Vid. Judic. xv. 18. *Magnificabimur :* ducemus choros : Hier. signa victricia erigemus : Heb. triumphabimus.

7 *Nunc cognovi.* Nunc scio quoniam salvavit Dominus Christum suum : Hier. *Christum suum :* regem. *In potentatibus.* In fortitudine salutis dexteræ ejus : Dei scilicet. Hier. id est, in invictâ illâ vi servatricis dexteræ Dei.

8 *In nomine Domini.* Nominis Domini Dei nostri recordabimur : Hier.

9 *Obligati sunt :* quasi compedibus vincti. Incurvati sunt : Hier.

10 *Domine, salvum fac...* Domine, salva; Rex, exaudies nos, etc. Hier. Regem vocat Deum regem regum. Vulg. planior et convenientior.

PSALMUS XX.

EUCHARISTICUS.

Rege post victoriam redeunte.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Psalmus David.

Domine, in fortitudine tuâ lætabitur rex, et in salutari tuo exultabit vehementer.

Desiderium cordis ejus dedisti ei, et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum. Semper.

Quoniam prævenisti eum in benedictionibus bonitatis; pones in capite ejus coronam de obrizo.

Vitam petivit à te, et dedisti ei longitudinem dierum in sæculum et in æternum.

Magna gloria ejus in salutari tuo; gloriam et decorem pones super eum.

Pones enim eum in bene-

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

2. Domine, in virtute tuâ lætabitur rex, et super salutare tuum exultabit vehementer.

3. Desiderium cordis ejus tribuisti ei, et voluntate labiorum ejus non fraudasti eum.

4. Quoniam prævenisti eum in benedictionibus dulcedinis; posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso.

5. Vitam petiit à te, et tribuisti ei longitudinem dierum in sæculum, et in sæculum sæculi.

6. Magna est gloria ejus in salutari tuo : gloriam et magnum decorem impones super eum.

7. Quoniam dabis eum in

[2] *Exultabit vehementer.* Quantùm exultabit : Hebr.

[3] *Voluntate labiorum.* Prolatione labiorum : Heb. precum fructu.

[4] *Dulcedinis...* bonitatis : Hier. *Lapide pretioso.* obrizo : Hier. auro scilicet. *Paz* Heb. suprà XVIII. 11.

[6] *In salutari tuo.* Te salvante, et ita semper exponendum.

[7] *Benedictionem in sæculum...* sempiternam : Hier. *vultu tuo* : favorabili.

dictionem sempiternam, et hilarabis eum lætitiâ apud vultum tuum.

Quia rex confidet in Domino, et in misericordiâ Excelsi non decipietur.

Inveniet manus tua omnes inimicos tuos; dextera tua inveniet odientes te.

Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultûs tui: Dominus in furore suo præcipitabit eos, et devorabit eos ignis.

Fructum eorum de terrâ perdes, et semen eorum de filiis hominum.

Quoniam inclinaverunt super te malum, cogitaverunt scelus quod non potuerunt.

Quoniam pones eos humerum: funes tuos firmabis contra facies eorum.

Exaltare, Domine, in fortitudine tuâ; cantabimus et psallemus fortitudines tuas.

benedictionem in sæculum sæculi: lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo.

8. Quoniam rex sperat in Domino: et in misericordiâ Altissimi non commovebitur.

9. Inveniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inveniat omnes qui te oderunt.

10. Pones eos ut clibanum ignis in tempore vultûs tui: Dominus in irâ suâ conturbabit eos, et devorabit eos ignis.

11. Fructum eorum de terrâ perdes: et semen eorum à filiis hominum.

12. Quoniam declinaverunt in te mala; cogitaverunt consilia, quæ non potuerunt stabilire.

13. Quoniam pones eos dorsum: in reliquiis tuis præparabis vultum eorum.

14. Exaltare, Domine, in virtute tuâ: cantabimus et psallemus virtutes tuas.

9 *Inveniatur*... inveniet manus tua omnes inimicos tuos: Hier. non enim latebris, non fugæ locus.

10 *Ut clibanum:* ut fornacem; tanquam incendio consumentur. *In tempore vultûs tui:* iræ tuæ. Sic Ps. XXXIII. 17. *Vultus autem Domini super facientes mala. Conturbabit:* præcipitabit.

12 *Declinaverunt*... moliti sunt in te malum · Heb. *Consilia.* Scelus: Heb. *stabilire.* Deest Heb. rectè suppletum.

13 *Pones eos dorsum.* Vide Ps. XVII. 41. *In reliquiis tuis.* Funes tuos firmabis contra faciem eorum: Hier. vel laqueos in quos incidant; vel nervum arcûs tui.

PSALMUS XXI.

PROPHETICUS.

Christus in cruce Deum orat, seque per resurrectionem, Judæos electos, gentesque conversas, per passionem suam prædicat liberandos. Ipse porrò crucifixus hunc Psalmum de se esse docuit. Matt. XXVII. 46. Marc. XV. 34.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori pro cervo matutino, Canticum David.

DEUS meus, Deus meus, quare dereliquisti me? longè à salute meâ verba rugitûs mei.

Deus meus, clamabo per diem, et non exaudies: et nocte, nec est silentium mihi.

Et tu sancte: habitator, Laus Israel.

In te confisi sunt patres nostri: confisi sunt, et salvasti eos.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, pro susceptione matutinâ Psalmus David.

2. DEUS, Deus meus, respice in me; quare me dereliquisti? longè à salute meâ verba delictorum meorum.

3. Deus meus, clamabo per diem, et non exaudies, et nocte, et non ad insipientiam mihi.

4. Tu autem in sancto habitas, Laus Israel.

5. In te speraverunt patres nostri: speraverunt, et liberasti eos.

[1] *Pro susceptione matutinâ.* Ad implorandum manè auxilium Dei. Ch. pro oblatione matutinâ. Heb. pro cervâ matutinâ; ad modum cantilenæ, cujus initium; cerva matutina.

[2] *Respice in me,* à Christo prætermissum, cùm in Heb. desit loco cit. *Longè à salute meâ.* Quantumvis clamem, nil mihi prodest ad salutem. *Verba delictorum meorum,* id est, nostrorum quæ ipse portavit: at Heb. verba rugitûs mei, id est, clamoris.

[3] *Et non ad insipientiam mihi:* supple, erit: neque enim frustrà invocatur Deus, quantumvis obsurdescere videatur. Nec est silentium mihi: Hier.

[4] *Tu autem in sancto.* Et tu sancte: inhabitans, laudes Israelis: Heb. habitator, Laus Israel: Hier. Laus Israel permanens: quem Israel assiduè laudat, cujus inter laudes perpetuas versaris.

Ad te clamaverunt, et salvi facti sunt: in te confisi sunt, et non sunt confusi.	6. Ad te clamaverunt, et salvi facti sunt: in te speraverunt, et non sunt confusi.
Ego autem sum vermis et non homo: opprobrium hominum, et despectio plebis.	7. Ego autem sum vermis, et non homo, opprobrium hominum, et abjectio plebis.
Omnes videntes me subsannant me: dimittunt labium, movent caput.	8. Omnes videntes me, deriserunt me: locuti sunt labiis, et moverunt caput.
Confugit ad Dominum, salvet eum, liberet eum, quoniam vult eum.	9. Speravit in Domino, eripiat eum: salvum faciat eum, quoniam vult eum.
Tu autem propugnator meus ex utero: fiducia mea ab uberibus matris meæ.	10. Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre: spes mea ab uberibus matris meæ.
In te projectus sum ex vulvâ: de ventre matris meæ Deus meus es tu.	11. In te projectus sum ex utero; de ventre matris meæ Deus meus es tu. 12. Ne discesseris à me:
Ne longè fias à me, quoniam tribulatio proxima est; quoniam non est adjutor.	Quoniam tribulatio proxima est: quoniam non est qui adjuvet.
Circumdederunt me vituli multi: tauri pingues vallarunt me.	13. Circumdederunt me vituli multi, tauri pingues obsederunt me.
Aperuerunt super me os suum: quasi leo rapiens et rugiens.	14. Aperuerunt super me os suum, sicut leo rapiens et rugiens.
Sicut aqua effusus sum,	15. Sicut aqua effusus sum,

8 *Locuti sunt labiis.* dimittunt labium: Hier. distentunt labia irridentes.

9 *Speravit in Domino...* Ita Judæi Christo crucifixo exprobrabant. Matth. XXVII. 43. Item Sap. II. 18. *Quoniam vult eum*: diligit.

10 *Qui extraxisti...* Propugnator meus ex utero: Hier. Jam inde à nativitate omni humano auxilio destitutus, imò Herodis insidiis petitus, te unum habui susceptorem.

13 *Vituli multi, tauri pingues* et validi: hi vituli, hi tauri sunt inimici; alii insultantes et lascivientes, alii ferocientes.

et separata sunt omnia ossa mea : factum est cor meum sicut cera liquefacta in medio ventris mei.

et dispersa sunt omnia ossa mea,

Factum est cor meum tamquam cera liquescens, in medio ventris mei.

Aruit velut testa fortitudo mea, et lingua mea adhæsit palato meo, et in pulverem mortis detraxisti me.

16. Aruit tanquam testa virtus mea, et lingua mea adhæsit faucibus meis, et in pulverem mortis deduxisti me.

Circumdederunt me venatores : consilium pessimorum vallavit me : fixerunt manus meas, et pedes meos.

Numeravi omnia ossa mea, quæ ipsi respicientes viderunt in me.

17. Quoniam circumdederunt me canes multi : concilium malignantium obsedit me.

Foderunt manus meas et pedes meos. 18. Dinumeraverunt omnia ossa mea.

15 *Sicut aqua effusus sum :* exhaustus viribus : in me nihil firmi. *Dispersa sunt :* distracta; nihil superest roboris. *In medio ventris :* pectoris.

16 *Aruit...* Sitim describit, quæ maximè angit in tormentis, et debilitat : de quâ unâ Christus questus est. Joan. XIX. 28.

17 *Canes multi :* plebs ore rabido allatrans. *Foderunt,* fixerunt : Hier. Lectio hodierna Judæorum hæc est : sicut leo manus meæ et pedes mei : nullo sensu. Vel : sicut leo manus meas et pedes meos : supple, mordent, lacerant : quasi leo manus et pedes invadere soleat, non totum corpus. Præterea leonis mentio facta est suprà 14. Omnino locum hunc corruperunt Judæi, et pro *caru* reposuerunt *caari*. Ipsi utramquelectionem antiquam esse affirmant, ut patet ex Maretis et aliis. Justinus Apol. I. p. 77. adv. Tryph. p. 325. 332. et in Apologiâ secundâ hunc locum adducens, uti nunc quoque Septuaginta legunt, quanquam Judæis solitus corruptum exprobrare textum; nihil hic eos arguit, neque veterum quisquam : quo certum est nondum eo tempore quidquam immutatum, eamdemque fuisse nostram et Judæorum lectionem. Aquila verterat ἤσχυναν, *dehonestaverunt*. Quod quamvis non conveniat, multùm tamen distat à Judæorum hodiernâ lectione; quin et crucifixio aliunde satis apparet in distractis et dinumeratis ossibus. Vide notas Psal. CVIII. ℣. 8.

18 *Dinumeraverunt.* Numeravi : Hier. Ossa mea numerarem : adeo

Diviserunt vestimenta mea sibi, et super vestimentum meum miserunt sortem.

Tu autem, Domine, ne longè facias; fortitudo mea, in auxilium meum festina.

Erue à gladio animam meam : de manu canis solitariam meam.

Salva me ex ore leonis, et de cornibus unicornium exaudi me.

Narrabo nomen tuum fratribus meis : in medio ecclesiæ laudabo te.

Qui timetis Dominum, laudate eum : omne semen Jacob glorificate eum, et metuite eum, universum semen Israel.

Quoniam non despexit

Ipsi verò consideraverunt et inspexerunt me. 19. Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem.

20. Tu autem, Domine, ne elongaveris auxilium tuum à me : ad defensionem meam conspice.

21. Erue à frameâ, Deus, animam meam, et de manu canis unicam meam.

22. Salva me ex ore leonis, et à cornibus unicornium humilitatem meam.

23. Narrabo nomen tuum fratribus meis : in medio ecclesiæ laudabo te.

24. Qui timetis Dominum, laudate eum : universum semen Jacob, glorificate eum.

25. Timeat eum omne semen Israel; quoniam non

nudata, distenta, ac velut divulsa sunt, laniato corpore et suspenso. *Ipsi verò consideraverunt.* At ipsi doloribus meis oculos satiant.

[19] *Diviserunt sibi...* Hæc ad litteram impleta : Matt. XXVII. 35. Joan. XIX. 23.

[20] *Ne elongaveris...* ne recedas : fortitudo mea, in auxilium meum festina : Hier.

[21] *A frameâ*, à gladio : Hier. *Unicam*, dilectam : animam. *De manu canis...*

[22] *Ex ore leonis... à cornibus unicornium...* ab efferatis ac superbissimis adversariis. *Humilitatem meam :* Infirmitatem meam, vilitatem meam; et ita ferè semper.

[23] *Fratribus meis :* Apostolis quibus hæc nuntiavit. *Ite, nuntiate fratribus meis :* Matt. XXVIII. 10. Judæis quoque cognatis suis, qui facti sunt ecclesia magna cum gentibus, de quibus infrà 26.

neque contempsit modestiam pauperis, et non abscondit faciem suam ab eo, et cùm clamaret ad eum, exaudivit.

Apud te laus mea in ecclesiâ multâ; vota mea reddam in conspectu timentium eum.

Comedent mites, et saturabuntur; laudabunt Dominum quærentes eum: vivet cor vestrum in sempiternum.

Recordabuntur et convertentur ad Dominum omnes fines terræ, et adorabunt coram eo universæ cognationes gentium.

Quia Domini est regnum, et dominabitur gentibus.

Comederunt et adorave-

sprevit, neque despexit deprecationem pauperis :

Nec avertit faciem suam à me; et cùm clamarem ad eum, exaudivit me.

26. Apud te laus mea in ecclesiâ magnâ : vota mea reddam in conspectu timentium eum.

27. Edent pauperes, et saturabuntur; et laudabunt Dominum, qui requirunt eum, vivent corda eorum in sæculum sæculi.

28. Reminiscentur et convertentur ad Dominum universi fines terræ :

Et adorabunt in conspectu ejus universæ familiæ gentium.

26. Quoniam Domini est regnum, et ipse dominabitur gentium.

30. Manducaverunt et ado-

[25] *Deprecationem :* modestiam : Hier. mansuetudinem.

[26] *Apud te :* coram te : à te incipit *laus mea :* hinc exordior : te quoque inspirante oritur : *in ecclesiâ magnâ,* in ecclesiâ catholicâ ubique diffusâ.

[27] *Edent pauperes :* mites : Hier. illi scilicet pauperes spiritu, quos laudat Christus : Matt. v. 3. Alludit ad sacrificia eucharistica, ad quæ advena, pupillus et vidua, convivæ vocabuntur, Deut. XVI. 11, 14. Suntque convivia nascentis Ecclesiæ, Judæorumque recèns conversorum ad fidem, qui simul sumebant cibum cum exultatione et simplicitate cordis : Act. II. 46. et ipsum Eucharistiæ sacramentum.

[28] *Reminiscentur :* tamquam è gravi somno ad Deum evigilabunt. *Universæ familiæ gentium :* suprà de Judæis locutus est, quos fratres vocavit, 23. nunc de gentibus, quæ tandem ad Deum redibunt, ut est in ỿ seq.

[30] *Omnes pingues terræ :* opulenti, potentes, reges ipsi venient humiles ad cultum et convivium Christi, non tantùm Judæi, tunc

runt omnes pingues terræ ante faciem ejus : curvabunt genu universi qui descendunt in pulverem, et anima ejus non vivet.

raverunt omnes pingues terræ : in conspectu ejus cadent omnes qui descendunt in terram.

Semen serviet ei, narrabitur Domino in generatione.

31. Et anima mea illi vivet, et semen meum serviet ipsi.

Venient et annuntiabunt justitiam ejus populo qui nascetur, quem fecit.

32. Annuntiabitur Domino generatio ventura, et annuntiabunt cœli justitiam ejus populo qui nascetur, quem fecit Dominus.

pauperes et oppressi. *Cadent* : curvabunt genu : Hier. *Omnes qui descendunt...* omnes qui rediguntur ad pulverem : omnes mortales.

[31] *Anima mea* : Anima ejus non vivet ; semen serviet ei : Hier. eò quòd vitam abjecerit, habebit posteros per fidem ex cruce ortos : sic Isa. LIII. 10. *Si posuerit pro peccato animam suam, videbit semen longævum.* Vulg. legit *lo* per vau, et sensus est, vivam Deo per resurrectionem. Atque hinc mihi longa posteritas, christiani scilicet meâ morte ac resurrectione regeniti.

[32] *Annuntiabitur* : numerabitur, accensebitur; *generatio ventura*, ex illo semine. *Annuntiabunt cœli... cœli*, deest etiam in 70, unde, *annuntiabunt*, impersonaliter accipiendum : *Populo qui nascetur* : populo novo, genti sanctæ, populo acquisitionis, de quo I. Pet. II. 9. eam in rem facto, *ut virtutem* annuntiet *ejus*, *qui de tenebris nos vocavit in admirabile lumen suum.* *Quem fecit Dominus* : *Ipsius enim sumus factura, creati... in operibus bonis* : Eph. II. 10. *Dominus*, deest Heb. sed rectè suppletum.

PSALMUS XXII. MORALIS.

Quem Deus, optimus pastor, tuetur ac curat, nihil illi deest.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David.

Dominus pascit me, nihil mihi deerit.

In pascuis herbarum acclinavit me : super aquas refectionis enutrivit me.

Animam meam refecit : duxit me per semitas justitiæ, propter nomen suum.

Sed et si ambulavero in valle umbræ mortis, non timebo malum, quoniam tu mecum es.

Virga tua et baculus tuus, ipsa consolabuntur me.

Pones coram me mensam,

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus David.

Dominus regit me, et nihil mihi deerit :

2. In loco pascuæ ibi me collocavit.

Super aquam refectionis educavit me : 3. Animam meam convertit.

Deduxit me super semitas justitiæ, propter nomen suum.

4. Nam, et si ambulavero in medio umbræ mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.

Virga tua, et baculus tuus, ipsa me consolata sunt.

5. Parasti in conspectu

[1] *Regit me.* Pascit; Hier. pastor meus : Heb.

[2] *In loco pascuæ.* In pascuis herbarum : Hier. *Aquam refectionis :* quibus æstu confectum corpus reficitur. Alii, aquas tranquillas. Alii, tranquillum super aquas.

[3] *Animam meam convertit :* supp. ad vitam bonam; unde subdit : *Deduxit me super semitas justitiæ.*

[4] *In medio :* in valle *umbræ mortis :* Hier. In desertis, insidiosis atque intutis locis. *Virga tua et baculus tuus :* fulcra quæ laboranti præbes.

[5] *Adversùs eos...* ex adverso hostium meorum : Hier. in eorum conspectu : ut videant te adesse adjutorem, dum putant me fame tabescere. *Impinguasti :* unxisti : ut in conviviis et lætitiâ solebant. *Calix meus inebrians :* exuberans. *Quàm præclarus est!* Sed et be-

ex adverso hostium meorum : impinguasti in oleo caput meum, et calix meus inebrians.

meo mensam, adversùs eos qui tribulant me.

Impinguasti in oleo caput meum, et calix meus inebrians quàm præclarus est!

Sed et benignitas et misericordia subsequentur me omnibus diebus vitæ meæ, et habitabo in domo Domini, in longitudine dierum.

6. Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ :

Et ut inhabitem in domo Domini, in longitudinem dierum.

nignitas et misericordia subsequentur me, etc. Hier. *Et ut inhabitem* : 70. Et faciet habitare. Et habitabo : Hier.

PSALMUS XXIII.

HISTORICUS ET MORALIS.

Cùm arca ex domo Obededom in Sion translata est, Dei sedem suam ingredientis majestatem faustis acclamationibus populus cum rege prosequitur. Quàm purè sanctèque mons ille Deo sacer sit adeundus, canit. Christi cœlum ingredientis gloriam præfigurat. Vide II. Reg. VI. 12. et I. Par. XV. 25.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David.

DOMINI est terra et plenitudo ejus : orbis et habitatores ejus.

Quia ipse super maria fun-

VERSIO VULGATA.

1. Primâ sabbati, Psalmus David.

DOMINI est terra et plenitudo ejus : orbis terrarum, et universi qui habitant in eo.

2. Quia ipse super maria

[1] *Primâ sabbati* : De die quâ cœpit Deus creare. Syr. *Domini est terra.* Sensus est : universus quidem orbis ejus est; et tamen hunc montem sibi delegit. Sic. II. Par. VI. 18. *Ergone credibile est ut habitet Deus cum hominibus super terram? si cœlum et cœli cœlorum non te capiunt, etc.*

[2] *Super maria.* Ad maria et flumina quibus ipsa tellus imminet, præruptis confragosisque littoribus, certò excelsioribus, arcis in-

davit eum, et super flumina stabilivit illum.

Quis ascendet in montem Domini? et quis stabit in loco sancto ejus?

Innocens manibus, et mundo corde, qui non exaltavit frustrà animam suam, et non juravit dolosè.

Accipiet benedictionem à Domino, et justitiam à Deo salutari suo.

Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem tuam, Jacob. Semper.

Levate, portæ, capita vestra, et elevamini, januæ sempiternæ; et ingredietur rex gloriæ.

Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis et potens,

fundavit eum, et super flumina præparavit eum.

3. Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto ejus?

4. Innocens manibus et mundo corde, qui non accepit in vano animam suam, nec juravit in dolo proximo suo.

5. Hic accipiet benedictionem à Domino : et misericordiam à Deo salutari suo.

6. Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Jacob.

7. Attollite portas principes vestras, et elevamini, portæ æternales, et introibit rex gloriæ.

8. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis et potens :

star impositis, quibus minaces fluctus coerceantur. Sic ripis fluvii continentur : quod idem canit Psalmista. *Qui firmavit terram super aquas.* Ps. cxxxv. 6. Pertinet etiam ad amœnitatem et commodum, quòd urbes, castella, terra ipsa humani generis domicilium, ad aquas collocentur.

4 *Qui non accepit in vano...* non pejeravit in animam suam. *Proximo suo;* deest Heb.

5 *Misericordiam,* justitiam : Hier.

6 *Faciem Dei Jacob.* De quo scriptum est, *Vidi Deum facie ad faciem, et sal. a facta est anima mea.* Gen. xxxii. 30. Quærunt autem faciem Dei qui accedunt ad locum ubi arca reposita est, Deusque præsens colitur.

7 *Attollite portas.* Levate, portæ, capita vestra : Hier. *Portæ æternales:* fores sempiternæ, firmæ, Dei numine tutæ. Quasi ingredienti arcæ portæ quælibet minores sint. Hæc videntur alternis choris fuisse cantata.

Dominus potens in prælio.

Levate, portæ, capita vestra, et erigimini, januæ sempiternæ; et ingredietur rex gloriæ.

Quis est iste rex gloriæ? Dominus exercituum, ipse est rex gloriæ. Semper.

Dominus potens in prælio.

9. Attollite portas principes vestras, et elevamini, portæ æternales; et introibit rex gloriæ.

10. Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum, ipse est rex gloriæ.

PSALMUS XXIV.

DEPRECATORIUS.

David pressus angustiis, urgentibus hostibus, peccata condonari, in rectam se deduci viam, ab adversariis liberari petit. Acrosticus est hic Psalmus.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David.

Ad te, Domine, animam meam levabo.

Deus meus, in te confisus sum: non confundar, ne lætentur inimici mei mihi.

Sed universi qui sperant in te, non confundentur: confundantur qui iniqua gerunt frustrà.

Vias tuas, Domine, ostende mihi, et semitas tuas doce me.

Deduc me in veritate tuâ, et doce me: quia tu es Deus salvator meus, te expectavi totâ die.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

Ad te, Domine, levavi animam meam:

2. Deus meus, in te confido; non erubescam:

3. Neque irrideant me inimici mei; etenim universi, qui sustinent te, non confundentur.

4. Confundantur omnes iniqua agentes supervacuè.

Vias tuas, Domine, demonstra mihi, et semitas tuas edoce me.

5. Dirige me in veritate tuâ, et doce me: quia tu es Deus salvator meus, et te sustinui totâ die.

4 *Supervacuè.* Frustrà, Hier. gratis, nullo fructu.

Recordare miserationum tuarum, Domine, et misericordiarum tuarum, quia à sempiterno sunt.

Peccatorùm adolescentiæ meæ, et scelerum meorum ne memineris : secundùm misericordiam tuam recordare meî tu, propter bonitatem tuam, Domine.

Bonus et rectus Dominus; propterea docebit peccatores in viâ.

Deducet mansuetos in judicio, et docebit modestos viam suam.

Omnes semitæ Domini misericordia et veritas; his qui custodiunt pactum ejus, et testificationes ejus.

Propter nomen tuum, Domine, propitiare iniquitati meæ, quoniam grandis est.

Quis est iste vir timens Dominum, quem docebit in viâ quam elegit?

Anima ejus in bono commorabitur, et semen ejus hæreditabit terram.

Secretum Domini timen-

6. Reminiscere miserationum tuarum, Domine, et misericordiarum tuarum, quæ à sæculo sunt.

7. Delicta juventutis meæ, et ignorantias meas ne memineris.

Secundùm misericordiam tuam memento meî tu : propter bonitatem tuam, Domine.

8. Dulcis et rectus Dominus; propter hoc legem dabit delinquentibus in viâ.

9. Diriget mansuetos in judicio : docebit mites vias suas.

10. Universæ viæ Domini, misericordia et veritas, requirentibus testamentum ejus, et testimonia ejus.

11. Propter nomen tuum, Domine, propitiaberis peccato meo; multum est enim.

12. Quis est homo qui timet Dominum? legem statuit ei in viâ, quam elegit.

13. Anima ejus in bonis demorabitur : et semen ejus hæreditabit terram.

14. Firmamentum est Do-

7 *Ignorantias*, peccata : Heb.

8 *Legem dabit*, docebit : Hier. et ita passim in Vulg. legem dare, legem statuere, legem ponere, phrasis est quâ redditur Hebraicum *docere* : sic et infrà 12.

10 *Testamentum*, pactum : Hier.

12 *Legem statuit* : docebit.

14 *Firmamentum est Dominus*... Secretum Domini : Hier. hoc est,

tibus

tibus eum, et pactum suum ostendet eis.

minus timentibus eum: et testamentum ipsius ut manifestetur illis.

Oculi mei semper ad Dominum; quia ipse educet de reti pedes meos.

15. Oculi mei semper ad Dominum; quoniam ipse evellet de laqueo pedes meos.

Respice in me, et miserere mei; quoniam solus et pauper sum ego.

16. Respice in me, et miserere mei; quia unicus et pauper sum ego.

Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt: de angustiis meis educ me.

17. Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt: de necessitatibus meis erue me.

Vide humilitatem meam et laborem meum, et porta omnia peccata mea.

18. Vide humilitatem meam, et laborem meum: et dimitte universa delicta mea.

Vide inimicos meos, quia multiplicati sunt; et odio iniquo oderunt me.

19. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, et odio iniquo oderunt me.

Custodi animam meam, et libera me; non confundar, quoniam speravi in te.

20. Custodi animam meam, et erue me: non erubescam, quoniam speravi in te.

Simplicitas et æquitas servabunt me; quia expectavi te.

21. Innocentes et recti adhæserunt mihi; quia sustinui te.

Redime, Deus, Israel, ex omnibus angustiis suis.

22. Libera, Deus, Israel, ex omnibus tribulationibus suis.

occulta protectio, sive declaratio arcanorum: ut Ps. L. 8. *Incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Et testamentum...* et pactum suum ostendet eis: Hier. promissorum veritatem.

[15] *Oculi mei...* Eruit me Dominus à laqueis, in se potiùs quàm in eos intuentem.

[16] *Unicus*, solus: Hier. ab omnibus destitutus.

[17] *De necessitatibus*: de angustiis: Hier.

[21] *Innocentes...* Simplicitas et æquitas servabunt me: Hier.

PSALMUS XXV.

DEPRECATORIUS.

Sacerdotibus accedentibus ad altare, ut, licèt nullius sibi sceleris conscii, purgari amplius expetant.

VERSIO S. HIERONYMI.

David.

Judica me, Deus, quoniam ego in simplicitate meâ ambulavi, et in Domino confidens non deficiam.

Proba me, Domine, et tenta me; ure renes meos et cor meum.

Quia misericordia tua in conspectu oculorum meorum est, et ambulabo in veritate tuâ.

Non sedi cum viris vanitatis, et cum superbis non ingrediar.

Odivi ecclesiam pessimorum, et cum iniquis non sedebo.

Lavabo innocentiâ manus meas, et circuibo altare tuum, Domine;

Ut audiam vocem laudis,

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

Judica me, Domine, quoniam ego in innocentiâ meâ ingressus sum: et in Domino sperans non infirmabor.

2. Proba me, Domine, et tenta me; ure renes meos et cor meum.

3. Quoniam misericordia tua ante oculos meos est, et complacui in veritate tuâ.

4. Non sedi cum concilio vanitatis, et cum iniqua gerentibus non introibo.

5. Odivi ecclesiam malignantium, et cum impiis non sedebo.

6. Lavabo inter innocentes manus meas, et circumdabo altare tuum, Domine;

7. Ut audiam vocem lau-

2 *Ure renes meos:* purga interiora mea, quasi in fornace.

6 *Lavabo inter innocentes...* Lavabo in innocentiâ: Hier. Reverà accedentes ad altare manus et pedes lavabant. Exod. xxx. 19. *Et circumdabo...* quod propriè et ad sacerdotes pertinet; quanquam ipsa plebs spectabat sacrificium, suoque modo quodam altari appropinquabat. Levit. ix. 23, 24.

7 *Ut audiam vocem laudis...* cantus et Psalmos Dei memores circa altaria.

et enarrem omnia mirabilia tua.

Domine, dilexi habitaculum domùs tuæ, et locum tabernaculi gloriæ tuæ.

Ne auferas cum peccatoribus animam meam, et cum viris sanguinum vitam meam.

In quorum manibus scelus est, et dextera eorum repleta est muneribus.

Ego autem in simplicitate meâ gradiar. Redime me, et miserere meî.

Pes meus stetit in recto; in ecclesiis benedicam Domino.

dis, et enarrem universa mirabilia tua.

8. Domine, dilexi decorem domùs tuæ, et locum habitationis gloriæ tuæ.

9. Ne perdas cum impiis, Deus, animam meam, et cum viris sanguinum vitam meam:

10. In quorum manibus iniquitates sunt; dextera eorum repleta est muneribus.

11. Ego autem in innocentiâ meâ ingressus sum. Redime me, et miserere meî.

12. Pes meus stetit in directo; in ecclesiis benedicam te, Domine.

[8] *Decorem:* habitaculum; Hier. ipsum sanctuarium, ejusque pulchritudinem ac sanctitatem.

[9] *Viris sanguinum:* homicidis.

[10] *Dextera eorum repleta est muneribus.* Munera adversùs innoxium accipiunt, contra vetitum. *Psal.* XIV. 5. *Munera super innocentem non accepit.*

[12] *In directo:* In recto tramite.

PSALMUS XXVI. MORALIS.

David bello petitus et in angustiis, cùm adhuc fugeret Saülem.

VERSIO S. HIERONYMI.

David.

DOMINUS lux mea, et

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus David, priusquàm liniretur.

DOMINUS illuminatio

[1] *Priusquam liniretur:* à Judâ quidem II. Reg. II. 4. à reliquo autem Israel; ibid. v. 3. cùm antea unctus esset à Samuele in Bethleem,

salutare meum, quem timebo? Dominus fortitudo vitæ meæ, quem formidabo?

mea, et salus mea, quem timebo?

Dominus protector vitæ meæ, à quo trepidabo?

Dum appropinquarent mihi maligni ut comederent carnem meam: hostes mei, inimici mei ipsi impegerunt et ceciderunt.

2. Dum appropiant super me nocentes, ut edant carnes meas:

Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt et ceciderunt.

Si steterint adversùs me castra, non timebit cor meum; si surrexerit contra me bellum, in hoc ego confidam.

3. Si consistant adversùm me castra, non timebit cor meum.

Si exurgat adversùm me prælium, in hoc ego sperabo.

Unum petivi à Domino, hoc requiram, ut habitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ; ut videam pulchritudinem Domini, et attendam templum ejus.

4. Unam petii à Domino, hanc requiram, ut inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ:

Ut videam voluptatem Domini, et visitem templum ejus.

Abscondit enim me in umbrâ suâ in die pessimâ; abscondet me in secreto tabernaculi sui, in petrâ exaltabit me.

5. Quoniam abscondit me in tabernaculo suo: in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui.

Nunc quoque exaltavit

6. In petrâ exaltavit me:

I. Reg. x. 1. Quæ tituli pars in Heb. deest; ut in Hexap. teste Theodoreto.

[2] *Infirmati sunt.*: impegerunt; Hier.

[4] *Unam*: rem, unum: Hier. *Hanc*, hoc requiram. *Ut inhabitem*: In templo et orationibus sim assiduus; non exul et vagus, ac sacrorum extorris. *Voluptatem*, pulchritudinem: Hier.

[5] *Abscondit me in tabernaculo suo*: in umbrâ suâ: Hier. Has quærit tutissimas latebras adversùs Saülem; non loca impervia, speluncasve abditissimas, quæ rex pervaserat.

[6] *In petrâ*: quasi in rupe, in arce, *exaltavit caput meum super inimicos meos. Circuivi.* Hier. *qui sunt in circuitu meo.* At sensus

caput meum super inimicos meos qui sunt in circuitu meo; et immolabo in tabernaculo ejus hostias jubili: cantabo et psallam Domino.

et nunc exaltavit caput meum super inimicos meos.

Circuivi, et immolavi in tabernaculo ejus hostiam vociferationis: cantabo, et psalmum dicam Domino.

Audi, Domine, vocem meam invocantis: miserere meî, et exaudi me.

7. Exaudi, Domine, vocem meam, quâ clamavi ad te; miserere meî, et exaudi me.

Tibi dixit cor meum, quæsivit vultus meus: faciem tuam, Domine, requiram.

8. Tibi dixit cor meum: exquisivit te facies mea, faciem tuam, Domine, requiram.

Ne abscondas faciem tuam à me, ne declines in furore tuo à servo tuo. Auxilium meum fuisti: ne derelinquas me, et ne dimittas me, Deus salvator meus.

9. Ne avertas faciem tuam à me: ne declines in irâ à servo tuo.

Adjutor meus esto: ne derelinquas me, neque despicias me, Deus salutaris meus.

Pater enim meus et mater mea dereliquerunt me; Dominus autem collegit me.

10. Quoniam pater meus et mater mea dereliquerunt me: Dominus autem assumpsit me.

Ostende mihi, Domine,

11. Legem pone mihi,

Vulgatæ sit: *Circuivi*: obambulavi loca sancta: *et immolavi*, immolabo: *hostiam vociferationis*: jubili laudis alacris, lætas in Deum voces.

[8] *Tibi dixit cor meum*: Mens mea, non lingua, non labia. *Exquisivit te...* quæsivit vultus meus faciem tuam: Hier. quærite faciem meam: Heb. Reputavi hoc tuum præceptum: *quærite faciem meam*; et implevi. Unde subditur; *vultum tuum, Domine, requiram*. Vultum autem tuum, hoc est, arcam tuam in quâ habitas, et arcana in piorum cœtibus solatia.

9 *Ne avertas*: ne abscondas: Hier. *Adjutor meus esto*: fuisti: Hier. *Ne despicias...* ne dimittas me: idem, ne deseras.

[10] *Pater meus...* Vel mortui, vel ipsi infirmi et imbecilles; et si me dereliquerint, tamen tu, Domine, semper ades.

[11] *Legem pone mihi*: doce me. *Inimicos*: insidiatores: Hier.

viam tuam, et deduc me in semitâ rectâ, propter insidiatores meos.

Ne tradas me animæ tribulantium me : quoniam surrexerunt contra me testes falsi, et apertum mendacium.

Ego autem credo, quòd videam bona Domini in terrâ viventium.

Expecta Dominum, confortare, et roboretur cor tuum, et sustine Dominum.

Domine, in viâ tuâ : et dirige me in semitam rectam, propter inimicos meos.

12. Ne tradideris me in animas tribulantium me : quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, et mentita est iniquitas sibi.

13. Credo videre bona Domini in terrâ viventium.

14. Expecta Dominum, viriliter age : et confortetur cor tuum, et sustine Dominum.

[12] *Testes iniqui* : falsi : Idem ; qui dicebant Saüli : *David quærit animam tuam.* I. Reg. XXIV. 10. *Et mentita...* et apertum mendacium : Hier. quod seipso convincitur. Vulg. congruit.

[13] *Credo videre.* Nisi crederem : Heb. formula affirmandi. Rectè Hier. ego autem credo quòd videam.

[14] *Viriliter age.* Seipsum adhortatur ad patientiam, Deo auxilium ac solatium differente.

PSALMUS XXVII. MORALIS.

A malis hominibus circumventus, Deo nititur, ne cum eis pereat.

VERSIO S. HIERONYMI.

David.

AD te, Domine, clamabo, fortis meus, ne obsurdescas mihi : ne fortè tacente te

VERSIO VULGATA.

Psalmus ipsi David.

1. AD te, Domine, clamabo, Deus meus, ne sileas à me, nequando taceas à me ; et

[1] *Deus meus* : petra mea : Heb. *Ne sileas à me...* ne obsurdescas mihi : Hier. *et assimilabor* : ne assimiler. Vide totum versum apud Hier.

mihi, comparer his qui descendunt in lacum.

Audi vocem deprecationis meæ, cùm clamavero ad te, cùm levavero manus meas ad oraculum sanctum tuum.

Ne tradas me cum impiis et cum operantibus iniquitatem, qui loquuntur pacem cum amicis suis, et est malum in corde eorum.

Da eis secundùm opus suum, et secundùm malum adinventionum suarum, juxta opus manuum suarum da eis : redde retributionem suam illis.

Quoniam non intelligunt opera Domini, et opus manuum ejus : destrues eos, et non ædificabis. Benedictus Dominus; quoniam audivit vocem deprecationis meæ.

Dominus fortitudo mea et scutum meum; in ipso confisum est cor meum, et habui adjutorium : gavisum

assimilabor descendentibus in lacum.

2. Exaudi, Domine, vocem deprecationis meæ, dum oro ad te : dum extollo manus meas ad templum sanctum tuum.

3. Ne simul trahas me cum peccatoribus, et cum operantibus iniquitatem ne perdas me.

Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem, in cordibus eorum.

4. Da illis secundùm opera eorum, et secundùm nequitiam adinventionum ipsorum.

Secundùm opera manuum eorum tribue illis : redde retributionem eorum ipsis.

5. Quoniam non intellexerunt opera Domini, et in opera manuum ejus; destrues illos, et non ædificabis eos.

6. Benedictus Dominus ; quoniam exaudivit vocem deprecationis meæ.

7. Dominus adjutor meus, et protector meus; in ipso speravit cor meum, et adjutus sum.

[2] *Templum sanctum tuum :* oraculum : Hier. id est, arcam.

[3] *Ne perdas me ;* deest Heb.

[5] *Opera Domini, et in opera...* Non intellexerunt opera Domini, et facturam ejus : Heb. variis verbis, eodem sensu.

est cor meum; et in cantico meo confitebor illi.	Et refloruit caro mea : et ex voluntate meâ confitebor ei.
Dominus fortitudo mea; et robur salutarium Christi sui est.	8. Dominus fortitudo plebis suæ, et protector salvationum Christi sui est.
Salva populum tuum, et benedic hæreditati tuæ : et pasce eos, et subleva eos usque in sempiternum.	9. Salvum fac populum tuum, Domine, et benedic hæreditati tuæ; et rege eos, et extolle illos usque in æternum.

7 *Refloruit caro mea :* Gavisum est cor meum : et in cantico meo. Hier.

8 *Fortitudo plebis suæ :* fortitudo eorum : Heb. unà litterulà *aïn* excisà, ut videtur : omnino enim lectio Vulgatæ melior. *Protector salvationum.* Salutem Christi sui, regis scilicet, confirmat.

PSALMUS XXVIII. MORALIS.

Dei ab alto intonantis veneratur majestatem, populum trepidantem consolatur.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Psalmus David.	1. Psalmus David, in consummatione tabernaculi.
Afferte Domino filios arietum; afferte Domino gloriam et imperium.	Afferte Domino, filii Dei; afferte Domino filios arietum.
Afferte Domino gloriam	2 Afferte Domino gloriam

1 *In consummatione :* sive ut habent 70. in exitu, ἐξοδίου *Tabernaculi :* qui titulus deest in Heb. et in Hexaplis. Theodor. Nonnulli satis commodè interpretantur, exeunte festo tabernaculorum. *Afferte Domino, filii Dei.* Deest hoc pulcherrimum initium in Heb. et apud Hier. Habet tamen Ch. quod indicio est olim in textu fuisse et excidisse.

2 *Honorem;* imperium : Hier. *In atrio...* in templo vel in magnificentià; eadem enim vox infrà 4.

nomini ejus; adorate Dominum in decore sancto.

et honorem, afferte Domino gloriam nomini ejus; adorate Dominum in atrio sancto ejus.

Vox Domini super aquas, Deus gloriæ intonuit; Dominus super aquas multas.

Vox Domini in fortitudine; vox Domini in decore.

Vox Domini confringentis cedros; et confringet Dominus cedros Libani.

Et disperget eas quasi vitulus; Libanus et Sarion, quasi filius rhinocerotis.

Vox Domini dividens flammas ignis; Vox Domini parturire faciens desertum; parturire faciet Dominus desertum Cades.

Vox Domini obstetricans cervis, et revelans saltus, et in templo ejus omnis loquetur gloriam.

3. Vox Domini super aquas, Deus majestatis intonuit; Dominus super aquas multas.

4. Vox Domini in virtute; vox Domini in magnificentiâ.

5. Vox Domini confringentis cedros: et confringet Dominus cedros Libani:

6. Et comminuet eas tanquam vitulum Libani: et dilectus quemadmodum filius unicornium.

7. Vox Domini intercidentis flammam ignis: 8. Vox Domini concutientis desertum: et commovebit Dominus desertum Cades.

9. Vox Domini præparantis cervos, et revelabit condensa, et in templo ejus omnes dicent gloriam.

3 *Vox Domini*: Sic Hebræi tonitruum vocant, de quo in sequentibus agitur. *Super aquas*: pluvio cœlo et imbre ingruente.

6 *Et comminuet eas*... et subsilire faciet, tanquam vitulum: Libanum et Sarion tanquam pullum unicornis: Heb. Sarion est mons Hermon. Deut. III. 9.

7 *Intercidentis*: dividens: Heb. dispersas flammas ejaculans: sic fulgur exprimitur.

8 *Concutientis desertum*: parturire faciens desertum: Hier. Propter versum sequentem, hæc ad vocem vel tonitruum meliùs referuntur quàm ad ipsum Deum.

9 *Præparantis cervos*, seu potiùs cervas: obstetricans: Hier. parturire faciens: ut præcedente versu. Terrore tonitrui cervas parturire rerum naturalium historici memorant. *Et in templo*... Terrore tonitrui concussi homines ad templum confluunt.

Dominus diluvium inhabitat, et sedebit Dominus rex in æternum.

Dominus fortitudinem populo suo dabit : Dominus benedicet populo suo in pace.

10. Dominus diluvium inhabitare facit, et sedebit Dominus rex in æternum.

11. Dominus virtutem populo suo dabit : Dominus benedicet populo suo in pace.

[10] *Dominus diluvium inhabitare facit:* inhabitat : Hier. Sedet in diluvio, ut in throno; quò inter pluvias ac tempestates, diluvii et ultionis divinæ meminerimus.

[11] *Dominus virtutem...* Sic minæ in spem et consolationem desinunt.

PSALMUS XXIX.

EUCHARISTICUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus cantici, ad dedicationem domûs David.

Exaltabo te, Domine, quoniam salvasti me, et non dilatasti inimicos meos super me.

Dominus Deus meus, clamavi ad te, et sanasti me.

Domine, eduxisti ex inferno animam meam; vivificasti me, ne descenderem in lacum.

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus cantici, in dedicatione domûs David.

2. Exaltabo te, Domine, quoniam suscepisti me, nec delectasti inimicos meos super me.

3. Domine Deus meus, clamavi ad te, et sanasti me.

4. Domine, eduxisti ab inferno animam meam; salvasti me à descendentibus in lacum.

[1] *In dedicatione domûs...* Cujus ritûs mentio habetur Deut. xx. 5. *Quis ædificavit domum, et non dedicavit eam?* Rectè autem referunt ad dedicationem domûs per Absalom pollutæ, cùm se, post res prosperas, in magnum incidisse periculum et ab eo liberatum esse, toto Psalmo testetur.

4 *Salvasti...* vivificasti me, ne descenderem in lacum : Hier.

Cantate Domino sancti ejus, et confitemini memoriæ sanctitatis ejus.	5. Psallite Domino sancti ejus, et confitemini memoriæ sanctitatis ejus.
Quoniam ad momentum est ira ejus, et vita in repropitiatione ejus; ad vesperum commorabitur fletus, et in matutino laus.	6. Quoniam ira in indignatione ejus, et vita in voluntate ejus. Ad vesperum demorabitur fletus, et ad matutinum lætitia.
Ego autem dixi in abundantiâ meâ : Non movebor in sempiternum.	7. Ego autem dixi in abundantiâ meâ : Non movebor in æternum.
Domine, in voluntate tuâ, posuisti monti meo fortitudinem; abscondisti faciem tuam à me, et factus sum conturbatus.	8. Domine, in voluntate tuâ, præstitisti decori meo virtutem. Avertisti faciem tuam à me, et factus sum conturbatus.
Ad Dominum clamabo, et Dominum deprecabor.	9. Ad te, Domine, clamabo, et ad Deum meum deprecabor.
Quæ est utilitas in sanguine	10. Quæ utilitas in sanguine

6 *Ira in indignatione.* Ad momentum est ira ejus. Hier. Ira Dei brevis est, amor jugis ac diuturnus. *Ad vesperum...* Hinc brevitas iræ apparet. Nota *vesperum* dici priùs, quia Hebræorum more, inde dies incipit.

7 *Dixi in abundantiâ meâ...* Florentibus rebus meis, putabam prosperitatem tantam nutare non posse, sed experimento didici totum in te esse positum.

8 *In voluntate tuâ;* pro arbitrio tuo. *Præstitisti decori meo,* gloriæ ac felicitati. *Virtutem;* robur, firmitudinem, unde sequitur : *avertisti faciem...* neque enim opus erat illatâ vi, sed tantùm subtractâ manu, imò aversis oculis, adeo totus à te pendebam. *Factus sum conturbatus.* Quo, non modò rerum perturbatio, verùm etiam animi fluctuatio designatur. At Hier. *decori meo:* monti meo, arci meæ Sion, quæ mihi, te favente, et præsidio et ornamento fuit.

9 *Clamabo;* seu potiùs, clamabam; nam refert quæ tunc dixerit.

meo, dum descendero in corruptionem?

Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?

Audi, Domine, et miserere meî; Domine, esto adjutor.

Convertisti planctum meum in chorum mihi; solvisti saccum meum, et accinxisti me lætitiâ:

Ut laudet te gloria, et non taceat. Domine Deus meus, in sempiternum confitebor tibi.

meo, dum descendo in corruptionem?

Numquid confitebitur tibi pulvis, aut annuntiabit veritatem tuam?

11. Audivit Dominus, et misertus est meî; Dominus factus est adjutor meus.

12. Convertisti planctum meum in gaudium mihi; conscidisti saccum meum, et circumdedisti me lætitiâ:

13. Ut cantet tibi gloria mea, et non compungar; Domine Deus meus, in æternum confitebor tibi.

10 *Corruptionem*: foveam: Heb. sepulcrum.

12 *In gaudium*: in chorum: Hier. in tripudium. *Saccum*, vestem lugubrem in lætam commutasti.

13 *Gloria mea*: lingua, ut passim. *Et non compungar*. Nihil supersit, quo remordear aut crucier. At Hier. non taceat: lingua. Alii: propterea cantabit tibi gloriam, et non tacebit; supple, quisque, impersonaliter, more Heb.

PSALMUS XXX.

EUCHARISTICUS ET DEPRECATORIUS.

Ab omnibus proditus, et à Saüle undique quasi indagine cinctus, in deserto Maon, nullâ spe fugæ, repente est expeditus, quòd in Deo spem omnem poneret. I. Reg. XXIII. 25, etc.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori Psalmus David.

In te, Domine, speravi,

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David pro extasi.

2. In te, Domine, speravi,

1 *Pro extasi*: ἐκστάσεως deest Heb. et in multis exemplaribus græcis: Theodor. Sumptum è versu 23. ubi 70. ἐν τῇ ἐκστάσει μου.

non confundar in æternum, in justitiâ tuâ salva me.

Inclina ad me aurem tuam velociter, libera me: esto mihi in lapidem fortissimum, et in domum munitam, ut salves me.

Quia petra mea, et munitio mea tu es, et propter nomen tuum dux meus eris, et enutries me.

Educes me de reti quod absconderunt mihi, quia tu fortitudo mea es.

In manu tuâ commendabo spiritum meum, redemisti me, Domine Deus veritatis.

Odisti custodientes vanitates frustrà; ego autem in Domino confisus sum.

Exultabo et lætabor in misericordiâ tuâ, quia vidisti afflictionem meam; cognovisti tribulationes animæ meæ.

Et non conclusisti me in manu inimici; statuisti in latitudine pedes meos.

Miserere meî, Domine,

non confundar in æternum; in justitiâ tuâ libera me.

3. Inclina ad me aurem tuam, accelera ut eruas me.

Esto mihi in Deum protectorem, et in domum refugii, ut salvum me facias.

4. Quoniam fortitudo mea et refugium meum es tu: et propter nomen tuum deduces me, et enutries me.

5. Educes me de laqueo hoc, quem absconderunt mihi, quoniam tu es protector meus.

6. In manus tuas commendo spiritum meum: redemisti me, Domine Deus veritatis.

7. Odisti observantes vanitates, supervacuè.

Ego autem in Domino speravi: 8. Exultabo, et lætabor in misericordiâ tuâ.

Quoniam respexisti humilitatem meam, salvasti de necessitatibus animam meam.

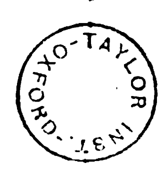
9. Nec conclusisti me in manibus inimici: statuisti in loco spatioso pedes meos.

10. Miserere meî, Domine,

7 *Odisti:* odi: Heb. *Supervacuè:* quasi diceret, vanitates vanissimas; quâ voce, ut idola plerumque, ita etiam sæpe res aliæ intelliguntur, queis homines vani niti solent. Vanitas autem, mendacium est; nec tantùm Hebræis, verum etiam Latinis.

8 *Quoniam respexisti humilitatem meam:* Cognovisti tribulationes: Hier.

9 *Nec conclusisti me.* Quanquam enim conclusus undique in Maon, tamen à te expeditus. Vide argumentum.

quoniam tribulor; caligavit in furore oculus meus, anima mea et venter meus.

Quia consumptæ sunt in mœrore vitæ meæ et anni mei in gemitu; infirmata est in iniquitate virtus mea, et ossa mea contabuerunt.

Apud omnes hostes meos factus sum opprobrium, et vicinis meis nimis, et timor notis meis; qui videbant me in plateis, fugiebant à me:

Oblivioni traditus sum quasi mortuus à corde; factus sum quasi vas perditum.

Audivi enim opprobrium

quoniam tribulor: conturbatus est in irâ oculus meus, anima mea, et venter meus.

11. Quoniam defecit in dolore vita mea, et anni mei in gemitibus.

Infirmata est in paupertate virtus mea, et ossa mea conturbata sunt.

12. Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium, et vicinis meis valde, et timor notis meis.

Qui videbant me, foràs fugerunt à me.

13 Oblivioni datus sum tanquam mortuus à corde.

Factus sum tanquam vas perditum:

14. Quoniam audivi vitu-

[10] *Conturbatus:* caligavit: Hier. *In irâ.* Ingentes animos adversùs invadentes hostes iram appellat Scriptura: Is. LXIII. 5. *Circumspexi, et non erat auxiliator: indignatio mea, ipsa auxiliata est mihi:* quòd tum Davidi nihil proderat, nullà evadendi spe, nisi Deus succurreret. *Venter meus:* interiora mea; et ita semper.

[12] *Super omnes...* apud Hier. coram adversariis. Sic ludibrio fuit inimicis; et, qui est miseriarum cumulus, horrori familiaribus. *Qui videbant me foràs:* qui videbant me in plateis, fugiebant à me: Hier. Vulgus omne me fugiebat, ne infortunii mei veluti contagio læderetur.

[13] *Oblivioni datus sum, tanquam mortuus à corde:* à corde tanquam mortuus; penitus excidi animis, ut solent mortui. *Tanquam vas perditum:* ex quo effluunt omnia: ipse confractus ac vilissimæ testæ loco habitus. *Audivi vituperationem multorum.* Sic fit: infortunati, etiam mali et imprudentes habentur. Vide à ℣. 11. varios miseriæ gradus. 1. ipse infirmus. 2 inimicis probro habitus. 3. etiam vicinis. 4. horrori notis. 5. à vulgo desertus. 6. oblivioni traditus. 7. rerum omnium inops. 8. omnium judicio condemnatus, ipso quoque audiente: quæ omnia contingunt, irato rege: tamen inde expeditus: quæ Dei potentia ac beneficentia est.

multorum, congregatione in circuitu, dum inirent consilium adversùm me, et ut auferrent animam meam cogitaverunt.

Ego autem in te speravi, Domine; dixi, Deus meus es tu.

In manu tuâ tempora mea; libera me de manu inimicorum meorum, et persequentium me.

Ostende faciem tuam super servum tuum: salva me in misericordiâ tuâ.

Domine, ne confundar, quoniam invocavi te: confundantur impii, taceant in inferno.

Muta fiant labia mendacii: quæ loquuntur contra justum dura, in superbiâ et despectione.

Quàm multa est bonitas tua, quam abscondisti timentibus te!

Operatus es sperantibus

perationem multorum commorantium in circuitu.

In eo dum convenirent simul adversùm me, accipere animam meam consiliati sunt.

15. Ego autem in te speravi, Domine: dixi, Deus meus es tu:

16. In manibus tuis sortes meæ.

Eripe me de manu inimicorum meorum, et à persequentibus me.

17. Illustra faciem tuam super servum tuum, salvum me fac in misericordiâ tuâ:

18. Domine non confundar, quoniam invocavi te.

Erubescant impii, et deducantur in infernum. 19. Muta fiant labia dolosa;

Quæ loquuntur adversùs justum iniquitatem, in superbiâ, et in abusione.

20. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam abscondisti timentibus te!

Perfecisti eis, qui sperant

[16] *Sortes meæ* : tempora mea : Hier. Antiquæ interpretationes apud Theodor. καιροί tempora; pro quo 70. κλῆροι : sortes. Tempora autem dicit sive prospera, sive adversa.

[18] *Deducantur* : taceant in inferno : Hier. moriantur.

[19] *In abusione* : despectione. Idem.

[20] *Quam abscondisti* : quam in mediis calamitatibus reservasti. *Perfecisti* : repete, quam *dulcedinem*. *In conspectu filiorum* : tanta est illa dulcedo, ut etiam aliis hominibus appareat.

in te; in conspectu filiorum hominum.

in te, in conspectu filiorum hominum.

Abscondes eos in protectione vultûs tui à duritiâ viri; abscondes eos in umbrâ à contradictione linguarum.

21. Abscondes eos in abscondito faciei tuæ à conturbatione hominum.

Proteges eos in tabernaculo tuo à contradictione linguarum.

Benedictus Dominus, quoniam mirabilem fecit misericordiam suam mihi, in civitate munitâ.

22. Benedictus Dominus; quoniam mirificavit misericordiam suam mihi in civitate munitâ.

Ego autem dixi in stupore meo; projectus sum de conspectu oculorum tuorum.

23. Ego autem dixi in excessu mentis meæ : projectus sum à facie oculorum tuorum.

Ergone audisti vocem deprecationis meæ : cùm clamarem ad te?

Ideo exaudisti vocem orationis meæ, dum clamarem ad te.

Diligite Dominum, om-

24. Diligite Dominum om-

[21] *In abscondito faciei tuæ;* in secreto, ubi faciem benignam, id est, favorem tuum tuis exhibes. *A contradictione linguarum;* à linguis maledicis.

[22] *In civitate munitâ.* Tam tutum me præstitisti, ac si essem in civitate munitâ.

[23] *In excessu mentis meæ :* ἐν τῇ ἐκστάσει μου 70. *Mentis;* additum : quod aliter latinus sermo ἔκστασιν exprimere non possit, nisi mentis excessum : Hier. Epist. ad Sun. Ubi etiam testatur in latinis olim codicibus lectum : *in pavore meo :* In Heb. autem haberi, in stupore et admiratione. Eadem vox hebrea habetur Psal. cxv. ubi Vulg. simpliciter vertit, in excessu : utrobique Hier. in stupore : qui idem ferè sonat ac mentis excessum, rapto animo extra se, propter vehementiam admirationis. Et certè versus sequentes sunt rapidissimi et concitatissimi motûs, quem rectè expressit Hier. Alii ex Heb. simpliciter, dum festinarem : à facie Saülis, scilicet. Frigidius : ut videtur, quàm hic locus poscat. *Projectus sum :* inde angor maximus, quòd se à Deo abjectum putaret. *Ideo exaudisti;* ergone exaudisti? Hier. Quod est admirantis, et huic loco magis congruit.

nes

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
sancti ejus : fideles servat Dominus : et retribuet his qui satis operantur superbiam.	nes sancti ejus, quoniam veritatem requiret Dominus, et retribuet abundanter facientibus superbiam.
Confortamini, et roboretur cor vestrum, omnes qui expectatis Dominum.	25. Vigiliter agite, et confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.

24 *Veritatem requiret Dominus* : fideles servat : Hier. *Facientibus superbiam*; superbè agentibus.

PSALMUS XXXI.

DEPRECATORIUS.

David æger, ut videtur, ac petens veniam, gratias agit pro remissione peccatorum, atque à Deo doctus, seque et alios ad meliora convertit.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
David eruditio.	Ipsi David intellectus.
Beatus cui dimissa est iniquitas, et absconditum est peccatum.	1. Beati quorum remissæ sunt iniquitates, et quorum tecta sunt peccata.
Beatus homo, cui non imputavit Dominus iniquitatem : nec est in spiritu ejus dolus.	2. Beatus vir, cui non imputavit Dominus peccatum, nec est in spiritu ejus dolus.

1 *Intellectus* : eruditio : Hier. Quo titulo, ubi occurrit, admonemur aliquid esse in Psalmo altius inquirendum considerandumque, præsertim ad informandos mores, ut patet ex v. 8, 9. Hîc ergo intelligenda in morbis pœna peccati; in solutione morbi, remissio peccatorum aliaque ad hunc locum spectantia. *Remissæ... tecta...* Notandæ variæ voces de remissione peccatorum. Ablata dicuntur, translata, occultata, non imputata, lota, purgata, deleta, quæ eòdem omnia recidunt.

2 *In spiritu ejus dolus.* Nec aliis, nec sibi imponit ipsi, ut solent, fictâ pœnitentiâ, nec ad vivum penetrante.

Quia tacui, attrita sunt ossa mea; in rugitu meo totâ die.

3. Quoniam tacui, inveteraverunt ossa mea, dum clamarem totâ die.

Die enim et nocte gravatur super me manus tua; versatus sum in miseriâ meâ, cùm exardesceret æstas jugiter.

4. Quoniam die ac nocte gravata est super me manus tua: conversus sum in ærumnâ meâ, dum configitur spina.

Peccatum meum notum faciam tibi; et iniquitatem meam non abscondi.

5. Delictum meum cognitum tibi feci; et injustitiam meam non abscondi.

Dixi: Confitebor scelus meum Domino; et tu misisti iniquitatem peccati mei.

Dixi: Confitebor adversùm me injustitiam meam Domino: et tu remisisti impietatem peccati mei.

Pro hâc orabit omnis misericors ad te: tempus inveniens, ut cùm inundaverint

6. Pro hâc orabit ad te omnis sanctus in tempore opportuno.

[3] *Tacui:* peccata mea, de quibus suprà, quo silentio pejus habuit. Nam ut præclarè Tertul. lib. de Pœnit. *Quantùm confessio peccata levat, tantùm dissimulatio exaggerat. Inveteraverunt ossa mea;* attrita sunt; Hier. Vires consumptæ sunt clamoribus continuis quibus, de ægritudine queror: vide infrà 5.

[4] *Conversus sum in ærumnâ*: versatus sum in miseriâ meâ: Hier. hàc et illàc jactatus. *Dum configitur spina:* dolores acutissimi: ad hæc stimuli conscientiæ. At Heb. versus est succus meus in siccitates æstivas, id est, morbo contabui, ut æstu gramina.

[5] *Delictum:* quo gravabar. *Cognitùm tibi feci:* confessus sum. Eâ mente fui, ut sponte confiterer etiam si ignorares, tanta tuî fiducia inerat. *Dixi: Confitebor:* cùm ægritudinem deplorarem, ac de peccatis tacerem, sup. v. 3. manus me tua opprimebat: ubi vox confitentis erupit, tu dimisisti, etc. *dixi, Confitebor... et tu remisisti.* Re nondum expletâ, ipso proposito confitendi, inflexus es ad veniam; *audiens vocem confessionis in corde, antequàm voce proferretur.* Aug.

[6] *Pro hâc:* pro hoc; femin. pro neutro: notus hebraismus: vide Ps. XXVI. 4. *Omnis sanctus.* Nota preces pro ægrotis in cœtu fidelium. *Verumtamen:* ideo: eò quòd sancti pro me orent. *Non approximabunt;* aquæ scilicet de quibus sermo, id est, calamitates.

aquæ multæ, ad illum non accedant.

Tu es protectio mea, ab hoste custodie me, laus mea salvans : circumdabis me. Semper.

Docebo te, et monstrabo tibi viam per quam ambules; cogitabo de te oculo meo.

Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intelligentia.

In camo et fræno maxillas eorum constringe, qui non accedunt ad te.

Multi dolores impii; confidentem autem in Domino misericordia circumdabit.

Lætamini in Domino, et exultate, justi, et laudate eum, omnes recti corde.

Verumtamen in dilavio aquarum multarum, ad eum non approximabunt.

7. Tu es refugium meum à tribulatione, quæ circumdedit me : exultatio mea, erue me à circumdantibus me.

8. Intellectum tibi dabo, et instruam te in viâ hâc, quâ gradieris, firmabo super te oculos meos.

9. Nolite fieri sicut equus et mulus, quibus non est intellectus.

In camo et fræno maxillas eorum constringe, qui non approximant ad te.

10. Multa flagella peccatoris; sperantem autem in Domino misericordia circumdabit.

11. Lætamini in Domino, et exultate, justi, et gloriamini, omnes recti corde.

7 *A tribulatione*... ab hoste custodies me : Hier.

8 *Intellectum tibi dabo :* docebo : Idem. In morbis scilicet, in calamitatibus, quibus vel maximè erudimur. Deus hic inducitur loquens, ac precibus afflicti hominis respondens. *Firmabo super te oculos meos;* te attentè aspiciam, ut consulam calamitati tuæ.

9 *Nolite fieri sicut equus et mulus. Homo enim cùm in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus.* Ps. XLVIII. 13. Rebus prosperis inflatus, ac bellnino more insolescens, morbis et calamitatibus fractus, meliora docetur. *In camo et fræno,* eò quòd calamitatibus frænantur cupiditates. *Maxillas eorum constringe;* vi comprime, atque adige ad te, Domine, eos qui verbis tuis non moventur.

10 *Flagella :* dolores : Hier. Multis doloribus, calamitatibus, morbis, impius coercetur ac punitur.

PSALMUS XXXII.

LAUDIS AC SPEI.

Fideles hortatur ad laudandum alacriter creatorem omnium, ac præsidem et custodem Deum. Planè sine titulo in Hebræo.

VERSIO S. HIERONYMI.

LAUDATE, justi, Dominum, rectos decet laudatio.

Confitemini Domino in citharâ; in psalterio decachordo cantate ei.

Cantate ei canticum novum; diligenter psallite in jubilo.

Quoniam rectum est verbum Domini, et omne opus ejus in fide.

Diligit justitiam et judicium: misericordiâ Domini plena est terra.

Verbo Domini cœli firmati

VERSIO VULGATA.

Psalmus David.

1. EXULTATE, justi in Domino: rectos decet collaudatio.

2. Confitemini Domino in citharâ; in psalterio decem chordarum psallite illi.[1]

3. Cantate ei canticum novum; bene psallite ei in vociferatione.

4. Quia rectum est verbum Domini, et omnia opera ejus in fide.

5. Diligit misericordiam et judicium; misericordiâ Domini plena est terra.

6. Verbo Domini cœli fir-

[1] *Rectos decet collaudatio. Peccatori enim dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas?* Ps. XLIX. 16. *Nec est speciosa laus in ore peccatoris.* Eccli. XV. 9.

[2] *In citharâ : cinnor,* Heb. unde cinyra instrumentum musicum. *Psalterio :* Nablio : *Nebel,* Heb. et ita passim.

[3] *Psallite... in vociferatione :* in jubilo : Hier. illud, *psallere*, est fides tangere; vociferari autem, seu jubilare, est vocem comitem addere.

[4] *In fide :* fideliter implet promissa.

[5] *Diligit misericordiam :* justitiam : Heb.

[6] *Verbo Domini.* Est Dominus et Verbum et Spiritus; sanctaque Trinitas mysticè adumbrata. *Firmati sunt :* facti sunt : Heb. *Virtus*

sunt, et spiritu oris ejus omnis ornatus eorum.

mati sunt, et spiritu oris ejus omnis virtus eorum.

Congregans quasi in utre aquas maris, ponens in thesauris abyssos.

7. Congregans sicut in utre aquas maris, ponens in thesauris abyssos.

Timeat Dominum omnis terra; ipsum formident universi habitatores orbis.

8. Timeat Dominum omnis terra; ab eo autem commoveantur omnes inhabitantes orbem.

Quia ipse dixit, et factus est; ipso præcipiente stetit.

9. Quoniam ipse dixit, et facta sunt; ipse mandavit, et creata sunt.

Dominus dissolvit consilium gentium, irritas facit cogitationes populorum.

10. Dominus dissipat consilia gentium; reprobat autem cogitationes populorum, et reprobat consilia principum.

Consilium Domini in æternum stabit, cogitationes cordis ejus in generatione et generatione.

11. Consilium autem Domini in æternum manet, cogitationes cordis ejus in generatione et generationem.

Beata gens, cujus Dominus Deus ejus; populus, quem elegit in hæreditatem sibi.

12. Beata gens, cujus est Dominus Deus ejus: populus, quem elegit in hæreditatem sibi.

eorum : ornatus : Hier. exercitu : Heb. Sabaa : sic passim vocantur sidera.

7 *Congregans sicut in utre.* Alludit ad illud : *Congregentur aquæ in locum unum :* Gen. 1. 9. *Ponens in thesauris abyssos :* profunda maris imperscrutabilia, tanquam in penu suà habens.

8 *Ab eo... commoveantur :* ipsum formident : Hier.

9 *Ipse dixit... ipse mandavit :* at Hier. ex Heb. Ipse dixit, et factus est : (orbis scilicet) ipso præcipiente stetit, quo significetur, Deo jubente, res et primitus factas, et postea conservatas.

10 *Et reprobat consilia principum :* deest Hier. Sed hic ut et alibi, sæpe Hebræus ex 70 supplendus videtur.

11 *Consilium... Domini in æternum :* consilia hominum fluxa; Dei firma et æterna sunt.

De cœlo respexit Dominus, vidit omnes filios Adam.

13. De cœlo respexit Dominus : vidit omnes filios hominum.

De firmissimo solio suo perspexit ad universos habitatores terræ.

14. De præparato habitaculo suo respexit super omnes qui habitant terram.

Fingens pariter cor eorum, intelligens omnia opera eorum.

15. Qui finxit sigillatim corda eorum; qui intelligit omnia opera eorum.

Non salvatur rex in multitudine exercitûs, nec fortis liberabitur in multitudine virtutis.

16. Non salvatur rex per multam virtutem, et gigas non salvabitur in multitudine virtutis suæ.

Fallax equus ad salutem, et in multitudine virtutis suæ non salvabit.

17. Fallax equus ad salutem, in abundantiâ autem virtutis suæ non salvabitur.

Ecce oculus Domini super timentes eum, ad expectantes misericordiam ejus :

18. Ecce oculi Domini super metuentes eum, et in eis qui sperant super misericordiâ ejus :

Ut eruat de morte animas eorum, et vivificet eos in fame.

19. Ut eruat à morte animas eorum, et alat eos in fame.

Anima nostra expectavit

20. Anima nostra sustinet

13 *De cœlo respexit...* Adverte graphicam descriptionem Dei ab altissimo solio res humanas intuentis.

14 *De præparato habitaculo :* firmissimo solio : Hier.

15 *Qui finxit sigillatim corda eorum :* ideo non tantùm universis, sed etiam singulis intentus : unde subdit : *qui intelligit omnia opera eorum.*

16 *Per multam virtutem :* in multitudine exercitûs : Hier. *Gigas :* potens : Heb. *Virtutis :* roboris : Heb. ita et ỳ. 17. Sensus est : quid validius, quàm rex ingentibus cinctus copiis; ipse fortis ac prævalido corpore ? Et tamen nec sic satis tutus.

17 *Fallax equus ad salutem :* ad expediendum equitem, vires ei præter spem suppetunt. *Non salvabitur :* salvabit : Hier. Non liberabit equitem, licet eo maximè in bello confidentem. Sic Prov. XXI. 31. *Equus paratur ad diem belli; Dominus autem salutem tribuit.*

Dominum, auxilium nostrum, et clypeus noster est.

In ipso enim lætabitur cor nostrum, quia in nomine sancto ejus speravimus.

Fiat misericordia tua, Domine, super nos, sicut expectavimus in te.

Dominum; quoniam adjutor et protector noster est.

21. Quia in eo lætabitur cor nostrum, et in nomine sancto ejus speravimus.

22. Fiat misericordia tua, Domine, super nos, quemadmodum speravimus in te.

PSALMUS XXXIII.

MORALIS.

VERSIO S. HIERONYMI.

David. Quando commutavit os suum coram Abimelech, et ejecit eum, et abiit.

Benedicam Dominum in omni tempore, semper laus ejus in ore meo.

In Domino laudabitur anima mea, audient mites, et lætentur.

Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus pariter.

Quæsivi Dominum, et exaudivit me, et de omnibus angustiis meis liberavit me.

VERSIO VULGATA.

1. Davidi, cùm immutavit vultum suum coram Achimelech, et dimisit eum, et abiit. (*I. Reg.* 21.)

2. Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus ejus in ore meo.

3. In Domino laudabitur anima mea; audiant mansueti et lætentur.

4. Magnificate Dominum mecum, et exaltemus nomen ejus in idipsum.

5. Exquisivi Dominum, et exaudivit me, et ex omnibus tribulationibus meis eripuit me.

[1] *Cùm immutavit vultum suum*: insanum se finxit. *Coram Achimelech*: Abimelech: Heb. sed omnino Vulgata præstat. Hæc enim egit David coram Achis rex Geth: habetur hæc historia I. Reg. XXI. 13. David ergo à tanto periculo liberatus, innocentiæ custodem Deum et iniquitatis ultorem acerrimum prædicat. Psalmus hic est acrosticus.

[4] *In idipsum*: pariter.

Aspicite ad eum et confluite, et vultus vestri non confundentur.

Hic pauper clamavit, et Dominus exaudivit, et de omnibus tribulationibus ejus salvavit eum.

Circumdat Angelus Domini in gyro timentes eum, et eruet eos.

Gustate et videte quoniam bonus Dominus; beatus vir, qui sperat in eo.

Timete Dominum, sancti ejus; quoniam non est inopia timentibus eum.

Leones indiguerunt, et esurierunt; quærentibus autem Dominum non deerit omne bonum.

Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos.

Quis est vir qui velit vitam, diligens dies videre bonos?

Custodi linguam tuam à malo, et labia tua ne loquantur dolum.

Recede à malo, et fac bonum; quære pacem, et persequere eam.

6. Accedite ad eum, et illuminamini, et facies vestræ non confundentur.

7. Iste pauper clamavit, et Dominus exaudivit eum, et de omnibus tribulationibus ejus salvavit eum.

8. Immittet Angelus Domini in circuitu timentium eum, et eripiet eos.

9. Gustate, et videte quoniam suavis est Dominus; beatus vir, qui sperat in eo.

10. Timete Dominum, omnes sancti ejus; quoniam non est inopia timentibus eum.

11. Divites eguerunt, et esurierunt; inquirentes autem Dominum non minuentur omni bono.

12. Venite, filii, audite me, timorem Domini docebo vos.

13. Quis est homo qui vult vitam, diligit dies videre bonos?

14. Prohibe linguam tuam à malo, et labia tua ne loquantur dolum.

15. Diverte à malo, et fac bonum; inquire pacem, et persequere eam.

[6] *Accedite... facies vestræ* : Heb. sic invertit : aspiciant ad eum, et facies eorum non confundentur.

[8] *Immitet... in circuitu.* Circumdat : Hier. Castra metabitur : Heb. et 70.

[11] *Divites* : Leones : Heb. id est, rapaces, violenti, qualis Saül et Philisthæi quorum é manibus ereptus est David.

[13] *Dies videre bonos?* beatos, fortunatos dies ad videndum bonum : Heb.

Oculi Domini ad justos, et aures ejus ad clamores eorum.

16. Oculi Domini super justos, et aures ejus in preces eorum.

Vultus Domini super facientes mala, ut perdat de terrâ memoriam eorum.

17. Vultus autem Domini super facientes mala; ut perdat de terrâ memoriam eorum.

Clamaverunt, et Dominus exaudivit, et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

18. Clamaverunt justi, et Dominus exaudivit eos, et ex omnibus tribulationibus eorum liberavit eos.

Juxta est Dominus contritis corde, et confractos spiritu salvabit.

19. Juxta est Dominus iis, qui tribulato sunt corde, et humiles spiritu salvabit.

Multæ tribulationes justi, et ex omnibus illis liberabit eum Dominus.

20. Multæ tribulationes justorum, et de omnibus his liberabit eos Dominus.

Custodit omnia ossa ejus, unum ex eis non confringetur.

21. Custodit Dominus omnia ossa eorum: unum ex his non conteretur.

Interficiet impium malitia, et odientes justum culpabuntur.

22. Mors peccatorum pessima, et qui oderunt justum, delinquent.

Redimet Dominus animas servorum suorum, et non peccabunt omnes sperantes in eo.

23. Redimet Dominus animas servorum suorum, et non delinquent omnes qui sperant in eo.

17 *Vultus Domini:* id est, ira, ut sæpe videmus.

18 *Clamaverunt justi:* deest *justi* Heb. sed rectè suppletum ex antecedentibus.

19 *Iis, qui tribulato sunt corde:* contritis corde: Hier. afflictis ac mœrentibus.

21 *Omnia ossa eorum:* artus omnes, et artuum substentacula; quare undique, et ab omni ictu tutus.

22 *Mors peccatorum...* Interficiet impium malitia: Hier. ut non modò malè pereant, sed etiam ipsi sibi accersant interitum.

23 *Non delinquent:* non deficient, non vastabuntur: Heb.

PSALMUS XXXIV.

DEPRECATORIUS.

David insidiis et calumniis impetitus, cùm Saülem et alios inimicos nec patientiâ, nec fusis pro illis precibus lenire posset, non tamen ulciscitur, sed Deum implorat judicem. Quæ omninò congruunt ei loco, ubi David in speluncâ delitescens, Saüli pepercit, oram chlamydis præcidit. I. Reg. XXIV. 5.

VERSIO S. HIERONYMI.

David.

Judica, Domine, adversarios meos pugna contra impugnantes me.

Apprehende scutum et hastam, et consurge in auxilium meum.

Evagina gladium, et præoccupa ex adverso persequentem me; dic animæ meæ: Salus tua ego sum.

Confundantur et reve-

VERSIO VULGATA.

Ipsi David.

1. Judica, Domine, nocentes me, expugna impugnantes me.

2. Apprehende arma et scutum, et exurge in adjutorium mihi.

3. Effunde frameam, et conclude adversùs eos qui persequuntur me; dic animæ meæ: Salus tua ego sum.

4. Confundantur et reve-

[1] *Judica... nocentes me*: litiga cum litigantibus mecum: Heb. causam meam in Saülem et adversarios suscipe. Quæ sanè eò pertinent, ut ultionem permittat Deo, ipse à vindictâ purus. Sic enim Saülem alloquitur: *Judicet Dominus inter me et te: manus autem mea non sit in te.* Et iterum: *Sit Dominus judex, et judicet inter me et te: videat et judicet causam meam, et eruat me de manu tuâ.* I. Reg. XXIV. 13, 16. quæ omnino huic loco congruunt.

[2] *Apprehende arma et scutum*: scutum et hastam: Hier. quo et me tuearis, et ulciscaris hostes: Deus enim pro eo militat, qui ultionem illi, non sibi, tribuit.

[3] *Effunde frameam*: evagina gladium: Hier. expedi lanceam: Heb. *et conclude*: et præoccupa, etc. Hier. quod est egregiè pugnantis, et prævertentis ictus. *Dic animæ meæ*: intus, arcanâ illâ spiritûs voce.

reantur, qui quærunt animam meam.

Convertantur retrorsum, et confundantur, qui cogitant malum mihi.

Fiant sicut pulvis ante faciem venti, et Angelus Domini impellat.

Sit via eorum tenebræ et lubricum, et Angelus Domini persequatur eos.

Quia frustrà absconderunt mihi insidias retis sui, sine causâ foderunt animæ meæ.

Veniat ei calamitas quam ignorat, et rete suum quod abscondit comprehendat eum, et cadat in laqueum.

Anima autem mea exultabit in Domino, et lætabitur in salute suâ.

Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tuî? eripiens inopem à validiore, et pauperem et mendicum à violento.

reantur, quærentes animam meam.

Avertantur retrorsum, et confundantur cogitantes mihi mala.

5. Fiant tanquam pulvis ante faciem venti, et Angelus Domini coarctans eos.

6. Fiat via illorum tenebræ et lubricum, et Angelus Domini persequens eos.

7. Quoniam gratìs absconderunt mihi interitum laquei sui; supervacuè exprobraverunt animam meam.

8. Veniat illi laqueus quem ignorat, et captio, quam abscondit, apprehendat eum; et in laqueum cadat in ipsum.

9. Anima autem mea exultabit in Domino, et delectabitur super salutari suo.

10. Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi?

Eripiens inopem de manu fortiorum ejus, egenum et pauperem à diripientibus eum.

5 6 *Et Angelus Domini...* « Horrenda via! Tenebras solas quis non » horreat? lubricum solum quis non paveat? in tenebris et lubrico » quà is? ubi pedem figis? » Aug. (in hunc Ps. serm. 1, n. 9.) Et instat prætereà: *Angelus Domini*, malus, ut puto: *ut non possint stare*. Idem. Morali sensu: « *tenebræ*, ignorantia: *lubricum*, luxuria. » Idem. Præter incentiva vitiorum, tentator urget, nec quiescere sinit.

7 *Gratis... supervacuè*: sine causâ, non lacessiti: eadem utrobique vox: Heb. *Interitum laquei sui*: laqueum suum exitialem. *Exprobraverunt animam meam:* foderunt animæ meæ: Hier. insidiati sunt: Ch.

8 *Laqueus*: calamitas: Hier.

10 *Omnia ossa mea*: totis viribus et ex intimis medullis dicam.

Surgentes testes iniqui, quæ nesciebam interrogabant me.

11. Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me.

Reddebant mihi mala pro bono; sterilitatem animæ meæ.

12. Retribuebant mihi mala pro bonis; sterilitatem animæ meæ.

Ego autem cùm infirmarer ab eis, induebar cilicio; humiliabam in jejunio animam meam, et oratio mea in sinum meum revertetur.

13. Ego autem cùm mihi molesti essent, induebar cilicio.

Humiliabam in jejunio animam meam, et oratio mea in sinu meo convertetur.

Quasi ad amicum, quasi ad fratrem meum sic ambulabam; quasi lugens mater, tristis incurvabar.

14. Quasi proximum, et quasi fratrem nostrum, sic complacebam; quasi lugens et contristatus, sic humiliabar.

Et in infirmitate meâ lætabantur et congregabantur; collecti sunt adversùm me percutientes, et nesciebam, scindentes, et non tacentes.

15. Et adversùm me lætati sunt, et convenerunt; congregata sunt super me flagella, et ignoravi.

[12] *Sterilitatem* : orbitatem : Heb. ut me orbum et inopem facerent.

[13] *Cùm mihi molèsti essent.* Congruit Hier. Heb. Ch. Syr. Cùm ipsi infirmarentur, cùm vehementissimè laborarent, non gravavi oppressos; quin potiùs ad preces me contuli, pro ipsis quoque Deo supplicans, ut docent sequentia. *Oratio mea in sinu meo...* in sinum meum revertebatur : Hier. Secretas fundebam preces; vel, ea ipsis imprecabar, quæ mihi evenire optarem; sic enim agebat. Vide ÿ. seq. vide etiam Præf. cap. 1. n. 13.

[14] *Quasi proximum :* quasi ad amicum, quasi ad fratrem meum, sic ambulabam, etc. Hier. Nihil mali cogitans adversùs malos, imò fausta omnia ut amicis, ut fratribus, evenire optans. *Quasi lugens :* quasi lugens matrem, tristis incurvabar : Hier. Tanta inerat caritas erga infensos quosque, ut etiam laborantes æquè lugeret ac matrem.

[15] *Et adversùm me...* et in infirmitate meâ, etc. ut apud Hier. usque ad ÿ. 17. (scindentes, et non tacentes, etc. ex Hier.) proscin-

In simulatione verborum fictorum, frendebant contra me dentibus suis.

16. Dissipati sunt, nec compuncti, tentaverunt me; subsannaverunt me subsannatione, frenduerunt super me dentibus suis.

Domine, quanta videbis? converte animam meam à calamitatibus suis, à leonibus solitariam meam.

17. Domine, quando respicies? restitue animam meam à malignitate eorum, à leonibus unicam meam.

Confitebor tibi in ecclesiâ grandi; in populo forti laudabo te.

18. Confitebor tibi in ecclesiâ magnâ, in populo gravi laudabo te.

Non lætentur super me inimici mei mendaces; odientes me frustrà conniventes oculo.

19. Non supergaudeant mihi qui adversantur mihi iniquè, qui oderunt me gratìs, et annuunt oculis.

Non enim pacem loquuntur, sed in rapinâ terræ, verba fraudulenta concinnant.

20. Quoniam mihi quidem pacificè loquebantur, et in iracundiâ terræ loquentes, dolos cogitabant.

Et dilataverunt super me

21. Et dilataverunt super

dentes me contumeliis, neque id clam habentes; quippe professi odium, interdum tamen blanda simulantes, sed insultantium more.

[17] *A malignitate eorum* : à calamitatibus suis : Hier. *Unicam meam* : animam.

[18] *In ecclesiâ magnâ.* Rectè : dignus piorum cœtibus, qui nemini machinatur malum; omnes, atque etiam adversarios, fraternâ caritate complexus. *In populo gravi*; denso, multo.

[19] *Qui adversantur...* inimici mei mendaces : Hier. *Annuunt oculis* : sic ille deceptor Prov. VI. 13, 14. *annuit oculis, terit pede, digito loquitur, pravo corde machinatur malum*; multis interim sinceræ familiaritatis indiciis.

[20] *Quoniam mihi quidem...* non enim pacem loquuntur : Hier. *Et in iracundiâ terræ* : Hier. in rapinâ terræ : *Dolos cogitabant*; fraudulenta verba concinnant, idem : ita se gerunt, ita dolosè agunt, ut solent iracundi terræ, rapaces violentique homines, qui in terrâ passim occurrunt. Alii ex Heb. sic : super quietos terræ verba dolosa excogitant.

os suum, dixerunt : Vah, vah, vidit oculus noster.

Vidisti, Domine, ne taceas ; Domine, ne elongeris à me.

Consurge et vigila in judicium meum : Deus meus et Dominus meus, in causam meam.

Judica me secundùm justitiam tuam, Domine Deus meus, et ne insultent mihi.

Nec dicant in corde suo : Vah animæ nostræ : nec dicant : Absorbuimus eum.

Confundantur et revereantur pariter qui lætantur in afflictione meâ, induantur confusione et verecundiâ, qui magnificantur super me.

Laudent et lætentur qui volunt justitiam meam : et dicant semper : Magnificetur Dominus, qui vult pacem servi sui.

Et lingua mea meditabitur justitiam tuam, totâ die laudem tuam.

me os suum; dixerunt: Euge, euge, viderunt oculi nostri.

22. Vidisti, Domine, ne sileas : Domine, ne discedas à me.

23. Exurge et intende judicio meo, Deus meus et Dominus meus, in causam meam.

24. Judica me secundùm justitiam tuam, Domine Deus meus, et non supergaudeant mihi.

25. Non dicant in cordibus suis : Euge, euge, animæ nostræ, nec dicant : Devoravimus eum.

26. Erubescant et revereantur simul, qui gratulantur malis meis.

Induantur confusione et reverentiâ, qui magna loquuntur super me.

27. Exultent et lætentur qui volunt justitiam meam, et dicant semper : Magnificetur Dominus, qui volunt pacem servi ejus.

28. Et lingua mea meditabitur justitiam tuam, totâ die laudem tuam.

[21] *Euge, euge* : quod est adhortantis, tanquam seipsi ad scelera adhortentur : alii, vah, vah ; quod est indignantis et insultantis.

[26] *Erubescant et revereantur* : pudefiant. *Reverentiâ* : ignominiâ ; quâ de re vide Præf. cap. I. n. 14. et in Ps. VI. 11.

PSALMUS XXXV. MORALIS.

Impiorum, qualis erat Saül, profunda malitia; Dei profunda judicia in malos, et effusa in bonos misericordia.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Pro Victoriâ, servo Domini David.	1. In finem, servo Domini ipsi David.
Dixit scelus impii in medio cordis ejus, non esse timorem Dei ante oculos ejus.	2. Dixit injustus ut delinquat, in semetipso; non est timor Dei ante oculos ejus.
Quia dolosè egit adversùs eum in oculis suis; ut inveniret iniquitatem ejus ad odiendum.	3. Quoniam dolosè egit in conspectu ejus; ut inveniatur iniquitas ejus ad odium.
Verba oris ejus iniquitas et dolus : cessavit cogitare benefacere.	4. Verba oris ejus iniquitas et dolus : noluit intelligere ut benè ageret.
Iniquitatem cogitat in cubili suo, stabit in viâ non bonâ; malum non abjiciet.	5. Iniquitatem meditatus est in cubili suo; astitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non audivit.
Domine, in cœlo miseri-	6. Domine, in cœlo mise-

2 *Dixit injustus :* impius. *Ut delinquat, in semetipso :* dixit in semetipso ut delinquat; destinatâ malitiâ machinatur scelus.

3 Quoniam dolosè... dolosè egit adversùs eum (Deum) in oculis suis : Hier. Sibi blanditur, quasi Deo ipsi possit imponere. *Ut inveniatur... ejus ad odium.* Ita ut odiosa fiat iniquitas ejus : nullâ excusatione, cùm non animi impotentiâ, non ignorantiâ, non fragilitate naturæ, aut humanâ aliâ infirmitate peccet, sed deliberato consilio ac malitiâ merâ : unde sequitur :

5 *Iniquitatem meditatus est in cubili suo.* Non diu, non noctu ab iniquitate desistit, nec impetu quodam abreptus, sed deditâ operâ : talis videtur fuisse Saül, invidiâ datus in reprobum sensum.

6 *Domine in cœlo misericordia tua.* Hominis profundæ malitiæ

cordia tua; fides tua usque ad nubes.

Justitia tua quasi montes, Domine, judicia tua abyssus multa; hominem et jumentum salvos facies, Domine.

Quàm pretiosa est misericordia tua, Domine! et filii Adam in umbrâ alarum tuarum sperabunt.

Inebriabuntur de pinguedine domûs tuæ, et torrente deliciarum tuarum potabis eos.

Quoniam tecum est fons

ricordia tua, et veritas tua usque ad nubes.

7. Justitia tua sicut montes Dei; judicia tua abyssus multa.

Homines et jumenta salvabis, Domine:

8. Quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam, Deus!

Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum sperabunt.

9. Inebriabuntur ab ubertate domûs tuæ, et torrente voluptatis tuæ potabis eos.

10. Quoniam apud te est

opponit Dei infinitatem bonitatem : ac postea, justitiam. *Veritas tua :* fides in promissis, atque adeò in minis. *Usque ad nubes* extollitur, omnibus conspicua.

7 *Justitia tua sicut montes Dei :* sicut montes excelsissimi, sic eminet suo tempore ac loco; sed interim, *Judicia tua abyssus :* justitia quidem eminet; modus autem exequendæ justitiæ comprehendi non potest : consilia enim tua per arcana et inaccessa se evolvunt : sic Saülem intemperiis agi, ac reprobum licèt, diutissimè regnare sinis. *Homines et jumenta :* etiam ad bruta providentia tua se extendit, idque hominum gratiâ, quibus utilia sunt.

8 *Quemadmodum multiplicasti!* Admirantis et exclamantis : unde Hier. quàm pretiosa misericordia tua! quàm dives, cùm etiam ad jumenta perveniat : quantò magis ad homines : unde subdit : *Filii autem hominum in tegmine alarum tuarum...* singulari præsidio tuti, quod pertinet ad securitatem, sequentia verò ad copiam.

9 *Inebriabuntur... et torrente voluptatis...* exundantibus bonis, amore tuo delectabuntur, prævio quidem lumine veritatis, hinc subjicit :

10 *In lumine tuo videbimus lumen :* à te illuminati, æternæ veritatis lumen videbimus, ut Ps. CXVIII. 18. *Revela oculos meos, et con-*

vitæ

vitæ, in lumine tuo videbimus lumen.

Attrahe misericordiam tuam scientibus te, et justitiam tuam rectis corde.

Non veniat mihi pes superbiæ, et manus impiorum ne me commoveat.

Ibi ceciderunt operantes iniquitatem; expulsi sunt, et non potuerunt surgere.

fons vitæ, et in lumine tuo videbimus lumen.

11. Prætende misericordiam tuam scientibus te, et justitiam tuam his qui recto sunt corde.

12. Non veniat mihi pes superbiæ, et manus peccatoris non moveat me.

13. Ibi ceciderunt qui operantur iniquitatem, expulsi sunt, nec potuerunt stare.

siderabo mirabilia, etc. 37. *In viâ tuâ vivifica me :* 144. *Intellectum da mihi, et vivam.*

[12] *Pes superbiæ :* Non accedant ad mè superbi. Sic, *Quàm pulchri pedes evangelizantium pacem!...* Isa. LII. 7.

[13] *Ibi ceciderunt,* quò me impellebant; in immanem ruinam. Sic Saüli contigit. *Nec potuerunt stare :* surgere; Hier. immedicabiliter corruent.

PSALMUS XXXVI. MORALIS.

Dei auxilio tutis impiorum non invidenda felicitas. Acrosticus.

VERSIO S. HIERONYMI.

David.

Noli contendere cum malignis, neque æmuleris facientes iniquitatem.

Quoniam sicut herba velociter conterentur, et sicut olus viride marcescent.

Spera in Domino, et fac bonum, peregrinare in ter-

VERSIO VULGATA.

Psalmus ipsi David.

1. Noli æmulari in malignantibus, neque zelaveris facientes iniquitatem.

2. Quoniam tanquam fœnum, velociter arescent: et quemadmodum olera herbarum citò decident.

3. Spera in Domino, et fac bonitatem, et inhabita ter-

[1] *Noli æmulari.* Ne succenseas improbis. Ne æmuleris iniquos; Heb.

rà, et pascere fide; et delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.

ram, et pasceris in divitiis ejus.

4. Delectare in Domino, et dabit tibi petitiones cordis tui.

Volve super Dominum viam tuam, et confide in eo, et ipse faciet.

5. Revela Domino viam tuam, et spera in eo, et ipse faciet.

Et educet sicut lumen justitiam tuam, et judicium tuum sicut meridiem.

6. Et educet quasi lumen justitiam tuam, et judicium tuum tanquam meridiem:

Tace Domino, expecta eum, noli contendere adversùs eum qui proficit in viâ suâ, adversùm virum qui facit quæ cogitat.

7. Subditus esto Domino, et ora eum.

Noli æmulari in eo, qui prosperatur in viâ suâ, in homine faciente injustitias.

Dimitte iram, et derelinque furorem, noli contendere ut malefacias.

8. Desine ab irâ, et derelinque furorem; noli æmulari ut maligneris.

Quoniam qui malefaciunt, interibunt; expectantes autem Dominum, ipsi hæreditabunt terram.

9. Quoniam qui malignantur, exterminabuntur; sustinentes autem Dominum, ipsi hæreditabunt terram.

[3] *Pasceris in divitiis*... pascere fide; (veritate) Hier. Nutri te eâ, memor Dei tibi terram polliciti, pluviam ac feracitatem pro tuâ pietate tribuentis.

[4] *Delectare in Domino*... Hoc illud est, fide pasci, atque ejus amore frui, nec metu pœnæ agi, sed amore ac delectatione justitiæ, nec coactè, sed sponte, quod est delectari: hoc autem est in potestate, aspirante Dei gratiâ, unde jubet: *delectare: et dabit tibi petitiones*... amanti scilicet, ejusque veritate ac bonitate se oblectanti.

[5] *Revela*... Sic. Ch. At Hier. Volve super Dominum viam tuam. Ejus lege, tanquam cardine innitatur vita tua.

[6] *Et educet quasi lumen*... pietate tuâ, Deique de te judicio explendesces.

[7] *Subditus esto Domino:* tace Domino; Hier. Quod est obedientis, nec usquam obloquentis. *Ora:* expecta: Idem: quod est etiam orantis, sperantis, patientis. *Noli æmulari:* ne succenseas; ne invideas; ut suprà. *Injustitias:* versutias, dolum, Heb.

[8] *Desine ab irâ*... quâ velut Deo succenses, et in malos prosperè agentes furis. *Noli æmulari:* noli contendere, etc. Hier. *Ut maligneris:* malefacias; Hier.

Adhuc enim modicum, et non erit impiùs, et cogitabis de loco ejus, et non subsistet.

10. Et adhuc pusillum, et non erit peccator, et quæres locum ejus, et non invenies.

Mites autem hæreditabunt terram, et delectabuntur in multitudine pacis.

11. Mansueti autem hæreditabunt terram, et delectabuntur in multitudine pacis.

Cogitat impius de justo, et frendet adversùm eum dentibus suis.

12. Observabit peccator justum, et stridebit super eum dentibus suis.

Dominus deridebit eum, videns quòd veniat dies ejus.

13. Dominus autem irridebit eum, quoniam prospicit quòd veniet dies ejus.

Gladium evaginaverunt impii, intenderunt arcum suum, ut percutiant egenum et pauperem, et interficiant rectos in viâ:

14. Gladium evaginaverunt peccatores; intenderunt arcum suum,

Ut dejiciant pauperem et inopem; ut trucident rectos corde.

Gladius eorum ingrediatur in cor eorum, et arcus eorum confringantur.

15. Gladius eorum intret in corda ipsorum, et arcus eorum confringatur.

Melius est parum justo, quàm divitiæ peccatorum multæ.

16. Melius est modicum justo, super divitias peccatorum multas.

Quoniam brachia impiorum confringentur; sublevat autem justos Dominus.

17. Quoniam brachia peccatorum conterentur, confirmat autem justos Dominus.

Novit Dominus dies immaculatorum, et hæreditas eorum æterna erit.

18. Novit Dominus dies immaculatorum, et hæreditas eorum in æternum erit.

Non confundentur in tempore malo et in diebus famis

19. Non confundentur in tempore malo, et in diebus

[10] *Adhuc pusillum, et non erit peccator* : Momento disperditus.

[11] *Mansueti* : mites; Hier. *Beati mites, quoniam ipsi possidebunt terram.* Matth. v. 4.

[14] *Rectos corde* : rectos in viâ : Hier.

[18] *Novit Dominus* : approbavit, ut sæpe.

saturabuntur.

Quia impii peribunt, et inimici Domini gloriantes ut monocerotes, consumentur; sicut fumus consumentur.

Fœnus accipit impius, et non reddit; justus autem et donat, et tribuit.

Quia qui benedicti fuerint ab eo, hæreditabunt terram, et qui maledicti, interibunt.

A Domino gressus viri firmantur, et viam ejus volet.

Cùm ceciderit, non allidetur; quia Dominus sustentat manum ejus.

Puer fui, siquidem senui, et non vidi justum derelictum, neque semen ejus quærens panem.

Totâ die donat et commodat, et semen ejus in benedictione.

Recede à malo, et fac bonum, et inhabita in sempiterno.

Quia Dominus diligit judi-

famis saturabuntur: 20. Quia peccatores peribunt:

Inimici verò Domini mox ut honorificati fuerint et exaltati, deficientes, quemadmodum fumus, deficient.

21. Mutuabitur peccator et non solvet; justus autem miseretur et tribuet.

22. Quia benedicentes ei hæreditabunt terram; maledicentes autem ei disperibunt.

23. Apud Dominum gressus hominis dirigentur, et viam ejus volet.

24. Cùm ceciderit, non collidetur; quia Dominus supponit manum suam.

25. Junior fui, etenim senui, et non vidi justum derelictum, nec semen ejus quærens panem.

26. Totâ die miseretur et commodat, et semen illius in benedictione erit.

27. Declina à malo, et fac bonum, et inhabita in sæculum sæculi.

28. Quia Dominus amat ju-

[20] *Mox ut honorificati*... Sicut pretiosi agni deficient; in fumo deficient: Heb. sicut gloria vervecum, qui primùm impinguantur, tandem jugulantur: Ch. Allusio ad victimas. In fumo autem velut assati et combusti, victimarum instar.

[22] *Benedicentes... maledicentes.* Benedicti ab eo... maledicti: Hier. à Deo scilicet.

[23] *Apud Dominum:* coram Domino; meliùs, à Domino: Hier.

[24] *Supponit manum suam:* sustentat manum ejus: Hier. Eodem sensu.

[28] *Injusti punientur:* deest Heb.

cium, et non derelinquet sanctos suos; in æternum custoditi sunt, et semen impiorum peribit.

Justi hæreditabunt terram, et inhabitabunt in sæculum super eam.

Os justi meditabitur sapientiam, et lingua ejus loquetur judicium.

Lex Dei ejus in corde ejus; non deficient gressus ejus.

Considerat impius justum, et quærit ut occidat eum.

Dominus non derelinquet eum in manu ejus, et non condemnabit eum, cùm judicatur.

Expecta Dominum, et custodi viam ejus, et exaltabit te ut possideas terram; cùm interibunt impii, videbis.

Vidi impium robustum, et fortissimum, sicut indigenam virentem.

Et transivi, et ecce non

dicium, et non derelinquet sanctos suos; in æternum conservabuntur.

Injusti punientur, et semen impiorum peribit.

29. Justi autem hæreditabunt terram, et inhabitabunt in sæculum sæculi super eam.

30. Os justi meditabitur sapientiam, et lingua ejus loquetur judicium.

31. Lex Dei ejus in corde ipsius, et non supplantabuntur gressus ejus.

32. Considerat peccator justum, et quærit mortificare eum.

33. Dominus autem non derelinquet eum in manibus ejus; nec damnabit eum, cùm judicabitur illi.

34. Expecta Dominum, et custodi viam ejus, et exaltabit te ut hæreditate capias terram; cùm perierint peccatores videbis.

35. Vidi impium superexaltatum, et elevatum sicut cedros Libani.

36. Et transivi, et ecce non

30. 31 *Meditabitur sapientiam*... Lex Dei et in ore ejus et in corde versabitur.

32 *Mortificare* : occidere : Hier.

33 *Cùm judicabitur illi* : ab illo impio; deest *illi* Heb. licèt ab impio judicetur, non tamen à Domino damnabitur.

35 *Vidi impium*... Vidit enim David finem regni Saülis, tyrannidis Absalomi, finem Naasi Ammonitæ, Goliath Philisthæi, Doëg Idumæi et aliorum · Theodor. *Cedros* : alii laurum virentem.

erat, et quæsivi eum, et non est inventus.

erat, et quæsivi eum, et non est inventus locus ejus.

Custodi simplicitatem, et vide rectum; quia erit ad extremum viro pax.

37. Custodi innocentiam, et vide æquitatem : quoniam sunt reliquiæ homini pacifico.

Prævaricatores autem delebuntur pariter, et novissimum impiorum peribit.

38. Injusti autem disperibunt simul; reliquiæ impiorum interibunt.

Salus autem justorum à Domino; fortitudo eorum in tempore tribulationis.

39. Salus autem justorum à Domino, et protector eorum in tempore tribulationis.

Et auxiliabitur eis Dominus, et liberabit eos, eruet eos ab impiis, et salvabit eos; quia speraverunt in eo.

40. Et adjuvabit eos Dominus, et liberabit eos, et erúet eos à peccatoribus, et salvabit eos, quia speraverunt in eo.

36 *Et transivi, et ecce non erat.* Vix transieram admirans, et jam non comparebat, tam repentè succisus. *Locus ejus* deest Hier.

37 *Sunt reliquiæ...* Multa supererunt, sunt futura homini pacifico : Theodot. apud Theodor. Erit ad extremum viro pax : Hier.

38 *Reliquiæ impiorum* : Novissimum impiorum : Hier. quæ sibi tanquam in tuto reservaverant.

PSALMUS XXXVII.

DEPRECATORIUS.

Absalomo persequente, amicis palam deficientibus, Dei ultionem agnoscit, seque gravissimis peccatis, ut morbo et ulceribus, confectum. Itaque ad ejus misericordiam confugit.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum David, in commemoratione.

Domine, ne in irâ tuâ ar-

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus David, in rememorationem de Sabbato.

2. Domine, ne in furore

1 *In rememorationem* : ad commemorandum : Heb. supple beneficium liberatoris Dei.

guas me; neque in furore tuo corripias me.

Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, et tetigit me manus tua.

Non est sanitas in carne meâ à facie indignationis tuæ; non est pax ossibus meis à facie peccati mei.

Quoniam iniquitates meæ transierunt caput meum; quasi onus grave aggravatæ sunt super me.

Computruerunt, et tabuerunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ.

Afflictus sum et incurvatus sum nimis; totâ die mœrens ambulavi.

Quoniam lumbi mei repleti sunt ignominiâ, et non est sanitas in carne meâ.

Evigilavi, et afflictus sum nimis; rugiebam à gemitu cordis mei.

Domine, in conspectu tuo omne desiderium meum, et gemitus meus à te non est absconditus.

tuo arguas me, neque in irâ tuâ corripias me.

3. Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, et confirmasti super me manum tuam.

4. Non est sanitas in carne meâ à facie iræ tuæ; non est pax ossibus meis à facie peccatorum meorum.

5. Quoniam iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, et sicut onus grave gravatæ sunt super me.

6. Putruerunt et corruptæ sunt cicatrices meæ: à facie insipientiæ meæ.

7. Miser factus sum et curvatus sum usque in finem; totâ die contristatus ingrediebar.

8. Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, et non est sanitas in carne meâ.

9. Afflictus sum, et humiliatus sum nimis; rugiebam à gemitu cordis mei.

10. Domine, ante te omne desiderium meum, et gemitus meus à te non est absconditus.

[3] *Confirmasti*: aggravasti.

[5] *Iniquitates meæ*. Ex his et seqq. patet Davidem post lapsum loqui.

[6] *A facie insipientiæ*: propter peccatum meum, quæ miseranda insipientia fuit.

[7] *Usque in finem*: nimis: Hier. id est admodum: et ita passim.

[8] *Illusionibus*: ignominiâ: Hier. fœdo ulcere, cui peccata comparat. Ilia mea plena sunt ardore: Heb. dolore vehementi.

Cor meum fluctuabat, dereliquit me fortitudo mea, et lux oculorum meorum etiam ipsa non est mecum.

11. Cor meum conturbatum est, dereliquit me virtus mea, et lumen oculorum meorum, et ipsum non est mecum.

Cari mei et amici mei quasi contra lepram meam steterunt, et vicini mei longè steterunt :

12. Amici mei, et proximi mei adversùm me appropinquaverunt, et steterunt. Et qui juxta me erant, de longè steterunt.

Et irruebant quærentes animam meam, et investigantes mala mihi, loquebantur insidias, et dolos totâ die meditabantur.

13. Et vim faciebant qui quærebant animam meam. Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt vanitates, et dolos totâ die meditabantur.

Ego autem quasi surdus non audiebam, et quasi mutus non aperiens os suum.

14. Ego autem tanquam surdus non audiebam, et sicut mutus non aperiens os suum.

Et eram quasi homo non

15. Et factus sum sicut ho-

[11] *Conturbatum est* : Fluctuabat : Hier. desertus ab omnibus; incertus quid consilii caperem. Palpitat, pavore scilicet. Heb. *Dereliquit me virtus mea :* animi fortitudo, cùm Absalomum fugeret. *Lumen oculorum...* Tenebræ pro mœrore, quæ omnia etiam ad peccatum pertinent, fluctuante primùm animo ex tentatione vehementi, tum deficiente priscâ virtute, ac prævalente libidine, animo denique tenebris merso, suique oblito. Sic David in adulterium atque homicidium actus, vix evigilavit, etiam à Prophetâ monitus.

[12] *Amici mei...* Nullum tempus est post lapsum Davidis, cui hæc congruant, nisi illud, quo descivit Absalomus, transeunte in partes etiam Achitophelo intimo consiliario. *Adversùm me;* quasi contra lepram meam steterunt. Theodot. apud Theodor. quod eòdem recidit; sensusque est : sic à me abhorrebant, tanquam à leproso ac nefario homine; quin etiam increpabant : *vir sanguinum, vir Belial.* II. Reg. XVI. 7.

[13] *Et vim faciebant...* et irruebant quærentes, etc. Hier. laqueos tetenderunt : Heb.

[14] *Tanquam surdus :* puta, cùm Semeï malediceret.

audiens, nec habens in ore suo redargutiones.

mo non audiens et non habens in ore suo redargutiones.

Te enim, Domine, expectabam: tu exaudies, Domine Deus meus.

16. Quoniam in te, Domine, speravi, tu exaudies me, Domine Deus meus.

Quia dixi: Ne fortè insultent mihi; et cùm vacillaverint pedes mei, super me magnificentur.

17. Quia dixi: Nequando supergaudeant mihi inimici mei: et dum commoventur pedes mei, super me magna locuti sunt.

Quia ego ad plagas paratus sum, et dolor meus contra me est semper.

18. Quoniam ego in flagella paratus sum, et dolor meus in conspectu meo semper.

Quia iniquitatem meam annuntio; sollicitus ero pro peccato meo.

19. Quoniam iniquitatem meam annuntiabo, et cogitabo pro peccato meo.

Inimici autem mei viventes confortati sunt, et multiplicati sunt odientes me mendaciter.

20. Inimici autem mei vivunt; et confirmati sunt super me, et multiplicati sunt qui oderunt me iniquè.

Et qui reddunt malum pro bono, adversabantur mihi; quia sequebar bonum.

21. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem.

Ne derelinquas me, Do-

22. Ne derelinquas me,

[17] *Quia dixi:* versis ad Deum precibus.

[18] *In flagella paratus sum.* Dicebat enim: *Dimitte eum* (Semeï) *ut maledicat; Dominus enim præcepit ei ut malediceret David: et quis est qui audeat dicere, quare sic fecerit?* II. Reg. XVI. 10. Et, *faciat quod bonum est coram se.* Ibid. XV. 26. *Dolor meus in conspectu meo semper:* non cessat; seu potiùs, ne cesset: ut sensus sit: ad quæcumque mala paratus sum, etiam te volente, ad perpetuum dolorem.

[19] *Cogitabo pro peccato:* ad propitiandum Deum, calamitatibus æquo animo susceptis.

[20] *Multiplicati:* Sic Ps. III. 1. de iisdem.

[21] *Detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem:* Absalomus et socii insolescebant, Davidis clementiâ freti.

mine Deus meus, ne elongeris à me.

Festina in auxilium meum, Domine salutis meæ.

Domine Deus meus, ne discesseris à me.

23. Intende in adjutorium meum, Domine Deus salutis meæ.

PSALMUS XXXVIII. MORALIS.

Ærumnis confectus, insidiante inimico, Saüle, ut videtur : summo in vitæ discrimine, ut patet ex ℣. 5. et ultimo, linguam continet; vitæque brevitatem ac vanitatem rerum humanarum agnoscens, in Deo acquiescit.

VERSIO S. HIERONYMI.

Pro victorià, Idithun. Psalmus David.

Dixi : Custodiam vias meas, ne peccem in linguâ meâ : custodiam os meum silentio, donec est impius contra me.

Obmutui silentio, tacui de bono, et dolor meus conturbatus est.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, ipsi Idithun, Canticum David.

2. Dixi : Custodiam vias meas, ut non delinquam in linguâ meâ.

Posui ori meo custodiam, cùm consisteret peccator adversùm me.

3. Obmutui, et humiliatus sum, et silui à bonis, et dolor meus renovatus est.

[1] *Ipsi Idithun, Canticum David:* Ambros. 1. Offic. c. 7. n. 23. *quem Psalmum* (hunc scilicet) *propheta David sancto Idithun canendum dedit.* Quod indicio est alios quoque Idithuno inscriptos, verè esse Davidis; eumque non auctorem, sed cantorem esse; seu, ut I. Par. xxv. 3. prophetam ad canendum Ita Theodor. et alii Patres. Quanquam si quis contenderit ab ipso Idithuno Psalmum compositum in Davidis gratiam, haud magni refert.

[2] *Posui ore meo custodiam :* capistrum : Heb. ut decet summis in calamitatibus, ne impatientià victus, in adversarios, aut etiam in Deum, temerè quid effutias.

[3] *Silui à bonis :* abstinui etiam à bonis rebus enarrandis, ne occasionem darem improbis. Quo loco Patres docent sæpe præstare silentium optimis etiam sermonibus.

Incaluit cor meum in medio meî, in meditatione meâ incensus sum igni; locutus sum in linguâ meâ.

4. Concaluit cor meum intra me, et in meditatione meâ exardescet ignis.

Ostende mihi, Domine, finem meum, et mensuram dierum meorum quæ sit, ut sciam quid mihi desit.

5. Locutus sum in linguâ meâ: Notum fac mihi, Domine, finem meum,

Et numerum dierum meorum quis est, ut sciam quid desit mihi.

Ecce breves posuisti dies meos, et vita mea, quasi non sit in conspectu tuo; omnia enim vanitas; omnis homo stans. Semper.

6. Ecce mensurabiles posuisti dies meos; et substantia mea, tanquam nihilum ante te.

Verumtamen universa, vanitas, omnis homo vivens.

Tantùm in imagine ambulat homo, tantùm frustrà conturbatur; congregat et ignorat cui dimittat ea.

7. Verumtamen in imagine pertransit homo; sed et frustrà conturbatur.

Thesaurizat, et ignorat cui congregabit ea.

Nunc ergo quid expecto, Domine? præstolatio mea tu es.

8. Et nunc quæ est expectatio mea? nonne Dominus? et substantia mea apud te est.

Ab omnibus iniquitatibus meis libera me; opprobrium stulto ne ponas me.

9. Ab omnibus iniquitatibus meis erue me: opprobrium insipienti dedisti me.

Obmutui, non aperiam os meum, quia tu fecisti.

10. Obmutui, et non aperui os meum, quoniam

5 *Numerum dierum... ut sciam* quantulum desit. Nam tot inter ærumnas, mors solatii loco.

6 *Mensurabiles:* breves. Hier. ad mensuram. *Substantia:* vita: Hier. *Universa vanitas:* omnia sunt vana. τὰ σύμπαντα, 70. *Omnis homo vivens:* etiam et quàm maximè, ipse homo.

7 *In imagine,* ut umbra, ut simulacrum; nihil veri.

8 *Substantia mea apud te est;* prestolatio mea: Hier. spes quâ nitor.

9 *Dedisti me:* ne ponas me: Hier.

Tolle à me plagas tuas, à contentione manûs tuæ, ego consumptus sum.

tu fecisti. 11. Amove à me plagas tuas.

In increpationibus pro iniquitate corripuisti virum, et posuisti quasi tineam desiderabilia ejus; verumtamen vanitas omnis homo. Semper.

12. A fortitudine manûs tuæ, ego defeci in increpationibus : propter iniquitatem corripuisti hominem.

Et tabescere fecisti sicut araneam animam ejus : verumtamen vanè conturbatur omnis homo.

Audi orationem meam, Domine, et clamorem meum exaudi; ad lacrymam meam ne obsurdescas : quia advena ego sum apud te, et peregrinus, sicut omnes patres mei.

13. Exaudi orationem meam, Domine, et deprecationem meam : auribus percipe lacrymas meas.

Ne sileas, quoniam advena ego sum apud te, et peregrinus, sicut omnes patres mei.

Parce mihi, ut rideam antequam vadam, et non subsistam.

14. Remitte mihi, ut refrigerer priusquam abeam, et amplius non ero.

[12] *Tabescere fecisti...* posuisti quasi tineam desiderabilia ejus : Hier. Thesauros ejus. *Vanè conturbatur* : vanitas, omnis homo : Idem.

[13] *Advena ego sum... sicut omnes patres mei.* Alludit ad illud sancti Jacob : *Dies peregrinationis meæ* super terram... Gen. XLVII. 9. Unde illud : *Confitentes quia peregrini et hospites sunt super terram* : Heb. XI. 13.

[14] *Priusquam abeam* : moriar. Sic Job. X. 20. *Numquid non paucitas dierum meorum finietur brevi? dimitte me... antequam vadam, et non revertar*, etc.

PSALMUS XXXIX.

CONSOLATORIUS : PROPHETICUS.

Ex recordatione præteritorum malorum à quibus ope divinâ expeditus, liberari sperat à præsentibus ærumnis gravissimis, quas pro peccatis patitur. Interim sacrificium Christi, veterum victimarum loco, futurum prænuntiat. Congruit hic Psalmus temporibus Absalomi. Certè post Davidis lapsum scriptus est, ex ỷ. 13.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Pro victoriâ, Psalmus David.	1. In finem, Psalmus ipsi David.
Expectans expectavi Dominum, et inclinatus est ad me, et audivit clamorem meum.	2. Expectans expectavi Dominum, et intendit mihi.
Et eduxit me de lacu sonitûs, de luto cœni, et statuit super petram pedes meos, stabilivit gressus meos.	3. Et exaudivit preces meas, et eduxit me de lacu miseriæ, et de luto fæcis. Et statuit super petram pedes meos, et direxit gressus meos.
Et dedit in ore meo canticum novum, laudem Deo nostro.	4. Et immisit in os meum canticum novum, carmen Deo nostro.
Videbunt multi et timebunt, et sperabunt in Domino.	Videbunt multi et timebunt, et sperabunt in Domino.
Beatus vir, qui posuit Dominum confidentiam suam, et non est aversus	5. Beatus vir, cujus est nomen Domini spes ejus, et non respexit in vanitates,

[2] *Expectans expectavi*: diutissimè; vehementissimè : quod in illâ ingeminatione vocum ubique est observandum.

[3] *Miseriæ* : sonitûs : Hier. perstrepentibus undis; quod ad calamitates pertinere sæpe vidimus. *Direxit* : stabilivit. Idem.

[5] *Non respexit* : et non est conversus ad superbos et deflectentes ad mendacium : Heb.

ad superbias, pompasque mendacii.

Multa fecisti tu, Domine Deus meus, mirabilia tua, et cogitationes tuas pro nobis, non invenio ordinem coram te.

Si narrare voluero et numerare, plura sunt quàm ut narrari queant.

Victimam et oblationem non voluisti; aures fodisti mihi; holocaustum et pro peccato non petisti.

Tunc dixi: Ecce ego venio; in volumine libri scriptum est de me.

Ut facerem placitum tibi; Deus meus, volui, et legem

et insanias falsas.

6. Multa fecisti tu, Domine Deus meus, mirabilia tua, et cogitationibus tuis non est qui similis sit tibi.

Annuntiavi et locutus sum; multiplicati sunt super numerum.

7. Sacrificium et oblationem noluisti; aures autem perfecisti mei.

Holocaustum et pro peccato non postulasti. 8. Tunc dixi: Ecce venio.

In capite libri scriptum est de me, 9. ut facerem voluntatem tuam: Deus meus, vo-

[6] *Cogitationibus*: cogitationes tuas, etc. Hier. Tuarum de nobis cogitationum non potest iniri ratio. *Multiplicati sunt*: multiplicatæ cogitationes; plures sunt quàm ut enarrari queant, aut numerari: unde sequitur: *Annuntiavi et locutus sum*... præclarè: Hier. Si narrare voluero...

[7] *Sacrificium*... Tanta sunt beneficia tua, ut nullis sacrificiis gratiæ referri possint: quâ occasione transgreditur ad veterum abrogationem, Christum immolatum, et abrogata vetera sacrificia. Nota hic omnia sacrificiorum genera. Sacrificium pacificum; libationem seu munus; holocaustum; pro peccato: de quibus Levit. I. etc. Tribus his versibus 7, 8, 9, Christus loquitur, Paulo teste: Heb. X. 5. *Aures autem*... corpus autem aptasti mihi: 70. Et ita Paulus: magis ad Heb. accedit. *Perfecisti*: effinxisti, formasti: ut dicto tibi audiens essem. Fodisti: Hier. tanquam mancipio, cui perforabantur aures. Exod. XXI. 6. Ch. sic interpretatur: aperuisti ut audirem: Sic. Isa. L. 5, *Dominus aperuit mihi aurem*.

[9] *Voluntatem tuam*; quâ me pro omnibus victimis esse voluisti; quam voluntatem etiam legem dixit.

tuam in medio ventris mei.

lui, et legem tuam in medio cordis mei.

Annuntiavi justitiam in ecclesiâ multa, ecce labia mea non prohibebo; Domine, tu nosti.

Justitiam tuam non abscondi in medio cordis mei, fidem tuam et salutare tuum dixi.

Non abscondi misericordiam tuam, et veritatem tuam in ecclesiâ multâ.

Tu, Domine, non prohibebis misericordias tuas à me; misericordia tua et veritas tua jugiter servabunt me.

Circumdederunt enim me mala, quorum non est numerus; comprehenderunt me iniquitates meæ, et non potui videre.

Plures factæ sunt quàm capilli capitis mei, et cor meum dereliquit me.

Placeat tibi, Domine, ut liberes me; Domine, ad adjuvandum me festina.

Confundantur et reve-

10. Annuntiavi justitiam tuam in ecclesiâ magnâ, ecce labia mea non prohibebo: Domine, tu scisti.

11. Justitiam tuam non abscondi in corde meo: veritatem tuam et salutare tuum dixi.

Non abscondi misericordiam tuam, et veritatem tuam, à concilio multo.

12. Tu autem, Domine, ne longè facias miserationes tuas à me; misericordia tua et veritas tua semper susceperunt me.

13. Quoniam circumdederunt me mala, quorum non est numerus: comprehenderunt me iniquitates meæ, et non potui ut viderem.

Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei, et cor meum dereliquit me.

14. Complaceat tibi, Domine, ut eruas me: Domine, ad adjuvandum me respice.

15. Confundantur et re-

[10] *Annuntiavi*: Hæc et ex Davidis et ex Christi personâ dicta accipi possunt. *In ecclesiâ magnâ*: ita Christus, Psalm XXI. 36. et David, Psalm. XXXIV. 18.

[13] *Iniquitates...* Sic ante lapsum non loqueretur, qui fecit *rectum in oculis Domini... cunctis diebus vitæ suæ, excepto sermone Uriæ Hethæi*. III. Reg. XV. 5.

reantur simul, quærentes animam meam, ut auferant eam: convertantur retrorsum, et confundantur, qui volunt mala mihi.

vereantur simul, qui quærunt animam meam, ut auferant eam.

Convertantur retrorsum, et revereantur, qui volunt mihi mala.

Pereant post confusionem suam, qui dicunt mihi Vah, vah.

16. Ferant confestim confusionem suam, qui dicunt mihi: Euge, euge.

Gaudeant et lætentur in te omnes qui quærunt te; dicant jugiter: Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

17. Exultent et lætentur super te omnes quærentes te, et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

Ego autem sum egenus et pauper; Dominus sollicitus erit pro me:

18. Ego autem mendicus sum, et pauper; Dominus sollicitus est meî.

Auxilium meum, et salutare meum tu es, Deus meus, ne moreris.

Adjutor meus, et protector meus tu es: Deus meus, ne tardaveris.

[16] *Ferant confestim:* pereant post confusionem: Hier.

[18] *Mendicus sum, et pauper.* Tantus rex! humana enim vita tota inopia est.

PSALMUS XL. MORALIS.

David Absalomum fugiens, Berzellaï senis et aliorum opibus recreatus est. II. Reg. XVII. 27, etc. *Horum fide et liberalitate commotus, beatos prædicat, qui egentibus subveniunt: tum de calamitate suâ et amicorum perfidiâ questus, in Deo spem collocat.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Pro victoriâ, Psalmus David.

BEATUS qui cogitat de paupere

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus ipsi David.

2. BEATUS qui intelligit

[1] *Qui intelligit:* qui cogitat de paupere: Hier. David, rex licèt, domo pulsus, pedes, in deserto egebat.

paupere; in die malâ liberabit eum Dominus.

Dominus custodiet eum, et vivificabit eum, et beatus erit in terrâ, et non tradet eum animæ inimicorum suorum.

Dominus confortabit eum in lecto infirmitatis; totum stratum ejus vertisti in ægrotatione suâ.

Ego dixi : Domine, miserere meî; sana animam meam, quoniam peccavi tibi.

Inimici mei loquentur malum mihi : quando morietur, et peribit nomen ejus?

Et si venerit ut visitet, vana loquetur cor ejus : congregabit iniquitatem sibi, egrediens forâs, detrahet.

Simul adversùm me murmurabant omnes odientes me : contra me cogitabant malum mihi.

super egenum et pauperem; in die malâ liberabit eum Dominus.

3. Dominus conservet eum, et vivificet eum, et beatum faciat eum in terrâ, et non tradat eum in animam inimicorum ejus.

4. Dominus opem ferat illi super lectum doloris ejus; universum stratum ejus versasti in infirmitate ejus.

5. Ego dixi : Domine, miserere meî; sana animam meam, quia peccavi tibi.

6. Inimici mei dixerunt mala mihi : quando morietur, et peribit nomen ejus?

7. Et si ingrediebatur ut videret, vana loquebatur, cor ejus congregavit iniquitatem sibi.

Egrediebatur forâs, et loquebatur 8. in idipsum.

Adversùm me susurrabant omnes inimici mei; adversùm me cogitabant mala mihi.

4 *Stratum ejus versasti* : composuisti ad ægrum sublevandum. Sic ipsum Berzellaï decrepitum, ac moribundum senem, à Deo sublevandum sperat.

6 *Dixerunt mala mihi : quando morietur?* Imprecati sunt mala. Vide verba Semeï diram necem imprecantis. *II. Reg.* XVI. 7.

7 *Si ingrediebatur...* Si me invisebat, mendaciter loquebatur. *Cor ejus congregavit...* malè cogitabat, blandiens licèt : mox egressus forâs eadem quæ solebat mala, loquebatur in me. Sic Achitophel, sic alii aulici jam Absalomo dediti, sic ipse Absalomus, *sollicitabat corda virorum Israel. Non est*, inquit, *qui te audiat, constitutus à Rege.* II. Reg. XV. 3, 6.

8 *In idipsum* : simul adversùm me murmurabant omnes : Hier.

Verbum diabolii infundebant sibi : qui dormivit, non addet ut resurgat.

9. Verbum iniquum constituerunt adversùm me : Numquid qui dormit, non adjiciet ut resurgat?

Sed et homo pacificus meus, in quo habui fiduciam, qui manducabat panem meum, levavit contra me plantam.

10. Etenim homo pacis meæ, in quo speravi, qui edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem.

Et tu, Domine, miserere meî, et eleva me, et reddam eis.

11. Tu autem, Domine, miserere meî, et resuscita me, et retribuam eis.

In hoc cognovi quòd velis me, quia non insultabit inimicus meus mihi.

12. In hoc cognovi quoniam voluisti me; quoniam non gaudebit inimicus meus super me.

Ego autem in simplicitate meâ adjutus sum à te, et statues me ante faciem tuam in perpetuum.

13. Me autem propter innocentiam suscepisti ; et confirmasti me in conspectu tuo in æternum.

Benedictus Dominus Deus Israel à sæculo, et usque in sæculum : Amen, amen.

14. Benedictus Dominus Deus Israel à sæculo, et usque in sæculum : Fiat, fiat.

9 *Verbum iniquum...* Verbum Belial ei adhæsit : Heb. res pessima, nempe peccatum illud ingens, cujus causâ desertus à Deo, sic afflictus, ut non resurgat : verba sunt inimici.

10 *Homo pacis meæ.* Singularem amicum designat, qualis fuit Achitophel, id Christus Judæ accommodat Joan. XIII. 18. Cujus figura Achitophel, ut David Christi. *Magnificavit... supplantationem :* levavit contra me plantam; Hier. calce me percussit; vel insigni fraude supplantavit. Vide Psalm. LIV. 14, 15

14 *Fiat :* amen, Heb. Quo Psalmorum fine Hebræi librum quemque designari putant.

PSALMORUM

LIBER II,

SECUNDUM HEBRÆOS, USQUE AD PSAL. LXXII.

PSALMUS XLI. CONSOLATIONIS.

A Saüle pulsus et exul, tabernaculum, sacra, et festivitates desiderat; quâ spe ægrum animum, et calamitatibus fessum erigit. ỳ. 6, 7.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, intellectus filiis Core.

SICUT areola præparata ad irrigationes aquarum; sic anima mea præparata ad te, Deus.

Sitivit anima mea ad Deum fortem, vivum; quando veniam et apparebo ante faciem Dei?

VERSIO VULGATA.

1. In finem, intellectus filiis Core.

2. QUEMADMODUM desiderat cervus ad fontes aquarum; ita desiderat anima mea ad te, Deus.

3. Sitivit anima mea ad Deum fortem, vivum; quando veniam et apparebo ante faciem Dei?

[1] *Filiis Core* : filii Isaar, filii Caath, filii Levi, illius scilicet qui adversùs Moysen insurrexerat; ut patet, Num. XVI. 1, etc. et I. Paral. VI. 37, 38. Hujus ergo posteri patria perosi exempla, præcipuis officiis inter Levitas fratres suos fungebantur, custodes vestibulorum testimonii, I. Par. IX. 19. templi janitores, ibid. XXVI. 1, 12. Ad hæc cantores præcipui, quibus egregii Psalmi cantandi dati sunt; ut hic et XLIII. usque ad XLIX. LXXXIII et LXXXIV. de summis rebus editi, ac præsertim de sacrorum ministerio, ut hic et LXXXIII.

[2] *Cervus* : ita Heb. et Ch. Quo impetu cervus longo venatu sitibundus, currit ad aquas, eo impetu animà mea ad te fertur.

[3] *Deum fortem* : Deum, Deum vivum : Heb. *Faciem Dei* : arcam, in quà Deus suam præsentiam declarabat. Quàm autem eam David desideraret, et cur, vide Præf. cap. 1. num. 7.

Fuerunt mei lacrymæ meæ panes per diem et noctem; cùm diceretur mihi totâ die: Ubi est Deus tuus?

Horum recordatus sum, et effudi in me animam meam: quia veniam ad umbraculum, tacebo usque ad domum Dei, in voce laudis et confessionis, multitudinis festa celebrantis.

Quare incurvaris, anima mea, et conturbas me? expecta Deum, quia adhuc confitebor ei, salutaribus vultûs ejus.

Deus meus, in meipso anima mea incurvatur; propterea recordabor tuî de terrâ Jordanis, et Hermonim de monte minimo.

Abyssus abyssum vocat, in voce cataractarum tuarum; omnes gurgites tui et

4. Fuerunt mihi lacrymæ meæ panes die ac nocte; dum dicitur mihi quotidie: Ubi est Deus tuus?

5. Hæc recordatus sum, et effudi in me animam meam; quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis usque ad domum Dei:

In voce exultationis, et confessionis, sonus epulantis.

6. Quare tristis es, anima mea: et quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi, salutare vultûs mei, 7. Et Deus meus.

Ad meipsum anima mea conturbata est; propterea memor ero tuî de terrâ Jordanis, et Hermoniim à monte modico.

8. Abyssus abyssum invocat, in voce cataractarum tuarum.

5 *Transibo:* in numerum me movebo cum eis usque ad domum Dei: Heb. Exultabundi sacra per choreas adibant. *Sonus epulantis:* multitudinis festa celebrantis: Hier. turbæ tripudiantis: Heb. Exultat Propheta recordatus populi, ad festivitates, quibus ipse interesse solebat, alacriter procedentis.

6 *Confitebor illi, salutare vultûs mei.* Sic dicam: Tu es salus mea: at Heb. vultûs ejus, quod est: laudabo vultum ejus salutarem, id est, faventem.

7 *Et Deus meus...* Hier. per exclamationem, ô Deus! *De terrâ Jordanis et Hermoniim.* Loca commemorat in quibus agebat exul circa Jordanis fontes et montem Hermon. *Monte modico:* monte Misaar: Heb. nomen proprium.

8 *Abyssus...* Te fluctus ac tempestates ciente, aliæ ex aliis me calamitates obruerunt; metaphora consueta. Vide Psal. xxxi. 6.

fluctus tui super me transierunt.

Per diem mandavit Dominus misericordiam tuam, et nocte canticum ejus mecum: oratio Deo vitæ meæ.

Dicam Deo: Petra mea, quare oblitus es meî? quare tristis incedo, affligente inimico?

Dum me interficerent in ossibus meis, exprobraverunt mihi hostes mei: dicentes totâ die: Ubi est Deus tuus?

Quare incurvaris, anima mea, et conturbas me?

Expecta Dominum, quoniam adhuc confitebor ei, salutibus vultûs mei et Deo meo.

Omnia excelsa tua, et fluctus tui super me transierunt.

9. In die mandavit Dominus misericordiam suam, et nocte canticum ejus.

Apud me oratio Deo vitæ meæ: 10. Dicam Deo: Susceptor meus es.

Quare oblitus es meî? et quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus?

11. Dum confringuntur ossa mea, exprobraverunt mihi qui tribulant me inimici mei.

Dum dicunt mihi per singulos dies: Ubi est Deus tuus?

12. Quare tristis es, anima mea? et quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi; salutare vultûs mei, et Deus meus.

etc. *In voce cataractarum*... ruptis cataractis, obicibusque omnibus; aquis undecumque erumpentibus, ac frementibus. *Omnia excelsa*; omnes gurgites: Hier.

9 *Mandavit*: jussu suo misit: sic Psalm. XLIII. 5. *Qui mandas salutes Jacob. In die... misericordiam... et nocte canticum*: Totâ die beneficia ejus accipio, nocte commemoro.

PSALMUS XLII.

DEPRECATORIUS ET CONSOLATORIUS.

Ejusdem argumenti. Inter infideles agens, Jerusalem et tabernaculum desiderat, eâque spe afflictum animum ac prope jam deficientem erigit. Sine titulo in Heb.

VERSIO S. HIERONYMI.

JUDICA me, Deus, et discerne causam meam de gente non sanctâ; à viro iniquo et doloso salva me.

Tu enim, Deus, fortitudo mea, quare projecisti me? quare tristis incedo, affligente inimico?

Mitte lucem tuam et veritatem tuam; ipsa ducent me, et introducent me ad montem sanctum tuum, et in tabernaculum tuum.

Et introibo ad altare Dei, ad Deum lætitiæ et exultationis meæ, et confitebor tibi in citharâ, Deus, Deus meus.

Quare incurvaris, anima

VERSIO VULGATA.

Psalmus David.

1. JUDICA me, Deus, et discerne causam meam de gente non sanctâ; ab homine iniquo et doloso erue me.

2. Quia tu es, Deus, fortitudo mea, quare me repulisti? et quare tristis incedo, dum affligit me inimicus?

3. Emitte lucem tuam et veritatem tuam; ipsa me deduxerunt, et adduxerunt in montem sanctum tuum, et in tabernacula tua.

4. Et introibo ad altare Dei, ad Deum, qui lætificat juventutem meam.

Confitebor tibi in citharâ, Deus, Deus meus:

5. Quare tristis es, anima

[1] *Discerne...* litem meam cum gente impiâ dirime; vel, meam causam age.

[3] *Deduxerunt:* deducent: Hier.

[4] *Deum, qui lætificat:* Deum lætitiæ, etc. Hier. quæ in idem recidunt; in juventute autem, fervor et animi novitas, quâ excitatus animus juvenescere et revirescere se sentit. *Confitebor tibi in citharâ;* arrepto, pro more, instrumento musico, tum cupiditatibus in concentum temperatis, quæ vera est musica.

mea, et quare conturbas me?

Expecta Dominum, quoniam adhuc confitebor ei, salutibus vultûs mei, et Deo meo.

mea, et quare conturbas me?

Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultûs mei, et Deus meus.

PSALMUS XLIII.

CONSOLATORIUS, PROPHETICUS.

Enumerat populi calamitates, Deumque ex antiquorum beneficiorum recordatione ad succurrendum provocat. Congruit autem persecutioni Antiochi, et Matathiæ temporibus, cùm populus confidenter neget se à Deo recessisse. ℣. 18, 19, etc. Itaque videtur esse propheticus. Neque enim post Esdram fuit ullus Propheta, aut quidquam in canonem Scripturarum insertum. Ita Chrys. et Theodor.

VERSIO S. HIERONYMI.

Pro Victoriâ, filiis Core eruditio.

Deus, auribus nostris audivimus; patres nostri narraverunt nobis opus, quod operatus es in diebus eorum, in diebus antiquis.

Tu manu tuâ gentes delesti, et plantasti eos: afflixisti populos, et emisisti eos.

Non enim in gladio suo possederunt terram, neque brachium eorum salvavit eos; sed dextera tua, et brachium tuum, et lux vultûs tui, quia complacuisti in eis.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, filiis Core ad intellectum.

2. Deus, auribus nostris audivimus; patres nostri annuntiaverunt nobis

Opus, quod operatus es in diebus eorum, et in diebus antiquis.

3. Manus tua gentes disperdidit, et plantasti eos; afflixisti populos, et expulisti eos.

4. Nec enim in gladio suo possederunt terram, et brachium eorum non salvavit eos:

Sed dextera tua, et brachium tuum, et illuminatio

[3] *Manus tua:* Tu manu tuâ, etc. Hier.

vultûs tui, quoniam complacuisti in eis.

Tu es ipse rex meus, Deus: præcipe pro salutibus Jacob.

5. Tu es ipse rex meus et Deus meus, qui mandas salutes Jacob.

In te hostes nostros ventilabimus; in nomine tuo conculcabimus adversarios nostros.

6. In te inimicos nostros ventilabimus cornu, et in nomine tuo spernemus insurgentes in nobis.

Non enim in arcu meo confidam; neque gladius meus salvabit me.

7. Non enim in arcu meo sperabo, et gladius meus non salvabit me.

Quia salvasti nos de hostibus nostris: et eos qui oderunt nos confudisti.

8. Salvasti enim nos de affligentibus nos, et odientes nos confudisti.

In Domino gaudebimus totâ die, et nomini tuo in æternum confitebimur. Semper.

9. In Deo laudabimur totâ die, et in nomine tuo confitebimur in sæculum.

Verùm tu projecisti et confudisti nos, et non egredieris in exercitibus nostris.

10. Nunc autem repulisti et confudisti nos, et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris.

Vertisti terga nostra hosti; et qui oderunt nos, diripuerunt sibi.

11. Avertisti nos retrorsum post inimicos nostros, et qui oderunt nos, diripiebant sibi.

Dedisti nos quasi gregem ad vorandum, et in gentibus dispersisti nos.

12. Dedisti nos tanquam oves escarum, et in gentibus dispersisti nos.

Vendidisti populum tuum sine pretio, nec grandis fuit commutatio eorum.

13. Vendidisti populum tuum sine pretio, et non fuit multitudo in commutationibus eorum.

[5] *Qui mandas salutes Jacob.* Qui jussu suo mittit. suprà XLI. 9.

[10] *In virtutibus...* in exercitibus. Non jam te ducem habebimus, ut olim.

[13] *Sine pretio:* id est, vili pretio. *Et non fuit multitudo:* nec cùm venirent, multi fuerunt licitantes. Vilia mancipia, ac nullius pretii. De venditis autem Judæis Antiochi jussu, vide 2. Mac. V. 14. VIII. 14.

Posuisti nos opprobrium vicinis nostris; subsannationem et irrisum his qui erant in circuitu nostro.

Posuisti nos similitudinem in gentibus, commotionem capitis in tribubus.

Totâ die confusio mea contra me, et ignominia faciei meæ cooperuit me.

A voce exprobrantis, et blasphemantis, à facie inimici et ultoris.

Omnia hæc venerunt super nos, et obliti non sumus tuî; nec mentiti sumus in pacto tuo.

Non est conversum retro cor nostrum; nec declinaverunt gressus nostri à semitâ tuâ.

Quoniam dejecisti nos in

14. Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subsannationem et derisum his, qui sunt in circuitu nostro.

15. Posuisti nos in similitudinem gentibus; commotionem capitis in populis.

16. Totâ die verecundia mea contra me est, et confusio faciei meæ cooperuit me.

17. A voce exprobrantis et obloquentis, à facie inimici et persequentis.

18. Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te, et iniquè non egimus in testamento tuo.

19. Et non recessit retro cor nostrum, et declinasti semitas nostras à viâ tuâ.

20. Quoniam humiliasti

[14] *Opprobrium vicinis*... Ex historiâ Machabæorum apparet non Græcis modò, sed Syris, Ammonitis, Idumæis, Judæos ludibrio fuisse.

[16] *Contra me est.* Quisque commemorat peccata, non tantùm universæ plebis, sed etiam sua.

[18] *Nec obliti sumus te.* Hæc nullis temporibus congruere possunt, præterquàm Machabaicis. Captivitatis enim tempore pro idololatriâ pœnas dabant, idque confitebantur palam. IV. Reg. XVII. 7, 19. Et II. Esdræ passim : Dan. IX, 5, 6, etc.

[19] *Et declinasti* : nec declinasti, suppletâ negatione quæ est in antecedentibus, juxta consuetudinem sermonis hebraici. *Nec declinasti*; nec declinare permisisti; alius hebraismus : at Hier. nec declinaverunt gressus nostri, etc.

[20] *Humiliasti*... dejecisti in loco draconum. Idem. In desertis quò confugit Matathias cum filiis, ubi inter feras et serpentes agebant. I. Mach. II. 28, 31. Item II. Mach. V. 27.

loco draconum, et operuisti nos umbrâ mortis.

nos in loco afflictionis, et cooperuit nos umbra mortis.

Si obliti sumus nominis Dei nostri, et si expandimus manus nostras ad Deum alienum :

21. Si obliti sumus nomen Dei nostri, et si expandimus manus nostras ad Deum alienum :

Numquid non Deus investigabit istud ? ipse enim novit cogitationes cordis.

22. Nonne Deus requiret ista ? ipse enim novit abscondita cordis.

Quoniam propter te mortificati sumus totâ die; reputati sumus ut grex occisionis.

Quoniam propter te mortificamur totâ die; æstimati sumus sicut oves occisionis.

Consurge, quare dormitas, Domine? evigila, quare projicis nos in sempiternum ?

23. Exurge, quare obdormis, Domine? exurge, et ne repellas in finem.

Quare faciem tuam abscondis ? oblivisceris afflictiones et angustias nostras.

24. Quare faciem tuam avertis, oblivisceris inopiæ nostræ et tribulationis nostræ ?

Quoniam incurvata est in pulvere anima nostra ; adhæsit terræ venter noster.

25. Quoniam humiliata est in pulvere anima nostra; conglutinatus est in terra venter noster.

Surge, auxiliare nobis, et redime nos propter misericordiam tuam.

26. Exurge, Domine, adjuva nos, et redime nos propter nomen tuum.

PSALMUS XLIV.

HISTORICUS, PROPHETICUS.

Cùm Salomon duceret filiam Pharaonis, III. Reg. III. 1. *hujus epithalamium ab aliquo illius temporis Prophetâ editum, atque ipsi regi nuncupatum; Coritis denique præstantissimis cantoribus traditum, ut Regis nuptias celebrarent. Neque abnuerim hæc à sancto Davide prophetico spiritu cani potuisse, quippe qui intelligeret Christum ipsum in Salomone suo figuratum. Utcumque est, liquet harum nuptiarum specie, ut in Cantico Canticorum, Christi et Ecclesiæ conjunctionem manifestè cani; Ecclesiæ autem ex gentibus vocatæ, cùm sit uxor alienigena. Hinc Chrysostomus hunc Psalmum interpretans sic orditur :* Velim hîc adesse nobiscum omnes et Judæos et Gentiles, atque audire prolatum ab antiquis adeoque à Judæis licet inimicis, de Christo testimonium. *Adeo apertè hic Psalmus Christi mysteria atque victorias, ipsamque etiam divinitatem sonat.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori, pro liliis filiorum Core, eruditionis Canticum amantissimi.	1. In finem, pro iis qui commutabuntur, filiis Core, ad intellectum, Canticum pro dilecto.
ERUCTAVIT cor meum verbum bonum; dico ego opera mea regi; lingua mea stylus scribæ velocis.	2. ERUCTAVIT cor meum verbum bonum; dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scribæ, velociter scribentis.

1 *Pro iis qui commutabuntur.* Pro liliis : Hier. *Sosannim :* Heb. quod alii instrumentum musicum exponunt : alii principium cantilenæ. *Pro dilecto, Jedidoth :* amorum : Heb. amantissimi : Hier. nempe Salomonis, qui etiam amabilis Domino divinitùs vocatus est : II. Reg. XII. 25. Heb. *Jedidiah.*

2 *Eructavit cor meum verbum bonum :* Erumpit verbum illud ex corde meo impetu prophetico, impellente spiritu, cujus etiam vim calami velocis similitudo designat. Sic Baruch Jerem. XXXVI. 18. de prophetiâ sic ait : *Ex ore suo loquebatur, quasi legens ad me.*

Decore pulchrior es filiis hominum; effusa est gratia in labiis tuis : propterea benedixit tibi Deus in æternum.

3. Speciosus formâ præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis : propterea benedixit te Deus in æternum.

Accingere gladio tuo super femur, fortissime, gloriâ tuâ et decore tuo.

4. Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime.

Et decore tuo prosperè

5. Specie tuâ et pulchri-

omnes sermones istos : ut non ipse componere, sed à Deo tradita legere videretur; hinc illa celeritas. Itaque hujus Psalmi scriptor sic à spiritu agebatur, quo loco Chrysostomus : *Spiritu plenus spiritualia profudit; talia eructavit, qualia comedit.* *Dico* non à verbo *dicare*, sed à *dicere*. *Opera mea*, prophetiam ipsam, sacrumque canticum. *Regi* : Salomoni dictum : sic enim inscriptum videmus : *pro dilecto.*

3 *Speciosus formâ... Diffusa est gratiâ in labiis tuis* : pulchritudo tua, rex Christe, præstantior, et spiritus prophetiæ datus est in labiis tuis. Ch. *Propterea* : eò quod : Heb. Præclarè Aug. hic : *Nobis credentibus, ubique sponsus pulcher occurrat, pulcher in cœlo, pulcher in terrâ, pulcher in utero, pulcher in manibus parentum, pulcher in miraculis, pulcher in flagellis, pulcher invitans ad vitam, pulcher non curans mortem, pulcher deponens animam, pulcher recipiens, pulcher in ligno, pulcher in sepulcro, pulcher in cœlo, pulcher in intellectu : summa* enim *et vera pulchritudo justitia est... si ubique justus, ubique decorus.*

4 *Accingere gladio.* Jam aggreditur Christi pugnas atque victorias. *Potentissime* : fortissime : Hier.

5 *Specie tuâ et pulchritudine tuâ* : gloriâ et decore tuo : Hier. qui etiam ad versum præcedentem refert, ut et Chrys. et alii. *Intende* : arma expedi, ipsam scilicet pulchritudinem tuam, ipsam mansuetudinem, atque justitiam, quâ cuncta ad te trahes : ut statim subditur; *prosperè procede* : ascende : Hier. quasi in currum. *Regna*, populis ultro, atque ipso amore tui ad pedes ruituris.

. . . . Victorque volentes
Per populos dat jura. *Georgic.* lib. IV.

Unde subdit : *propter veritatem et mansuetudinem, et justitiam* : regnum florentissimum quod ipsâ veritate, ipsâ clementiâ, ipsâ justitiâ viget, ac valet. His enim maximè commendatur Christi regnum atque Evangelium, patefactâ veritate, peccatorum indulgentiâ, inductâ in hominum mores verâ æternâque justitiâ. Adverte autem

ascende, propter verbum veritatis et mansuetudinem justitiæ, et docebit te terribilia dextera tua.

tudine tuâ intende, prosperè procede, et regna,

Propter veritatem et mansuetudinem, et justitiam; et deducet te mirabiliter dextera tua.

Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent, in corde inimicorum regis.

6. Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent, in corda inimicorum regis. 7. Sedes

quàm admirandum victorem hic concinnet spiritus, miscens gladio, sagittis, armis omnigenis ac bellis, mansuetudinem ac pulchritudinem; et quem nunc minacem atque terribilem, eumdem mox ẏ. 9. myrrhâ manantem ostendit et unguentis delibutum, neque ex castris ferum, sed ex domibus eburneis magnificum, ac splendentem educit; his autem adumbrat verum Salomonem, verum pacificum Christum, ipsâ scilicet cælestis doctrinæ veritate, ipsâ divini amoris suavitate victorem. Chrys. *Et deducet te mirabiliter:* non tantùm admirari oportet quod res præclaras, sed quod præter hominum expectationem opinionemque gesserit; nec tantùm mira, sed etiam mirabili modo, dum morte mortem, ligno lignum, maledicto maledictum, esu esum solvit, ac sanat. Chrysost. At Hier. cum Heb. legit: *Docebit te terribilia dextera tua;* sunt enim terribilia et horrenda quæ gessit: mortem expugnavit, perfregit inferos, cœlum aperuit, dejecit dæmones, orbem perdomuit, imis summa miscuit. Idem Chrys. *Dextera tua:* potentia tua: ipsa tibi vis tua ac potentia sufficit, nullius indiga auxilii: Idem. Atqui addit sagittas, gladium, arma, figuratè: cùm interim significet ipsum solo decore, solâ suavitate atque justitiâ victorem futurum.

6 *Sagittæ tuæ acutæ:* verbum tuum efficax et penetrabile. His sagittis Paulum superbientem ac sævientem dejecisti. *Populi sub te cadent:* Interposita parenthesis, sive hyperbaton, seu trajectio. Ordo enim erat *sagittæ tuæ acutæ in corda:* jactæ scilicet. Sed interjectum illud *populi sub te cadent:* quasi festinante vatis calamo ad amplitudinem tantæ victoriæ describendam. *Populi sub te cadent:* unde illud: *Fortium dividet spolia:* Isa. LIII. 12. *Cadent:* ultro colla subdent. *In corda inimicorum:* ut doceat quàm certi sint ictus. Meliùs; eorum qui antea inimici erant, cor tetigit, non ut interficeret, sed ut ad se pertraheret: *Omnia enim traham ad meipsum*, inquit, Joan. XII. 32. Chrys.

7 *Sedes tua Deus:* ô Deus! Θεὸ: vocandi casu, ut ipse Aquila ver-

Thronus tuus, Deus, in sæculum, et in æternum: sceptrum æquitatis, sceptrum regni tui.

Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo exultationis præ participibus tuis.

Myrrha et stacte et casia in cunctis vestimentis tuis, de domibus eburneis quibus lætificaverunt te.

tua, Deus, in sæculum sæculi; virga directionis, virga regni tui.

8. Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem; propterea unxit te Deus, Deus tuus, oleo lætitiæ præ consortibus tuis.

9. Myrrha, et gutta, et casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis: ex quibus delectaverunt te 10. filiæ regum in honore tuo.

tit, teste Hier. in hunc Psalmum, epist. ad Princip. Ergo Christus, quem David alloquitur, Deus est. Porrò ad Christum hæc pertinere docet Paulus: Heb. I. 8. Hîc autem sic nugatur nescio quis: *Sedes tua, Deus:* recto casu, hoc est, Deus ipse, qui est sedes tua, in quo collocatus regnas; nullo planè exemplo: ipso etiam Paulo adversante, cùm ex hoc loco evincat Christum esse non ministrum ut angelos, sed Deum. Ibid.

[8] *Unxit te... præ consortibus tuis:* præ participibus: Hier. Unctus quidem Salomon in regem, atque antepositus fratribus, Christus verò præ omnibus æquè cum ipso hominibus, ipso Spiritu sancto, ipsâ divinitate unctus, dicente Prophetâ: *Spiritus Domini super me; eò quod unxerit Dominus me:* Isa. LXI. I. *Deus, Deus tuus. Elohim*, bis, primùm vocativo, iterum nominativo, hoc est, ô Deus, unxit te Deus tuus, Dominus Deus tuus: Ch. Quem ergo alloquitur est Deus, nempe Filius; et additur, *Deus tuus*, nempe Pater, ut hîc necessariò intelligatur, non tantùm Deus, sed etiam Dei Deus, sive, ut patres Nicæni dicunt, *Deus de Deo.*

9 *Myrrha, et gutta...* stacten, et alia odorifera: *à vestimentis tuis*, diffluunt: *à domibus eburneis:* domus quoque ebore nitentes hos efflant odores. *Ex quibus delectaverunt te;* his te delectaverunt; splendore ac decore suaveolentis palatii. Hîc finiendus versus, ut apud Hier. et cæteros.

[10] *Filiæ regum in honore tuo:* in occursum tuum: Heb. Et hoc ad gloriam pertinet formosissimi juxta ac fortissimi regis, ut non tantùm hostibus formidandus, sed à regiis virginibus expetendus et ambiendus. Filiæ autem regum spirituali sensu, animæ Verbi

Filiæ regum in honore tuo: stetit conjux in dexterâ tuâ, in diademate oreo.

Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populi tui, et domûs patris tui.

Et concupiscet rex decorem tuum; quia ipse est Dominus Deus tuus, et adora eum.

Et filia fortis, in muneribus faciem tuam deprecabuntur divites populi.

Omnis gloria filiæ regis

Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato; circumdata varietate.

11. Audi, filia, et vide, et inclina aurem tuam, et obliviscere populum tuum, et domum patris tui.

12. Et concupiscet rex decorem tuum; quoniam ipse est Dominus Deus tuus, et adorabunt eum.

13. Et filiæ Tyri in muneribus vultum tuum deprecabuntur, omnes divites plebis.

14. Omnis gloria ejus

amatrices. *Astitit regina :* conjux : Hier. Multæ ambiunt virgines, sed una conjux est; sicut et in Canticis. VI. 7. 8. *Sexaginta reginæ, octoginta concubinæ... Una est columba mea, perfecta mea.* Spirituali quoque sensu; una sponsa est Ecclesia catholica; omnes enim animæ sanctæ in Christo unum sunt. *Vestitu deaurato*, auro ophir (pretiosissimo ac mundissimo), Heb. *Circumdata varietate.* Pietas vestes designat variis coloribus undique efflorescentibus : quod in Heb. deest habetur ℣. 15.

[11] *Audi, filia :* Ex personâ Bethsabee nurum compellantis, exponentisque ei Salomonis sui ardentissimum amorem : ℣. 12. spirituali sensu; vox Patris ad Ecclesiam catholicam. Audi, ô congregatio Israel, verba oris ejus. Ch. *Obliviscere populum tuum :* sic filia Pharaonis; sic etiam spirituali sensu ecclesia gentium.

[12] *Dominus Deus tuus :* Dominus tuus : Heb. vocabulo communi, non illo arcano ac sacrosancto. *Et adorabunt;* et adora eum : Hier. ut maritum ac regem tuum; spirituali sensu, Christum, augustiore intellectu, Dominum; quippe qui et Deus sit, ex antecedentibus.

[13] *Filiæ Tyri :* urbes Tyro subjectæ; ditissimæ illæ atque magnificentissimæ. Regiones regnorum venient, ut suscipiant faciem tuam : Ch. tibi ut obsequantur; quod spirituali sensu ad Christum pertinet.

[14] *Omnis gloria ejus filiæ regis...* hujus quam canimus. *Ab intus;* intrinsecus : Hier. summus decor in regiæ penetrabilibus; ipsa scilicet *in fimbriis aureis;* fasciis aureis vestita, idem : ipsa, inquam, pulcherrimum aulæ interioris ornamentum.

intrinsecus ; fasciis aureis vestita est.

In scutulatis ducetur ad regem : virgines sequentur eam amicæ ejus; ducentur illuc.

Ducentur in lætitiis et exultatione ; ingredientur thalamum regis.

Pro patribus tuis erunt filii tui : pones eos principes in universâ terrâ.

Recordabor nominis tui in omni generatione et generatione.

Propterea populi confitebuntur tibi in sæculum, et in æternum.

filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis 15. Circumamicta varietatibus.

Adducentur regi virgines post eam ; proximæ ejus afferentur tibi.

16. Afferentur in lætitiâ et exultatione ; adducentur in templum regis.

17. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii : constitues eos principes super omnem terram.

18. Memores erunt nominis tui in omni generationem et generationem.

Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, et in sæculum sæculi.

15 *Circumamicta varietatibus* : in scutulatis ducetur ad regem : virgines sequentur eam amicæ ejus ; ducentur illuc. Sic distinguendum cum Hier. et Heb. Solebant sponsæ addere coævas virgines, ut fidissimas carissimasque comites ; quod ad Græcos permeavit, teste Theocrito, Id. 18. de Helenæ nuptiis ; quo de ritu fusiùs dicemus in Cantica. Scutulatæ autem vestes, sunt vestes versicolores, opere plumario, textæ, vel acu pictæ : spirituali sensu ; decor Ecclesiæ intus ex inhabitante Spiritu ; quo ex fonte varia dona explendescunt in oculos omnium.

16 *Templum* : quæ vox et palatium sonat.

17 *Pro patribus tuis nati sunt...* pro patribus tuis erunt : Hier. Ad Salomonem hæc, ac sub ejus personâ ad Christum diriguntur. Est enim pronomen masculinum : sensus autem est ; nascentur tibi filii, qui avorum nomen ac titulos suppleant. *Constitues eos principes* : et hoc ad regium decus pertinet, ut è stirpe regiâ exteris quoque reges dentur : hoc autem non contigit Salomoni, sed Christi Apostoli orbi terrarum principes ducesque dati sunt.

18 *Memores erunt nominis tui* : ô Salomon, seu potiùs, ô Christe. *Confitebuntur tibi* ; laudabunt te ; quæ vox raro de homine usurpatur.

PSALMUS

PSALMUS XLV. EUCHARISTICUS.

Victis hostibus, et pace partâ. Vide II. Reg. VIII. et I. Par. XVIII.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori, filiorum Core pro juventutibus Canticum.	1. In finem, filiis Core, pro arcanis Psalmus.
Deus nostra spes et fortitudo; auxilium in tribulationibus inventus es validum.	2. Deus noster refugium et virtus; adjutor in tribulationibus, quæ invenerunt nos nimis.
Ideo non timebimus cùm fuerit translata terra, et concussi montes in corde maris.	3. Propterea non timebimus dum turbabitur terra, et transferentur montes in cor maris.
Sonantibus et intumescentibus gurgitibus ejus, et agitatis montibus in potentiâ ejus. Semper.	4. Sonuerunt et turbatæ sunt aquæ eorum; conturbati sunt montes in fortitudine ejus.
Fluminis divisiones lætificant civitatem Dei; sanctum tabernaculum Altissimi.	5. Fluminis impetus lætificat civitatem Dei; sanctificavit tabernaculum suum Altissimus.

[1] *Pro arcanis :* juventutibus : Hier. Quidam exponunt, ad virginum vocem, seu acutam symphoniam. Alii vocem *Halamoth* pro instrumento musico accipiunt. Vide I. Par. XV. 16.

[2] *Quæ invenerunt*... auxilium in tribulationibus inventus es validum : Hier.

[4] *Sonuerunt* : sonabunt : Heb. *Aquæ eorum :* ejus : Heb. maris scilicet, de quo etiam : *in fortitudine ejus :* sonantibus et intumescentibus gurgitibus : Hier. supple ; *non timebimus*, ex ℣. 3. sensusque est, non conturbabimur, nec si tellus tremat : ℣. 3. nec si exundent maria, ℣. 4.

[5] *Impetus :* divisiones : Hier. rivuli : Heb. non illi fluctus concitati civitatem Dei circumstrepunt, sed aquæ Gebon et Siloe leniter fluentes (ut est Isa. VIII. 6.) irrigant eam, quæ est tabernaculum Altissimi.

Deus in medio ejus, non commovebitur; auxiliabitur ei Deus in ipso ortu matutino.

Conturbatæ sunt gentes, concussa sunt regna : dedit vocem suam, prostrata est terra.

Dominus exercituum nobiscum ; protector noster Deus Jacob. Semper.

Venite, et videte opera Domini; quantas posuerit solitudines in terrâ.

Compescuit bella usque ad extremum terræ, arcum confringet, et concidet hastam; plaustra comburet igni.

Cessate, et cognoscite quoniam ego Deus; exaltabor in gentibus; et exaltabor in terrâ.

Dominus exercituum nobiscum; fortitudo nostra Deus Jacob. Semper.

6. Deus in medio ejus, non commovebitur; adjuvabit eam Deus manè diluculo.

7. Conturbatæ sunt gentes, et inclinata sunt regna; dedit vocem suam, mota est terra.

8. Dominus virtutum nobiscum; susceptor noster Deus Jacob.

9. Venite, et videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terram; 10. Auferens bella usque ad finem terræ.

Arcum conteret et confringet arma, et scuta comburet igni.

11. Vacate, et videte quoniam ego sum Deus; exaltabor in gentibus, et exaltabor in terrâ.

12. Dominus virtutum nobiscum; susceptor noster Deus Jacob.

6 *Deus in medio ejus;* ideo *non commovebitur*, ipsa civitas : verb. femin. *manè diluculo* : velociter; studiosè : Theodor.

7 *Dedit vocem suam* : Deus intonuit : hinc tanti motus. *Mota est terra* : liquescit, defluit.

9 *Quæ posuit prodigia* : quantas posuerit solitudines : Hier. quas devastationes fecerit in terrâ hostili.

10 *Auferens bella;* non tantùm bella movet, sed cessare facit, et vult, atque ad extremos orbis relegat fines. *Confringet arma;* hastam : Hier. *Scuta* : currum : Heb. En altissima pax, contritis combustisque omnibus instrumentis bellicis.

11 *Vacate, et videte;* cessate et cognoscite : Hier. Otio pacis à Deo concessæ utimini ad eum cogitandum et admirandum.

PSALMUS XLVI.

LAUDIS ET EXULTATIONIS : PROPHETICUS.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori, filiorum Core Psalmus.	1. In finem, pro filiis Core Psalmus.
OMNES populi, plaudite manibus; jubilate Deo in voce laudis.	2. OMNES gentes, plaudite manibus; jubilate Deo in voce exultationis.
Quoniam Dominus altissimus, terribilis; rex magnus super omnem terram.	3. Quoniam Dominus excelsus, terribilis; rex magnus super omnem terram.
Congregavit populos subter nos, et tribus sub pedibus nostris.	4. Subjecit populos nobis, et gentes sub pedibus nostris.
Elegit nobis hæreditatem nostram; gloriam Jacob quam dilexit. Semper.	5. Elegit nobis hæreditatem suam, speciem Jacob quam dilexit.
Ascendit Deus in jubilo,	6. Ascendit Deus in ju-

[1] *Gentes* : populi : Hier. sic ℣. 4. quâ voce etiam gentes sive ethnici comprehenduntur, ut patet ex ℣. 9. *Jubilate Deo* : Jubilus ἀλαλαγμὸς, vox vincentis : triumphalis hymnus cum tubarum clangore. Theodor. hìc et alibi passim; quod et Deo triumphatori, et mortis victori Christo congruit; voce etiam Evangelii longè latèque pervagatâ.

[5] *Elegit... hæreditatem suam* : nostram: Hier. terram quam nobis in hæreditatem dedit; hanc elegit nobis pulcherrimam, lacte ac melle manantem : studio et consilio, non casu aut fortè oblatam. *Speciem Jacob* : gloriam : Hier. Eadem vox Heb. Amos VII. 7. ubi Vulg. vertit superbiam Jacob, id est gloriam Jacob : ipsam Jerusalem quâ maximè Israeliticus populus gloriatur.

[6] *Ascendit Deus...* ascendit arca in Jerusalem cum cantu. Propheticè, ascendit Christus in cœlum; non dicit assumptum, tanquam alienis viribus, sed ascendit vi suâ; Chrys.

Dominus in voce buccinæ.

Canite Deo, canite: canite regi nostro, canite.

Quia rex universæ terræ Deus; canite eruditè.

Regnavit Deus super gentes; Deus sedet super thronum sanctum suum.

Principes populorum congregati sunt, populus Dei Abraham : quoniam dii, scuta terræ, vehementer elevati sunt.

bilo, et Dominus in voce tubæ.

7. Psallite Deo nostro, psallite; psallite regi nostro, psallite.

8. Quoniam rex omnis terræ Deus; psallite sapienter.

Regnabit Deus super gentes; Deus sedet super sedem sanctam suam.

10. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham : quoniam dii fortes terræ vehementer elevati sunt.

[8] *Psallite sapienter :* eruditè : Hier. sive ipsa carmina, sive artem canendi spectes.

[10] *Principes populorum :* gentium. *Congregati sunt cum Deo Abraham :* cum populo Dei Abraham; Heb. Principes universi orbis cum populis suis undique congregati, ut per Evangelium cum Abramidis catholicam conflent Ecclesiam. Congregati sunt ut sint populus Dei Abraham, quod magis congruit : Hier. *Dii fortes terræ...* Dei est protectio terræ : vehementer elevatus est : Heb. Dei fortes (Θεοῦ, genitivo casu) valde elevati sunt super terram : 70. Israelitæ scilicet, quos Deus roborat. Pro *Dei*, genitivo casu, repositum *dii* nomin. plurali : hinc Vulg. *dii fortes terræ* : sensusque sit : ille populus Dei, illi scilicet, quos Deus facit deos et validos, valde *elevati sunt;* virtutibus aucti atque honoribus.

PSALMUS XLVII. EUCHARISTICUS.

Jerusalem sancta et à Deo protecta, fuso Sennacheribo. IV. Reg. XVIII. XIX. et II. Paral. XXXII.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum Psalmi filiorum Core.

MAGNUS Dominus, et laudabilis nimis; in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.

Specioso germine gaudio universæ terræ, monti Sion, lateribus aquilonis, civitatulæ regis magni.

Deus in domibus ejus; agnitus est in auxiliando.

Quia ecce reges congre-

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus cantici filiis Core, secundâ sabbati.

2. MAGNUS Dominus, et laudabilis nimis; in civitate Dei nostri, in monte sancto ejus.

3. Fundatur exultatione universæ terræ mons Sion, latera aquilonis, civitas regis magni.

4. Deus in domibus ejus cognoscetur, cùm suscipiet eam.

5. Quoniam ecce reges

[1] *Secundâ sabbati:* deest Heb. *Filiis Core:* qui non tantùm sub Davide, sed etiam diutissimè sub secutis regibus ipsoque Ezechiâ, cantandi officio præfuerunt. *II. Par.* XX. 19. XXXI. 14.

[3] *Fundatur exultatione:* Universa terra, maximè verò terra Israelis exultat, firmato monte Sion. At Hier. specioso germine, etc. ἐυ-ῥίζῳ: 70. quod est, firmis radicibus: unde Vulgata vertit: *fundatur:* Heb. verò pulchro situ, sive, ut aiunt, climate. *Latera aquilonis;* sic designatur Jerusalem; *Sedebo in monte testamenti,* in ipso templi loco, *in lateribus aquilonis;* in ipsâ urbe Jerosolymâ: Isa. XIV. 13. *Civitas regis magni:* Dei scilicet: sic enim vocatur à Christo: Matt. v. 35, sensus ergo est; mons Sion, in cujus aquilonari latere, Jerusalem urbs magni regis est, seu ipsius Dei, elegans est regio, gaudium, atque ornamentum universæ terræ.

[4] *In domibus:* palatiis, Heb. *Cognoscetur:* cognitus est Hier. *Cùm suscipiet...* in auxiliando: Hier. Deus in eâ notus est auxiliis quæ ipsi præbuit.

[5] *Reges:* Sennacheribo subditi vel fœderati. *Terræ:* deest Heb.

gati sunt; venerunt simul.	terræ congregati sunt; convenerunt in unum.
Ipsi videntes sic obstupuerunt; conturbati sunt, admirati sunt.	6. Ipsi videntes sic admirati sunt, conturbati sunt, commoti sunt; 7. Tremor apprehendit eos.
Horror possedit eos ibi, dolor quasi parturientis.	
In vento uredinis, confringes naves Tharsis.	Ibi dolores ut parturientis. 8. In spiritu vehementi conteres naves Tharsis.
Sicut audivimus, ita vidimus in civitate Dei exercituum, in civitate Dei nostri; Deus fundavit eam usque in æternum. Semper.	9. Sicut audivimus, sic vidimus in civitate Domini virtutum, in civitate Dei nostri; Deus fundavit eam in æternum.
Æstimavimus, Deus, mi-	10. Suscepimus, Deus,

Convenerunt in unum : transierunt simul : Heb. flumen Euphratem.

6 *Ipsi videntes :* quâ vi Deus tueatur Jerusalem, *admirati sunt*, etc.

7 *Ibi dolores :* distingue, ut apud Hier. horror possedit eos ibi; dolor quasi parturientis, cæsis scilicet repente exercitibus.

8 *In spiritu vehementi... naves Tharsis :* magni maris. Sensus est: qualis ventus vehemens conterit naves magni maris, talis est Dei vis tuentis Jerusalem, et hostilem exercitum dissipantis.

9 *Sicut audivimus.* Prophetia Isaiæ videtur hic notari : sensusque est : sicut audivimus ab Isaiâ prophetatum, fore ut obsidio mirabiliter solveretur, ac Sennacheribi dux Rabsaces, ejusque exercitus cæderetur; sic impletum vidimus. Isa. XXXVII. 21. et IV. Reg. XIX. 20. etc. Quâ figurâ cœlestis Jerusalem incolæ et ipsi canunt : *Sicut audivimus*, ex auditu fidei, Gal. III. 2, 5. *sic vidimus*, jam sublato velo, atque apertâ Dei facie. *Deus fundavit eam*... Nihil habet metuendum, tanto exempta periculo. Propheticè, de Ecclesiâ fundatâ super petram, ideoque inconcussâ, Matth. XVI. 18. Præclarè Aug. hic : *Sed fortè ista civitas quæ mundum tenuit,* (Ecclesia catholica) *aliquando evertetur. Absit; Deus fundavit eam in æternum. Si ergo eam Deus fundavit in æternum, quid times ne cadat firmamentum?* (in Ps. XLVII. n. 7.)

10 *Suscepimus... misericordiam... in medio templi tui.* Prophetia Isaiæ salutem pollicentis delata est in publico cœtu ad Ezechiam in templo orantem. *Isa.* XXXVII. 14.

sericordiam tuam, in medio templi tui.

Secundùm nomen tuum, Deus, sic laus tua usque ad extremum terræ; justitiâ repleta est dextera tua.

Lætetur mons Sion, exultent filiæ Judæ, propter judicia tua.

Circumdate Sion, et circuite eam, numerate turres ejus.

Ponite cor vestrum in mànibus ejus; separate palatia ejus, ut enarretis in generatione novissimâ.

Quia ipse est Deus, Deus noster in sæculum, et in perpetuum; ipse erit dux noster in morte.

misericordiam tuam, in medio templi tui.

11. Secundùm nomen tuum, Deus, sic et laus tua in fines terræ; justitiâ plena est dextera tua.

12. Lætetur mons Sion, et exultent filiæ Judæ, propter judicia tua, Domine.

13. Circumdate Sion, et complectimini eam; narrate in turribus ejus.

14. Ponite corda vestra in virtute ejus, et distribuite domos ejus, ut enarretis in progenie alterâ.

15. Quoniam hic est Deus, Deus noster in æternum, et in sæculum sæculi: ipse reget nos in sæcula.

11 *Secundùm nomen tuum...* Quanta est excellentia nominis tui, tanta et laus tua ubique diffunditur.

12 *Exultent filiæ Judæ:* oppida vicina Jerosolymis, quorum urbs sancta metropolis, ac more Hebræorum, eà liberatâ, ad exultationem meritò provocantur.

13 *Complectimini...* circuite: Hier. *Narrate...* numerate turres: idem.

14 *In virtute...* in mœnibus ejus: Hier. *Distribuite domos ejus:* dividite vos ad eas spectandas, quasi civitate in partes distributâ: attollite palatia ejus: Heb. Videte quàm excelsa sint; admiramini quàm integra et illæsa sint omnia, turres, muri, domus, post tantam vim hostilem.

15 *In sæcula:* super mortem: Heb. usque ad mortem.

PSALMUS XLVIII. MORALIS.

Vanitatem divitiarum, mortis inevitabili necessitate, vitæque futuræ spe, demonstrat, adversùs eos qui divitiis superbiunt; ℣. 7. *Obscurissimus Psalmus, atque ideo instar ænigmatis propositus;* ℣. 5 : *cujus eruto sensu, doctrina fit gratior, lucis instar emergentis è tenebris.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori, filiorum Core Psalmus.	1. In finem, filiis Core Psalmus.
AUDITE hæc, omnes populi; auribus percipite, universi habitatores occidentis.	2. AUDITE hæc, omnes gentes; auribus percipite, omnes qui habitatis orbem.
Tam filii Adam, quàm filii singulorum; simul dives et pauper.	3. Quique terrigenæ, et filii hominum; simul in unum dives et pauper.
Os meum loquetur sapientias, et meditatio cordis mei prudentias.	4. Os meum loquetur sapientiam, et meditatio cordis mei prudentiam.
Inclinabo ad parabolam aurem meam; aperiam in citharâ ænigma meum.	5. Inclinabo in parabolam aurem meam; aperiam in psalterio propositionem meam.

[2] *Audite.* Magna locuturus, attentum auditorem facit. *Omnes gentes...* Omnes homines convocat, communem omnium de divitiis errorem damnaturus; rursus autem attentos facit; dicturus enim est tanto cœtu digna.

[3] *Terrigenæ :* filii hominis : Heb. ut se Christus vocabat : plebeii. *Filii hominum :* filii viri : Heb. nobiles. *Dives et pauper;* quasi diceret, utrosque docturus sum.

[5] *In parabolam... in psalterio propositionem...* In citharâ ænigma meum : Hier. ex antiquis moribus; sic enim Job assumit parabolam : XXVII. 1. etc. *Sed et regina Saba venit tentare Salomonem in ænigmatibus* : III. Reg. X. 1. et hoc pertinet ad conciliandam auditorum attentionem.

Quare timebo in diebus mali? iniquitas calcanei mei circumdabit me?

Qui fiduciam habent in fortitudine suâ, et in multitudine divitiarum suarum superbiunt.

Fratrem redimens non redimet vir; nec dabit Deo propitiationem pro eo.

Neque pretium redemptionis animæ eorum; sed quiescet in sæcula.

Et vivet ultra in sempiternum, et non videbit interitum.

6. Cur timebo in die malâ? iniquitas calcanei mei circumdabit me.

7. Qui confidunt in virtute suâ, et in multitudine divitiarum suarum gloriantur.

8. Frater non redimit, redimet homo; non dabit Deo placationem suam.

9. Et pretium redemptionis animæ suæ, et laborabit in æternum, 10. Et vivet adhuc in finem.

6 *Cur timebo in die malâ?* in diebus mali: Hier. mortis scilicet. *Iniquitas calcanei mei...* finis mei seu mortis; quòd pedes extrema sint pars corporis, ut mors totius vitæ: quo ferè sensu dicimus à capite ad calcem, ab initio ad finem. Iniquitas autem mortis hic dicitur, memoria flagitiorum ac scelerum; sensusque est: cur, quærendo divitias, id agam, ut amaram mihi mortem arcessam, vel ipsarum desiderio, vel conscientiâ scelerum quibus paratæ sunt? Quò mihi divitiæ, si is earum fructus, ut tristiùs peream, sic Eccli. XLI. 1. *O mors, quàm amara est memoria tua homini pacem habenti in divitiis suis!* unde sequitur:

7 *Qui confidunt...* supple: illi timeant mortem, qui reponunt fiduciam: *in virtute suâ:* in opibus.

8 *Frater non redimit... redimet homo:* supp. non; ex consuetudine sermonis hebraici: non redimit frater; non homo quivis. Clariùs apud Hier. fratrem redimens, non redimet vir: nemo fratrem à morte redimet. *Non dabit Deo placationem suam:* propitiationem pro eo; nullo sacrificio liberabit quis ægrotum ac moriturum, non frater, quantumvis pius, ac potens; non alius quivis hominum.

9 *Et pretium redemptionis...* supp. nemo dabit: at Heb. aliter: pretiosa est redemptio animæ ipsorum, id est, pretiosior quàm ut homo id præstare possit. Hinc inutilitas divitiarum, quòd hominis morientis salutem nemo à Deo ullo pretio redimat. *Laborabit in æternum:* homo scilicet: vanus et cassus labor mortem deprecantis. At

Cùm viderit sapientes morientes; simul insipiens et indoctus peribunt, et derelinquent alienis divitias suas.

Interiora sua domus suas in sæculo, tabernacula sua in generatione et generatione; vocaverunt nominibus suis terras suas.

Et homo in honore non commorabitur, et similatus est jumentis, et exæquatus est.

11. Non videbit interitum, cùm viderit sapientes morientes; simul insipiens et stultus peribunt.

Et relinquent alienis divitias suas; 12. Et sepulcra eorum domus illorum in æternum.

Tabernacula eorum in progenie, et progenie; vocaverunt nomina sua in terris suis.

13. Et homo, cùm in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.

Hier. quiescet in sæcula, seu quod idem, cessabit, desinet: Heb. hoc est, homo quantumvis opulentus, necessariò deficiet; mors inevitabilis.

[10] et [11] *Et vivet adhuc in finem*: [11.] *Non videbit interitum*... Ironicè, quasi diceret, an putabit se perpetuò victurum, [11.] et non visurum interitum? *cùm viderit sapientes morientes*, et commune omnium fatum? Quatuor postremos versus ad Christum Patres referunt, ut sensus sit, nemo purus homo fratrem redimit, sed tantùm ille homo qui etiam Deus est. Memorant etiam interpretes R. Mosen Hazardan, qui verba hæc vers. 9. et 10. *Desinet in sæculum* et *vivet in æternum*, de rege Messià intelligit, qui pro redemptione fratrum mortuus, postea in æternum vivat, uti prædictum ab Isaià, LIII. 10.

[12] *Nomina sua*... vocaverunt nominibus suis terras suas: Hier. quibus scilicet terris inhumantur, de iis enim agitur; dicetur autem, hoc est sepulcrum hujus et hujus: hoc unum supererit, nec quidquam reliqui præter sepulcrum, et inanem memoriam.

[13] *Non intellexit*: non cogitat unde illi omne decus. At Hier. in honore non commorabitur. *Comparatus est jumentis*... *Unus enim interitus hominis et jumentorum*: Ecc. III. 19. Quoad temporalia,

Hæc est via insipientiæ eorum, et post eos juxta os eorum current. Semper.

Quasi grex in inferno positi sunt; mors pascet eos, et subjicient eos recti in matutino; et figura eorum conteretur in inferno post habitaculum suum.

Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferni; cùm assumpserit me. Semper.

Nolite timere cùm ditatus fuerit vir; cùm multiplicata

14. Hæc via illorum scandalum ipsis, et postea in ore suo complacebunt.

15. Sicut oves in inferno positi sunt, mors depascet eos.

Et dominabuntur eorum justi in matutino, et auxilium eorum veterascet in inferno à gloriâ eorum.

16. Verumtamen Deus redimet animam meam de manu inferi, cùm acceperit me.

17. Ne timueris cùm dives factus fuerit homo, et cùm

nihil habet amplius, atque omnino instar jumenti est, nisi æterna meditetur.

14 *Hæc via... scandalum ipsis :* hæc via insipientiæ eorum : Hier. hæc via illorum, belluarum more viventium, mera insipientia est. *Et postea in ore suo...* et post eos juxta eorum placita vivent. Tam ipsi quàm ipsorum posteri hàc fallaciâ divitiarum inescati, ad turpia et vana proruunt : secundùm Vulg. hæc via, in quâ tamen sibi placebunt, denique ipsis erit scandalo, offendiculo quo corruant; ut habetur ℣. seq.

15 *Dominabuntur... justi...* superiores erunt, præstabunt. *In matutino;* statim post mortem apparebit, quantùm divitibus impiis præstent, justi, qui in Deo, non in rebus vanis confidunt. *Auxilium eorum...* opes quas auxilio sibi futuras sperabant. *Veterascet in inferno,* etiam in eorum sepulcris opes illæ obsolescent. *A gloriâ eorum;* deletâ et obliteratâ illâ quoque gloriâ sepulcrali : planiùs Hier. figura eorum conteretur, etc. etiam in sepulcro species eorum evanescet, postquàm in illud translati sunt triste domicilium.

16 *Verumtamen Deus...* Non divitiæ, inquit, sed unus *Deus redimet animam meam...* Impiorum inanitate despectâ, assurgit ad bonos in Deum sperantes, quorum Deus animam ab inferis redimit, cùm à sepulcro assumptos ad vitam æternam transfert. Alioqui neque qui sperat in Domino plus reliquis haberet, neque præfationi responderet hujus Psalmi doctrina.

fuerit gloria domûs ejus.

multiplicata fuerit gloria domûs ejus.

Neque enim moriens tollet omnia; nec descendet post eum gloria ejus.

18. Quoniam cùm interierit, non sumet omnia; neque descendet cum eo gloria ejus.

Quia animæ suæ in vitâ suâ benedicet; laudabunt te cùm benefeceris tibi.

19. Quia anima ejus in vitâ ipsius benedicetur; confitebitur tibi, cùm benefeceris ei.

Intrabit usque ad generationem patrum suorum; usque ad finem non videbunt lucem.

20. Introibit usque in progenies patrum suorum, et usque in æternum non videbit lumen.

Homo cùm in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis, et silebitur.

21. Homo, cùm in honore esset, non intellexit; comparatus est jumentis insipientibus, et similis factus est illis.

19 *Anima ejus...* divitis impii: *in vitâ ipsius benedicetur;* laudibus celebrabitur. *Confitebitur tibi,* laudabit te. Jam ad ipsum divitem sermo convertitur, sensusque est: ille assiduus ac putidus laudator et adulator tuus impensè te laudabit, non tamen sincerè, non veri studio, sed beneficiis illectus tuis. At Hier. aliter: animæ suæ in vitâ suâ benedicet ille dives, sibi blandietur, se beatum prædicabit: addit Hier. laudabunt te, cùm benefeceris tibi; tibi plaudent cùm tibi beatus videberis, teque unum prædicabunt tot opibus dignum, quòd iis fruaris, tuoque genio indulgeas.

20 *Introibit usque in progenies patrum...* ibit ad patres, morietur; phrasi usitatâ.

21 *Homo, cùm in honore...* Meritò ergo à me dictum ℣. 13. atque hîc inculcatum, nescire hominem ubi vera gloria reponenda sit, atque omnino brutis esse simillimum.

PSALMUS XLIX.

MORALIS ET PROPHETICUS.

Vera sacrificia Dei laudes esse, et preces puro corde prolatas: sic novo Testamento viam parat. Vide Ps. L. 17, 18, 19. Isa. I. 11. *etc.* Jerem. VII. 21, *etc. De titulo, atque Asaph.* Vide Ps. LXXII.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Psalmus Asaph.	1. Psalmus Asaph.
FORTIS Deus Dominus locutus est, et vocavit terram; ab ortu solis usque ad occasum ejus.	DEUS deorum Dominus locutus est, et vocavit terram,
De Sion perfecto decore Deus apparuit.	A solis ortu usque ad occasum; 2. Ex Sion species decoris ejus.
Veniet Deus noster, et non tacebit; ignis coram eo vorabit, et in circuitu ejus tempestas valida.	3. Deus manifestè veniet; Deus noster, et non silebit. Ignis in conspectu ejus exardescet, et in circuitu ejus tempestas valida.
Vocabit cœlum desursum et terram, ut judicet populum suum.	4. Advocabit cœlum desursum, et terram, discernere populum suum.
Congregate mihi sanctos	5. Congregate illi sanctos

[2] *Ex Sion species decoris ejus:* de Sion perfecto decore Deus apparuit: Hier. cujus distinctio sequenda. Porrò his describitur majestas Dei, ex Sion ubi habitat explendescentis, et ipsos etiam sacrificantes judicantis.

[3] *Exardescet:* vorabit: Hier.

[4] *Discernere:* ut judicet · Hier.

[5] *Illi sanctos ejus:* mihi sanctos meos: Hier. ad sacerdotium consecratos. *Qui ordinant testamentum...* qui feriunt pactum meum: Hier. qui ritum sacrificandi ex fœdere meo observant.

meos; qui feriunt pactum meum in sacrificio.

Et annuntiabunt cœli justitiam ejus; quia Deus judex est. Semper.

Audi, popule meus, et loquar, Israel, testificabor in te; Deus Deus tuus ego sum.

Non propter victimas tuas arguam te, et holocautomata tua coram me sunt. Semper.

Non accipiam de domo tuâ vitulum, neque de gregibus tuis hircos.

Mea sunt enim omnia animalia silvarum; pecudes in montibus millium.

Scio omnes aves montium, et universitas agri mecum est.

Si esuriero, non dicam tibi; meus est enim orbis, et plenitudo ejus.

Numquid comedam carnem taurorum, aut sanguinem hircorum bibam?

Immola Deo laudem, et redde Altissimo vota tua.

Et in voca me in die tri-

ejus, qui ordinant testamentum ejus super sacrificia.

6. Et annuntiabunt cœli justitiam ejus; quoniam Deus judex est.

7. Audi, populus meus, et loquar; Israel, et testificabor tibi; Deus Deus tuus ego sum.

8. Non in sacrificiis tuis arguam te; holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper.

9. Non accipiam de domo tuâ vitulos, neque de gregibus tuis hircos.

10. Quoniam meæ sunt omnes feræ silvarum, jumenta in montibus et boves.

11. Cognovi omnia volatilia cœli, et pulchritudo agri mecum est.

12. Si esuriero, non dicam tibi; meus est enim orbis terræ, et plenitudo ejus.

13. Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo?

14. Immola Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua.

15. Et invoca me in die

8 *Non in sacrificiis....* Non queror deesse sacrificia, cùm semper præsto sint, sed majus aliquid requiro.

11 *Volatilia cœli* : montium : Hier. *Pulchritudo agri* : universitas agri : Hier. Alii : bestiæ agrorum penes me sunt; bestiæ, quæ agrorum ornamenta sunt, meæ sunt.

14 *Sacrificium laudis* : laudem : Hier.

bulationis; liberabo te, et glorificabis me.

tribulationis; eruam te, et honorificabis me.

Impio autem dixit Deus: Quid tibi est cum enarratione præceptorum meorum, ut assumas pactum meum in ore tuo?

16. Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, et assumis testamentum meum per os tuum?

Qui odisti disciplinam, et projecisti verba mea post te.

17. Tu verò odisti disciplinam, et projecisti sermones meos retrorsum.

Si videbas furem, consentiebas ei, et cum adulteris erat pars tua.

18. Si videbas furem, currebas cum eo, et cum adulteris portionem tuam ponebas.

Os tuum dimisisti ad malitiam, et lingua tua concinnavit dolum.

19. Os tuum abundavit malitiâ, et lingua tua concinnabat dolos.

Sedens adversùs fratrem tuum loquebaris, et adversùs filium matris tuæ fabricabaris opprobrium.

20. Sedens adversùs fratrem tuum loquebaris, et adversùs filium matris tuæ ponebas scandalum.

Hæc fecisti, et tacui; existimasti me futurum similem tuî; arguam te, et proponam te ante oculos tuos.

21. Hæc fecisti, et tacui. Existimasti iniquè quod ero tuî similis; arguam te, et statuam contra faciem tuam.

Intelligite hoc, qui obliviscimini Deum; ne fortè

22. Intelligite hæc, qui obliviscimini Deum; ne-

16 *Quare tu enarras...* quid tibi est cum enarratione, etc. Hier. *Non est enim speciosa laus in ore peccatoris :* Eccli. xv. 9.

18. *Portionem tuam ponebas :* pars tua : Heb. supp. erat : eorum convictor assiduus.

20 *Sedens :* destinato animo. *Adversùs fratrem tuum loquebaris :* sic: *Sederunt principes, et adversùm me loquebantur.* Psalm. CXVII 1. 23.

21 *Existimasti iniquè : iniquè* deest Heb. *Arguam te, et statuam...* proponam te ante oculos tuos : Hier. teipsum exhibebo tibi, ne tibi placeas.

capiam, et non sit qui liberet.

quando rapiat, et non sit qui eripiat.

Qui immolat confessionem, glorificat me, et qui ordinat viam, ostendam ei salutare Dei.

23. Sacrificium laudis honorificabit me, et illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.

[23] *Sacrificium laudis* : sacrificans laudem : Heb. *Et illic iter* : et qui ordinat viam, ostendam illi salutare Dei : Hier. ponenti viam : Heb. rectà vià gradienti, ostendam salutem veram.

PSALMUS L.

DEPRECATORIUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Canticum David; quando venit ad eum Nathan Propheta, quando ingressus est ad Bethsabee.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.
2. Cùm venit ad eum Nathan Propheta, quando intravit ad Bethsabee. (II. *Reg.* XII.)

Miserere meì, Deus, secundùm misericordiam tuam.

3. Miserere meì, Deus, secundùm magnam misericordiam tuam.

Juxta multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitates meas.

Et secundùm multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam.

Multùm lava me ab iniquitate meâ, et à peccato meo munda me.

4. Ampliùs lava me ab iniquitate meâ, et à peccato meo munda me.

Quoniam iniquitates meas ego cognovi, et peccatum meum contra me est semper.

5. Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper.

Tibi soli peccavi, et ma-

6. Tibi soli peccavi, et

[6] *Tibi soli* : tibi, tibi soli : Heb. nam cæteros, homines scilicet, celavi peccatum meum : præterea te unum metuebam, regiâ potestate fretus. Chrys. Amb. *Cùm judicaris* : in judicando te : Heb. cùm

lum

lum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cùm judicaberis.

malum coram te feci, ut justificeris in sermonibus tuis, et vincas cùm judicaris.

Ecce in iniquitate conceptus sum, et in peccato peperit me mater mea.

7. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis concepit me mater mea.

Ecce enim veritatem diligis, absconditum et arcanum sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

8. Ecce enim veritatem dilexisti, incerta et occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi.

Asperges me hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealbabor.

9. Asperges me hyssopo, et mundabor; lavabis me, et super nivem dealbabor.

Auditum mihi facies gau-

10. Auditui meo dabis

judicas : cùm occulta mea flagitia, adulteria scilicet, quæ fœdâ et occultâ cæde tegere me posse sperabam, educis in lucem, eaque puniens, ostendis nihil te latere. Sed et cùm judicaris ab hominibus, vincis ostendens te scelerum ultorem, cùm minimè arbitrantur. Quæ omnia Davidi declaravit Deus per Prophetam, dicens: *Tu enim fecisti absconditè; ego autem faciam in conspectu omnis Israel, et in conspectu solis*. II. Reg. XII. 12.

7 *Ecce enim in iniquitatibus*. Numquid David de adulterio natus erat? de Jesse viro justo natus erat et conjuge ipsius. Quid ergo se dicit in iniquitate conceptum, nisi quia suscepit personam generis humani, et attendit omnium vincula; propaginem mortis, originem iniquitatis advertit. Aug. hic. Hæc autem sanctus David commemorat, non ad se excusandum, sed ad deprimendum potiùs : neque enim mirum à corrupto semine hæc mala emanasse.

8 *Ecce enim veritatem dilexisti*. *Enim* deest hic et suprà ℣. 7. Veritatem diligis peccata confitentis. *Incerta et occulta sapientiæ tuæ*. Propter prophetiæ donum, ostendisti mihi vias tuas arcanas, eventus varios et incertos, certâ tamen providentiâ gubernatos; Christum ipsum, ejusque mysteria, ut patet in Psalmis passim.

9 *Hyssopo* : ut leprosum reducendum ad hominum cœtus. Levit. XIV. 6. vel quemlibet immundum aquâ lustrali aspergendum. Num. XIX. 18.

10 *Auditui meo*..... Auditum mihi facies gaudium..... Hier. per ver-

dium et lætitiam, et exultent ossa quæ confregisti.

gaudium et lætitiam, et exultabunt ossa humiliata.

Absconde faciem tuam à peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele.

11. Averte faciem tuam à peccatis meis, et omnes iniquitates meas dele.

Cor mundum crea mihi, Deus, et spiritum stabilem renova in visceribus meis.

12. Cor mundum crea in me, Deus, et spiritum rectum innova in visceribus meis.

Ne projicias me à facie tuâ, et spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

13. Ne projicias me à facie tuâ, et spiritum sanctum tuum ne auferas à me.

Redde mihi lætitiam Jesu tui, et spiritu potenti confirma me.

14. Redde mihi lætitiam salutaris tui, et spiritu principali confirma me.

Docebo iniquos vias tuas, et peccatòres ad te convertentur.

15. Docebo iniquos vias tuas, et impii ad te convertentur.

Libera me de sanguini-

16. Libera me de sangui-

bum absolutionis pronuntiatum Davidi à Prophetâ, nobis per sacerdotale ministerium.

12 *Spiritum rectum innova*..... nempe aversus à lege, rectitudinem omiserat quam reddi petit.

13 *Spiritum sanctum tuum ne auferas à me.* An ergo peccator habebat Spiritum sanctum? non enim dicit, Da mihi; sed, *ne auferas à me:* nempe quòd *cùm quisque sibi irascitur et sibi displicet, sine dono Spiritûs sancti non est*, quamvis veniam deprecetur. (Aug. hic. n. 16.)

14 *Spiritu principali:* potenti: Hier. spontaneo. Heb. *Nedibah*, quod voluntariè, Ps. LIII. 8. Nota hic spiritum rectum, qui est vera justitia; Spiritum sanctum, quo justitia in homine jam ad se redeunte inchoatur; spiritum principalem, quo acceptâ veniâ jam securus ac firmus, non modò in justitiâ perseverat, sed etiam cæteros docet, ut sequentia demonstrant. Aug. hic.

16 *De sanguinibus:* plurali numero; à reatu multiplicis cædis, nec tantùm Uriæ, verùm etiam commilitonum ejus, qui ut ipse caderet, ad iniquum certamen, atque ad necem certam, missi sunt. II. Reg. XI. 15, 20, 21. A tantarum ergo cædium, quæ, continuo

bus, Deus, Deus salutis meæ; laudabit lingua mea justitiam tuam.

Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.

Non enim vis ut victimam feriam; nec holocaustum tibi placet.

Sacrificium Dei spiritus contribulatus; cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies.

Benignè fac in voluntate tuâ Sion, et ædificentur muri Jerusalem.

Tunc suscipies sacrificium justitiæ, oblationes, et holocausta; tunc imponent super altare tuum vitulos.

nibus, Deus, Deus salutis meæ, et exultabit lingua mea justitiam tuam.

17. Domine, labia mea aperies, et os meum annuntiabit laudem tuam.

18. Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem utique; holocaustis non delectaberis.

19. Sacrificium Deo spiritus contribulatus; cor contritum et humiliatum, Deus, non despicies.

20. Benignè fac, Domine, in bonâ voluntate tuâ Sion; ut ædificentur muri Jerusalem.

21. Tunc acceptabis sacrificium justitiæ, oblationes et holocausta; tunc imponent super altare tuum vitulos.

velut clamore, Davidis sanguinem reposcebant, reatu et horrore liberari petit. *Exultabit*..... laudabit lingua mea : Hier.

[18] *Quoniam si voluisses* .... non enim vis, etc. Hier. non id hunc à me peccatore requiris: quâ voce sanctus David significat vetera sacrificia per se non esse Deo placita, ac tandem obliteranda.

[19] *Contritum et humiliatum;* confractum et contritum : Heb.

[20] *Benignè fac*..... benefac Sioni, et muros Jerusalem ædifica : metuit ne suo scelere civitas ab ipso aucta et partim condita, pereat.

PSALMUS LI.

INCREPATORIUS.

In personâ Doeg, iniquos dolis suis superbientes increpat, et suo exemplo confundit.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, eruditio David; cùm venit Doeg Idumæus, et annuntiavit Saül, et dixit ei: Venit David in domum Achimelech.

Quid gloriaris, in malitiâ potens? misericordia Dei totâ die.

Insidias cogitavit lingua tua; quasi novacula acuta faciens dolum.

Dilexisti malum magis

VERSIO VULGATA.

1. In finem, intellectus David.
2. Cùm venit Doeg Idumæus, et nuntiavit Saüli: Venit David in domum Achimelech. (I. *Reg.* xxii. 9.)

3. Quid gloriaris in malitiâ, qui potens es in iniquitate?

4. Totâ die injustitiam cogitavit lingua tua; sicut novacula acuta fecisti dolum.

5. Dilexisti malitiam su-

[2] *Doeg Idumæus:* in aulâ Saülis vir primarius, potentissimus quippe pastorum: I. Reg. xxi. 7. atque inter servos ejus primus, xxii. 9. Quo indice cùm accepisset Saül egregiè exceptum esse Davidem ab Achimelech sacerdote, ipsum, atque universam ejus familiam interfici jussit. Quod facinus cùm satellites horruissent, Doeg Idumæus eorum supplevit vicem. Itaque octoginta quinque sacerdotes cæsi; Nobe eorum urbs excisa, universis civibus interfectis. Ibid. 17, 18, 19.

[3] *Quid gloriaris.....* Sensus planus; sic autem est in Heb. Quid gloriaris, ô tu qui es potens? Misericordia Dei totâ die: Hier. non tecum, sed cum sanctis est; et ita Ch.

[4] *Sicut novacula acuta.....* quæ cùm tangere leniter et tantùm radere videretur, altè infigitur, ac velut blandiendi specie vulnerat: ita Doeg cum Achimelech in tabernaculo Domini amicitiæ pietatisque specie versatus, fœdo indicio viros optimos prodidit. I. Reg. xxi. 7. xxii. 9.

quàm bonum; mendacium magis quàm loqui justitiam. Semper.

Dilexisti omnia verba ad devorandum linguam dolosam.

Sed Deus destruet te, in sempiternum terrebit te, et evellet de tabernaculo, et eradicabit te de terrâ viventium. Semper.

Videbunt justi, et timebunt, et super eum ridebunt.

Ecce vir qui non posuit Deum fortitudinem suam; sed speravit in multitudine divitiarum suarum; confortatus est in insidiis suis.

Ego autem sicut oliva virens in domo Dei; speravi in misericordiâ Dei in sæculum sempiternum.

Confitebor tibi in sæcu-

per benignitatem; iniquitatem magis quàm loqui æquitatem.

6. Dilexisti omnia verba præcipitationis, lingua dolosa.

7. Propterea Deus destruet te in finem; evellet te, et emigrabit te de tabernaculo tuo, et radicem tuam de terrâ viventium.

8. Videbunt justi, et timebunt, et super eum ridebunt, et dicent: 9. Ecce homo, qui non posuit Deum adjutorem suum;

Sed speravit in multitudine divitiarum suarum, et prævaluit in vanitate suâ.

10. Ego autem sicut oliva fructifera in domo Dei, speravi in misericordiâ Dei in æternum, et in sæculum sæculi.

11. Confitebor tibi in sæ-

6 *Præcipitationis:* absorptionis, demersionis: καταποντισμοῦ, 70. ad devorandum: Hier. Cujus quippe consiliis manuque, tot egregii viri, tantaque urbs perierit. *Lingua dolosa:* ô lingua dolosa! Heb. linguam dolosam: Hier. 70. supp. dilexisti.

7 *In finem:* in sempiternum. *Evellet te.....* comparatione ductâ ab arbore excisâ: et nota vim verborum: *Emigrabit te:* amovebit, abradet, Heb. delebit, excidet, ne trunco quidem relicto, denique eradicabit.

8 *Et dicent:* deest Heb. sed subintelligendum.

9 *Divitiarum suarum:* Erat enim Doeg locupletissimus. Vid. argum. *In vanitate suâ:* pravitate: Heb.

10 *Ego autem sicut oliva:* non ut Doeg arbor excisa; sed fructifera, virens: Hier.

lum, quoniam fecisti, et expectabo nomen tuum, quoniam bonum in conspectu sanctorum tuorum.

culum quia fecisti, et expectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

PSALMUS LII. MORALIS.

Vide *Ps.* XIII. *cui hic simillimus, nonnullis additis quibus David cæsum Rabsacis exercitum et Jerusalem obsidione liberatam præcinere videatur. Theodor.* Vide ℣. 6 *et* 7. *Nec mirum hæc prædixisse Davidem, quæ propter ipsum futura essent:* Protegam *enim* urbem hanc, dicit Dominus, propter...... David servum meum. IV. *Reg.* XIX. 34.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, per chorum eruditio David.

Dixit stultus in corde suo, Non est Deus; corrupti sunt et abominabiles facti sunt iniquitate, non est qui faciat bonum.

Deus de cœlo prospexit super filios hominum, ut videret, si esset intelligens, requirens Deum.

Omnes aversi sunt, pariter adhæserunt; non est qui

VERSIO VULGATA.

In finem, [1] Pro Maeleth intelligentiæ David.

Dixit insipiens in corde suo, Non est Deus.

2. Corrupti sunt, et abominabiles facti sunt in iniquitatibus; non est qui faciat bonum.

3. Deus de cœlo prospexit super filios hominum; ut videat si est intelligens, aut requirens Deum.

4. Omnes declinaverunt, simul inutiles facti sunt;

[1] *Pro Maeleth:* pro chorum: Hier. ita Theodot. et Symm. ex Theodor. *Dixit insipiens..... Non est Deus.* Sic ille Rabsaces: *Nec conturbet vos Ezechias, dicens: Dominus liberabit nos..... Ubi est Deus Emath et Arphad?.. Quis est ex omnibus diis terrarum istarum qui eruerit terram suam de manu meâ, ut eruat Dominus Jerusalem de manu meâ?* Isa. XXXVI. 18, 19, 20.

faciat bonum; non est usque ad unum.

Numquid non cognoverunt qui operantur iniquitatem, qui comedunt populum meum ut cibum panis; Deum non invocaverunt.

Ibi timuerunt timore, ubi non est timor; quoniam Deus dispersit ossa circumdantium te; confunderis, quia Deus projecit eos.

Quis dabit ex Sion salutare Israel? cùm reduxerit Deus captivitatem populi sui, exultabit Jacob, lætabitur Israel.

non est qui faciat bonum, non est usque ad unum.

5. Nonne scient omnes qui operantur iniquitatem, qui devorant plebem meam ut cibum panis?

6. Deum non invocaverunt, illic trepidaverunt timore, ubi non erat timor.

Quoniam Deus dissipavit ossa eorum qui hominibus placent; confusi sunt, quoniam Deus sprevit eos.

7. Quis dabit ex Sion salutare Israel? cùm converterit Deus captivitatem plebis suæ, exultabit Jacob, et lætabitur Israel.

6 *Eorum qui hominibus placent.* Sensus planus: cùm Deo, non hominibus placere nos oporteat. Sed aliter Hier. Ossa circumdantium te: castra metantium circa te: Aqu. et Symm. ex Theodor. Est autem pronomen *te* femininum in Heb. unde ad Sion vel Jerusalem referendum. *Confusi sunt*: confunderis: Hier. verbum masc. jam ad hostem sermone converso. Alii ex Heb. pudore affecisti: supp. hostes tuos, ô Israel! de quo ỳ. seq. Quæ quidem egregiè conveniunt Rabsacis excidio, et Jerusalem ab obsidione liberatæ.

7 *Quis dabit ex Sion*..... quis dabit ut ex Sion salus universi Israelis incipiat, et inde annuntietur per omnes urbes? Supple, Deus hoc dabit: et ita contigit. IV. Reg. xix. Isa. xxxvii.

PSALMUS LIII. MORALIS.

Deus suorum custos et vindex.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori in Psalmis, eruditio David; quando venerunt Ziphæi, et dixerunt Saül: Nonne David absconditus est apud nos?	In finem, 1. in carminibus intellectus David. 2. Cùm venissent Ziphæi, et dixissent ad Saül: Nonne David absconditus est apud nos? (I. *Reg.* XXIII. 19. *et* XXVI. 1.)
DEUS, in nomine tuo salva me, et in fortitudine tuâ ulciscere me.	3. DEUS, in nomine tuo salvum me fac, et in virtute tuâ judica me.
Deus, exaudi orationem meam; auribus percipe verba oris mei.	4. Deus, exaudi orationem meam; auribus percipe verba oris mei.
Quia alieni insurrexerunt adversùm me, et fortes quæsierunt animam meam, et non proposuerunt Deum in conspectu suo. Semper.	5. Quoniam alieni insurrexerunt adversùm me, et fortes quæsierunt animam meam, et non proposuerunt Deum ante conspectum suum.
Ecce Deus auxiliabitur mihi; Dominus sustentans animam meam.	6. Ecce enim Deus adjuvat me, et Dominus susceptor est animæ meæ.
Redde malum insidiatoribus meis; in veritate tuâ disperde eos.	7. Averte mala inimicis meis, et in veritate tuâ disperde illos.
Voluntariè sacrificabo tibi; confitebor nomini tuo,	8. Voluntariè sacrificabo tibi, et confitebor nomini

5 *Alieni:* id est, hostes. Ch. legit, superbi: *Zedim* pro *Zarim*, apice immutato.

7 *Averte mala:* redde malum: Hier.

Domine, quoniam bonum est.

8 Quoniam ex omni tribulatione liberavit me, et inimicos meos vidit oculus meus.

tuo, Domine, quoniam bonum est.

9. Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me, et super inimicos meos despexit oculus meus.

PSALMUS LIV.

DEPRECATORIUS.

David fugiens Absalom et Achitophel: II. Reg. XV. *Vide* Ps. III, LXIX, LXX.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori in Psalmis, eruditio David.	1. In finem, in carminibus intellectus David.

EXAUDI, Deus, orationem meam, et ne despicias deprecationem meam.

Attende mihi, et exaudi me; humiliatus sum in meditatione meâ, et conturbatus,

A voce inimici, à facie persequentis impii: quoniam projecerunt super me iniquitatem, et in furore adversabantur mihi.

Cor meum doluit in vi-

2. EXAUDI Deus, orationem meam, et ne despexeris deprecationem meam: 3. Intende mihi, et exaudi me.

Contristatus sum in exercitatione meâ, et conturbatus sum, 4. A voce inimici, et à tribulatione peccatoris.

Quoniam declinaverunt in me iniquitates; et in irâ molesti erant mihi.

5. Cor meum conturba-

[3] *Contristatus sum.....* humiliatus sum in meditatione meâ: Hier. tot adversis vexatus, ac velut abjectâ spe.

[4] *A tribulatione peccatoris:* à facie persequentis impii: Hier. scilicet Achitophel. *Declinaverunt.....* projecerunt super me: Hier. id est, mihi iniquitatem objiciunt; vel comminiscuntur in me consilium iniquum.

talibus meis, et terrores mortis ceciderunt super me.

Timor et tremor venit super me, et operuit me caligo.

Et dixi : Quis dabit mihi pennas columbæ, ut volem et requiescam ?

Ut procul abeam, et commorer in deserto. Semper.

Festinabo ut salver à spiritu tempestatis et turbinis.

Præcipita, Domine, divide linguas eorum.

Quoniam vidi iniquitatem, et contradictionem in civitate.

Die et nocte circumeun-

tum est in me, et formido mortis cecidit super me.

6. Timor et tremor venerunt super me, et contexerunt me tenebræ.

7. Et dixi : Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, et volabo, et requiescam.

8. Ecce elongavi fugiens, et mansi in solitudine.

9. Expectabam eum, qui salvum me fecit à pusillanimitate spiritûs, et tempestate.

10. Præcipita, Domine, divide linguas eorum ; quoniam vidi iniquitatem, et contradictionem in civitate.

11. Die ac nocte circum-

7 *Quis dabit mihi pennas sicut columbæ ?....* Sic enim David ad suos : *Surgite, fugiamus ; neque enim erit nobis effugium à facie Absalom : festinate egredi, ne fortè veniens occupet nos.* II. Reg. xv. 14.

8 *Elongavi :* procul abeam : Hier. *In solitudine ;* quò David fugiebat : ibid. 23, 28.

9 *Expectabam eum.....* Deum qui mihi erexit animum. Aliter Hier. festinabo ut salver ; ut suprà ℣. 7. *A pusillanimitate spiritûs.....* à spiritu : id est, vento tempestatis et turbinis : Idem Hier.

10 *Præcipita :* demerge in profundum ; [illegible]. *Divide linguas :* sint eorum varia consilia. Allusio ad Babel : convenit quod ait ipse David, II. Reg. xv. 31. *Infatua, quæso, Domine, consilium Achitophel. Contradictionem :* jam enim video illos inter se divisos, scissaque studia inter Chusai et Achitophel ; ab hoc tandem discessum, unde partibus pernicies : II. Reg. xvii. *In civitate :* In Hebron perfidâ civitate, quò Absalom suos vocaverat, ubi regnabat. II. Reg. xv. 9, 11.

11 *Die ac nocte circumdabit eam.....* circumeuntes muros ejus : Hier. supp. inimici mei : custodiæ et vigiliæ circùm : urbem obeunt

tes muros ejus; scelus et dolor in medio ejus.

Insidiæ in vitalibus ejus, et non recedit de plateis ejus damnum et fraudulentia.

Non enim inimicus exprobravit mihi ut sustineam; neque is qui oderat, super me magnificatus est, ut abscondar ab eo.

Sed tu homo unanimis meus, dux meus, et notus meus.

Qui simul habuimus dulce secretum, in domo Dei ambulavimus in terrore.

Veniat mors super eos, descendant in infernum viventes; quoniam nequitiæ

dabit eam super muros ejus iniquitas, et labor in medio ejus, 12. et injustitia.

Et non defecit de plateis ejus usura, et dolus.

13. Quoniam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique.

Et si is, qui oderat me, super me magna locutus fuisset, abscondissem me forsitan ab eo.

14. Tu verò homo unanimis, dux meus, et notus meus:

15. Qui simul mecum dulces capiebas cibos; in domo Dei ambulavimus cum consensu.

16. Veniat mors super illos; et descendant in infernum viventes:

milites: hic sensus clauditur. *Iniquitas, et labor*..... scelus et dolor in medio ejus: Hier. Labor autem sive dolor sceleris comes.

[12] *Et injustitia:* addit Heb. in medio ejus: ut suprà. *Usura et dolus:* vicinæ res: *non defecit de plateis ejus:* negotiosissima civitas, sed pessimis dedita negotiis; ubi tanta undique concursatio, sed avaritiæ fraudisque causâ. Vide autem inter mores perditæ atque impiæ civitatis usuram disertè notatam. Summa hæc: non Dei, non hominum, non legum, non fraternæ caritatis respectus ullus.

[14] *Homo unanimis:* tu Achitophel, olim amicissimus. *Dux meus:* præceptor qui docuisti me: Ch. cujus consiliis agebam omnia.

[15] *Mecum dulces capiebas cibos:* en familiaritas et convictus: at Hier. simul habuimus dulce secretum; cui arcana omnia committebam; tanta fiduciâ ac familiaritas inerat. *In domo Dei..... cum consensu:* in strepitu: Heb. tumultu, festinatione, magnâ populi frequentiâ; rerum humanarum ac divinarum inter nos summa societas.

in congregatione eorum, et in medio eorum.

Ego ad Dominum clamabo, et Dominus salvabit me.

Vespere, et manè, et meridie loquar et resonabo, et exaudiet vocem meam.

Redimet in pace animam meam, ab appropinquantibus mihi; multi enim fuerunt adversùm me.

Exaudiet Deus, et humiliabit eos, qui judex est ab initio. Semper.

Non enim mutantur, neque timent Deum.

Extendit manum suam ad pacifica; contaminabit pactum suum.

Nitidius butyro os ejus:

Quoniam nequitiæ in habitaculis eorum, in medio eorum.

17. Ego autem ad Deum clamavi, et Dominus salvabit me.

18. Vespere, et manè, et meridie narrabo et annuntiabo, et exaudiet vocem meam.

19. Redimet in pace animam meam ab his qui appropinquant mihi; quoniam inter multos erant mecum.

20. Exaudiet Deus, et humiliabit illos, qui est ante sæcula.

Non enim est illis commutatio, et non timuerunt Deum: 21. Extendit manum suam in retribuendo.

Contaminaverunt testamentum ejus; 22. Divisi sunt

[19] *Ab his qui appropinquant mihi:* ab amicis olim, sed nunc perfidis. At Heb. ab impugnantibus. *Quoniam inter multos:* inter cæteros familiares à meo latere non discedebant: at Heb. *plures meeum erant quàm cum illis;* Deo protegente et angelis circumstantibus, atque invisibili exercitu, qualem ministro suo trepido ac desperanti ostendit Elisæus. IV. Reg. VI. 16, 17.

[20] *Non enim est illis commutatio:* non mutantur: Hier. Malè agere perseverant, neque ullus rationi locus.

[21] *Extendit manum suam in retribuendo:* Deus vindex, scilicet: at Hier. Extendit manum suam ad pacifica, impius, pacis et amicitiæ simulator; clariùs, ad pacificos: consociatis dexteris cum iis quibuscum pacem colebat, ut me communi operà malè perderent. *Contaminaverunt testamentum ejus:* contaminabit pactum suum: Hier. id est, fidem, quam mihi dederat, fregit.

[22] *Divisi sunt ab irá.* Leniora butyro verba oris ejus, et bellum

pugnat autem cor illius; molliores sermones ejus oleo, cùm sint lanceæ.

ab irâ vultûs ejus: et appropinquavit cor illius.

Molliti sunt sermones ejus super oleum, et ipsi sunt jacula.

Projice super Dominum caritatem tuam, et ipse enutriet te; non dabit in æternum fluctuationem justo.

23. Jacta super Dominum curam tuam, et ipse te enutriet; non dabit in æternum fluctuationem justo.

Tu autem, Deus, deduces eos in puteum interitûs; viri sanguinum et dolosi non dimidiabunt dies suos. Ego autem fiduciam habeo tuî.

24. Tu verò, Deus, deduces eos in puteum interitûs. Viri sanguinum, et dolosi non dimidiabunt dies suos: ego autem sperabo in te, Domine.

cor ejus; molliores sermones ejus oleo; et ipsi, stricti gladii. Heb. consonat Hier.

[24] *Non dimidiabunt dies suos;* non pervenient ad medium justæ ætatis.

PSALMUS LV.

DEPRECATORIUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, pro columbâ mutâ, eò quòd procul abierit David humilis et simplex, quando tenuerunt eum Allophyli in Geth.

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Pro populo, qui à sanctis longè factus est David in tituli inscriptionem, cùm tenuerunt eum Allophyli in Geth. (I. *Reg.* XXI. 10.)

MISERERE meî, Deus, quo-

2. MISERERE meî, Deus,

[1] *Pro populo, qui à sanctis* (à sanctuario) *longè factus est:* quod fortè accommodatus fuerit Psalmus populo inter gentes exuli tempore captivitatis: at Hier. pro columbâ mutâ; quod initium notæ cantilenæ. *In tituli inscriptionem;* ad rei memoriam: hæc autem verba habet Heb. hîc et in quatuor Psalmis sequentibus: quâ

niam conculcavit me homo; totâ die pugnans tribulavit me.	quoniam conculcavit me homo; totâ die impugnans tribulavit me.
Conculcaverunt me insidiatores mei totâ die; multi enim qui pugnant contra me altissimè.	3. Conculcaverunt me inimici mei totâ die; quoniam multi bellantes adversùm me.
Quâcumque die territus fuero, ego in te confidam.	4. Ab altitudine diei timebo; ego verò in te sperabo.
In Deo laudabo verbum ejus, in Deo speravi; non timebo quid faciat caro mihi.	5. In Deo laudabo sermones meos, in Deo speravi; non timebo quid faciat mihi caro.
Totâ die sermonibus me affligebant; contra me omnes cogitationes eorum in malum.	6. Totâ die verba mea execrabantur; adversùm me omnes cogitationes eorum, in malum.
Congregabuntur abscondità, plantas meas observabunt; expectantes animam meam.	7. Inhabitabunt et abscondent; ipsi calcaneum meum observabunt.

de re vid. tit. Ps. xv. *Allophyli in Geth:* Philistæi sub rege Achis. I. Reg. xxi. 10. Vide titulum Psalmi xxxiii. de eodem argumento conscripti.

2 *Conculcavit me homo:* Saül scilicet.

3. 4 *Multi bellantes..... ab altitudine.* Altissimè: Hier. Tanquam ab excelso loco me oppugnant; hæc ad tertium ỳ. pertinent. Ad quartum verò, quâcumque die timebo: Hier. *In te sperabo:* neque eò seciùs confidam tibi tot inter terrores.

5 *In Deo laudabo sermones meos:* sensus obvius; in sermonibus meis id unum laudabo, quòd ad Deum referantur: at planiùs Hier. In Deo laudabo verbum ėjus; Deum laudabo propter verbum suum.

6 *Verba mea execrabantur:* sermonibus me affligebant: Hier.

7 *Inhabitabunt et abscondent:* congregabuntur absconditè; Hier. *Calcaneum meum observabunt:* insidiosè agent serpentis instar, de quo scriptum est: *Et tu insidiaberis calcaneo ejus.* Gen. iii. 15. *Sicut sustinuerunt:* expectantes animam meam: Hier. vitæ meæ insidiantes.

Quia nullus est salvus in eis; in furore populos detrahet Deus.

Secretiora mea numerasti : pone lacrymam meam in conspectu tuo ; sed non in narratione tuâ.

Tunc convertentur inimici mei retrorsum, in quâcumque die invocavero : hoc scio quia Deus meus es.

In Deo laudabo verbum : in Domino prædicabo sermonem.

In Deo speravi : non timebo quid faciat homo mihi.

In me sunt, Deus, vota tua : reddam gratiarum actiones tibi.

Quia eripuisti animam meam de morte, et pedes meos de lapsu : ut ambulem coram Deo in lumine viventium.

Sicut sustinuerunt animam meam, 8. pro nihilo salvos facies illos; in irâ populos confringes.

Deus, 9. vitam meam annuntiavi tibi : posuisti lacrymas meas in conspectu tuo :

Sicut et in promissione tuâ : 10. Tunc convertentur inimici mei retrorsum.

In quâcumque die invocavero te; ecce cognovi quoniam Deus meus es.

11. In Deo laudabo verbum, in Domino laudabo sermonem : in Deo speravi; non timebo quid faciat mihi homo.

12. In me sunt, Deus, vota tua, quæ reddam laudationes tibi.

13. Quoniam eripuisti animam meam de morte, et pedes meos de lapsu : ut placeam coram Deo in lumine viventium.

[8] *Pro nihilo salvos facies :* quia nullus est salvus in eis : Hier. nulla eis ab irâ tuâ salus *Populos confringes :* populos dejicies, ô Deus ; vox *Deus*, ad ℣. 8. revocanda, Hier.

[9] *Vitam meam annuntiavi tibi :* fugam meam numerasti : Heb. Nosti quoties ad fugam adactus sum. *Posuisti lacrymas meas.....* Ingentis solatii est quòd flentem respiciat : neque id tantùm, sed addendum istud, *sicut et in promissione tuâ.* Nonne et in libro tuo? Heb. supple, posuisti lacrymas meas, quod est non tantùm considerantis, sed etiam studiosè numerantis, et sæpe reminiscentis, ne usquam excidant animo.

[12] *In me sunt, Deus, vota tua :* vota tibi nuncupavi. *Quæ*, abundat. *Reddam laudationes :* gratiarum actiones : Hier. Vota nuncupata reddam.

PSALMUS LVI.

DEPRECATORIUS.

Deus, omni ope destituto, certus è cœlo auxiliator.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, ut non disperdas David humilem et simplicem, quando fugit à facie Saül in speluncam.

Miserere meî, Deus, miserere meî; quoniam in te speravit anima mea, in umbrâ alarum tuarum sperabo, donec transeant insidiæ.

Invocabo Deum altissimum, Deum ultorem meum.

Mittet de cœlo, et salvabit me, exprobrabit conculcantibus me. Semper.

Mittet Deus misericordiam suam, et veritatem suam.

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Ne disperdas David in tituli inscriptionem, cùm fugeret à facie Saül in speluncam. (II. *Reg.* XXII. 1. *et* XXIV. 4.)

2. Miserere meî, Deus, miserere meî; quoniam in te confidit anima mea.

Et in umbrâ alarum tuarum sperabo, donec transeat iniquitas.

3. Clamabo ad Deum altissimum, Deum qui benefecit mihi.

4. Misit de cœlo, et liberavit me; dedit in opprobrium conculcantes me.

Misit Deus misericordiam suam, et veritatem suam,

5. et eripuit animam meam

[1] *Ne disperdas :* me scilicet. Titulus frequens, quo admonemur Psalmum pertinere ad amoliendam iram Dei.

[2] *Transeat iniquitas :* insidiæ : Hier.

[3] *Deum qui benefecit mihi :* ultorem meum : Idem.

[4] *Misit de cœlo..... misericordiam.....* ut est in sequentibus, ad me liberandum : alibi : misit è cœlo auxiliatricem manum. Ps. XVII. 17.

[5] *Animam meam..... dormivi conturbatus.* Quæ enim requies agenti inter leones ? At Hier. anima mea in medio leonum dormivit ferocientium; tanta ex fiduciâ in Deum securitas inerat. *Arma :* lancea : Heb.

anima

Anima mea in medio leonum dormivit ferocientium; filii hominum, dentes eorum lanceæ et sagittæ, et lingua eorum gladius acutus.

Exaltare super cœlos, Deus: in omni terrâ gloria tua.

Rete paraverunt gressibus meis, ad incurvandam animam meam:

Foderunt ante me foveam; ceciderunt in medium ejus. Semper.

Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum; cantabo et psallam.

Surge, gloria mea, surge, psalterium, et cithara; surgam manè.

Confitebor tibi in populis, Domine: cantabo tibi in gentibus.

Quia magna usque ad cœlos misericordia tua, et usque ad nubes veritas tua.

Exaltare super cœlos, Deus: in omni terrâ gloria tua.

de medio catulorum leonum: dormivi conturbatus.

Filii hominum, dentes eorum arma et sagittæ: et lingua eorum gladius acutus.

6. Exaltare super cœlos, Deus, et in omnem terram gloria tua.

7. Laqueum paraverunt pedibus meis, et incurvaverunt animam meam.

Foderunt ante faciem meam foveam; et inciderunt in eam.

8. Paratum cor meum, Deus, paratum cor meum: cantabo, et psalmum dicam.

9. Exurge, gloria mea, exurge psalterium et cithara: exurgam diluculo.

10. Confitebor tibi in populis, Domine, et psalmum dicam tibi in gentibus.

11. Quoniam magnificata est usque ad cœlos misericordia tua, et usque ad nubes veritas tua.

12. Exaltare super cœlos, Deus; et super omnem terram gloria tua.

7 *Et incurvaverunt*..... ad incurvandam : Hier. ad prosternendum me.

8 *Paratum cor meum.* Vide initium Ps. CVII.

9 *Gloria mea:* lingua: ut sæpe aliàs. Vide Ps. XV. 9. Act. II. 26.

PSALMUS LVII.

MORALIS, INCREPATORIUS.

In assentatores Saülis.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, ut non disperdas David humilem et simplicem.

Si verè utique justitiam loquimini : recta judicate, filii hominum.

Etenim in corde iniquitates operamini in terrâ : iniquitates manus vestræ appendunt.

Alienati sunt peccatores à vulvâ, erraverunt ab utero, loquentes mendacium.

Furor eorum sicut furor serpentis; sicut reguli surdi

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Ne disperdas David in tituli inscriptionem.

2. Si verè utique justitiam loquimini : recta judicate, filii hominum.

3. Etenim in corde iniquitates operamini : in terrâ injustitias manus vestræ concinnant.

4. Alienati sunt peccatores à vulvâ, erraverunt ab utero, locuti sunt falsa.

5. Furor illis secundùm similitudinem serpentis; sicut

[2] *Si verè*..... Sensus Vulgatæ planus, quem sequitur Hier. Invehitur autem gravissimè in eos, qui de justitiâ multa et præclara locuti, eam contemnunt in judiciis : at Heb. eodem ferè sensu, sed vehementiùs : num verò, ô congregatio, *justitiam loquimini?* num recta judicatis, filii hominum? Cùm enim videat vix ullum esse justitiæ in totâ civitate locum, non singulares homines, sed universam congregationem appellat; quasi diceret : Cur vobis justitia in ore est? cur inane tantùm nomen ejus?

[3] *In corde*..... Non tantùm cogitatis iniqua, sed opere completis.

[4] *Alienati sunt peccatores à vulvâ.* Ab ipsâ nativitate errant, pessimis exemplis et præceptis instituti.

[5] *Furor :* alii, venenum. *Secundùm similitudinem serpentis :* veneni serpentis : Heb. Venenata lingua; venenatus ipse halitus ipsum aerem inficit; corrupta omnia.

obturantis aurem suam :

Ut non audiat vocem murmurantium ; nec incantatoris incantationes callidas.

Deus, excute dentes eorum ex ore eorum : molares leonum confringe, Domine.

Dissolvantur quasi aquæ quæ defluunt : intendit arcum suum donec conterantur.

Quasi vermis tabefactus pertranseant : quasi abortivum mulieris quod non vidit solem.

Antequam crescant spinæ vestræ in rhamnum : quasi viventes, quasi in irâ tempestas rapiet eos.

Lætabitur justus cùm viderit ultionem, pedes suos

aspidis surdæ, et obturantis aures suas,

6. Quæ non exaudiet vocem incantantium, et venefici incantantis sapienter.

7. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum : molas leonum confringet Dominus.

8. Ad nihilum devenient tanquam aqua decurrens : intendit arcum suum donec infirmentur.

9. Sicut cera, quæ fluit, auferentur : supercecidit ignis ; et non viderunt solem.

10. Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum; sicut viventes, sic in irâ absorbet eos.

11. Lætabitur justus cùm viderit vindictam : manus

[6] *Quæ non exaudiet:* ut non audiat, etc. Hier. Comparatio ducta ex vulgari opinione. Ne audire quidem volunt quod eos possit à scelere revocare. *Incantantis sapienter:* ex artis occultis, id enim est sapienter, secundùm Hebræos.

[7] *Conteret:* excute : Hier. *Molas leonum:* dentes molares : vim hominum crudelium.

[8] *Intendit arcum suum :* Deus scilicet.

[9] *Sicut cera.....* quasi vermis tabefactus, etc. Hier. *Supercecidit.....* quasi abortivum mulieris, etc. Idem. In Vulgatâ autem, ignis intelligendus, ira Dei quâ impii consumantur.

[10] *Priusquàm intelligerent :* antequam crescant, etc. Totus versus ex Hier. Priusquàm malitia vestra mihi noceat; tunc cùm vigere incipit, dissipabitur.

[11] *Manus suas lavabit:* tinget : *in sanguine peccatoris :* ulciscendo eum : pedes suos : Hier. proculcatis hostium cadaveribus, in suo san-

lavabit in sanguine impii.

Et dicet homo : Vere est fructus justo; verè est Deus judicans in terrâ.

suas lavabit in sanguine peccatoris.

12. Et dicet homo; Si utique est fructus justo: utique est Deus judicans eos in terrâ.

guine volutatis : tanta erit ultio. Totum autem hoc, idem est, ac si diceret, lætabitur impiorum interitu. Sic Psalm. LXVII. 24. *Ut intingatur pes tuus in sanguine.* Quod ait non illudens peccatori, sed divinæ providentiæ cernens effectus. Theodor.

PSALMUS LVIII.

DEPRECATORIUS : PROPHETICUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, ut non disperdas David humilem et simplicem, quando misit Saül, et custodierunt domum, ut occiderent eum.

Erue me de inimicis meis, Deus meus, et à resistentibus mihi protege me.

Libera me ab operariis iniquitatis, et à viris sanguinum salva me.

Quia ecce insidiati sunt animæ meæ, congregantur adversùs me fortissimi : absque iniquitate meâ, et abs-

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Ne disperdas, David in tituli inscriptionem, quando misit Saül, et custodivit domum ejus, ut eum interficeret. (I. *Reg.* XIX. 11.)

2. Eripe me de inimicis meis, Deus meus : et ab insurgentibus in me libera me.

3. Eripe me de operantibus iniquitatem : et de viris sanguinum salva me.

4. Quia ecce ceperunt animam meam : irruerunt in me fortes.

5. Neque iniquitas mea,

4 *Ceperunt.....* insidiati sunt animæ meæ : Hier. *Irruerunt :* congregantur : Idem.

5 *Neque iniquitas.....* supple, ulla est. *Cucurri, et direxi* ad æquum gressus meos. At Hier. de inimicis; illi currunt et præparantur, accingunt se ut me subvertant.

que peccato meo, Domine.

Non egi iniquè; et illi currunt et præparantur: surge ex adverso pro me, et respice.

Et tu, Domine Deus exercituum, Deus Israel, evigila ut visites omnes gentes: non miserearis universis qui operantur iniquitatem. Semper.

Revertantur ad vesperam, et latrent ut canes, et circumeant civitatem.

Ecce loquuntur in ore suo, gladii in labiis eorum: quasi nemo audiat.

Tu autem, Domine, deridebis eos; subsannabis omnes gentes.

neque peccatum meum, Domine: sine iniquitate cucurri, et direxi.

6. Exurge in occursum meum, et vide: et tu, Domine, Deus virtutum, Deus Israël.

Intende ad visitandas omnes gentes; non miserearis omnibus, qui operantur iniquitatem.

7. Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes, et circuibunt civitatem.

8. Ecce loquentur in ore suo, et gladius in labiis eorum: quoniam quis audivit?

9. Et tu, Domine, deridebis eos: ad nihilum deduces omnes gentes.

6 *Exurge in occursum meum:* ex adverso pro me: Idem. *Omnes gentes.* Non in me tantùm intende, sed in omnes oppressos, quàcumque terrarum; id enim te decet orbis universi judicem. Sic decet calamitosos, ex ipso miseriæ suæ sensu, pro omnibus æquè laborantibus, supplicare.

7 *Convertentur:* revertantur: Hier. percussores quos mihi Saül summiserat, tanquam canes amissâ prædâ. *Famem patientur:* latrent: Hier. *Circuibunt civitatem:* ut me deprehendant.

8 *Loquentur:* petent, interrogabunt quoscumque occurrentes. *Quis audivit?* ubi lateat David. *Et gladius in labiis eorum.* Hæc voce sanguinariâ ab omnibus quærent.

9 *Ad nihilum deduces:* subsannabis: Hier. *Omnes gentes.* Videtur Saül Davidi gentiles submisisse satellites, qualis fortè Doeg Idumæus et linguâ et manu promptus atque ad cædem instructus, de quo vide in Ps. LI.

Fortitudinem meam ad te servabo: quoniam tu Deus elevator meus.

Dei mei misericordia præveniet me; Deus ostendet mihi insidiatores meos.

Ne occidas eos, ne fortè obliviscantur populi mei: disperge eos in fortitudine tuâ, et destrue eos, protector noster, Domine.

In peccato oris sui, in sermone labiorum suorum, et capiantur in superbiâ suâ; maledictionem et mendacium narrantes.

Consume in furore, con-

10. Fortitudinem meam ad te custodiam, quia Deus susceptor meus es:

11. Deus meus, misericordia ejus præveniet me.

12. Deus ostendet mihi super inimicos meos, ne occidas eos; nequando obliviscantur populi mei.

Disperge illos in virtute tuâ, et depone eos, protector meus, Domine.

13. Delictum oris eorum, sermonem labiorum ipsorum, et comprehendantur in superbiâ suâ.

Et de execratione et mendacio annuntiabuntur 14. in

[10] *Fortitudinem meam ad te custodiam:* in te mea est fortitudo. Non ad me, sed *ad te,*; quia in exercendis virtutibus, tibi laudes refero semper, non meis viribus. Comm. Hier.

[12] *Ostendet mihi super inimicos:* ostendet mihi insidiatores meos: Hier. id est, ostendet mihi judicium suum occultum de ipsis, quod tale est, ut sequitur, nempe *ne occidas eos:* duret eorum supplicium. *Nequando obliviscantur populi mei:* pluraliter in recto; ut popularibus meis documento sint et exemplo. Propheticè, christiani divinæ ultionis oblivisci non possunt, dum Judæi excidio suo superstites, et ubique vagi, pœnam suam et pariter in testimonium eloquia divina circumferunt: August. et alii passim. *Disperge illos:* vagos, qualis Caïn.

[13] *Delictum oris eorum.....* In peccato oris sui, etc. Hier. supple, *disperge eos.* Dispergantur propter peccata oris sui; propter insanas illas et impias adversùm me vociferationes, quod et Judæis et inimicis Davidis congruit. *Et de execratione et mendacio*: his sceleribus convicti. *Annuntiabuntur*, omnibus innotescent: at Hier. maledictionem et mendacium narrantes; quasi diceret, nihil nisi maledicta et mendacia in ore habent.

[14] *In consummatione.....* Consume in furore, consume, etc. Hier.

sume ut non subsistant : et scient quoniam Deus dominator Jacob, in finibus terræ. Semper.

consummatione : in irâ consummationis, et non erunt.

Et scient quia Deus dominabitur Jacob, et finium terræ.

Convertentur ad vesperam, et latrent ut canes, et circumeant civitatem.

15. Convertentur ad vesperam, et famem patientur ut canes, et circuibunt civitatem.

Ipsi vagabuntur ut comedant, et cùm saturati non fuerint, murmurabunt.

16. Ipsi dispergentur ad manducandum; si verò non fuerint saturati, et murmurabunt.

Ego autem cantabo imperium tuum, et laudabo manè misericordiam tuam; quoniam factus es fortitudo mea, et refugium in die tribulationis meæ.

17. Ego autem cantabo fortitudinem tuam, et exultabo manè misericordiam tuam.

Quia factus es susceptor meus, et refugium meum, in die tribulationis meæ.

Virtutem meam tibi cantabo; quoniam Deus adjutor meus, Deus misericordia mea.

18. Adjutor meus tibi psallam, quia Deus susceptor meus es; Deus meus, misericordia mea.

[15] *Convertentur :* revertantur..... latrent, ut suprà 7. Repetitur autem ille versus ad inculcandum inimicorum furorem, ac Dei liberatoris beneficium.

[16] *Dispergentur :* vagabuntur ad manducandum : Hier. prædæ avidi discurrent undique.

[17] *Exultabo :* prædicabo cum gaudio. *Manè ;* rectè, cùm noctu fugerit. I. Reg. XIX. 12.

[18] *Deus meus, misericordia mea :* Deus misericordiæ meæ : Heb. vel Deus misericors meus, qui totus bonitas, totus misericordia est.

PSALMUS LIX.

EUCHARISTICUS.

Ultus antiquos Israelitarum hostes Syros, à quibus olim oppressi fuerant sub Judicibus, certam sibi ac singulis tribubus victoriam pollicetur.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, pro liliis, testimonium humilis et simplicis David ad docendum; quando pugnavit adversùs Syriam Mesopotamiæ, et adversùs Syriam Soba, et reversus est Joab, et percussit Edom in valle Salinarum duodecim millia.

Deus, projecisti nos, scidisti nos; iratus es, convertisti nos.

Commovisti terram, et diripuisti eam; sana contritiones ejus, quoniam mota est.

Ostendisti populo tuo duritiam; potasti nos vino consopiente.

Dedisti metuentibus te

VERSIO VULGATA.

1. In finem, pro his qui immutabuntur, in tituli inscriptionem, ipsi David in doctrinam, 2. Cùm succendit Mesopotamiam Syriæ, et Sobal, et convertit Joab, et percussit Idumæam in valle Salinarum duodecim millia. (II. *Reg.* VIII, 1. *et* X. 7. *et* I. *Par.* XVIII. 1.)

3. Deus, repulisti nos, et destruxisti nos; iratus es, et misertus es nobis.

4. Commovisti terram, et conturbasti eam; sana contritiones ejus, quia commota est.

5. Ostendisti populo tuo dura; potasti nos vino compunctionis.

6. Dedisti metuentibus te

[3] *Et misertus es nobis :* revertere ad nos : Heb.

[4] *Commovisti terram :* Judæam; tunc cùm à Syris sub Judicibus vexata est.

[5] *Vino compunctionis :* consopiente : Hier. id est, lethali; alii, horroris.

[6] *Dedisti .... significationem; ut fugiant.....* More præclari ac pro-

signum, ut fugerent à facie arcûs. Semper.	significationem, ut fugiant à facie arcûs :
Ut liberentur amici tui : salva dexterâ tuâ, et exaudi me.	Ut liberentur dilecti tui ; 7. salvum fac dexterâ tuâ, et exaudi me.
Deus locutus est in sanctuario suo : lætabor, dividam Sichimam, et vallem Soccoth dimetiar.	8. Deus locutus est in sancto suo : lætabor, et partibor Sichimam, et convallem tabernaculorum metibor.
Meus est Galaad, et meus est Manasse, et Ephraïm fortitudo capitis mei; Juda legifer meus.	9. Meus est Galaad, et meus est Manasses, et Ephraïm fortitudo capitis mei.
Moab olla lavacri mei : super Idumæam incedam calceamento meo : mihi Palæstina fœderata est.	Juda rex meus : 10. Moab olla spei meæ. In Idumæam extendam calceamentum meum : mihi alienigenæ subditi sunt.
Quis deducet me ad civitatem munitam ? quis de-	11. Quis deducet me in civitatem munitam ? quis de-

vidi ducis significasti tuis, quando hostes imminerent. At Heb. dedisti signum, vexillum, verbum tuum, ut se extollant propter veritatem, hoc est, ut promissis tuis, tuâ veritate nitantur.

7 *Salvum fac ....* Hæc et sequentia vide repetita Ps. CVII. 7.

8 *Lætabor et partibor Sichimam :* urbem Amorrhæorum. *Convallem tabernaculorum :* vallem Soccoth : Hier. Sensus est, lætabor, potitus victoriâ, Sichimamque et Soccoth regiones Philistinorum dimetiar, ut in plebem meam partiar.

9 *Meus est Galaad.....* Commemorat tribus Israelis quibus hostium agros, urbesque dispertivit. *Ephraïm fortitudo capitis :* firmamentum regni. *Juda rex meus*, legislator : Hier. Mehoceci ; ut Gen. XLIX. 10. Tribus Juda regnum obtinebit sub Davide et posteris.

10 *Moab olla spei meæ :* lavacri mei : Hier. pelvis ad lavandos pedes. Subjiciam illum pedibus ; Israel elegi, et sprevi Moab, Idumæos, Philistæos, de quibus postea. *In Idumæam extendam calceamentum.....* incedam : Hier. proculcabo eam. *Alienigenæ*, Philistæi, et ita semper.

ducet me usque ad Idumæam?

Nonne tu, Deus, qui projecisti nos, et non egredieris, Deus, in exercitibus nostris?

Da nobis auxilium de tribulatione; vana est enim salus ab homine.

In Deo faciemus virtutem, et ipse conculcabit tribulantes nos.

ducet me usque in Idumæam?

12. Nonne tu, Deus, qui repulisti nos, et non egredieris, Deus, in virtutibus nostris?

13. Da nobis auxilium de tribulatione; quia vana salus hominis.

14. In Deo faciemus virtutem, et ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

11 *Quis deducet me usque in Idumæam?* 12. *Nonne tu, Deus?* quo duce, David Idumæà potitus est. II. Reg. VIII. 14.

12 *Qui repulisti.....* Projeceras nos, et non egrediebaris, etc. Qui tempore Saülis, videbaris nos deserere, nec præesse velle jam nostris exercitibus, cùm oracula et solitum auxilium denegares, nunc victores præstas.

14 *Faciemus virtutem*: fortiter rem geremus.

PSALMUS LX.

EUCHARISTICUS.

Dei bonitatem expertus, certâ jam spe eam implorat.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, in Psalmis David.

Exaudi, Deus, laudationem meam; intende orationi meæ.

De novissimo terræ ad te clamabo; cùm triste fuerit

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. In hymnis David.

2. Exaudi, Deus, deprecationem meam; intende orationi meæ.

3. A finibus terræ ad te clamavi: dum anxiaretur

3 *A finibus terræ..... clamavi*: à tam longinquo spatio; ab extremo angulo terræ sanctæ, procul à tabernaculo tuo, et tamen me audiebas: nam cùm omnino deficerem: *in petrâ exaltasti me*; quà et in altum erigerer, et firmo pede consisterem.

cor meum : cùm fortis elevabitur adversùm me, tu eris ductor meus.

Fuisti spes mea : turris munitissima à facie inimici.

Habitabo in tabernaculo tuo jugiter; sperabo in protectione alarum tuarum. Semper.

Tu enim, Deus, exaudisti orationem meam : dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum.

Dies super dies regis adjicies : annos ejus donec est generatio et generatio.

Sedebit semper ante faciem Dei, misericordia et veritas servabunt eum.

Sic canam nomini tuo jugiter ; reddens vota mea per singulos dies.

cor meum, in petrâ exaltasti me.

Deduxisti me, 4. quia factus es spes mea; turris fortitudinis à facie inimici.

5. Inhabitabo in tabernaculo tuo in sæcula: protegar in velamento alarum tuarum.

6. Quoniam tu, Deus meus, exaudisti orationem meam; dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum.

7. Dies super dies regis adjicies: annos ejus usque in diem generationis et generationis.

8. Permanet in æternum in conspectu Dei; misericordiam et veritatem ejus quis requiret?

9. Sic psalmum dicam nomini tuo in sæculum sæculi; ut reddam vota mea de die in diem.

6 *Dedisti hæreditatem* : regnum et domum quam Deus Davidi stabilivit : II. Reg. VII. 7.

7 *Dies super dies regis*..... Davidis ac posterorum ejus, quibus regnum concessisti in longissima tempora, imò in æternum ; cùm Christo venturo dederis regnum David patris ejus, et ipse in æternum in Jacob regnaturus sit : Luc. I. 32.

8 *Permanet in æternum*..... ipse et regnum ejus, cujus non erit finis : Luc. I. 33. *Misericordiam..... ejus*..... Planus Vulgatæ sensus sive ad Deum, sive ad Davidem referas : nemo in Deo, nemo in Davide requiret misericordiam et justitiam ; at Hier. misericordia et veritas servabunt eum ; Davidem : quod videtur sublimius.

9 *De die in diem* : quotidie.

PSALMUS LXI.

CONSOLATORIUS.

Tempore Absalomi, ut videtur, desertus ac deceptus ab omnibus, seque et populum divini auxilii spe sustentat. De titulo vide in Psalm. XXXVIII.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori, pro Idithun canticum David.	In finem, 1. Pro Idithun, Psalmus David.
ATTAMEN apud Deum silebit anima mea; ex eo salus mea.	2. NONNE Deo subjecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meum.
Attamen ipse est scutum meum et salus mea; fortitudo mea, non commovebor amplius.	3. Nam et ipse Deus meus, et salutaris meus; susceptor meus, non movebor amplius.
Usquequo insidiamini contra virum, interficitis omnes, quasi murus inclinatus, et maceria corruens.	4. Quousque irruitis in hominem? interficitis universi vos: tanquam parieti inclinato, et maceriæ depulsæ?
Partem enim ejus cogita-	5. Verumtamen pretium

[2] *Nonne Deo.....* Certè Deo silebit anima mea: Heb. imperante Deo, ne mutiet quidem; tanta erit obedientia.

[3] *Nam et ipse:* certè utique, ut suprà.

[4] *Quousque irruitis in hominem?.... tanquam parieti inclinato?* Ita irruitis in me, tanquam essem murus, jam impulsus in ruinam, ac facilè ruiturus; at non ita est, Deus enim me sustentat. Hic ordo verborum, sed interjectum illud, *interficitis universi vos:* omnes me ad internecionem quæritis; *toto* enim *corde universus Israel* sequebatur *Absalom.* II. Reg. XV. 13.

[5] *Verumtamen:* utique, ut suprà. *Pretium meum:* partem ejus: Hier., de se enim in tertià personà loquitur, ut ℣. 3. Sensus est: pretium meum, partem meam quæ mihi est pretiosissima, Deum scili-

verunt expellere, placuerunt sibi in mendacio: ore suo singuli benedicunt, et corde suo maledicunt. Semper.

meum cogitaverunt repellere, cucurri in siti; ore suo benedicebant, et corde suo maledicebant.

Verumtamen Deo retice, anima mea; ab ipso enim præstolatio mea.

6. Verumtamen Deo subjecta esto, anima mea; quoniam ab ipso patientia mea.

Sed ipse est fortitudo mea et salus mea; susceptor meus, non timebo.

7. Quia ipse Deus meus, et salvator meus; adjutor meus, non emigrabo.

In Deo salutare meum, et gloria mea; robur fortitudinis meæ, et salus mea in Deo.

8. In Deo salutare meum, et gloria mea; Deus auxilii mei, et spes mea in Deo est.

Sperate in eo omni tempore, populi, effundite coram eo cor vestrum; Deus spes nostra est. Semper.

9. Sperate in eo, omnis congregatio populi, effundite coram illo corda vestra; Deus adjutor noster in æternum.

Verumtamen vanitas filii Adam, mendacium filii viri in stateris dolosis; fraudulenter agunt simul.

10. Verumtamen vani filii hominum, mendaces filii hominum in stateris; ut decipiant ipsi de vanitate in idipsum.

cet, à me alienare se posse putant, sed frustrà sunt. *Cucurri in siti.* Ita fugi, ut cervus sitibundus, actus à venatoribus: at planiùs Hier. Placuerunt sibi in mendacio: unde subdit: *ore suo benedicebant*, etc.

6 *Deo subjecta esto :* Deo retice : Hier. eodem sensu, ut patet ℣. 2.

7 *Non emigrabo :* nihil me commovebit : non mutabo : Heb. in ejus fide et amore persistam.

9 *Omnis congregatio populi.* Addit Hier. omni tempore.

10 *Vani filii hominum :* filii hominis : Heb. *Mendaces filii hominum :* filii viri : Heb. tam plebeii quam nobiles; vide Ps. XLVIII. 2, 3. *In stateris :* in bilance attolluntur ipsi præ vanitate simul : Heb. statim atque bilancibus sunt impositi, vanitate sunt ipsâ leviores; vel quod eòdem recidit, omnes simul suâ vanitate leves, in bilance statim attolluntur, nullo pondere, nullâ vi.

Nolite confidere in calumniâ, et in rapinâ, ne frustremini; divitiæ si affluxerint, ne apponatis cor.

Unum locutus est Deus, duo hæc audivi; quia imperium Dei est.

Et tibi, Domine, misericordia, quia tu reddes unicuique secundùm opus suum.

11. Nolite sperare in iniquitate, et rapinas nolite concupiscere; divitiæ si affluant, nolite cor apponere.

12. Semel locutus est Deus, duo hæc audivi quia potestas Dei est, 13 et tibi, Domine, misericordia: quia tu reddes unicuique juxta opera sua.

11 *In iniquitate*..... in calumniâ et rapinâ. Nolite in ejusmodi fidere, ne frustremini (spe vestrâ:) Hier. *Divitiæ si affluant:* robur si affluat, etc. Heb. eodem sensu, cùm ex divitiis robur existat.

12 *Semel locutus est*..... Quod ait semel, firmitatem dictorum ostendit: Comm. Hier. *Semel* · unum: Hier. *Duo hæc audivi:* ex uno et irretractabili decreto Dei, hæc duo intellexi: hæc summa decretorum, ut omnia potestate administret; vim illam potentissimam et indeclinabilem, adhibitâ misericordiâ, temperet.

13 *Quia tu reddes unicuique:* quod est summæ potestatis officium.

PSALMUS LXII.

CONSOLATORIUS.

In deserto, sanctuarii memor, sacris conventibus mente se sistit, Deumque certissimum vindicem se habere lætatur. Hæc summo mane evigilans canit. Undè hic Psalmus matutinus dicebatur. Chrys. in Psalm. CXL.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David,
Cùm esset in deserto Judææ.

Deus, fortitudo mea tu es, de luce consurgam ad te.

VERSIO VULGATA.

Psalmus David,
1. Cùm esset in deserto Idumææ.
(I. *Reg.* XXII. 5.)

2. Deus, Deus meus, ad te de luce vigilo.

1 *In deserto Idumææ:* Judææ: Heb. et 70. apud Theodor. In deserto Ziph, quæ in tribu Judâ. I. Reg. XXIII. 15.

Sitivit te anima mea, desideravit te caro mea: in terrâ inviâ et consitiente, ac sine aquâ.

Sic in sancto apparui tibi, ut videam fortitudinem tuam, et gloriam tuam.

Melior est enim misericordia tua quàm vitæ: labia mea laudabunt te.

Sic benedicam tibi in vitâ meâ; in nomine tuo levabo manus meas.

Quasi adipe et pinguedine implebitur anima mea, et labiis laudantibus canet os meum.

Recordans tuî in cubili meo; per singulas vigilias meditabor tibi.

Quia fuisti auxilium meum, et in umbrâ alarum tuarum laudabo.

Adhæsit anima mea post te; me suscepit dextera tua.

Sitivit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea.

3. In terrâ desertâ et inviâ et inaquosâ, sic in sancto apparui tibi, ut viderem virtutem tuam, et gloriam tuam.

4. Quoniam melior est misericordia tua super vitas: labia mea laudabunt te.

5. Sic benedicam te in vitâ meâ, et in nomine tuo levabo manus meas.

6. Sicut adipe et pinguedine repleatur anima mea, et labiis exultationis laudabit os meum.

7. Si memor fui tuî super stratum meum, in matutinis meditabor in te: 8. quia fuisti adjutor meus.

Et in velamento alarum tuarum exultabo. 9. Adhæsit anima mea post te; me suscepit dextera tua.

[2] *Quàm multipliciter*..... desideravit te caro mea: Hier. Affectus animi, præ vehementiâ, in ipsum corpus redundant.

[3] *Sic in sancto:* quasi in sanctuario: quod quidem assiduè animo volutabam.

[4] *Super vitas:* melior omni vitâ divitum, potentium, hominum suaviter viventium, cujuscumque generis.

[6] *Sicut adipe*..... tanquam cibo suavissimo repleor, cùm te laudo.

[7] *Si memor fui tuî*..... cùm recordor tuî in cubili meo, tum exultat os meum: ex vers. præcedenti.

[8] *In velamento*..... in umbrâ: Hier.

Ipsi verò interficere quærunt animam meam; ingrediantur in extrema terræ.

Congregentur in manus gladii; pars vulpium erunt.

Rex autem lætabitur in Deo, laudabitur omnis qui jurat in eo; quia obstruetur os loquentium mendacium.

10. Ipsi verò in vanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ;

11. Tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt.

12. Rex verò lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui jurant in eo; quia obstructum est os loquentium iniqua.

10 *In vanum quæsierunt*..... interficere quærunt animam meam: (me.) Hier. *In inferiora terræ*: in sepulcrum.

11 *Partes vulpium*..... pars vulpium et eorum cibus: bestiis laniandi relinquentur.

12 *Rex*: David. *Qui jurant in eo*: rege scilicet, per cujus salutem jam liberè jurabitur, Saüle et inimicis extinctis. Theodor. *Loquentium iniqua*: mendacium: Hier.

PSALMUS LXIII.

DEPRECATORIUS ET INCREPATORIUS.

In maledicos qui, conspiratione factâ, Saülem in ipsum instigabant.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Psalmus David.

Audi, Deus, vocem meam loquentis, à timore inimici serva vitam meam.

Absconde me à consilio malignorum; à tumultu operantium iniquitatem.

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Psalmus David.

2. Exaudi, Deus, orationem meam cùm deprecor; à timore inimici eripe animam meam.

3. Protexisti me à conventu malignantium, à multitudine operantium iniquitatem.

3 *Protexisti*: absconde: Hier. protege. *A multitudine*: à tumultu: Idem.

Quia

Quia exacuerunt quasi gladium linguam suam; tetenderunt sagittam suam verbum amarissimum.	4. Quia exacuerunt ut gladium linguas suas; intenderunt arcum rem amaram, 5. ut sagittent in occultis immaculatum.
Ut sagittarent in absconditis simplicem; subitò sagittabunt eum, et non timebunt.	6. Subitò sagittabunt eum, et non timebunt; firmaverunt sibi sermonem nequam.
Confortaverunt sibi sermonem pessimum, narraverunt ut absconderent laqueos; dixerunt: Quis videbit eos?	Narraverunt ut absconderent laqueos; dixerunt: Quis videbit eos?
Scrutati sunt iniquitates, defecerunt scrutantes scrutinio, et cogitatione singulorum, et corde profundo.	7. Scrutati sunt iniquitates; defecerunt scrutantes scrutinio. Accedet homo ad cor altum: 8. et exaltabitur Deus.
Sagittabit ergo eos Deus	Sagittæ parvulorum factæ

4 *Arcum :* sagittam suam verbum amarissimum : Hier. hoc enim sagittæ instar.

6 *Firmaverunt sibi sermonem nequam :* frontem obfirmaverunt ad aggerendas calumnias. *Quis videbit eos?* laqueos scilicet. Tantæ artes, tam occultæ tendiculæ, ut nullus cautioni locus.

7 *Scrutati sunt iniquitates :* vias nocendi studiosè exquisierunt. *Defecerunt scrutantes.....* Perfecerunt scrutinium scrutinii : Heb. occultissimum ac profundissimum. *Accedet homo ad cor altum :* ad intima hominis : cùm facta desint quæ arguant, etiam corda scrutantur, et arcanas cogitationes accusant. Sic enim David ipse queritur ad Saülem : *Quare audis verba hominum loquentium : David quærit malum adversùm te?* I. Reg. XXIV. 10.

8 *Exaltabitur Deus :* ulciscendo et puniendo. Sensus apertus; sed aliter Hier. *Sagittæ parvulorum factæ sunt plagæ eorum :* ut hoc ad vindictam pertineat quòd *sagittæ parvulorum*, imbecilles licet, tanquam infirmâ manu jactæ, tamen altè infigantur. Sed Heb. cui congruit Hier. sagittabit eos Deus jaculo repentino : inferentur eis plagæ, quod est, declinare non poterunt ictus. Atque ita Theodot. apud Theodor.

jaculo repentino; inferentur plagæ eorum.

Et corruent in semetipsos linguis suis: fugient omnes qui viderint eos.

Et timebunt omnes homines, et annuntiabunt opus Dei, et opera ejus intelligent.

Lætabitur justus in Domino, et sperabit in eo: et exultabunt omnes recti corde.

sunt plagæ eorum: 9. et infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum.

Conturbati sunt omnes qui videbant eos, 10. et timuit omnis homo.

Et annuntiaverunt opera Dei, et facta ejus intellexerunt.

11. Lætabitur justus in Domino, et sperabit in eo; et laudabuntur omnes recti corde.

9 *Infirmatæ sunt.....* Corruent in semetipsos linguis suis: Hier. Sibi mutuò nocebunt, ac tam varia fingent, ut nec ipsi sibi constare possint.

10 *Timuit omnis homo;* cùm viderint iniquos, mutuâ veluti cæde confectos, ac Deum justum esse clamabunt. *Annuntiaverunt opera Dei..... intellexerunt.* Annuntiabunt..... intelligent: Hier.

PSALMUS LXIV.

EUCHARISTICUS.

Oblatis primitiis, vel frugibus collectis, mense septimo: certè in magnâ solemnitate. Unde; Omnis caro ad te veniet. ℣. 3.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Psalmus David Cantici.

Tibi silentium laus, Deus,

VERSIO VULGATA.

In finem, Psalmus David.

1. Canticum Jeremiæ, et Ezechielis populo transmigrationis, cùm inciperent exire.

2. Te decet hymnus, Deus,

1 *Jeremiæ:* aliqui addebant *Aggæi;* sed hæc desunt Hier. Heb. et à Theodoreto respuuntur.

2 *Te decet.* Tibi silentium laus: Hier. cùm nihil de te dignè dici possit. *In Jerusalem,* deest Heb.

in Sion, et tibi reddetur votum.

Exaudi orationem, donec ad te omnis caro veniat.

Verba iniquitatum prævaluerunt adversùm me: sceleribus nostris tu propitiaberis.

Beatus quem elegeris et susceperis: habitabit enim in atriis tuis; replebimur in bonis domûs tuæ, sanctificatione templi tui.

Terribilis in justitiâ exaudi nos, Deus, salvator noster: confidentia omnium finium terræ, et maris longinqui.

Præparans montes in virtute suâ, accinctus fortitudine.

in Sion, et tibi reddetur votum in Jerusalem.

3. Exaudi orationem meam, ad te omnis caro veniet.

4. Verba iniquorum prævaluerunt super nos, et impietatibus nostris tu propitiaberis.

5. Beatus quem elegisti et assumpsisti; inhabitabit in atriis tuis.

Replebimur in bonis domûs tuæ: sanctum est templum tuum, 6. mirabile in æquitate.

Exaudi nos, Deus, salutaris noster, spes omnium finium terræ, et in mari longè.

7. Præparans montes in virtute tuâ, accinctus potentiâ: 8. qui conturbas pro-

3 *Omnis caro*, omnes homines.

4 *Verba iniquorum:* verba iniquitatum: Hier. res iniquæ; verbum pro ipsâ re, noto hebraismo.

5 *Beatus quem elegisti:* Beati sacerdotes et levitæ templum inhabitantes. *Replebimur*..... Nos quoque sacris cibis satiabimur. *Sanctum est templum*..... Sanctificatione templi tui: Hier. nempe victimis, instructo ex eis sacro epulo.

6 *Templum tuum, mirabile*, terribile. *In æquitate*. Terrentur qui cogitant quàm purè, quàm sanctè sit adeundum. *Et in mari*..... et maris longinqui: Hier. In te sperant et qui terram incolunt, et qui navigant.

7 *Præparans montes*; condens jam inde ab origine mundi. *Virtute tuâ;* suâ: Hier.

8 *Qui conturbas*..... Tu nempe tempestates cies. At Hier. Compescens sonitum maris; etc. et multitudinem gentium, elegantissimè: Deus enim animata ac inanima æquè in potestate habet, motusque omnes suis subdit legibus.

Compescens sonitum maris, fremitum fluctuum ejus, et multitudinem gentium.

Et timebunt qui habitant in extremis à signis tuis : egressus matutini et vesperi laudantes facies.

Visitasti terram, et irriga eam; ubertate dita eam; rivus Dei plenus aquâ : præparabis frumentum eorum, quia sic fundasti eam.

Sulcos ejus inebria, multiplica fruges; pluviis irriga eam, et germini ejus benedic.

Volvetur annus in boni-

fundum maris, sonum fluctuum ejus.

Turbabuntur gentes, 9. et
timebunt qui habitant terminos à signis tuis : exitus
matutini et vespere delectabis.

10. Visitasti terram, et
inebriasti eam; multiplicasti
locupletare eam.

Flumen Dei repletum est aquis, parasti cibum illorum; quoniam ita est præparatio ejus.

11. Rivos ejus inebria,
multiplica genimina ejus; in stillicidiis ejus lætabitur germinans.

12. Benedices coronæ anni

9 *Timebunt qui habitant terminos;* supple, terræ. *A signis;* à miraculis, quæ in gratiam populi tui edidisti. *Exitus matutini..... delectabis;* laudantes facies : Hier. Facis ut te laudent qui, seu manè, seu vesperè, ad sacrificia procedunt.

10 *Inebriasti :* immissâ pluviâ desiderare fecisti eam : Heb. cùm aresceret, et aquas sitire videretur. *Multiplicasti locupletare.....* Admodum locupletasti, dato imbre copioso, quo factum est ut *flumen Dei,* quod est flumen ingens, hebraismo noto, Jordanis scilicet, intumesceret. Id autem Jordani contingit messis tempore, ut videre est Jos. III. 15. Unde fortè ad Pentecosten Psalmus partinet. *Cibum illorum;* frumentum : Hier. *Ita est præparatio :* sic fundasti eam : Idem. terram, scilicet : sic comparasti eam, ut irrigata ferax esset.

11 *Rivos :* sulcos : Idem et 70. *Genimina,* fruges : Hier. *In stillicidiis ....* Pluviis irriga eam, et germini ejus benedic : Idem.

12 *Coronæ anni :* coronabis annum benignitate tuâ : Heb. cinges, exornabis, cumulabis frugibus. *Campi tui;* vestigia tua, etc. Hier. id est, itinera terræ sanctæ, quam Deus inhabitare et inambulare videbatur.

tate tuâ, et vestigia tua rorabunt pinguedine.

Pinguescent pascuæ deserti, et exultatione colles accingentur.

Vestientur agnis greges; et valles plenæ frumento coæquabuntur et canent.

benignitatis tuæ, et campi tui replebuntur ubertate.

13. Pinguescent speciosa deserti, et exultatione colles accingentur.

14. Induti sunt arietes ovium, et valles abundabunt frumento; clamabunt, etenim hymnum dicent.

[14] *Arietes ovium.* Agnis greges: Hier. eodem sensu; fœcundabuntur oves, agnis abundabunt. *Hymnum dicent* agricolæ, pro tantâ anni fertilitate, rerumque copiâ.

PSALMUS LXV.

LAUDIS ET GRATIARUM ACTIONIS.

Populo à calamitatibus liberato.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, Canticum Psalmi.

JUBILATE Deo, omnis terra. Cantate gloriam nomini ejus; date gloriam laudi ejus.

Dicite Deo, quàm terribile opus tuum; in multitudine fortitudinis tuæ mentientur tibi inimici tui.

Omnis terra adoret te et canat tibi; canat nomini tuo. Semper.

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Canticum Psalmi resurrectionis.

JUBILATE Deo, omnis terra, 2. psalmum dicite nomini ejus; date gloriam laudi ejus.

3. Dicite Deo: Quàm terribilia sunt opera tua, Domine! in multitudine virtutis tuæ mentientur tibi inimici tui.

4. Omnis terra adoret te, et psallat tibi; psalmum dicat nomini tuo.

[1] *Resurrectionis:* deest Heb. etiam apud 70. teste Theodor.

[3] *Mentientur tibi.....* Præ timore negabunt se Israelitis adversari.

Venite et videte opera Dei, terribilia consilia super filiis hominum.

5. Venite et videte opera Dei; terribilis in consiliis super filios hominum.

Convertit mare in aridam, in flumine pertransibunt pede; ibi lætabimur in eo.

6. Qui convertit mare in aridam; in flumine pertransibunt pede: ibi lætabimur in ipso.

Qui dominatur in fortitudine suâ sæculo, oculi ejus gentes aspiciunt: qui increduli sunt, non exaltentur in semetipsis. Semper.

7. Qui dominatur in virtute suâ in æternum, oculi ejus super gentes respiciunt; qui exasperant, non exaltentur in semetipsis.

Benedicite, populi, Deo nostro, et auditam facite vocem laudis ejus.

8. Benedicite, gentes, Deum nostrum, et auditam facite vocem laudis ejus.

Qui posuit animam nostram ad vitam, et non dedit in commotionem pedes nostros.

9. Qui posuit animam meam ad vitam, et non dedit in commotionem pedes meos.

Probasti enim nos, Deus; igne nos conflasti, sicut conflatur argentum.

10. Quoniam probasti nos, Deus; igne nos examinasti, sicut examinatur argentum.

Introduxisti nos in obsidionem, posuisti stridorem in dorso nostro.

11. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro: 12. imposuisti homines super ca-

Posuisti homines super

6 *Mare*, Rubrum Hebræis pervium. *In flumine*; in Jordane, quod factum est sub Josue. Jos. III. *Ibi lætabimur in ipso*: in Deo.

7 *Qui exasperant*..... Contumaces, ne superbiant.

8 *Gentes*: populi, Ammim. At Israelitæ plerumque *populus*, singulari numero.

9 *Animam meam*; animas nostras: Heb. *Pedes meos*; nostros: Heb.

11 *In laqueum*: in obsidionem: Hier. in angustias. *Tribulationes*: stridorem: Hier. *In dorso nostro*: immisisti hostes tergo insistentes cum diris comminationibus.

12 *Imposuisti homines*, nobis graves; inequitantes: Heb. quasi

capita nostra; transivimus per ignem et aquam: et eduxisti nos in refrigerium.

Ingrediar domum tuam in holocaustis; reddam tibi vota mea,

Quæ promiserunt labia mea, et locutum est os meum in tribulatione meâ.

Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum; faciam boves cum hircis. Semper.

Venite, audite, et narrabo, omnes qui timetis Deum, quanta fecerit animæ meæ.

Ipsum ore meo invocavi, et exaltavi in linguâ meâ.

Iniquitatem si vidi in corde meo, non exaudiet Dominus.

Ideo exaudivit Deus; et attendit vocem deprecationis meæ.

Benedictus Deus, qui non abstulit orationem meam, et misericordiam suam à me.

pita nostra.

Transivimus per ignem et aquam, et eduxisti nos in refrigerium.

13. Introibo in domum tuam in holocaustis; reddam tibi vota mea, 14. quæ distinxerunt labia mea,

Et locutum est os meum, in tribulatione meâ.

15. Holocausta medullata offeram tibi cum incenso arietum; offeram tibi boves cum hircis.

16. Venite, audite, et narrabo, omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ.

17. Ad ipsum ore meo clamavi, et exaltavi sub linguâ meâ.

18. Iniquitatem si aspexi in corde meo, non exaudiet Dominus.

19. Propterea exaudivit Deus, et attendit voci deprecationis meæ.

20. Benedictus Deus, qui non amovit orationem meam, et misericordiam suam à me.

humeris insidentes. *In refrigerium;* in irriguam: Heb. supp. terram.

14 *Distinxerunt:* promiserunt: Hier. clarè et apertè pronuntiaverunt. *Et locutum est.....* supple, *quæ:* vota quæ feci, et quæ sum locutus, etc.

15 *Medullata;* pinguia, opima.

PSALMUS LXVI.

DEPRECATORIUS.

Populus Deo tutore lætus, accinere sibi gentes omnes, ejusdemque cultûs participes fieri optat.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori, in Psalmis Canticum carminis.	In finem, 1. In hymnis, Psalmus Cantici David.
Deus misereatur nostrî, et benedicat nos: illustret faciem suam super nos. Semper.	2. Deus misereatur nostrî, et benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos, et misereatur nostrî.
Ut nota fiat in terrâ via tua; in universis gentibus salus tua.	3. Ut cognoscamus in terrâ viam tuam, in omnibus gentibus salutare tuum.
Confiteantur tibi populi, Deus; confiteantur tibi populi omnes.	4. Confiteantur tibi populi, Deus; confiteantur tibi populi omnes.
Lætentur et laudent gentes, quoniam judicas populos in æquitate, et gentium quæ in terrâ sunt ductor es sempiternus.	Lætentur et exultent gentes; quoniam judicas populos in æquitate, et gentes in terrâ dirigis.
Confiteantur tibi populi, Deus, confiteantur tibi populi omnes.	6. Confiteantur tibi populi, Deus; confiteantur tibi populi omnes: 7. terra dedit fructum suum.
Terra dedit germen suum.	

1 *David:* deest Hier.

2 *Et misereatur nostrî:* desunt Hier. 70. Primus autem hic versus desumptus est ex Num. VI. 24. etc. et erat solemnis formula, quâ sacerdotes conceptis verbis populo benedicerent.

7 *Dedit fructum.....* cùm et universæ gentes ad Deum convertentur, et electi abundabunt bonis operibus, rerumque omnium copiâ.

Benedicat nos Deus, Deus noster.

Benedicat nobis Deus, et metuant eum omnes fines terræ.

Benedicat nos Deus, Deus noster, 8. benedicat nos Deus: et metuant eum omnes fines terræ.

PSALMUS LXVII.

EUCHARISTICUS.

Dum arca ad Sionem transfertur, populus Dei, veterum sub Mose mirabilium memor, instar Mariæ sororis Mosis, lætatur, atque in hostes Dei opem implorat. II. Reg. VI. 5. Ps. XLVI.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, David Psalmus Cantici.

EXURGAT Deus, et dissipentur inimici ejus, et fugiant qui oderunt eum, à facie ejus.

Sicut deficit fumus deficiant, sicut tabescit cera à facie ignis; sic pereant impii à facie Dei.

Justi autem lætentur, et exultent in conspectu Dei, et gaudeant in lætitiâ.

Cantate Deo, canite nomini ejus; præparate viam ascendenti per deserta, in Domino nomen ejus, et exultate coram eo,

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Psalmus Cantici, ipsi David.

2. EXURGAT Deus, et dissipentur inimici ejus, et fugiant qui oderunt eum, à facie ejus.

3. Sicut deficit fumus, deficiant; sicut fluit cera à facie ignis, sic pereant peccatores à facie Dei.

4. Et justi epulentur, et exultent in conspectu Dei, et delectentur in lætitiâ.

5. Cantate Deo, psalmum dicite nomini ejus; iter facite ei, qui ascendit super occasum; Dominus nomen illi.

[2] *Exurgat Deus.* Verba Mosis, cùm elevaretur arca: Num. x. 35. ubi habetur integer hic versus.

[4] *Epulentur*: lætentur. Hier. *In conspectu Dei*: metaphora ducta à sacris circa Dei altare conviviis.

[5] *Super occasum*: super nubes: Heb. Nubibus ut curru invehitur.

Patre pupillorum, et defensore viduarum; Deus in habitaculo sancto suo.

Deus inhabitare facit solitarios in domo, educet vinctos in fortitudine; increduli autem habitaverunt in siccitatibus.

Exultate in conspectu ejus, turbabuntur à facie ejus, 6. patris orphanorum et judicis viduarum.

Deus in loco sancto suo; 7. Deus qui inhabitare facit unius moris in domo.

Qui educit vinctos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulcris.

Deus, cùm egredereris ante populum tuum, et ambulares per desertum. Semper.

8. Deus, cùm egredereris in conspectu populi tui, cùm pertransires in deserto:

Terra commota est, et cœli distillaverunt à facie tuâ, Deus, hoc est, in Sinaï, à facie Dei Israel.

9. Terra mota est, etenim cœli distillaverunt à facie Dei Sinaï, à facie Dei Israel.

Pluviam voluntariam elevasti, Deus: hæreditatem tuam et laborantem tu confortasti.

10. Pluviam voluntariam segregabis, Deus, hæreditati tuæ: et infirmata est, tu verò perfecisti eam.

Turbabuntur à facie ejus. Abundant hæ voces, et sunt alia versio præcedentium.

7 *Unius moris;* unanimes; at Hier. solitarios, quos habitare facit in domo, dum orbos facit fœcundos. Sic Ps. CXII. 9. *Similiter eos qui exasperant.....* Increduli autem habitaverunt in siccitatibus: Hier. in desertis et aridis locis. Atque hæc est commemoratio miraculorum Dei ex Ægypto educentis vinctos, eosdem rebelles et incredulos punientis ac prosternentis in deserto.

9 *Terra mota.....* Deo appropinquante, omnia commoventur. *A facie Dei Sinaï:* nominativo casu: à facie Dei: ipse *Sinaï* (distillavit.) Idem in Cantico Deboræ, Judic. V. 4, 5.

10 *Pluviam voluntariam;* gratam, liberalem, libentissimo animo à Deo datam. *Segregabis;* reservabis. Pluviâ largâ perpluisti hæreditatem tuam, terram promissam. *Infirmata est.....* laborantem confortasti.

Animalia tua habitaverunt in eâ; præparasti in bonitate tuâ pauperi, Deus.

Domine, dabis sermonem, annuntiatricibus fortitudinis plurimæ.

Reges exercituum fœderabuntur; fœderabuntur, et pulchritudo domûs dividet spolia.

Si dormieritis inter medios terminos, pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora ejus in virore auri.

Cùm divideret robustissimus reges in eâ, nive deal-

11. Animalia tua habitabunt in eâ; parasti in dulcedine tuâ pauperi, Deus.

12. Dominus dabit verbum evangelizantibus virtute multâ.

13. Rex virtutum dilecti dilecti, et speciei domûs dividere spolia.

14. Si dormiatis inter medios cleros, pennæ columbæ deargentatæ, et posteriora dorsi ejus in pallore auri.

15. Dum discernit cœlestis reges super eam, nive

[11] *Animalia tua:* grex tuus, populus tuus. Ps. LXXVII. 52. *Parasti;* supple terram. *Pauperi*: populo.

[12] *Evangelizantibus* : fœminino genere; annuntiatricibus : Hier. *Virtute multâ* : exercitui multo: Heb. Magnæ multitudini mulierum illarum, quæ cum Mariâ Mosis sorore, Dei victorias prædicabant : sumpto enim tympano cæteris accinentibus, Maria cœpit canere Mosaicum illud : *Cantemus Domino, gloriosè enim magnificatus est.* Exod. XV. 20, 21. Vide etiam infrà, 26.

[13] *Rex virtutum dilecti dilecti.* Reges exercituum fugerunt, fugerunt : Heb. Hæc canent illæ mulieres: prædicebant enim Philistæos, regesque Moab et Edom ab Israele vincendos : Exod. XV. 15, 16. *Et speciei domûs.....* pulchritudo domûs dividet spolia : Hier. Alii : habitatrix domûs; mulieres speciosæ domi relictæ, quo nihil magnificentius; ut viri pugnent, mulieres autem spolia inter se dispertiant.

[14] *Inter medios cleros :* medias ollas, tripodas : Heb. Etsi non in cubiculis, sed tanquam in culinâ inter ollas versari cogimini, servi scilicet ipsâ fuligine nigri, et mœrore squalentes. Sic Joel. II. 6. *Omnes vultus redigentur in ollam.* Nahum II. 10. *Facies omnium eorum sicut nigredo ollæ.* Si ergo tales eritis, tamen Deo vos protegente ; *pennæ columbæ, etc.* eritis sicut pennæ columbinæ, variis depictæ coloribus, candidi, deaurati, læti.

[15] *Dum discernit :* cùm divideret Omnipotens : Heb. *Reges*: puta

bata est in Selmon.

Mons Dei, mons pinguis; mons excelsus, mons pinguis.

Quare contenditis, montes excelsi, adversùs montem, quem dilexit Deus ut habitaret in eo? siquidem Dominus habitabit. Semper.

Currus Dei innumerabilis, millia abundantium: Dominus in eis, in Sinaï, in sancto.

Ascendisti in excelsum, captivam duxisti captivitatem, accepisti dona in hominibus: insuper et non

dealbabuntur in Selmon.

16. Mons Dei, mons pinguis.

Mons coagulatus, mons pinguis; 17. ut quid suspicamini montes coagulatos?

Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo; etenim Dominus habitabit in finem.

18. Currus Dei decem millibus multiplex, millia lætantium; Dominus in eis, in Sina, in sancto.

19. Ascendisti in altum, cepisti captivitatem; accepisti dona in hominibus:

Etenim non credentes in-

Og et Sehon. *Super eam:* hæreditatem suam, de quâ ỳ. 10. et seq. cùm adversos populo suo reges profligaret. *Nive dealbabuntur.....* nivescet: Heb. alba facta est (hæreditas) ut nix quæ est in monte Selmon; candida, lucida, victrix, fortunataque erit.

16 *Mons Dei*: hebraismus, pro excelso monte. *Mons pinguis*: mons Basan: Heb. *Mons coagulatus*; excelsus, exaggeratus. *Mons pinguis*: mons Basan: Heb. montem igitur Basan, aliosque excelsos montes his compellat verbis.

17 *Ut quid suspicamini.....* Quare despicitis, montes excelsi, montem quem dilexit Deus? etc. Heb. nempe terram sanctam, terram excelsam situ, et nobilem, quæ etiam eâ causâ *mons* dicitur Ps. LXXVII. 54. Item Exod. XV. 17. in Cantico Mosis et Mariæ: *mons hæreditatis tuæ.*

18 *Decem millibus*: innumerabilis: Hier. Sedes Dei circumdatur angelis innumeris. Sic Deut. XXXIII. 2. *Apparuit de monte Pharan, et cum eo sanctorum millia.*

19 *Accepisti dona.* Ita Hier. ex Heb. et 70. ut victor accepisti dona distribuenda inter homines. At Paulus, Eph. IV. 8. *Dedit dona hominibus*: eodem sensu: Deus invectus curru sublimi, captivos Israelitas eduxit ex Ægypto: ac, triumphatoris instar, dona distribuit. Prophetice, Paulo interprete: de Christo in cœlum ducente captivos quos liberaverat. *Etenim non credentes.....* etiam non credentibus

credentes inhabitare Dominum Deum.

Benedictus Dominus per singulos dies: portabit nos Deus salutis nostræ. Semper.

Deus noster, Deus salutis; et Domini Dei, mortis egressus.

Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum, verticem crinis, perambulantium in delictis suis.

Dixit Dominus; de Basan convertam, convertam de profundis maris.

Ut calcet pes tuus in sanguine; lingua canum tuorum ex inimicis à temetipso.

Viderunt itinera tua,

habitare Dominum Deum.

20. Benedictus Dominus die quotidie: prosperum iter faciet nobis Deus salutarium nostrorum.

21. Deus noster, Deus salvos faciendi; et Domini Domini exitus mortis.

22. Verumtamen Deus confringet capita inimicorum suorum; verticem capilli perambulantium in delictis suis.

23. Dixit Dominus: Ex Basan convertam, convertam in profundum maris:

24. Ut intingatur pes tuus in sanguine, lingua canum tuorum ex inimicis, ab ipso.

25. Viderunt ingressus

Deum habitare nobiscum: quod superioribus connectendum: ut sensus sit dedisse dona etiam hominibus antea incredulis, nec satis Deo fidentibus: quod etiam Christo congruit, gentes vocanti.

20 *Die quotidie*: per singulos dies: Hier. *Prosperum iter*, etc. proteget nos Deus, etc. Heb.

21 *Deus salvos faciendi*: servandi arbiter. Deus salutis: Hier. *Exitus mortis*: egressus ejus mortiferi, hostibus αἱ διέξοδοι 70. recto casu.

22 *Verticem capilli*: usque ad capillos impiorum conteret, cùm piorum capilli omnes numerati sint. Matt. x. 30.

23 *Ex Basan convertam*: Israelitas meos; è terrâ Og victores reducam. *In profundum maris*: de profundis maris: Hier. maris Rubri.

24 *Intingatur pes tuus in sanguine*. Ipsam plebem alloquitur. De hâc autem phrasi vide Ps. LVII. 11. *Lingua canum tuorum*; supple, intingatur. *Ex inimicis ab ipso*, sanguine; canes tui hostilem sanguinem lingant.

25 *Viderunt ingressus tuos, Deus*: itinera tua: Hier. Viderunt

Deus, itinera Dei mei, regis mei in sancto.

tuos, Deus, ingressus Dei mei: regis mei qui est in sancto.

Præcesserunt cantatores eos, qui post tergum psallebant in medio puellarum tympanistriarum.

26. Prævenerunt principes conjuncti psallentibus, in medio juvencularum tympanistriarum.

In ecclesiis benedicite Deo Domino, de fontibus Israel.

27. In ecclesiis benedicite Deo Domino, de fontibus Israel.

Ibi Benjamin parvulus continens eos, principes Juda

28. Ibi Benjamin adolescentulus, in mentis excessu.

tribus Israel quâ majestate pergeres auxiliaturus eis, quâ ferires manu.

26 *Prævenerunt*; præcesserunt cantatores eos qui post tergum, etc. Hier. Cùm Maria hæc caneret, Deique miracula celebraret; antecedebant præcentores, succedebant psallentes, in medio erant puellæ tympanistriæ; Maria ipsa et sociæ annuntiatrices, de quibus suprà, 12. ita Ch. Philo memorat ad eum ritum compositas solemnes Therapeutarum suorum choreas, et cantari quidem hymnos alternantibus vocibus, ipso sermonis duce in verba præeunte: mox duos choros, alterum virorum, alterum mulierum variis flexibus ac reflexibus sacras obire choreas; denique in unum chorum cogi, velut à numine actos. *Exemplo*, inquit, *antiqui illius chori ad mare Rubrum propter admiranda ibi opera; quo divino beneficio moti viri ac mulieres, uno confecto choro, hymnos eucharisticos servatori Deo cecinere; viris præcinente Mose prophetâ; mulieribus verò Mariâ prophetide, quorum exemplo gravi virorum voce, acutiori mulierum voci mixtâ, suavissimum concentum edunt.* Hæc Philo: de Vit. contemp. Qui ritus ad hunc versum explicandum factus videtur.

27 *De fontibus Israel*: vos qui estis è fontibus Israel, ab illo orti.

28 *Ibi Benjamin*: tribus Benjamini. *Adolescentulus*: quòd Benjamin minimus natu filiorum Jacob. *In mentis excessu*: Spiritu sancto abreptus, tantâ in lætitiâ populi At Hier. pro mentis excessu, continens eos, imperans ipsis: Heb. princeps futurus sub Saüle. Omnes Patres de Paulo apostolo accipiunt, rapto ad tertium cœlum, et dicente, *Sive mente excedimus, Deo*, etc. II. Cor. v. 13. xii. 2. *Principes Juda, duces eorum*: in purpurâ suâ: Hier. quòd est imperii insigne. Ergo in eo cœtu ex Israele orto, et Domini victorias can-

in purpurâ suâ : principes Zabulon, principes Nephtali.

Præcepit Deus tuus de fortitudine tuâ; conforta, Deus, hoc quod operatus es in nobis.

De templo tuo, quod est in Jerusalem, tibi offerent reges munera.

Increpa bestiam calami, congregatio fortium, in vitulis populorum calcitrantium contra rotas argenteas; disperge populos qui bella volunt.

Principes Juda duces eorum : principes Zabulon, principes Nephtali.

29. Manda, Deus, virtuti tuæ; confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis.

30. A templo tuo in Jerusalem, tibi offerent reges munera.

31. Increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum; ut excludant eos, qui probati sunt argento.

Dissipa gentes, quæ bella

tante, primus erat Benjamin regnum auspicaturus : deinde post eum regnaturus Judas sub Davide : tum principes cæterarum tribuum etiam minimarum. His autem tribuum nominibus vult Theodoretus Apostolos designari, fratres Domini ex Judâ, reliquos è Galilæâ, ubi Zabulon et Nephtali; adde in Benjamino Paulum.

29 *Manda, Deus.....* Post commemorationem liberationis ex Ægypto, Dei in Sion habitaturi auxilium in hostes Israelis implorat. *Manda, Deus* : præcepit Deus, de fortitudine tuâ, etc. Hier. Vult eam esse invictam.

30 *A templo.* Templum vocat tabernaculum arcæ; ut sæpe aliàs : sensusque est : propter templum tuum, undique in Jerosolymam reges et peregrini confluent. II. Par. VI. 32.

31 *Feras arundinis* : bestiam calami : Hier. Hippopotamum vel crocodilum, id est, regem Ægypti, ita designatum, ex belluâ Nilo notâ : Ezech. XXIX, 2, 3, 4. et seqq. *Congregatio taurorum* : congregationem robustorum : Heb. supp. increpa. *In vaccis populorum.....* in vitulis populorum gloriantem, hoc est, increpa cœtum robustorum qui inter lascivientes, exultantesque in morem vitulorum, populos, gloriantur. *Qui probati sunt argento* : in fragmentis argenti. Sic constat integer versus hoc sensu : Increpa regem Ægypti populo tuo invidentem, increpa etiam optimates qui inter populos honore et viribus eminent, argenteis clavis, vel aliis insignibus or-

Offerantur velociter ex Egypto; Æthiopia festinet dare manus Deo.

Regna terræ, cantate Deo, canite Domino. Semper.

Qui ascendit super cœlum cœli à principio; ecce dabit voci suæ vocem fortitudinis.

Date gloriam Deo: super Israel magnificentia ejus, et fortitudo ejus in cœlis.

Terribilis Deus de sanctuario suo: Deus Israel ipse dabit fortitudinem, et robur populo, benedictus Deus.

volunt: 32. venient legati ex Ægypto, Æthiopia præveniet manus ejus Deo.

33. Regna terræ, cantate Deo: psallite Domino: psallite Deo, 34. qui ascendit super cœlum cœli, ad orientem.

Ecce dabit voci suæ vocem virtutis, 35. date gloriam Deo: super Israel magnificentia ejus, et virtus ejus in nubibus.

36. Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel ipse dabit virtutem et fortitudinem plebi suæ: benedictus Deus.

nati. Cæterùm Theodoretus, aliique mystico sensu de Judæis intelligunt, qui excludere volebant à Dei regno gentes in Christum credentes, et instar argenti per patientiam probatas.

32 *Venient legati ex Ægypto.* Etiam ex Ægypto nunc infestissimâ, venient legati deprecaturi Deum Israelis; quin etiam *Æthiopia præveniet:* festinet dare manus Deo : Hier. id est; ipsa Æthiopia festinabit proferre manus muneribus plenas: certatim omnes accurrent, donis onusti.

34 *Ad orientem*: ut, unde sol ingreditur, Deus ipse triumphare videatur. At Hier. à principio, ab ipsâ diei, adeoque mundi ipsius origine.

35 *Date gloriam.....* robur: Heb. Vim ejus agnoscite. *In nubibus:* in cœlis: Heb.

36 *In sanctis suis:* de sanctuario suo: Hier. unde tanta edit miracula et oracula.

PSALMUS

PSALMUS LXVIII.

PROPHETICUS.

Christus patiens in figurâ Davidis ab omnibus derelicti. Congruit tempori Absalomi, cùm de Sion loquatur ỳ. 36. *Sub personâ Israelitarum in Davidem rebellium, Judæorum Christi persecutorum pœna describitur.* Vide *Ps.* XXI. *Chaldæus populo captivo accommodat, et congruunt ultimi versus.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, pro liliis David.

SALVA me, Deus; quoniam venerunt aquæ usque ad animam meam.

Infixus sum in limo profundi, et non possum consistere; veni in profundum aquarum, et flumen operuit me.

Laboravi clamans, exasperatum est guttur meum; defecerunt oculi mei, expectantes Deum meum.

Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratìs.

Confortati sunt qui persequebantur me inimici mei injustè: quæ non rapueram, tunc reddebam.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, pro iis qui commutabuntur David.

2. SALVUM me fac, Deus; quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam.

3. Infixus sum in limo profundi, et non est substantia.

Veni in altitudinem maris, et tempestas demersit me.

4. Laboravi clamans, raucæ factæ sunt fauces meæ; defecerunt oculi mei, dum spero in Deum meum.

5. Multiplicati sunt super capillos capitis mei, qui oderunt me gratìs.

Confortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei injustè: quæ non rapui, tunc exsolvebam.

3 *Non est substantia*: non possum consistere: Hier. nihil est firmi. *Altitudinem maris*: profundum aquarum: Hier.

5 *Quæ non rapui*..... Ex personâ Christi: ita mecum agitur, ac

Deus, tu scis stultitiam meam, et peccata mea à te non sunt abscondita.

Non confundantur in me qui expectant te, Domine Deus exercituum: non confundantur in me qui quærunt te, Deus Israel.

Quia propter te portavi opprobrium; operuit confusio faciem meam.

Alienus factus sum fratribus meis, et peregrinus filiis matris meæ.

Quia zelus domûs tuæ comedit me; et opprobrium exprobrantium tibi cecidit super me.

Et flevi in jejunio animam meam; et factum est in opprobrium mihi.

Et posui vestimentum

6. Deus, tu scis insipientiam meam, et delicta mea à te non sunt abscondita.

7. Non erubescant in me qui expectant te, Domine, Domine virtutum.

Non confundantur super me qui quærunt te, Deus Israel.

8. Quoniam propter te sustinui opprobrium; operuit confusio faciem meam.

9. Extraneus factus sum fratribus meis, et peregrinus filiis matris meæ.

10. Quoniam zelus domûs tuæ comedit me; et opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me.

11. Et operui in jejunio animam meam; et factum est in opprobrium mihi.

12. Et posui vestimentum

si rapta ab altero, ab altero eoque innoxio repetas; neque enim, impiorum exemplo, Deo rapui honorem debitum; at pro eis solvo quicumque rapuerunt: sicut scriptum est: *Propter scelus populi mei percussi eum.* Isa. LIII. 8.

6 *Insipientiam meam, et delicta mea......* quæ in me suscepi: *quia posuit in eo Dominus iniquitates omnium nostrûm.* Isa. LIII. 6.

10 *Zelus domûs tuæ.* De Christo expellente vendentes in templo exponit Joan. II. 17. *Opprobria exprobrantium tibi* in me redundabant, cùm dicerent: *Si rex Israel est, descendat de cruce, confidit in Deo; liberet nunc, si vult eum,* etc. Matt. XXVII. 42, 43. Quare hunc Davidis locum de Christo Paulus intelligit. Rom. XV. 3.

11 *Operui;* flevi in jejunio animæ meæ: Heb. cùm jejunarem, fletus miscui jejuniis.

meum saccum; et factus sum eis in parabolam.

Contra me loquebantur qui sedebant in portâ, et cantabant bibentes vinum.

Mea autem oratio ad te, Domine: tempus reconciliationis est; Deus, in multitudine misericordiæ tuæ, exaudi me in veritate salutis tuæ.

Erue me de luto, ut non infigar; libera me ab his qui oderunt me, et de profundis aquis.

Ne operiat me fluvius aquæ, et ne absorbeat me profundum; et non coronet super me puteus os suum.

Exaudi me, Domine, quoniam bona est misericordia tua; secundùm multitudinem miserationum tuarum, respice ad me.

Et ne abscondas faciem tuam à servo tuo: quoniam tribulor, citò exaudi me.

meum cilicium; et factus sum illis in parabolam.

13. Adversùm me loquebantur qui sedebant in portâ, et in me psallebant qui bibebant vinum.

14. Ego verò orationem meam ad te, Domine; tempus beneplaciti, Deus.

In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me, in veritate salutis tuæ.

15. Eripe me de luto, ut non infigar; libera me ab iis qui oderunt me, et de profundis aquarum.

16. Non me demergat tempestas aquæ, neque absorbeat me profundum; neque urgeat super me puteus os suum.

17. Exaudi me, Domine, quoniam benigna est misericordia tua; secundùm multitudinem miserationum tuarum, respice in me.

18. Et ne avertas faciem tuam à puero tuo; quoniam tribulor velociter exaudi me.

12 *In parabolam*: in proverbium, in fabulam.

13 *Qui sedebant in portâ*: senatus, judices, viri graves. *Qui bibebant vinum*: juvenes; illusores. Sic omnes mihi iniqui; nec tantùm furiosi, sed etiam qui sapientes videbantur.

14 *Ego verò*.....mea autem oratio, etc. Hier. *Tempus beneplaciti*; reconciliationis: Idem. *Quoniam quidem erat in Christo mundum reconcilians sibi, non imputans ipsis delicta ipsorum*. II. Cor. v. 19. *Deus*: junge sequenti.

Accede ad animam meam, redime eam; propter inimicos meos libera me.

19. Intende animæ meæ, et libera eam; propter inimicos meos eripe me.

Tu scis opprobrium meum, et confusionem meam, et ignominiam meam; coram te sunt omnes hostes mei.

20. Tu scis improperium meum, et confusionem meam, et reverentiam meam.

Opprobrio contritum est cor meum, et desperatus sum :

21. In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me, improperium expectavit cor meum, et miseriam.

Et expectavi qui contristaretur, et non fuit; et qui consolaretur, et non inveni.

Et sustinui qui simul contristaretur, et non fuit; et qui consolaretur, et non inveni.

Et dederunt in escam meam fel, et in siti meâ potaverunt me aceto.

22. Et dederunt in escam meam fel, et in siti meâ potaverunt me aceto.

Sit mensa eorum coram eis in laqueum, et in retributiones ad corruendum.

23. Fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum, et in retributiones, et in scandalum.

Contenebrentur oculi eorum ne videant; et dorsum eorum semper incurva.

24. Obscurentur oculi eorum ne videant; et dorsum eorum semper incurva.

Effunde super eos indignationem tuam; et ira furoris tui conprehendat eos.

25. Effunde super eos iram tuam; et furor iræ tuæ comprehendat eos.

20 *Reverentiam*; ignominiam : Hier. et ita passim.

21 *Improperium*: opprobrio contritum est cor meum, etc. Hier.

22 *Dederunt in escam meam fel*... In Christo impletum : Matt. XXVII. 48. Joan. XIX. 29.

23 *Mensa eorum*....: *in laqueum* : ut contingit avibus, quæ victum quærentes capiuntur. *Et in retributiones* : et paces eorum in offendiculum : Heb. ubi prospera sperant, ibi impingant. De Judæis intelligit Paulus : Rom. XI. 9, 10. Nec minùs eis conveniunt quæ sequuntur.

Fiat commoratio eorum deserta; in tabernaculis eorum non sit qui habitet.

26. Fiat habitatio eorum deserta; et in tabernaculis eorum non sit qui inhabitet.

Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt; et ut affligerent vulneratos tuos narrabant.

27. Quoniam quem tu percussisti, persecuti sunt; et super dolorem vulnerum meorum addiderunt.

Da iniquitatem super iniquitatem eorum; et non veniant in justitiâ tuâ.

28. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum; et non intrent in justitiam tuam.

Deleantur de libro viventium, et cum justis non scribantur.

29. Deleantur de libro viventium, et cum justis non scribantur.

Ego autem pauper et dolens: salus tua, Deus, suscepit me.

30. Ego sum pauper et dolens: salus tua, Deus, suscepit me.

Laudabo nomen Dei in cantico, et magnificabo eum in confessione.

31. Laudabo nomen Dei cum cantico, et magnificabo eum in laude.

Et placebit Domino super vitulum novellum, cornua efferentem ét ungulas.

32. Et placebit Deo super vitulum novellum, cornua producentem et ungulas.

26 *Fiat habitatio eorum deserta.* De Judâ proditore exponitur, Act. I. 20. Congruit etiam Judæis eversâ Jerosolymâ, quod Christus prædixerat : *Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta.* Luc. XIII. 35.

27 *Super dolorem....*: vulneribus vulnera, et insuper opprobria addunt.

28 *Appone iniquitatem super iniquitatem.....* descrendò, et permittendo, non operando; ut theologi norunt.

29 *De libro viventium*: de ipsâ vitâ; tanquam Deus vivos omnes in libro descriptos habeat, deleatque eos quos morti destinat. Altiore sensu, *viventes*, ipsi justi intelliguntur, et seqq. congruunt.

32 *Placebit Deo super vitulum.....* Laus Deo acceptior quàm victimæ : Ps. XLIX. 8, 23. L. 18. et alibi passim.

Videntes mansueti lætabuntur; qui quæritis Deum, vivet anima vestra.

33. Videant pauperes, et lætentur; quærite Deum, et vivet anima vestra.

Quoniam exaudivit pauperes Dominus, et vinctos suos non despexit.

34. Quoniam exaudivit pauperes Dominus, et vinctos suos non despexit.

Laudent eum cœli et terra; mare et omnia quæ moventur in eis.

35. Laudent illum cœli et terra, mare, et omnia reptilia in eis.

Quia Deus salvabit Sion, et ædificabit civitates Juda, et habitabunt ibi, et possidebunt eam.

36. Quoniam Deus salvam faciet Sion, et ædificabuntur civitates Juda.

Et inhabitabunt ibi, et hæreditate acquirent eam.

Et semen servorum ejus possidebit eam, et qui diligunt nomen ejus, habitabunt in eâ.

37. Et semen servorum ejus possidebit eam, et qui diligunt nomen ejus, habitabunt in eâ.

33 *Videant pauperes, et lætentur*: Christi enim erga pauperes benevolentia singularis. Convenit cum Ps. XXI. 27. LXXI. 4. *Quærite Deum*..... qui quæritis Deum, vivet, etc. Hier. Eodem sensu hæc et sequentia ad redemptionem per Christum, sub figurâ solutæ captivitatis, videntur pertinere.

36 *Sion*: spirituali sensu, Ecclesiam. *Civitates Juda*; singulares Ecclesias.

PSALMUS LXIX.

DEPRECATORIUS.

Temporibus Absalomi convenit cum sequente. Hic autem gravi calamitate pressus, festinum postulat auxilium. ℣. 6.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, David ad recordandum.

Deus, ut liberes me; Domine, ut auxilieris mihi festina.

Confundantur et erubescant, qui quærunt animam meam; convertantur retrorsum, et erubescant, qui volunt mihi malum.

Revertantur ad vestigium confusionis suæ, qui dicunt: Vah, vah.

Gaudeant et lætentur in te omnes qui quærunt te, et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

VERSIO VULGATA.

In finem, Psalmus, David.

1. In rememorationem, quòd salvum fecerit eum Dominus.

2. Deus, in adjutorium meum intende; Domine, ad adjuvandum me festina.

3. Confundantur, et revereantur, qui quærunt animam meam.

4. Avertantur retrorsum, et erubescant, qui volunt mihi mala.

Avertantur statim erubescentes, qui dicunt mihi: Euge, euge.

5. Exultent et lætentur in te omnes qui quærunt te, et dicant semper: Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum.

[1] *In rememorationem;* sive ad recordandum: supp. divini auxilii. *Quòd salvum fecerit*..... deest Heb.

[3] *Revereantur;* Pudore afficiantur.

[4] *Euge*: Vah: Hier. Non enim adhortantis aut collaudantis vox est, sed increpantis et exprobrantis, qualis Semeï. II. Reg. XVI. 7.

[5] *Et dicant semper*..... Ordo verborum: *qui diligunt salutare tuum, dicant semper, Magnificetur Dominus;* qui à te se salvos volunt, non se, sed Deum magnifieri optent.

Egoautem egenus et pauper : Deus, festina pro me : auxilium meum et salvator meus es tu ; Domine, ne moreris.

6. Ego verò egenus, et pauper sum : Deus, adjuva me.

Adjutor meus, et liberator meus es tu : Domine, ne moreris.

6 *Adjuva me:* festina pro me : Hier.

PSALMUS LXX.

DEPRECATORIUS ET CONSOLATORIUS.

David senex, Absalomo rebellante, auxilium Dei quod ab ineunte ætate sæpiùs expertus est, nec in fine sibi defuturum sperat. Nota ℣. 9, 18.

VERSIO S. HIERONYMI.

In te, Domine, speravi, non confundar in æternum.

In justitiâ tuâ erue me, et libera me : inclina ad me aurem tuam, et salva me.

VERSIO VULGATA.

Psalmus David. 1. Filiorum Jonadab, et priorum captivorum.

In te, Domine, speravi, non confundar in æternum : 2. in justitiâ tuâ libera me, et eripe me.

Inclina ad me aurem tuam, et salva me.

1 *Filiorum Jonadab:* de quibus Jerem. xxxv. Hunc titulum sic refert et exponit Hier. Epist. ad Paulin. de instit. monachi : Filii Jonadab et eorum qui primi in captivitatem ducti sunt; qui in tabernaculis habitantes, ad extremum propter irruptionem Chaldæorum exercitûs Hierosolymam intrare compulsi, hanc primam captivitatem sustinuisse dicuntur; quòd post solitudinis libertatem, urbe, quasi carcere sint reclusi; ut est apud Jer. xxxv. 11. Cæterùm in Hebræo nullus est titulus, neque quidquam in textu, quod ad Rechabitas, eorumque patrem Jonadabum propriè pertineat : quem tamen Psalmum ad divinam misericordiam impetrandam per id tempus decantatum, eò quòd necessitate compulsi, à patriis institutis deflexisse viderentur, haud absimile vero est.

Esto mihi robustum habitaculum, ut ingrediar jugiter; præcepisti ut salvares me, quia petra mea, et fortitudo mea es tu.

3. Esto mihi in Deum protectorem, et in locum munitum, ut salvum me facias. Quoniam firmamentum meum, et refugium meum es tu.

Deus meus, salva me de manu impii, de manu iniqui et nocentis.

4. Deus meus, eripe me de manu peccatoris, et de manu contra legem agentis et iniqui:

Quia tu es expectatio mea; Domine Deus, fiducia mea ab adolescentiâ meâ.

5. Quoniam tu es patientia mea, Domine; Domine spes mea à juventute meâ.

A te sustentatus sum ex utero, de ventre matris meæ tu es protector meus; in te laus mea semper.

6. In te confirmatus sum ex utero; de ventre matris meæ tu es protector meus. In te cantatio mea semper:

Quasi portentum factus sum multis, et tu spes mea fortissima.

7. tanquam prodigium factus sum multis, et tu adjutor fortis.

Impleatur os meum laude tuâ, totâ die magnitudine tuâ.

8. Repleatur os meum laude, ut cantem gloriam tuam, totâ die magnitudinem tuam.

3 *In Deum protectorem*, deest Hier. Nisi fortè idem est cum loco munito, sicque Vulgata versio duplex. Addit autem Hier. ut ingrediar jugiter: tu mihi non modò tutum, sed etiam continuum refugium, ac semper patens. Addit et Heb. Præcepisti servare me; tanta tibi est cura salutis meæ, ut de me tuendo mandata dederis angelis tuis: *Angelis* enim *suis mandavit de te.* Ps. xc. 11.

5 *Patientia mea*: expectatio: Hier.

6 *Confirmatus*: sustentatus: Hier. te nitor. *De ventre matris meæ protector....*: extractor, avulsor: Heb. tu mihi obstetricis loco: per te matris meæ faustus partus fuit; jam inde à nativitate tuas in manus sum depositus. Sic Ps. xxi. 10. *Cantatio*: laus: Hier.

7 *Tanquam prodigium.....* in me obstupuerunt, cùm viderent tot inusitatos vitæ meæ casus, tantumque regem ab omnibus repente destitutum. Vide præf. cap. viii. num. 41.

8 *Ut cantem gloriam tuam*: desunt Hier.

Ne projicias me in tempore senectutis; cùm defecerit fortitudo mea, ne derelinquas me.

Quia dixerunt inimici mei mihi, et qui observabant animam meam, inierunt consilium pariter,

Dicentes: Deus dereliquit eum, persequimini et comprehendite eum, quia non est qui eruat.

Deus, ne elongeris à me: Deus meus, in auxilium meum festina.

Confundantur, et consumantur adversarii animæ meæ, operiantur opprobrio et confusione, qui quærunt malum mihi.

Ego autem jugiter expectabo; et adjiciam super omnes laudationes tuas.

Os meum narrabit justi-

9. Ne projicias me in tempore senectutis; cùm defecerit virtus mea, ne derelinquas me.

10. Quia dixerunt inimici mei mihi, et qui custodiebant animam meam, consilium fecerunt in unum,

11. Dicentes: Deus dereliquit eum, persequimini, et comprehendite eum; quia non est qui eripiat.

12. Deus, ne elongeris à me: Deus meus, in auxilium meum respice.

13. Confundantur, et deficiant detrahentes animæ meæ; operiantur confusione et pudore qui quærunt mala mihi.

14. Ego autem semper sperabo; et adjiciam super omnem laudem tuam.

15. Os meum annuntiabit

9 *Cùm defecerit virtus mea:* fortitudo mea: Hier. En senes confectis corporis animique viribus quale sibi auxilium parare debeant.

10 *Inimici mei mihi;* de me. *Qui custodiebant animam meam:* qui observabant, etc. Hier. qui insidiabantur vitæ meæ. *Consilium fecerunt:* convocato Achitophel et aliis, sacrificii obtentu. II. Reg. xv. 12. Dicebant sequentia.

11 *Deus dereliquit eum,* ut adulterum et homicidam: agite, opportunum tempus est. *Persequimini..... non est qui eripiat.* Hoc erat consilium Achitophel. II. Reg. xvii. 1. *Consurgens persequar David hâc nocte: et irruens super eum..... percutiam regem desolatum, etc.*

13 *Detrahentes animæ meæ;* adversarii: Hier.

14 *Adjiciam super omnem laudem tuam:* novis te in dies laudibus cumulabo.

tiam tuam, totâ die salutare tuum; quia non cognovi litteraturas.

Ingrediar in fortitudine Domini Dei: recordabor justitiæ tuæ solius.

Deus, docuisti me ab adolescentiâ meâ, et usque nunc annuntiabo mirabilia tua.

Et insuper usque in senectutem et canos, Deus, ne derelinquas me, donec annuntiem brachium tuum generationi, cunctisque qui venturi sunt, fortitudines tuas,

Et justitiam tuam, Deus, usque in excelsum; quanta fecisti magnalia: Deus, quis similis tibi?

Qui ostendisti mihi tri-

justitiam tuam, totâ die salutare tuum.

Quoniam non cognovi litteraturam; 16. introibo in potentias Domini: Domine, memorabor justitiæ tuæ solius.

17. Deus, docuisti me à juventute meâ, et usque nunc pronuntiabo mirabilia tua.

18. Et usque in senectam et senium, Deus, ne derelinquas me,

Donec annuntiem brachium tuum generationi omni, quæ ventura est;

Potentiam tuam, 19. et justitiam tuam, Deus, usque in altissima, quæ fecisti magnalia: Deus quis similis tibi?

20. Quantas ostendisti

15 *Justitiam tuam:* quâ me ab impiis ac perfidis vindicasti. *Litteraturam:* numerationem: Heb. numerum mirabilium tuorum. Quia mox dixerat: *Os meum annuntiabit justitiam tuam et salutare tuum:* nunc se agnoscit tantæ rei imparem, nec posse recensere innumerabilia Dei beneficia. Sic Ps. XXXIX. 6. Theodor.

16 *Introibo in potentias Domini:* ingrediar in fortitudine Domini Dei: Hier. ἐν δυναστείᾳ. 70. Error in Vulg. ut videtur. Nota verborum connexionem: primùm annuntiabo justitias et misericordiam tuam: tum agnoscit id esse supra vires suas; introibo tamen, inquit, te duce et auctore, in hæc inscrutabilia.

19 *Justitiam tuam..... usque in altissima.....* Aliter Hier. annuntiabo justitiam tuam usque in excelsum: exaltabo eam; mox: quanta fecisti magnalia, etc.

20 *Quantas ostendisti..... vivificasti me..... reduxisti me.* Qui osten-

bulationes plurimas et malas ; conversus vivificabis nos, et de abyssis terræ rursum educes nos.

mihi tribulationes multas et malas; et conversus vivificasti me, et de abyssis terræ iterum reduxisti me.

Multiplicabis magnitudinem meam, et conversus consolaberis me.

21. Multiplicasti magnificentiam tuam, et conversus consolatus es me.

Ego autem confitebor tibi in vasis psalterii veritatem tuam : Deus meus, cantabo tibi in citharâ, sancte Israel.

22. Nam et ego confitebor tibi in vasis psalmi veritatem tuam : Deus, psallam tibi in citharâ, sanctus Israel.

Laudabunt labia mea cùm cantavero tibi, et anima mea quam redemisti.

23. Exultabunt labia mea cùm cantavero tibi, et anima mea, quam redemisti.

Insuper et lingua mea totâ die meditabitur justitiam tuam : quia confusi sunt et dehonestati, quærentes malum mihi.

24. Sed et lingua mea totâ die meditabitur justitiam tuam : cùm confusi et reveriti fuerint qui quærunt mala mihi.

disti..... vivificabis nos..... educes nos : Hier. Pro multitudine malorum, bona cumulatim in nos conferes.

[21] *Multiplicasti..... consolatus es.....* Multiplicabis ; consolaberis : Idem.

[22] *Vasis psalmi ;* instrumento nablio : Heb. instrumentis musicis. σκεύει. Græc. vas et instrumentum. *Sanctus Israel ;* sancte : Hier.

PSALMUS LXXI.

HISTORICUS ET PROPHETICUS.

Davidis ; cùm moriens regem constitueret Salomonem. Ingressis namque ad eum optimatibus ac dicentibus ; Amplificet Deus nomen Salomonis super nomen tuum, et magnificet thronum ejus super thronum tuum : et adoravit rex in lectulo suo, et locutus est : Benedictus Dominus Deus Israel, qui dedit hodie sedentem in solio meo, videntibus oculis meis : *III. Reg.* 1, 47. *Quâ in exultatione vir sanctus, ac supra seipsum evectus, Christoque suo intentus, magnificentissimo carmine vaticinatur de adventu ejus, et vocatione gentium. Neque satis conveniunt Salomoni quæ dicuntur versibus* 5, 11, 12, 17, *nisi ut Christi typo. Ex quo patet sanctum regem Dei spiritu actum, ad extremum usque halitum prophetasse.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Salomoni.	Psalmus, 1. In Salomonem.
Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis.	2. Deus, judicium tuum regi da, et justitiam tuam filio regis.
Judicabit populum tuum in justitiâ, et pauperes tuos in judicio.	Judicare populum tuum in justitiâ, et pauperes tuos in judicio.
Assument montes pacem populo, et colles justitiam.	3. Suscipiant montes pacem populo, et colles justitiam.
Judicabit pauperes populi, et salvabit filios paupe-	4. Judicabit pauperes populi, et salvos faciet filios

[2] *Regi..... filio regis :* Salomoni, qui rex et filius regis. *Judicare :* judicabit : Hier.

[3] *Suscipiant montes.....* Universa regio paçe et justitiâ florebit.

[4] *Pauperes.* Nota pauperes regi specialiter commendatos : vide infrà, 12, 13.

ris, et confringet calumniatorem.

Et timebunt te quandiu erit sol, et ultra lunam, in generatione generationum.

Descendet ut pluvia super vellus, ut stillæ irrorantes terram.

Germinabit in diebus ejus justus, et multitudo pacis, donec non sit luna.

Et dominabitur à mari usque ad mare, et à flumine usque ad terminos terræ.

Ante eum procident Æthiopes, et inimici ejus pulverem lingent.

Reges Tharsis et insulæ munera offerent; reges Ara-

pauperum: et humiliabit calumniatorem.

5. Et permanebit cum sole, et ante lunam, in generatione et generationem.

6. Descendet sicut pluvia in vellus, et sicut stillicidia stillantia super terram.

7. Orietur in diebus ejus justitia, et abundantia pacis; donec auferatur luna.

8. Et dominabitur à mari usque ad mare, et à flumine usque ad terminos orbis terrarum.

9. Coram illo procident Æthiopes, et inimici ejus terram lingent.

10. Reges Tharsis, et insulæ munera offerent: reges

5 *Permanebit*..... timebunt te quandiu erit sol, et ultra lunam: Hier.

6 *Descendet sicut pluvia*: tam gratus. *In vellus*: in tonsionem: Heb. id est, supra tonsam herbam, ut rursus incrementum capiat.

7 *Orietur*..... *justitia*: florebit in diebus ejus: Heb. At Hier. Germinabit in diebus ejus justus: eodem ferè sensu: tota regio viris justis abundabit, quo nihil est bono regi carius, aut honestius.

8 *A mari usque ad mare.* De Salomone quidem: à mari Rubro ad mare magnum. *A flumine*... ab Euphrate ad terminos terræ (sanctæ): Hier. At 70. τῆς οἰκουμένης: quòd Christus imperium protensurus esset per universa maria ac terras, atque orbe universo.

9 *Æthiopes*: Siim: incolæ deserti. Ps. LXXIII. 14.

10 *Reges Tharsis*, *et insulæ*: regna occidua. *Reges Arabum et Saba*: oriens et meridies. Vide Gen. X. Naves Salomonis ibant in Tharsis. III. Reg. X. 22. Regina Saba ad eum venit. III. Reg. X. 1. Atque hæc in figuram Christi toto orbe potituri, idque à Magorum munere intelligimus inchoatum, qui gentium regumque typum tenuisse monstrantur. Comm. Hier.

biæ et Saba tributum conferent.

Et adorabunt eum omnes reges : universæ nationes servient ei.

Quia eruet pauperem à potente, et inopem cui non est adjutor.

Parcet inopi et pauperi, et animas pauperum salvabit.

Ab usurâ et iniquitate redimet animas eorum; et pretiosus erit sanguis eorum coram oculis ejus.

Et vivet, et dabitur ei de auro Saba, et orabunt de eo jugiter; totâ die benedicent ei.

Erit memorabile triticum in terrâ : in capite montium elevabitur sicut Libani fructus ejus, et florebunt de civi-

Arabum et Saba dona adducent :

11. Et adorabunt eum omnes reges terræ : omnes gentes servient ei.

12. Quia liberabit pauperem à potente, et pauperem cui non erat adjutor.

13. Parcet pauperi et inopi, et animas pauperum salvas faciet.

14. Ex usuris et iniquitate redimet animas eorum; et honorabile nomen eorum coram illo.

15. Et vivet, et dabitur ei de auro Arabiæ, et adorabunt de ipso semper; totâ die benedicent ei.

16. Et erit firmamentum in terrâ in summis montium, superextolletur super Libanum fructus ejus, et flore-

[11] *Reges terræ : terræ* deest etiam in 70. *Gentes :* Goïm : Heb. id est, gentes idolis addictæ.

[14] *Honorabile nomen*. Pretiosus erit sanguis eorum, etc. Hier. forte in 70. ex αἷμα, factum ὄνομα.

[15] *Arabiæ :* Saba : Heb. *Adorabunt de ipso :* orabunt de eo : Hier. gratias agent Deo pro Salomonis beneficentiâ; longè autem magis pro collatis à Christo beneficiis. Potest intelligi secundùm Heb. Orabunt pro eo, pro Salomone : quæ summa regum gloria, ut exteris quoque honori et amori sint.

[16] *Firmamentum in terrâ*..... pugillus frumenti in terrâ, in capite montium : Heb. στήριγμα fortè pro σίτου δράγμα. *Superextolletur*..... perstrepet sicut Libanus : Heb. Si vel pugillus frumenti seratur in montium vertice arido plerumque et saxoso, silvescet messis altior cedris Libani. *Florebunt de civitate*. Cives multiplicabuntur; urbes florentes erunt; agri, urbes, omnia sub bono rege felicia.

tate, sicut fœnum terræ.

Erit nomen ejus in æternum, ultra solem perseverabit nomen ejus : et benedicentur in eo; omnes gentes beatificabunt eum.

Benedictus Dominus Deus, Deus Israel; qui facit mirabilia solus.

Et benedictum nomen gloriæ ejus in sempiternum : et implebitur gloriâ ejus universa terra. Amen et amen.

Completæ sunt orationes David filii Jesse.

bunt de civitate sicut fœnum terræ.

17. Sit nomen ejus benedictum in sæcula; ante solem permanet nomen ejus. Et benedicentur in ipso omnes tribus terræ; omnes gentes magnificabunt eum.

18. Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus.

19. Et benedictum nomen majestatis ejus in æternum; et replebitur majestate ejus omnis terra : Fiat, fiat.

20. *Defecerunt laudes David filii Jesse.*

17 *Sit nomen ejus* (*benedictum*) deest. Erit nomen ejus in æternum ultra solem : Hier. fama ubique diffusa et immortalis. *Benedicentur in ipso*..... At Hier. sic distinguit; et benedicentur in eo; omnes gentes, etc. *Omnes tribus terræ* deest. *Gentes* autem est Goïm : ut suprà. ℣. 11. Qui proprius veluti character Christi, de quo ab initio dictum erat Abrahamo : *In semine tuo benedicentur omnes gentes terræ*. Gen. XII. 3. XXII. 18. etc.

19 *Fiat* : Amen : Heb.

20 *Defecerunt laudes*..... Hic est ultimus Psalmus Davidis non tamen suo loco positus, cùm multi sequantur quos ipsius esse certissimum est; ut Ps. CIX. aliique : unde apparet aliam fuisse olim Psalmorum collectionem, in quâ temporis ordo servatus esset. Hæc autem verba, quidam codices sequentis Psalmi titulo adjungebant, nullo sensu; quos confutat Comm. Hier. et ipsi hebraici codices.

PSALMORUM

LIBER III,

SECUNDUM HEBRÆOS, USQUE AD PS. LXXXIX.

DE PSALMIS

ASAPHI NOMINE INSCRIPTIS.

DUODECIM omnino Psalmi sunt, Asaphi inscripti nomine. Primus XLIX ; atque ab hoc LXXII ad LXXXII. Asaph autem I. Par. VI. 39. accensetur Levitis quos David ad canendum ordinavit. Item I. Par. XV. 17. XVI. 5, 37. Asaph et fratres ejus in conspectu Arcæ ministrant. Memorantur item Heman, Asaph et Ethan in cymbalis æneis concrepantes. I. Par. XV. 17 et 19. Hos cantores inter, à sancto Spiritu toties celebratos, cùm tres excellerent, Asaph, Heman et Idithun, I. Par. XXV. 1. tum ipse Asaph inter alios clarus habetur, princeps quippe cantorum à Davide constitutus : ibid. XVI. 5. et singulari quâdam honoris prærogativâ, nominatus inter eos, qui juxta Regem prophetarent : ibid. XXV. 2.

Quo loco considerandum venit, cantandi officium quo honore præcelleret, cùm ad ministerium propheticum pertinere judicetur : unde I. Par. XXV. 1, 2, 3. inducuntur filii Asaph et Heman et Idithun, qui in citharis aliisque instrumentis prophetarent : docti nempe à Deo ut ipsi canerent; quemadmodum Beseleel aliique periti artifices repleti divino Spiritu,

quorum egregiâ operâ tabernaculum ac cætera divino cultui destinata, affabrè fierent. Exod. xxxi. 2, etc. Atque is instinctus eò magis musicis cantibus congruebat, quò musica ad excitandos in Dei amorem animos, imò verò ad compescendum malum spiritum, bonumque ac propheticum accersendum, Deo ita volente, potentior habebatur: exemplo Saülis Davidem egregium psalten adducentis. I. Reg. xvi. 15, etc. ipsiusque Elisæi psalten item accersentis, quo canente prophetaret, IV. Reg. iii. 15. Verùm inter eos qui ad canendum prophetabant, quidam altiore sensu Videntes habebantur, qualis Heman Videns regis in sermonibus Dei, ut exaltaret Davidis gloriam. I. Par. xxv. 5. Quo ritu Asaphum Videntem fuisse disertè memoratur his verbis: *Præcepitque Ezechias et principes Levitis ut laudarent Dominum, sermonibus David et Asaph Videntis*: II. Par. xxix. 30. Quibus verbis sancto Asaph, æquè ac ipsi Davidi sermones Dei, hóc est Psalmi, tribuuntur.

Neque minùs insigne est, quod legitur Nehemiæ xii. 45. *In diebus David et Asaph;* quo loco Asaph Davidi propemodum comparatur, atque ambo quasi ex æquo memorantur, quibus quippe auctoribus sacræ observationes, et leviticorum ministeriorum ordo, et ipse canendi ritus, universo populo tanto honori habitus, ad posteros defluxerit. Atque hæc sufficiunt ut intelligamus quàm celebre fuerit Asaphi nomen, cujus etiam titulo hi Psalmi commendati ad nos devenerint.

Jam verò an ab ipso conscripti fuerint, Patres ipsi variant: ac sanctus quidem Ambrosius à Davide compositos, sancto Asaph ut caneret datos tradidit,

in tit. Psalm. LXXII. Sanctus verò Hieronymus usque adeo ab Asapho non modò cantatos, sed etiam compositos existimat, ut etiam Matthæi XIII. 35. pro eo quod scriptum est: *Ut impleretur quod dictum est per Prophetam* (quo loco multa exemplaria *Esaiam* habebant) ipse reponi velit; *Hæc facta sunt, ut impleretur quod scriptum est in Asaph Prophetâ;* quia locus à Matthæo laudatus: *Aperiam in parabolis os meum*, ex Psalm. LXXVII, qui Asapho tribuitur, sumptus esset: *Hoc enim*, inquit Hieronymus, *non Esaias loquitur, sed Asaph.* Id habet Hieron. Commentario in Psalm. LXXVII; atque etiam lib. I. in Matt. in exposit. cap. XIII.

Hinc sacri interpretes in varias distracti sententias. Nos cur Hieronymo potiùs assentiamur, hæ causæ sunt: primùm inscriptio Psalm. LXXVI. *Pro Idithun, Psalmus Asaph:* nullo alio commodo sensu, nisi intelligamus ab Asapho compositum Idithuno canendum traditum, ut ibi observavimus: quo sensu item scriptum est in tit. Ps. XXXVIII, LXI. *Pro Idithun, Psalmus David:* tum eò vel maximè, quòd ut suprà memoravimus, sermones Domini non modò Davidi, verùm etiam Asapho, ut Prophetæ, tribuuntur. II. Par. XXIX. 30. Cæterùm Davidisne sint an Asaphi, parvi refert et ad auctoritatem et ad temporum inquirendas notas, cùm et ab uno spiritu, et Davide rege factos esse constet. Porrò Asaphi filios in canendi ministerio patri successisse, atque etiam inter canendum divino spiritu ad pandenda futura fuisse afflatos, docent II. Par. XX. 14. XXIX. 13. I. Esd. III. 10. et II. XI. 22.

PSALMUS LXXII.

CONSOLATORIUS.

Impios tardè quidem persæpe, sed graviter Deus ulciscitur; hinc spes bonorum. Idem argumentum de divinâ providentiâ: vide Eccl. VIII. 10, etc. XI. 9. XII. 14. Sap. II, III, IV, V. et alibi passim.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum Asaph.

ATTAMEN bonus est Israel Deus his qui mundo sunt corde.

Mei autem pene vacillaverunt pedes; pene effusi sunt gressus mei.

Quia æmulatus sum contra iniquos; pacem impiorum videns.

Quòd non recogitaverint de morte suâ, et firma sint vestibula eorum.

In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur.

Ideo nutriti sunt ad superbiam, circumdederunt iniquitatem sibi.

VERSIO VULGATA.

Psalmus Asaph.

1. QUAM bonus Israel Deus, his qui recto sunt corde!

2. Mei autem pene moti sunt pedes, pene effusi sunt gressus mei.

3. Quia zelavi super iniquos, pacem peccatorum videns.

4. Quia non est respectus morti eorum, et firmamentum in plagâ eorum.

5. In labore hominum non sunt, et cum hominibus non flagellabuntur.

6. Ideo tenuit eos superbia, operti sunt iniquitate, et impietate suâ.

1 *Quàm bonus:* quàm: Heb. particula asserendi: utique, profectò. Bonus Israeli Deus, nempe rectis corde.

2 *Moti sunt*: vacillaverunt: Hier.

4 *Quia non est respectus:* quòd non recogitaverint de morte suâ: Hier. etc. Non ligamenta ad mortem illis; sana fortitudo eorum: Heb. nullo morbo ad mortem trahuntur.

6 *Et impietate suâ*, deest Hier.

Processerunt à pinguedine oculi eorum; transierunt cogitationes cordis.	7. Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum, transierunt in affectum cordis.
Irriserunt, et locuti sunt in malitiâ calumniam, de excelso loquentes.	8. Cogitaverunt, et locuti sunt nequitiam; iniquitatem in excelso locuti sunt.
Posuerunt in cœlum os suum, et lingua eorum deambulavit in terrâ.	9. Posuerunt in cœlum os suum, et lingua eorum transivit in terrâ.
Propterea convertetur populus ejus hùc, et quis plenus invenietur in eis?	10. Ideo convertetur populus meus hìc, et dies pleni invenientur in eis.
Et dixerunt: Quomodo novit Deus? et si est scientia in excelso?	11. Et dixerunt: Quomodo scit Deus? et si est scientia in excelso?
Ecce isti impii, et abundantes in sæculo, multiplicaverunt divitias.	12. Ecce ipsi peccatores, et abundantes in sæculo, obtinuerunt divitias.
Ergone frustrà mundavi cor meum, et lavi in inno-	13. Et dixi: Ergo sine causâ justificavi cor meum,

7 *Prodiit quasi.....* processerunt à pinguedine oculi eorum: Hier. ut contrà famelicis præ macie cavi oculi. Sic Deut. XXXII. 15. *Incrassatus est dilectus*, etc. *Transierunt in affectum cordis*: dilexerunt iniquitatem, ut passim in Psalmis. At Hier. transierunt cogitationes cordis; suprà quàm cogitabant, felices se putant.

8 *Cogitaverunt.....* irriserunt et locuti sunt in malitià calumniam: Hier. *In excelso*, de excelso loquentes: Idem. Tanquam ex alto despicientes.

9 *Posuerunt in cœlum.....* Blasphemi in Deum, in homines maledici.

10 *Populus meus hìc.* Adverbialiter; populus ejus hùc: Hier. [illegible]: hinc eò redigetur populus: supp. ex antecedentibus, ut Deum contemnat, et credat nihil prodesse justè vivere. *Dies pleni*: justam ætatem vivent: impii pleni dierum morientur.

11 *Et dixerunt:* justi malorum felicitate commoti.

13 *Et dixi*, deest Heb. rectè tamen suppletum. *Inter innocentes*: in innocentià. Hier.

centiâ manus meas?

Et fui flagellatus totâ die, et increpatio mea in matutinis.

Dixi : Si narravero sic, ecce generationem filiorum tuorum reliqui.

Et cogitavi ut intelligerem istud; labor est in oculis meis:

Donec veniam ad sanctuaria Dei, et intelligam in novissimo eorum.

Verumtamen in lubrico posuisti eos; dejecisti eos ad interitum.

Quomodo vastati sunt subitò; defecerunt, consumpti sunt quasi non sint.

Quasi somnium evigilantis, Domine, in civitate tuâ imaginem eorum ad nihilum rediges.

et lavi inter innocentes manus meas:

14. Et fui flagellatus totâ die, et castigatio mea in matutinis.

15. Si dicebam: Narrabo sic: ecce nationem filiorum tuorum reprobavi.

16. Existimabam ut cognoscerem hoc, labor est ante me:

17. Donec intrem in sanctuarium Dei, et intelligam in novissimis eorum.

18. Verumtamen propter dolos posuisti eis; dejecisti eos dum allevarentur.

19. Quomodo facti sunt in desolationem, subitò defecerunt; perierunt propter iniquitatem suam.

20. Velut somnium surgentium, Domine, in civitate tuâ imaginem ipsorum ad nihilum rediges.

[14] *Flagellatus:* afflictus. *In matutinis;* à mane usque ad vesperam.

[15] *Si dicebam:* si dixero: Heb.

[16] *Labor est ante me:* difficile intellectu.

[17] *In sanctuarium.....* in arcanum, in consilium. Vide infrà, 24.

[18] *Propter dolos:* illusisti eis specie blandientis; digni enim erant. In lubrico posuisti eos: Hier. nec firmo gradu consistunt. *Dum allevarentur:* dum allevatos se putabant; dejecisti eos ad interitum: Hier.

[19] *Perierunt propter iniquitatem.....* defecerunt consumpti à terroribus: Heb. ipso terrore confecti.

[20] *In civitate tuâ:* palam, coram omnibus civibus. *Imaginem ipsorum;* ipsos in quibus nihil veri, nihil solidi. *Præterit enim figura hujus mundi.* I. Cor. VII. 31.

Quia contractum est cor meum, et lumbi mei velut ignis fumigans.

21. Quia inflammatum est cor meum, et renes mei commutati sunt :

Et ego insipiens, et nescius; quasi jumentum factus sum apud te.

22. Et ego ad nihilum redactus sum, et nescivi.

Et eram semper tecum, et tenebas manum dexteram meam.

23. Ut jumentum factus sum apud te, et ego semper tecum.

In consilium tuum deduces me, et postea in gloriâ suscipies me.

24. Tenuisti manum dexteram meam, et in voluntate tuâ deduxisti me, et cum gloriâ suscepisti me.

Quid mihi est in cœlo? et tecum nolui in terrâ.

25. Quid enim mihi est in cœlo? et à te quid volui super terram?

Consumpta est caro et cor meum : robur cordis mei et pars mea, Deus, in æternum.

26. Defecit caro mea et cor meum : Deus cordis mei, et pars mea, Deus, in æternum.

Quia ecce qui elongant se à te, peribunt; perdidisti omnem fornicantem à te.

27. Quia ecce qui elongant se à te, peribunt; perdidisti omnes qui fornicantur abs te.

21 *Inflammatum est cor meum* : efferbuit, intumuit, tanquam à fermento : Heb. *Renes mei commutati sunt* : tabuerunt : Heb. præ indignatione.

22 *Et ego ad nihilum*..... ego insipiens et nescius : Hier. qui malorum prosperitate tantoperè conturbarer.

23 *Ut jumentum* : ut homo despicabilis, quem vix jumento anteferres. *Et ego semper tecum* : cùm me despici putarem, tecum eram : tu me tuebare. Unde sequitur :

24 *Tenuisti manum dexteram meam* : dexterâ apprehensum deducebas. *In voluntate*..... in consilium tuum deduxisti me : Hier. Ad arcanas tuæ providentiæ ac justitiæ rationes.

25 *A te quid volui* : tecum nolui in terrâ : Heb. te unum volui : non tecum aliud quidquam.

26 *Deus cordis mei* : robur cordis mei : Hier.

Mihi autem appropinquare Deo bonum est; posui in Domino Deo spem meam: ut narrem omnes annuntiationes tuas.

28. Mihi autem adhærere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam: Ut annuntiem omnes prædicationes tuas, in portis filiæ Sion.

[28] *In portis filiæ Sion:* desunt Hier.

PSALMUS LXXIII.

PROPHETICUS.

Polluto templo, et in hostium potestatem redacto, cùm nullus esset propheta qui spem salutis ostenderet, populus, veterum beneficiorum commemoratione, Deum ad auxilium provocat. Nullis congruit temporibus, nisi Machabaicis. Captivitatis enim tempore non modò pollutum, sed etiam excisum; et liberationem post 70 annos Jeremias pronuntiaverat. Constat ergo hunc Psalmum esse propheticum, utpote ab Asapho, Davide rege, cantatum, et de Machabaicâ vexatione scriptum; cùm jam inde ab Esdræ tempore, perfecto jam hebraico canoni nihil sit additum,

VERSIO S. HIERONYMI.

Eruditio Asaph.

UT quid, Deus, repulisti in finem? fumabit furor tuus in gregem pascuæ tuæ?

Recordare congregationis tuæ, quam possedisti ab initio, et redemisti virgam hæreditatis tuæ, montem Sion, in quo habitasti.

VERSIO VULGATA.

1. Intellectus Asaph.

UT quid, Deus, repulisti in finem; iratus est furor tuus super oves pascuæ tuæ?

2. Memor esto congregationis tuæ, quam possedisti ab initio.

Redemisti virgam hæreditatis tuæ; mons Sion, in quo habitasti in eo.

[2] *Virgam hæreditatis tuæ:* hæreditatem ipsam, virgâ mensoriâ, seu perticâ, per tribus divisam. *Mons Sion:* montem: Hier. הַר, neutr.

Sublimitas pedum tuorum dissipata est usque ad finem : omnia mala egit inimicus in sanctuario.

Fremuerunt hostes in medio pacti tui : posuerunt signa sua in trophæum.

Manifesta in introitu desuper : in saltu lignorum secures.

Et nunc sculpturas ejus pariter bipenne et dolatoriis deraserunt.

Miserunt ignem in sanctuarium tuum : in terrâ contaminaverunt tabernaculum nominis tui.

Dixerunt in cordibus suis posteri eorum simul : in-

3. Leva manus tuas in superbias eorum in finem : quanta malignatus est inimicus in sancto!

4. Et gloriati sunt qui oderunt te, in medio solemnitatis tuæ.

Posuerunt signa sua, signa :

5. Et non cognoverunt sicut in exitu super summum.

Quasi in silvâ lignorum, securibus 6. exciderunt januas ejus in idipsum : in securi et asciâ dejecerunt eam.

7. Incenderunt igni sanctuarium tuum ; in terrâ polluerunt tabernaculum nominis tui.

8. Dixerunt in corde suo cognatio eorum simul :

3 *Leva manus*..... attolle pedes : Heb. Incede sublimis et velox. *In superbias eorum :* hostium populi tui : ad vastitates eorum : Heb. ad vastandos eos. *Quanta malignatus est*..... omnia mala, etc. Hier. *In sancto :* in sanctuario.

4 *Gloriati sunt :* fremuerunt hostes : Hier. *Solemnitatis*..... congregationis : Heb. eodem sensu. *Posuerunt signa sua, signa.* Sic Heb. id est : posuerunt ea, ut signa victoriæ suæ. Quod rectè Hier. posuerunt signa sua in trophæum, manifesta in introitu, etc. Vexilla profana in portis templi, in signum victoriæ statuerunt.

6 *Januas ejus :* valvas : alii, sculpturas. *Dejecerunt*..... deraserunt : Hier. Vide portas exustas : I. Mac. IV. 38.

7 *Incenderunt igni*..... admoverunt ignem ad templum, portis etiam exustis : ibid. *In terrâ :* in ipsâ terrâ Deo tot miraculis consecratâ : vide ibid.

8 *Cognatio eorum*..... depopulabimur eos : Heb. *Quiescere faciamus :* id moliebatur Antiochus : I. Mac. I. 41. etc. Incenderunt omnes congregationes Dei : Heb. id est : synagogas, loca congregationum.

cenderunt omnes solemnitates Dei in terrâ.

Signa nostra non vidimus, non est ultra propheta : et non est nobiscum qui sciat usquequo.

Usquequo, Deus, exprobrabit adversarius ? blasphemabit inimicus nomen tuum in finem ?

Quare convertis manum tuam et dexteram tuam ? de medio sinu tuo consumens ?

Deus autem rex meus ab initio, operatur salutes in medio terræ.

Tu dissipasti in fortitudine tuâ mare; contrivisti

Quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terrâ.

9. Signa nostra non vidimus, jam non est propheta : et nos non cognoscet amplius.

10. Usquequo, Deus, improperabit inimicus ? irritat adversarius nomen tuum in finem ?

11. Ut quid avertis manum tuam, et dexteram tuam, de medio sinu tuo in finem ?

12. Deus autem rex noster ante sæcula, operatus est salutem in medio terræ.

13. Tu confirmasti in virtute tuâ mare; contribulasti

9 *Signa nostra* : templum, altaria, signa præsentiæ Dei, et religionis insignia. *Non est propheta*, qui nos consoletur spe futuri, ut olim Isaias, premente Sennacheribo : Jeremias in captivitate; et alii. Tempore Antiochi expressè dicitur non fuisse prophetas. I. Mach. IX. 27. *Et nos non cognoscet amplius* : Deus oblitus est nostri : meliùs Hier. et non est nobiscum, qui sciat usquequo; non est propheta qui sciat quousque inimicus desæviat.

10 *Improperabit inimicus*. Id maximè Antiocho convenit, ejusque ducibus Nicanori, et aliis. I. Mach. I. 25. etc. VII, XIV, XV, etc.

11 *Ut quid avertis*..... Sic distingue : *ut quid avertis manum tuam* ab hostibus ? quin tu profer eam *de medio sinu tuo* : exere vires; ne sis velut manibus in sinum complicatis, quod est nihil agentis. Prov. XIX. 24. *Abscondit piger manum sub ascellâ. In finem*; consumere : Heb. profer manum consumere, id est, ad consumendos hostes.

13 *Confirmasti..... mare* : stare fecisti utrinque quasi murum fluctus Rubri maris, ut populus transiret. Exod. XIV. 22. At Hier. dissipasti, divisisti, exsiccasti : ibid. [illegible] : 70. dominatus es.

capita draconum in aquis.

Tu confregisti capita Leviathan; dedisti eum in escam populo Æthiopum.

Tu dirupisti fontem et torrentem; tu exsiccasti flumina fortia.

Tuus est dies, et tua est nox: tu ordinasti luminaria et solem.

Tu statuisti omnes terminos terræ: æstatem et hiemem tu plasmasti.

Memento hujus, inimicus exprobravit Domino; et populus insipiens blasphemavit nomen tuum.

Ne tradas bestiis animam eruditam lege tuâ: vitæ pau-

capita draconum in aquis.

14. Tu confregisti capita draconis; dedisti eum escam populis Æthiopum.

15. Tu dirupisti fontes et torrentes; tu siccasti fluvios Ethan.

16. Tuus est dies, et tua est nox: tu fabricatus es auroram et solem.

17. Tu fecisti omnes terminos terræ: æstatem et ver tu plasmasti ea.

18. Memor esto hujus: inimicus improperavit Domino, et populus insipiens incitavit nomen tuum.

19 Ne tradas bestiis animas confitentes tibi, et ani-

Capita draconum: regem et principes Ægypti devolvisti in mare: ibid.

14 *Capita draconis:* Leviathan: Heb. crocodili. Vide Job. XL. 20. Pharaonis: Ezech. XXIX 3. *Populi Æthiopum*: Letsiim: populo deserti siticuloso. Ichthyophagis ad mare Rubrum positis, apud quos fama vigebat, magno quondam maris recessu, fundum coloris viridis apparuisse, et rursum mare refluum in priorem locum esse restitutum. Diod. Sic. lib. 3. His igitur dedisti devorandos pisces Ægyptiorum carnibus saginatos.

15 *Dirupisti fontes:* scissâ rupe elicuisti fontem. Ch. *Fluvios Ethan:* flumina fortia: Hier. Jordanem et torrentes Arnon. Num. XXI. 14. Deuter. II. 36. Jos. III. et ita Ch.

16 *Fabricatus es:* ordinasti luminaria et solem: Hier.

17 *Æstatem et ver:* et hiemem: Hier.

18 *Memor esto hujus:* (rei) nempe quòd *inimicus* Antiochus, Nicanor, alii: I. Mach. VII, XIV, XV. *improperavit Domino:* tanquam imbecilli, nec valenti tueri plebem suam, Sennacheribi instar dicentis: *Quis Deus eruet vos de manu meâ?* quod exemplum Judas Machabæus memoravit. I. Mach. VII. 41. *Incitavit*: blasphemavit: Hier.

19 *Animas confitentes*: animam eruditam lege tuâ. *Animas pau-*

perum tuorum ne obliviscaris in perpetuum.

mas pauperum tuorum ne obliviscaris in finem.

Respice ad pactum : quia repletæ sunt tenebris terræ, habitationes iniquæ subrutæ.

20. Respice in testamentum tuum : quia repleti sunt, qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum.

Ne revertatur confractus et confusus : egenus et pauper laudabunt nomen tuum.

21. Ne avertatur humilis factus confusus : pauper et inops laudabunt nomen tuum.

Surge, Deus, judica causam tuam : memento opprobrii tui ab insipiente totâ die.

22. Exurge, Deus, judica causam tuam : memor *esto* improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipiente sunt totâ die.

Ne obliviscaris voces hostium tuorum : sonitus adversariorum tuorum ascendit jugiter.

23. Ne obliviscaris voces inimicorum tuorum : superbia eorum, qui te oderunt, ascendit semper.

perum..... vitæ pauperum tuorum ne obliviscaris in perpetuum: Hier. Quò magis se pauperes abjectosque putant, eò apud Deum clariores.

[20] *Repleti sunt*..... tenebrosa loca terræ violentiâ repleta sunt : Heb. nullæ jam latebræ ab hostium incursibus securæ sunt.

[21] *Ne avertatur humilis* : ne pauper repulsam passus, confusus abeat.

[23] *Superbia* : sonitus : Hier. superbæ voces semper increscunt : *dum tu differs pœnas, illi proficiunt in blasphemiis* : Hier. ad Sun. et Fret.

PSALMUS LXXIV. MORALIS.

Ad superbos, ne extollantur; sed Deum fausta æquè et adversa pro suâ æquitate temperantem agnoscant.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, ut non disperdas, Psalmus Asaph Cantici.

Confitebimur tibi, Deus, confitebimur : et juxta nomen tuum narrabunt mirabilia tua.

Cùm accepero tempus, ego recta judicabo.

Dissolvetur terra cum omnibus habitatoribus suis : ego appendi columnas ejus. Semper.

Dixi iniquè agentibus, nolite iniquè agere : et impiis, nolite exaltare cornu.

Nolite extollere in excelsum cornu vestrum, loquentes in cervice veteri.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Ne corrumpas, Psalmus Cantici Asaph.

2. Confitebimur tibi, Deus : confitebimur, et invocabimus nomen tuum.

Narrabimus mirabilia tua :

3. Cùm accepero tempus, ego justitias judicabo.

4. Liquefacta est terra, et omnes qui habitant in eâ : ego confirmavi columnas ejus.

5. Dixi iniquis : Nolite iniquè agere, et delinquentibus : Nolite exaltare cornu.

6. Nolite extollere in altum cornu vestrum; nolite loqui adversùs Deum iniquitatem.

1 *Ne corrumpas* : ne disperdas ; ut suprà, Ps. LVI. et aliis.

2 *Et invocabimus nomen tuum* : et prope est nomen tuum : tu præsens auxiliator. At Hier. Juxta nomen tuum narrabunt mirabilia tua : te tantùm extollent, quàm est nomen tuum inclytum. *Cùm accepero tempus.* Loquitur Deus : tempore opportuno rectè judicabo, justa decernam.

4 *Liquefacta est terra* : debilitata : exinanita defluxit ad nihilum, prævalente iniquitate.

6 *Nolite loqui* : loquentes in cervice veteri : Hier. id est, in contumaciâ pridem genti insitâ.

Quia neque ab oriente, neque ab occidente; neque à solitudine montium.

Sed Deus judex; hunc humiliabit, et hunc exaltabit.

Quia calix in manu Domini est, vino mero usque ad plenum mixtus, et propinabit ex eo: verumtamen fæces ejus epotabunt bibentes omnes impii terræ.

Ego autem annuntiabo in sempiternum: cantabo Deo Jacob.

Et omnia cornua impio-

7. Quia neque ab oriente, neque ab occidente, neque à desertis montibus:

8. Quoniam Deus judex est.

Hunc humiliat, et hunc exaltat: 9. quia calix in manu Domini vini meri plenus mixto.

Et inclinavit et hoc in hoc: verumtamen fæx ejus non est exinanita: bibent omnes peccatores terræ.

10. Ego autem annuntiabo in sæculum: cantabo Deo Jacob.

11. Et omnia cornua pec-

7 *Neque à desertis montibus*: supp. veniet vobis auxilium.

9 *Calix in manu Domini*: ultio: calix iræ, indignationis: Isa. LI. 17, 22. calix mœroris et tristitiæ: Ezech. XXIII. 33. *Vini meri*: et hoc ad ultionem pertinet. *Ebrietate enim et dolore repleberis*: Ezech. ibid. Et apud Jerem. LI. 7. *Calix aureus Babylon in manu Domini: de ejus vino bibent gentes. Plenus*: Calix plenus plenam ultionem designat: *Calicem bibes profundum et latum*: Ezech. XXIII. 32. *Plenus mixto*: vino mero usque ad plenum mixtus: Hier. In regionibus æstu torrentibus, ubi erant vina fervidissima, non bibebant, ac nequidem condebant (quod in usu est etiamnum per Italiam) nisi aliqualiter temperata: unde vulgaris potio Græcis κρᾶσις, hoc est mixtio, dicebatur. Alii sic volunt intelligi, ut calicem Deus teneat non vino simplice, sed rebus aliis vino mero mixtis atque infusis plenum, quibus fiat nocentius. *Et inclinavit*..... propinavit ex eo: calice scilicet: Hier. *Fæx ejus*: fæces ejus epotabunt, etc. Hier. *Bibes illum, et epotabis usque ad fæces*: Ezech. ibid. 34. *Usque ad fundum potasti, usque ad fæces*. Isa. LI. 17. Erat ergo illa mixtio quam Deus propinabat: et amplissima, pleno videlicet calice: et fervidissima, vinumque merum redolens: et turbida fæcibus, quam tamen ad imum haurire peccatores cogerentur, neque ullam partem divinæ ultionis effugerent.

rum confringam: et exaltabuntur cornua justi.

catorum confringam; et exaltabuntur cornua justi.

PSALMUS LXXV.

EUCHARISTICUS.

Victoriâ de hostibus partâ, quales multæ fuere sub Davide: II. Reg. v, viii, x. *Asaphus, optimi regis nomine, Deo Israelis epinicium canit.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, in carminibus, Psalmus Asaph Canticum.

Cognoscitur in Judæâ Deus; in Israel magnum nomen ejus.

Et erit in Salem tabernaculum ejus, et habitatio ejus in Sion.

Ibi confringet volatilia arcûs, scutum, et gladium, et bellum. Semper.

VERSIO VULGATA.

1. In finem, in laudibus, Psalmus Asaph, Canticum ad Assyrios.

2. Notus in Judæâ Deus; in Israel magnum nomen ejus.

3. Et factus est in pace locus ejus, et habitatio ejus in Sion.

4. Ibi confregit potentias arcuum, scutum, gladium et bellum.

[1] *Ad Assyrios:* deest quidem in Heb. sed repeti potuit, Assyriis sub Ezechiâ per angelum cæsis.

[2] *In Judæâ*: in Judâ: Heb. Magnus quidem Deus in universo Israele, sed maximè Judæ notus jam regiæ tribui, ac Davidis victoriis nobilitatæ.

[3] *In pace*: in Salem: Heb. quæ est Jerusalem: Gen. xiv. 18. à pace sic vocata: Heb. vii. 2. *Locus ejus:* propter arcam eò à Davide translatam, et in Sione collocatam.

[4] *Ibi confregit potentias*..... volatilia arcûs: Hier. sagittas; inde nobis auxilium quo arma hostium viresque confregimus: ibi arma et manubias hostium, in memoriam præstiti à Deo auxilii, consecravimus; quod factum à Davide: II. Reg. viii. 7, 11, 12, etc.

Lumen tu es magnificè à montibus captivitatis.

5. Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis :

Spoliati sunt superbi corde: dormitaverunt somnum suum, et non invenerunt omnes viri exercitûs manus suas.

6. Turbati sunt omnes insipientes corde.

Dormierunt somnum suum, et nihil invenerunt omnes viri divitiarum in manibus suis.

Ab increpatione tuâ, Deus Jacob, consopitus est currus, et equus.

7. Ab increpatione tuâ, Deus Jacob, dormitaverunt qui ascenderunt equos.

Tu terribilis es, et quis stabit adversùm te? ex tunc ira tua.

8. Tu terribilis es, et quis resistet tibi? ex tunc ira tua.

De cœlo annuntiabis judicium : terra timens tacebit.

9. De cœlo auditum fecisti judicium: terra tremuit et quievit.

Cùm surrexerit ad judi-

10. Cùm exurgeret in ju-

5 *Illuminans tu mirabiliter* : lumen tu es, etc. Hier. à quo illustramur ingente gloriâ. *A montibus æternis* : cœlis: à montibus captivitatis : Hier. Alii, prædæ: à montibus Syriæ, et aliorum quibus olim prædæ fuimus. Inde ergo nobis lux, ubi quondam captivi fueramus. Judic. II. III.

6 *Turbati sunt*: spoliati sunt superbi corde : Hier. *Dormierunt somnum* : inertes et veluti somnolenti : sicut ỳ. 7. *Nihil invenerunt*..... non invenerunt omnes viri exercitûs manus suas : Hier. velut in somnis magna moliri videmur, casso conatu; tales hostium nisus. Notum illud poetæ de Turno : *Ac velut in somnis*, etc. Æneid. XII. sub finem. Vel, parte exercitûs cæsâ, et somnum mortis dormiente, reliqui conterriti, nec pugnare potuerunt. Simili comparatione usus est Isa. XXIX. 7, 8. Porrò Vulgatæ sensus obvius, sed contextui parùm congruit.

7 *Dormitaverunt :* consopitus est currus, et equus : Hier. id est, nihil egit; cessavit, evanuit.

8 *Quis resistet?.... ex tunc* : ex quo apparet *ira tua* : quis resistet tibi? quis stabit adversùm te? Hier.

9 *Auditum fecisti :* annuntiabis : Hier. *Terra tremuit ;* timens tacebit : Idem : te de cœlo intonante.

candum

candum Deus ; ut salvos faciat omnes mites terræ. Semper.

dicium Deus, ut salvos faceret omnes mansuetos terræ.

Quia ira hominis confitebitur tibi : reliquiis iræ accingeris.

11. Quoniam cogitatio hominis confitebitur tibi, et reliquiæ cogitationis diem festum agent tibi.

Vovete, et reddite Domino Deo vestro : omnes qui in circuitu ejus sunt, offerent dona terribili.

12. Vovete, et reddite Domino Deo vestro : omnes qui in circuitu ejus affertis munera :

Auferet spiritum ducum : terribili regibus terræ.

Terribili, 13. et ei qui aufert spiritum principum, terribili apud reges terræ.

[10] *Mansuetos* : Israelitas mites et humiles, unoque Deo nixos.

[11] *Cogitatio hominis* : ira hominis : Hier. *Confitebitur* : id est, cedet in laudem tuam. *Reliquiæ cogitationis* : reliquiis iræ accingeris : Hier. ut ornamento ; tibi erunt decori. Sensus est : qui priùs irascebantur et fremebant sub hostili jugo, nunc tuas canent laudes, ac si quid irarum dolorisque superest, tibi laudi vertet, deletis ad internecionem hostibus.

[12] *Affertis munera* : offerent dona terribili : Hier.

[13] *Spiritum* : animum, consilium. Sic Saüli, sic Nabuchodonosori, aliisque superbis ducibus Deus mentem eripuit.

PSALMUS LXXVI.

CONSOLATORIUS.

Rebellante Absalomo, Davide ad Domini judicia contremiscente, Asaphus, pii regis nomine, hoc carmen edidit. Certè ad versum usque 13. *persona quædam singularis inducitur, eaque quæ Psalmos confecerit.* Vide ℣. 7. *ex Heb. Reliquus Ps. à* ℣. 14. *afflicti reficit animum, ex recordatione Dei populum ab Ægyptiacâ servitute liberantis. Convenit etiam populo à Nabuchodonosore afflicto, ex miraculis in suam olim gratiam factis spem erigenti.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori, pro Idithun, Psalmus Asaph.	1. In finem, pro Idithun, Psalmus Asaph.
Voce meâ ad Dominum exclamavi; voce meâ ad Dominum, et exaudivit me.	2. Voce meâ ad Dominum clamavi; voce meâ ad Deum, et intendit mihi.
In die tribulationis meæ Deum exquisivi; manus mea nocte extenditur, et non quiescit; noluit consolari anima mea.	3. In die tribulationis meæ Deum exquisivi; manibus meis nocte contra eum: et non sum deceptus.
Recordans Dei, conturbabar: loquebar in memetipso, et deficiebat spiritus	Renuit consolari anima mea: 4. Memor fui Dei, et delectatus sum, et exerci-

1 *Pro Idithun, Psalmus Asaph.* Ita Heb. et omnes interpretes: quo demonstrari videtur carmen hoc ab Asapho compositum, atque Idithuno traditum; quo etiam sensu in titulo Psalm. XXXVIII legimus: *pro Idithun, canticum David:* ut suprà diximus.

3 *Manibus meis nocte.....* manus mea nocte extenditur, et non quiescit: Hier.

4 *Et delectatus sum..... Quantùm in peccatis meis fuit, nullam invenire potui consolationem: rursum cogitavi de Deo, et misericordiâ ipsius delectatus sum.* At Hier. ex Heb. aliter: memor fui Dei, et conturbabar.

meus. Semper.

tatus sum, et defecit spiritus meus.

Prohibebam suspectum oculorum meorum : stupebam, et non loquebar.

5. Anticipaverunt vigilias oculi mei : turbatus sum, et non sum locutus.

Recogitabam dies antiquos, annos sæculorum.

6. Cogitavi dies antiquos, et annos æternos in mente habui.

Recordabar psalmorum meorum : in nocte cum corde meo loquebar, et scopebam spiritum meum.

7. Et meditatus sum nocte cum corde meo, et exercitabar, et scopebam spiritum meum.

Qui olim, afflictus quamvis, audito Dei nomine respirabam, nunc minis ejus territus, divini nominis recordatione conturbor : nempe *consideravi mansuetudinem ipsius, consideravi pietatem, consideravi munditiam; et videns meipsum immundum, vehementer conturbabar.* Comm. Hier. *Et exercitatus sum, et defecit spiritus meus.* Hier. in Comment. In Hebræo meliùs habet : Loquebar in memetipso, et defecit spiritus meus : quod etiam ita vertit hìc ipse Hier. sensusque est : homo anxius ac tremens, suis se ipse cogitationibus conficit.

5 *Anticipaverunt vigilias oculi mei.* Comm. Hier. In Hebræo aliter habet : Prohibebam suspectum oculorum meorum : constupebam, et non loquebar; ac sic ipse vertit hìc. Idem in Comm. *Quod dicit, hoc est : Considerans peccata mea, oculos ad cœlum erigere non audebam : propterea superbam, timebam, loqui non poteram.* Heb. ad verbum : tenuisti vigilias oculorum meorum : seu, tenuisti in custodiis oculos meos, ut ne palpebras quidem possem attollere.

6 *Cogitavi dies antiquos.* Lege Hier. Cùm præsentia omnia nil nisi horrorem injicerent, priscorum sæculorum miracula revolvebam, quibus sustentârem spem meam : vide ✠. 14.

7 *Et meditatus sum :* recordabar psalmorum : Hier. cui Heb. congruit : quærebam solatium in recordatione suavissimorum carminum, quæ, te auctore, cecini. *Et exercitabar :* nocte loquebar cum corde meo : Hier. cum corde meo garriebam : 70. ἠδολέσχουν. Vana et confusa animo volutabam, abreptus incerto cogitationum æstu. *Scopebam :* scrutabar spiritum meum : alii, ventilabam : hàc illàcque versabam : profundissimis et acutissimis curis me ipse conficiebam. At 70. ἔσκαλλον : Sarriebam animum meum : cogitationes meas secabam quasi sarculo : Hier. ad Sun. et Fret. Quæ modò probaveram,

Ergone in æternum projiciet Dominus, et non propitiabitur ultrà?

8. Numquid in æternum projiciet Deus? aut non apponet ut complacitior sit adhuc?

Ergone complebit usque in finem misericordiam suam: consummabitur verbum de generatione in generationem?

9. Aut in finem misericordiam suam abscindet, à generatione in generationem?

Numquid oblitus est misereri Deus? aut complebit furore misericordiam suam? Semper.

10. Aut obliviscetur misereri Deus? aut continebit in irâ suâ misericordias suas?

Et dixi, imbecillitas mea est: hæc commutatio dexteræ Excelsi.

11. Et dixi: Nunc cœpi: hæc mutatio dexteræ Excelsi.

Recordabor cogitationum Domini: reminiscens antiqua mirabilia tua.

12. Memor fui operum Domini: quia memor ero ab initio mirabilium tuorum.

Et meditabor in omni opere tuo, et adinventiones tuas loquar.

13. Et meditabor in omnibus operibus tuis, et in adinventionibus tuis exercebor.

Deus, in sancto via tua, quis Deus magnus, ut Deus?

14. Deus, in sancto via tua: quis Deus magnus, sic-

eadem improbabam rursus, eodem ubique sensu, eàdem animi fluctuatione.

[8] *Non apponet ut complacitior sit adhuc?* non propitiabitur ultrà? Hier.

9 *Abscindet.* Adde ut apud Hier. Consummabitur verbum de generatione in generationem? id est, oracula ejus quæ toties fausta audivimus, penitùs desierunt; nec spes ulla super.

[11] *Et dixi: Nunc cœpi:* Hier. hîc et in Comment. In Hebræo aliter habet: et dixi, imbecillitas mea; id est, hoc quod patior, non est de crudelitate Dei, sed de peccatis meis. *Hæc mutatio*..... id est: Dei est res turbidas immutare; inde expectandæ sunt vices.

[13] *Exercebor*..... adinventiones tuas loquar: Hier. sapientiæ tuæ arcana, et ad salutem nostram excogitata consilia.

[14] *In sancto via tua:* viæ tuæ sanctæ.

Tu es Deus faciens mirabilia : ostendens in populis potentiam tuam.

Redemisti in brachio populum tuum, filios Jacob et Joseph. Semper.

Videntes te aquæ, Deus, videntes te aquæ parturierunt, et commotæ sunt abyssi.

Excusserunt aquas nubila, vocem dederunt nubes, et sagittæ tuæ discurrebant.

Vox tonitrui tui in rotâ, apparuerunt fulgura tua orbi; concussa est, et commota est terra.

In mari via tua, et semitæ tuæ in aquis multis; et vestigia tua non sunt agnita.

Deduxisti quasi gregem

ut Deus noster? 15. Tu es,
Deus, qui facis mirabilia.

Notam fecisti in populis
virtutem tuam : 16. rede-
misti in brachio tuo popu-
lum tuum, filios Jacob et
Joseph.

17. Viderunt te aquæ,
Deus, viderunt te aquæ, et
timuerunt, et turbatæ sunt
abyssi.

18. Multitudo sonitus
aquarum : vocem dederunt
nubes.

Etenim sagittæ tuæ trans-
eunt : 19. Vox tonitrui tui
in rotâ.

Illuxerunt coruscationes
tuæ orbi terræ : commota
est, et contremuit terra.

20. In mari via tua, et
semitæ tuæ in aquis multis;
et vestigia tua non cognos-
centur.

21. Deduxisti sicut oves

[17] *Viderunt te aquæ.....* Ps. CXIII. 3. *Mare vidit, et fugit*, etc. Ex hoc incipit graphicè describere transitum maris Rubri. Infra ℣. 20.

[18] *Multitudo sonitûs aquarum :* recedentium, ac statim in Ægyptios refluentium. At Hier.: excusserunt aquas nubila, id est, effuderunt imbres. *Etenim sagittæ :* et sagittæ tuæ (fulmina) discurrebant : Hier. Dominus enim respiciebat Ægyptios per columnam ignis et nubis, et pugnabat contra eos. Ex. XIV. 24, 25.

[19] *Vox tonitrui tui in rotâ :* instar rotæ rapidè discurrentis; sive Deus reverà intonuit, ut textus Exodi significare videtur; sive iram ejus tonitrui ac fulguris imagine, Psalmi auctor designat : ut Ps. XVII. 14.

[20] *In mari via tua :* quâ tu populum deduxisti; dux ipse itineris, et ante eos gradiens. Exod. XIII. 21, etc.

populum tuum : in manu Moysi et Aaron. populum tuum, in manu Moysi et Aaron.

PSALMUS LXXVII.

HORTATORIUS ET INCREPATORIUS.

Ad decem tribus, ne agnito Davide, et in unum semel cum Judâ coalitæ. II. Reg. v. 1, 5. *à Davide, ejusque posteris desciscant. Hæc autem sanctus Asaph cecinit, præscius futurorum. Namque inerant jam inde ab ipsis Davidis initiis inter Judæ tribum et reliquas, æmulationis ac discordiæ semina: cùm in Hebron regnantem Davidem super Judam cæteri, bello etiam illato, repellerent, et Isboseth regem sequerentur.* II. Reg. II, III. *Victo quoque Absalomo, Judæ tribu facilè ad obsequium redeunte, cæteri Israelitæ tardissimi ac postremi omnium resipuerunt.* II. Reg. XIX. 11. *et seqq.* 40. *et seqq. Quin etiam paulo post:* Seba vir Jemineus cecinit buccinâ, et ait: Non est nobis pars in David, neque hæreditas in filio Isai: revertere in tabernacula tua, Israel: *Igitur* separatus est omnis Israel à David, secutusque est Seba: viri autem Juda adhæserunt regi suo. II. *Reg.* XX. 1, 2. *Adeo invidebant tribui Juda, quòd una non modò singulis, verùm etiam omnibus, et numero et gloriâ clarior potiorque haberetur, attributâ etiam nuper ad cumulum regiâ dignitate, civitate regiâ, sacris etiam; quæque gloria gentis erat, arcâ Dei, temploque. His igitur irarum fomitibus in æterna dissidia proni videbantur; ut postea contigit, Jeroboamo duce, cùm decem tribus à fratribus, et Davidis familiâ se abruperunt. Hæc ergo cogitans Asaph, hortatur has tribus ut in fide perstent. Causas autem has maximè commemorat: quòd Deus Davidem elegerit: quòd Jerosolymis et in ipsâ Sione civitatem David sedem arcæ elegerit: quòd ibidem ipse David locum futuri templi designarit:* II. Reg. XXIV. 25. *et* I. Par. XXI. 22. *et* II. Par. III. 1, etc. *quòd hujus templi extructio Davidis Salomoni filio reservata esset: idque repulsâ Silo, vetere arcæ sede, ne Ephraimitæ quorum in sorte erat, eâ superbirent. Sic decem tribus Davidis familiæ arctissimis, cùm civilibus, tum etiam religionis vinculis, conjungebat: quas etiam causas refert Abias Roboami filius cur*

decem tribus ad se, Davidicamque stirpem reverterentur. II. Par. XIII. 5 *et seq.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Eruditio Asaph.

AUSCULTA, populus meus, legem meam: inclinate aurem vestram ad verba oris mei.

Aperiam in parabolâ os meum: loquar ænigmata antiqua.

Quæ audivimus et cognovimus, et patres nostri narraverunt nobis.

Non sunt abscondita à filiis eorum, à generatione sequenti.

Narrantes laudes Domini, et potentiam ejus, et mirabilia ejus quæ fecit.

Statuit contestationem in Jacob, et legem posuit in Israel, quæ mandavit patribus nostris, ut docerent filios suos.

Ut cognosceret generatio subsequens filii nascituri:

VERSIO VULGATA.

1. Intellectus Asaph.

ATTENDITE, popule meus, legem meam: inclinate aurem vestram in verba oris mei.

2. Aperiam in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio.

3. Quanta audivimus et cognovimus ea: et patres nostri narraverunt nobis.

4. Non sunt occultata à filiis eorum, in generatione alterâ.

Narrantes laudes Domini, et virtutes ejus, et mirabilia ejus quæ fecit.

5. Et suscitavit testimonium in Jacob, et legem posuit in Israel.

Quanta mandavit patribus nostris, nota facere ea filiis suis:

6. Ut cognoscat generatio altera.

[1] *Intellectus Asaph.* Psalmus reverà singulari consideratione dignissimus: unde sic incipit: *Attendite:* Propheta loquitur: *Popule meus:* populares mei. *Legem meam:* doctrinam meam.

[2] *In parabolis.....* Aliud dicit: aliud innuit: ac præteritorum specie futura præsagit. Id quoque ex personâ Christi; Matt. XIII. 35. *Propositiones ab initio*: abscondita à constitutione mundi: Matt. ibid. Mysteria antiqua ab Abrahamo et Jacobo patrum traditione collecta, et posteris tradita.

surgent, et narrabunt filiis suis :

Filii qui nascentur : et exurgent, et narrabunt filiis suis,

Ut ponant in Deo spem suam, et non obliviscantur cogitationum Dei, et mandata ejus custodiant :

7. Ut ponant in Deo spem suam, et non obliviscantur operum Dei, et mandata ejus exquirant :

Et non sint sicut patres eorum, generatio declinans, et provocans; generatio quæ non præparavit cor suum, et non credidit Deo spiritus ejus.

8. Ne fiant sicut patres eorum; generatio prava et exasperans,

Generatio, quæ non direxit cor suum, et non est creditus cum Deo spiritus ejus.

Filii Ephraim intendentes et mittentes arcum, terga verterunt in die belli.

9. Filii Ephrem intendentes et mittentes arcum; conversi sunt in die belli.

Non custodierunt pactum Dei sui, et in lege ejus noluerunt ingredi.

10. Non custodierunt testamentum Dei, et in lege ejus noluerunt ambulare.

Et obliti sunt commuta-

11. Et obliti sunt bene-

8 *Exasperans* : provocans : Hier. contumax : perduellis. *Non direxit cor suum* : rectum non habuit. *Non est creditus*..... non credidit Deo spiritus ejus : Hier.

9 *Filii Ephrem*. Cur Ephremitas hic potissimum commemoret, hæ causæ sunt : quòd Josephi tribus, propter ipsum Josephum, Deo dilectissima videretur : quòd Josephi filius Ephraim, Dei nutu, Manassi, primogenito licèt, antepositus : Gen. XLVIII. 17. etc. quòd jam inde ab initio, Ephraimitæ fortitudine ac viribus prævalerent : Deut. XXXIII. 17. quo factum est, ut ab ipso Davide, fortitudo capitis sui, ac regni firmamentum haberentur : Ps. LIX. 9. quòd denique futurum, ut sub Roboamo tribus desciscerent hortatore Jeroboamo Ephraimitâ, ipsaque novi regni Israelitici sedes Samariæ in sorte tribûs Ephraim collocanda esset. Unde passim in Prophetis scissæ tribus, Ephraim nomine vocantur. *Intendentes arcum* : Ephraimitæ habiti jaculatores egregii. *Conversi sunt in die belli* : sæpe in fugam acti à Davide cum sociis tribubus : II. Reg. II. Denique sub Abiâ à paucis fusi sunt : II. Par. XIII. 15, etc.

tionum ejus, et mirabilium ejus quæ ostendit eis.

Coram patribus eorum fecit mirabilia, in terrâ Ægypti, in regione Taneos.

Divisit mare, et transduxit eos, et stare fecit aquas quasi acervum.

Et duxit eos in nube per diem, et totâ nocte in lumine ignis.

Scidit petram in deserto, et potum dedit quasi de abyssis magnis.

Et eduxit rivos de petrâ, et elicuit quasi flumina aquas.

Et addiderunt ultrà peccare ei, ut provocarent Excelsum in invio.

Et tentaverunt Deum in cordibus suis; petentes cibum animæ suæ.

Et loquentes contra Deum, dicebant : Numquid poterit Deus ponere mensam in solitudine ?

factorum ejus, et mirabilium ejus, quæ ostendit eis.

12. Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Ægypti, in campo Taneos.

13. Interrupit mare, et perduxit eos, et statuit aquas quasi in utre.

14. Et deduxit eos in nube diei, et totâ nocte in illuminatione ignis.

15. Interrupit petram in eremo, et adaquavit eos velut in abysso multâ.

16. Et eduxit aquam de petrâ, et deduxit tanquam flumina aquas.

17. Et apposuerunt adhuc peccare ei, in iram excitaverunt Excelsum in inaquoso.

18. Et tentaverunt Deum in cordibus suis, ut peterent escas animabus suis.

19. Et malè locuti sunt de Deo : dixerunt : Numquid poterit Deus parare mensam in deserto ?

[14] *Et deduxit eos in nube diei* : per diem : eàdem columnâ nubis, per diem præbente umbraculum, nocte facis instar, præviâ. Vide Exod. XIII. 21, etc.

[15] *Velut in abysso multâ* : quasi ex aquis profundis, sic ex silice potum præstitit.

[16] *Deduxit tanquam flumina*..... aqua enim populum peregrinantem sequebatur : unde Paulus affirmat spiritualem petram ipsos consecutam, quæ perennem aquam deduceret. I. Cor. x. 4.

[17] *In inaquoso* : in deserto; et ita passim.

Ecce percussit petram, et fluxerunt aquæ, et torrentes inundaverunt: numquid et panem poterit dare, aut præparare carnem populo suo?

Ideo audivit Dominus, et non distulit, et ignis accensus est in Jacob, et furor ascendit in Israel:

Quia non crediderunt in Deo; nec habuerunt fiduciam in salutari ejus.

Et præcepit nubibus desuper, et portas cœli aperuit.

Et pluit super eos manna ut comederent, et triticum cœli dedit eis.

Panem fortium comedit vir: cibaria misit eis in saturitatem.

Abstulit Eurum de cœlo, et induxit in fortitudine suâ Africum.

Et pluit super eos quasi pulverem carnes, et quasi arenam maris volatilia pennata.

20. Quoniam percussit petram, et fluxerunt aquæ, et torrentes inundaverunt; Numquid et panem poterit dare, aut parare mensam populo suo?

21. Ideo audivit Dominus, et distulit; et ignis accensus est in Jacob, et ira ascendit in Israel:

22. Quia non crediderunt in Deo; nec speraverunt in salutari ejus.

23. Et mandavit nubibus desuper, et januas cœli aperuit.

24. Et pluit illis manna ad manducandum, et panem cœli dedit eis.

25. Panem angelorum manducavit homo: cibaria misit eis in abundantiâ.

26. Transtulit Austrum de cœlo, et induxit in virtute suâ Africum.

27. Et pluit super eos sicut pulverem carnes, et sicut arenam maris volatilia pennata.

20 *Quoniam percussit:* ecce percussit; Hier.

21 *Distulit:* ne tam citò in terram promissionis intrarent. At Heb. excanduit: quam vocem Vulgata vertit, *sprevit;* infrà 59, 62.

24 *Panem cœli:* triticum cœli: Hier. à cœlo: quasi messem ab alto provenientem.

25 *Panem angelorum:* tanquam per angelos ministratum: Theodor. panem fortium: Heb.

26 *Austrum:* Eurum: Hier. ventum à mari flantem: Num. XI. 31.

27 *Volatilia:* coturnices, de quibus ibid.

Et ceciderunt in medio castrorum eorum : in circuitu tabernaculorum eorum.

Et comederunt, et saturati sunt nimis : et desiderium eorum attulit eis.

Non indiguerunt de cupiditate suâ; cùm adhuc cibus esset in ore eorum.

Furor ergo Dei ascendit super eos; et occidit pingues eorum, et electos Israel incurvavit.

In omnibus his peccaverunt ultrà; et non crediderunt in mirabilibus ejus.

Et consumpsit in vanitate dies eorum, et annos eorum velociter.

Si occidebat eos, tunc requirebant eum, et convertebantur, et diluculo consurgebant ad Deum.

Et recordabantur quia Deus fortitudo eorum, et Deus excelsus redemptor eorum est.

Et lactaverunt eum in ore suo, et in linguâ suâ mentiti sunt ei.

28. Et ceciderunt in medio castrorum eorum: circa tabernacula eorum.

29. Et manducaverunt, et saturati sunt nimis, et desiderium eorum attulit eis :
30. non sunt fraudati à desiderio suo.

Adhuc escæ eorum erant in ore ipsorum; 31. et ira Dei ascendit super eos;

Et occidit pingues eorum, et electos Israel impedivit.

32. In omnibus his peccaverunt adhuc; et non crediderunt in mirabilibus ejus.

33. Et defecerunt in vanitate dies eorum, et anni eorum cum festinatione.

34. Cùm occideret eos, quærebant eum, et revertebantur, et diluculo veniebant ad eum.

35. Et rememorati sunt quia Deus adjutor est eorum, et Deus excelsus redemptor eorum est.

36. Et dilexerunt eum in ore suo, et linguâ suâ mentiti sunt ei.

30 *Adhuc escæ eorum:* ipsissima verba, Num. XI. 33.

31 *Impedivit:* incurvavit : Hier. id est, prostravit. Adverte autem iram incipientem ab optimatibus et divitibus, quippe qui superbiùs rebellabant.

32 *In omnibus his :* inter ipsa supplicia peccaverunt.

34 *Diluculo :* festinanter.

36 *Dilexerunt :* blanditi sunt : Hier.

Cor autem eorum non erat firmum cum eo : nec permanserunt in pacto ejus.

37. Cor autem eorum non erat rectum cum eo : nec fideles habiti sunt in testamento ejus.

Ipse verò misericors propitiabitur iniquitati, et non disperdet: multumque avertit iram suam, et non suscitavit totum furorem suum.

38. Ipse autem est misericors, et propitius fiet peccatis eorum : et non disperdet eos.

Et abundavit ut averteret iram suam : et non accendit omnem iram suam.

Sed recordatus est quia caro essent; spiritus vadens, et non revertens.

39. Et recordatus est quia caro sunt; spiritus vadens, et non rediens.

Quoties provocaverunt eum in deserto, afflixerunt eum in solitudine?

40. Quoties exacerbaverunt eum in deserto, in iram concitaverunt eum in inaquoso?

Et conversi sunt, et tentaverunt Deum : et sanctum Israel concitaverunt.

41. Et conversi sunt, et tentaverunt Deum : et sanctum Israel exacerbaverunt.

Non sunt recordati manûs ejus : diei quâ redemit eos à tribulante.

42. Non sunt recordati manûs ejus, die quâ redemit eos de manu tribulantis.

Qui fecit in Ægypto signa sua, et ostenta sua in regione Taneos.

43. Sicut posuit in Ægypto signa sua, et prodigia sua in campo Taneos.

Qui convertit in sanguinem fluvios eorum, et rivos eorum ne biberent.

44. Et convertit in sanguinem flumina eorum, et imbres eorum, ne biberent.

38 *Abundavit :* multùm : id est, longè : avertit iram suam : Hier.

39 *Spiritus vadens.....* Ut ventus vadit et non redit, ita vita hominis, brevis ævi.

41 *Conversi sunt :* redierunt ad peccata.

44 *Imbres eorum :* rivos : Hier. nec tantùm fluviales aquas, sed etiam quæ ex pluviâ colliguntur, vertit in sanguinem.

Qui immisit in eis omne genus muscarum, ut comederent eos, et ranas ut disperderent eos.	45. Misit in eos cœnomyiam, et comedit eos, et ranam, et disperdidit eos.
Qui dedit brucho germen eorum, et laborem eorum locustæ.	46. Et dedit ærugini fructus eorum, et labores eorum locustæ.
Qui occidit in grandine vineas eorum, et sycomoros eorum in frigore.	47. Et occidit in grandine vineas eorum, et moros eorum in pruinâ.
Qui tradidit grandini pascua eorum, et jumenta eorum volucribus.	48. Et tradidit grandini jumenta eorum, et possessionem eorum igni.
Qui misit in eos iram furoris sui: indignationem, et comminationem, et angustiam: immissionem angelorum malorum.	49. Misit in eos iram indignationis suæ, indignationem, et iram, et tribulationem: immissiones per angelos malos.
Munivit semitam furori suo: non pepercit à morte animæ eorum; et animantia eorum pesti tradidit.	50. Viam fecit semitæ iræ suæ: non pepercit à morte animabus eorum; et jumenta eorum in morte conclusit.
Et percussit omne primogenitum in Ægypto: principium partûs in tabernaculis Cham.	51. Et percussit omne primogenitum in terrâ Ægypti: primitias omnis laboris eorum in tabernaculis Cham.
Et tulit velut oves populum suum, et minavit eos	52. Et abstulit sicut oves populum suum, et perduxit

45 *Cænomyiam :* omne genus muscarum : Hier.

49 *Immissiones per angelos malos :* pœnas ab angelis malis immissas.

50 *Viam fecit semitæ :* munivit semitam iræ suæ : Hier. fecit inevitabilem iram. *In morte conclusit :* pesti tradidit : Hier.

51 *Laboris :* doloris : partûs, Hier. id est, primogenitos. Sic Jacob Ruben primogenitum; principium doloris sui, sive initium curarum vocat. Gen. XLIX. 3. *Tabernaculis Cham: Ægypto*, à filiis Cham habitatâ. Gen. X. 6. Ps. CIV. 23.

sicut gregem in deserto.

Et eduxit eos cum fiduciâ et absque timore: inimicos autem eorum operuit mare.

Et adduxit eos ad terminum sanctificatum suum: montem istum quem possedit dextera ejus.

Et ejecit à facie eorum gentes: et possidere eos fecit in funiculo hæreditatem, et collocavit in tabernaculis eorum tribus Israel.

Et tentaverunt, et provocaverunt Deum excelsum, et testimonia ejus non custodierunt.

Et aversi sunt, et prævaricati sunt ut patres eorum: incurvati sunt quasi arcus inutilis.

eos tanquam gregem in deserto.

53. Et deduxit eos in spe, et non timuerunt: et inimicos eorum operuit mare.

54. Et induxit eos in montem sanctificationis suæ: montem, quem acquisivit dextera ejus.

Et ejecit à facie eorum gentes: et sorte divisit eis terram in funiculo distributionis.

55. Et habitare fecit in tabernaculis eorum tribus Israel. 56. Et tentaverunt, et exacerbaverunt Deum excelsum, et testimonia ejus non custodierunt.

57. Et averterunt se, et non servaverunt páctum, quemadmodum patres eorum: conversi sunt in arcum pravum.

53 *In spe, et non timuerunt*; cum fiduciâ et absque timore: Hier.

54 *Montem sanctificationis:* terminum sanctificatum suum: Hier. in regionem à se sanctificatem: ὅρος: 70. quæ vox et montem et terminum significat. *Montem*..... terram promissam, excelsam et nobilem. Sic in Cantico Mariæ. Exod. xv. 17. Vel totam terram à nobiliori parte appellat, à monte Sion, scilicet *quem acquisivit dextera ejus:* prælio et victoriis.

56 *Et tentaverunt*..... Memoratis populi rebellionibus in deserto, transgreditur ad eas quæ sub Judicibus, ac deinceps contigerunt.

57 *Conversi sunt*..... quasi arcus inutilis: Hier. dolosus: Heb. qui intendentem fallit ictu debili. Sic illi, bene instituti licèt, à scopo aberrarunt. Vel: *arcus perversus est, qui dum contra inimicos sagittam*

Et provocaverunt eum in excelsis suis; et in sculptilibus suis ad æmulandum concitaverunt.

58. In iram concitaverunt eum in collibus suis; et in sculptilibus suis ad æmulationem eum provocaverunt.

Audivit Deus, et non distulit, et projecit vehementer Israel.

59. Audivit Deus, et sprevit; et ad nihilum redegit valde Israel.

Et reliquit tabernaculum Silo: tentorium quod collocavit inter homines.

60. Et repulit tabernaculum Silo: tabernaculum suum, ubi habitavit in hominibus.

Tradidit in captivitatem gloriam suam, et decorem suum in manu hostis.

61. Et tradidit in captivitatem virtutem eorum, et pulchritudinem eorum in manus inimici.

Et conclusit in gladio populum suum, et in hæreditatem suam non distulit.

62. Et conclusit in gladio populum suum, et hæreditatem suam sprevit.

Juvenes ejus devoravit

63. Juvenes eorum come-

putatur jacere, sauciat tenentem: sic et Judæi, qui in Deum liberatorem suum iniquas jaculabantur verborum sagittas. Comm. Hier. in hunc Psal.

58 *In collibus suis:* excelsis: Hier. ubi sacrificabant. Tacitè increpat rebellaturas tribus, quæ relicto templo, sibi fana in excelsis fecerint. III. Reg. XII. 31, etc.

59 *Sprevit:* excanduit: Heb. ut suprà, 21, et infrà, 62.

60 *Tabernaculum Silo:* quod erat in Ephraim: nempe, ut ostenderet se Jerusalem elegisse, abjecto Ephremitarum loco.

61 *Virtutem eorum:* fortitudinem: robur: Heb. id est, arcam fœderis, quâ confidebant. *Pulchritudinem eorum:* decorem suum: Hier. eamdem arcam, quæ decus erat Israelis, propter inhabitantem Deum; captaque est à Philistæis, cæsis Heli filiis Ophni et Phinees, I. Reg. IV. 11. ac tunc dictum: *Translata est gloria ab Israel, eo quod capta esset arca Dei.* Ibid. 21, 22.

62 *Sprevit:* in eam excanduit: Heb.

63 *Juvenes eorum comedit ignis:* urbibus scilicet igni ferroque po-

ignis, et virgines ejus nemo luxit.

Sacerdotes ejus gladio ceciderunt; et viduæ ejus non sunt fletæ.

Et evigilavit quasi dormiens Dominus: quasi fortis post crapulam vini.

Et percussit hostes suos retrorsum; opprobrium sempiternum dedit eis.

Et projecit tabernaculum Joseph; et tribum Ephraim non elegit.

Sed elegit tribum Juda: montem Sion quem dilexit.

Et ædificavit in similitudine monocerotis sanctua-

dit ignis, et virgines eorum non sunt lamentatæ.

64. Sacerdotes eorum in gladio ceciderunt; et viduæ eorum non plorabantur.

65. Et excitatus est tanquam dormiens Dominus, tanquam potens crapulatus à vino.

66. Et percussit inimicos suos in posteriora: opprobrium sempiternum dedit illis.

67. Et repulit tabernaculum Joseph; et tribum Ephraim non elegit.

68. Sed elegit tribum Juda: montem Sion quem dilexit.

69. Et ædificavit sicut unicornium sanctificium suum

pulatis, ut fit in vastitate. *Non sunt lamentatæ:* passivè; fletæ, ut ỳ. 64. *Inhumata, infletaque turba:* ut ait poeta, *Æneid.* XI. At Heb. non sunt laudatæ, epithalamio scilicet: nullæ nuptiæ, ut in publico luctu.

64 *Sacerdotes eorum:* Ophni et Phinees. *Non plorabantur.* Vide ỳ. 63. At Heb. non plorabant, suos scilicet, sed arcam. Uxor Phinees, auditâ viri nece, non eum deploravit, sed ait: *Translata est gloria ab Israel,* etc. ut suprà ad v. 61.

65 *Crapulatus à vino:* quasi post gravem somnum, qualis solet esse, largiter epotis poculis.

66 *Inimicos suos:* Philistæos. *In posteriora:* in secretiori parte natium. I. Reg. v. 6.

67. *Tabernaculum Joseph:* Silo. Non elegit locum templi apud Josephi posteros, aut ei regiam potestatem attribuit.

68 *Elegit tribum Juda:* in regnum: *Sion:* in locum arcæ, et arcem regiam. Vide orationem Abiæ, II. Par. XIII. 5, 8.

69 *Et ædificavit sicut unicornium:* quorum cornu et excelsum et

rium

rium suum : quasi terram fundavit illud in sæculum.

Et elegit David servum suum; et tulit eum de gregibus ovium.

Sequentem fœtas adduxit eum, ut pasceret Jacob populum ejus, et Israel hæreditatem suam.

Qui pavit eos in simplicitate cordis sui, et in prudentiâ manuum suarum dux eorum fuit.

in terrâ, quam fundavit in sæcula.

70. Et elegit David servum suum, et sustulit eum de gregibus ovium: de post fœtantes accepit eum,

71. Pascere Jacob servum suum, et Israel hæreditatem suam.

72. Et pavit eos in innocentiâ cordis sui, et in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

unum : ut et templum Dei. At Heb. sicut excelsa : supp. palatia. *Sanctificium* : templum à Davide designatum, à Salomone condendum, ex Nathani vaticinio, II. Reg. VII. 13. *In terrâ*..... quasi terram fundavit, etc. Hier. Sicut terram in æternum voluit esse stabilem, ita etiam templum.

70 *Elegit David* : deditque ei regnum in sempiternum, ipsi et filiis ejus, ut dicebat Abia Roboami filius ad rebellantes tribus : II. Par. XIII. 5. *De post fœtantes* : sequentem fœtas : Hier. Ex pastore pecudum, pastorem hominum fecit : quæ certissima nota divinæ voluntatis à Deo ipso memoratur. II. Reg. VII. 8.

PSALMUS LXXVIII.

PROPHETICUS.

Super desolatione domûs sanctuarii : Ch. quod prophetico spiritu vult dictum. Meliùs ut videtur, polluto templo, urbe vastatâ ab Antiocho : vide dicta in Psalm. LXXIII. ℣. 2 *et* 3. *Citantur* I. *Mac.* VII. 17. *ut ex antiquâ scripturâ et ad tempora Machabaica pertinentes.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum Asaph.

DEUS, venerunt gentes in

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus Asaph.

DEUS, venerunt gentes in

hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum : posuerunt Jerusalem in acervos lapidum.

Dederunt cadavera servorum tuorum escam volatilibus cœli : carnes sanctorum tuorum bestiis terræ.

Effuderunt sanguinem eorum quasi aquam in circuitu Jerusalem: et non erat qui sepeliret.

Facti sumus opprobrium vicinis nostris : subsannatio et derisio his, qui in circuitu nostro sunt.

Usquequo, Domine, irasceris in finem, ardebit quasi ignis zelus tuus?

Effunde furorem tuum super gentes quæ non cognoverunt te, et super regna quæ nomen tuum non invocaverunt.

Quia comederunt Jacob, et decorem ejus desolaverunt.

hæreditatem tuam, polluerunt templum sanctum tuum : posuerunt Jerusalem in pomorum custodiam.

2. Posuerunt morticina servorum tuorum, escas volatilibus cœli; carnes sanctorum tuorum bestiis terræ.

3. Effuderunt sanguinem eorum tanquam aquam in circuitu Jerusalem : et non erat qui sepeliret.

4. Facti sumus opprobrium vicinis nostris; subsannatio et illusio his, qui in circuitu nostro sunt.

5. Usquequo, Domine, irasceris in finem : accendetur velut ignis zelus tuus?

6. Effunde iram tuam in gentes, quæ te non noverunt, et in regna, quæ nomen tuum non invocaverunt :

7. Quia comederunt Jacob, et locum ejus desolaverunt.

1 *Polluerunt.* Non dicit excisum, sed pollutum, ut I. Mac. I. 41, 49. II. 12. IV. 38. *In pomorum custodiam :* in *speculam quam custodes satorum et pomorum habere consueverant :* Hier. Epist. ad Sun. et Fret. palatiis, ipsâque urbe velut in tugurium versâ. Idem Hier. ibid. et hic ex Hebræo sic vertit : in acervos lapidum. De Antiocho et sanctâ civitate scriptum : *Succendit eam igni, et destruxit domos ejus, et muros ejus in circuitu.* I. Mac. I. 33.

6 *Effunde iram tuam :* hic et seqq. versus à Jerem. repetiti. X. 25.

7 *Locum ejus :* habitaculum : Heb. templum. Alii vertunt, decus; pulchritudinem : eodem sensu. Tempore Antiochi, *Sanctificatio ejus desolata est sicut solitudo.* I. Mac. I. 41. *Sancta nostra et pulchritudo nostra et claritas nostra desolata est.* Ibid. II. 12. Vide etiam IV. 38, etc.

Ne recorderis iniquitatum nostrarum veterum : citò occupent nos misericordiæ tuæ, quia attenuati sumus nimis.

8. Ne memineris iniquitatum nostrarum antiquarum: citò anticipent nos misericordiæ tuæ, quia pauperes facti sumus nimis.

Auxiliare nobis, Deus Jesus noster, propter gloriam nominis tui : et libera nos ; et propitiare peccatis nostris, propter nomen tuum.

9. Adjuva nos, Deus salutaris noster, et propter gloriam nominis tui, Domine, libera nos ; et propitius esto peccatis nostris, propter nomen tuum.

Quare dicunt gentes : Ubi est Deus eorum ? nota fiat in gentibus ante oculos nostros ultio sanguinis servorum tuorum, qui effusus est.

10. Ne fortè dicant in gentibus : Ubi est Deus eorum ? et innotescat in nationibus coram oculis nostris

Ingrediatur coram te gemitus vinctorum in magnitudine brachii tui : relinque filios interitûs.

Ultio sanguinis servorum tuorum, qui effusus est.
11. Introeat in conspectu tuo gemitus compeditorum.
Secundùm magnitudinem brachii tui, posside filios mortificatorum.

Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum : opprobrium suum quod exprobraverunt tibi, Domine.

12. Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum : improperium ipsorum, quod exprobraverunt tibi, Domine.

Nos enim populus tuus, et grex pascuæ tuæ, confitebimur tibi in sempiternum : in generatione et ge-

13. Nos autem populus tuus, et oves pascuæ tuæ, confitebimur tibi in sæculum.

[10] *Ne fortè dicant:* quare dicunt, etc. Hier. *Coram oculis nostris : ultio*, etc. Jungenda hæc, ut apud Hier. et 70.

[11] *Posside filios mortificatorum :* eorum qui cæsi sunt. Sint ex nobis reliquiæ quas neci eximas. At Hier. relinque filios interitûs : morti addictos licet, jube esse superstites.

neratione narrabimus laudes tuas.	In generationem et generationem annuntiabimus laudem tuam.

PSALMUS LXXIX.

DEPRECATORIUS ET PROPHETICUS.

Cæso Saüle à Philistæis, quo tempore David super solo Juda regnabat in Hebron, petit adunari tribus, et populum ab hostibus vindicari; deinde Davidis victorias, ac demum terræ sanctæ vastitatem prædicit per Nabuchodonosorem. Hinc fortè apud 70. titulus, super Assyrios.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori, pro liliis, testimonium Asaph, Canticum.	1. In finem, pro iis, qui commutabuntur, testimonium Asaph, Psalmus.
Qui pascis Israel, ausculta, qui ducis quasi gregem Joseph; qui sedes super Cherubim, ostendere.	2. Qui regis Israel, intende: qui deducis velut ovem Joseph.
Ante Ephraim et Benjamin et Manasse suscita for-	Qui sedes super Cherubim, manifestare 3. coram Ephraim, Benjamin et Ma-

[2] *Qui regis Israel:* pastor Israel: Heb. Totum populum conjuncturus, à communi nomine Israelis, ad Josephum ac speciales quasdam familias descendit. *Qui deducis velut ovem Joseph:* velut gregem: Hier. Ergo tribus Joseph nondum à vero cultu recesserat. *Qui sedes super Cherubim:* in arcâ fœderis. *Manifestare;* imperativo, resplende.

[3] *Ephraim.....* Hæ tribus arcam sequi solebant. Num. II. 18. Rogat ergo ut Deus ex arcâ eis affulgeat: pro eis autem orat, ut ostendat Davidem, non tantùm pro Judâ sibi conjunctissimo, sed etiam pro tribubus sibi adversantibus, esse sollicitum: præcipuæ verò erant ex Josepho oriundæ. Benjaminitas inserit Josephi filiis, Saülis ejusque filii Isboseti memor. Simul ut uno tempore commemoret totam Rachelis familiam Jacobo carissimam.

titudinem tuam, et veni ut salvos facias nos.

Deus, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus: Domine, Deus exercituum, usquequo fumabis ad orationem populi tui?

Cibasti nos pane flebili, et potasti nos in lacrymis tripliciter.

Posuisti nos contentionem vicinis nostris, et inimici nostri subsannaverunt nos.

Deus exercituum, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

Vineam de Ægypto tulisti: ejecisti gentes, et plantasti eam.

Præparasti ante faciem ejus, et stabilisti radices ejus, et replevit terram.

Operti sunt montes umbrâ ejus, et ramis illius cedri Dei.

nasse.

Excita potentiam tuam, et veni, ut salvos facias nos.

4. Deus, converte nos: et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

5. Domine, Deus virtutum, quousque irasceris super orationem servi tui?

6. Cibabis nos pane lacrymarum, et potum dabis nobis in lacrymis in mensurâ.

7. Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris, et inimici nostri subsannaverunt nos.

8. Deus virtutum, converte nos, et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

9. Vineam de Ægypto transtulisti: ejecisti gentes, et plantasti eam.

10. Dux itineris fuisti in conspectu ejus: plantasti radices ejus, et implevit terram.

11. Operuit montes umbra ejus, et arbusta ejus cedros Dei.

4 *Ostende faciem*: illumina: Heb. fac inde coruscare vividum lumen.

5 *Servi tui*: populi tui: Hier.

6 *Cibabis*: cibasti: Hier. *Potum dabis*: potasti: Idem. *In mensurâ*: salis: Heb. quod nomen mensuræ magnæ. Unde Hier. tripliciter, id est, lacrymis nos cumulatissimè satiasti: Saüle et Jonathâ, totoque exercitu fœdè cæsis, magno populi et Davidis luctu. II. Reg. I. 17, etc.

10 *Dux itineris*..... repurgasti ante eam: Heb. locum vacuasti quem occuparet, ejectis Chananæis; viam præparasti: Hier.

11 *Arbusta*: rami Heb.: *Cedros Dei*: magnas, proceras.

Expandit comas suas usque ad mare, et usque ad flumen germina sua.

12. Extendit palmites suos usque ad mare, et usque ad flumen propagines ejus.

Quare dissipasti maceriem ejus, et vindemiaverunt eam omnes qui transeunt per viam.

13. Ut quid destruxisti maceriam ejus, et vindemiant eam omnes qui prætergrediuntur viam?

Vastavit eam aper de silvâ, et omnes bestiæ agri depastæ sunt eam.

14. Exterminavit eam aper de silvâ, et singularis ferus depastus est eam.

Deus exercituum, revertere, obsecro; respice de cœlo, et vide, et visita vineam hanc.

15. Deus virtutum, convertere; respice de cœlo, et vide, et visita vineam istam.

Et radicem quam plantavit dextera tua, et filium quem confirmasti tibi.

16. Et perfice eam, quam plantavit dextera tua, et super filium hominis, quem confirmasti tibi.

Succensam igni et deramatam: ab increpatione faciei tuæ pereant.

17. Incensa igni, et suffossa ab increpatione vultûs tui peribunt.

Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, et super filium hominis, quem confirmasti tibi.

18. Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ, et super filium hominis, quem confirmasti tibi.

Et non recedimus à te:

19. Et non discedimus à

[12] *Palmites* : comas : Hier. eodem sensu. *Flumen* : Euphraten. Davidis victoriæ à mari ad Euphraten protensæ.

[14] *Aper* : rex Assyrius. *Singularis ferus* : omnes bestiæ agri : Hier.

[16] *Filium hominis. Hominis*, deest Heb. sed videtur subintelligendum ex ℣. 18; quanquam alii referunt ad metaphoram vitis, quasi diceret, et propaginem.

[17] *Et suffossa* : supp. est vitis: sed non impunè: nam, *peribunt:* supp. qui eam incenderunt, ac devastarunt, sive Philistæi, sive etiam Assyrii.

[18] *Virum dexteræ tuæ* : Davidem à te designatum et confirmatum regem, et in ejus figurâ Christum.

vivificabis nos, et nomine tuo vocabimur.

te, vivificabis nos : et nomen tuum invocabimus.

Domine, Deus exercituum converte nos: ostende faciem tuam, et salvi erimus.

20. Domine, Deus virtutum, converte nos : et ostende faciem tuam, et salvi erimus.

PSALMUS LXXX.

LAUDIS ET GRATIARUM ACTIONIS.

Primâ die mensis septimi, quod est sabbatum, memoriale clangentibus tubis, Lev. XXIII. 24. *in memoriam omnium beneficiorum Dei consecratum, populus congregatus antiqua jam inde à Josepho et Mose accepta beneficia commemorat. Alii ad festum tabernaculorum referri malunt, quibus favet versio Hier. ut patebit.* ✝. 4. *Indicat populum pro peccatis afflictum, nullâ temporis notâ. Canitur ab Ecclesiâ in jejunio septimi mensis, in quo antiquæ Hebræorum ejusdem septimi mensis solemnitates memorantur.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Victori, pro torcularibus, Asaph.	In finem, 1. Pro torcularibus, Psalmus ipsi Asaph.
LAUDATE Deum fortitudinem nostram : jubilate Deo Jacob.	2. EXULTATE Deo adjutori nostro: jubilate Deo Jacob.
Assumite carmen, et date tympanum: citharam decoram cum psalterio.	3. Sumite psalmum, et date tympanum: psalterium jucundum cum citharâ.
Clangite in Neomeniâ,	4. Buccinate in Neomeniâ

1 *Pro torcularibus* : vide tit. Psalm. VIII.

4 *In Neomeniâ* : in novo mense, primâ die mensis septimi, ut in argumento dictum. Heb. in mense mox inchoato, eodem sensu : unde alii vertunt, in calendis. Est autem secundùm Heb. in Novilunio, ut docet Hier. in fine Epist. ad Sun. *In insigni die* : stato die : Heb. At Hier. medio mense, die solemnitatis nostræ : quòd sanè pertine-

buccinâ, et in medio mense, die solemnitatis nostræ.

Quia legitimum Israel est, et judicium Deo Jacob.

Testimonium in Joseph posuit eum; cùm egrederetur de terrâ Ægypti: labium quod nesciebam, audivi.

Amovi ab onere humerum ejus: manus ejus à cophino recesserunt.

In tribulatione invocasti, et erui te, et exaudivi te in abscondito tonitrui: probavi te super aquam contradictionis. Semper.

Audi, popùlus meus, et

tubâ, in insigni die solemnitatis vestræ.

5. Quia præceptum in Israel est, et judicium Deo Jacob.

6. Testimonium in Joseph posuit illud, cùm exiret de terrâ Ægypti: linguam quam non noverat, audivit.

7. Divertit ab oneribus dorsum ejus: manus ejus in cophino servierunt.

8. In tribulatione invocasti me, et liberavi te: exaudivi te in abscondito tempestatis: probavi te apud aquam contradictionis.

9. Audi, populus meus, et

ret ad Tabernaculorum festum, medio mense septimo celebrandum. Lev. xxiii. 34.

6 *Testimonium in Joseph*. Beneficia Dei enarraturus, orditur à Josepho, quo auctore è terrâ Chanaan, ubi Jacob et filii fame laborabant, in Ægyptum inducti, omnium rerum copiâ fruebantur. *Posuit illud :* præceptum illud : legitimum illud voluit esse testimonium, sive monumentum tot miraculorum quæ in Josepho Deus fecit. At Hier. Testimonium..... posuit eum : referendo ad diem de quo ỳ. 4. qui dies tantæ rei monumentum est; eodem ubique sensu. *Cùm exiret de terrâ Ægypti :* super terram Ægypti : Heb. cùm à Josepho vocatus Jacob egrederetur cum suis è terrâ Chanaan in Ægyptum. *Linguam quam non noverat, audivit :* Ægyptiacam scilicet : quam non noveram, audivi : Heb. Populum loquentem inducit.

7 *Divertit*..... amovi..... Hier. Jam Deus loquitur de populo. *In cophino servierunt :* à cophino recesserunt : Hier. à servitutis ministeriis. Cophinus autem, vas humeris impositum ad gestanda onera, quale erat lutum ab Hebræis supportatum ad ædificia regia. Theodor.

8 *In tribulatione invocasti me*. Jam Deus sermonem convertit ad populum, quem audierat in Ægypto clamantem. Exod. ii. 23, 24, etc.

contestabor te : Israel, si audieris me;

Non sit in te deus alienus, et non adores deum peregrinum.

Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terrâ Ægypti : dilata os tuum, et implebo illud.

Et non audivit populus meus vocem meam, et Israel non credidit mihi.

Et dimisi eum in pravitate cordis sui : ambulabunt in consiliis suis.

Utinam populus meus audisset me, Israel in viis meis ambulasset.

Quasi nihilum inimicos ejus humiliassem, et super hostes eorum vertissem manum meam.

Qui oderunt Dominum, negabunt eum, et erit tempus eorum in sæculum.

contestabor te : Israel, si audieris me, 10. non erit in te deus recens, neque adorabis deum alienum.

11. Ego enim sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terrâ Ægypti: dilata os tuum, et implebo illud.

12. Et non audivit populus meus vocem meam, et Israel non intendit mihi.

13. Et dimisi eos secundùm desideria cordis eorum: ibunt in adinventionibus suis.

14. Si populus meus audisset me; Israel si in viis meis ambulasset.

15. Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, et super tribulantes eos misissem manum meam.

16. Inimici Domini mentiti sunt ei, et erit tempus eorum in sæcula.

[10] *Deus recens:* Deus alienus: Hier. *Deum alienum:* peregrinum : Idem.

[11] *Dilata os tuum, et implebo illud:* ut olim dato mannâ; escâ nullo labore partâ, ut os tantùm aperiendum esse videretur.

[12] *Non intendit mihi:* non credidit : Hier.

[15] *Pro nihilo:* brevi: Heb.

[16] *Mentiti sunt ei:* mentirentur : Heb. id est, supplices et dissimulantes negarent se quidquam in eum molitos. *Erit:* esset. *Tempus eorum:* Israelitarum. *In sæcula:* esset eorum tuta felicitas : quæ omnia deducenda sunt ab eo quod dictum est: *Si me audissent*, etc. v. 14.

Et cibavit eos de adipe frumenti, et de petrâ mellis saturavit eos.

17. Et cibavit eos ex adipe frumenti, et de petrâ melle saturavit eos.

17 *Cibavit..... saturavit*: cibaret..... saturaret: Heb. Hæc enim omnia ad illud: *Si populus meus*: suprà 14. referenda sunt, et conditionaliter accipienda.

PSALMUS LXXXI. MORALIS.

Ad judices Jerosolymis constitutos: de quibus Ps. CXXI. ✝. 5. *Vide Psalm.* XCIII.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus Asaph.

Deus stetit in cœtu Dei: in medio deos dijudicat.

Usquequo judicatis iniquitatem, et facies impiorum suscipitis? Semper.

Judicate pauperi et pupillo; egeno et inopi justè facite.

Salvate inopem; et pauperem de manu impiorum liberate.

Non cognoscunt nec intelligunt; in tenebris ambulant: movebuntur omnia fundamenta terræ.

VERSIO VULGATA.

Psalmus Asaph.

1. Deus stetit in synagogâ deorum: in medio autem deos dijudicat.

2. Usquequo judicatis iniquitatem, et facies peccatorum sumitis?

3. Judicate egeno et pupillo: humilem et pauperem justificate.

4. Eripite pauperem, et egenum de manu peccatoris liberate.

5. Nescierunt, neque intellexerunt; in tenebris ambulant: movebuntur omnia fundamenta terræ.

1 *In synagogâ deorum*: in consessu judicum, qui et dii vocantur Exod. XXI. 6. et sæpe aliàs. *Deos dijudicat*: quippe qui exercebant judicium non hominis, sed Dei. II. Par. XIX. 6.

2 *Facies peccatorum sumitis*: in judicio personas accipitis: favetis violentis et oppressoribus.

5 *Movebuntur.....* concussis legibus, quibus publica concordia nititur, regnum nutabit.

Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes vos.

Ergo quasi Adam moriemini, et quasi unus de principibus cadetis.

Surge, Domine, judica terram: quoniam tu hæreditabis omnes gentes.

6. Ego dixi: Dii estis, et filii Excelsi omnes.

7. Vos autem sicut homines moriemini, et sicut unus de principibus cadetis.

8. Surge, Deus, judica terram; quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.

7 *Sicut unus de principibus*..... sicut alii principes, morti omnes obnoxii, ita *cadetis*. Alii ex Heb. sicut unus, ô principes, cadetis; sicut unus, è plebe scilicet.

8 *Tu hæreditabis in omnibus gentibus:* omnes gentes, tua hæreditas, tua possessio.

PSALMUS LXXXII.

DEPRECATORIUS.

Oratio ad Deum, ut Davidem tueatur insurgentibus Philistæis, Syris, Idumæis, Moabitis, Ammonitis, aliisque Arabibus: II. Reg. VIII, X, XI, I. Par. XVIII, XX. *Potest et propheticè Psalmus sub nomine Machabæorum dictus intelligi, quorum tempore has gentes in Judæos arma consociasse constat.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum, Psalmus Asaph.

Deus, ne taceas: ne sileas, et non quiescas, Deus.

Quia ecce inimici tui tumultuati sunt, et qui oderunt te, elevaverunt caput.

VERSIO VULGATA.

1. Canticum Psalmi Asaph.

2. Deus, quis similis erit tibi? ne taceas, neque compescaris, Deus:

3. Quoniam ecce inimici tui sonuerunt, et qui oderunt te, extulerunt caput.

2 *Quis similis..... tibi?* deest Heb. Deus, ne taceas, ne sileas, ne quiescas, Deus. Hier. Quod est summo in discrimine laborantis, et ingeminatis vocibus festinum auxilium implorantis.

3 *Sonuerunt:* tumultuati sunt: Hier.

Contra populum tuum nequiter tractaverunt, et inierunt consilium adversùs arcanum tuum.

Dixerunt: Venite, et conteramus eos de gente, et non sit memoria nominis Israel ultrà.

Quoniam tractaverunt corde pariter: contra te fœdus pepigerunt

Tabernacula Idumeæ et Ismaelitarum : Moab et Agareni :

Gebal et Ammon et Amalec; Palestina cum habitatoribus Tyri.

Sed et Assur venit cum

4. Super populum tuum malignaverunt consilium, et cogitaverunt adversùs sanctos tuos.

5. Dixerunt : Venite, et disperdamus eos de gente, et non memoretur nomen Israel ultrà.

6. Quoniam cogitaverunt unanimiter : simul adversùm te testamentum disposuerunt 7. tabernacula Idumæorum et Ismahelitæ:

Moab et Agareni: 8. Gebal, et Ammon, et Amalec: alienigenæ cum habitantibus Tyrum.

9. Etenim Assur venit

4 *Super populum tuum malignaverunt consilium :* contra populum tuum nequiter tractaverunt: Hier. exitiosa plebi tuæ fœdera inierunt. *Sanctos tuos :* absconditos tuos : Heb. servos, quos protegis; quos in sinu habes.

5 *Disperdamus eos de gente :* ut gens non sit : Heb. *Sic*, I. Mac. v. 2. *Cogitabant tollere genus Jacob.*

6 *Testamentum disposuerunt :* fœdus pepigerunt : Hier.

7 *Tabernacula Idumæorum et Ismahelitæ; Moab et Agareni.* Gentes Arabicæ quæ sibi mutuò ferebant opem, vulgò in tentoriis habitantes.

8 *Gebal:* Gabala, regio Arabica secundùm Stephanum : vel Idumæa, dicta Gebalena eidem Stephano, Hieronymo et Targum Hierosolymitano, quasi montana : à voce *Gebal*, mons. *Alienigenæ :* Philistæi : ita passim.

9 *Etenim Assur :* sed et Assur venit cum illis : Hier. Syri : II. Reg. x. 8, 9. qui et Assur dicebantur : unde Isa. LII. 4. *Descendit in Ægyptum populus meus in principio, ut colonus esset ibi; et Assur absque ullâ causâ calumniatus est eum :* Syri, ut videtur, cum quibus sæpè haberent acerba dissidia et odia. *Filiis Lot :* Ammonitis.

eis : facti sunt brachium filiorum Lot. Semper.

cum illis : facti sunt in adjutorium filiis Lot.

Fac illis sicut Madian et Sisarai, sicut Jabin in torrente Cison.

10. Fac illis sicut Madian et Sisaræ; sicut Jabin in torrente Cisson.

Contriti sunt in Endor : fuerunt quasi sterquilinium terræ.

11. Disperierunt in Endor : facti sunt ut stercus terræ.

Pone duces eorum sicut Oreb, et Zeb, et Zebee, et Salmana omnes principes eorum,

12. Pone principes eorum sicut Oreb, et Zeb, et Zebee, et Salmana;

Qui dixerunt : Possideamus nobis pulchritudinem Dei.

Omnes principes eorum, 13. qui dixerunt : Hæreditate possideamus sanctuarium Dei.

Deus meus, pone eos ut rotam; quasi stipulam ante faciem venti.

14. Deus meus, pone illos ut rotam, et sicut stipulam ante faciem venti.

Quomodo ignis comburit silvam, et sicut flamma devorat montes:

15. Sicut ignis, qui comburit silvam; et sicut flamma comburens montes :

Sic persequere eos in tempestate tuâ, et in turbine tuo conturba eos.

16. Ita persequeris illos in tempestate tuâ: et in irâ tuâ turbabis eos.

10. 11. 12. *Fac illis sicut Madian et Sisaræ.....* quemadmodum hi omnes populi internecione deleti sunt : Jud. IV, VII, VIII. ita fiat hostibus David. Sic Isa. x. 26. *Suscitabit super eum Dominus exercituum flagellum, juxta plagam Madian in petrâ Oreb.* Hoc est, penitus delebuntur.

13 *Sanctuarium* : pulchritudinem : Hier. terram sanctam.

14 *Ut rotam :* da illos præcipites; volve ac revolve, ut consistere nequeant. Sicut Abigail ad Davidem : *inimicorum tuorum anima rotabitur quasi in impetu et circulo fundæ.* I. Reg. XXV. 29.

15 *Comburens montes :* silvas in montibus.

16 *Persequeris :* persequere : Hier.

Imple facies eorum ignominiâ: et quærent nomen tuum, Domine.

Confundantur et conturbentur usque in sæculum: erubescant et pereant.

Et sciant quia nomen tuum est Dominus solus tu: Excelsus super omnem terram.

17. Imple facies eorum ignominiâ: et quærent nomen tuum, Domine.

18. Erubescant, et conturbentur in sæculum sæculi, et confundantur, et pereant.

19. Et cognoscant quia nomen tibi Dominus: tu solus Altissimus in omni terrâ.

17. 18. 19. *Imple facies..... quærent nomen tuum.* Perterriti ac pudefacti inimici tui quærent quis sis, et invenient te esse altissimum illum Deum. Morali sensu, peccator arguitur, corripitur, ostenditur sibi, confitetur fœditatem, desiderat pulchritudinem. Aug. (enarr. in hunc Ps. n. 13.) *Respicientes ignominiam peccatorum suorum, ad hoc conturbantur, ut quærant nomen Domini, per quod non conturbentur.*

PSALMUS LXXXIII.

CONSOLATORIUS.

Vota populi Jerosolymas ad festa solemnia ex omnibus terræ sanctæ finibus summâ lætitiâ properantis. Ad ea tempora pertinet quibus altaria, tabernaculum, arca ipsa uno in loco collocata erant ℣. 1, 4, 5, 8. *quod ante Salomonem non contigit, cùm ipse Salomon initio regni sacrificaturus ad Gabaon perrexerit, ubi altare æneum et tabernaculum fœderis* : II. Par. I. 3, 5. *arcâ pridem in Sion à Davide translatâ.* ibid. 4. *Hîc autem omnia visebantur simul, ac domus Dei unà cum ministeriis levitarum omnibus numeris absoluta.* ℣. 2, 5, 11. *Quæ sanè per Davidem designata, per Salomonem impleta sunt.* II. Par. VIII. 14. *Hæc igitur concupiscebant, ac sub horum specie, Ecclesiam, ejusque mysteria, cœlum denique ipsum, et verum sanctuarium non manufactum, quorum ista sacramenta sunt. Hic Psalmus conferendus cum* XLI, *Coritis æquè ad canendum dato.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, pro torcularibus, filiorum Core Psalmus.

Quam dilecta tabernacula tua, Domine exercituum!

Desiderat et deficit anima mea in atria Domini : cor meum et caro mea laudabunt Deum viventem.

VERSIO VULGATA.

In finem, 1. Pro torcularibus filiis Core, Psalmus.

2. Quam dilecta tabernacula tua, Domine virtutum! 3. Concupiscit, et deficit anima mea in atria Domini.

Cor meum, et caro mea, exultaverunt in Deum vivum.

[3] *Concupiscit, et deficit anima mea* : ante concupiscens, et totam se effundens in concupiscentiam, longo fine suspensa, defectione dissolvitur. Quomodo deficiat anima in salutare Dei, Jeremias docet : *Et factus est*, inquit, *in corde meo quasi ignis exæstuans claususque in ossibus meis, et defeci ferre non sustinens.* (Jer. XX. 9.) Amb. in illud Ps. CXVIII. *Defecit in salutare tuum anima mea* : quem locum vide. *Cor meum et caro mea* : gaudio spiritûs etiam in corpus redundante : ut Ps. LXII. 3.

Siquidem passer invenit sibi domum, et avis nidum sibi, ut ponat pullos suos: altaria tua, Domine exercituum, rex meus, et Deus meus.

4. Etenim passer invenit sibi domum, et turtur nidum sibi, ubi ponat pullos suos.

Altaria tua, Domine virtutum: rex meus, et Deus meus.

Beati qui habitant in domo tuâ: adhuc laudabunt te. Semper.

5. Beati qui habitant in domo tuâ, Domine, in sæcula sæculorum laudabunt te.

Beatus homo cujus fortitudo in te est: semitæ in corde ejus.

Transeuntes in valle fletûs, fontem ponent eam: benedictione quoque amicietur doctor.

6. Beatus vir, cujus est auxilium abs te: ascensiones in corde suo disposuit, 7. *in* valle lacrymarum, in loco quem posuit.

Ibunt de fortitudine in fortitudinem; parebunt apud Deum in Sion.

8. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus deorum in Sion.

4 *Passer invenit.* Sicut passer invenit nidum suum, ita ego altaria tua: in his ergo acquiescit, vagus antea et inquietus.

6 *Ascensiones in corde suo:* semitæ in corde ejus: Hier. atque hic versus clauditur. Semitæ autem, id est, præcepta legis: meliùs: in ejus animo versantur semitæ ferentes ad templum quò properat. Morali sensu: *Quicumque sanctus est, quotidie in priora extenditur, et præteritorum obliviscitur,* cum Paulo (Phil. III. 13). Comm. Hier. hic.

7 *Disposuit in valle lacrymarum:* transeuntes in valle fletûs, fontem ponent eam: Hier. Transibunt loca flebilia et siticulosa tam jucundè, ac si fontibus scaterent.

8 *Benedictionem dabit:* benedictione quoque amicietur doctor: Hier. Doctor populum iter agentem legis expositione consolabitur. Sic enim procedebant ab omnibus finibus unà cum Levitis. *Ibunt de virtute.....* de turmâ in turmam: Heb. variis catervis tandem in Sion pervenient. *Videbitur:* parebunt apud Deum in Sion: Hier. Ibi enim in civitate David templum: ibi arca, Dei præsentis ope nobilis.

Domine

Domine, Deus exercituum, exaudi orationem meam: ausculta, Deus Jacob. Semper.

Clypeus noster vide, Deus, et attende faciem Christi tui.

Quoniam melior est dies in atriis tuis super millia: elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis impietatis.

Quia sol et scutum Dominus Deus, gratiam et gloriam dabit Dominus: nec prohibebit bonum ab iis qui ambulant in perfectione.

Domine exercituum, beatus homo qui confidit in te.

9. Domine, Deus virtutum, exaudi orationem meam: auribus percipe, Deus Jacob.

10. Protector noster aspice, Deus, et respice in faciem Christi tui:

11. Quia melior est dies una in atriis tuis super millia.

Elegi abjectus esse in domo Dei mei, magis quàm habitare in tabernaculis peccatorum.

12. Quia misericordiam et veritatem diligit Deus: gratiam et gloriam dabit Dominus.

13. Non privabit bonis eos, qui ambulant in innocentiâ: Domine virtutum, beatus homo, qui sperat in te.

9 *Domine Deus.* Hæc est illorum oratio, postquam ad templum pervenerunt.

10 *Christi tui:* regis, qui Christi figura.

11 *Abjectus esse:* ad limen adstare: Heb. *Histopheph;* quod convenit Coritis janitoribus templi, quibus etiam Psalmus inscribitur.

12 *Misericordiam et veritatem*..... sol et scutum, Dominus Deus: Hier. lux et protectio.

PSALMUS LXXXIV.

EUCHARISTICUS.

Solutâ captivitate Babylonicâ. Fidelibus per Christum à peccato liberatis.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, filiorum Core, Psalmus.

PLACATUS es, Domine, terræ tuæ: reduxisti captivitatem Jacob.

Dimisisti iniquitatem populo tuo: operuisti omnes iniquitates eorum. Semper.

Continuisti omnem indignationem tuam: conversus es ab irâ furoris tui.

Converte nos Deus, Jesus noster, et solve iram tuam adversùm nos.

Noli in æternum irasci nobis: extendens iram tuam in generationem et generationem.

Nonne tu revertens vivificabis nos, et populus tuus lætabitur in te?

Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam: et salutare tuum da nobis.

Audiam quid loquatur

VERSIO VULGATA.

1. In finem, filiis Core, Psalmus.

2. BENEDIXISTI, Domine, terram tuam: avertisti captivitatem Jacob.

3. Remisisti iniquitatem plebis tuæ, operuisti omnia peccata eorum.

4. Mitigasti omnem iram tuam: avertisti ab irâ indignationis tuæ.

5. Converte nos, Deus salutaris noster, et averte iram tuam à nobis.

6. Numquid in æternum irasceris nobis? aut extendes iram tuam à generatione in generationem.

7. Deus, tu conversus vivificabis nos, et plebs tua lætabitur in te.

8. Ostende nobis, Domine, misericordiam tuam: et salutare tuum da nobis.

9. Audiam quid loqua-

2 *Benedixisti*..... placatus es..... *Avertisti*..... reduxisti, etc. Hier.

4 *Avertisti*..... conversus es: Idem.

7 *Deus, tu conversus*..... nonne tu revertens: Hier.

Dominus Deus : loquetur enim pacem ad populum suum, et ad sanctos suos, ut non convertantur ad stultitiam.

tur in me Dominus Deus : quoniam loquetur pacem in plebem suam,

Et super sanctos suos, et in eos qui convertuntur ad cor.

Verumtamen prope est his qui timent eum salutare ejus : ut habitet gloria in terrâ nostrâ.

10. Verumtamen prope timentes eum salutare ipsius : ut inhabitet gloria in terrâ nostrâ.

Misericordia et veritas occurrerunt : justitia et pax deosculatæ sunt.

11. Misericordia et veritas obviaverunt sibi : justitia et pax osculatæ sunt.

Veritas de terrâ orta est, et justitia de cœlo prospexit.

12. Veritas de terrâ orta est, et justitia de cœlo prospexit.

Sed et Dominus dabit bonum, et terra nostra dabit germen suum.

13. Etenim Dominus dabit benignitatem, et terra nostra dabit fructum suum.

Justitia ante eum ibit, et ponet in viâ gressus suos.

14. Justitia ante eum ambulabit, et ponet in viâ gressus suos.

9 *Qui convertuntur ad cor :* qui seriò resipiscunt. At Hier. ne convertantur ad stultitiam, ut malo admoniti, post captivitatem, ab idololatriâ, et reliquis insaniis abstineant.

11, 12. *Misericordia et veritas..... Veritas de terrâ orta est. ...* Solutâ captivitate, felicem populi statum designat, omni bonorum copiâ et virtutibus florentis : quæ maximè impleta sunt, postquam Christus ipsa veritas, idemque pax nostra, è terrâ ortus est.

13 *Terra nostra dabit fructum suum :* frugum omnium copiam : propheticè, ipsum Christum.

14 *Justitia ante eum.* Deus justitiam ante se præmittet : quâ duce, populus è captivitate rediens securè iter aget.

PSALMUS LXXXV.

DEPRECATORIUS ET PROPHETICUS.

David è summis sub Saüle periculis erutus. Christus ab inferis revocatus, et gentes vocans.

VERSIO S. HIERONYMI.

Oratio David.

Inclina, Domine, aurem tuam, exaudi me: quia egenus et pauper sum ego.

Custodi animam meam, quia sanctus sum: salva servum tuum, tu Deus meus, qui confidit in te.

Miserere meî, Domine; quoniam ad te clamabo totâ die.

Lætifica animam servi tui: quia ad te, Domine, animam meam levo.

Tu enim es, Domine, bonus, et propitiabilis, et multus misericordiâ omnibus qui invocant te.

Exaudi, Domine, orationem meam, et ausculta vocem deprecationum mearum.

In die tribulationis meæ invocabo te, quia exaudies me.

Non est similis tuî in diis,

VERSIO VULGATA.

Oratio ipsi David.

1. Inclina, Domine, aurem tuam, et exaudi me: quoniam inops et pauper sum ego.

2. Custodi animam meam, quoniam sanctus sum: *salvum* fac servum tuum, Deus meus, sperantem *in* te.

3. Miserere meî, Domine; quoniam ad te clamavi totâ die: 4. lætifica animam servi tui, quoniam ad te, Domine, animam meam levavi.

5. Quoniam tu, Domine, suavis et mitis: et multæ misericordiæ omnibus invocantibus te.

6. Auribus percipe, Domine, orationem meam: et intende voci deprecationis meæ.

7. In die tribulationis meæ clamavi ad te: quia exaudisti me.

8. Non est similis tuî in

Domine; et non est juxta opera tua.

Omnes gentes quas fecisti, venient, et adorabunt coram te, Domine, et glorificabunt nomen tuum.

Quoniam magnus es tu, et faciens mirabilia: tu Deus solus.

Doce me, Domine, viam tuam, ut ambulem in veritate tuâ: unicum fac cor meum, ut timeat nomen tuum.

Confitebor tibi, Domine Deus meus, in toto corde meo; et glorificabo nomen tuum in sempiternum.

Quia misericordia tua magna est super me, et eruisti animam meam de inferno extremo.

Deus, superbi surrexerunt adversùm me, et cœtus robustorum quæsierunt animam meam; et non proposuerunt te in conspectu suo.

Tu autem, Domine, Deus misericors et clemens; patiens, et multæ misericordiæ, et verus.

diis, Domine; et non est secundùm opera tua.

9. Omnes gentes quascumque fecisti, venient, et adorabunt corám te, Domine, et glorificabunt nomen tuum.

10. Quoniam magnus es tu, et faciens mirabilia: tu es Deus solus.

11. Deduc me, Domine, in viâ tuâ, et ingrediar in veritate tuâ: lætetur cor meum, ut timeat nomen tuum.

12. Confitebor tibi, Domine Deus meus, in toto corde meo, et glorificabo nomen tuum in æternum.

13. Quia misericordia tua magna est super me, et eruisti animam meam ex inferno inferiori.

14. Deus, iniqui insurrexerunt super me, et synagoga potentium quæsierunt animam meam; et non proposuerunt te in conspectu suo.

15. Et tu, Domine, Deus miserator et misericors: patiens, et multæ misericordiæ, et verax.

9. *Omnes gentes.* Manifesta vocatio gentium.

11 *Lætetur:* unicum fac cor meum: Hier. ne scindatur variis affectibus, teque unum spiret.

13 *Ex inferno inferiori:* è sepulcris infimis.

Respice ad me, et miserere meì; da fortitudinem tuam servo tuo, et salva filium ancillæ tuæ.

16. Respice in me, et miserere meî, da imperium tuum puero tuo; et salvum fac filium ancillæ tuæ.

Fac mecum signum in bonitate, et videant qui oderunt me, et confundantur: quia tu, Domine, auxiliatus es mihi, et consolatus es me.

17. Fac mecum signum in bonum, ut videant qui oderunt me, et confundantur: quoniam tu, Domine, adjuvisti me, et consolatus es me.

16 *Imperium :* fortitudinem : Hier. *Filium ancillæ:* vernam tuum herili imperio assuetum. Sic Psal. cxv. 16. *Ego servus tuus et filius ancillæ tuæ.*

17 *Signum in bonum :* insigne favoris tui.

PSALMUS LXXXVI. MORALIS.

Sion et Ecclesia viris egregiis præ omnibus populis abundat. Ægypti porrò et Babylonis mentio ultima regum tempora demonstrat.

VERSIO S. HIERONYMI.

Filiorum Core Psalmus Cantici.

FUNDAMENTA ejus in montibus sanctuarii.

Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.

Gloriosa dicta sunt in te, civitas Dei. Semper.

VERSIO VULGATA.

Filiis Core Psalmus Canticis.

1. FUNDAMENTA ejus in montibus sanctis :

2. Diligit Dominus portas Sion super omnia tabernacula Jacob.

3. Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei.

1 *Fundamenta ejus :* templi, ac sub ejus figurâ Ecclesiæ, quæ est illa *civitas supra montem posita.* Matt. v. 14.

2 *Diligit Dominus portas Sion :* Jerosolymam omnibus in Judæâ urbibus anteponit.

3 *Gloriosa dicta sunt de te, civitas Dei :* ô Jerusalem : ô Ecclesia. Quæ autem illa sint, jam edisseret.

Commemorabor superbiæ et Babylonis scientium me: ecce Palæstina et Tyrus cum Æthiopiâ; iste natus est ibi.

4. Memor ero Rahab et Babylonis scientium me.

Ad Sion autem dicetur, vir et vir natus est in eâ, et ipse fundavit eam Excelsus.

Ecce alienigenæ, et Tyrus, et populus Æthiopum, hi fuerunt illic.

5. Numquid Sion dicet: Homo, et homo natus est in eâ, et ipse fundavit eam Altissimus?

Dominus numeravit scribens populos; ipse natus est in eâ. Semper.

6. Dominus narrabit in scripturis populorum, et principum, horum, qui fuerunt in eâ.

Et cantabunt quasi in choris omnes fortes mei in te.

7. Sicut lætantium omnium habitatio est in te.

4 *Rahab :* Ægypti : Chald. Sic Psalm. LXXXVIII. 11. et Isaiæ, LI. 9. *Percussisti superbum ;* Rahab, id est, Ægyptium. *Scientium :* scientibus me commemorabo Ægyptum et Babylonem. Ita Heb. et 70. *Hi fuerunt illic :* hi geniti sunt ibi : ἐγεννήθησαν. Iste natus est ibi : Hier. id est, aliquis unus vir magnus uno quoque in loco, sensusque est : qui me norunt, admonebuntur apud Ægyptum, Babylonem et reliquas gentes, aliquem in singulis natum esse virum pium et magnum, in Sion autem multos, ut docebunt sequentia.

5 *Numquid Sion :* mater Sion : 70. Sion urbium mater, metropolis. Sic etiam August. 2. de Symb. ad catechum. ex μήτηρ, mater, factum μήτι, numquid. Clarius Hier. ad Sion autem dicetur, vir et vir natus est in eâ. Sensus est, ad Sion, vel de Sion dicetur : non unus aliquis, sed alter et alter; id est, multi magni homines in eâ nati sunt. An autem et hæc de Sione dicantur, an ipsa Sion mater urbium de se dicat, parvi refert.

6 *Dominus narrabit :* Dominus numeravit, scribens populos: ipse; etc. Hier. *Principum :* deest Heb. Idem quod suprà ỿ. 4. Deus reliquos populos in tabulis suis conscribens, unum aliquem notat sibi placentem ; at in Sion sanctorum immensa multitudo, et velut chori lætantes : unde subdit :

7 *Sicut lætantium :* cantabunt quasi in choris, etc. Hier. Canent et tripudiabunt Deo.

PSALMUS LXXXVII.

DEPRECATORIUS.

Ex personâ hominis in carcere constituti et malis mersi, puta Jeremiæ, cùm in lacum missus est. Jerem. XXXVIII.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum carminis filiorum Core, victori per chorum ad præcinendum, eruditionis Eman Ezrahitæ.

Domine, Deus salutis meæ, per diem clamavi, et nocte coram te.

Ingrediatur ante te oratio mea : inclina aurem tuam ad laudationem meam.

Quia repleta est malis anima mea, et vita mea ad infernum descendit.

Reputatus sum cum descendentibus in lacum, factus sum quasi homo invalidus,

Inter mortuos liber, sicut

VERSIO VULGATA.

Canticum Psalmi, 1. filiis Core, in finem, pro Maheleth ad respondendum, intellectus Eman Ezrahitæ.

2. Domine, Deus salutis meæ, in die clamavi, et nocte coram te.

3. Intret in conspectu tuo oratio mea : inclina aurem tuam ad precem meam.

4. Quia repleta est malis anima mea, et vita mea inferno appropinquavit.

5. Æstimatus sum cum descendentibus in lacum : factus sum sicut homo sine adjutorio, 6. inter mortuos liber,

[1] *Ad respondendum :* alternis canendum. *Eman Ezrahitæ :* non illius ergo qui tempore Davidis memoratus : is enim levites : I. Par. XV. 17. de filiis Caath, ibid. VI. 33. Ezra autem de filiis Juda. ibid. IV. 1, 17.

[3] *Precem :* clamorem : Heb.

[4] *Repleta est :* saturata. *Inferno appropinquavit :* ad sepulcrum descendit : Heb.

[5] *Homo sine adjutorio :* invalidus : Hier.

[6] *Inter mortuos liber :* nec libertatem spero nisi per mortem. Pa-

interfecti et dormientes in sepulcro, quorum non recordaris amplius, et qui à manu tuâ abscissi sunt.

Sicut vulnerati dormientes in sepulcris, quorum non es memor amplius, et ipsi de manu tuâ repulsi sunt.

Posuisti me in lacu novissimo, in tenebrosis et in profundis.

7. Posuerunt me in lacu inferiori; in tenebrosis, et in umbrâ mortis.

Super me confirmatus est furor tuus, et cunctis fluctibus tuis afflixisti me. Semper.

8. Super me confirmatus est furor tuus, et omnes fluctus tuos induxisti super me.

Longè fecisti notos meos à me: posuisti me abominationem eis, clausum, et non prodeuntem.

9. Longè fecisti notos meos à me; posuerunt me abominationem sibi.

Oculus meus infirmatus est ab afflictione, invocavi te, Domine, totâ die; expandi ad te palmas meas.

Traditus sum, et non egrediebar: 10. oculi mei languerunt præ inopiâ.

Clamavi ad te, Domine, totâ die; expandi ad te manus meas.

Numquid mortuis facies mirabilia, aut gigantes resurgent, et confitebuntur tibi? Semper.

11. Numquid mortuis facies mirabilia; aut medici suscitabunt, et confitebuntur tibi?

Numquid narrabitur in sepulcro misericordia tua,

12. Numquid narrabit aliquis in sepulcro misericor-

tres Christo aptant qui unus inter mortuos liber; datâ potestate ponendi animam, et iterùm sumendi eam. Joan. x. 18.

7 *Posuerunt me :* posuisti : Hier. *In umbrâ mortis :* in profundis : idem.

8 *Fluctus tuos :* calamitates. Vide Psalm. XLI. 8.

9 *Posuerunt me.....* posuisti me abominationem eis, clausum et non prodeuntem : Hier. carcere inclusum, nullâ spe libertatis.

10 *Inopiâ :* angustiâ.

11 *Medici suscitabunt :* an fortè mortuum medici suscitabunt, ut rursus te laudet in cœtù piorum? At Hier. gigantes resurgent : antiquissimi homines ac pridem vitâ functi; uno verbo, mortui : manes.

et veritas tua in perditione?

Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, et justitia tua in terrâ quæ oblivioni tradita est?

Ego autem ad te, Domine, clamavi, et manè oratiò mea præveniet te.

Quare, Domine, abjicis animam meam: abscondis faciem tuam à me?

Pauper ego et ærumnosus, ab adolescentiâ meâ portavi furorem tuum, et conturbatus sum.

Super me transierunt iræ tuæ; terrores tui oppresserunt me.

Circumdederunt me quasi aquæ totâ die: vallaverunt me pariter.

Longè fecisti à me amicum et sodalem: notos meos abstulisti.

diam tuam, et veritatem tuam in perditione?

13. Numquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua, et justitia tua in terrâ oblivionis?

14. Et ego ad te, Domine, clamavi, et manè oratio mea præveniet te.

15. Ut quid, Domine, repellis orationem meam: avertis faciem tuam à me?

16. Pauper sum ego, et in laboribus à juventute meâ: exaltatus autem, humiliatus sum et conturbatus.

17. In me transierunt iræ tuæ, et terrores tui conturbaverunt me.

18. Circumdederunt me sicut aqua totâ die: circumdederunt me simul.

19. Elongasti à me amicum et proximum, et notos meos à miseriâ.

13 *In terrâ oblivionis:* apud inferos, ubi oblivio: unde etiam poetis ille fluvius Lethe.

15 *Orationem:* animam meam: Hier.

16 *Pauper sum.* Sic Jeremias demersus in lacum: Thren. III. 1. *Ego vir videns paupertatem meam.* 2. *Me minavit et adduxit in tenebras et non in lucem. Et in laboribus.....* Talis ille qui *portaverit jugum ab adolescentiâ.* ibid. 27. *Exaltatus autem, humiliatus sum:* de gloriâ dejectus ad miseriam.

19 *A miseriâ:* propter miseriam meam.

PSALMUS LXXXVIII.

LUCTUS ET INVOCATIONIS

IN PUBLICA CALAMITATE.

Sedeciâ capto, domo David è solio deturbatâ, promissiones Dei irritas videri propheta queritur, necdum adesse Christum. Vide autem promissiones II. Reg. VII. 12, *etc.* I. Par. XXII. 10. *item,* Psalm. LXXI.

VERSIO S. HIERONYMI.

Intellectus Ethan Ezrahitæ.

MISERICORDIAS Domini in æternum cantabo: in generatione et generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.

Quia dixisti, sempiterna misericordia ædificabitur; cœlos fundabis, et veritas tua in eis.

Percussi fœdus cum electo meo; juravi David servo meo:

Usque in æternum stabiliam semen tuum, et ædifi-

VERSIO VULGATA.

1. Intellectus Ethan Ezrahitæ.

2. MISERICORDIAS Domini in æternum cantabo.

In generationem et generationem annuntiabo veritatem tuam in ore meo.

3. Quoniam dixisti: In æternum misericordia ædificabitur in cœlis; præparabitur veritas tua in eis.

4. Disposui testamentum electis meis, juravi David servo meo: 5. Usque in æternum præparabo semen tuum.

[1] *Ethan Ezrahitæ:* ut Eman in titulo Psalmi præcedentis. Alius autem Ethan, ut et alius Eman. I. Par. II. 6. non tamen Ezrahitæ; sed longè antiquiores, utpote Zaræ filii, et ipsius Judæ nepotes. Memoratur et alius Ethan Ezrahites vir sapientissimus Salomonis tempore: III. Reg. IV. 31.

[3] *In æternum:* sempiterna misericordia ædificabitur. *Cœlis.....* tam firma sunt promissa mea atque ordo cœlorum.

[4] *Disposui testamentum:* percussi fœdus cum electo: Hier. id est, Davide et Christo.

cabo in generatione et generatione thronum tuum. Semper.

Confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine, et veritatem tuam in ecclesiâ sanctorum.

Quis enim in nubibus æquabitur Domino: assimilabitur Domino de filiis Dei?

Deus inclytus in arcano sanctorum nimio, et terribilis in cunctis qui circa eum sunt.

Domine Deus exercituum, quis similis tuî, fortissime Domine? et veritas tua in circuitu tuo.

Tu dominaris superbiæ maris, et elationes gurgitum ejus tu comprimis.

Tu confregisti quasi vulneratum, superbum: in bra-

Et ædificabo in generationem et generationem sedem tuam.

6. Confitebuntur cœli mirabilia tua, Domine: etenim veritatem tuam in ecclesiâ sanctorum.

7. Quoniam quis in nubibus æquabitur Domino: similis erit Deo in filiis Dei?

8. Deus, qui glorificatur in consilio sanctorum: magnus et terribilis super omnes qui in circuitu ejus sunt.

9. Domine Deus virtutum, quis similis tibi? potens es, Domine, et veritas tua in circuitu tuo.

10. Tu dominaris potestati maris: motum autem fluctuum ejus tu mitigas.

11. Tu humiliasti sicut vulneratum, superbum: in

6 *Confitebuntur cœli..... in ecclesiâ sanctorum:* comparat cœlis ecclesiam mirabilia Domini confitentem. Vide Ps. XVIII. 2.

7 *In filiis Dei:* angelis.

8 *In consilio sanctorum:* arcano. Hier. *In circuitu ejus:* angelis scilicet sanctis circumfusis throno ejus.

9 *In circuitu tuo:* tibi adhæret: à te separari nequit.

10 *Potestati maris:* superbiæ: Hier. *Motum..... fluctuum.....* elationes gurgitum..... Idem.

11 *Tu humiliasti:* confregisti. *Superbum: Rahab:* Heb. Ægyptium, antiquum Israelis hostem, qui Rahab dicebatur: sup. LXXXVI 4. Confregisti autem tempore Mosis, ac recens per Nabuchodonosorem.

chio forti tuo dispersisti inimicos tuos.

Tui sunt cœli, et tua est terra : orbem et plenitudinem ejus tu fundasti.

Aquilonem et austrum tu creasti : Thabor et Hermon nomen tuum laudabunt.

Tuum brachium cum fortitudine, roboretur manus tua, et exaltetur dextera tua.

Justitia et judicium firmamentum throni tui : misericordia et veritas præcedent faciem tuam.

Beatus populus, qui novit jubilum : Domine, in lumine vultûs tui ambulabunt.

In nomine tuo exultabunt totâ die; et in justitiâ tuâ exaltabuntur :

Quia gloria fortitudinis eorum tu es, et in voluntate tuâ elevabis cornu nostrum.

Quia à Domino est pro-

brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.

12. Tui sunt cœli, et tua est terra, orbem terræ et plenitudinem ejus tu fundasti :

13. Aquilonem et mare tu creasti.

Thabor et Hermon in nomine tuo exultabunt : 14. tuum brachium cum potentiâ.

Firmetur manus tua, et exaltetur dextera tua : 15. justitia et judicium præparatio sedis tuæ.

Misericordia et veritas præcedent faciem tuam. 16. Beatus populus, qui scit jubilationem.

Domine, in lumine vultûs tui ambulabunt, 17. et in nomine tuo exultabunt totâ die; et in justitiâ tuâ exaltabuntur.

18. Quoniam gloria virtutis eorum tu es : et in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrum.

19. Quia Domini est as-

13 *Mare :* austrum : Heb. *Thabor et Hermon :* occidens et oriens, horum montium situ designati : Ch.

15 *Præparatio :* firmamentum : Hier. basis.

16 *Qui scit jubilationem :* verum gaudium, quod est in Deo solo : sive etiam epinicium, atque hymnum triumphalem Deo servatori canendum : Psalm. XLVI. 2. Hoc autem non omnes sciunt, sed qui à Deo accipiunt, ut Deum ipsum, quàm suavis sit, gustent.

19 *Domini est assumptio.....* à Domino protectio nostra : Hier. clypeus. Heb.

tectio nostra, et à sancto Israel rege nostro.

Tunc locutus es per visionem sanctis tuis; et dixisti: Posui adjutorium super robustum; et exaltavi electum de populo.

Inveni David servum meum: oleo sancto meo unxi eum.

Cum quo manus mea firma erit, et brachium meum roborabit eum.

Non decipiet inimicus eum, et filius iniquitatis non affliget eum.

Sed concidam ante faciem ejus hostes illius, et qui eum oderunt percutiam.

Veritas autem mea et misericordia mea erit cum eo; et in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

Et ponam in mari manum ejus, et in fluminibus dexteram ejus.

Ipse invocabit me, Pater meus es tu: Deus meus, et fortitudo salutis meæ.

sumptio nostra, et sancti Israel regis nostri.

20. Tunc locutus es in visione sanctis tuis, et dixisti: Posui adjutorium in potente; et exaltavi electum de plebe meâ.

21. Inveni David servum meum: oleo sancto meo unxi eum.

22. Manus enim mea auxiliabitur ei, et brachium meum confortabit eum.

23. Nihil proficiet inimicus in eo, et filius iniquitatis non apponet nocere ei.

24. Et concidam à facie ipsius inimicos ejus, et odientes eum in fugam convertam.

25. Et veritas mea, et misericordia mea cum ipso; et in nomine meo exaltabitur cornu ejus.

26. Et ponam in mari manum ejus, et in fluminibus dexteram ejus.

27. Ipse invocabit me: Pater meus es tu: Deus meus, et susceptor salutis meæ.

[20] *Tunc locutus es..... sanctis tuis*: Nathano et Davidi. II. Reg. VII. *Posui adjutorium in potente*: in Davide, qui meo auxilio potens.

[22] *Manus enim.....* cum quo manus mea, etc. duo versus ex Hier.

[24] *In fugam convertam*: percutiam: Idem.

[26] *Ponam in mari*: vid. Ps. LXXI. 8.

[27] *Susceptor*: petra: Heb.

Ego autem primogenitum ponam eum, excelsum regibus terræ.

In æternum custodiam ei misericordiam meam; et pactum meum fidele erit ei.

Et ponam perpetuum semen ejus, et thronum ejus sicut dies cœli.

Si autem dereliquerint filii ejus legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint:

Si cæremonias meas profanaverint, et præcepta mea non custodierint:

Visitabo in virgâ scelera eorum, et in plagis iniquitates eorum.

Misericordiam autem meam non auferam ab eo; nec mentiar in veritate meâ.

Non violabo pactum meum; et quod egressum est de labiis meis non mutabo.

Semel juravi in sancto meo, si David mentiar.

Semen ejus in sempiternum erit; et thronus ejus

28. Et ego primogenitum ponam illum excelsum præ regibus terræ.

29. In æternum servabo illi misericordiam meam, et testamentum meum fidele ipsi.

30. Et ponam in sæculum sæculi semen ejus, et thronum ejus sicut dies cœli.

31. Si autem dereliquerint filii ejus legem meam, et in judiciis meis non ambulaverint:

32. Si justitias meas profanaverint, et mandata mea non custodierint:

33. Visitabo in virgâ iniquitates eorum, et in verberibus peccata eorum.

34. Misericordiam autem meam non dispergam ab eo; neque nocebo in veritate meâ.

35. Neque profanabo testamentum meum; et quæ procedunt de labiis meis non faciam irrita.

36. Semel juravi in sancto meo: si David mentiar: 37. semen ejus in æternum manebit.

30 *Thronum ejus sicut dies cœli.* Vide Ps. LXXI. 5.

32 *Justitias :* cærimonias : Hier.

34 *Neque nocebo :* non mentiar : idem. neque fallam fidem.

36 *In sancto meo :* per sanctitatem meam. *Si David mentiar :* jurisjurandi formula apud Hebræos.

sicut sol in conspectu meo.

Sicut luna stabilietur in sempiternum, et testis in cœlo fidelis. Semper.

38. Et thronus ejus sicut sol in conspectu meo; et sicut luna perfecta in æternum, et testis in cœlo fidelis.

Tu autem repulisti et projecisti: iratus es adversùs Christum tuum.

39. Tu verò repulisti et despexisti: distulisti Christum tuum.

Attenuasti pactum servi tui: profanasti in terrâ diadema ejus.

40. Evertisti testamentum servi tui: profanasti in terrâ sanctuarium ejus.

Dissipasti omnes macerias ejus: posuisti munitiones ejus pavorem.

41. Destruxisti omnes sepes ejus: posuisti firmamentum ejus formidinem.

Diripuerunt eum omnes qui transeunt per viam: factus est opprobrium vicinis suis.

42. Diripuerunt eum omnes transeuntes viam: factus est opprobrium vicinis suis.

Elevasti dexteram hostium ejus: lætificasti omnes inimicos illius.

43. Exaltasti dexteram deprimentium eum: lætificasti omnes inimicos ejus.

Avertisti robur gladii ejus, et non sublevasti eum in prælio.

44. Avertisti adjutorium gladii ejus, et non es auxiliatus ei in bello.

38 *Testis in cœlo fidelis:* stabilitate cursûs, sui conditoris testatur potentiam et constantiam.

39 *Tu verò:* tanta pollicitus: *repulisti et despexisti:* quem tot oraculis commendaveras. *Distulisti Christum tuum:* adventum ejus in longissima tempora distulisti. Iratus es adversùs Christum tuum: Hier. adversùs Sedeciam, Davidis filium et hæredem.

40 *Sanctuarium:* diadema. Idem.

41 *Sepes:* macerias: Idem. arces, urbium mœnia. Comparatione ductâ à vineis fossâ muroque tectis. *Firmamentum*..... munitiones..... Idem. Quæ cùm tutelæ essent, nunc sunt formidini, postquam excisæ sunt.

44 *Adjutorium gladii:* robur gladii ejus: Hier. ensis aciem retudisti.

Quiescere

Quiescere fecisti munditiam ejus, et thronum illius in terrâ detraxisti.

45. Destruxisti eum ab emundatione, et sedem ejus in terram collisisti.

Abbreviasti dies adolescentiæ ejus; operuisti eum ignominiâ. Semper.

46. Minorasti dies temporis ejus; perfudisti eum confusione.

Usquequo, Domine, absconderis in finem? succenditur quasi ignis indignatio tua?

47. Usquequo, Domine, avertis in finem: exardescet sicut ignis ira tua?

Memento meî de profundo: alioquin quare frustra creasti filios hominum?

48. Memorare quæ mea substantia: numquid enim vanè constituisti omnes filios hominum?

Quis est vir qui vivat, et non videat mortem, salvans animam suam de manu inferi? Semper.

49. Quis est homo, qui vivet, et non videbit mortem; eruet animam suam de manu inferi?

Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine, quas jurasti David in veritate tuâ?

50. Ubi sunt misericordiæ tuæ antiquæ, Domine, sicut jurasti David in veritate tuâ?

Recordare, Domine, opprobrii servorum tuorum;

51. Memor esto, Domine, opprobrii servorum tuorum

45 *Destruxisti:* quiescere (id est, cessare) fecisti munditiam ejus: Hier. qui olim splendidus ac nitidus, nunc fœdus et ignobilis.

46 *Minorasti:* abbreviasti, etc. Idem. Fecisti ut ante tempus Sedecias malorum tædio senesceret. Erat enim triginta tantùm et duos annos natus, cùm captivus abductus est. IV. Reg. XXIV. 18. Vide autem miseriarum gradus in rege, detracto diademate, eversis arcibus, retuso gladio, alliso ipso solio, omnibus, quæ decori tutelæque essent, translatis ad hostem, postremò nullâ gloriâ, majestate nullâ.

47 *Avertis in finem:* absconderis: Hier. aversâ facie.

48 *Quæ mea substantia:* quantuli ævi ego sim: Heb. ut tam brevem vitam tot calamitatibus obruas. Sic Ps. CI. 24.

51 *Memor esto..... opprobrii..... multarum gentium:* à tot gentibus

quia portavi in sinu meo omnes iniquitates populorum.

(quod continui in sinu meo) multarum gentium.

Quas exprobraverunt inimici tui, Domine: quibus exprobraverunt vestigia Christi tui.

52. Quod exprobraverunt inimici tui, Domine, quod exprobraverunt commutationem Christi tui.

Benedictus Dominus in sempiternum: amen, amen.

53. Benedictus Dominus in æternum: fiat, fiat.

illati nobis servis tuis. *Quod* (opprobrium) *continui in sinu meo:* cùm ne queri quidem liceret.

52 *Commutationem Christi tui:* commutata promissa de Christo venturo. At Hier. exprobraverunt vestigia Christi tui: tarditatem vestigiorum Christi tui. Chald. Irridebant nos quòd non adveniret expectatus ille liberator, sive Cyrus, sive potiùs Christus de semine Davidis, regno ejus instaurando, et in æternum firmando.

PSALMORUM

LIBER IV,

SECUNDUM HEBRÆOS, USQUE AD PS. CVI.

PSALMUS LXXXIX. MORALIS.

De miseriis et brevitate vitæ : quæ consideratio maximè congruebat populo sub Mose laboranti in deserto; cùm in malis pars solatii sit, intueri quàm tota vita humana nihil nisi calamitas sit, neque quidquam spei supersit, nisi in Deo.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Oratio Moysi viri Dei.	1. Oratio Moysi hominis Dei.
DOMINE, habitaculum tu factus es nobis, in generatione et generatione.	DOMINE, refugium factus es nobis, à generatione in generationem.
Antequam montes nasce-	2. Priusquam montes fie-

[1] *Oratio Moysi.* Nihil videmus cur hunc titulum non sumamus ad litteram. Certè magnus ille Athanasius nihil hæsitavit. *Vis*, inquit, *audire Mosen? habes Psalmum* LXXXIX. Epistol. ad Marcell. Hieronymus quoque ita sensit, atque ipso teste, omnium antiquissimus Origenes. Quidam tamen patres non admittunt, quòd hujus Cantici Mosis nulla in Scripturis mentio. Atqui nulla etiam Scriptura docet sancti Job historiam à Mose conscriptam : neque id prohibuit, quominus à plerisque Mosi tribuatur. Quod de hoc Cantico longè est æquius, favente titulo. *Refugium* : habitaculum : Hier. Deus enim in nobis et nos in Deo, ut passim Scriptura docet. De primis Psalmi versibus Comm. Hier. *Narraturus tristia, et genus deploraturus humanum, à laudibus Dei incipit : ut quidquid postea homini accidit adversorum, non Creatoris duritiâ, sed ejus qui creatus est culpâ, accidisse videatur.* (Vide Ep. ad Cypr. Op. S. Hier. t. 2.)

rentur, et parturiretur terra, et orbis; à sæculo, et usque in sæculum tu es Deus.

Convertens hominem usque ad contritionem, et dicens: Revertimini, filii Adam.

Quia mille anni in oculis tuis sicut dies hesterna, quæ pertransiit, et vigila nocturna.

Percutiente te eos, ut somnium erunt: manè quasi herba pertransiens.

Manè floruit et abiit: ad vesperum conteretur, atque siccabitur.

rent, aut formaretur terra, et orbis, à sæculo et usque in sæculum tu es Deus.

3. Ne avertas hominem in humilitatem, et dixisti: Convertimini, filii hominum.

4. Quoniam mille anni ante oculos tuos, tanquam dies hesterna, quæ præteriit,

Et custodia in nocte,

5. quæ pro nihilo habentur, eorum anni erunt.

6. Manè sicut herba transeat, manè floreat, et transeat; vesperè decidat, induret, et arescat.

[3] *Ne avertas*..... convertens hominem ad contritionem: Hier. comminuens, et reducens ad pulverem. *Et dixisti: Convertimini*: et dicens: Revertimini, filii Adam: Hier. contritum et comminutum ex pulvere jussu tuo exsuscitas. Sic Ps. CIII. 29, 30.

[4] *Quæ præteriit:* mille anni non tantùm sicut una dies; sed tanquam dies quæ præteriit. Quod enim tam rapidè effluit, ita considerandum, tanquam jam effluxerit. *Custodia*: vigilia noctis. Hier. Noctem per vigilias quatuor dividebant. Sensus ergo est: Quid est vita nostra? fac nos vivere nongentos eoque amplius annos, ut Adam et prisci mortales; fac ad mille annos vitam protrahi: mille anni dies unus, isque propè jam elapsus: quid autem dico, dies unus? imò pars exigua noctis.

[5] *Quæ pro nihilo habentur*..... tota vita humana nihil. At Hier. percutiente te eos, somnium erunt. Inundasti eos; somnus erunt. Heb. Fluvii instar exundantis abripuisti eos, et fugerunt ab oculis velut somnium; somno citiùs dissipati sunt.

[6] *Manè sicut herba transeat:* totus versus ex Hier. *Decidat*: deest Heb. *Manè*: ne integro quidem die floremus: in ipso initio tabescimus.

Consumpti enim sumus in furore tuo, et in indignatione tuâ conturbati sumus.

7. Quia defecimus in irâ tuâ, et in furore tuo turbati sumus.

Posuisti iniquitates nostras coram te: negligentias nostras in luce vultûs tui.

8. Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo, sæculum nostrum in illuminatione vultûs tui.

Omnes enim dies nostri transierunt in furore tuo: consumpsimus annos nostros quasi sermonem loquens.

9. Quoniam omnes dies nostri defecerunt; et in irâ tuâ defecimus.

Dies annorum nostrorum in ipsis septuaginta annis: si autem multùm, octoginta

Anni nostri sicut aranea meditabuntur: 10. dies annorum nostrorum in ipsis, septuaginta anni.

7 *Quia defecimus in irâ tuâ:* jam ad causam tot malorum convertitur; nempe ad iram Dei tot sceleribus concitatam; cumque genus humanum jam inde ab initio miseriæ addictum sit, hinc patet quàm gravis ira Dei pridem nobis incumbat, inter ipsa initia admisso peccato.

8 *Posuisti iniquitates nostras in conspectu tuo:* instar judicis ad certam quamdam causam animum advertentis, ac reum statim punituri. *Iniquitates* autem : occulta : Heb. negligentias : Hier. vertit alibi: errores, ignorantias. In interpret. hujus Ps. Ep. ad Cyp. Sensus est: ex anteactâ et tam rapidè elapsâ vitâ, hoc unum reliqui, peccata multa scilicet, et justi supplicii meritum.

9 *Quoniam omnes.....* omnes enim, etc. quasi sermonem loquens: ex Hier. hoc est, anni nostri dicto citiùs transierunt: imò cogitatione citiùs: sermo enim etiam de cogitatione sumitur. *Sicut aranea.....* deest Heb. Pro sermone loquentis, 70. meditationem araneæ transtulerunt. Quomodo enim loquentis sermo prætervolat, ita opus araneæ incassum texitur. *Telas araneæ texuerunt.* (Isa. LIX. 5.) Comm. Hier.

10 *Dies annorum nostrorum in ipsis:* id est, in diebus annorum nostrorum sunt *septuaginta anni:* hæc vitæ nostræ summa. *Si autem in potentatibus:* si autem multùm, etc. Hier. id est, quod excedit septuaginta annos, vix in vitâ numerandum; tanta infirmitas est: sint ad summum octoginta ferè anni; quod amplius, non vita, sed labor dolorque est. Alii ex Heb. *Dies annorum nostrorum septuaginta*

anni, et quod amplius, labor et dolor: quoniam transibimus citò, et avolabimus.

Si autem in potentatibus, octoginta anni, et amplius eorum labor et dolor.

Quoniam supervenit mansuetudo, et corriepimur.

Quis novit fortitudinem iræ tuæ, et secundùm timorem tuum indignationem tuam?

11. Quis novit potestatem iræ tuæ, et præ timore tuo iram tuam 12. dinumerare?

Ut numerentur dies nostri sic ostende, et veniemus corde sapienti.

Dexteram tuam sic notam fac, et eruditos corde in sapientiâ.

Revertere, Domine: usquequo? et exorabilis esto super servos tuos.

13. Convertere, Domine, usquequo? et deprecabilis esto super servos tuos.

Imple nos matutinâ misericordiâ tuâ; et laudabimus, et lætabimur in cunctis diebus nostris.

14. Repleti sumus manè misericordiâ tuâ, et exultavimus, et delectati sumus omnibus diebus nostris.

anni: si autem in vigore sit aliquis, si firmiore utatur valetudine, *octoginta anni*, etc. *Supervenit mansuetudo.....* ipsa benignitas Dei vitæ spatium prorogantis nobis probro ac reprehensioni vertet, postquàm tempore ad pœnitentiam dato, ad peccandum abutimur. At Hier. transibimus citò, etc. resecamur et avolamus. Heb. Sicut aves resecto filo, sic vita nostra avolat: vel, fili instar, vita nostra succiditur, evanescit.

[11] *Quis novit potestatem..... et præ timore tuo iram tuam dinumerare:* quis valeat ita te timere, ac dignus es; tantique quanti est, æstimare iram tuam? Hier. verò, 70. et Theodor. *dinumerare* ad sequentem versum referunt: sic.

[12] *Dinumerare dexteram tuam sic notam fac.....* ut enumerentur dies nostri sic ostende, et veniemus corde sapienti: Hier. Ostenso nobis à te vitæ nostræ spatio, erimus cautiores.

[13] *Usquequo?* supp. non reverteris.

[14] *Repleti sumus.....* imple nos matutinà, etc. Hier. Notat etiam Theodor. tempus esse mutatum à 70: matutina autem misericordia est prompta grataque, ut matutinæ horæ post noctem.

Lætifica nos pro diebus quibus afflixisti nos, et annis quibus vidimus mala.

15. Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti; annis quibus vidimus mala.

Appareat apud servos tuos opus tuum, et gloria tua super filios eorum.

16. Respice in servos tuos, et in opera tua, et dirige filios eorum.

Et sit decor Domini Dei nostri super nos: et opus manuum nostrarum fac stabile super nos, et opus manuum nostrarum confirma.

17. Et sit splendor Domini Dei nostri super nos, et opera manuum nostrarum dirige super nos, et opus manuum nostrarum dirige.

[15] *Lætati sumus*..... lætifica nos, etc. Hier. Pro malis bona retribue.

[16] *Respice*..... appareat, etc. Hier. id est, appareat servis tuis. *Dirige filios*..... gloria tua, etc. Idem. Ostende vim et gloriam tuam in liberandis servis tuis, eorumque familiâ tot malis eruendâ.

[17] *Dirige:* confirma; fac stabile: Hier.

PSALMUS XC.

CONSOLATORIUS.

Vir bonus, Deoque confisus, ab omni periculo tutus. Videtur etiam esse Mosis. Potest enim convenire populo in deserto laboranti, et Dei præsidio indigenti. Sine titulo in Hebræo.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus.

Qui habitat in abscondito Excelsi, in umbraculo Domini commorabitur.

Dicens Domino, Spes mea, et fortitudo mea: Deus meus, confidam in eo.

VERSIO VULGATA.

Laus Cantici David.

1. Qui habitat in adjutorio Altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur.

2. Dicet Domino: Susceptor meus es tu, et refugium meum: Deus meus, sperabo in eum.

[1] *In adjutorio:* in abscondito: Hier. in loco inaccesso et tuto.

Quia ipse liberabit te de laqueo venantium, de morte insidiarum.

3. Quoniam ipse liberavit me de laqueo venantium, et à verbo aspero.

In scapulis suis obumbrabit tibi, et sub alis ejus sperabis : scutum et protectio veritas ejus.

4. Scapulis suis obumbrabit tibi, et sub pennis ejus sperabis.

Non timebis à timore nocturno, à sagittâ volante per diem ;

5. Scuto circumdabit te veritas ejus : non timebis à timore nocturno ;

A peste in tenebris ambulante, à morsu insanientis meridie.

6. A sagittâ volante in die, à negotio perambulante in tenebris, ab incursu, et dæmonio meridiano.

Cadent à latere tuo mille, et decem millia à dextris tuis ; ad te autem non appropinquabit.

7. Cadent à latere tuo mille, et decem millia à dextris tuis ; ad te autem non appropinquabit.

Verumtamen oculis tuis videbis, et ultionem impiorum cernes.

8. Verumtamen oculis tuis considerabis, et retributionem peccatorum videbis.

Tu enim es, Domine, spes mea : Excelsum posuisti habitaculum tuum.

9. Quoniam tu es, Domine, spes mea : Altissimum posuisti refugium tuum.

3 *Liberavit me :* liberabit te. Idem. *A verbo aspero :* de morte insidiarum : Hier. de insidiis mortiferis.

6 *Negotio :* peste. Idem. Pestis autem pro pernicie sumitur. *Ab incursu.....* à morsu insanientium meridie. Idem. id est, serpentium æstu rabidorum. Attende autem ad periculorum egregiam enumerationem : non timebis nocturnos casus : non vim apertam interdiu : non insidias et machinationes occultas : non æstum intolerabilem et irritantem angues : à quibus omnibus Israelitæ liberati sunt. Pro anguibus meridie furentibus 70. vertunt dæmonium meridianum, quod Theodor. interpretatur dæmonem incitantem libidines, post satietatem aut sumptuosas epulas.

7 *Ad te autem non appropinquabit :* supple, interitus ; in medio pereuntium Deus te præstabit incolumem.

9 *Tu es, Domine, spes mea :* supp. Quoniam dixisti : tu, Domine.

Non accedet ad te malum, et lepra non appropinquabit tabernaculo tuo.

10. Non accedet ad te malum, et flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.

Quia angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.

11. Quoniam angelis suis mandavit de te, ut custodiant te in omnibus viis tuis.

In manibus portabunt te; ne fortè offendat ad lapidem pes tuus.

12. In manibus portabunt te; ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.

Super aspidem et basiliscum calcabis : conculcabis leonem et draconem.

13. Super aspidem et basiliscum ambulabis, et conculcabis leonem et draconem.

Quoniam mihi adhæsit, et liberabo eum : exaltabo eum, quoniam cognovit nomen meum.

14. Quoniam in me speravit, liberabo eum : protegam eum, quoniam cognovit nomen meum.

Invocabit me, et exaudiam eum, cum ipso ero in tribulatione : eruam eum, et glorificabo eum.

15. Clamabit ad me, et ego exaudiam eum : cum ipso sum in tribulatione : eripiam eum, et glorificabo eum.

Longitudine dierum implebo eum, et ostendam illi salutare meum.

16. Longitudine dierum replebo eum, et ostendam illi salutare meum.

spes mea : hoc est, quia in Deo spem reponis omnem. *Altissimum :* Deum : *Posuisti*, etc.

[10] *Flagellum :* plaga : Heb.

[11] *Angelis suis.....* Sic Exod. XXIII. 20, 23. *Mittam angelum meum, qui præcedat te, et custodiat in viâ*, etc.

PSALMUS XCI. MORALIS.

Die sabbati, in meditatione operum et consiliorum Dei propheta acquiescit, ejusque magnitudine lætatur, malos dissipantis, bonos tuentis.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Psalmus Cantici, in die sabbati.	1. Psalmus Cantici, in die sabbati.
BONUM est confiteri Domino, et psallere nomini tuo, Altissime;	2. BONUM est confiteri Domino, et psallere nomini tuo, Altissime;
Ad annuntiandum manè misericordiam tuam, et fidem tuam in nocte,	3. Ad annuntiandum manè misericordiam tuam, et veritatem tuam per noctem,
In decachordo et in psalterio, in cantico et citharâ.	4. In decachordo, psalterio, cum cantico, in citharâ.
Quoniam lætificasti me, Domine, in opere tuo: in facturis manuum tuarum laudabo.	5. Quia delectasti me, Domine, in facturâ tuâ: et in operibus manuum tuarum exultabo.
Quàm magnificata sunt opera tua, Domine! satìs profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.	6. Quàm magnificata sunt opera tua, Domine! nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ.
Vir insipiens non cognoscet, et stultus non intelliget istud.	7. Vir insipiens non cognoscet, et stultus non intelliget hæc.
Germinaverunt impii quasi fœnum, et floruerunt omnes qui operantur iniquitatem, ut conterantur us-	8. Cùm exorti fuerint peccatores sicut fœnum; et apparuerint omnes, qui operantur iniquitatem:

4 *Cum cantico :* super *Higghaion :* Heb. Vide Ps. IX. 17. Hic autem patet musicum esse instrumentum.

que in sempiternum.

Tu autem Excelsus in æternum, Domine.

Ecce enim inimici tui, Domine, ecce inimici tui peribunt : et dissipabuntur omnes qui operantur iniquitatem.

Et exaltabitur quasi monocerotis cornu meum : et senectus mea in oleo uberi.

Et respiciet oculus meus eos qui insidiantur mihi : de his qui consurgunt adversùm me malignantibus audiet auris mea.

Justus ut palma florebit ; ut cedrus in Libano multiplicabitur.

Transplantati in domo Domini, in atriis Dei nostri germinabunt.

Adhuc fructificabunt in senectute : pingues et fron-

Ut intereant in sæculum sæculi.

9. Tu autem Altissimus in æternum, Domine.

10. Quoniam ecce inimici tui, Domine, quoniam ecce inimici tui peribunt : et dispergentur omnes qui operantur iniquitatem.

11. Et exaltabitur sicut unicornis cornu meum : et senectus mea in misericordiâ uberi.

12. Et despexit oculus meus inimicos meos, et in insurgentibus in me malignantibus audiet auris mea.

13. Justus ut palma florebit : sicut cedrus Libani multiplicabitur.

14. Plantati in domo Domini, in atriis domûs Dei nostri florebunt.

15. Adhuc multiplicabuntur in senectâ uberi : et bene

[11] *In misericordiâ :* oleo : Hier. ἐν ἐλαίῳ, pro quo scribæ reposuisse videntur, ἐλέῳ, misericordiâ. Sensus est : delibutus sum oleo virente, recente ; unguentis perfusus, quod lætitiæ signum ; vel ut vertit Symmachus apud Theodor. senectus mea ut oliva florens : vis mea revirescet tanquam in ætatis flore.

[12] *Despexit oculus*..... respiciet eos qui insidiantur : Hier. eorum insidiæ detegentur. *In insurgentibus :* de his qui consurgunt, etc. Hier. *Audiet*..... supple, vindictam divinam : videbo detectas insidias, et corruentes inimicos : excidium eorum audiam.

[15] *Multiplicabuntur :* fructificabunt, etc. Totus versus ex Hier. quem confer cum ỳ. 11. *Bene patientes erunt :* patientia ipsis bone vertet.

dentes erunt.

Annuntiantes quia rectus Dominus: fortitudo mea, et non est iniquitas in eo.

patientes erunt, 16. ut annuntient:

Quoniam rectus Dominus Deus noster; et non est iniquitas in eo.

[16] *Ut annuntient*..... Refer ad sequentia cum Hier.

PSALMUS XCII. LAUDIS.

Per mundi structuram Deo laus, legi fides, templo sanctitas constat. Sine titulo in Hebræo.

VERSIO S. HIERONYMI.

Dominus regnavit, gloriâ indutus est: indutus est Dominus fortitudine, et accinctus est: insuper appendit orbem, qui non commovebitur.

Firmum solium tuum ex tunc: ab æterno tu es.

Levaverunt flumina, Domine, levaverunt flumina voces suas: levaverunt flumina gurgites suos.

A vocibus aquarum multarum grandes fluctus ma-

VERSIO VULGATA.

Laus Cantici ipsi David, in die ante sabbatum, quando fundata est terra.

1. Dominus regnavit, decorem indutus est: indutus est Dominus fortitudinem, et præcinxit se.

Etenim firmavit orbem terræ, qui non commovebitur.

2. Parata sedes tua ex tunc: à sæculo tu es.

3. Elevaverunt flumina, Domine: elevaverunt flumina vocem suam.

Elevaverunt flumina fluctus suos, 4. A vocibus aquarum multarum.

[2] *Ex tunc:* à principio: ante orbem conditum.

[3] *Elevaverunt flumina*..... Terræ fundatæ aquas superfudit copiâ et fragore mirabili.

[4] *A vocibus:* propter strepitum. *Mirabilis in altis Dominus:* in cœlo, super nubes. Mare mirabiliter intumescit; longè mirabilior

ris : grandis in excelso Dominus.

Testimonia tua fidelia facta sunt nimis: domum tuam decet sanctitas, Domine, in longitudine dierum.

Mirabiles elationes maris: mirabilis in altis Dominus.

5. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis: domum tuam decet sanctitudo, Domine in longitudinem dierum.

Deus ille excelsus in altitudine consiliorum suorum, quibus nec mare profundius aut vastius.

5 *Testimonia tua* : lex tua : mandata tua. *Credibilia* : tot firmata miraculis, tantâ multitudine ac fide testium, tantâ temporum rerumque omnium consensione ; denique tam incorruptâ morum regulâ cultûsque sanctitate. Pro quo Hier. fidelia : veridica : *fidelia enim omnia mandata ejus : facta in veritate et æquitate*, Ps. cx. 8. quod eòdem recidit.

PSALMUS XCIII.

MORALIS ET INCREPATORIUS.

Contra violentos et oppressores, præsertim judices. Vide Ps. LXXXI. *Sine titulo in Hebræo.*

VERSIO S. HIERONYMI.

VERSIO VULGATA.

Psalmus ipsi David, Quartâ sabbati.

Deus ultionum, Domine: Deus ultionum ostendere.

Elevare qui judicas terram : redde vicissitudinem superbis.

1. Deus ultionum Dominus : Deus ultionum liberè egit.

2. Exaltare qui judicas terram : redde retributionem superbis.

1 *Liberè egit* : Hier. Ostendere ; appare, ô Deus scelerum ultor ; tempus est ut appareat potentia tua, dum impii in plebem tuam grassantur.

Usquequo impii, Domine; usquequo impii exultabunt?

3. Usquequo peccatores, Domine; usquequo peccatores gloriabuntur?

Fluent loquentes antiquum: garrient omnes qui operantur iniquitatem?

4. Effabuntur, et loquentur iniquitatem: loquentur omnes, qui operantur injustitiam?

Populum tuum, Domine, conterent, et hæreditatem tuam affligent.

5. Populum tuum, Domine, humiliaverunt, et hæreditatem tuam vexaverunt.

Viduam et advenam interficient, et pupillos occident.

6. Viduam et advenam interfecerunt, et pupillos occiderunt.

Et dixerunt: Non videbit Dominus, et non intelliget Deus Jacob.

7. Et dixerunt: Non videbit Dominus, nec intelliget Deus Jacob.

Intelligite stulti in populo, et insipientes aliquando discite.

8. Intelligite insipientes in populo, et stulti aliquando sapite.

Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum non videbit?

9. Qui plantavit aurem, non audiet? aut qui finxit oculum, non considerat?

Qui erudit gentes, non arguet, qui docet hominem scientiam?

10. Qui corripit gentes, non arguet: qui docet hominem scientiam?

Dominus novit cogitatio-

11. Dominus scit cogita-

4 *Effabuntur*..... effutient, et loquentur grandia garrientes: Heb.

9 *Qui plantavit aurem, non audiet?* Præclarè Hier. Comm. in hunc Psalmum: *Iste locus adversùs eos maximè facit, qui anthropomorphitæ sunt: qui dicunt Deum habere membra quæ etiam nos habemus..... et humanas imbecillitates ad Dei magnificentiam referunt.* Et paulo post: *Videte quid dicat: Qui plantavit aurem, non audiet? non dixit: Qui plantavit aurem, ergo ipse aurem non habet? non dixit: ergo ipse oculos non habet? sed quid dixit? Qui plantavit aurem, non audiet? et qui finxit oculos, non considerat? membra tulit, efficientias dedit.* Quem locum Augustinus exscripsit, atque Hieronymo tribuit. Epist. ad Fortunatian. olim III. nunc 148. n. 14.

nes hominum: quia vanæ sunt.

Beatus vir quem tu erudieris, Domine, et de lege tuâ docueris eum:

Ut quiescat à diebus afflictionis: donec fodiatur impio interitus.

Non enim derelinquet Dominus populum suum, et hæreditatem suam non deseret.

Quoniam ad justitiam revertetur judicium, et sequentur illud omnes recti corde.

Quis stabit pro me adversùm malos? quis stabit pro me adversùm operarios iniquitatis?

Nisi quia Dominus auxiliator meus: paulominus habitasset in inferno anima mea.

Si dicebam: Motus est pes meus: misericordia tua, Domine, sustentabat me.

tiones hominum, quoniam vanæ sunt.

12. Beatus homo, quem tu erudieris, Domine, et de lege tuâ docueris eum:

13. Ut mitiges ei à diebus malis; donec fodiatur peccatori fovea.

14. Quia non repellet Dominus plebem suam, et hæreditatem suam non derelinquet.

15. Quoadusque justitia convertatur in judicium, et qui juxta illam omnes qui recto sunt corde.

16. Quis consurget mihi adversùs malignantes? aut quis stabit mecum adversùs operantes iniquitatem?

17. Nisi quia Dominus adjuvit me: paulominus habitasset in inferno anima mea.

18. Si dicebam: Motus est pes meus: misericordia tua Domine, adjuvabat me.

[13] *Mitiges:* quiescat, etc. Hier. quietem ei præstes: Heb.

[15] *Quoadusque justitia*..... quoadusque justitia ipsa judicium exerceat, ac judicia justa sint. *Et qui juxta*..... et sequentur illud (judicium) omnes recti corde: Hier.

[17] *Paulominus*..... propemodum in silentio habitassem: Heb. cessassem in tumulo; morte extinctus essem.

[18] *Si dicebam: Motus est pes meus*..... Statim atque agnovi, ac tibi exposui, Deus, nutare omnia circum, ac nihil esse firmi, tulisti opem labanti.

In multitudine cogitationum mearum, quæ sunt in me intrinsecus; consolationes tuæ delectabunt animam meam.

19. Secundùm multitudinem dolorum meorum in corde meo, consolationes tuæ lætificaverunt animam meam.

Numquid particeps erit tuî thronus insidiarum, fingens laborem in præcepto?

20. Numquid adhæret tibi sedes iniquitatis, qui fingis laborem in præcepto?

Copulabuntur adversùm animam justi, et sanguinem innocentem condemnabunt.

21. Captabunt in animam justi, et sanguinem innocentem condemnabunt.

Erit autem mihi Dominus in refugium, et Deus meus quasi petra spei meæ.

22. Et factus est mihi Dominus in refugium, et Deus meus in adjutorium spei meæ.

Et restituet super eos iniquitatem suam, et in malitiâ suâ perdet eos: perdet eos Dominus Deus noster.

23. Et reddet illis iniquitatem ipsorum, et in malitiâ eorum disperdet eos: disperdet illos Dominus Deus noster.

[19] *Secundùm multitudinem*..... in multitudine cogitationum..... Hier. Quanta fuit anxietas cogitationum mearum, tantæ consolationes tuæ.

[20] *Numquid adhæret tibi*..... numquid particeps erit tuî..... Hier. ad Deum loquitur: an sociabitur tibi sedes insidiatrix judicis, injusta legis prætextu decernentis?

[21] *Captabunt*..... copulabuntur..... Hier. nempe mali judices. *In animam justi:* consentient ad opprimendum justum.

PSALMUS

PSALMUS XCIV.

LAUDIS ET ADORATIONIS.

Invitat ad Dei laudes et cultum; novam ejus vocem in Testamento novo, novamque requiem pollicetur, à quâ contumaces arcet. ℣. 8. 11. *Davidi tribuitur:* Heb. IV. 7. *In Hebræo autem nullus est titulus.*

VERSIO S. HIERONYMI.

VENITE, laudemus Dominum: jubilemus petræ Jesu nostro.

Præoccupemus vultum ejus in actione gratiarum: in canticis jubilemus ei.

Quoniam fortis et magnus Dominus, et rex magnus super omnes deos.

In cujus manu fundamenta terræ, et excelsa montium ipsius sunt.

Cujus est mare; ipse enim fecit illud, et siccam manus ejus plasmaverunt.

Venite, adoremus et curvemur: flectamus genua ante faciem Domini factoris nostri.

Quia ipse est Deus noster, et nos populus pascuæ ejus,

VERSIO VULGATA.

Laus Cantici ipsi David.

1. Venite, exultemus Domino: jubilemus Deo salutari nostro.

2. Præoccupemus faciem ejus in confessione, et in psalmis jubilemus ei.

3. Quoniam Deus magnus Dominus, et rex magnus super omnes deos.

4. Quia in manu ejus sunt omnes fines terræ, et altitudines montium ipsius sunt.

5. Quoniam ipsius est mare; et ipse fecit illud: et siccam manus ejus formaverunt.

6. Venite, adoremus et procidamus; et ploremus ante Dominum, qui fecit nos.

7. Quia ipse est Dominus Deus noster, et nos populus

4 *Fines terræ:* fundamenta: Hier.

5 *Siccam:* sive aridam, terram.

6 *Ploremus:* flectamus genua: Idem.

et grex manûs ejus. Hodie si vocem ejus audieritis,

Nolite indurare corda vestra, sicut in contradictione; sicut in die tentationis in deserto;

Ubi tentaverunt me patres vestri: probaverunt me, et viderunt opus meum.

Quadraginta annis displicuit mihi generatio illa, et dixi: Populus errans corde est, et non cognoscens vias meas.

pascuæ ejus, et oves manûs ejus.

8. Hodie si vocem ejus audieritis, nolite obdurare corda vestra;

9. Sicut in irritatione secundùm diem tentationis in deserto; ubi tentaverunt me patres vestri, probaverunt me, et viderunt opera mea.

10. Quadraginta annis offensus fui generationi illi, et dixi: Semper hi errant corde;

11. Et isti non cognove-

7 *Oves manûs ejus :* ab illo pastore deductæ ad pascua.

8 *Hodie si vocem*..... De hoc ℣. et sequentibus, deque ipso *hodie* et requie consecutâ, à quâ increduli arcebuntur, post versum 10. dicemus ex Paulo, Heb. III. 7, 13, IV, 3. cum seqq. Nunc verba Psalmi exequemur.

9 *Sicut in irritatione*..... sicut in Meriba secundùm diem Massa: Heb. Loca nota Hebræis, dicta ab irritatione et tentatione, ubi deficientibus aquis, plebs murmurat in Moysen, et perit in deserto. Vide Exod. XVII. 2, 7. Num. XIV. *Probaverunt*..... *opera mea :* experti sunt quantum in benefaciendo et ulciscendo possem.

10 *Quadraginta annis :* Paulus, Heb. III. 9, 10. refert ad superiora, et hic distinguit: *propterea offensus fui*, etc. In invitatorio legimus: *proximus fui :* præsente vindictâ. Sensus autem hujus loci ex Paulo sic concinnandus : nempe requiem à Deo Israelitis esse promissam in terrâ Chananæâ : omnes tamen interim in deserto cecidisse hâc requie frustratos; quare Spiritum sanctum per Davidem ad novam requiem invitasse ; ad novum illud sabbatum ab ipso mundi exordio diei septimæ requie figuratum, novumque indixisse diem quo, sub Christo, in Ecclesiâ, ac cœlesti patriâ quiesceremus, nisi essemus increduli : unde sic concludit Paulus : *Festinemus ingredi in illam requiem.* Heb. IV. XI.

Quibus juravi in furore meo, ut non introirent in requiem meam.

runt vias meas: ut juravi in irâ meâ: Si introibunt in requiem meam.

PSALMUS XCV.

EUCHARISTICUS ET PROPHETICUS.

Illatâ in Sion arcâ cantatus; in secundi templi dedicatione repetitus: Dei majestatem prædicat, regnaturi super gentes, orbem judicaturi. Titulo caret, in Heb. tamen Davidis est: est enim unus ex Psalmis qui, cùm à Davide arca in Sion translata est, cantatus esse memoratur, referturque, I. Par. XVI. 1, 23, etc. *eâdem rerum summâ quæ hîc visitur: nonnihil diversis vocibus, quas inter se conferre erit operæ pretium ad intelligendas veteres lectiones.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
	Canticum ipsi David, 1. quando domus ædificabatur post captivitatem. (*I. Par.* XVI.)
CANTATE Domino canticum novum: cantate Domino omnis terra.	1. CANTATE Domino canticum novum: cantate Domino omnis terra.
Cantate Domino, benedicite nomini ejus: annuntiate de die in diem salutare ejus.	2. Cantate Domino, et benedicite nomini ejus: annuntiate de die in diem salutare ejus.
Narrate in gentibus gloriam ejus, in universis populis mirabilia ejus.	3. Annuntiate inter gentes gloriam ejus, in omnibus populis mirabilia ejus.

1. 2. *Cantate Domino canticum novum:* in novâ celebritate. *Omnis terra:* propheticè de vocatione gentium. Canticum enim vetus in unâ, eâque angustâ regione Judæâ canitur: at canticum novi testamenti, ad universam terram pertinet. Chrys. Ex primis duobus versibus id tantùm habetur in Par. *Cantate Domino omnis terra, annuntiate de die in diem salutare ejus.*

Quia magnus Dominus, et laudabilis nimis: terribilis est super omnes deos.

Omnes enim dii populorum sculptilia: Dominus autem cœlos fecit.

Gloria et decor ante vultum ejus: fortitudo et exultatio in sanctuario ejus.

Afferte Domino familiæ populorum, afferte Domino gloriam et fortitudinem.

Afferte Domino gloriam nomini ejus: levate munera, et introite in atria ejus.

Adorate Dominum in decore sanctuarii: paveat à facie ejus omnis terra.

Dicite in gentibus, Do-

4. Quoniam magnus Dominus, et laudabilis nimis: terribilis est super omnes deos.

5. Quoniam omnes dii gentium dæmonia: Dominus autem cœlos fecit.

6. Confessio et pulchritudo in conspectu ejus: sanctimonia et magnificentia in sanctificatione ejus.

7. Afferte Domino patriæ gentium; afferte Domino gloriam et honorem: 8. afferte Domino gloriam nomini ejus.

Tollite hostias, et introite in atria ejus: 9. adorate Dominum in atrio sancto ejus.

Commoveatur à facie ejus

5 *Dæmonia:* idola: sculptilia: Hier. et sic Vulgata vertit in Par. eodem utrobique vocabulo. Rectè etiam dæmonia vertitur. *Quæ enim gentes immolant, dæmoniis immolant et non Deo.* I. Cor. x. 20.

6 *Confessio et pulchritudo.....* gloria et decor. Hier. *Sanctimonia et magnificentia.....* fortitudo et gaudium in loco ejus: id est, in sanctuario; ut vertit Hier.

7 *Patriæ gentium:* familiæ populorum: sicut ipsa Vulgata vertit in Par. et hîc Hier. αἱ πατριαὶ, 70. *Honorem:* fortitudinem; Hier. Par. imperium; alio vocabulo quod etiam vim sonat.

8 *Tollite hostias:* levate munera; Hier. vel ut in Par. levate sacrificium: noto offerendi ritu, levatâ pro more hostiâ. *Introite in atria ejus;* venite in conspectu ejus. Par.

9 *In atrio sancto:* quod in Par. vertitur; in decore sancto; in decore sanctuarii, Hier. in ipso sanctuario, quod decus passim vocatur, ut sæpe vidimus.

minus regnavit; siquidem appendit orbem immobilem: judicabit populos in æquitate.

universa terra. 10. Dicite in gentibus quia Dominus regnavit.

Etenim correxit orbem terræ, qui non commovebitur: judicabit populos in æquitate.

Lætamini, cœli, et exultet terra: tonet mare et plenitudo ejus.

Gaudeat ager, et omnia quæ in eo sunt: tunc laudabunt universa ligna saltûs;

Ante faciem Domini quoniam venit, quoniam venit judicare terram: judicabit orbem in justo, et populos in fide suâ.

11. Lætentur cœli, et exultet terra, commoveatur mare et plenitudo ejus: 12. gaudebunt campi, et omnia quæ in eis sunt.

Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum 13. à facie Domini, quia venit: quoniam venit judicare terram.

Judicabit orbem terræ in æquitate, et populos in veritate suâ.

Ultimus versus deest in Par.

[10] *Dicite in gentibus, quia Dominus regnavit.* In Par. deest hoc loco; habetur ℣. seq. Addunt multi ex antiquis Patribus, et hymnus (Vexilla) quem hodie canimus: *à ligno:* quod nunc ubique deest. *Etenim correxit*..... quod in Par. vertitur planiùs: ipse enim fundavit orbem immobilem: elegantiùs Hier. appendit orbem immobilem.

[11] *Commoveatur mare:* tonet; ut est hìc apud Hier. et in versione Par. *Et plenitudo ejus:* omnes ejus abyssi.

PSALMUS XCVI. LAUDIS.

Ostendit potentiam Dei, et vanitatem idolorum : canitque victorias de gentibus reportatas : de quibus vide tit. Psalm. LIX.

VERSIO S. HIERONYMI.

DOMINUS regnavit, exultet terra : lætabuntur insulæ multæ.

Nubes et caligo in circuitu ejus : justitia et judicium firmamentum solii ejus.

Ignis ante faciem ejus ibit, et exuret per circuitum hostes ejus.

Apparuerunt fulgura ejus orbi : vidit, et contremuit terra.

Montes sicut cera tabefacti sunt à facie Domini; à facie dominatoris omnis terræ.

VERSIO VULGATA.

Huic David, 1. quando terra ejus restituta est.

DOMINUS regnavit, exultet terra : lætentur insulæ multæ.

2. Nubes et caligo in circuitu ejus : justitia et judicium correctio sedis ejus.

3. Ignis ante ipsum præcedet, et inflammabit in circuitu inimicos ejus.

4. Illuxerunt fulgura ejus orbi terræ : vidit, et commota est terra.

5. Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini : à facie Domini omnis terra.

[1] *Quando terra ejus restituta est :* Deest Hier. Posset accommodari Davidi ab exilio reduci, ac jure suo regnanti post Saülem : aut restituto regno, post Absalomi perduellionem. *Dominus regnavit, exultet terra;* at infra : *Dominus regnavit, irascantur populi :* Ps. XCVIII. 1. Utrumque regnante Deo, exultatio piis, malis perturbatio et tremor : quæ divinus vates separatim sibi consideranda proponit. *Insulæ multæ :* his designari solent populi longinqui passim in Scripturis, illi præsertim qui à Judæà mari mediterraneo dirimuntur.

[2] *Nubes et caligo*..... [3] *Ignis ante ipsum*..... [4] *Illuxerunt fulgura*..... nubes, ignis, fulgura : ut in Sinai. *Correctio :* seu constitutio : κατόρθωσις, 70. firmamentum : Hier.

[5] *Omnis terra :* omnis terræ, 70. πάσης τῆς γῆς, genitivo casu.

Annuntiaverunt cœli justitiam ejus : et viderunt omnes populi gloriam ejus.

Confundantur universi qui serviunt sculptili, qui gloriantur in idolis: adorate eum, omnes dii.

Audivit, et lætata est Sion : et exultaverunt filiæ Judæ, propter judicia tua, Domine.

Tu enim Dominus excelsus super omnem terram : vehementer elevatus es super omnes deos.

Qui diligitis Dominum, odite malum : custodit animas sanctorum suorum : de manu impiorum eruet eos.

Lux orta est justo, et rectis corde lætitia.

Lætamini, justi, in Domino, et confitemini memoriæ sanctæ ejus.

6. Annuntiaverunt cœli justitiam ejus, et viderunt omnes populi gloriam ejus.

7. Confundantur omnes qui adorant sculptilia, et qui gloriantur in simulachris suis.

Adorate eum, omnes angeli ejus. 8. Audivit, et lætata est Sion :

Et exultaverunt filiæ Judæ, propter judicia tua, Domine.

9. Quoniam tu Dominus altissimus super omnem terram : nimis exaltatus es super omnes deos.

10. Qui diligitis Dominum, odite malum : custodit Dominus animas sanctorum suorum; de manu peccatoris liberabit eos.

11. Lux orta est justo, et rectis corde lætitia.

12. Lætamini, justi, in Domino, et confitemini memoriæ sanctificationis ejus.

[12] *Memoriæ sanctificationis :* memoriæ sanctæ ejus : Hier. id est, laudate ante tabernaculum, quod ejus memoriale est.

PSALMUS XCVII.

LAUDIS ET EXULTATIONIS.

Post ingentes victorias de gentibus reportatas, populus liberatori et vindici Deo gratias agit. Vocationem quoque gentium, et Christi revelationem sperat.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus.

CANTATE Domino canticum novum, quia mirabilia fecit.

Salvavit sibi dextera ejus, et brachium sanctum ejus.

Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu gentium revelavit justitiam suam.

Recordatus est misericordiæ suæ, et veritatis suæ domui Israel: viderunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.

Jubilate Deo, omnis terra: vociferamini, et laudate, et canite.

Canite Domino in citharâ: in citharâ et voce carminis.

In tubis et clangore buccinæ: jubilate coram rege

VERSIO VULGATA.

1. Psamus ipsi David.

CANTATE Domino canticum novum, quia mirabilia fecit.

Salvavit sibi dextera ejus, et brachium sanctum ejus.

2. Notum fecit Dominus salutare suum: in conspectu gentium revelavit justitiam suam.

3. Recordatus est misericordiæ suæ, et veritatis suæ domui Israel.

Viderunt omnes termini terræ salutare Dei nostri.

4. Jubilate Deo, omnis terra: cantate, et exultate, et psallite.

5. Psallite Domino in citharâ, in citharâ et voce psalmi, 6. in tubis ductilibus, et voce tubæ corneæ.

[1] *Salvavit sibi*: salvum fecit eum dextera sua: propriâ virtute tutus et victor est: quod est pugnantis, et victoriam reportantis. Nota autem Deum sibi pugnare, se tueri, cùm populum propugnat et tuetur.

6 *Tubis ductilibus*: tubis classicis. *Corneæ*, deest Hier.

VERSIO S. HIERONYMI	VERSIO VULGATA
Domino.	Jubilate in conspectu regis Domini.
Tonet mare et plenitudo ejus: orbis et habitatores ejus.	7. Moveatur mare, et plenitudo ejus: orbis terrarum, et qui habitant in eo.
Flumina plaudent manu: simul montes laudabunt	8. Flumina plaudent manu; simul montes exultabunt 9. à conspectu Domini: quoniam venit judicare terram.
Ante Dominum; quia venit judicare terram: judicabit orbem in justitiâ, et populos in æquitatibus.	Judicabit orbem terrarum in justitiâ, et populos in æquitate.

PSALMUS XCVIII. LAUDIS.

Maximè congruit arcæ in Sion translatæ, ✝. 1, 2, 5. et Christo super populos regnanti. Deest titulus in Hebræo.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
	1. Psalmus ipsi David.
Dominus regnavit, commoveantur populi: sessor Cherubim, concutiatur terra.	Dominus regnavit, irascantur populi: qui sedet super Cherubim, moveatur terra.
Dominus in Sion magnus, et excelsus est super omnes populos.	2. Dominus in Sion magnus: et excelsus super omnes populos.
Confiteantur nomini tuo magno, terribili, sanctoque.	3. Confiteantur nomini tuo magno: quoniam terribile, et sanctum est, 4. et honor regis judicium diligit.
Imperium regis judicium diligit. Tu fundasti æquita-	

1 *Irascantur*: commoveantur: Hier. contremiscant. Vide Psalm. XCVI. 1.

4 *Honor regis*: Dei. Imperium regis: Hier. Robur regis: Aquila: quo sensu apud Homerum, vis Herculea, robur Alcinoi: hoc est

tes: judicium et justitiam in Jacob tu fecisti.

Tu parasti directiones: judicium et justitiam in Jacob tu fecisti.

Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus; quia sanctus est.

5. Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate scabellum pedum ejus; quoniam sanctum est.

Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus, et Samuel in his qui invocant nomen ejus: invocabant Dominum, et ipse exaudivit eos.

6. Moyses et Aaron in sacerdotibus ejus: et Samuel inter eos, qui invocant nomen ejus.

In columnâ nubis loquebatur ad eos: custodierunt testimonia ejus, et præceptum quod dedit eis.

Invocabant Dominum, et ipse exaudiebat eos: 7. in columnâ nubis loquebatur ad eos.

Custodiebant testimonia ejus, et præceptum quod dedit illis.

Domine Deus noster, tu exaudisti eos: Domine, propitius fuisti eis, et ultor super commutationibus eorum.

8. Domine Deus noster, tu exaudiebas eos: Deus, tu propitius fuisti eis, et ulciscens in omnes adinventiones eorum.

Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate in mon-

9. Exaltate Dominum Deum nostrum, et adorate

sine dubio, ipse rex recto judicio delectatur: quod ad felicitatem regii imperii spectat. *Parasti directiones*: fundasti æquitates: Hier.

5 *Scabellum pedum*: arcam. Sic Psalm. CXXXI. 7. Noti omnibus loci Ambrosii et Augustini, ubi scabellum Domini interpretantur carnem Christi in mysteriis adoratam: Aug. in hunc Psal. n. 9. Amb. de Spir. sancto: cap. XI. n. 76. et seq.

6 *In sacerdotibus*: Moses rebus sacris præfuit æquè ac profanis. Sacerdotale etiam gessit officium, cùm Aaronem consecravit, et pro eo sacrificium obtulit.

7 *In columnâ nubis..... ad eos*: Mosen et Aaron. Exod. XIII. 21.

8 *Adinventiones eorum*: injurias eorum: Symm. apud Theodor. Ulciscens molimina populi adversùs Moysen et Aaron.

te sancto ejus; quia sanctus Dominus Deus noster.

in monte sancto ejus; quoniam sanctus Dominus Deus noster.

PSALMUS XCIX.

LAUDIS ET EXULTATIONIS.

Dei majestatem, bonitatem, fidem, domum ejus ingressuri canunt.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus in Confessione.

JUBILATE Deo, omnis terra: servite Domino in lætitiâ: ingredimini coram eo in laude.

Scitote quoniam Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, et ipsius sumus: populus ejus, et grex pascuæ ejus,

Ingredimini portas ejus in gratiarum actione, atria ejus in laude: confitemini ei, benedicite nomini ejus.

Quia bonus Dominus, in sempiternum misericordia ejus, et usque ad generationem et generationem fides ejus.

VERSIO VULGATA.

1. Psalmus in Confessione.

2. JUBILATE Deo, omnis terra: servite Domino in lætitiâ.

Introite in conspectu ejus, in exultatione.

3. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, et non ipsi nos:

Populus ejus, et oves pascuæ ejus, 4. introite portas ejus in confessione, atria ejus in hymnis: confitemini illi.

Laudate nomen ejus: 5. quoniam suavis est Dominus; in æternum misericordia ejus; et usque in generationem et generationem veritas ejus.

3 *Et non ipsi nos*: et ipsius sumus: Hier. Orta varietas ex varietate vocis Hebrææ: *lo*; per vau, vel per aleph.

5 *Suavis*: bonus: Heb. ita passim.

PSALMUS C. MORALIS.

Vitæ innocentia, modestiaque et integritas boni principis adsciscentis bonos, malos coercentis. Confer cum Ps. CXXX. *ut habeas ex Davide optimi et sanctissimi regis exemplum. Vide autem, bonus princeps quos amicos et convivas, quos familiares, quos rerum administros, quos denique adversarios habeat.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Psalmus David.	1. Psalmus ipsi David.
MISERICORDIAM et judicium cantabo: tibi, Domine, psallam.	MISERICORDIAM et judicium cantabo tibi, Domine:
Erudiar in viâ perfectâ quando venies ad me: ambulabo in simplicitate cordis mei in medio domûs meæ.	Psallam, 2. et intelligam in viâ immaculatâ, quando venies ad me. Perambulabam in innocentiâ cordis mei, in medio domûs meæ.
Non ponam coram oculis meis verbum Belial: facientem declinationes odivi; nec adhæsit mihi.	3. Non proponebam ante oculos meos rem injustam: facientes prævaricationes odivi.
Cor pravum recedet à	Non adhæsit mihi 4. cor

[1] *Misericordiam et judicium.....* Sic distinguit Hier. misericordiam et judicium cantabo : tibi, Domine, psallam. Ipsam misericordiam, ipsam justitiam cantabo; quod est verè Deo psallere, cujus opera omnia his duobus continentur.

[2] *Quando venies ad me :* docendum et protegendum. *Perambulabam* : perambulabo : Heb. sic omnia sequentia. Non ita Nabuchodonosor in domo suâ ambulabat, cùm diceret : *Nonne hæc est Babylon magna, quam ego ædificavi..... in robore fortitudinis meæ, et in gloriâ decoris mei.* Dan. IV. 27. Itaque exosus Deo, ac depressus in belluarum conditionem. *In innocentiâ cordis mei :* non aliud corde tegebam, aliud ore præferebam.

3. 4. Hi versus distinguendi ut apud Hier. ex quo consequitur illud egregium : malum nesciebam : tantâ simplicitate atque innocentiâ, ut malum nequidem nossem.

me: malum nesciam.

Loquentem in abscondito contra proximum suum, hunc interficiam: superbum oculis et altum corde, cum hoc esse non potero.

Oculi mei ad fideles terræ, ut habitent mecum; ambulans in viâ simpliciter, hic ministrabit mihi.

Non habitabit in medio domus meæ faciens dolum; loquens mendacium non placebit in conspectu oculorum meorum.

Manè perdam omnes impios terræ, ut interficiam de civitate Domini universos qui operantur iniquitatem.

pravum: declinantem à me malignum non cognoscebam.

5. Detrahentem secretò proximo suo, hunc persequebar.

Superbo oculo, et insatiabili corde, cum hoc non edebam.

6. Oculi mei ad fideles terræ, ut sedeant mecum: ambulans in viâ immaculatâ, hic mihi ministrabat.

7. Non habitabit in medio domûs meæ qui facit superbiam: qui loquitur iniqua, non direxit in conspectu oculorum meorum.

8. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ: ut disperderem de civitate Domini omnes operantes iniquitatem.

5 *Persequebar:* exscindebam: Heb. quod est vehementius. *Insatiabili corde:* latum corde: Heb. cupiditatis infinitæ. *Cum hoc non edebam:* cum hoc non potero: Heb. supp. esse: hujus nec aspectum ferre possum.

7 *Qui facit superbiam.....* dolum: qui loquitur mendacia, non placebit: Hier.

8 *In matutino interficiebam:* exscindebam: ut suprà 5. Prima hæc cura subit, ut scelerati maturo supplicio puniantur.

PSALMUS CI.

LUCTUS, DEPRECATIONIS, PROPHETICUS.

Tempore Babylonicæ servitutis, vir bonus et justus, qualis Nehemias, orat ædificari Sion, ac solvi captivitatem jam diuturnam : tum ad redemptionem spiritualis populi, et gentium vocationem se convertit.

VERSIO S. HIERONYMI.

Oratio pauperis, cùm anxius fuerit, et coram Domino effuderit eloquium suum.

Domine, exaudi orationem meam: et clamor meus ad te veniat.

Non abscondas faciem tuam à me : in die tribulationis meæ inclina ad me aurem tuam : in quâcumque die invocavero te, velociter exaudi me.

Quoniam consumpti sunt sicut fumus dies mei : et ossa mea quasi frixa contabuerunt.

Percussum est quasi fœnum, et arefactum est cor meum : quia oblitus sum comedere panem meum.

VERSIO VULGATA.

1. Oratio pauperis, cùm anxius fuerit; et in conspectu Domini effuderit precem suam.

2. Domine, exaudi orationem meam : et clamor meus ad te veniat.

3. Non avertas faciem tuam à me : in quâcumque die tribulor, inclina ad me aurem tuam.

In quâcumque die invocavero te, velociter exaudi me.

4. Quia defecerunt sicut fumus dies mei: et ossa mea sicut cremium aruerunt.

5. Percussus sum ut fœnum, et aruit cor meum : quia oblitus sum comedere panem meum.

4 *Sicut cremium :* quasi frixa; id est, exsiccata : Hier. Cremium porrò est quod facilè crematur, ut sarmentum.

5 *Oblitus sum :* præ mœrore.

A voce gemitûs mei, adhæsit os meum carni meæ.	6. A voce gemitûs mei, adhæsit os meum carni meæ.
Assimilatus sum pellicano deserti : factus sum quasi bubo solitudinum.	7. Similis factus sum pellicano solitudinis: factus sum sicut nycticorax in domicilio.
Vigilavi, et fui sicut avis solitaria super tectum.	8. Vigilavi, et factus sum sicut passer solitarius in tecto.
Totâ die exprobrabant mihi inimici mei : exultantes per me jurabant.	9. Totâ die exprobrabant mihi inimici mei : et qui laudabant me, adversùm me jurabant.
Quia cinerem sicut panem comedi, et potum meum cum fletu miscui.	10. Quia cinerem tanquam panem manducabam, et potum meum cum fletu miscebam;
A facie indignationis tuæ, et iræ tuæ: quia elevasti me, et allisisti me.	11. A facie iræ et indignationis tuæ: quia elevans allisisti me.
Dies mei quasi umbra inclinati sunt; et ego quasi fœnum arui.	12. Dies mei sicut umbra declinaverunt; et ego sicut fœnum arui.
Tu autem, Domine, in æternum permanes: et memoriale tuum in generatione et generationc.	13. Tu autem, Domine, in æternum permanes: et memoriale tuum in generationem et generationem.

7 *Pellicano :* onocrotalo, cucullo, aut alii avi gementi potiùs quàm canenti.

8 *Passer..... in tecto :* super tectum : Hier. non ingressus domum.

9 *Qui laudabant me :* qui mihi in os blandiebantur; qui laudare solebant. *Adversùm me jurabant :* conjurabant. Non deerant apud Judæos, miserrimis licet temporibus, qui apud regem gratiâ florerent, qualis Nehemias : II. Esd. I, et seq. His igitur perversi homines multa adblanditi, tamen, conjuratione factâ, pessima intentabant. Sic etiam solutâ captivitate, Sanaballat et alii : ibid. VI. I. et seqq.

11 *Elevans allisisti me :* cùm antè conspicuum reddidisses.

Tu suscitans misereberis Sion : quia tempus est ut miserearis ejus, quoniam venit tempus.

Quoniam placitos fecerunt servi tui lapides ejus, et pulverem ejus miserabilem.

Et timebunt gentes nomen Domini, et universi reges terræ gloriam tuam.

Quia ædificavit Dominus Sion: apparuit in gloriâ suâ.

Respexit ad orationem vacui, et non despexit orationem eorum.

Scribatur hoc in generatione novissimâ; et populus qui creabitur, laudabit Dominum.

Quoniam prospexit de excelso sanctuario suo : Dominus de cœlo terram contemplatus est :

Ut audiret gemitum vincti, ut solveret filios mortis.

14. Tu exurgens misereberis Sion : quia tempus miserendi ejus, quia venit tempus.

15. Quoniam placuerunt servis tuis lapides ejus : et terræ ejus miserebuntur.

16. Et timebunt gentes nomen tuum, Domine, et omnes reges terræ gloriam tuam.

17. Quia ædificavit Dominus Sion : et videbitur in gloriâ suâ.

18. Respexit in orationem humilium, et non sprevit precem eorum.

19. Scribantur hæc in generatione alterâ; et populus qui creabitur, laudabit Dominum.

20. Quia prospexit de excelso sancto suo : Dominus de cœlo in terram aspexit:

21. Ut audiret gemitus compeditorum, ut solveret filios interemptorum.

14 *Quia venit tempus:* septuaginta anni à Jeremiâ definiti jam impleti sunt.

15 *Et terræ ejus miserebuntur:* pulverem ejus miserentur: Heb. Etiam ruinas obrutæ patriæ, templique rudera et cineres diligunt, ac super illis dolent; ut illi, qui ad locum templi diruti munera deferebant : Jerem. XLI. 5. ut Nehemias, qui locum paterni sepulcri desiderabat. II. Esd. II. 5.

19 *Scribantur:* scribentur: Heb. Transmittentur ad posteros quæ Deus ad nos liberandos gessit.

21 *Filios interemptorum :* filios mortis; Hier. morti addictos.

Ut narretur in Sion nomen Domini, et laudatio ejus in Jerusalem.

22. Ut annuntient in Sion nomen Domini, et laudem ejus in Jerusalem.

Cùm congregati fuerint populi simul, et regna ut serviant Domino.

23. In conveniendo populos in unum, et reges ut serviant Domino.

Afflixit in viâ fortitudinem meam: abbreviavit dies meos.

24. Respondit ei in viâ virtutis suæ: paucitatem dierum meorum nuntia mihi.

Dicam, Deus meus, ne rapias me in medio dierum meorum. In generatione generationum anni tui.

25. Ne revoces me in dimidio dierum meorum. In generationem et generationem anni tui.

A principio terram fundasti, et opus manuum tuarum cœli.

26. Initio tu, Domine, terram fundasti, et opera manuum tuarum sunt cœli.

Ipsi peribunt, tu autem stabis: et omnes quasi vestimentum atterentur; quasi pallium mutabis eos, et mutabuntur.

27. Ipsi peribunt, tu autem permanes: et omnes sicut vestimentum veterascent;

Et sicut opertorium mutabis eos, et mutabuntur.

Tu autem ipse es, et anni tui non deficient.

28. Tu autem idem ipse es, et anni tui non deficient.

23 *Reges:* qui Deum in templo, licet ethnici, colebant, ut sæpe dictum à prophetis. Vide libros Mach. et Josephum. Hæc autem figura erat gentium ad fidem convertendarum.

24 *Respondit ei.....* afflixit in viâ fortitudinem meam, etc. Hier. Tabescens ac deficiens, instante reditu, metuit ne antè moriatur, quàm videat Jerusalem restitutam.

25 *Ne revoces.....* Adde cum Hier. dicam: Deus meus, etc. *In generationem et generationem anni tui.* A consideratione infirmitatis humanæ, ad æternitatis divinæ contemplationem assurgit.

26 *Initio tu, Domine.....* Hæc Paulus de Christo accipit Heb. I. 10. quem boni viri è captivitate reduces, verum redemptorem expectabant.

27 *Opertorium:* pallium; Hier.

Filii servorum tuorum habitabunt, et semen eorum ante faciem tuam perseverabit.

29. Filii servorum tuorum habitabunt, et semen eorum in sæculum dirigetur.

29 *Filii servorum tuorum habitabunt :* in terrâ sanctâ : non nos miseri et infirmi, sed saltem filii nostri. *Et semen eorum in sæculum dirigetur :* ante faciem tuam perseverabit ; Hier.

PSALMUS CII.

EUCHARISTICUS.

De remissione peccatorum gratias agit.

VERSIO S. HIERONYMI.

David.

Benedic, anima mea, Domino, et omnia viscera mea nomini sancto ejus.

Benedic, anima mea, Domino, et noli oblivisci omnium retributionum ejus.

Qui propitiatur cunctis iniquitatibus tuis : et sanat omnes infirmitates tuas.

Qui redimit de corruptione vitam tuam : et coronat te in misericordiâ et miserationibus.

Qui repletbonis ornamentum tuum : innovabitur sicut aquilæ juventus tua.

Faciens justitias Dominus,

VERSIO VULGATA.

1. Ipsi David.

Benedic, anima mea, Domino et omnia, quæ intra me sunt, nomini sancto ejus.

2. Benedic, anima mea, Domino, et noli oblivisci omnes retributiones ejus.

3. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis : qui sanat omnes infirmitates tuas.

4. Qui redimit de interitu vitam tuam : qui coronat te in misericordiâ et miserationibus.

5. Qui replet in bonis desiderium tuum : renovabitur ut aquilæ juventus tua.

6. Faciens misericordias

5 *Replet in bonis :* satiat bono os tuum ; Heb.

6 *Misericordias :* justitias ; Hier.

et judicia cunctis qui calumnias sustinent.

Dominus, et judicium omnibus injuriam patientibus.

Notas fecit vias suas Moysi: filiis Israel cogitationes suas.

7. Notas fecit vias suas Moysi: filiis Israel voluntates suas.

Misericors et clemens Dominus: patiens, et multæ miserationis.

8. Miserator et misericors Dominus: longanimis, et multùm misericors.

Non in sempiternum judicabit: neque in æternum irascetur.

9. Non in perpetuum irascetur: neque in æternum comminabitur.

Non secundùm peccata nostra fecit nobis: neque secundùm iniquitates nostras retribuit nobis.

10. Non secundùm peccata nostra fecit nobis: neque secundùm iniquitates nostras retribuit nobis.

Quantùm enim excelsius est cœlum terrâ: tantùm confirmata est misericordia ejus super timentes eum.

11. Quoniam secundùm altitudinem cœli à terrâ, corroboravit misericordiam suam super timentes se.

Quantùm longè est oriens ab occidente: tantùm longè fecit à nobis scelera nostra.

12. Quantùm distat ortus ab occidente, longè fecit à nobis iniquitates nostras.

Sicut miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se.

13. Quomodo miseretur pater filiorum, misertus est Dominus timentibus se:

Ipse enim novit plasmationem nostram: recordatus est quia pulvis sumus.

14. quoniam ipse cognovit figmentum nostrum.

Recordatus est quoniam pulvis sumus:

Homo, quasi herba dies ejus; sicut flos agri, sic florebit.

15. homo, sicut fœnum dies ejus; tanquam flos agri, sic efflorebit.

Quia spiritus pertransiet eum, et non subsistet; et non

16. Quoniam spiritus pertransibit in illo, et non sub-

[16] *Spiritus pertransibit*..... Ventus levissimus florem illum perflabit. *Non cognoscet*..... non cognoscet eum amplius locus ejus; Hier. penitus evanescet.

cognoscet eum ultrà locus ejus.

Misericordia autem Domini ab æterno, et usque in æternum super timentes eum, et justitia ejus in filios filiorum;

His qui custodiunt pactum ejus, et recordantur præceptorum ejus ad facienda ea.

Dominus in cœlo stabilivit thronum suum, et regnum illius omnium dominatur.

Benedicite Domino, angeli ejus, fortes robore, facientes verbum ejus, obedientes voci sermonis ejus.

Benedicite Domino, omnes exercitus ejus, ministri ejus, qui facitis placitum illius.

Benedicite Domino, universa opera ejus, in omnibus locis potestatis ejus: benedic, anima mea, Domino.

sistet; et non cognoscet amplius locum suum.

17. Misericordia autem Domini ab æterno, et usque in æternum super timentes eum.

Et justitia illius in filios filiorum, 18. his qui servant testamentum ejus;

Et memores sunt mandatorum ipsius, ad faciendum ea.

19. Dominus in cœlo paravit sedem suam, et regnum ipsius omnibus dominabitur.

20. Benedicite Domino, omnes angeli ejus, potentes virtute, facientes verbum illius ad audiendam vocem sermonum ejus.

21. Benedicite Domino, omnes virtutes ejus; ministri ejus, qui facitis voluntatem ejus.

22. Benedicite Domino, omnia opera ejus, in omni loco dominationis ejus: benedic, anima mea, Domino.

21 *Virtutes*: exercitus; idem: sic angelos vocat.

PSALMUS CIII.

LAUDIS ET ADMIRATIONIS.

Dei opera admirando percurrit, et de iis gratias agit. Disce, christiane, quâ mente philosophari, ac rerum varietatem, naturamque intueri debeas. Sine titulo in Heb.

VERSIO S. HIERONYMI.

BENEDIC, anima mea, Domino : Domine Deus meus, magnificatus es nimis : gloriâ et decore indutus es.

Amictus luce quasi vestimento : extendens cœlos ut pellem.

Qui tegis aquis cœnacula ejus : qui ponis nubes currum tuum : qui ambulas super pennas venti.

Qui facis angelos tuos spiritus : ministros tuos, ignem urentem.

VERSIO VULGATA.

1. Ipsi David.

BENEDIC, anima mea, Domino : Domine Deus meus, magnificatus es vehementer.

Confessionem et decorem induisti : 2. amictus lumine sicut vestimento.

Extendens cœlum sicut pellem : 3. qui tegis aquis superiora ejus.

Qui ponis nubem ascensum tuum : qui ambulas super pennas ventorum.

4. Qui facis angelos tuos spiritus : et ministros tuos, ignem urentem.

---

[2] *Extendens cœlum sicut pellem :* tam facilè ac tentorium extenditur ; Theod.

[3] *Qui tegis aquis superiora ejus :* cœli scilicet, populari sensu sumpti ; ὑπερῷα, 70. cœnacula ; Hier. partem superiorem domûs. Allusum ad illud Gen. 1. 6. *Fiat firmamentum* (hoc est expansum) *in medio aquarum, et dividat aquas ab aquis :* hoc est, ab aquis inferioribus, illas aquas, quas agris desuper irrigandis fœcundandisque nubes circumferunt. Vide Ps. CXLVI. 8. *Qui ponis nubem ascensum :* currum ; Hier.

[4] *Angelos tuos spiritus.....* Citat Paulus Heb. 1. 7. Naturâ suâ spi

Qui fundasti terram super basem suam: non commovebitur in sæculum et in sæculum.

5. Qui fundasti terram super stabilitatem suam: non inclinabitur in sæculum sæculi.

Abysso quasi vestimento operuisti eam: super montes stabunt aquæ.

6. Abyssus, sicut vestimentum, amictus ejus: super montes stabunt aquæ.

Ab increpatione tuâ fugient: à voce tonitrui tui formidabunt.

7. Ab increpatione tuâ fugient: à voce tonitrui tui formidabunt.

Ascendunt montes, et descendunt campi ad locum quem fundasti eis.

8. Ascendunt montes, et descendunt campi in locum quem fundasti eis.

Terminum posuisti, quem non pertransibunt; nec revertentur ut operiant terram.

9. Terminum posuisti, quem non transgredientur; neque convertentur operire terram.

Qui emittis fontes in convallibus, ut inter medios montes fluant.

10. Qui emittis fontes in convallibus: inter medium montium pertransibunt aquæ.

Ut bibant omnia animalia regionum; et reficiat onager sitim suam.

11. Potabunt omnes bestiæ agri: expectabunt onagri in siti suâ.

Super eâ volucres cœli

12. Super eâ volucres cœ-

ritus summâ intelligentiâ præditi, imperio quoque divino fiunt ignis urens, promptique ad ulciscendas Dei contumelias; quâ comparatione potentia illorum ac velocitas designatur. Theodor.

5 *Stabilitatem suam:* basim.

6 *Abyssus..... amictus ejus:* terræ scilicet quam cingit. *Super montes stabunt aquæ.* Stabant, totâ tellure aquis coopertâ: sed postea te comminante fugerunt, ac velut trepidæ descenderunt in locum suùm, dicente Deo: *Congregentur aquæ... in locum unum*, Gen. 1. 9. et velut increpante tarditatem.

9 *Convertentur:* revertentur; Hier.

11 *Expectabunt onagri:* et reficiat onager sitim suam: Idem.

12 *Super eâ:* super eos montes de quibus ℣. 10. vel juxta fontes. *Petrarum:* nemorum: Hier.

morabuntur; de medio nemorum dabunt vocem.

Qui irrigas montes de cœnaculis tuis: de fructu operum tuorum implebitur terra.

Germinans herbam jumentis, et fœnum servituti hominum, ut educat panem de terrâ.

Et vinum lætificat cor hominis ad exhilarandam faciem in oleo: panis autem cor hominis roborat.

Saturabuntur ligna Domini: cedri Libani quas plantavit.

Ibi aves nidificabunt, milvo abies domus ejus.

Montes excelsi cervis: petra refugium herinaciis.

Fecit lunam per tempora: sol cognovit occubitum suum.

Posuisti tenebras, et facta

li habitabunt: de medio petrarum dabunt voces.

13. Rigans montes de superioribus suis: de fructu operum tuorum satiabitur terra.

14. Producens fœnum jumentis, et herbam servituti hominum:

Ut educas panem de terrâ, 15. et vinum lætificet cor hominis:

Ut exhilaret faciem in oleo; et panis cor hominis confirmet.

16. Saturabuntur ligna campi, et cedri Libani, quas plantavit. 17. Illic passeres nidificabunt.

Herodii domus dux est eorum: 18. montes excelsi cervis: petra refugium herinaciis.

19. Fecit lunam in tempora: sol cognovit occasum suum.

20. Posuisti tenebras, et

[14] *Producens fœnum jumentis:* ultro, nec laborantibus: at *herbam servituti hominum:* labori quo terræ excolendæ servili ritu addicuntur. Alii simpliciter: ad usum hominum.

[15] *Vinum lætificet:* en vinum quod lætificet, panem qui confirmet, oleum quod nitescere faciat.

[16] *Ligna campi:* ligna Domini: Hier. Vetustæ silvæ non ab hominibus consitæ, sed jam inde ab orbis initio ipsâ Dei manu.

[17] *Herodii domus*..... milvo abies domus ejus: Hier. Alii, ciconiæ.

[18] *Herinaciis:* alii, cuniculis.

est nox : in ipsâ movebuntur omnes bestiæ silvæ :

facta est nox : in ipsâ pertransibunt omnes bestiæ silvæ :

Leones rugientes ad prædam, et quærentes à Deo escam sibi.

21. Catuli leonum rugientes, ut rapiant, et quærant à Deo escam sibi.

Oriente sole recedent, et in speluncis suis cubabunt.

22. Ortus est sol, et congregati sunt, et in cubilibus suis collocabuntur.

Egredietur homo ad opus suum, ut ad servitutem suam usque ad vesperum.

23. Exibit homo ad opus suum, et ad operationem suam usque ad vesperum.

Quàm multa sunt opera tua, Domine! omnia in sapientiâ fecisti : impleta est terra possessione tuâ.

24. Quàm magnificata sunt opera tua, Domine! omnia in sapientiâ fecisti: impleta est terra possessione tuâ.

Hoc mare magnum et latum manibus, ibi reptilia innumerabilia : animalia parva cum grandibus.

25. Hoc mare magnum, et spatiosum manibus : illic reptilia, quorum non est numerus,

Ibi naves pertranseunt : Leviathan istum plasmasti, ut illuderet ei.

Animalia pusilla cum magnis : 26. illic naves pertransibunt.

Draco iste, quem formasti ad illudendum ei :

Omnia in te sperant, ut des cibum eis in tempore suo.

27. Omnia à te expectant, ut des illis escam in tempore.

Dante te i.lis colligent :

28. Dante te illis colli-

[24] *Possessione tuâ :* bonis tuis.

[25] *Spatiosum manibus :* Similis locutio Gen. XXXIV. 21. in Heb. ubi 70. vertunt simpliciter latum, spatiosum, ut hîc, quod et Vulgata habebat : teste Hier. suppletumque *manibus* ex Theodotione et Aquilâ : quod idem Hier. docet secundùm hebraicam proprietatem dici metaphoricè : quasi mare expansas manus habeat et in se cuncta suscipiat.

[26] *Draco iste :* Leviathan, etc. Hier. quo ceti designantur. *Ad illudendum ei :* mari. Cetum formasti, ut in mari luderet.

aperiente te manum tuam, replebuntur bonó.

Abscondes vultum tuum, et turbabuntur : auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur.

Emittes spiritum tuum, et creabuntur, et instaurabis faciem terræ.

Sit gloria Domini in sempiternum : lætabitur Dominus in operibus suis.

Qui rescipit terram, et tremet : tangit montes et fumabunt.

Cantabo Domino in vitâ meâ : psallam Deo meo quamdiu sum.

Placeat ei eloquium meum: ego autem lætabor in Domino.

Deficiant peccatores de terrâ, et impii ultrà non sint. Benedic, anima mea, Domino, halleluia.

gent : aperiente te manum tuam, omnia implebuntur bonitate.

29. Avertente autem te faciem turbabuntur : auferes spiritum eorum, et deficient, et in pulverem suum revertentur.

30. Emittes spiritum tuum, et creabuntur, et renovabis faciem terræ.

31. Sit gloria Domini in sæculum : lætabitur Dominus in operibus suis.

32. Qui respicit terram, et facit eam tremere : qui tangit montes, et fumigant.

33. Cantabo Domino in vitâ meâ; psallam Deo meo quamdiu sum.

34. Jucundum sit ei eloquium meum ; ego verò delectabor in Domino.

35. Deficiant peccatores à terrâ, et iniqui ita ut non sint. Benedic, anima mea, Domino.

30 *Emittes spiritum tuum*..... Mittis vim tuam quâ omnia sustentantur. Vel : etiam destructa flatu instauras.

Alleluia, hic additur Heb. quod Vulg. in sequentem transtulit. Est autem *hallelu-iah*, laudate Dominum: vox ad cantantes in summâ lætitiâ suscitandos.

PSALMUS CIV.

EUCHARISTICUS.

Gratiarum actio pro beneficiis à Deo in populum Israel collatis, ab Abraham usque ad Mosen et introductionem in terram sanctam. Refertur iste Psalmus ad Davidis tempora, I. Par. XVI. 8. *non tamen integer, sed usque ad* ỷ. 23.

VERSIO S. HIERONYMI.

CONFITEMINI Domino, invocate nomen ejus: notas facite populis cogitationes ejus.

Cantate ei, et psallite ei: loquimini inuniversis mirabilibus ejus.

Exultate in nomine sancto ejus: lætetur cor quærentium Dominum.

Quærite Dominum, et virtutem ejus: quærite faciem ejus jugiter.

Recordamini mirabilium ejus, quæ fecit, signorum et judiciorum oris ejus.

Semen Abraham servi ejus: filii Jacob electi ejus.

Ipse Dominus Deus nos-

VERSIO VULGATA.

Alleluia. (*I. Par.* XVI. 8.)

1. CONFITEMINI Domino, et invocate nomen ejus; annuntiate inter gentes opera ejus.

2. Cantate ei, et psallite ei; narrate omnia mirabilia ejus.

3. Laudamini in nomine sancto ejus; lætetur cor quærentium Dominum.

4. Quærite Dominum, et confirmamini; quærite faciem ejus semper.

5. Mementote mirabilium ejus, quæ fecit; prodigia ejus, et judicia oris ejus.

6. Semen Abraham servi ejus; filii Jacob electi ejus.

7. Ipse Dominus Deus

[1] *Gentes :* populis; Hier. *Opera :* cogitationes : idem.

[3] *Laudamini :* Exultate : Idem.

[6] *Servi :* genitivo casu. *Electi* (nominativo plurali) vos Deum laudate.

ter : in universâ terrâ judicia ejus.	noster ; in universâ terrâ judicia ejus.
Recordatus est in æternum pacti sui : verbi quod præcepit in mille generationes :	8. Memor fuit in sæculum testamenti sui ; verbi quod mandavit in mille generationes :
Quod pepigit cum Abraham, et juramenti sui cum Isaac.	9. Quod disposuit ad Abraham, et juramenti sui ad Isaac :
Et firmavit illud cum Jacob in lege; cum Israel in pactum sempiternum :	10. Et statuit illud Jacob in præceptum, et Israel in testamentum æternum ;
Dicens, Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ.	11. Dicens : Tibi dabo terram Chanaan, funiculum hæreditatis vestræ.
Cùm essent viri pauci, modici et advenæ in eâ.	12. Cùm essent numero brevi, paucissimi et incolæ ejus.
Et transierunt de gente in gentem, et de regno ad populum alterum.	13. Et pertransierunt de gente in gentem, et de regno ad populum alterum.
Non dimisit hominem ut noceret eis, et corripuit pro eis reges.	14. Non reliquit hominem nocere eis, et corripuit pro eis reges.
Nolite tangere christos meos, et prophetas meos nolite affligere.	15. Nolite tangere christos meos, et in prophetis meis nolite malignari.

12 *Incolæ ejus :* advenæ in eâ : Hier. Abraham enim et Isaac et Jacob cum liberis quasi exteri in Chananitide habitabant.

14 *Reges :* Pharaonem et Abimelech. Gen. XII. etc.

15 *Christos :* Patriarchas, non unctione carnali, sed Spiritu sancto unctos : qui locus valet adversùs Judæos qui Jesum negabant Christum, quòd carnali unctione caruisset. Comm. Hier. in hunc ℣. Ideo autem Christi sive uncti dicuntur, quòd essent et sacerdotes et reges : summâ quippe potestate præditi, nullique obnoxii : hinc fœdera æquo jure pacta cum regibus : hinc bella suscepta et quidem nutu suo, auspiciis, ut aiunt, suis. Gen. XIV, XXI. Hinc Hethæi ad Abrahamum : *Audi nos, Domine : princeps Dei es apud nos :* Ibid. XXIII. 6.

Et vocavit famem super terram: omnem virgam panis contrivit.

Misit ante faciem eorum virum: in servum venumdatus est Joseph.

Afflixerunt in compede pedes ejus: in ferrum venit anima ejus;

Usque ad tempus donec veniret sermo ejus: eloquium Domini probavit eum.

Misit rex, et solvit eum: princeps populorum, et dimisit illum.

Posuit eum dominum domûs suæ, et principem in omni possessione suâ.

Ut erudiret principes ejus secundùm voluntatem suam, et senes ejus sapientiam doceret.

Et ingressus est Israel

16. Et vocavit famem super terram. et omne firmamentum panis contrivit.

17. Misit ante eos virum; in servum venumdatus est Joseph.

18. Humiliaverunt in compedibus pedes ejus; ferrum pertransiit animam ejus,

19. donec veniret verbum ejus.

Eloquium Domini inflammavit eum:

20. Misit rex, et solvit eum; princeps populorum, et dimisit eum.

21. Constituit eum dominum domûs suæ, et principem omnis possessionis suæ.

22. Ut erudiret principes ejus sicut semetipsum, et senes ejus prudentiam doceret.

23. Et intravit Israel in

nemini obnoxius, nisi Deo. Quo jure Isaacus et Jacobus usi sunt. Gen. XXVI. etc. Ad hæc prophetæ erant: ut hîc et Gen. XX. 7. quos omnes titulos unum Christi nomen complectitur. Christi autem dicuntur, in typo Christi ipsius ab eis orituri. Hîc et desinit Ps. in Par.

16 *Firmamentum panis:* baculum: sustentaculum: panem quo sustentamur.

18 *Animam ejus:* pro personâ ejus anima: 70. In infernum venit anima ejus: Hier. ipse in vincula missus est.

19 *Donec veniret verbum ejus:* donec implerentur Josephi vaticinia de pincernâ et pistore. Gen. XL. *Inflammavit:* probavit: Hier. quasi in igne: tot immissis calamitatibus.

Ægyptum, et Jacob advena fuit in terrâ Cham.

Et crescere fecit populum suum nimis, et roboravit eum super hostes ejus.

Convertit cor eorum ut odio haberent populum ejus, ut dolosè agerent contra servos illius.

Misit Moysen servum suum: Aaron, quem elegit sibi.

Posuit in eis verba signorum suorum, et portentorum in terrâ Cham.

Misit tenebras, et contenebravit: et non fuerunt increduli verbis ejus.

Commutavit aquas eorum in sanguinem, et occidit pisces eorum.

Ebullivit terra eorum ranas, in cubilibus regum eorum.

Dixit, et venit musca omnimoda, ciniphes in universis terminis eorum.

Dedit pluvias eorum grandinem, ignem flammantem in terrâ eorum.

Et percussit vineam eorum, et ficum eorum, et

Ægyptum, et Jacob accola fuit in terrâ Cham.

24. Et auxit populum suum vehementer, et firmavit eum super inimicos ejus.

25. Convertit cor eorum ut odirent populum ejus, et dolum facerent in servos ejus.

26. Misit Moysen servum suum; Aaron, quem elegit ipsum.

27. Posuit in eis verba signorum suorum, et prodigiorum in terrâ Cham.

28. Misit tenebras, et obscuravit; et non exacerbavit sermones suos.

29. Convertit aquas eorum in sanguinem, et occidit pisces eorum.

30. Edidit terra eorum ranas, in penetralibus regum ipsorum.

31. Dixit, et venit cœnomyia, et ciniphes in omnibus finibus eorum.

32. Posuit pluvias eorum grandinem; ignem comburentem in terrâ ipsorum.

33. Et percussit vineas eorum et ficulneas eorum,

23 *In terrâ Cham*: Ægypto : idem infrà 27. Ps. LXXVII. 51.

28 *Et non exacerbavit*: non fuerunt increduli; Hier. Moses et Aaron.

29. 30. *Aquas eorum*: Ægyptiorum.

confregit lignum finium eorum.

Dixit, et venit locusta, et bruchus, cujus non erat numerus.

Et comedit omne fœnum terræ eorum, et devoravit fructum terræ eorum.

Et percussit omne primogenitum in terrâ eorum, primitias universi partûs eorum.

Et eduxit eos cum argento et auro, et non erat in tribubus eorum infirmus.

Lætata est Ægyptus cùm egrederentur; quoniam irruerat terror eorum super eos.

Expandit nubem in tentorium, et ignem ut luceret nocte.

Petierunt, et adduxit ortygometram, et pane cœli saturavit eos.

Aperuit petram, et fluxerunt aquæ, concurrerunt in aridis flumina.

Quia recordatus est verbi sancti sui, cum Abraham servo suo.

et contrivit lignum finium eorum.

34. Dixit, et venit locusta, et bruchus, cujus non erat numerus;

35. Et comedit omne fœnum in terrâ eorum, et comedit omnem fructum terræ eorum.

36. Et percussit omne primogenitum in terrâ eorum; primitias omnis laboris eorum.

37. Et eduxit eos cum argento et auro, et non erat in tribubus eorum infirmus.

38. Lætata est Ægyptus in profectione eorum; quia incubuit timor eorum super eos.

39. Expandit nubem in protectionem eorum, et ignem, ut luceret eis per noctem.

40. Petierunt, et venit coturnix, et pane cœli saturavit eos.

41. Dirupit petram, et fluxerunt aquæ, abierunt in sicco flumina.

42. Quoniam memor fuit verbi sancti sui, quod habuit ad Abraham puerum suum.

37 *Eduxit eos :* Israelitas.

38 *Timor eorum:* Israelitarum. *Super eos :* Ægyptios.

39 *In protectionem eorum :* ut tegeret eos.

41 *Abierunt in sicco.....* flumen in deserto decurrit.

Et eduxit populum suum in lætitiâ, laudantes electos suos.

Et dedit eis terras gentium, et laborem tribuum possederunt.

Ut custodirent cæremonias ejus, et leges ejus servarent, halleluia.

43. Et eduxit populum suum in exultatione, et electos suos in lætitiâ.

44. Et dedit illis regiones gentium, et labores populorum possederunt.

45. Ut custodiant justificationes ejus, et legem ejus requirant.

45 *Ut custodiant*..... Eò enim tot beneficia pertinebant.

PSALMUS CV.

EUCHARISTICUS ET INCREPATORIUS.

Commemoratio beneficiorum Dei ab Exodo ad Judices : ut populum peccantem et castigatum, mox veniam deprecantem, à miseriis eruerit. Est autem Davidis hic Psalmus, ut patet, I. Par. XVI. 34, etc. *ubi initium ejus et finis referuntur.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Halleluia.

Confitemini Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus.

Quis loquetur fortitudines Domini, auditas faciet omnes laudes ejus?

Beati qui custodiunt judicium, et faciunt justitiam in omni tempore.

Recordare meî, Domine, in repropitiatione populi tui: visita me in salutari tuo.

VERSIO VULGATA.

Alleluia. (*Judith*, XIII. 21.)

1. Confitemini Domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

2. Quis loquetur potentias Domini, auditas faciet omnes laudes ejus?

3. Beati qui custodiunt judicium, et faciunt justitiam in omni tempore.

4. Memento nostrî, Domine, in beneplacito populi tui : visita nos in salutari tuo:

4 *Memento nostrî..... visita nos :* meî..... me. Hier. *In beneplacito :* cùm propitius eris populo tuo.

Ut videam bona electorum tuorum, in lætitiâ gentis meæ, et exultem cum hæreditate tuâ.

Peccavimus cum patribus nostris; iniquè fecimus, impiè egimus.

Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua.

Non sunt recordati multitudinis misericordiæ tuæ; et ad iracundiam provocaverunt super mare in mari Rubro.

Salvavit autem eos propter nomen suum, ut ostenderet fortitudinem suam.

Et comminatus est mari Rubro, et aruit; et transduxit eos per abyssos quasi in deserto.

Et salvavit eos de manu odientis, et redemit eos de manu inimici.

Et operuit aqua hostes eorum; unus de ipsis non superfuit.

Et crediderunt verbis ejus, cecineruntque laudem ejus.

5. Ad videndum in bonitate electorum tuorum, ad lætandum in lætitiâ gentis tuæ; ut lauderis cum hæreditate tuâ.

6. Peccavimus cum patribus nostris; injustè egimus, iniquitatem fecimus.

7. Patres nostri in Ægypto non intellexerunt mirabilia tua; non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ.

Et irritaverunt ascendentes in mare, mare Rubrum.

8. Et salvavit eos propter nomen suum; ut notam faceret potentiam suam.

9. Et increpuit mare Rubrum, et exsiccatum est; et deduxit eos in abyssis sicut in deserto.

10. Et salvavit eos de manu odientium, et redemit eos de manu inimici.

11. Et operuit aqua tribulantes eos; unus ex eis non remansit.

12. Et crediderunt verbis ejus, et laudaverunt laudem ejus.

5 *Ad videndum in bonitate:* ut videam bona: Hier. *Ut lauderis:* ut exultem: Hier.

9 *Increpuit mare Rubrum:* quasi ei succenseret, quòd suis obicem poneret. *In deserto:* loco arido, infrà 14.

12 *Laudaverunt:* cecinerunt: Hier. quod est canticum Mariæ: Exod. xv. 21.

Citò

Citò obliti sunt operum illius; nec expectaverunt voluntatem ejus.

Et desideraverunt desiderium in deserto, et tentaverunt Deum in solitudine.

Et dedit eis petitionem ipsorum, et misit tenuitatem in animam eorum.

Et zelati sunt Moysen in castris, Aaron sanctum Domini.

Aperta est terra, et devoravit Dathan, et operuit synagogam Abiron.

Et succensus est ignis in synagoga eorum; flamma exussit impios.

Fecerunt vitulum in Horeb, et adoraverunt conflatile.

Et mutaverunt gloriam suam, in similitudine bovis comedentis fœnum.

Obliti sunt Dei salvatoris

13. Citò fecerunt, obliti sunt operum ejus, et non sustinuerunt consilium ejus.

14. Et concupierunt concupiscentiam in deserto, et tentaverunt Deum in inaquoso.

15. Et dedit eis petitionem ipsorum, et misit saturitatem in animas eorum.

16. Et irritaverunt Moysen in castris, Aaron sanctum Domini.

17. Aperta est terra, et deglutivit Dathan, et operuit super congregationem Abiron.

18. Et exarsit ignis in synagoga eorum; flamma combussit peccatores.

19. Et fecerunt vitulum in Horeb, et adoraverunt sculptile.

20. Et mutaverunt gloriam suam in similitudinem vituli comedentis fœnum.

21. Obliti sunt Deum,

13 *Citò fecerunt, obliti sunt*..... festinaverunt; obliti sunt: citò obliti sunt: hebraismus; verbum pro adverbio. *Non sustinuerunt*..... nec expectaverunt voluntatem ejus: Hier. Dei scilicet.

14 *Et concupierunt concupiscentiam:* vehementissimè concupiverunt cibos.

15 *Saturitatem:* tenuitatem: Hier. repletionem; genus morbi è quo macies: vide Exod. XVI. 8. Num. XI. 20. Quibus locis cibi ad satietatem et nauseam usque dati narrantur.

16 *Irritaverunt:* zelati sunt: Hier. inviderunt Moysi et Aaron quos Deus evexerat. Dicebant enim: *Cur elevamini super populum Domini?* Num. XVI. 3.

sui, qui fecit magnalia in Ægypto;

Mirabilia in terrâ Cham; terribilia super mare Rubrum.

Dixit ergo ut contereret eos; nisi Moyses electus ejus stetisset medius contra faciem illius, et converteret indignationem ejus, ut non interficeret.

Et despexerunt terram desiderabilem, nec crediderunt sermoni ejus.

Et murmuraverunt in tabernaculis suis; non exaudierunt vocem Domini.

Et elevavit manum suam super eos, ut dejiceret eos in deserto;

Et ut dejiceret semen eorum in gentibus, et dispergeret eos in terris.

Et consecrati sunt Beelphegor, et comederunt victimas mortuorum.

qui salvavit eos, qui fecit magnalia in Ægypto, 22. mirabilia in terrâ Cham, terribilia in mari Rubro.

23. Et dixit ut disperderet eos; si non Moyses electus ejus stetisset in confractione in conspectu ejus;

Ut averteret iram ejus ne disperderet eos. 24. Et pro nihilo habuerunt terram desiderabilem:

Non crediderunt verbo ejus. 25. Et murmuraverunt in tabernaculis suis: non exaudierunt vocem Domini.

26. Et levavit manum suam super eos, ut prosterneret eos in deserto:

27. Et ut dejiceret semen eorum in nationibus, et dispergeret eos in regionibus.

28. Et initiati sunt Beelphegor, et comederunt sacrificia mortuorum.

23 *Si non Moyses..... in confractione:* in rupturâ: Heb. si non stetisset medius...... Hier. ut prohiberet imminentem populo iram Dei, ut est in seqq.

26 *Ut prosterneret eos in deserto*: ubi eorum cadavera jacuerunt, Num. XIV. 11, 12, 28, 29.

27 *In nationibus:* in gentibus deserti incolis.

28 *Beelphegor:* idolum Chananæorum. *Sacrificia mortuorum:* immolata mortuis: diis gentilium, qui mortuos homines consecrabant.

Et concitaverunt eum in studiis suis; et percussit eos plagâ.	29. Et irritaverunt eum in adinventionibus suis; et multiplicata est in eis ruina.
Stetit autem Phinees, et dijudicavit; et est retenta percussio.	30. Et stetit Phinees, et placavit; et cessavit quassatio.
Et reputatum est ei in justitiam, in generatione et generatione usque in æternum.	31. Et reputatum est ei in justitiam, in generationem et generationem usque in sempiternum.
Et provocaverunt eum super aquam contradictionis : et afflictus est Moyses propter eos;	32. Et irritaverunt eum ad aquas contradictionis; et vexatus est Moyses propter eos : 33. quia exacerbaverunt spiritum ejus.
Quia provocaverunt spiritum ejus, et præcepit labiis suis.	Et distinxit in labiis suis.
Non exterminaverunt populos, quos dixit Dominus eis.	34. Non disperdiderunt gentes, quas dixit Dominus illis.
Et commixti sunt gentibus, et didicerunt opera eorum.	35. Et commisti sunt inter gentes, et didicerunt opera eorum : 36. et servierunt sculptilibus eorum : et factum est illis in scandalum.
Et servierunt sculptilibus eorum : et factum est eis in scandalum.	

29 *Adinventionibus :* studiis, cogitationibus.

30 *Placavit :* dijudicavit : Hier. Judicium et ultionem exercuit. *Quassatio :* percussio : Hier. pernicies.

33 *Exacerbaverunt spiritum ejus :* Mosis, cujus dubitatio populo tribuitur, quòd ab iis exacerbatus vix credere potuerit Deum in talem populum toties contumacem, tam benignum futurum. *Et distinxit in labiis suis.* Moyses pronuntiavit, perperàm locutus est, ambiguo sermone usus est : *Num de petrâ hâc vobis aquam poterimus ejicere?* Num. xx. 10. Illud *num* est hæsitantis : *Num verè paritura sum anus?* inquit Sara. Gen. xviii. 13.

34 *Non disperdiderunt.....* Hic aliud narrationis caput de rebus gestis sub Judicibus. Vide autem Jud. i, ii, iii.

Et immolaverunt filios suos, et filias suas dæmonibus.

37. Et immolaverunt filios suos, et filias suas dæmoniis.

Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum, et filiarum suarum quos immolaverunt sculptilibus Chanaan: et polluta est terra sanguinibus.

38. Et effuderunt sanguinem innocentem, sanguinem filiorum suorum et filiarum suarum, quas sacrificaverunt sculptilibus Chanaan:

Et infecta est terra in sanguinibus:

Et coinquinati sunt in operibus suis, et fornicati sunt in studiis suis.

39. Et contaminata est in operibus eorum; et fornicati sunt in adinventionibus suis.

Iratus est itaque furor Domini in populum suum, et abominatus est hæreditatem suam.

40. Et iratus est furore Dominus in populum suum, et abominatus est hæreditatem suam.

Et dedit eos in manu gentium, et dominati sunt eorum qui oderunt eos.

41. Et tradidit eos in manus gentium, et dominati sunt eorum qui oderunt eos.

Et afflixerunt eos inimici sui, et humiliati sunt sub manu eorum.

42. Et tribulaverunt eos inimici eorum, et humiliati sunt sub manibus eorum.

Multis vicibus liberavit eos: ipsi verò provocabant in consiliis suis; et humiliati sunt, propter iniquitates suas.

43. Sæpe liberavit eos.

Ipsi autem exacerbaverunt eum in consilio suo; et humiliati sunt in iniquitatibus suis.

Et vidit tribulationem eorum; cùm audiret eos rogantes.

44. Et vidit cùm tribularentur, et audivit orationem eorum.

Et recordatus est pacti sui cum eis, et pœnituit eum secundùm multitudinem misericordiæ suæ.

45. Et memor fuit testamenti sui, et pœnituit eum secundùm multitudinem misericordiæ suæ.

39 *Contaminata est*: coinquinati sunt, etc. Hier.

Et dedit eos miserabiles, coram omnibus qui ceperant eos.

Salva nos, Domine Deus noster, et congrega nos de gentibus, ut confiteamur nomini sancto tuo, et canamus in laude tuâ.

Benedictus Dominus Deus Israel ab æterno, et usque in æternum; et dicet omnis populus: amen, halleluia.

46. Et dedit eos in misericordias, in conspectu omnium qui ceperant eos.

47. Salvos nos fac, Domine Deus noster, et congrega nos de nationibus:

Ut confiteamur nomini sancto tuo, et gloriemur in laude tuâ.

48. Benedictus Dominus Deus Israel à sæculo, et usque in sæculum, et dicet omnis populus: Fiat, fiat.

46 *Dedit eos in misericordias:* posuit in exemplum celebre benignitatis suæ, videntibus hostibus et contremiscentibus.

47 *Salvos nos fac.* Clariùs in Par. *Salva nos, et congrega nos, et erue de gentibus:* de nationibus, quæ nos tempore Judicum oppresserant.

48 *Fiat, fiat:* amen: halleluiah; Heb.

PSALMORUM

LIBER QUINTUS ET ULTIMUS

SECUNDUM HEBRÆOS.

PSALMUS CVI.

EUCHARISTICUS.

Laudatur Deus, quòd homines ex omnigenis calamitatibus eruat, quarum describuntur quatuor præcipuæ: error in itinere, captivitas, morbus, mare procellosum. Convenit populo è captivitate Babylonicâ, ubi varia incommoda passus erat, per deserta et maria redeunti: ut patet ℣. 2, 3.

VERSIO S. HIERONYMI.

CONFITEMINI Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus.

Dicant qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu hostis.

Et de terris congregavit eos, ab oriente et occidente, ab aquilone et mari.

Erraverunt in solitudine,

VERSIO VULGATA.

Alleluia. (*Judith.* XIII. 21.)

1. CONFITEMINI Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia ejus.

2. Dicant qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici, et de regionibus congregavit eos:

3. A solis ortu et occasu; ab aquilone et mari.

4. Erraverunt in solitu-

3 *Mari*: mari Australi: Ch. mari Rubro. Aliàs, maris nomine designatur occidens.

4 *Erraverunt*: Hinc ad ℣. 9. gratias agit, quòd ab errore viæ fuerint liberati, per desertum iter agentes.

in desertâ viâ; civitatem quæ habitaretur non repererunt.

Esurientes et sitientes: anima eorum in ipsis deficiebat.

Et clamaverunt ad Dominum in tribulatione suâ; de afflictione eorum eripuit eos.

Et duxit illos per viam rectam, ut venirent in civitatem habitabilem.

Confiteantur Domino misericordias ejus, et mirabilia ejus in filios hominum.

Quia saturavit animam vacuam, et animam esurientem implevit bonis.

Habitantes in tenebris et umbrâ mortis, alligatos inopiâ et ferro.

Quia provocaverunt sermones Dei, et consilium Excelsi blasphemaverunt.

Et humiliavit in labore cor eorum: ceciderunt, et non erat qui adjuvaret.

dine, in inaquoso, viam civitatis habitaculi non invenerunt.

5. Esurientes et sitientes, anima eorum in ipsis defecit.

6. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur, et de necessitatibus eorum eripuit eos.

7. Et deduxit eos in viam rectam, ut irent in civitatem habitationis.

8. Confiteantur Domino misericordiæ ejus, et mirabilia ejus filiis hominum.

9. Quia satiavit animam inanem, et animam esurientem satiavit bonis.

10. Sedentes in tenebris, et umbrâ mortis; vinctos in mendicitate et ferro.

11. Quia exacerbaverunt eloquia Dei, et consilium Altissimi irritaverunt.

12. Et humiliatum est in laboribus cor eorum; infirmati sunt, nec fuit qui adjuvaret.

8 *Misericordiæ:* misericordias: Hier.

9 *Satiavit animam inanem*: quòd errantes per deserta, fame laborarent.

10 *Sedentes in tenebris:* ab hoc ℣. 10. ad. 16. vincti, in carceribus et ergastulis constituti, atque ex his liberati memorantur. *Vinctos:* vincti: Heb. non accusandi, sed nominandi casu: neque enim à prioribus regitur, sed alterius rei est initium.

11 *Exacerbaverunt eloquia Dei:* Deum jubentem: quæ causa Judæorum calamitatis fuit.

12 *Infirmati sunt:* ceciderunt: Hier.

Et clamaverunt ad Dominum in tribulatione suâ; et de angustiis eorum salvavit eos.

Et eduxit eos de tenebris et umbrâ mortis, et vincula eorum disrupit.

Confiteantur Domino misericordias ejus, et mirabilia ejus in filios hominum.

Quia contrivit portas æreas, et vectes ferreos confregit.

Stultos propter viam sceleris eorum, et propter iniquitates afflictos.

Omnem cibum abominata est anima eorum, et accesserunt ad portas mortis.

Et clamaverunt ad Dominum in tribulatione suâ; de angustiis eorum salvavit eos.

Misit verbum suum, et

13. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur, et de necessitatibus eorum liberavit eos.

14. Et eduxit eos de tenebris et umbrâ mortis, et vincula eorum disrupit.

15. Confiteantur Domino misericordiæ ejus, et mirabilia ejus filiis hominum.

16. Quia contrivit portas æreas, et vectes ferreos confregit.

17. Suscepit eos de viâ iniquitatis eorum: propter injustitias enim suas humiliati sunt.

18. Omnem escam abominata est anima eorum, et appropinquaverunt usque ad portas mortis.

19. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur; et de necessitatibus eorum liberavit eos.

20. Misit verbum suum,

[17] *Suscepit eos:* stultos, etc. Idem. vel potiùs, stulti et afflicti: ut sensus sit, cùm essent stulti, et propter scelera afflicti, gravibus morbis immissis castigantur. Sequens ergo versus ad ægros pertinet à morte liberatos.

[18] *Omnem escam.....* Quod indicium vel maximum est naturæ deficientis, ac mortis proximæ.

[20] *Misit verbum suum:* misit jussa sua: non enim necesse habet satellites mittere, qui jussa exequantur, cùm ipsa sibi jussa sufficiant. Ps. CXLVII. 15. *Qui emittit eloquium suum terræ, velociter currit sermo ejus:* quibus verbis exprimitur summa jubentis auctoritas

sanavit eos, et salvavit de interitu eorum.

Confiteantur Domino misericordias ejus, et mirabilia ejus in filios hominum.

Et immolent hostias gratiarum, et narrent opera ejus in laude.

Qui descendunt mare in navibus, facientes opus in aquis multis,

Ipsi viderunt opera Domini, et mirabilia ejus in profundo.

Dixit, et surrexit ventus tempestatis, et elevavit gurgites ejus.

Ascendunt in cœlum, et descendunt in abyssos: anima eorum in afflictione consumitur.

Obstupuerunt et intremuerunt quasi ebrius, et universa sapientia eorum absorpta est.

Clamabunt autem ad Dominum in tribulatione suâ; et de angustiâ eorum educet eos.

et sanavit eos; et eripuit eos de interitionibus eorum.

21. Confiteantur Domino misericordiæ ejus, et mirabilia ejus filiis hominum.

22. Et sacrificent sacrificium laudis, et annuntient òpera ejus in exultatione.

23. Qui descendunt mare in navibus, facientes operationem in aquis multis,

24. Ipsi viderunt opera Domini, et mirabilia ejus in profundo.

25. Dixit, et stetit spiritus procellæ, et exaltati sunt fluctus ejus.

26. Ascendunt usque ad cœlos, et descendunt usque ad abyssos; anima eorum in malis tabescebat.

27. Turbati sunt, et moti sunt sicut ebrius, et omnis sapientia eorum devorata est.

28. Et clamaverunt ad Dominum cùm tribularentur; et de necessitatibus eorum eduxit eos.

et efficientia. *De interitionibus*: de mortibus, quæ undique ingruebant.

22 *Sacrificium laudis*: pro salute receptâ σωτήρια, εὐχαριστήρια.

23 *Qui descendunt*..... Hinc ad 32. navigantes, tempestate vexati. *Operationem*: alii, negotiationem; alii, exercentes artem nauticam.

25 *Stetit spiritus*..... surrexit: extitit. At Hier. clariore sensu: levavit gurgites Deus immissis ventis.

27 *Sapientia*: ars gubernatoria.

Statuet turbinem in tranquillitatem, et silebunt fluctus ejus.

Lætabuntur quoniam quieverunt: et deducet eos ad portum quem voluerunt.

Confiteantur Domino misericordias ejus, et mirabilia ejus in filios hominum.

Et exaltent eum in ecclesiâ populi, et in cathedrâ seniorum laudent eum.

Ponet flumina in desertum, et fontes aquarum in sitim;

Terram fructiferam in salsuginem, præ malitiâ habitatorum ejus.

Ponet desertum in paludes aquarum, et terram in-

29. Et statuit procellam ejus in auram, et siluerunt fluctus ejus.

30. Et lætati sunt *quia* siluerunt : et deduxit eos in portum voluntatis eorum.

31. Confiteantur Domino misericordiæ ejus, et mirabilia ejus filiis hominum.

32. Et exaltent eum in ecclesiâ plebis, et in cathedrâ seniorum laudent eum.

33. Posuit flumina in desertum, et exitus aquarum in sitim;

34. Terram fructiferam in salsuginem, à malitiâ inhabitantium in eâ.

35. Posuit desertum *in* stagna aquarum, et terram

29 *Statuit procellam...... in auram;* pro turbine lenem auram dedit. *In auram :* in tranquillitatem : Hier.

30 *Siluerunt :* quieverunt : Idem. *In portum voluntatis eorum....* in portum optatum : notus hebraismus.

32 *In ecclesiâ plebis :* concione : *In cathedrâ seniorum :* consessu; senatu; qui duo præcipui cœtus sunt.

33 *Posuit flumina.* Hinc ad finem Psalmi, prædicat Deum pro suâ potestate ac justitiâ, hominibus ac regionibus dare ubertatem aut sterilitatem, copiam aut inopiam; deturbare principes, et pauperes adjuvare. Quod ad Babylonios et Judæos referri videtur : illos à Deo rejectos : hos bonis cumulatos omnibus, et à fœdâ captivitate liberatos. *Posuit flumina in desertum :* locis irriguis siccitatem immisit : qui versus cum sequente ad sterilitatem pertinet. *Exitus aquarum :* cursus aquarum ubique scaturientium.

34 *Salsuginem :* sterilitatem : tanquam asperso in agros sale.

35 *Posuit desertum in stagna aquarum :* jam hæc ad fertilitatem :

viam in fontes aquarum.

sine aquâ in exitus aquarum.

Et collocavit ibi esurientes, et formabunt urbem ad habitandum.

36. Et collocavit illic esurientes, et constituerunt civitatem habitationis.

Et serent agros, et plantabunt vineas, et facient fruges germina.

37. Et seminaverunt agros, et plantaverunt vineas, et fecerunt fructum nativitatis.

Et benedicet eis, et multiplicabuntur nimis, et pecora eorum non minuet.

38. Et benedixit eis, et multiplicati sunt nimis, et jumenta eorum non minoravit.

Imminuta sunt autem et afflicta, propter angustiam mali et doloris.

39. Et pauci facti sunt, et vexati sunt à tribulatione malorum et dolore.

Et effundent despectionem super principes, et errare eos faciet in solitudine de viâ.

40. Effusa est contemptio super principes, et errare fecit eos in invio, et non in viâ.

qui scilicet ℣. 33. loca irrigua exsiccabat, hic arida et siticulosa perpluit.

36 *Civitatem habitationis:* civitatem habitabilem. Jam transgreditur ad civitates, cœtusque hominum divinâ beneficentiâ congregatos.

37 *Fructum nativitatis:* fecerunt fruges germina: Hier. id est, è germinibus copiosum fructum.

39 *Et pauci facti sunt:* qui modò abundabant, mox, Deo volente, redacti ad solitudinem.

40 *Effusa est contemptio*: ad statum despicabilem deducti sunt etiam principes: quantò magis plebs invalida? Meliùs, causam allaturus cur civitates corruant, caput malorum attingit; cùm nulla sit jam principum ac magistratuum reverentia: *Aufert* enim *Deus spiritum principum:* Ps. LXXV. 13. Hinc consilii inopes, tanquam per devia errant. *Et non in viâ:* in locis inviis. Summa: Deus est qui civitates et florentes facit et evertit ut vult. Sic Job XII. 23. *Qui multiplicat gentes et perdit eas,* etc. *qui immutat cor principum populi terræ, et decipit eos ut frustrà incedant per invium,* etc.

Et sublevabit pauperem de inopiâ : et ponet quasi gregem familias.

41. Et adjuvit pauperem de inopiâ; et posuit sicut oves familias.

Videbunt recti, et lætabuntur : et omnis iniquitas contrahet os suum.

42. Videbunt recti, et lætabuntur : et omnis iniquitas oppilabit os suum.

Quis sapiens, et custodiet hæc; et intelliget misericordias Domini?

43. Quis sapiens et custodiet hæc; et intelliget misericordias Domini?

41 *Posuit sicut oves* : multiplicabit ut greges.

PSALMUS CVII.

EUCHARISTICUS.

Conferendus hic Psalmus cum LVI. *à* ỷ. 8. *ad finem*, *et cum* LIX. *à* ỷ. 6. *ad finem. Si enim partes illas utriusque Psalmi conjunxeris, existet integer hic Psalmus* CVII. *Sunt omnes Davidis.* LIX. *et* CVII. *ad Syriacam victoriam pertinent : fortè alter petit, alter gratias agit; nec mirum poetam à se ipso mutuari. Permultæ sunt in Vulgatâ verborum varietates in tribus his Psalmis; in Hebræo etiam pauculæ; sed quæ nihil ad sensum pertineant, doceantque tantùm alterum ex altero non descriptos.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum, Psalmus David.

PARATUM cor meum, Deus : cantabo et psallam, sed et gloria mea.

Consurge, psalterium et cithara, consurgam manè.

Confitebor tibi in populis, Domine, et cantabo te in nationibus.

VERSIO VULGATA.

1. Canticum Psalmi ipsi David. (*Sup.* LVI. 8.)

2. PARATUM cor meum, Deus, paratum cor meum: cantabo, et psallam in gloriâ meâ.

3. Exurge, gloria mea, exurge, psalterium et cithara : exurgam diluculo.

4. Confitebor tibi in populis, Domine, et psallam tibi in nationibus.

Quoniam magna super cœlos misericordia tua, et usque ad æthera veritas tua.

Exaltare super cœlos, Deus, et super omnem terram gloria tua.

Ut liberentur dilecti tui, salva dexterâ tuâ, et exaudi me.

Deus locutus est in sanctuario suo : gaudebo, dividam Sichem, et vallem Soccoth dimetiar.

Meus est Galaad, et meus est Manasse, et Ephraim hæreditas capitis mei; Juda dux meus.

Moab lebes pelvis meæ : super Idumæam projiciam calceamentum meum : cum Philistiim fœderabor.

Quis deducet me in civitatem munitam? quis deducet me usque in Idumæam?

Nonne tu, Deus, qui projeceras nos, et non exieras Deus in exercitibus nostris?

Da nobis auxilium in tribulatione; vana est enim salus ab homine.

In Deo erimus fortes, et ipse conculcabit hostes nostros.

5. Quia magna est super cœlos misericordia tua, et usque ad nubes veritas tua.

6. Exaltare super cœlos, Deus, et super omnem terram gloria tua : 7. ut liberentur dilecti tui.

Salvum fac dexterâ tuâ, et exaudi me.

8. Deus locutus est in sancto suo :

Exultabo, et dividam Sichimam, et convallem tabernaculorum dimetiar.

9. Meus est Galaad, et meus est Manasse, et Ephraim susceptio capitis mei.

Juda rex meus : 10. Moab lebes spei meæ.

In Idumæam extendam calceamentum meum; mihi alienigenæ amici facti sunt.

11. Quis deducet me in civitatem munitam? quis deducet me usque in Idumeam?

12. Nonne tu, Deus, qui repulisti nos, et non exibis, Deus, in virtutibus nostris?

13. Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis.

14. In Deo faciemus virtutem : et ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

6 *Super omnem terram gloria tua :* hùc usque è Ps. LVI.

7 *Ut liberentur dilecti tui :* cætera repetita ex Ps. LIX. 6.

PSALMUS CVIII.

INCREPATORIUS ET PROPHETICUS.

In Achitophel; typicè in Judam pari cum Achitophel suspendio infamem, II. Reg. XVII. 23. *cui etiam multi versus propriè conveniunt: præter octavum à Petro de ipso expositum,* Act. I. 20. *atque etiam in Judæos Judæ proditoris asseclas et incentores. Theodor.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori, David Psalmus.

Deus, laudabilis mihi, ne taceas.

Quia os impii et dolosi contra me apertum est: locuti sunt de me linguâ mendacii.

Verbis odii circumdederunt me, et expugnaverunt me frustra.

Pro eo quòd eos dilige-

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

2. Deus, laudem meam ne tacueris: quia os peccatoris et os dolosi super me apertum est.

3. Locuti sunt adversùm me linguâ dolosâ, et sermonibus odii circumdederunt me, et expugnaverunt me gratis.

4. Pro eo ut me dilige-

2 *Laudem meam:* laudis meæ: Heb. Deus, qui es laus mea: vel Deus, laudum mearum argumentum: unde Hier. Deus, laudabilis mihi. *Os peccatoris:* impii: Heb. *et dolosi:* duo designantur, fortè Absalom impius, et Achitophel dolosus. *Super me apertum est.* Jactabant enim in vulgus à Davide nullam æqui bonique haberi rationem: quippe dicente Absalomo: *Non est qui te audiat constitutus à Rege.* II. Reg. XV. 3. Sic *sollicitabat corda virorum Israel.* Ibid. 6. 12. Semei quoque cædem Saülis Davidi imputabat. Ibid. XVI. 7, 8. His odia incendebant. Hæc autem cecinit David spirituali sensu in personâ Christi à Judæis impetiti omnimodis blasphemiis.

4 *Pro eo ut me.....* pro eo quòd eos diligebam: Hier. Heb. 70. Nota preces pro inimicis: quâ de re vide Præf. n. 13, 14.

bam, adversabantur mihi; ego autem orabam.

rent, detrahebant mihi: ego autem orabam.

Et posuerunt contra me malum pro bono, et odium pro dilectione meâ.

5. Et posuerunt adversùm me mala pro bonis, et odium pro dilectione meâ.

Constitue super eum impium, et Satan stet à dextris ejus.

6. Constitue super eum peccatorem, et diabolus stet à dextris ejus.

Cùm fuerit judicatus, exeat condemnatus; et oratio ejus sit in peccatum.

7. Cùm judicatur, exeat condemnatus; et oratio ejus fiat in peccatum.

Fiant dies ejus parvi: episcopatum ejus accipiat alter.

8. Fiant dies ejus pauci, et episcopatum ejus accipiat alter.

Sint filii ejus pupilli, et uxor ejus vidua.

9. Fiant filii ejus orphani, et uxor ejus vidua.

Instabiles vagentur filii ejus, et mendicent, et quærantur in parietinis suis.

10. Nutantes transferantur filii ejus, et mendicent, et ejiciantur de habitationibus suis.

Scrutetur exactor universa quæ habet; et diripiant alieni labores ejus.

11. Scrutetur fœnerator omnem substantiam ejus; et diripiant alieni labores ejus.

Non sit qui ejus miserea-

12. Non sit illi adjutor;

5 *Pro dilectione meâ:* quâ eos diligebam.

6 *Constitue super eum peccatorem:* Satanam ipsum de quo subdit: *diabolus:* Heb. Satan, tentator, à quo primùm in scelus, deinde et in laqueum adigatur: rectè: nam, ut ait Joannes, XIII. 27. *Post buccellam introivit in eum Satanas.* Theodor. *Super eum.* Jam in scelerum incentorem sermo convertitur, ac sub imprecationis maledictique specie, prophetia componitur. Chrys. in hunc Psal. n. 2.

8 *Episcopatum:* curam, officium: Judæ apostolatum, Petro interprete.

10 *Nutantes transferantur.....* instabiles vagentur. *Ejiciantur de habitationibus suis:* Quærant (victum) in ruinis suis: Heb. Quæ Judæis mirum in modum congruunt.

11 *Scrutetur.....* illaqueet: Heb. pignori capiat.

tur; nec qui clemens sit in pupillos ejus.

Fiat novissimum ejus interitus; in generatione alterâ deleatur nomen ejus.

Redeat in memoriam iniquitas patrum ejus apud Deum, et iniquitas matris ejus non deleatur.

Sint contra Dominum semper, et intereat de terrâ memoria eorum.

Eò quòd non est recordatus facere misericordiam: et persecutus est virum inopem, et pauperem, et compunctum corde ut interficeret.

Et dilexit maledictionem, quæ veniet ei; et noluit benedictionem, quæ elongabitur ab eo.

Et indutus est maledictione quasi vestimento suo, et ingreditur quasi aqua in viscera ejus, et quasi oleum in ossa ejus.

Sit ei quasi pallium quo circumdatur, et quasi cin-

nec sit qui misereatur pupillis ejus.

13. Fiant nati ejus in interitum: in generatione unâ deleatur nomen ejus.

14. In memoriam redeat iniquitas patrum ejus in conspectu Domini, et peccatum matris ejus non deleatur.

15. Fiant contra Dominum semper, et dispereat de terrâ memoria eorum. 16. Pro eo quòd non est recordatus facere misericordiam:

17. Et persecutus est hominem inopem, et mendicum, et compunctum corde mortificare.

18. Et dilexit maledictionem, et veniet ei; et noluit benedictionem, et elongabitur ab eo.

Et induit maledictionem sicut vestimentum, et intravit sicut aqua in interiora ejus, et sicut oleum in ossibus ejus.

19. Fiat ei sicut vestimentum quo operitur, et sicut

[13] *Nati ejus:* posteritas ejus: Heb. *Generatione unâ:* alterâ: Heb.

[14] *In memoriam redeat iniquitas patrum,* qui clamaverunt: *Sanguis ejus super nos, et super filios nostros.* Matth. XXVII. 25.

[15] *Contra Dominum.....* De peccatis loquitur, de quibus versu præcedenti: cæterùm peccata remissa, non jam contra Dominum sive coram Domino, velut adversâ facie, sed post tergum ejus; ut est in cantico Ezechiæ: Is. XXXVIII. 17.

[17] *Hominem inopem:* Davidem ejectum. *Compunctum:* attritum, afflictum.

gulum

gulum, quo semper accingitur.

zonæ, quâ semper præcingitur.

Hæc est retributio his qui adversantur mihi à Domino, et qui loquuntur malum contra animam meam.

20. Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud Dominum, et qui loquuntur mala adversùs animam meam.

Tu autem, Domine Deus, fac mecum propter nomen tuum; quoniam bona est misericordia tua, libera me.

21. Et tu, Domine, Domine, fac mecum propter nomen tuum; quia suavis est misericordia tua.

Quoniam egenus et pauper sum, et cor meum vulneratum est intrinsecus.

Libera me, 22. quia egenus et pauper ego sum, et cor meum conturbatum est intra me.

Quasi umbra cùm inclinatur, abductus sum, et excussus quasi locusta.

23. Sicut umbra cùm declinat, ablatus sum, et excussus sum sicut locustæ.

Genua mea vacillaverunt à jejunio, et caro mea immutata est absque oleo.

24. Genua mea infirmata sunt à jejunio, et caro mea immutata est propter oleum.

Et ego factus sum opprobrium eis, videntes me moverunt caput suum.

25. Et ego factus sum opprobrium illis: viderunt me, et moverunt capita sua.

Adjuva me, Domine Deus meus: salva me secundùm misericordiam tuam.

26. Adjuva me, Domine Deus meus: salvum me fac secundùm misericordiam tuam.

20 *Hoc opus eorum:* hæc est retributio, etc. Hier. *Apud Dominum:* à Domino: Idem.

22 *Conturbatum:* vulneratum: Idem.

23 *Sicut locustæ:* timida et vaga animalia.

24 *Immutata est propter oleum:* emaciata est à pinguedine: Heb. macilenta facta est.

Et sciant quoniam manus tuæ hæc: tu, Domine, fecisti eam.

Maledicent illi, et tu benedices: restiterunt, et confundentur; servus autem tuus lætabitur.

Induantur adversarii mei confusione, et operiantur quasi vestimento, confusione suâ.

Confitebor Domino vehementer in ore meo, et in medio populorum laudabo eum.

Quoniam stabit à dextris pauperis ut salvet à judicibus animam ejus.

27. Et sciant quia manus tua hæc, et tu, Domine, fecisti eam.

28. Maledicent illi, et tu benedices: qui insurgunt in me, confundantur; servus autem tuus lætabitur.

29. Induantur qui detrahunt mihi, pudore; et operiantur sicut diploide, confusione suâ.

30. Confitebor Domino nimis in ore meo, et in medio multorum laudabo eum.

31. Quia astitit à dextris pauperis, ut salvam faceret à persequentibus animam meam.

27 *Manus hæc tua*: hoc: hebraismus: hæc res à manu tuâ, à potentiâ tuâ est. *Eam*: illud.

28 *Maledicent*: hi quidem maledicent, at tu benedices.

29 *Diploide*; vestimento: Hier. Diplois autem pallium duplicatum: quâ similitudine confusionem hostium exaggerari, ac veluti duplicari petit. Comm. Hier.

30 *Nimis*: vehementer: Idem.

31 *A persequentibus*: Hier. à judicibus animam ejus: pauperis scilicet. A judicibus autem, hoc est, ab optimatibus: sive à potentibus inimicis; qui se ejus judices esse statuebant, de ejus sorte decernebant.

PSALMUS CIX.

PROPHETICUS.

Totus de Christo, ipso docente et consentientibus Judæis. Matt. XXII. 44, etc. *Nec abnuunt antiqui magistri Hebræorum, nec etiam recentiores, quos vide recensitos in Synopsi Criticorum.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Psalmus David.	1. Psalmus David.
DIXIT Dominus Domino meo: Sede à dextris meis: donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum.	DIXIT Dominus Domino meo: Sede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos, scabellum pedum tuorum.
Virgam fortitudinis tuæ emittet Dominus ex Sion:	2. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion:

[1] *Dominus Domino meo..... Jehovah ladoni:* Heb. Quo ex loco ipse Christus sic infert: *Si ergo David vocat eum Dominum, quomodo filius ejus est?* Matt. XXII. 45. Non ergo de Ezechiâ, non de Zorobabele, non de aliis quibusvis intelligendus Psalmus, quos profectò David, tantus rex, eorumque pater, dominos non vocasset: sed de eo dicitur, qui est *Dominus dominantium:* Apoc. XIX. 16. Nec nocet Christi divinitati, quòd hîc dicatur Dominus, non illo arcano, sed inferiore vocabulo *Adonai:* cùm et ipse Deus ita appelletur ỳ. 5. et hîc, de Christo ut homine, sermo habeatur; neque David quemquam vocasset Dominum suum, nisi Deum. *Sede à dextris meis:* licet dignitatis gradus non sit, ubi plenitudo divinitatis est; tamen ideò ad dexteram sedet Filius, non quò præferatur Patri, sed ne inferior esse credatur. Amb. hîc. *Donec ponam.....* An igitur dejectis hostibus, à dexterâ discessurus est? imò Paulo interprete: *In sempiternum sedet in dexterâ Dei: de cætero expectans donec ponantur inimici ejus scabellum pedum ejus:* Heb. X. 12, 13. Vide etiam in hunc locum I. Cor. XV. 25. Heb. I. 13.

[2] *Virgam virtutis:* fortitudinis: Hier. *Ex Sion:* Imperium ac prædicatio Christi à Jerusalem ordietur: *De Sion exibit lex:* Isa. II. 3.

dominare in medio inimicorum tuorum.

Populi tui spontanei erunt in die fortitudinis tuæ, in montibus sanctis, quasi de vulvâ orietur tibi ros adolescentiæ tuæ.

Juravit Dominus, et non pœnitebit eum : Tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech.

dominare in medio inimicorum tuorum.

3. Tecum principium in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum : ex utero ante luciferum genui te.

4. Juravit Dominus, et non pœnitebit eum : Tu es sacerdos in æternum, secundùm ordinem Melchisedech.

incipientibus ab Jerusalem discipulis : Luc. xxiv. 47. atque inde ad orbis extrema profecturis.

3 *Tecum principium :* ἀρχὴ, principatus : quod etiam Suetonius principium dixit : κράτος : Theodor. potestas, auctoritas. Ita etiam Chrys. et Græci : at Hier. Populi tui spontanei, id est, promptissimè obedientes. Varietas Heb. et Vulg. orta ex diversâ lectione. *Imca*, tecum, *Amoa*, populus tuus, iisdem litteris. *In die virtutis :* fortitudinis : Hier. expeditionis, eductionis exercitûs. *In splendoribus :* circumstantibus sanctis, angelis scilicet ; unde Deut. xxxiii. 2. *Cum eo sanctorum millia.* At Hier. in montibus sanctis, in ipsâ paternâ gloriâ. *Ex utero.....* à vulvâ, ab aurorâ tibi ros adolescentiæ tuæ, sive ortûs tui. Heb. id est, ex intimis meis jam à tempore conditæ auroræ dederam semen ex quo es ortus : jam ab aurorâ creatâ, ex me eras genitus. *Ex utero :* de suâ naturâ, de suis visceribus, de suâ substantiâ, de medullis divinitatis suæ. Comm. Hier. Magis ex se videtur emittere, qui ex utero generat. Sic Isa. xlvi. 3. *Qui gestamini à meâ vulvâ.* Deus ergo pater ex utriusque sexûs fœcunditate id ad se potissimum transtulit, quod unum ab uno atque ex uno genitum maximè commendabat. *Ante luciferum :* à parte totum : ergo ante lunam, ante solem, ante omnem creaturam. *Et egressus ejus ab initio, à diebus æternitatis.* Mich. v. 2. *Genui te :* ergo non opus, non factura, sed filius : nec adoptatus, sed verè genitus. De adoptatis enim dicitur : *Dedit eis potestatem filios Dei fieri :* Joan. i. 12. Hic autem ab æterno, naturâ suâ, propriè atque ex utero genitus, ex paterno semine, non decisâ substantiâ, sed totâ, cùm sit Deus impartibilis atque individuus. Ex Comm. Hier. quem vide.

4 *Sacerdos..... secundùm ordinem Melchisedech.* Propriè dictus sacerdos, quippe secundùm ordinem Melchisedech veri ac propriè

Dominus à dexterâ tuâ: percussit in die furoris sui reges.	5. Dominus à dextris tuis: confregit in die iræ suæ reges.
Judicabit in gentibus, implevit valles: percussit caput in terrâ multâ.	6. Judicabit in nationibus implebit ruinas: conquassabit capita in terrâ multorum.
De torrente in viâ bibet; propterea exaltabit caput.	7. De torrente in viâ bibet: propterea exaltabit caput.

dicti sacerdotis. Gen. XIV. 18. Vide Heb. V. 6. VII. 1, etc. Hinc enim ostendit Paulus sacerdotium leviticum, in melius sacerdotium translatum. *Secundum ordinem Melchisedech.* Cujus ordinis causas exponit apostolus locis citatis: non tamen omnes, cùm ipse profiteatur à se præteriri multa, quæ imbecilles ferre non possent: Heb. V. 11. Addunt ergo Patres uno consensu omnes, et hic Chrysostomus, panem et vinum quæ Melchisedech protulit, eucharistici sacrificii typum, quod erat christianis arcanum arcanorum.

5 *Dominus: Adonai:* non *Jehovah:* Deus tamen hic intelligendus. *A dextris tuis;* ô Christe. Sic autem Ps. XV. 8. *Providebam Dominum in conspectu meo semper, quoniam à dextris est mihi, ne commovear. Confregit:* percussit: Hier. Sic Ps. XLIV. 6. *Sagittæ tuæ acutæ, populi sub te cadent.* Sic Apoc. XIX. 15. *De ore* Christi *gladius..... ut in ipso percutiat gentes.*

6 *Judicabit;* Christus judicium exercebit: seu potiùs Dominus qui dixit Domino: *Sede*, etc. *Implebit ruinas:* cadavera multiplicabit: strages. *In terrâ multorum:* multâ. Hier. Variis in regionibus impios et christiani nominis persecutores ulciscetur.

7 *De torrente.....* multa patietur. Consuetâ phrasi, per aquas inundantes et torrentes, dolores et incommoda designantur. *Propterea exaltabit caput.* Sic Phil. II. 8. *Humiliavit semetipsum:.... propter quod et Deus exaltavit illum, et donavit illi nomen, quod est super omne nomen.* Et Heb. II. 9. *Propter passionem mortis, gloriâ et honore coronatum.*

PSALMUS CX.

LAUDIS ET EXULTATIONIS.

Mirabilia Dei, in liberando populo, et tradendâ lege, celebrat; unde ejus promissis credendum.

VERSIO S. HIERONYMI.

Halleluia.

Confitebor Domino in toto corde meo; in concilio justorum, et congregatione.

Magna opera Domini: exquirenda in cunctis voluntatibus suis.

Gloria et decor opus ejus, et justitia ejus perseverans semper.

Memoriam fecit mirabilium suorum: clemens et misericors Dominus.

Escam dedit timentibus se: memor erit in sempi-

VERSIO VULGATA.

Alleluia.

1. Confitebor tibi, Domine, in toto corde meo, in consilio justorum, et congregatione.

2. Magna opera Domini: exquisita in omnes voluntates ejus.

3. Confessio et magnificentia opus ejus, et justitia ejus manet in sæculum sæculi.

4. Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors et miserator Dominus: 5. escam dedit timentibus se. Memor erit in sæculum

[1] *In consilio:* secreto: Heb. Non ea dicam coram profanis, sed in cœtu populi Dei.

[2] *Exquisita:* seu exquirenda, penetrando in omnes voluntates et consilia ejus. Explorata omnibus diligentibus ea: Heb. Qui enim diligit, intelligit, teste Christo: *Qui autem diligit me, diligetur à Patre meo, et ego diligam eum, et manifestabo ei meipsum.* Joan. xiv. 21. Vide autem Ps. cxviii. 26, etc.

[5] *Escam dedit:* manna: quæ cætera Dei mirabilia in memoriam revocabat: unde in arcâ servari jussa. Exod. xvi. 32. Erat autem Eucharistiæ figura, quæ verè divini amoris monumentum æternum.

ternum pacti sui.

Fortitudinem operum suorum annuntiabit populo suo, ut det eis hæreditatem gentium.

Opus manuum ejus, veritas et judicium: fidelia omnia præcepta ejus,

Firmata in sempiternum jugiter, facta in veritate et æquitate.

Redemptionem misit populo suo: mandavit in æternum pactum suum: sanctum et terribile nomen ejus.

Principium sapientiæ timor Domini: doctrina bona cunctis qui faciunt eam: laus ejus perseverat jugiter.

testamenti sui: 6. virtutem operum suorum annuntiabit populo suo:

7. Ut det illis hæreditatem gentium. Opera manuum ejus, veritas et judicium.

8. Fidelia omnia mandata ejus, confirmata in sæculum sæculi, facta in veritate et æquitate.

9. Redemptionem misit populo suo: mandavit in æternum testamentum suum.

Sanctum et terribile nomen ejus. 10. Initium sapientiæ timor Domini.

Intellectus bonus omnibus facientibus eum: laudatio ejus manet in sæculum sæculi.

6 *Annuntiabit:* annuntiavit: Heb.

7 *Hæreditatem gentium:* Chananæorum; quæ Abrahæ promissa: quem in finem tot à Deo edita miracula referuntur.

9 *Redemptionem misit.....* per Mosen, deinde per Christum.

10 *Initium sapientiæ timor Domini:* seu reverentia divinæ majestatis. Aug. passim: Initium, cùm timetur; perfectio, cùm amatur. *Facientibus eum:* Hier. *eam:* Heb. ea. Sic Vulgata ad timorem refert: Hier. ad sapientiam: Heb. ad mandata Dei, de quibus ℣. 8.

PSALMUS CXI. MORALIS.

Vir bonus, idem beatus, atque imperterritus; frendentibus impiis. Vide *Psalmum* 1.

VERSIO S. HIERONYMI.

Halleluia.

BEATUS vir, qui timet Dominum: in mandatis ejus volet nimis.

Potens in terrâ erit semen ejus: generatio justorum benedicetur.

Substantia et divitiæ in domo ejus; et justitia ejus perseverans semper.

Ortum est in tenebris lumen justis: clemens, et miserator, et justus.

Bonus vir clemens et fœnerans: dispensabit verba sua in judicio:

Quia in æternum non

VERSIO VULGATA.

Alleluia, reversionis Aggæi et Zachariæ.

1. BEATUS vir, qui timet Dominum: in mandatis ejus volet nimis.

2. Potens in terrâ erit semen ejus: generatio rectorum benedicetur.

3. Gloria, et divitiæ in domo ejus, et justitia ejus manet in sæculum sæculi.

4. Exortum est in tenebris lumen rectis: misericors, et miserator, et justus.

5. Jucundus homo qui miseretur et commodat, disponet sermones suos in judicio: 6. quia in æternum

Reversionis Aggæi et Zachariæ; deest Heb. Nec tamen absurdum hæc ab iis vel decantata, vel repetita fuisse.

[1] *In mandatis*; id est, qui mandata ejus impensè diligit. *Volet*: non faciet quæstu metuque adactus, sed pronâ ac promptâ voluntate.

[3] *Gloria*: substantia: Hier. rerum sufficientia et copia. *Manet in sæculum sæculi*: famâ et exemplo, ut infrà 9.

[4] *Exortum est*..... exemplo aliis prælucet.

[5] *Jucundus*: bonus: Hier.: χρηστὸς, 70. *Disponet sermones suos in judicio*: nihil irâ, nihil temerè, consideratè omnia.

VERSIO S. HIERONYMI	VERSIO VULGATA
commovebitur. In memoriâ sempiternâ erit justus.	non commovebitur.
Ab auditu malo non timebit : paratum cor ejus confidens in Domino.	7. In memoriâ æternâ erit justus : ab auditione malâ non timebit.
Firmum cor ejus non timebit; donec aspiciat in hostibus suis.	Paratum cor ejus sperare in Domino, 8. confirmatum est cor ejus : non commovebitur, donec despiciat inimicos suos.
Dispersit, dedit pauperibus : justitia ejus permanet in æternum : cor ejus exaltabitur in gloriâ.	9. Dispersit, dedit pauperibus : justitia ejus manet in sæculum sæculi, cornu ejus exaltabitur in gloriâ.
Impius videbit, et irascetur; dentibus suis frendet et tabescet : desiderium impiorum peribit.	10. Peccator videbit, et irascetur; dentibus suis fremet et tabescet : desiderium peccatorum peribit.

7 *Ab auditione malâ* : à famâ malâ.

8 *Confirmatum est cor ejus : non commovebitur* : firmum cor ejus non timebit; Hier.

PSALMUS CXII.

LAUDIS ET CONSOLATIONIS.

Laus Dei, humiles bonosque ex alto spectantis ac tuentis. Vide *Canticum Annæ*, I. Reg. II. *et beatæ Mariæ*, Luc. I. 46, etc.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Halleluia.	Alleluia.
LAUDATE, servi, Dominum : laudate nomen Domini.	1. LAUDATE, pueri, Dominum : laudate nomen Domini.

1 *Pueri, Dominum* : servi Domini : Heb.

Sit nomen Domini benedictum, amodo et usque in æternum.

2. Sit nomen Domini benedictum, ex hoc nunc et usque in sæculum.

Ab ortu solis usque ad occasum ejus, laudabile nomen Domini.

3. A solis ortu usque ad occasum, laudabile nomen Domini.

Excelsus super omnes gentes Dominus : supra cœlum gloria ejus.

4. Excelsus super omnes gentes Dominus, et super cœlos gloria ejus.

Quis ut Dominus Deus noster, qui in excelsis habitans, humilia respicit in cœlo et in terrâ.

5. Quis sicut Dominus Deus noster, qui in altis habitat, 6. et humilia respicit in cœlo et in terrâ ?

Suscitans de terrâ inopem, et de stercore elevat pauperem,

7. Suscitans à terrâ inopem, et de stercore erigens pauperem;

Ut eum sedere faciat cum principibus, cum principibus populi sui.

8. Ut collocet eum cum principibus, cum principibus populi sui.

Qui collocat sterilem in domo, matrem filiorum lætantem. Halleluia.

9. Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

[3] *A solis ortu*..... à manè usque ad vesperam.

9 *Qui habitare facit*..... Qui sterilem facit fœcundam, ut Annam, ut Elisabetham.

PSALMUS CXIII.

LAUDIS ET ADMIRATIONIS.

Magnitudo Dei populum liberantis : vanitas idolorum.

VERSIO S. HIERONYMI.

CUM egrederetur Israel de Ægypto, domus Jacob de populo barbaro :

VERSIO VULGATA.

Alleluia.

1. IN exitu Israel de Ægypto, domus Jacob de populo barbaro :

Factus est Judas in sanctificatione ejus, Israel potestas ejus.

Mare vidit, et fugit: Jordanis conversus est retrorsum.

Montes subsilierunt quasi arietes, colles quasi filii gregis.

Quid tibi est, mare, quia fugisti: Jordanis, quia conversus es retrorsum?

Montes, subsultastis quasi arietes, colles, quasi filii gregis?

A facie Domini contremiscit terra, à facie Dei Jacob.

Qui convertit petram in paludes aquarum, silicem in fontes aquarum.

2. Facta est Judæa sanctificatio ejus, Israel potestas ejus.

3. Mare vidit, et fugit: Jordanis conversus est retrorsum:

4. Montes exultaverunt ut arietes, et colles sicut agni ovium.

5. Quid est tibi, mare, quod fugisti, et tu, Jordanis, quia conversus es retrorsum?

6. Montes exultastis sicut arietes, et colles, sicut agni ovium?

7. A facie Domini mota est terra, à facie Dei Jacob;

8. Qui convertit petram in stagna aquarum, et rupem in fontes aquarum.

2 *Judæa*: Judas, Heb. Et nota jam inde ab egressu Ægyptiaco Judæ dignitatem. *Sanctificatio ejus*: populus Domino sanctus: hæreditas ejus.

4 *Montes exultaverunt*..... succussi sunt, id est, populi montium incolæ timuerunt. Sic in Cantico Moysis, Exod. xv, 14, 15. *Ascenderunt populi, et irati sunt*, etc. *Conturbati sunt principes Edom*, etc.

PSALMUS CXV

Secundùm Hebræos.

SPEI ET GRATULATIONIS IN DEUM.

Non nobis, Domine, non

1. NON NOBIS, DOMINE,

1 *Non nobis*..... Hic incipit Ps. cxv. secundùm Hebræos. Hieronymus tamen non dividit, nisi error est in editis. Sic enim Hier. non cl. Psalmos haberet, sed tantùm cxlix. Et cum antecedentibus fa-

nobis; sed nomini tuo da gloriam: propter misericordiam tuam et veritatem tuam.

Ne dicant gentes: Ubi est Deus eorum? Deus autem noster in cœlo: universa quæ voluit, fecit.

Idola gentium argentum et aurum, opus manuum hominum.

Os habent, et non loquentur: oculos habent, et non videbunt.

Aures habent, et non audient: nasum habent, et non odorabunt.

Manus habent, et non palpabunt, pedes habent, et non ambulabunt: nec sonabunt in gutture suo.

Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis.

Israel confidit in Domino: auxiliator et protector eorum est.

Domus Aaron confidit in Domino: auxiliator et protector eorum est.

Timentes Dominum confidunt in Domino: auxiliator et protector eorum est.

NON NOBIS: sed nomini tuo da gloriam,

2. Super misericordiâ tuâ, et veritate tuâ, nequando dicant gentes: Ubi est Deus eorum?

3. Deus autem noster in cœlo: omnia quæcumque voluit, fecit.

4. Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum.

5. Os habent, et non loquentur: oculos habent, et non videbunt.

6. Aures habent, et non audient: nares habent, et non odorabunt.

7. Manus habent, et non palpabunt, pedes habent, et non ambulabunt, non clamabunt in gutture suo.

8. Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis.

9. Domus Israel speravit in Domino: adjutor eorum et protector eorum est.

10. Domus Aaron speravit in Domino: adjutor eorum et protector eorum est.

11. Qui timent Dominum, speraverunt in Domino: adjutor eorum et protector eorum est.

cilè connectitur, ne scilicet populus, tot Dei miraculis clarus, gloriam sibi potiùs, quàm Deo tribuat.

9 *Domus Israel*: Israel simpliciter: Heb.

Dominus recordatus est nostri: benedicet domui Israel, benedicet domui Aaron.

Benedicet timentibus Dominum, parvis et magnis.

Addat Dominus super vos, super vos et super filios vestros.

Benedicti vos à Domino, qui fecit cœlum et terram.

Cœlum cœlorum Domino: terram autem dedit filiis hominum.

Non mortui laudabunt Dominum; nec omnes qui descendunt in silentium.

Sed nos benedicemus Domino, amodo et usque in æternum: halleluia.

12. Dominus memor fuit nostri, et benedixit nobis.

Benedixit domui Israel, benedixit domui Aaron.

13. Benedixit omnibus qui timent Dominum, pusillis cum majoribus.

14. Adjiciat Dominus super vos, super vos, et super filios vestros.

15. Benedicti vos à Domino, qui fecit cœlum et terram.

16. Cœlum cœli Domino: terram autem dedit filiis hominum.

17. Non mortui laudabunt te, Domine; neque omnes qui descendunt in infernum.

18. Sed nos qui vivimus benedicimus Domino, ex hoc nunc et usque in sæculum.

[12] *Et benedixit nobis:* benedicet: benedicet domui Israel, etc. Heb. 70. parvo discrimine: alterum enim optantis, alterum jam gesta memorantis, et futura certâ spe præcipientis.

[14] *Adjiciat Dominus:* vos et posteros opibus et numero augeat. Sic Flaccus Carmine sæculari:

Romulæ genti date remque prolemque,
Et decus omne.

[17] *In infernum:* in silentium: Heb. in sepulcrum et mortem.

[18] *Qui vivimus:* deest Heb.

PSALMUS CXIV.

EUCHARISTICUS.

Quidam à periculo liberatus, Deo gratias agit. Hic autem Psalmus cum sequente connectitur in Heb. Syr. et apud Hier. Dividit Theodor. indicans tamen in Heb. non dividi, continuatique esse sensûs.

VERSIO S. HIERONYMI.

Dilexi, quoniam exaudit Dominus vocem deprecationis meæ.

Inclinavit aurem suam mihi, et in diebus meis invocabo.

Circumdederunt me funes mortis, et munitiones inferni invenerunt me: angustiam et dolorem reperi.

Et nomen Domini invocavi; obsecro, Domine, libera animam meam.

Clemens Dominus, et justus; et Deus noster misericors.

Custodit parvulos Dominus: attenuatus sum, et salvavit me.

VERSIO VULGATA.

Alleluia.

1. Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ.

2. Quia inclinavit aurem suam mihi, et in diebus meis invocabo.

3. Circumdederunt me dolores mortis, et pericula inferni invenerunt me.

Tribulationem et dolorem inveni: 4. et nomen Domini invocavi.

O Domine, libera animam meam: 5. misericors Dominus, et justus, et Deus noster miseretur.

6. Custodiens parvulos Dominus: humiliatus sum, et liberavit me.

1 *Dilexi, quoniam.....* diligo Dominum, cùm exaudit me; et libentiùs invoco.

2 *In diebus meis:* quamdiu vivam.

3 *Pericula inferni:* angustiæ inferni: Heb.

6 *Humiliatus sum:* attenuatus sum, et salvavit me: Hier.

Revertere, anima mea, in requiem meam: quia Dominus reddet tibi.

7. Convertere, anima mea, in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi:

Quia eruet animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos ab offensâ.

8. Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lacrymis, pedes meos à lapsu.

Deambulabo coram Domino, in terris viventium.

9. Placebo Domino, in regione vivorum.

7 *Convertere:* revertere: idem. Curas abjice, et quiesce in Domino.

8 *Eripuit:* eripuisti: Heb. *A lapsu:* ab offensâ: Hier.

9 *Placebo:* deambulabo coram Domino: Idem: eodem sensu. *Ambulavit Henoch cum Deo:* Gen. v. 24. quod est, placuit: idem de Noe: Gen. vi. 9. *In regione vivorum:* inter vivos.

PSALMUS CXV.

ITEM EUCHARISTICUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Credidi, propter quod locutus sum: ego afflictus sum nimis.

Ego dixi in stupore meo: Omnis homo mendacium.

VERSIO VULGATA.

Alleluia.

10. Credidi, propter quod locutus sum: ego autem humiliatus sum nimis.

11. Ego dixi in excessu meo: Omnis homo mendax.

10 *Credidi:* credidi quæ suprà, si sit idem cum superiore. Utcumque est, credidi, ideo locutus sum; nihil loquor nisi ex certâ purâque fide, ut interpretatur Paulus: II. Cor. iv. 13, 14.

11 *In excessu meo:* ἐκστάσει: Aquilæ in stupore, ut et Hier. et Theodot. anxius ac mœrens. Omnes denique intelligunt vehementem animi motum, quem etiam locus postulat. Alii simpliciùs, ac

Quid reddam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi?

Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo.

Vota mea Domino reddam, coram omni populo ejus.

Gloriosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.

Obsecro, Domine, quia ego servus tuus, ego servus tuus, filius ancillæ tuæ. Dissolvisti vincula mea:

Tibi immolabo hostiam laudis, et in nomine Domini invocabo.

Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi ejus,

In atriis domûs Domini, in medio tuî, Jerusalem: halleluia.

12. Quid retribuam Domino, pro omnibus quæ retribuit mihi?

13. Calicem salutaris accipiam, et nomen Domini invocabo.

14. Vota mea Domino reddam coram omni populo ejus: 15. pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum ejus.

16. O Domine, quia ego servus tuus, ego servus tuus, et filius ancillæ tuæ.

Dirupisti vincula mea: 17. tibi sacrificabo hostiam laudis, et nomen Domini invocabo.

18. Vota mea Domino reddam in conspectu omnis populi ejus; 19. in atriis domûs Domini, in medio tuî, Jerusalem.

frigidiùs: Cùm excederem, pulsus à proditoribus; quasi diceret: Omnibus hominibus fidem fallentibus, soli Deo salutem debeo. *Vide* Ps. XXX. 23.

[13] *Calicem:* gratias agam pro salute, libato calice, ut David aquâ illâ Bethlehemiticâ. II. Reg. XXIII. 17.

[15] *Pretiosa:* gloriosa: Hier. *sum.* 70. quod utrumque significat. *Pretiosa.... mors sanctorum ejus:* Deo accepta, et hominibus venerabilis: quo ex loco docent sancti patres, quàm honori habenda sint ipsa monumenta, ipsæ reliquiæ sanctorum; præsertim verò martyrum, quorum mors eò est pretiosior, quò fidei testis.

PSALMUS CXVI.

EUCHARISTICUS ET PROPHETICUS.

Vocatio gentium, Rom. xv. 11. *quâ omnia Dei promissa firmantur.*

VERSIO S. HIERONYMI.

LAUDATE Dominum, omnes gentes; collaudate eum, universi populi.

Quia confortata est super nos misericordia ejus, et veritas Domini in æternum. Halleluia.

VERSIO VULGATA.

Alleluia.

1. LAUDATE Dominum, omnes gentes; laudate eum, omnes populi.

2. Quoniam confirmata est super nos misericordia ejus, et veritas Domini manet in æternum.

[2] *Confirmata.... et veritas Domini.* Promiserat enim Abrahamo Deus futurum, ut per Christum, benedictum illud Abrahami semen, benedicerentur omnes gentes, Gen. XII. 3. XXII. 18. interprete apostolo, Gal. III. 16. Quod cùm præstitum videamus, jam intelligimus verè advenisse Christum, ac promissa Dei firma esse omnia.

PSALMUS CXVII.

EUCHARISTICUS.

David, post tot pericula à tribubus adunatis rex agnitus, sacros cætus ingreditur, ibique faustis excipitur acclamationibus Vide II. Reg. v. *Jesus Hierosolymis ut Christus accipitur; mox suscitatus à mortuis, regnum æternum ingreditur.*

VERSIO S. HIERONYMI.

CONFITEMINI Domino, quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia ejus.

VERSIO VULGATA.

Alleluia.

1. CONFITEMINI Domino, quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

Dicat nunc Israel, quoniam in æternum misericordia ejus.

Dicat nunc domus Aaron, quoniam in æternum misericordia ejus.

Dicant nunc qui timent Dominum, quoniam in æternum misericordia ejus.

Cùm tribularer, invocavi Dominum, et exaudivit me in latitudine Dominus.

Dominus meus es, non timebo quid faciat mihi homo.

Dominus mihi auxiliator, et ego despiciam odientes me.

Melius est sperare in Domino, quàm sperare in homine.

Melius est sperare in Domino, quàm sperare in principibus.

Omnes gentes circumdederunt me, et in nomine Domini, quia ultus sum eas.

Circumdederunt me, et obsederunt me: sed in no-

2. Dicat nunc Israel quoniam bonus: quoniam in sæculum misericordia ejus.

3. Dicat nunc domus Aaron, quoniam in sæculum misericordia ejus.

4. Dicant nunc qui timent Dominum, quoniam in sæculum misericordia ejus.

5. De tribulatione invocavi Dominum, et exaudivit me in latitudine Dominus.

6. Dominus mihi adjutor: non timebo quid faciat mihi homo.

7. Dominus mihi adjutor: et ego despiciam inimicos meos.

8. Bonum est confidere in Domino, quàm confidere in homine.

9. Bonum est sperare in Domino; quàm sperare in principibus.

10. Omnes gentes circuierunt me, et in nomine Domini quia ultus sum in eos.

11. Circumdantes circumdederunt me, et in nomine

[2] *Quoniam bonus:* deest Hier.

[5] *Exaudivit me in latitudine:* ex angustiis in latitudinem ac libertatem deduxit.

[6] *Dominus mihi adjutor:* Dominus meus es: Hier.

[8] *Bonum est..... quàm:* melius, hebraismus.

[11] *Circumdederunt me.....* Licèt obsederint me, exasperatis odiis, conjunctisque viribus, tamen victor evasi.

mine Domini, quia ultus sum eas.

Domini quia ultus sum in eos.

Circumdederunt me quasi apes, extinctæ sunt quasi ignis spinarum; in nomine Domini, quia ultus sum eas.

12. Circumdederunt me sicut apes, et exarserunt sicut ignis in spinis : et in nomine Domini quia ultus sum in eos.

Impulsus pellebar ut caderem; et Dominus sustentavit me.

13. Impulsus eversus sum ut caderem; et Dominus suscepit me.

Fortitudo mea, et laudatio mea Dominus; et factus est mihi in salutem.

14. Fortitudo mea, et laus mea Dominus; et factus est mihi in salutem.

Vox laudis et salutis in tabernaculis justorum. Dextera Domini fecit fortitudinem:

15. Vox exultationis et salutis, in tabernaculis justorum.

Dextera Domini excelsa, dextera Domini fecit fortitudinem.

16. Dextera Domini fecit virtutem : dextera Domini exaltavit me, dextera Domini fecit virtutem.

Non moriar, sed vivam, et narrabo opera Domini.

17. Non moriar, sed vivam, et narrabo opera Domini.

Corripiens arguit me Dominus, et morti non tradidit me.

18. Castigans castigavit me Dominus, et morti non tradidit me.

Aperite mihi portas justitiæ, ingressus eas confitebor Domino.

19. Aperite mihi portas justitiæ; ingressus in eas confitebor Domino. 20. Hæc

12 *Exarserunt sicut ignis in spinis :* tam facilè, ac spinæ correptæ crepitantibus flammis : at Heb. extincti sunt, facilè deficient, ut ignis in levi spinarum materiâ. *Ultus sum in eos :* succidam eos ; Heb. vices reddidi eis : 70.

13 *Eversus sum :* pellebar ; Hier.

19 *Portas justitiæ :* ac sanctitatis, id est, templi, sive tabernaculi atque altaris, nec modò altaris, sed etiam virtutis, per quam verus est accessus ad Deum. Theodor.

Hæc porta Domini; justi intrabunt in eam.

Confitebor tibi quoniam exaudisti me, et factus es mihi in salutem.

Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, factus est in caput anguli.

A Domino factum est istud, et hoc est mirabile in oculis nostris.

Hæc est dies, quam fecit Dominus : exultemus, et lætemur in eâ.

Obsecro, Domine, salva, obsecro : obsecro, Domine, prosperare, obsecro.

Benedictus qui venit in nomine Domini : benediximus vobis de domo Domini.

Deus Dominus, et apparuit nobis; frequentate solemnitatem in frondosis,

porta Domini; justi intrabunt in eam.

21. Confitebor tibi quoniam exaudisti me, et factus es mihi in salutem.

22. Lapidem quem reprobaverunt ædificantes, hic factus est in caput anguli.

23. A Domino factum est istud, et est mirabile in oculis nostris.

24. Hæc est dies, quam fecit Dominus : exultemus, et lætemur in eâ.

25. O Domine, salvum me fac, ô Domine bene prosperare. 26. Benedictus qui venit in nomine Domini.

Benediximus vobis de domo Domini : 27. Deus Dominus, et illuxit nobis.

Constituite diem solemnem

22 *Lapidem..... in caput anguli.* Factus est lapis angularis et primarius in fundamento, duos parietes jungens. David à Saüle et aliquandiù à decem tribubus reprobatus, ac soli tribui Judæ agnitus, deinde omnium princeps, et sub figurâ ejus Christus à Judæis ac gentibus impetitus, mox utrorumque caput, ut ipse interpretatur : Matt. XXI. 42. Vide apud Isaiam XXVIII. 16. lapidem illum probatum; angularem, pretiosum, in fundamento fundatum, id est, Christum, Act. IV. 11. Rom. IX. 33. I. Pet. II. 6.

25 *Salvum me fac :* salva, obsecro : Hier. *Hoschia-na :* Heb. quod est nobile illud *hosanna :* Matt. XXI. 9. de quo vide Hier. in epist. ad Damasum.

27 *Constituite diem solemnem.....* Ligate solemnitatem densis usque, etc. Hier. ligate victimam solemnem densis funibus, ut ad usque

usque ad cornua altaris.

in condensis, usque ad cornu altaris.

Deus meus es tu, et confitebor tibi: Deus meus es tu, et exaltabo te.

28. Deus meus es tu, et confitebor tibi: Deus meus es tu, et exaltabo te.

Confitebor tibi, quoniam exaudisti me, et factus es mihi in salutem.

Confitebor Domino, quoniam bonus; quoniam in æternum misericordia ejus.

29. Confitemini Domino, quoniam bonus; quoniam in sæculum misericordia ejus.

cornua altaris perducatis. *In condensis*..... in frondosis: Hier. ramis obvelate atria Domini.

PSALMUS CXVIII.

MORALIS : CONSOLATORIUS.

David exul et vagus, atque omnimodè sub Saüle vexatus, in divinæ legis meditatione respirat. Id autem agit, ut non modò se ad observandam legem incitet quàm vehementissimè, verùm etiam gratiam Dei ad id opus exequendum summè necessariam, nec tantùm ad intelligendam, sed etiam ad diligendam legem, pari studio commendet ac petat. Vide. ✝. 18, 26, 32, 34. *et seqq. Legem variis appellat nominibus, diverso respectu : Verbum, communi nomine omnibus divinæ veritatis significationibus; quodque idem est, Eloquia et Sermones : Legem speciatim, quâ Deus docet quid agendum sit : Viam, quâ Deo duce ingrediamur ad vitam : Mandatum seu Præceptum, quo Deus quid velit significat : unde Testimonium, quo credimus ejus institutis et promissis; et simile conscientiæ testimonium agnoscimus; tum etiam ad convincendos impios. Quæ omnia, Justitiæ quoque, seu Justificationes dicuntur, quibus justi simus, et ad æquum rectumque, animum componamus : deinde Judicia, quibus pro operibus aut pœnam aut mercedem capiamus.* Vide *Theodor. hîc, et in Psalmum* XVIII. 11. *Lex, doctoris, domini, judicis, testis officio fungitur. Justificationes hîc ubique sunt statuta : huccim : Heb. Est autem hic Psalmus acrosticus octonarius. Dividitur enim in partes viginti duas, juxta numerum hebraicarum litterarum, et pars unaquæque octo versus continet ab eâdem litterâ incipientes, juxta ordinem alphabeti. Porrò hunc Psalmum, quantò videtur apertior, tantò profundiorem videri sibi testatur Aug. nec dissentiunt reliqui.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
	Alleluia.
	ALEPH.
BEATI immaculati in viâ, qui ambulant in lege Domini.	1. BEATI immaculati in viâ, qui ambulant in lege Domini.

1. 2. *Beati*..... Cùm beati omnes esse velimus, summa vitæ humanæ est, intelligere quo fine beata fiat. Inde ergo incipit Psalmus; altero

Beati qui custodiunt testimonia ejus: in toto corde requirunt eum.

Nec enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.

Tu mandasti præcepta tua custodiri nimis.

Utinam dirigantur viæ meæ, ad custodienda præcepta tua.

Tunc nunc confundar, cùm respexero ad omnia mandata tua.

Confitebor tibi in directione cordis: cùm didicero judicia justitiæ tuæ.

Præcepta tua custodiam: ne derelinquas me nimis.

2. Beati qui scrutantur testimonia ejus; in toto corde exquirunt eum.

3. Non enim qui operantur iniquitatem, in viis ejus ambulaverunt.

4. Tu mandasti mandata tua custodiri nimis.

5. Utinam dirigantur viæ meæ, ad custodiendas justificationes tuas.

6. Tunc non confundar, cùm perspexero in omnibus mandatis tuis.

7. Confitebor tibi in directione cordis, in eo quòd didici judicia justitiæ tuæ.

8. Justificationes tuas custodiam: non me derelinquas usquequaque.

item versu ingeminat et inculcat. *Beati qui scrutantur*..... qui custodiunt: Hier. *In toto corde;* non otiosè et somnolenter, sed strenuè, vigilanterque. Comm. Hier.

3 *Non enim qui operantur iniquitatem*..... Quasi diceret: sunt qui vano quodam affectu magna de Deo ejusque lege cogitantes, satis putant se esse pios, cùm interim in gravia peccata prolabantur: sed illi falsi sunt, quos coarguit apostolus, quòd cùm in lege requiescant et glorientur, per prævaricationem legis Deum inhonorent. Rom. II. 17 et 23.

4 *Tu mandasti*..... 5 *Utinam dirigantur*..... His ostendit observantiam legis, et summè esse necessariam, et æquè difficilem; imò nec potestatis humanæ, nisi Deus adjuvet; unde ad vota convertitur. Vide ℣. 20.

6 *Tunc non confundar*..... *in omnibus*..... Non aliqua, sed omnia observanda sunt: cùm, teste Jacobo, qui in uno offendit, factus sit omnium reus; Jac. II. 10.

7 *In directione cordis:* recto corde.

8 *Non me derelinquas usquequaque;* semper. Et si ad tempus relinquimur, non tamen usquequaque, ut pereamus. Comm. Hier.

BETH.

In quo corrigit juvenis semitam suam, cùm custodierit verba tua.

9. In quo corrigit adolescentior viam suam? in custodiendo sermones tuos.

In toto corde meo exquisivi te: ne errare me facias à mandatis tuis.

10. In toto corde meo exquisivi te: ne repellas me à mandatis tuis.

In corde meo abscondi eloquia tua, ut non peccem tibi.

11. In corde meo abscondi eloquia tua: ut non peccem tibi.

Benedictus tu, Domine, doce me præcepta tua.

12. Benedictus es, Domine: doce me justificationes tuas.

In labiis meis narravi omnes justitias oris tui.

13. In labiis meis pronuntiavi omnia judicia oris tui.

In viâ testimoniorum tuorum delectatus sum, quasi in omnibus divitiis.

14. In viâ testimoniorum tuorum delectatus sum, *sicut* in omnibus divitiis.

In præceptis tuis meditabor, et contemplabor semitas tuas.

15. In mandatis tuis exercebor, et considerabo vias tuas.

In justitiis tuis delectabor: non obliviscar verba tua.

16. In justificationibus tuis meditabor: non obliviscar sermones tuos.

GIMEL.

Retribue servo tuo: vivam, et custodiam verba tua.

17. Retribue servo tuo, vivifica me, et custodiam sermones tuos.

[10] *Ne repellas me:* ne errare facias, etc. Hier. ne errare me sinas; in Scripturis usitatissimum.

[13] *Pronuntiavi:* narravi: Idem.

[15] *Exercebor:* meditabor: Idem.

[16] *Meditabor:* delectabor: Idem.

Revela oculos meos, et videbo mirabilia de lege tuâ.	18. Revela oculos meos, et considerabo mirabilia de lege tuâ.
Advena ego sum in terrâ: ne abscondas à me mandata tua.	19. Incola ego sum in terrâ: non abscondas à me mandata tua.
Desideravit anima mea desiderare judicia tuâ in omni tempore.	20. Concupivit anima mea desiderare justificationes tuas, in omni tempore.
Increpasti superbos: maledicti qui recedunt à mandatis tuis.	21. Increpasti superbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis.

[18] *Revela oculos meos:* aperi, dispelle umbras, tolle velamentum, quo spirituales oculi conteguntur. *Considerabo mirabilia:* ut penitus introspiciam, non litteram tantùm, ac velut corticem legis, sed arcana spiritualia, puta in sabbatis requiem sempiternam, simplicitatem in azymis, in victimis obedientiam, et ubique Christum. *Revela* autem, *et considerabo:* sicut infrà 34. *Da mihi intellectum, et scrutabor,* etc. His omnibus docet Dei gratiam esse necessariam, primùm ad intelligendam legem, ut ad diligendam sequentia demonstrabunt. Unde ℣. 35. *Deduc me in semitam mandatorum*..... et 36. *Inclina cor meum in testimonia tua.*

[19] *Incola:* advena: Hier. peregrinus, ut Jacob, et cæteri patriarchæ: Gen. XLVII. 9. Heb. XI, 13, 14. *Incola ego sum in terrâ:* terram universam habeo pro exilio. *Non abscondas à me mandata tua.* Nemo enim, nisi peregrinus et ad æterna suspirans, cognitione mandatorum Dei est dignus. Hil.

[20] *Concupivit*... Quidam simpliciter: vehementissimè desideravi; quale est illud: *Concupierunt concupiscentiam:* Ps. CV. 14. ut et illud *vitâ vives, morte morieris:* et Poeta, *Æneid.* XII.

—— Hunc, oro, sine me furere ante furorem.

Quin ipse Dominus, *desiderio desideravi:* Luc. XXII. 15. Verùm aliud est: *Desiderio desideravi,* quod est perfectè et plenè desiderantis ac volentis; aliud, *concupivi desiderare,* quod est optantis quidem, sed nondum plenè volentis; meliùs ergo, æger animus ac languidus concupiscit desiderare cibum, dum concupiscit non habere fastidium. Aug. Ambrosius verò; concupiscimus desiderare, quòd non sit potestatis nostræ desiderium, sed gratiæ Dei.

Aufer à me opprobrium et contemptum : quoniam testimonia tua custodivi.

22. Aufer à me opprobrium et contemptum : quia testimonia tua exquisivi.

Etenim sederunt principes; adversùm me loquebantur : servus autem tuus meditabatur præcepta tua.

23. Etenim sederunt principes, et adversùm me loquebantur : servus autem tuus exercebatur in justificationibus tuis.

Sed et testimonia tua voluntas mea, quasi viri amicissimi mei.

24. Nam et testimonia tua meditatio mea est, et consilium meum justificationes tuæ.

DALETH.

Adhæsit pulveri anima mea : vivifica me juxta verbum tuum.

25. Adhæsit pavimento anima mea : vivifica me secundùm verbum tuum.

Vias meas exposui, et exaudisti me : doce me justitiam tuam.

26. Vias meas enuntiavi, et exaudisti me : doce me justificationes tuas.

22 *Aufer à me opprobrium..... quia testimonia tua exquisivi* : custodivi : Hier. non se potestate, non divitiis, nec principum gratià commendari petit, sed quæ vera laus est, executione mandatorum Dei, à quibus colendis nec destitit, cùm omnibus ejus pietas probro haberetur, ut sequens indicat.

23 *Sederunt principes.....* Non illi properanter, ac velut in transcursu maledictis me incessebant, sed destinato animo, in familiaribus quibuscumque colloquiis, atque etiam in consessu publico. Ps. XLIX. ℣. 20.

24 *Meditatio mea est* : voluntas mea. *Consilium meum* : consiliarii mei, quasi viri amicissimi mei : Hier. Cùm aliquid agendum, legem consulo, eam ubique adhibeo consiliariam, ac verè amicam quæ nusquam fallat, nusquam aduletur. *Justificationes tuæ* : deest Heb.

25 *Adhæsit pavimento* : pulveri : Hier. ut XLIII. 25. *Humiliata est in pulvere anima nostra : conglutinatus est in terrâ venter noster.*

26 *Vias meas enuntiavi* : peccata confessus sum. *Doce me justificationes tuas* : sic et ℣. 27. et toto Ps. passim doceri petit : non sono et syllabis, jam enim eo modo doctus, sed infuso intus spiritu sanctæ dilectionis, quem qui habent, verè sunt docti à Deo. Joan. VI. 45.

Viam præceptorum tuorum fac me intelligere, et loquar in mirabilibus tuis.

27. Viam justificationum tuarum instrue me, et exercebor in mirabilibus tuis.

Distillavit anima mea præ stultitiâ: serva me juxta eloquium tuum.

28. Dormitavit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis.

Viam mendacii aufer à me, et legem tuam dona mihi.

29. Viam iniquitatis amove à me, et de lege tuâ miserere meî.

Viam fidei elegi: judicia tua proponebam.

30. Viam veritatis elegi: judicia tua non sum oblitus.

Adhæsi testimoniis tuis: Domine, ne confundas me.

31. Adhæsi testimoniis tuis, Domine: noli me confundere.

Viam mandatorum tuorum curram, quoniam dilatasti cor meum.

32. Viam mandatorum tuorum cucurri, cùm dilatasti cor meum.

HE.

Ostende mihi, Domine, viam præceptorum tuorum, et custodiam eam per vestigium.

33. Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, et exquiram eam semper.

Doce me, et observabo

34. Da mihi intellectum,

28 *Dormitavit*. ... distillavit: Hier. diffluit præ mœrore. Hoc tædium Cassian. Instit. x. 4. interpretatur de acediæ spiritu, quo æger animus fastidio rerum spiritualium in otium ac desidiam solvitur; tum inquietus et vagus ad sensuum solatia defluit; qui spiritus ubi primùm obrepit, tunc petendum à Domino ut fluxam confirmet fidem, et verbo divino inducat illud gaudium, quod præcipit apostolus. Phil. IV. 4.

29 *Viam iniquitatis*..... mendacii: Hier. *De lege tuâ miserere*..... doce me misericorditer viam tuam.

30 *Non sum oblitus*: proponebam: Hier. supp. mihi.

31 *Cucurri*: curram: Idem. *Cùm dilatasti cor meum*: infuso spiritu sanctæ dilectionis ac delectationis.

33 *Legem pone*: ostende: Hier. doce. *Exquiram*... Custodiam eam per vestigia: Idem: id est, ad calcem, ad finem usque. Infrà, 112.

legem tuam, et custodiam eam in toto corde.

et scrutabor legem tuam, et custodiam illam in toto corde meo.

Deduc me in semitâ mandatorum tuorum: quia ipsam volui.

35. Deduc me in semitam mandatorum tuorum: quia ipsam volui.

Inclina cor meum ad testimonia tua, et non ad avaritiam.

36. Inclina cor meum in testimonia tua, et non in avaritiam.

Averte oculos meos, ne videant vanitatem: in viâ tuâ vivifica me.

37. Averte oculos meos, ne videant vanitatem: in viâ tuâ vivifica me.

Suscita servo tuo eloquium tuum, in timorem tuum.

38. Statue servo tuo eloquium tuum, in timore tuo.

Averte opprobrium meum, quod reveritus sum: quia judicia tua bona.

39. Amputa opprobrium meum, quod suspicatus sum quia judicia tua jucunda.

Ecce desideravi præcepta tua: in justitiâ tuâ vivifica me.

40. Ecce concupivi mandata tua: in æquitate tuâ vivifica me.

35 *Deduc me in semitam mandatorum...* Jam ergo executió legis à Dei est gratià; sed ne quis voluntatem exequendæ legis sibi à se esse putet, eò quòd dixerit; *quia ipsam volui;* subdit:

36 *Inclina cor meum in testimonia tua;* hoc est, tu, quo duce volui, deduc me ut perficiam. *Et non in avaritiam:* et hoc tuum est, ne à veris sempiternisque, ad vana et caduca bona declinemus.

37 *Vanitatem:* res vanas, inutiles.

38 *Statue:* suscita: Hier. Suscita promissa tua de me dilata jamdiu, fac ut impleantur tandem: sicut scriptum est: *Suscitans verbum servi sui, et consilium nuntiorum suorum complens:* Isa. XLIV. 26. *In timore tuo:* in timorem tuum: Hier. Ad reverentiam tui ingenerandam animis.

39 *Amputa:* averte: Hier. *Quod suspicatus sum:* quod reveritus sum: Hier. quod timui. Tolle suspicionem infidelitatis erga regem aut patriam, quam David vehementissimè refugiebat. I. Reg. XXIV. 10. *Jucunda:* bona, mihi scilicet. Judiciis tuis delectatus; ab his sceleribus abhorreo.

VAU.

Et veniant mihi misericordiæ tuæ, Domine, et salus tua juxta eloquium tuum.

41. Et veniat super me misericordia tua, Domine: salutare tuum secundùm eloquium tuum.

Et respondebo exprobrantibus mihi sermonem: quia speravi in sermone tuo.

42. Et respondebo exprobrantibus mihi verbum: quia speravi in sermonibus tuis.

Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usque nimis: quoniam judicia tua expectavi.

43. Et ne auferas de ore meo verbum veritatis usquequaque: quia in judiciis tuis supersperavi.

Et custodiam legem tuam jugiter, in sempiternum, et ultrà.

44. Et custodiam legem tuam semper: in sæculum et in sæculum sæculi.

Et ambulabo in spatioso: quia præcepta tua quæsivi.

45. Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquisivi.

Et loquar in testimoniis tuis coram regibus: et non confundar.

46. Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum: et non confundebar.

Et delectabor in mandatis tuis, quæ dilexi.

47. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi.

Et levabo manus meas ad mandata tua quæ dilexi, et loquar in præceptis tuis.

48. Et levavi manus meas ad mandata tua, quæ dilexi: et exercebar in justificationibus tuis.

ZAIN.

Memento sermonis servo tuo: quem me sperare fecisti.

49. Memor esto verbi tui servo tuo, in quo mihi spem dedisti.

43 *In judiciis tuis supersperavi*: speravi super judicia tua: hæc mihi spei fulcimenta.

46 *Regum*: Saül; Achis regis Geth; regis Moab, etc.

48 *Levavi manus meas*: ex vehementi desiderio manus admovi ad opus. *Exercebar*... meditabar: suprà 15.

Hæc est consolatio mea in afflictione meâ : quia eloquium tuum vivificavit me.

50. Hæc me consolata est in humilitate meâ : quia eloquium tuum vivificavit me.

Superbi deridebant me nimis : à lege tuâ non declinavi.

51. Superbi iniquè agebant usquequaque : à lege autem tuâ non declinavi.

Recordatus sum judiciorum tuorum à sæculo, Domine; et consolatus sum.

52. Memor fui judiciorum tuorum à sæculo, Domine, et consolatus sum.

Horror obtinuit me ab impiis, qui dereliquerunt legem tuam.

53. Defectio tenuit me, pro peccatoribus derelinquentibus legem tuam.

Carmina erant mihi præcepta tua, in domo peregrinationis meæ.

54. Cantabiles mihi erant justificationes tuæ, in loco peregrinationis meæ.

Recordatus sum in nocte nominis tui, Domine : et custodivi legem tuam.

55. Memor fui nocte nominis tui, Domine : et custodivi legem tuam.

Hoc factum est mihi : quia præcepta tua custodivi.

56. Hæc facta est mihi : quia justificationes tuas exquisivi.

HETH.

Pars mea, Domine, dixi, ut custodiam verbum tuum.

57. Portio mea, Domine, dixi, custodire legem tuam.

Deprecatus sum vultum tuum in toto corde : miserere meî secundùm eloquium tuum.

58. Deprecatus sum faciem tuam in toto corde meo : miserere meî secundùm eloquium tuum.

50 *Hæc :* hoc : hæc res : verbum tuum scilicet mihi solatio fuit : infrà 52. Sic ✝. 56.

51 *Iniquè agebant...* deridebant me nimis : Hier.

53 *Defectio :* horror : Hier. *Pro peccatoribus :* ab impiis : Idem. Cùm video delinquentes, tuaque judicia contemnentes, cohorresco totus, tantam hominibus inesse amentiam, stuporem tantum.

54 *Cantabiles :* carmina : Hier. cantica, suave canendi argumentum.

56 *Hæc facta...* hoc : notus hebraismus, ac sæpe memorandus.

57 *Legem tuam :* verbum : Hier.

Recogitavi vias meas : et converti pedes meos ad testimonia tua.

Festinavi, et non neglexi custodire mandata tua.

Funes impiorum implicaverunt me : legem tuam non sum oblitus.

Medio noctis surgam ad confitendum tibi, super judicia justitiæ tuæ.

Particeps sum ego omnium timentium te, et custodientium præcepta tua.

Misericordiâ tuâ, Domine, completa est terra, præcepta tua doce me.

Benefecisti servo tuo, Domine, secundùm verbum tuum.

Bonum sermonem, et scientiam doce me : quia mandatis tuis credidi.

Antequam audirem ego ignoravi : nunc autem eloquium tuum custodivi.

Bonus es tu, et benefi-

59. Cogitavi vias meas : et converti pedes meos in testimonia tua.

60. Paratus sum, et non sum turbatus : ut custodiam mandata tua.

61. Funes peccatorum circumplexi sunt me : et legem tuam non sum oblitus.

62. Mediâ nocte surgebam ad confitendum tibi, super judicia justificationis tuæ.

63. Particeps ego sum omnium timentium te, et custodientium mandata tua.

64. Misericordiâ tuâ, Domine, plena est terra : justificationes tuas doce me.

TETH.

65. Bonitatem fecisti cum servo tuo, Domine, secundùm verbum tuum.

66. Bonitatem, et disciplinam, et scientiam doce me : quia mandatis tuis credidi.

67. Priusquam humiliarer ego deliqui : propterea eloquium tuum custodivi.

68. Bonus es tu ; et in bo-

60 *Paratus sum :* festinavi, et non neglexi : Idem.

61 *Funes peccatorum...* impiorum : Idem. Funes autem sunt eorum malevola et dolosa consilia, quibus viri boni ac simplices capiuntur.

62 *Justificationis...* justitiæ : Hier.

65 *Bonitatem...* benefecisti : Idem.

66 *Bonitatem...* bonum sensum : Heb.

68 *Bonus es tu ; et in bonitate tuâ...* bonus es tu, et beneficus : Hier.

cus : doce me præcepta tua.

Applicabant mihi mendacium superbi; ego autem in toto corde meo servabam præcepta tua.

Incrassatum est velut adeps cor eorum : et ego in lege tuâ delectabar.

Bonum mihi quia afflictus sum, ut discerem præcepta tua.

Melior est mihi lex oris tui, super millia auri et argenti.

Manus tuæ fecerunt me, et firmaverunt me : doce me, et discam mandata tua.

Qui timent te, videbunt me, et lætabuntur : quia sermonem tuum expectavi.

Scio, Domine, quia justum judicium tuum, et verè afflixisti me.

Sit, obsecro, misericor-

nitate tuâ doce me justificationes tuas.

69. Multiplicata est super me iniquitas superborum : ego autem in toto corde meo scrutabor mandata tua.

70. Coagulatum est sicut lac cor eorum : ego verò legem tuam meditatus sum.

71. Bonum mihi quia humiliasti me : ut discam justificationes tuas.

72. Bonum mihi lex oris tui, super millia auri et argenti.

JOD.

73. Manus tuæ fecerunt me, et plasmaverunt me : da mihi intellectum, et discam mandata tua.

74. Qui timent te, videbunt me, et lætabuntur : quia in verba tua supersperavi.

75. Cognovi, Domine, quia æquitas judicia tua : et in veritate tuâ humiliasti me.

76. Fiat misericordia tua

69 *Multiplicata est...* Superbi dolos consuerunt adversùm me : Heb. *Ego autem.... scrutabor...* servabam : Hier.

70. *Coagulatum est...* incrassatum est velut adeps cor eorum : Idem.

73 *Plasmaverunt :* firmaverunt : Idem. compegerunt.

75 *In veritate tuâ humiliasti me :* justè afflixisti.

76 *Fiat misericordia..?* sit, obsecro, etc. Hier.

dia

dia tua in consolatione meâ, sicut locutus es servo tuo.

ut consoletur me, secundùm eloquium tuum servo tuo.

Veniant mihi misericordiæ tuæ, et vivam: quia lex tua delectatio mea.

77. Veniant mihi miserationes tuæ, et vivam: quia lex tua meditatio mea est.

Confundantur superbi, quoniam iniquè contriverunt me: ego autem loquar in præceptis tuis.

78. Confundantur superbi, quia injustè iniquitatem fecerunt in me: ego autem exercebor in mandatis tuis.

Revertantur ad me qui timent te, et qui sciunt testimonium tuum.

79. Convertantur mihi timentes te, et qui noverunt testimonia tua.

Fiat cor meum perfectum in præceptis tuis, ut non confundar.

80. Fiat cor meum immaculatum in justificationibus tuis, ut non confundar.

CAP II.

Defecit in salutare tuum anima mea, in verbum tuum expectavi.

81. Defecit in salutare tuum anima mea, et in verbum tuum supersperavi.

Consumpti sunt oculi mei

82. Defecerunt oculi mei

77 *Meditatio*: delectatio: Idem, ut jam sæpe, eodem sensu: cùm quæ diligimus et quibus delectamur, eadem etiam cogitemus.

78 *Iniquitatem fecerunt*.... contriverunt me: Idem.

79 *Convertantur*: revertantur ad me: Idem.

81 *Defecit in salutare tuum anima mea*: « Amor impatiens,.... si » diutius potiundi desideria differantur, ipsâ deficit expectatione » dum sperat.... Et quidquid est desiderabile, si non contingat desi» deranti, deficit in illud; et quasi ipsam deponit animam qui desi» derat.... Id est ergo deficere, ad id unumquemque totis studiis » migrare, quod diligit. Illud cogitat, illi adhæret, illud personat » quod receperit diligendum, in id quâdam animæ defectione trans» funditur ». Amb. (serm. XI. in Psalm. CXVIII. n. 3.) *In salutare tuum*.... Idem Ambrosius: « Sanctus et timens Deum nescit aliud » desiderare, nisi salutare Dei, quod est Christus Jesus: illum con» cupiscit, illum desiderat: in illum totis intendit viribus: illum » gremio mentis fovet: illi se aperit et effundit: et hoc solum vere» tur, ne illum possit amittere ». (Ibid. n. 4.)

82 *Defecerunt oculi mei*: Ambrosius: *Nonne quando aliquem de-*

in verbum tuum, dicentes: Quando consolaberis me?

Et cùm essem quasi uter in pruinâ, præcepta tua non sum oblitus.

Quot sunt dies servi tui: quando facies in persequentibus me judicium?

Foderunt mihi superbi foveas, quæ non erant juxta legem tuam.

in eloquium tuum, dicentes: Quando consolaberis me?

83. Quia factus sum sicut uter in pruinâ: justificationes tuas non sum oblitus.

84 Quot sunt dies servi tui: quando facies de persequentibus me judicium?

85. Narraverunt mihi iniqui fabulationes: sed non ut lex tua.

sideramus et speramus adfore, eò dirigimus oculos unde speramus esse venturum?.... Sic teneræ uxor ætatis, de speculâ littorali, indefessâ expectatione conjugis præstolatur adventum; ut quamcumque navim viderit, illic putet conjugem navigare, metuatque ne videndi gratiam dilecti alius antevertat, nec ipsa possit prima dicere, video te, marite. Vide reliqua apud Ambrosium (ibid. n. 9.), ejusdem planè spiritûs; nec tamen potui temperare, quin hæc exscriberem. Sic affectus est quisquis cum Paulo dissolvi cupit et esse cum Christo. Phil. I. 23. Sic denique qui semel gustato bono Dei verbo, ut idem Paulus ait, sibi postea relictus, deficit tædio suî, ac reddi sibi postulat prægustatam suavissimi amoris dulcedinem. *Oculi mei... dicentes....* Quisquis amat Deum, legemque ac veritatem ejus, non tantùm verbis, sed etiam toto corpore, ac maximè oculis in altum sublatis, ac præ attentione deficientibus, loquitur.

83 *In pruinâ:* in fumario: Heb. in camino. Factus sum exsuccus et macilentus. *Justificationes tuas non sum oblitus:* tametsi languidus, ac mœrens, atque à te desertus ad tempus, tamen tuî non obliviscor; quæ vera est caritas, etiam deserenti ac velut fugienti inhærere, exemplo Christi derelicti ac dicentis: *Deus meus, respice in me, quare me dereliquisti?* Psalm. XXI. 2.

84 *Quot sunt dies....* quousque differs auxilium tuum? En vita mea elabitur; an mortem meam expectas, ut me liberes?

85 *Narraverunt.... fabulationes....* Ad ingenium suum multa commenti sunt; nec tamen omnia sibi jucunda fingentes, æquare potuerunt bona, quæ tua lex reverà præstat. At Heb. à quo non abludit Hier. Foderunt mihi foveas, quod non secundùm legem tuam. Fabu-

Omnia mandata tua vera: falsò persecuti sunt me, auxiliare mihi.

86. Omnia mandata tua veritas : iniquè persecuti sunt me, adjuva me.

Paulominus consumpserunt me in terrâ : ego autem non dimisi præcepta tua.

87. Paulominus consummaverunt me in terrâ : ego autem non dereliqui mandata tua.

Secundùm misericordiam tuam vivifica me : et custodiam testimonia oris tui.

88. Secundùm misericordiam tuam vivifica me : et custodiam testimonia oris tui.

LAMED.

In æternum, Domine, verbum tuum perstat in cœlo.

89. In æternum, Domine, verbum tuum permanet in cœlo.

In generatione et generatione fides tua : fundasti terram, et stat.

90. In generationem et generationem veritas tua : fundasti terram, et permànet.

Judicio tuo stant usque hodie : quia omnia serviunt tibi.

91. Ordinatione tuâ perseverat dies : quoniam omnia serviunt tibi.

Nisi quòd lex tua delectatio mea, fortè periissem

92. Nisi quòd lex tua meditatio mea est; tunc fortè

lationes verò, sive meditationes, ut alibi sæpe Vulgata vertit, et foveæ, in Heb. non nisi levi puncto distant.

87 *Paulominus consummaverunt me*....... consumpserunt : Idem. parùm abfuit quin me consumerent.

89 *In æternum, Domine*... Legi quâ nos Deus dirigit, interserit eas leges quibus universum orbem continet; ut Ps. XVIII. Quemadmodum enim cœlum ac terra æternâ et incommutabili lege tenentur; ita et longè magis fideles oportet obtemperare legi quam Deus tradidit.

90 *Veritas :* veracitas : Heb. fides, et ita ferè.

91 *Ordinatione tuâ*.... Judicio tuo stant usque hodie : Hier. cœlum et terra, de quibus suprà 89, 90.

92 *Nisi quòd lex tua meditatio*..... Delectatio mea est : Hier. *Tunc*

in pressurâ meâ.

In sempiternum non obliviscar præceptorum tuorum, quia per ipsa vivificasti me.

Tuus ego sum, salva me: quoniam præcepta tua quæsivi.

Me expectaverunt impii ut perderent me: testimonium tuum considerabo.

Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis.

Quàm dilexi legem tuam! totâ die meditatio mea.

Super inimicos meos instruis me mandato tuo: quia in sempiternum hoc est mihi.

Super omnes qui docebant me eruditus sum: quia testimonia tua meditatio mea.

periissem in humilitate meâ.

93. In æternum non obliviscar justificationes tuas: quia in ipsis vivificasti me.

94. Tuus sum ego, salvum me fac: quoniam justificationes tuas exquisivi.

95. Me expectaverunt peccatores ut perderent me: testimonia tua intellexi.

96. Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis.

MEM.

97. Quomodo dilexi legem tuam, Domine! totâ die meditatio mea est.

98. Super inimicos meos prudentem me fecisti mandato tuo: quia in æternum mihi est.

99. Super omnes docentes me intellexi: quia testimonia tua meditatio mea est.

fortè periissem in humilitate meâ: in pressurâ meâ. Idem. tot inter calamitates, me et constantia et vita ipsa deficeret.

96 *Omnis consummationis....* Omnis structuræ vidi finem: amplum mandatum tuum nimis. Symm. apud Theodor. id est, quæ facta sunt, omnia finem habent; at mandatum tuum amplum et immortale. Theodor.

97 *Quomodo dilexi*: quàm dilexi: Hier.

98 *Super inimicos.... prudentem....* doctiorem, prudentiorem: non astutiâ et dolis, sed mandato tuo in quo omnis sapientia est. *In æternum mihi est*: pars hæc mea in æternum.

Super senes intellexi : quia præcepta tua servavi.	100. Super senes intellexi : quia mandata tua quæsivi.
Ab omni semitâ malâ prohibui pedes meos : ut custodirem verba tua.	101. Ab omni viâ malâ prohibui pedes meos : ut custodiam verba tua.
A judiciis tuis non recessi : quia tu illuminasti me.	102. A judiciis tuis non declinavi : quia tu legem posuisti mihi.
Quàm dulce gutturi meo eloquium tuum! super mel ori meo.	103. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua! super mel ori meo.
Præcepta tua considerabam : propterea odivi omnem semitam mendacii.	104. A mandatis tuis intellexi : propterea odivi omnem viam iniquitatis.
	NUN.
Lucerna pedi meo verbum tuum, et lux semitæ meæ.	105. Lucerna pedibus meis verbum tuum, et lumen semitis meis.
Juravi, et perseverabo ; ut custodiam judicia justitiæ tuæ.	106. Juravi, et statui custodire judicia justitiæ tuæ.
Afflictus sum usque nimis : Domine, vivifica me juxta verbum tuum.	107. Humiliatus sum usquequaque, Domine, vivifica me secundùm verbum tuum.
Voluntaria oris mei complaceant tibi, Domine; et secundùm judicia tua doce me.	108. Voluntaria oris mei beneplacita fac, Domine, et judicia tua doce me.

100 *Super senes.* Hinc credibile est, hæc juvenem cecinisse. Vide infrà, 141.

102 *Legem posuisti :* illuminasti me : Hier. docuisti.

104 *Intellexi :* doctus factus sum : Heb.

106 *Statui :* perseverabo : Hier. firmiter præstabo : stabo juramentis.

108 *Voluntaria :* voluntarias oblationes : vota.

Anima mea in manu meâ semper; et legis tuæ non sum oblitus.

109. Anima mea in manibus meis semper; et legem tuam non sum oblitus.

Posuerunt impii laqueum mihi : et à præceptis tuis non aberravi.

110. Posuerunt peccatores laqueum mihi : et de mandatis tuis non erravi.

Hæreditas mea testimonia tua in sempiternum : quia gaudium cordis mei sunt.

111. Hæreditate acquisivi testimonia tua in æternum : quia exultatio cordis mei sunt.

Inclinavi cor meum ut facerem justitias tuas, propter æternam retributionem.

112. Inclinavi cor meum ad faciendas justificationes tuas in æternum, propter retributionem.

SAMECH.

Tumultuosos odivi, et legem tuam dilexi.

113. Iniquos odio habui, et legem tuam dilexi.

Protectio mea et scutum

114. Adjutor, et susce-

[109] *Anima mea in manibus....* Maris periculo quotidie objicior : hebraismus : quasi vitâ cuivis ad rapiendum expositâ : idque ultro, ut videtur : quemadmodum Jonathas de ipso Davide loquitur ad Saülem : *Posuit animam suam in manu suâ, et percussit Philistæum.* 1. Reg. XIX. 5. *Et legem tuam.....* nec sic tamen à lege tuâ ullo metu deterreri me sino.

[111] *Hæreditate......* hæreditas mea, testimonia tua : Hier. ut suprà, 98.

[112] *Propter retributionem :* Heb. usque in finem. Licèt jam dixerit in sæculum, quod est vehementer affirmantis, potest etiam verti, ut Hier. et ut Vulg. *Propter retributionem :* propter te ipsum, qui es *merces* nostra *magna nimis.* Genes. XV. 1. Sic Paulus de Moyse : *Aspiciebat enim in remunerationem :* Heb. XI. 26. quæ vel maxima est ipse Deus; à quo Moyses mercedis omnis loco petebat, ut faciem suam ostenderet : Exod. XXXIII. 13. Vide etiam Ps. XV. 5. LXXII. 26.

[113] *Iniquos :* Tumultuosos : Hier. turbulentos homines : odi commenta hominum perditorum.

[114] *Adjutor, et susceptor......* protectio mea et scutum meum : Hier.

meum tu es : verbum tuum expectavi.

ptor meus es tu : et in verbum tuum supersperavi.

Recedite à me, maligni, et custodiam mandata Dei mei.

115. Declinate à me, maligni, et scrutabor mandata Dei mei.

Confirma me secundùm verbum tuum, et vivam : et noli me confundere ab expectatione meâ.

116. Suscipe me secundùm eloquium tuum, et vivam : et non confundas me ab expectatione meâ.

Auxiliare mihi, et salvus ero, et delectabor in præceptis tuis jugiter.

117. Adjuva me, et salvus ero, et meditabor in justificationibus tuis semper.

Abjecisti omnes qui aversantur præcepta tua : quia mendax cogitatio eorum.

118. Sprevisti omnes discedentes à judiciis tuis : quia injusta cogitatio eorum.

Quasi scoriam computasti omnes impios terræ : propterea dilexi testimonia tua.

119. Prævaricantes reputavi omnes peccatores terræ : ideo dilexi testimonia tua.

Horripilavit à timore tuo caro mea : et judicia tua timui.

120. Confige timore tuo carnes meas : à judiciis enim tuis timui.

AIN.

Feci judicium et justi-

121. Feci judicium et jus-

115 *Declinate à me, maligni*..... Optat secerni à malorum consortio, ut quietus ac totus legi Dei vacet.

116 *Suscipe :* confirma : Hier.

117 *Adjuva me, et salvus ero :* certum enim et efficacissimum est auxilium tuum.

118 *Injusta :* mendax : Idem. Ita ferè.

119 *Prævaricantes*..... quasi scoriam : Idem ; pro nihilo : Symm. quia suprà dixerat : Sprevisti eos, Domine : ego quoque pro nihilo habeo. Theodor.

120 *Confige :* horruit à timore tuo caro mea : Heb.

tiam : ne derelinquas me his qui calumniantur me.

Sponde pro servo tuo in bonum : ne calumnientur me superbi.

Oculi mei defecerunt in salutare tuum, et in eloquium justitiæ tuæ.

Fac cum servo tuo juxta misericordiam tuam; et præcepta tua doce me.

Servus tuus sum ego, instrue me, et cognoscam testimonia tua.

Tempus est ut facias, Domine : prævaricati sunt legem tuam.

Propterea dilexi mandata tua, super aurum et topazium.

Propterea in universa præcepta tua direxi: omnem semitam mendacii odio habui.

Mirabilia testimonia tua; idcirco custodivit ea anima mea.

Ostium sermonum tuo-

titiam : non tradas me calumniantibus me.

122. Suscipe servum tuum in bonum : non calumnientur me superbi.

123. Oculi mei defecerunt in salutare tuum, et in eloquium justitiæ tuæ.

124. Fac cum servo tuo secundùm misericordiam tuam, et justificationes tuas doce me.

125. Servus tuus sum ego: da mihi intellectum, ut sciam testimonia tua.

126. Tempus faciendi, Domine : dissipaverunt legem tuam.

127. Ideo dilexi mandata tua, super aurum et topazion.

128. Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui.

PHE.

129. Mirabilia testimonia tua : ideo scrutata est ea anima mea.

130. Declaratio sermonum

122 *Suscipe servum:* sponde pro servo tuo in bonum : Hier. tu amicus unus; fidei meæ sponsor esto adversùs hominum calumnias. *Non calumnientur :* ne calumnientur : Hier.

126 *Tempus faciendi....* tempus ut promissa præstes. *Dissipaverunt....* prevaricati sunt : Hier.

127 *Topazion.* Paz. Heb. Alii gemmam exponunt, ut Ps. XVIII. 11. Alii, aurum purissimum, vel obryzum.

130 *Declarátio....* ostium.... lucidum : Hier. Improbi *ambulant per*

rum lucidum, docèns parvulos.

Os meum aperui, et respiravi; quia mandata tua desiderabam.

Respice ad me, et miserere meî; juxta judicium diligentium nomen tuum.

Gressus meos firma in sermone tuo; et non des potestatem in me universæ iniquitati.

Redime me à calumniâ hominum, et custodiam præcepta tua.

Vultum tuum ostende servo tuo, et doce me præcepta tua.

Rivi aquarum fluebant de oculis meis: quia non custodierunt legem tuam.

Justus es, Domine, et rectum judicium tuum.

tuorum illuminat: et intellectum dat parvulis.

131. Os meum aperui, et attraxi spiritum: quia mandata tua desiderabam.

132. Aspice in me, et miserere meî, secundùm judicium diligentium nomen tuum.

133. Gressus meos dirige secundùm eloquium tuum: et non dominetur meî omnis injustitia.

134. Redime me à calumniis hominum, ut custodiam mandata tua.

135. Faciem tuam illumina super servum tuum; et doce me justificationes tuas.

136. Exitus aquarum deduxerunt oculi mei: quia non custodierunt legem tuam.

SADE.

137. Justus es, Domine, et rectum judicium tuum.

vias tenebrosas.... Prov. II. 13. ducti scilicet erroribus et cupiditatibus; at vias tuas ineunti statim lux adest. *Intellectum dat parvulis:* vide Psalm. XVIII. 8, 9, etc. ubi multa huic similia, quæ eumdem Davidem auctorem indicare videntur.

131 *Attraxi spiritum:* respiravi: Hier. Suspirabam eorum desiderio.

136 *Quia non custodierunt....* homines, sive inimici mei: infrà 139, 158. Vide caritatem Davidis adversùs inimicos: contabescit ac totus in lacrymas liquitur, peccata eorum dolens.

Præcepisti justitiam testimonii tui, et veritatem tuam nimis.

138. Mandasti justitiam testimonia tua, et veritatem tuam nimis.

Consumpsit me zelus meus: quia obliti sunt verborum tuorum hostes mei.

139. Tabescere me fecit zelus meus: quia obliti sunt verba tua inimici mei.

Probatus sermo tuus nimis, et servus tuus dilexit illum.

140. Ignitum eloquium tuum vehementer: et servus tuus dilexit illud.

Parvulus ego sum, et contemptibilis: sed præcepta tua non sum oblitus.

141. Adolescentulus sum ego, et contemptus: justificationes tuas non sum oblitus.

Justitia tua, justitia sempiterna; et lex tua veritas.

142. Justitia tua, justitia in æternum; et lex tua veritas.

Tribulatio et angustia invenerunt me: mandata tua voluntas mea.

143. Tribulatio et angustia invenerunt me: mandata tua meditatio mea est.

Justitia testimonia tua semper: doce me, et vivam.

144. Æquitas testimonia tua in æternum: intellectum da mihi, et vivam.

COPH.

Clamavi in toto corde, exaudi me, Domine: præ-

145. Clamavi in toto corde meo, exaudi me, Domine:

138 *Testimonia.....* Voluisti testimonia tua ipsam esse justitiam: at Hier. *Mandasti justitiam testimonia tua;* hanc strictè observari jussisti.

140 *Ignitum:* probatum: Hier. quasi per ignem. Sic Ps. XI. 7. *Argentum igne examinatum:* purissimum.

141 *Adolescentulus.....* parvulus: Hier. *Contemptus;* in familià quoque meà pro nihilo habitus; cùm ipse etiam Isai parens meus jussus à Samuele ut repræsentaret liberos, ne me quidem commemoratu dignum putabat, aut accensebat suis: *Adhuc,* inquit, *reliquus est parvulus, et pascit oves.* I. Reg. XVI. 11. *Justificationes tuas non sum oblitus:* sed præcepta tua non sum oblitus. Hier. quasi diceret: Sum equidem ætate et conditione despicabilis; at hinc tantùm commendatus, quòd leges tuas curem.

cepta tua custodiam.

justificationes tuas requiram.

Invocavi te; salvum me fac, et custodiam testimonia tua.

146. Clamavi ad te; salvum me fac, ut custodiam mandata tua.

Surgebam adhuc in tenebris, et clamabam, verbum tuum expectans.

147. Præveni in maturitate, et clamavi : quia in verba tua supersperavi.

Præveniebant oculi mei vigilias, ut meditarer in sermonibus tuis.

148. Prævenerunt oculi mei ad te diluculo; ut meditarer eloquia tua.

Vocem meam exaudi juxta misericordiam tuam, Domine : secundùm judicium tuum vivifica me.

149. Vocem meam audi secundùm misericordiam tuam, Domine, et secundùm judicium tuum vivifica me.

Appropinquaverunt persecutores mei sceleri, et à lege tuâ procul facti sunt.

150. Appropinquaverunt persequentes me iniquitati : à lege autem tuâ longè facti sunt.

Prope es tu, Domine, et omnia mandata tua veritas.

151. Prope es tu, Domine, et omnes viæ tuæ veritas.

A principio novi de testimoniis tuis : quòd in æternum fundaveris ea.

152. Initio cognovi de testimoniis tuis : quia in æternum fundasti ea.

RES.

Vide afflictionem meam, et eripe me : quia legis tuæ non sum oblitus.

153. Vide humilitatem meam, et eripe me : quia legem tuam non sum oblitus.

Judica causam meam, et

154. Judica judicium me-

147 *Præveni :* præveni diluculum : Heb. *In maturitate : ἐν ἀωρίᾳ* nocte intempesta : 70. in tenebris : Hier.

148 *Prævenerunt.... ad te diluculo :* prævenerunt vigilias : Hier. Evigilavi ad te ante ipsos vigiles, qui custodias obeunt.

150. 151. *A lege autem tuâ longè facti sunt.... Prope es....* Illi quidem à te fugiunt, facti refugæ legis; at tu prope es, ô Domine, præsens ultor scilicet.

redime me : in sermone tuo vivifica me.

um, et redime me : propter eloquium tuum vivifica me.

Longè ab impiis salus, quia præcepta tua non quæsierunt.

155. Longè à peccatoribus salus : quia justificationes tuas non exquisierunt.

Misericordiæ tuæ, Domine : juxta judicia tua vivifica me.

156. Misericordiæ tuæ multæ, Domine : secundùm judicium tuum vivifica me.

Multi qui persequuntur me, et affligunt me : à testimoniis tuis non declinavi.

157. Multi qui persequuntur me, et tribulant me : à testimoniis tuis non declinavi.

Vidi prævaricatores tuos, et mœrebam : quia verbum tuum non custodierunt.

158. Vidi prævaricantes, et tabescebam : quia eloquia tua non custodierunt.

Vide quoniam præcepta tua dilexi, Domine : juxta misericordiam tuam vivifica me.

159. Vide quoniam mandata tua dilexi, Domine : in misericordiâ tuâ vivifica me.

Caput verborum tuorum veritas, et in sempiternum omne judicium justitiæ tuæ.

160. Principium verborum tuorum, veritas : in æternum omnia judicia justitiæ tuæ.

SIN.

Principes persecuti sunt me sine causâ : verba autem tua timuit cor meum.

161. Principes persecuti sunt me gratìs, et à verbis tuis formidavit cor meum.

Gaudens ego sum in eloquio tuo : sicut qui invenit spolia multa.

162. Lætabor ego super eloquia tua, sicut qui invenit spolia multa.

Mendacium odio habui,

163. Iniquitatem odio ha-

160 *Principium verborum tuorum, veritas : in æternum*..... A veritate orsus, stabilia omnia ac vera exequeris. A Deo creatore, unde est initium, ad Deum protectorem, pactis initis cum Abraham, deinde ad legem, ac denique ad Christum ducimur.

161 *Principes.... à verbis tuis*.... Non illos, sed legem tuam timebam.

163 *Iniquitatem*.... mendacium : Hier.

et detestatus sum : legem tuam dilexi.

Septies in die laudavi te, super judiciis justitiæ tuæ.

Pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum.

Expectavi salutare tuum, Domine, et mandata tua feci.

Custodivit anima mea testimonia tua, et dilexit ea nimis.

Custodivi præcepta tua et testimonia tua : quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

Ingrediatur laus mea coram te, Domine : secundùm verbum tuum doce me.

Veniat deprecatio mea ante vultum tuum : secundùm eloquium tuum libera me.

Fundant labia mea hymnum : docebis enim me præcepta tua.

Loquetur lingua mea sermonem tuum : quia omnia mandata tua justa.

bui, et abominatus sum : legem autem tuam dilexi.

164. Septies in die laudem dixi tibi, super judicia justitiæ tuæ.

165. Pax multa diligentibus legem tuam, et non est illis scandalum.

166. Expectabam salutare tuum, Domine, et mandata tua dilexi.

167. Custodivit anima mea testimonia tua, et dilexit ea vehementer.

168. Servavi mandata tua et testimonia tua : quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

TAU.

169. Appropinquet deprecatio mea in conspectu tuo, Domine : juxta eloquium tuum da mihi intellectum.

170. Intret postulatio mea in conspectu tuo : secundùm eloquium tuum eripe me.

171. Eructabunt labia mea hymnum, cùm docueris me justificationes tuas.

172. Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum : quia omnia mandata tuæ æquitas.

166 *Expectabam salutare* : expectabam à te salutem: *Dilexi* : feci ; Idem.

169 *Da mihi intellectum* : doce me : Heb.

Sit manus tua auxiliatrix mea: quia præcepta tua elegi.

173. Fiat manus tua ut salvet me: quoniam mandata tua elegi.

Desideravi salutare tuum, Domine, et lex tua voluntas mea.

174. Concupivi salutare tuum, Domine, et lex tua meditatio mea est.

Vivet anima mea, et laudabit te, et judicia tua auxiliabuntur mihi.

175. Vivet anima mea, et laudabit te, et judicia tua adjuvabunt me.

Erravi quasi ovis perdita: quære servum tuum; quia mandatorum tuorum non sum oblitus.

176. Erravi sicut ovis quæ periit: quære servum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.

[176] *Erravi sicut ovis... Omnes nos quasi oves erravimus.* Isa. LIII. 6. Sed nos bonus ille pastor humeris reportavit. Luc. XV. 5.

DE CANTICIS GRADUUM.

Sequentes Psalmi quindecim videntur ad eumdem finem pertinere : nempe in secundi templi dedicatione laudes Domini populum redimentis concinunt : non quòd omnes eo tempore sint scripti; quamquam de plerisque verisimile, de nonnullis certum videtur ; sed quòd alio tempore facti, huic solemnitati aptati sint. Theodor. hìc in titulis; Chrysostomus in hos Psalmos passim. In gradibus templi cantati dicuntur; ut vel ex eo situ populus moneretur, eas omnes laudes Deo tribui ob templum restitutum. Quindecim porrò fuisse gradus in templo traditur, ex Ezech. xl. 22, 26, 31, 37, 49.

Spirituali sensu, Cantica graduum sunt cantica ascensionis nostræ in Deum per castum sanctumque amorem, quo veluti per gradus crescimus, atque exurgimus, ac in Deum promovemur, ut Augustinus passim in hos Psalmos. *Sunt ergo*, ut idem ait, *ista cantica amantium, et quodam sancto desiderio flagrantium* : in Psalm. cxxvi. n. 1.

PSALMUS CXIX.

CONSOLATORIUS.

In captivitate calumniis oppressi ad patriam suspirant.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Canticum graduum.	Canticum graduum.
Ad Dominum in tribula-	1. Ad Dominum cùm tri-

tione meâ clamavi, et exaudivit me.

Domine, libera animam meam à labio mendacii, à linguâ dolosâ.

Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?

Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus juniperorum.

Heu mihi, quia peregrinatio mea prolongata est! habitavi cum tabernaculis Cedar.

Multùm peregrina est ani-

bularer clamavi, et exaudivit me.

2. Domine, libera animam meam à labiis iniquis, et à linguâ dolosâ.

3. Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?

4. Sagittæ potentis acutæ, cum carbonibus desolatoriis.

5. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est! habitavi cum habitantibus Cedar: 6. multùm incola fuit anima mea.

[2] *A labiis iniquis:* mendacibus: Hier. *A linguâ dolosâ.* Calumniis enim et dolis circumventi: nullam habebant requiem.

[3] *Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam?* Quid solatii tibi relinquitur ad linguam dolosam comprimendam? aut quæ requies tibi datur à linguâ dolosâ tibi insidiante? *Ad linguam dolosam:* lingua dolosa. Heb. fortè vocativo casu: sensusque sit: ô lingua dolosa, quid tibi proficit calumniari et nocere?

[4] *Sagittæ potentis acutæ:* verba linguæ dolosæ similia sagittis. Ps. LXIII. 4. *Potentis:* illius scilicet *qui potens* est *in iniquitate.* Ps. LI. 3. *Cum carbonibus desolatoriis:* juniperorum: Heb. quòd sint ardentissimi: Hier. ad Fabiol.

[5] *Incolatus meus prolongatus est:* Heb. *Meschech:* quod pro nomine loci accipiunt; Moschi ad Iberiam: Cedar sunt Arabes. Itaque Meschech et Cedar duo termini fuerint imperii Babylonici, per quod dispersus populus esset. Hei mihi, inquit, quòd procul à patriâ et loco sancto, in extremis gentium finibus exul ago! Quod longè luctuosiùs ingemiscere nos oportet, tam procul à cœlesti patriâ extorres.

[6] *Multùm incola:* diu peregrina *fuit anima mea....* à patriâ, à sacris, à piorum exclusa cœtu.

ma

ma mea, cum odientibus pacem.

Ego pacifica loquebar, et illi bellantia.

7. Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus; cùm loquebar illis, impugnabant me gratìs.

7 *Cum his qui oderunt pacem....* Sic autem ex Heb. distinguit Hier. Multùm peregrinata est anima mea cum his qui oderunt pacem. Cætera deinde sic: *Eram pacificus cùm loquebar illis: at ipsi impugnabant me gratìs.* Heb. Ego pax et cùm loquebar, at ipsi ad bellum. Quod eleganter Hier. Ego pacifica, etc.

PSALMUS CXX.

CONSOLATORIUS.

Deus populo suo etiam exuli et captivo certus liberator. Nota primò: populum omni ope humanâ destitutum, tum ℣. 4 et 8. Dei auxilio restitutum.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Canticum graduum.	Canticum graduum.
LEVAVI oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.	1. LEVAVI oculos meos in montes, unde veniet auxilium mihi.
Auxilium meum à Domino, factore cœli et terræ.	2. Auxilium meum à Domino, qui fecit cœlum et terram.
Non det in commotionem pedem tuum, nec dormitet qui custodit te.	3. Non det in commotionem pedem tuum: neque dormitet qui custodit te.
Ecce non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israel.	4. Ecce non dormitabit, neque dormiet qui custodit Israel.
Dominus custodit te, Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam.	5. Dominus custodit te, Dominus protectio tua, super manum dexteram tuam.

[1] *In montes:* illos æternos, scilicet cœlos: Ps. CXXII. 1.

Per diem sol non percutiet te, neque luna per noctem.

6. Per diem sol non uret te, neque luna per noctem.

Dominus custodit te ab omni malo : custodiat animam tuam.

7. Dominus custodit te ab omni malo : custodiat animam tuam Dominus.

Dominus custodiat exitum tuum, et introitum tuum, àmodo et usque in æternum.

8. Dominus custodiat introitum tuum, et exitum tuum, ex hoc nunc, et usque in sæculum.

6 *Non uret :* percutiet : Hier. Neque æstus dici, neque frigus noctis tibi per viam nocebit.

7 *Animam tuam Dominus :* deest Dominus : repetitum ex seq.

8 *Exitum tuum :* è terrà captivitatis. *Introitum tuum :* in patriam.

PSALMUS CXXI.

LÆTITIÆ ET AMORIS IN SANCTAM CIVITATEM.

David Jerusalem ac Sionem ædificans, et arcam eò inducens: II. Reg. v. 6, 7, 9. vi. 15, 16. I. Par. xi. 7.-8. *Populus è captivitate redux, templum ac civitatem ædificans : exules Christiani ad patriam suspirantes. Porrò hic Psalmus, et alii quidem ex his quindecim in Hebræo Davidi tribuuntur, quod indicio est non omnes Davidis esse.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum David.

LÆTATUS sum eò quòd dixerit mihi : in domum Domini ibimus.

VERSIO VULGATA.

Canticum graduum.

1. LÆTATUS sum in his quæ dicta sunt mihi : in domum Domini ibimus.

1 *In his, quæ dicta sunt.....* cùm diceretur mihi : *In domum Domini :* nihil vetat domum Domini dici locum arcæ, ante templum ædificatum. Vide I. Reg. i. 19. iii. 3 et 15. II. Reg. xii. 20. I. Par. vi. 31. *In domum Domini ibimus :* vox euntium, seque mutuò adhortantium ad videndum locum sanctum.

Stantes erant pedes nostri, in portis tuis, Jerusalem.

Jerusalem quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus simul.

Quia ibi ascenderunt tribus tribus Domini, testimonium Israel, ad confitendum nomini Domini.

Quia ibi sederunt sedes in judicio, sedes domui David.

Rogate pacem Jerusalem: sit bene his qui diligunt te.

Sit pax in muris tuis: abundantia in domibus tuis.

2. Stantes erant pedes nostri in atriis tuis, Jerusalem.

3. Jerusalem quæ ædificatur ut civitas, cujus participatio ejus in idipsum.

4. Illuc enim ascenderunt tribus, tribus Domini, testimonium Israel, ad confitendum nomini Domini.

5. Quia illic sederunt sedes in judicio, sedes super domum David.

6. Rogate quæ ad pacem sunt Jerusalem, et abundantia diligentibus te.

7. Fiat pax in virtute tuâ, et abundantia in turribus tuis.

2 *Atriis*: portis: Heb. fortè αὐλαῖς pro πύλαις.

3 *Quæ ædificatur*.... ædificata: Heb. 70. *Cujus participatio ejus*... quæ in unum sibi conjuncta est: Heb. Jerusalem antè à Jebusæis habitata, more antiquarum urbium, domibus hinc inde ita sparsis, ut ipsis mixti Israelitæ habitarent: nunc in urbis formam per David et Joab redacta est. II. Reg. v. 6, etc. I. Par. xi. 7, 8.

4 *Illuc enim ascenderunt*.... Tribus omnes ascenderunt ad arcam in Sione collocatam. *Testimonium*.... Quæ congregatio tribuum ascendentium in Jerosolymam Philistæis ereptam, testimonium est, factas Israeli de Chananitide acquirendâ promissiones esse completas.

5 *Sederunt sedes in judicio*: consessus judicum ibi positi tanquam in urbe regiâ. *Sedes super domum David*: sedes domui David: Hier. Jerosolymis scilicet in urbe regiâ, et sede domûs regnatricis.

6 *Abundantia diligentibus te*: sit bene his, qui diligunt te. Idem.

7 *Fiat pax*: sit pax in muris tuis: Hier. *In turribus*: domibus, palatiis: Heb. Hæc est enim summa votorum, ut in urbe securitas, in privatis domibus copia sit rerum omnium.

Propter fratres meos et amicos meos, loquar pacem tibi.

Propter domum Domini Dei nostri, quæram bona tibi.

8. Propter fratres meos et proximos meos, loquebar pacem de te.

9. Propter domum Domini Dei nostri, quæsivi bona tibi.

[8] *Propter fratres meos*..... Israelitas, et maximè eos qui prognati sunt è Judaicâ tribu, quibus urbs attributa est. En propter quæ Jerusalem commendetur, quòd in eâ domus Domini, quòd urbs regia et judiciorum sedes, quòd jam eam soli Israelitæ incolerent, maximè tribus Juda.

PSALMUS CXXII.

DEPRECATORIUS.

Populus in captivitate Deum invocat. Davidi tribuit Syriac. ut Hieronymus ; at non Hebræus.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum David.

Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis.

Ecce sicut oculi servorum ad manum dominorum suorum;

Sicut oculi ancillæ ad manum dominæ suæ : sic oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostrî.

Miserere nostrî, Domine,

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum.

Ad te levavi oculos meos, qui habitas in cœlis.

2. Ecce sicut oculi servorum in manibus dominorum suorum;

Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ : ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostrî.

3. Miserere nostrî, Do-

[2] *Sicut oculi servorum in manibus*..... attenti ad dominorum manus, ut vel ad levissimum indicium pareant; ita nos à Dei nutu suspensi. *Donec misereatur*..... Nullum enim terminum attentioni nostræ ponimus: supplices erimus, donec misereatur.

miserere nostrî : quia multùm repleti sumus despectione.

Multùm repleta est anima nostra opprobrio abundantium, et despectione superborum.

mine, miserere nostrî : quia multùm repleti sumus despectione.

4. Quia multùm repleta est anima nostra : opprobrium abundantibus, et despectio superbis.

4 *Opprobrium abundantibus*..... opprobrio abundantium, etc. Hier. quia divites et superbi ad omnem contumeliam prompti.

PSALMUS CXXIII.

EUCHARISTICUS.

David cum suis à periculis erutus : populus captivitate liberatus ; Ecclesia pace constitutâ. Cum Davide Saülem fugiente erant sexcenti viri, I. Reg. xxv. 13. *pro quibus agit gratias. Davidi tribuitur. Hier. Heb.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum David.

Nisi Dominus fuisset in nobis, dicat nunc Israel;

Nisi Dominus fuisset in nobis : cùm exurgerent super nos homines,

Forsitan vivos absorbuissent nos : cùm irasceretur furor eorum super nos,

Forsitan aquæ circumdedissent nos : torrens transisset super animam nostram :

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum.

Nisi quia Dominus erat in nobis, dicat nunc Israel;

2. Nisi quia Dominus erat in nobis :

Cùm exurgerent homines in nos, 3. fortè vivos deglutissent nos :

Cùm irasceretur furor eorum in nos, 4. forsitan aqua absorbuisset nos.

5. Torrentem pertransi-

3 *Vivos deglutissent nos :* in pauculos homines toto irruente Saülis exercitu.

Forsitan transissent super animam nostram aquæ superbiæ.

vit anima nostra : forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilem.

Benedictus Dominus, qui non dedit nos in prædam dentibus eorum.

6. Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum.

Anima nostra quasi avis erepta est de laqueo venantium : laqueus contritus est, et nos liberati sumus.

7. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium : laqueus contritus est, et nos liberati sumus.

Auxilium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum et terram.

8. Adjutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum et terram.

5 *Torrentem.....* torrens transisset, etc. Hier. totus in nos devolutus esset. Torrens autem, calamitates : *Pertransisset* ; transisset super animam nostram. Idem, *Aquam intolerabilem:* transissent.... aquæ superbiæ, id est, tumidæ. 70. ἀνυπόστατον, ubi non est consistendi locus. Magnæ nostræ fuere calamitates : at si abfuisset Deus, longè graviores ac penitus inevitabiles.

6 *In captionem dentibus* : prædam : Hier.

7 *Laqueus contritus est* : Saül et inimici Davidis fracti. Sic victa Babylon ; et captivi Hebræi tanquam aves è caveâ avolarunt. Hunc Psalmum pia et erudita Ecclesia Parisiensis meritò in martyrum solemnitate cantat.

PSALMUS CXXIV.

CONSOLATORIUS.

Tutus quem Deus tuetur. Convenit Judæis reducibus, cùm à Sanaballat Samaritano et aliis vexarentur. Esd. IV, *etc.* Nehem. IV, *etc.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum.

QUI confidunt in Domino,

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum.

QUI confidunt in Domi-

quasi mons Sion, immobilis, in æternum habitabilis.

Jerusalem montes in circuitu ejus, et Dominus in circuitu populi sui, amodo et usque in æternum.

Quia non requiescet virga impietatis super sortem justorum, ut non mittant justi in iniquitatem manus suas.

Benefac, Domine, bonis, et rectis corde.

Qui autem declinant ad pravitates suas deducet, eos Dominus cum his qui operantur iniquitatem: pax super Israel.

no, sicut mons Sion: non commovebitur in æternum, qui habitat 2. in Jerusalem.

Montes in circuitu ejus, et Dominus in circuitu populi sui, ex hoc nunc et usque in sæculum.

3. Quia non relinquet Dominus virgam peccatorum super sortem justorum, ut non extendant justi ad iniquitatem manus suas.

4. Benefac, Domine, bonis, et rectis corde.

5. Declinantes autem in obligationes, adducet Dominus cum operantibus iniquitatem: pax super Israel.

1. 2. *Non commovebitur*..... Vide Hier. sensusque est: Quisquis in Deum fidit, eum instar montis Sion excelsi et immobilis, et instar Jerusalem urbis æternæ, (nisi à Deo defecisset) ita fore immotum. Sensus secundi versûs: sicut Jerusalem montibus, ita populus à Deo protegitur.

3 *Non relinquet Dominus virgam peccatorum*; impiorum, sancti populi hostium, Samaritanorum, et aliorum. *Super sortem justorum*: super terram sanctam. *Dominus*: deest etiam in 70. Alex. edit. *Ut non extendant justi*..... ne tandem justi, calamitatibus fracti, à lege desciscant. At Hier. Non requiescet virga impietatis, etc. Justi non desinunt castigari per impios, ne superbiant.

5 *In obligationes*..... in coarctationes: in pravitates suas: Hier. in tortuosas vias, quibus se malo suo implicant.

PSALMUS CXXV.

CONSOLATORIUS.

Populus insperatò è captivitate liberatus, Deum servatorem canit, suasque calamitates in lætitiam versas. Psalmus manifestè post reditum è captivitate factus.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum.

Cum converteret Dominus captivitatem Sion; facti sumus quasi somniantes.

Tunc implebitur risu os nostrum, et lingua nostra laude.

Tunc dicent in gentibus: Magnificavit Dominus facere cum istis.

Magnificavit Dominus facere nobiscum: facti sumus sicut lætantes.

Converte, Domine, captivitatem nostram, sicut rivus in Austro.

Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent.

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum.

In convertendo Dominus captivitatem Sion; facti sumus sicut consolati.

2. Tunc repletum est gaudio os nostrum, et lingua nostra exultatione.

Tunc dicent inter gentes: Magnificavit Dominus facere cum eis.

3. Magnificavit Dominus facere nobiscum: facti sumus lætantes.

4. Converte, Domine, captivitatem nostram, sicut torrens in Austro.

5. Qui seminant in lacrymis, in exultatione metent.

[1] *Sicut consolati:* convalescentes. Ch. somniantes: Hier. quòd è tantis malis repente eruti, vix ipsi libertati suæ crederent. Sic Petrus inopinatò liberatus, *existimabat se visum videre.* Act. XII, 9.

[2] *Gaudio:* risu. *Exultatione:* laude: Hier.

[3] *Magnificavit.....* magna fecit nobis Deus: hebraismus.

[4] *Sicut torrens.....* Sicut torrentem in meridie: Heb. Tantâ copiâ, tantâ rapiditate, tam jucundè, quàm cùm aqua locis aridis abundat.

Qui ambulans ibat et flebat, portans ad seminandum sementem : veniens veniet in exultatione, portans manipulos suos.

6. Euntes ibant et flebant, mittentes semina sua: Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

6 *Euntes*..... qui ambulans, etc. veniens veniet, etc. Hier. Sic captivi, qui ubertim flebant, dum abducebantur, nunc redeunt fructu diuturnæ patientiæ ac fidei læti.

PSALMUS CXXVI.

EUCHARISTICUS ET CONSOLATORIUS.

Salomon, ædificatâ domo Dei et suâ, Deum adjutorem agnoscit. Idem facit populus solutâ captivitate, templo et urbe restitutis. Ecclesia christiana, victis persecutoribus aut vitiis triumphatis, canit Dei gratiam quâ vicit mundum.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum Salomoni.

Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.

Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.

Frustra est vobis de manè consurgere : postquam sederitis, qui manducatis panem dolorum : sic dabit

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum Salomonis.

Nisi Dominus ædificaverit domum, in vanum laboraverunt qui ædificant eam.

Nisi Dominus custodierit civitatem, frustra vigilat qui custodit eam.

2. Vanum est vobis ante lucèm surgere : surgite postquam sederitis, qui manducatis panem doloris.

2 *Surgite :* deest Hier. quem vide : sensus est : vos qui panem vestrum in dolore comeditis, hoc est, vos quotquot estis gravibus ærumnis pressi, frustra vos vigiliis curisque consumitis ; etiamsi tranquilli sederitis ; tamen adjuvabit Deus qui suis somnum seu quietem præstat.

diligentibus se somnum.

Ecce hæreditas Domini, filii: merces, fructus ventris.

Sicut sagittæ in manu potentis, ita filii juventutis.

Beatus vir qui implevit pharetram suam ex ipsis: non confundetur cùm loquetur inimicis suis in portâ.

Cùm dederit dilectis suis somnum: 3. ecce hæreditas Domini, filii, merces, fructus ventris.

4. Sicut sagittæ in manu potentis, ita filii excussorum.

5. Beatus vir qui implevit desiderium suum ex ipsis: non confundetur cùm loquetur inimicis suis in portâ.

3 *Hæreditas Domini:* quam præstat Dominus: sive, hæreditas à Domino: Filii, *tia*, nominativo plurali: dat Deus liberos, optimam parentum possessionem. *Merces fructus ventris:* idem quod liberi: sensus est: Deus dilectis suis dat filios, ut mercedem et hæreditatem. Ps. seq. 3, 6.

4 *Sicut sagittæ..... ita filii excussorum*: filii juventutis: Hier. In juventute geniti filii, robusti sunt, armorum et sagittarum loco, hoc est; usui ac tutelæ parentibus.

5 *Implevit desiderium.....* implevit pharetram: Hier. his sagittis, scilicet filiis validis. *In portâ:* in judicio; calumnias et vim non metuet.

PSALMUS CXXVII. MORALIS.

Deus in suos beneficentissimus: ideo populus captivus ac tenuis, post reditum sicut antè multiplicabitur.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum.

Beatus omnis qui timet Dominum, qui ambulat in viis ejus.

Laborem manuum tuarum comedes: beatus tu, et bene tibi erit.

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum.

Beati omnes, qui timent Dominum, qui ambulant in viis ejus.

2. Labores manuum tuarum quia manducabis: beatus es, et bene tibi erit.

Uxor tua sicut vitis fructifera in penetralibus domûs tuæ.	3. Uxor tua sicut vitis abundans, in lateribus domûs tuæ.
Filii tui sicut germina olivarum, in circuitu mensæ tuæ.	Filii tui sicut novellæ olivarum, in circuitu mensæ tuæ.
Ecce sic benedicetur vir qui timet Dominum.	4. Ecce sic benedicetur homo qui timet Dominum.
Benedicat tibi Dominus ex Sion, et videas bona Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ.	5. Benedicat tibi Dominus ex Sion; et videas bona Jerusalem omnibus diebus vitæ tuæ.
Et videas filios filiorum tuorum: pacem super Israel.	6. Et videas filios filiorum tuorum; pacem super Israel.

[3] *In lateribus*: in penetralibus: Hier. *Sicut novellæ olivarum.....* Sicut propagines circum undique succrescentes, sic familia justorum, læto liberorum proventu.

PSALMUS CXXVIII.

CONSOLATORIUS.

Dum à Sanaballat aliisque, templi ac sanctæ civitatis ædificatio prohibetur, Israelitæ reduces hoc Psalmo se solantur, atque hostium omnium conatus adversùs synagogam irritos fuisse canunt; sic Ecclesia jam inde ab initio vexata, sed semper victrix. Chr.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Canticum graduum.	1. Canticum graduum.
Sæpe expugnaverunt me ab adolescentiâ meâ, dicat nunc Israel;	Sæpe expugnaverunt me à juventute meâ, dicat nunc Israel;

[1] *A juventute*: jam inde ab Ægyptiacâ servitute, quæ populi adolescentia dicitur. Jerem. II. 2. Ecclesia jam inde ab initio in Abel, in Enoch, in Noe, in Abraham, in Lot, in Ægyptiacâ servitute, in

Sæpe expugnaverunt me ab adolescentiâ meâ : sed non potuerunt mihi.

Supra cervicem meam arabant arantes, prolongaverunt sulcum suum.

Dominus justus concidet laqueos impiorum.

Confundantur et revertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion.

Fiant sicut fœnum tectorum, quod statim ut viruerit, arescet :

De quo non implebit manum suam messor, et sinum suum manipulos faciens :

De quo non dixerunt transeuntes : Benedictio Domini super vos; benediximus vobis in nomine Domini.

2. Sæpe expugnaverunt me à juventute meâ : etenim non potuerunt mihi.

3. Supra dorsum meum fabricaverunt peccatores, prolongaverunt iniquitatem suam.

4. Dominus justus concidit cervices peccatorum. 5. Confundantur et convertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion.

6. Fiant sicut fœnum tectorum, quod priusquam evellatur, exaruit :

7. De quo non implevit manum suam qui metit, et sinum suum qui manipulos colligit :

8. Et non dixerunt qui præteribant : Benedictio Domini super vos; benediximus vobis in nomine Domini.

Moyse ac prophetis graves perpessa inimicos, dicit illa quidem sæpe à juventute se fuisse oppugnatam : nihilo tamen seciùs pervenisse ad senectutem, ac ne in senectute quidem opprimi posse. Victus enim qui sæviebat, vicit qui sufferebat. Aug. (in hunc Ps. n. 2, 3.) *Dicat nunc Israel :* nunc, Samaritanis vexantibus.

2 *Non potuerunt :* non prævaluerunt.

3 *Supra dorsum....* me premebant intolerabili ac diuturno jugo. At Hier. supra cervicem meam arabant; me ad arandum imposito jugo abutebantur. *Iniquitatem suam :* sulcum suum. Idem. Diutissime me ad arandum coegerunt.

4 *Cervices :* laqueos : Hier.

6 *Fœnum tectorum :* in tectis Orientalium planis solebant levia et inutilia gramina exoriri.

8 *Benedictio Domini super vos :* solita apprecatio ad messores, post messium proventum uberem.

PSALMUS CXXIX.

DEPRECATORIUS.

Populus malis mersus peccata confitetur, ac Deum propitiatorem exorat.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum.

De profundis clamavi ad te, Domine.

Domine, exaudi vocem meam: fiant aures tuæ intendentes ad vocem deprecationis meæ.

Si iniquitates observabis, Domine: Domine, quis sustinebit?

Quia tecum est propitiatio, cùm terribilis sis.

Sustinui Dominum, sustinuit anima mea, et verbum ejus expectavi.

Anima mea ad Dominum, à vigiliâ matutinâ usque ad

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum.

De profundis clamavi ad te, Domine: 2. Domine, exaudi vocem meam.

Fiant aures tuæ intendentes, in vocem deprecationis meæ.

3. Si iniquitates observaveris, Domine: Domine, quis sustinebit?

4. Quia apud te propitiatio est, et propter legem tuam sustinui te, Domine.

Sustinuit anima mea in verbo ejus: 5. speravit anima mea in Domino:

6. A custodiâ matutinâ

4 *Quia apud te propitiatio est, et propter legem tuam.....* ita Symm. et Theodor: Hier. ad Sun. et Fret. At ibid. Hier. timorem in Hebræo reperiri notat; et hic quoque sic vertit: cùm terribilis sis: præclaro sensu; quasi diceret: terribilis licèt, tamen parcis. Heb. verò: propterea timeris, hoc est, eò quòd sis clemens, vereantur pii homines, ne tibi tam bono, tam benefico displiceant. *Sustinui te....* Vide Hier.

6 *A custodiâ matutinâ....* à vigiliâ matutinâ, usque ad vigiliam matutinam: Hier. ab uno mane in aliud. Præ excubitoribus matutinis; Heb. quod bis repetitur: hoc est, semper et præ omnibus excubitoribus ad te vigilabo.

vigiliam matutinam.

Expectet Israel Dominum: quia apud Dominum misericordia, et multa apud eum redemptio.

Et ipse redimet Israel, ex omnibus iniquitatibus ejus.

usque ad noctem, speret Israel in Domino.

7. Quia apud Dominum misericordia, et copiosa apud eum redemptio.

8. Et ipse redimet Israel, ex omnibus iniquitatibus ejus.

PSALMUS CXXX. MORALIS.

David in suâ majestate coram Deo se dejicit; cujus exemplo populus liberatus, ejusque duces ac pontifices rebus prosperis non inflantur. Vide *Psalmus C.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum David.

DOMINE, non est exaltatum cor meum, neque elati sunt oculi mei; et non ambulavi in magnis, et in mirabilibus super me.

Si non proposui, et silere feci animam meam; sicut ablactatus ad matrem suam, ita ablactata ad me anima mea.

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum David.

DOMINE, non est exaltatum cor meum: neque elati sunt oculi mei.

Neque ambulavi in magnis, neque in mirabilibus super me.

2. Si non humiliter sentiebam, sed exaltavi animam meam;

Sicut ablactatus est super matre suâ, ita retributio in animâ meâ.

2 *Si non humiliter*... Jurandi formula. *Sed exaltavi animam meam*: et non silere feci animam meam: Hier. Si non eam compescui, ne vanis extolleretur cogitationibus. *Sicut ablactatus*.... Si non ita comparavi animam meam, ut similis esset puero ablactato: hoc est: tam humilis sum apud me et coram Deo, quàm parvulus subditus matri. Sic David II. Reg. VI. 22. *Ante Dominum*.... *vilior fiam plusquam factus sum, et ero humilis in oculis meis*, etc.

Expecta, Israel, Dominum: amodo et usque in æternum.

3. Speret Israel in Domino, ex hoc nunc et usque in sæculum.

PSALMUS CXXXI.

HISTORICUS ET EUCHARISTICUS.

Salomon arcam è Sione in templum à se extructum transferens, Davidem qui omnia ad templum præparaverat, piè collaudat; eique à Deo facta promissa confirmari petit. Vide *II. Par. VI. 41, 42. ubi ℣. 1, 8, 9. hujus Psalmi referuntur. Hinc in secundi templi dedicatione repetitus videtur. Salomoni tribuitur à Ch. Chr. ad ℣. 5. et aliis.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum.

Memento, Domine, David, et omnis afflictionis ejus,

Qui juravit Domino, votum vovit Deo Jacob:

Si intravero in tabernaculum domûs meæ; si ascendero super lectum straminis mei:

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum.

Memento, Domine, David, et omnis mansuetudinis ejus:

2. Sicut juravit Domino, votum vovit Deo Jacob:

3. Si introiero in tabernaculum domûs meæ, si ascendero in lectum strati mei:

[1] *Mansuetudinis:* misericordiarum: II. Par. VI. 42. In bonis principibus clementia magis quàm bella et victoriæ memorantur. At Hier. afflictionis: *ejus*, quà afflictis compatimur, ac præcipuè ejus, quà David arcam neglectam doluerit, cujus etiam quodammodo misertus sit, dicens ad Nathan: *Videsne, quòd ego habitem in domo cedrinâ, et arca Dei posita sit in medio pellium?* II. Reg. VII. 2. David porrò quàm fuerit mansueto animo, alibi memoravimus: Præfat. n. 13. Vide Ps. CI. 15.

[2] *Sicut juravit:* qui juravit: Hier. ܟ pro ܟ.

[3. 4.] *Si introiero:* Davidem loquentem inducit de arcâ Dei digniorem in locum transferendâ.

Si dedero somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem,	4. Si dedero somnum oculis meis, et palpebris meis dormitationem,
Donec inveniam locum Domino; tabernaculum Deo Jacob.	5. Et requiem temporibus meis; donec inveniam locum Domino, tabernaculum Deo Jacob.
Ecce audivimus illum in Ephratâ: invenimus illum in regione saltûs.	6. Ecce audivimus eam in Ephratâ: invenimus eam in campis silvæ.
Intremus in tabernacula ejus: adoremus scabellum pedum ejus.	7. Introibimus in tabernaculum ejus: adorabimus in loco, ubi steterunt pedes ejus.
Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca fortitudinis tuæ.	8. Surge, Domine, in requiem tuam, tu et arca sanctificationis tuæ.
Sacerdotes tui induant justitiam, et sancti tui laudent.	9. Sacerdotes tui induantur justitiam, et sancti tui exultent.
Propter David servum tuum, ne avertas faciem Christi tui.	10. Propter David servum tuum, non avertas faciem Christi tui.

5 *Et requiem temporibus meis:* deest Heb. *Donec inveniam locum Domino:* Sionem, ac postea templum ipsum. II. Reg. VI. 12. VII. 2.

6 *Audivimus eam:* arcam. *In campis silvæ:* in agro silvestri: *Sedeïaar:* Heb. id est, Cariathiarim. Pudebat Davidem arcæ tamdiu neglectæ. Cùm enim esset in patriâ regione Ephratæâ adhuc adolescens, audiebat narrantes arcam sub pellibus apud Abinadab in Cariathiarim esse inventam, loco parùm decoro tantæ majestati. Vide I. Reg. VI. 21. VII. 1, 2. II. Reg. VI. 3, 4. VII. 2. I. Paral. XIII. 6.

7 *Adorabimus in loco....* scabellum pedum ejus: Hier. arcam. Vide Ps. XCVIII. 5.

8 *Surge, Domine:* loquitur Salomon, ut patet: II. Par. VI. 41. ubi hic ℣. habetur cum duobus sequentibus. *Sanctificationis....* fortitudinis: Hier.

9 *Justitiam:* salutem. Par. ibid. ut infrà, 16.

10 *Faciem Christi tui:* Salomonis; in faciem meam: Chr.

Juravit

Juravit Dominus David veritatem; non avertetur ab eâ : de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.

11. Juravit Dominus David veritatem, et non frustrabitur eam : de fructu ventris tui ponam super sedem tuam.

Si custodierint filii tui pactum meum, et testificationem meam quam docuero eos :

12. Si custodierint filii tui testamentum meum, et testimonia mea hæc, quæ docebo eos :

Et filii eorum usque in æternum, sedebunt super thronum tuum.

Et filii eorum usque in sæculum, sedebunt super sedem tuam.

Quoniam elegit Dominus Sion : desideravit eam in habitaculum sibi.

13. Quoniam elegit Dominus Sion : elegit eam in habitationem sibi.

Hæc est requies mea in sempiternum : hîc habitabo, quia desideravi eam.

14. Hæc requies mea in sæculum sæculi : hîc habitabo, quoniam elegi eam.

Venationem ejus benedicens benedicam : pauperes ejus saturabo pane.

15. Viduam ejus benedicens benedicam : pauperes ejus saturabo panibus.

Sacerdotes ejus induam salutare : et sancti ejus laude laudabunt.

16. Sacerdotes ejus induam salutari : et sancti ejus exultatione exultabunt.

Ibi oriri faciam cornu David; paravi lucernam Christo meo.

17. Illuc producam cornu David : paravi lucernam Christo meo.

11 *Non frustrabitur....* non avertetur ab eâ : Hier. non pœnitebit. Quæ promissa Dei de Salomone post Davidem regnaturo, vide II. Reg. VII. 12, etc. *De fructu ventris tui....* Hinc ad finem usque Psalmi Deus loquitur.

15 *Viduam.....* Venationem : Hier. et 70. ex Heb. hoc est, victum : annonam, ut vertit Symm. apud Theodor. θήραν 70. pro quo edit. Alex. χήραν : unde Vulg. viduam.

17 *Illuc producam cornu David* : in Sione ac Jerusalem, regnare faciam Davidis posteros. *Paravi lucernam* : sobolem illustrem, ac regnantem. *Christo meo* : Davidi.

Inimicos ejus induam confusione: super ipsum autem florebit diadema ejus.

18. Inimicos ejus induam confusione: super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea.

[18] *Sanctificatio mea* : sacrosanctus erit: at Hier. *Diadema ejus:* regnum ac majestas ejus.

PSALMUS CXXXII.

EUCHARISTICUS ET CONSOLATORIUS.

David, omnibus sub imperio suo tribubus adunatis: item Judæi ex dispersione collecti, canunt quàm suavis sit fratrum concordia.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum David.

Ecce quàm bonum, et quàm decorum, habitare fratres in unum!

Sicut unguentum optimum in capite, quod descendit in barbam Aaron: quod descendit super oram

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum David.

Ecce quàm bonum, et quàm jucundum, habitare fratres in unum!

2. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron;

Quod descendit in oram

[1] *Ecce quàm bonum, et quàm jucundum. Non enim omne quod jucundum,* idem et *bonum est; jucundus* enim *luxus, non* tamen et *bonus; neque quod bonum est,* idem et *jucundum est; bona* enim *tolerantia injuriæ ... non* autem *jucunda.* Sed in fratrum ad Dei laudes amoremque conspirantium societate, non tantùm bonitatis fructus est, sed etiam lætitiæ sensus: ex Hil. (in hunc Psal.)

[2] *Sicut unguentum:* adde: optimum : Hier. peculiare, ac suaveolentissimum, ad consecrandos pontifices divinitus institutum. Exod. xxx. 25. *In barbam:* vulgare Hebræis, aliisque Orientalibus ut haberent capillos unguentis delibutos. At unguentum illud sacerdotale, copiosissimè effundebatur in caput, et in barbam usque defluebat. *Barbam Aaron :* ut ostenderet agere se de illo exquisitissimo unguento, quo Aaron ipse Dei jussu consecratus. *In oram vestimenti ejus :* eà copià effundebatur, ut se latissimè suavissimi

vestimentorum ejus.

Sicut ros Hermon, qui descendit super montana Sion.

Quoniam ibi mandavit Dominus benedictionem, vitam usque in æternum.

vestimenti ejus: 3. sicut ros Hermon, qui descendit in montem Sion.

Quoniam illic mandavit Dominus benedictionem, et vitam usque in sæculum.

unguenti fragrantia diffunderet. Spirituali sensu: Christus Spiritu Sancto unctus, non eum accepit ad mensuram: Joan. III. 34. sed tantâ plenitudine, ut ex eâ acciperemus omnes, ibid. I. 16. bono Christi odore per exempla sanctorum, etiam extra Ecclesiam, ubique diffuso.

[3] *Sicut ros Hermon, qui descendit.....* Non ros Hermon descendit in montem Sion, neque enim id fieri potest, ut idem ros decurrat in tam diversos montes. Sic ergo supplendum: Sicut ros Hermon, et sicut ros qui descendit in montem Sion, ita fratrum consensio: sensusque est: Non suavius unguentum illud, quo ipse Aaron Dei jussu perfusus consecratusque est, non ros jucundior, quo Hermon et Sion duo clarissimi montes irrigantur, ut suavis est fratrum concordia. *Illic mandavit Dominus benedictionem.* Illic: ubi fratres concorditer habitant.

PSALMUS CXXXIII.

HORTATORIUS.

Dei laudes servis ejus perpetuò celebrandæ. Ita concluditur solemnitas dedicationis templi. Aiunt esse dramaticum carmen. Primis versibus, princeps levitarum excubias agentium fratres hortatur, ut vigiliis laudes divinas adjungant. Ultimo versu, fratres admóniti principi janitorum fausta precantur.

VERSIO S. HIERONYMI.

Canticum graduum.

Ecce benedicite Domino, omnes servi Domini, qui

VERSIO VULGATA.

1. Canticum graduum.

Ecce nunc benedicite Dominum, omnes servi Do-

statis in domo Domini in noctibus.

Levate manus vestras ad sanctum, et benedicite Dominum.

Benedicat te Dominus ex Sion, factor cœli et terræ.

mini;

Qui statis in domo Domini, in atriis domûs Dei nostri.

2. In noctibus extollite manus vestras in sancta, et benedicite Dominum.

3. Benedicat te Dominus ex Sion, qui fecit cœlum et terram.

[1] *In atriis domûs Dei nostri :* deest Heb. sumptum ex Ps. sequenti ℣. 2.

[2] *In noctibus :* junge præcedenti, ut sensus sit : Vos qui per noctem in templo excubias agitis, *extollite manus vestras* ad Deum : quanquam et eò referri potest, ut maximè studeant horis silentibus et quietis laudare Deum. *In sancta :* ad sanctuarium. Hùc usque Psalmi graduum.

PSALMUS CXXXIV.

LAUDIS ET GRATIARUM ACTIONIS.

Deo benedicit pro beneficiis in populum collatis ; tum idola detestatur.

VERSIO S. HIERONYMI.

Halleluia.

Laudate nomen Domini, laudate, servi, Dominum :

Qui statis in domo Domini, in atriis domûs Dei nostri.

Laudate Dominum, quoniam bonus Dominus : cantate nomini ejus, quoniam decens.

Quoniam Jacob elegit sibi

VERSIO VULGATA.

1. Alleluia.

Laudate nomen Domini, laudate, servi, Dominum :

2. Qui statis in domo Domini, in atriis domûs Dei nostri.

3. Laudate Dominum, quia bonus Dominus : psallite nomini ejus, quoniam suave.

4. Quoniam Jacob elegit

Dominus, Israel in peculium suum.

sibi Dominus, Israel in possessionem sibi.

Quia ego scio quòd magnus Dominus, et Dominus noster præ omnibus diis.

5. Quia ego cognovi quòd magnus est Dominus, et Deus noster præ omnibus diis.

Omnia quæ voluit Dominus fecit in cœlo, et in terrâ; in mari, et in omnibus abyssis.

6. Omnia quæcumque voluit, Dominus fecit in cœlo, in terrâ, in mari, et in omnibus abyssis.

Levans nubes de summitatibus terræ, fulgura in pluviam fecit: educens ventos de thesauris suis.

7. Educens nubes ab extremo terræ; fulgura in pluviam fecit.

Qui producit ventos de thesauris suis. 8. Qui percussit primogenita Ægypti ab homine usque ad pecus.

Qui percussit primitiva Ægypti, ab homine usque ad pecus.

Emisit signa et portenta in medio tuî, Ægypte, in Pharao, et in cunctos servos suos.

9. Et misit signa et prodigia in medio tuî, Ægypte; in Pharaonem, et in omnes servos ejus.

Qui percussit gentes multas, et occidit reges fortes:

10. Qui percussit gentes multas, et occidit reges fortes,

Seon regem Amorrhæorum, et Og regem Basan, et omnia regna Chanaan.

11. Sehon regem Amorrhæorum, et Og regem Basan, et omnia regna Chanaan.

Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israel populo suo.

12. Et dedit terram eorum hæreditatem, hæreditatem Israel populo suo.

Domine, nomen tuum in æternum: Domine, memo-

13. Domine, nomen tuum in æternum: Domine, me-

7 *Ventos de thesauris*. Propter reconditas ventorum causas. Docet autem quàm eos in potestate habeat, atque ad voluntatem laxet.

8 *Qui percussit*: junge sequenti: hic enim incipit propria Israeli narrare beneficia.

riale tuum in generatione et generatione.

Quia judicabit Dominus populum suum, et in servos suos erit placabilis.

Idola gentium argentum et aurum : opera manuum hominum.

Os habent, et non loquentur : oculos habent, et non videbunt.

Aures habent, et non audient : sed nec est spiritus in ore ipsorum.

Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis.

Domus Israel benedicite Domino : domus Aaron, benedicite Domino.

Domus Levi, benedicite Domino : timentes Dominum, benedicite Domino.

Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jerusalem. Halleluia.

moriale tuum in generationem et generationem.

14. Quia judicabit Dominus populum suum, et in servis suis deprecabitur.

15. Simulacra gentium argentum et aurum, opera manuum hominum.

16. Os habent, et non loquentur : oculos habent, et non videbunt.

17. Aures habent, et non audient : neque enim est spiritus in ore ipsorum.

18. Similes illis fiant qui faciunt ea, et omnes qui confidunt in eis.

19. Domus Israel, benedicite Domino : domus Aaron, benedicite Domino.

20. Domus Levi, benedicite Domino : qui timetis Dominum, benedicite Domino.

21. Benedictus Dominus ex Sion, qui habitat in Jerusalem.

14 *In servis suis deprecabitur :* passivè : erit placabilis : Hier. solatium capiet : Heb. miserebitur. Deut. xxxii. 36. *In servis suis miserebitur,* quod est, in eos effundet misericordiam suam.

PSALMUS CXXXV.

LAUDIS ET GRATIARUM ACTIONIS.

Dei in populum misericordiam celebrat, priscis beneficiis ordine recensitis. Est autem hic Psalmus Davide rege, coram arcâ cantari solitus. I. Par. XVI. 41. *Idem Davidi attributus, et in dedicatione templi sub Salomone decantatus,* ad laudandum Dominum, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus; *II. Par. VI.* 6. *Item fundato secundo templo:* I. Esd. III. 10, 11. *et post insignem victoriam.* I. Mach. IV. 24.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
	1. Alleluia.
CONFITEMINI Domino, quoniam bonus: quoniam in æternum misericordia ejus.	CONFITEMINI Domino, quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia ejus.
Confitemini Deo deorum: quoniam in æternum misericordia ejus.	2. Confitemini Deo deorum: quoniam in æternum misericordia ejus.
Confitemini Domino dominorum: quoniam in æternum misericordia ejus.	3. Confitemini Domino dominorum: quoniam in æternum misericordia ejus.
Qui fecit mirabilia magna solus: quoniam in æternum misericordia ejus.	4. Qui facit mirabilia magna solus: quoniam in æternum misericordia ejus.
Qui fecit cœlos in sapientiâ: quoniam in æternum misericordia ejus.	5. Qui fecit cœlos in intellectu: quoniam in æternum misericordia ejus.
Qui firmavit terram super aquas: quoniam in æternum misericordia ejus.	6. Qui firmavit terram super aquas: quoniam in æternum misericordia ejus.

5 *In intellectu:* in sapientiâ: Hier.

6 *Qui firmavit terram super aquas:* ne fluctibus rumperetur: alii, apud Chr. Qui constipavit terram in aquis. Vide Psalm. XXIII. 2.

Qui fecit luminaria magna: quoniam in æternum misericordia ejus:

Solem in potestatem diei: quoniam in æternum misericordia ejus:

Lunam et stellas in potestatem noctis: quoniam in æternum misericordia ejus:

Qui percussit Ægyptum cum primitivis suis; quoniam in æternum misericordia ejus:

Et eduxit Israel de medio eorum: quoniam in æternum misericordia ejus,

In manu validâ et brachio extento: quoniam in æternum misericordia ejus:

Qui divisit mare Rubrum in divisiones: quoniam in æternum misericordia ejus:

Et eduxit Israel in medio ejus: quoniam in æternum misericordia ejus:

Et convolvit Pharao et exercitum ejus in mari Rubro: quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui duxit populum suum per desertum: quoniam in æternum misericordia ejus.

7. Qui fecit luminaria magna: quoniam in æternum misericordia ejus:

8. Solem in potestatem diei: quoniam in æternum misericordia ejus:

9. Lunam et stellas in potestatem noctis: quoniam in æternum misericordia ejus:

10. Qui percussit Ægyptum cum primogenitis eorum; quoniam in æternum misericordia ejus.

11. Qui eduxit Israel de medio eorum: quoniam in æternum misericordia ejus,

12. In manu potenti, et brachio excelso: quoniam in æternum misericordia ejus.

13. Qui divisit mare Rubrum in divisiones: quoniam in æternum misericordia ejus;

14. Et eduxit Israel per medium ejus: quoniam in æternum misericordia ejus:

15. Et excussit Pharaonem, et virtutem ejus in mari Rubro: quoniam in æternum misericordia ejus.

16. Qui traduxit populum suum per desertum: quoniam in æternum misericordia ejus.

[8] *In potestatem diei:* ut præesset diei: Gen. 1. 16.

[9] *In potestatem noctis:* ut præesset nocti. Ibid.

[12] *Brachio excelso:* extento: Hier. eodem sensu, ut ab alto summâ vi feriat.

Qui percussit reges magnos: quoniam in æternum misericordia ejus:

Et occidit reges magnificos: quoniam in æternum misericordia ejus:

Seon regem Amorrhæorum, quoniam in æternum misericordia ejus,

Et Og regem Basan, quoniam in æternum misericordia ejus.

Et dedit terram eorum hæreditatem: quoniam in æternum misericordia ejus,

Hæreditatem Israel servo suo: quoniam in æternum misericordia ejus.

Quia in humilitate nostrâ memor fuit nostrî: quoniam in æternum misericordia ejus.

Et redemit nos de hostibus nostris: quoniam in æternum misericordia ejus.

Qui dat panem omni carni: quoniam in æternum misericordia ejus.

Confitemini Deo cœli: quoniam in æternum misericordia ejus.

17. Qui percussit reges magnos: quoniam in æternum misericordia ejus:

18. Et occidit reges fortes: quoniam in æternum misericordia ejus:

19. Sehon regem Amorrhæorum, quoniam in æternum misericordia ejus,

20. Et Og regem Basan: quoniam in æternum misericordia ejus.

21. Et dedit terram eorum hæreditatem: quoniam in æternum misericordia ejus,

22. Hæreditatem Israel servo suo: quoniam in æternum misericordia ejus.

23. Quia in humilitate nostrâ memor fuit nostrî: quoniam in æternum misericordia ejus.

24. Et redemit nos ab inimicis nostris: quoniam in æternum misericordia ejus.

25. Qui dat escam omni carni: quoniam in æternum misericordia ejus.

26. Confitemini Deo cœli: quoniam in æternum misericordia ejus.

Confitemini Domino dominorum quoniam in æternum misericordia ejus.

26 *Confitemini Domino dominorum*.... Deest Hier. Heb. et 70.

PSALMUS CXXXVI.

CONSOLATIONIS.

Populus in captivitate gemens : lugentes in sæculo christiani, suam utrique Jerusalem desiderant. Sine titulo in Heb. Jeremiæ titulum Theodor. rejicit. Hic, spiritualiter intelligendæ duæ civitates : nempe Jerusalem, cœlestis patria : Babylon, mundus, captivitatis locus in quo exules degimus. Duas istas civitates faciunt duo amores : Jerusalem facit amor Dei ; Babyloniam amor sæculi. *Aug. in Psalm.* LXIV. *n.* 2. *Ex amore sæculi oriuntur terrenæ delectationes, à quibus pii abhorrent.* Canticum enim delectationis sæculi hujus, lingua aliena, lingua barbara est, quam in captivitate didicimus. *Aug.* (*in hunc Ps. n.* 17.) *Neque cantant fideles, nisi in Jerusalem ubi beati sunt : hic autem non cantant sed gemunt, memores perditæ in Adam innocentiæ pariter ac beatitudinis.*

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
	Psalmus David, Jeremiæ.
SUPER flumina Babylonis ibi sedimus, et flevimus, cùm recordaremur Sion.	1. SUPER flumina Babylonis, illic sedimus et flevimus, cùm recordaremur Sion.
Super salices in medio ejus suspendimus citharas nostras.	2. In salicibus in medio ejus, suspendimus organa nostra.
Quoniam ibi interrogaverunt nos qui captivos duxerunt nos verba carminis,	3. Quia illic interrogaverunt nos, qui captivos duxerunt nos, verba cantionum:

[1] *Super flumina Babylonis.... cùm recordaremur Sion :* ex ipso exilii sensu subit dulcis patriæ recordatio quâ cientur in fletus. Spirituali sensu. *Flumina Babylonis* sunt omnia, quæ hic amantur et transeunt. Aug. Hinc suspiria ad illam manentem, ac fundamenta habentem civitatem, de quâ Paulus Heb. XI. 10. XIII. 14.

et qui affligebant nos læti: canite nobis de canticis Sion.

Quomodo cantabimus canticum Domiui, in terrâ alienâ?

Si oblitus fuero tuî, Jerusalem, in oblivione sit dextera mea.

Adhæreat lingua mea gutturi meo, si non recordatus fuero tuî: si non proposuero Jerusalem, in principio lætitiæ meæ.

Memento, Domine, filiorum Edom, in die Jerusalem, dicentium: evacuate, evacuate usque ad fundamentum ejus.

Filia Babylonis vastata: beatus qui retribuet tibi vicissitudinem tuam, quam tu retribuisti nobis.

Beatus qui tenebit, et allidet parvulos tuos ad petram.

Et qui abduxerunt nos: Hymnum cantate nobis de canticis Sion.

4. Quomodo cantabimus canticum Domini, in terrâ alienâ?

5. Si oblitus fuero tuî, Jerusalem, oblivioni detur dextera mea.

6. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tuî.

Si non proposuero Jerusalem, in principio lætitiæ meæ. 7. Memor esto, Domine, filiorum Edom, in die Jerusalem:

Qui dicunt: Exinanite, exinanite, usque ad fundamentum in eâ.

8. Filia Babylonis misera: beatus, qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis.

9. Beatus, qui tenebit, et allidet parvulos tuos ad petram.

3 *Qui abduxerunt nos:* qui nos in acervum redegerunt: Heb. id est, civitatem nostram. *Hymnum:* lætitiam: Heb. Lætum carmen petebant.

5 *Dextera mea:* vis mea, auxilium meum, aut felicitas, per dexteram designata.

7 *Memor esto.... filiorum Edom:* Esaü: Idumæorum semper adversantium Judæis, ex priscis Esaü adversùs Jacobum inimicitiis. *In die Jerusalem:* cùm recordaberis Jerusalem.

8 *Filia Babylonis misera:* vastata: Hier. id est, vastanda.

9 *Beatus, qui tenebit, et allidet parvulos tuos....* Beatus, qui implebit vaticinium Isaiæ de Babylone dicentis: *Infantes eorum allidentur in oculis eorum.* Isa. XIII. 16.

PSALMUS CXXXVII.

EUCHARISTICUS.

Congruit ei tempori, quo bello Syriaco confecto, devictisque multis regibus, miracula Dei toto Oriente celebrata, reges ad ipsum collaudandum invitabant. II. Reg. XIII. *Vide* Psalm. LIX.

VERSIO S. HIERONYMI.

David.

CONFITEBOR tibi, Domine, in toto corde meo, in conspectu deorum cantabo tibi.

Adorabo in templo sancto tuo, et confitebor nomini tuo super misericordiâ tuâ, et veritate tuâ: quia magnificasti super omne nomen, eloquium tuum.

In die invocabo, et exaudies me, dilatabis animæ meæ fortitudinem.

VERSIO VULGATA.

1. Ipsi David.

CONFITEBOR tibi, Domine, in toto corde meo: quoniam audisti verba oris mei.

In conspectu angelorum psallam tibi: 2. Adorabo ad templum sanctum tuum, et confitebor nomini tuo,

Super misericordiâ tuâ, et veritate tuâ: quoniam magnificasti super omne, nomen sanctum tuum.

3. In quâcumque die invocavero te, exaudi me: multiplicabis in animâ meâ virtutem.

[1] *Domine:* deest Heb. *Quoniam audisti verba....* deest Hier. *In conspectu angelorum....* Sic addit se angelis Deo canentibus.

[2] *Adorabo ad templum....* Psallenti cùm angelis, pro cœlo est templum divino nomini consecratum. *Magnificasti super omne, nomen sanctum tuum:* super omne nomen, eloquium tuum: Hier. id est, super omnem famam; quidquid de te narrent homines, verbi tui majestate vincitur.

[3] *Exaudi me:* exaudies. *Multiplicabis....* dilatabis animæ meæ fortitudinem: Hier. robur augebis.

Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ: quoniam audierunt eloquia oris tui.

4. Confiteantur tibi, Domine, omnes reges terræ: quia audierunt omnia verba oris tui:

Et cantent in viis Domini: quoniam magna gloria Domini.

5. Et cantent in viis Domini: quoniam magna est gloria Domini.

Quoniam excelsus Dominus, et humilia respicit, et excelsa de longè cognoscit.

6. Quoniam excelsus Dominus, et humilia respicit, et alta à longè cognoscit.

Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me: super furorem inimicorum meorum mittes manum tuam, et salvabit me dextera tua.

7. Si ambulavero in medio tribulationis, vivificabis me: et super iram inimicorum meorum extendisti manum tuam, et salvum me fecit dextera tua.

Dominus operabitur pro me. Domine, misericordia tua in æternum: opera manuum tuarum ne dimittas.

8. Dominus retribuet pro me. Domine, misericordia tua in sæculum: opera manuum tuarum ne despicias.

4 *Reges:* victi, vel victoriarum famà permoti.

5 *Cantent in viis Domini:* ad templum ducentibus. Adeant Jerusalem; et templum donis cumulent.

6 *A longè cognoscit:* longè infra se videt, ut abjecta et jacentia.

7 *In medio tribulationis:* belli: ut Ps. XIX. 1. *Exaudiat te Dominus in die tribulationis. Extendisti:* mittes: Hier.

PSALMUS CXXXVIII.

MORALIS ET DEPRECATORIUS.

Accusatus ab inimicis coram Saüle, testem innocentiæ suæ invocat Deum, formatorem suum et cogitationum scrutatorem. Neminem enim odisse se, nisi malos. Et nota ad connexionem, ℣. 19, 21, 23, 24.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori Psalmus David.

Domine, investigasti me, et cognovisti.

Tu cognovisti sessionem meam, et resurrectionem meam: intellexisti malum meum de longè.

Semitam meam et accubationem meam eventilasti: et omnes vias meas intellexisti.

Quia non est eloquium in linguâ meâ: ecce, Domine,

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

Domine, probasti me, et cognovisti me: 2. tu cognovisti sessionem meam, et resurrectionem meam.

3. Intellexisti cogitationes meas de longè: semitam meam et funiculum meum investigasti.

4. Et omnes vias meas prævidisti: quia non est sermo in linguâ meâ.

5. Ecce, Domine, tu co-

² *Sessionem.... et resurrectionem....* me sive sedentem, sive surgentem: nosti quæ meditabar sedens, et operabar surgens. Theod.

³ *De longè:* arcana consiliorum ab æterno prævidisti. *Semitam meam, et funiculum meum:* rectitudinem operum: Theodor. opera quasi fune directa. Semitam et accubationem: Hier. Nosti gradientem et cubantem, vigilantem et quiescentem.

⁴ *Omnes vias meas prævidisti: quia non....* cùm non est sermo; me etiam tacito, arcana pectoris nosti, neque opus habes ut ea verbis eloquar.

nosti omnia.

Retrorsum et antè formasti me, et posuisti super me manum tuam.

Super me est scientia, et excelsior est, non potero ad eam.

Quò ibo à spiritu tuo, et quò à facie tuâ fugiam?

Si ascendero in cœlum, ibi es tu, si jacuero in inferno, ades.

Si sumpsero pennas diluculo: habitavero in novissimo maris:

Etiam ibi manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua.

Si dixero: Fortè tenebræ operient me: nox quoque lux erit circa me.

Nec tenebræ habent tenebras apud te, et nox

gnovisti omnia, novissima et antiqua: tu formasti me, et posuisti super me manum tuam.

6. Mirabilis facta est scientia tua ex me: confortata est, et non potero ad eam.

7. Quò ibo à spiritu tuo? et quò à facie tuâ fugiam.

8. Si ascendero in cœlum, tu illic es: si descendero in infernum, ades.

9. Si sumpsero pennas meas diluculo, et habitavero in extremis maris:

10. Etenim illùc manus tua deducet me, et tenebit me dextera tua.

11. Et dixi: Forsitan tenebræ conculcabunt me; et nox illuminatio mea in deliciis meis.

12. Quia tenebræ non obscurabuntur à te, et nox

5 *Novissima et antiqua:* retrorsum et antè formasti me: Hier. id est, à fronte et à tergo.

6 *Ex me:* ego ipse magnum artis tuæ documentum argumentumque laudis. Vel: præ me: super me est scientia: Hier. excedit facultatem intelligentiæ meæ. *Confortata est....* excelsior est: Hier. *Non potero ad eam:* supp. accedere.

7 *Quò ibo à spiritu tuo? Spiritus enim Domini replevit orbem terrarum:* Sap. I. 7. de quo Spiritu dictum: *Dominus Deus misit me et Spiritus ejus*, etc. Isa. XLVIII. 16. Quem Spiritum memorat, ad commendandam immensitatem Dei; quòd Deus bono illo Spiritu omnia alat, vegetet, foveat.

11. 12. *Et dixi:* si dixero: Hier. *Conculcabunt....* operient: Idem. Vide apud eumdem hos duos versus egregiè versos. *Nox sicut dies illuminabitur:* quasi dies lucet: Hier. nox tibi lux erit: Heb.

quasi dies lucet : similes sunt tenebræ et lux.

sicut dies illuminabitur: sicut tenebræ ejus, ita et lumen ejus.

Quia tu possedisti renes meos, orsusque es me in utero matris meæ.

13. Quia tu possedisti renes meos: suscepisti me de utero matris meæ.

Confitebor tibi, quoniam terribiliter magnificasti me: mirabilia opera tua, et anima mea novit nimis.

14. Confitebor tibi, quia terribiliter magnificatus es: mirabilia opera tua, et anima mea cognoscit nimis.

Non sunt operta ossa mea à te, quibus factus sum in abscondito: imaginatus sum in novissimis terræ.

15. Non est occultatum os meum à te, quod fecisti in occulto: et substantia mea in inferioribus terræ.

Informem adhuc me viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur: dies formati sunt, et non est una in eis.

16. Imperfectum meum viderunt oculi tui, et in libro tuo omnes scribentur: dies formabuntur, et nemo in eis.

Mihi autem quàm honorabiles facti sunt amici tui,

17. Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui,

13 *Possedisti renes meos:* intima mea. *Suscepisti me....* orsus es me in utero, etc. Hier.

14 *Terribiliter magnificatus es:* magnificasti me: Idem: mirabiliter me fecisti: arte stupendâ.

15 *Os meum:* nullum ex ossibus te latet. *Substantia mea:* velut acu pictus sum: Heb. imaginatus sum: Hier. fictus sum; conformatus. *In inferioribus terræ:* in utero. Ch.

16 *Imperfectum meum....* informem adhuc me: Hier. fœtum rudem in utero matris. *Omnes scribentur:* omnes artus, seu partes corporis mei, quas tu tam perfectè noveras, ac si jam in libro descriptas haberes. *Formabuntur:* in dies fingebantur partes illæ. *Et nemo*, etc. et non una in eis: Heb. ne una quidem earum erat: nec tu impolitas aut malè cohærentes composuisti, sed totas formasti cùm non essent.

17 *Nimis honorificati sunt....* Cùm Deus tantus sit, quàm felices potentesque sunt, quos amore suo dignatur! at Heb. quàm pre-

Deus

Deus : quàm fortes pauperes eorum !	Deus : nimis confortatus est principatus eorum.
Dinumerabo eos, et arenâ plures erunt : evigilavi, et adhuc sum tecum.	18. Dinumerabo eos, et super arenam multiplicabuntur : exsurrexi, et ad-liuc sum tecum.
Si occideris, Deus, impium, viri sanguinum, declinate à me.	19. Si occideris, Deus, peccatores : viri sanguinum, declinate à me :
Qui contradicent tibi sceleratè : elevati sunt frustra adversarii tui.	20. Quia dicitis in cogitatione : accipient in vanitate civitates tuas.
Nonne odientes te, Domine, odivi ; et contra adversarios tuos distabui ?	21. Nonne qui oderunt te, Domine, oderam ; et super inimicos tuos tabescebam ?
Perfecto odio oderam illos, et inimici facti sunt mihi.	22. Perfecto odio oderam illos, et inimici facti sunt mihi.
Scrutare me, Deus, et cognosce cor meum : proba me, et scito cogitationes meas.	23. Proba me, Deus, et scito cor meum, interroga me : et cognosce semitas meas.
Et vide si via doli in me est : et deduc me in viâ æternâ.	24. Et vide, si via iniquitatis in me est : et deduc me iu viâ æteruâ.

tiosæ cogitationes tuæ, Deus! quanta earum summa! eadem enim vox hebræa *Rehe*, quæ hic *amici*, ✝. 3. *cogitationes :* eadem quoque vos *Rosch*, apud 70. hic quidem ἀρχαί, vertitur : ἀριθμὸς, autem, Num. 1. 49. quod *summam* Vulgata vertit. Item συλλογισμὸν, Exod. xxx. 12. ubi et Vulgata *summam*.

18 *Exsurrexi :* evigilavi : Hier. *Et adhuc sum tecum :* statim à somno, de te cogito.

19 *Si occideris :* an non occides, ô Deus, peccatores, qui calumniantur innocenti ? vel : si quidem occideris Deus impium, discedant à me sanguinarii.

20 *Quia dicitis....* qui contradicent, etc. totus versus ex Hier.

22 *Perfecto odio oderam....* Hoc est perfecto odio odisse, nt nec propter vitia homines oderis, nec vitia propter homines diligas, Aug. Vide Præf. n. 14.

PSALMUS CXXXIX.

DEPRECATORIUS.

Contra Achitophel, à quo et armis et insidiis et calumniis impetitus. II. Reg. xv, xvii.

VERSIO S. HIERONYMI.

Victori Canticum David.

Erue me, Domine, ab homine malo : à viris iniquis salva me.

Qui cogitaverunt malitias in corde : totâ die versati sunt in præliis.

Exacuerunt linguam suam quasi serpens : venenum aspidum sub labiis eorum. Semper.

Custodi me, Domine, de manu impii, à viro iniquitatum serva me : qui cogitaverunt supplantare gressus meos.

Absconderunt superbi laqueum mihi, et funibus extenderunt rete juxta semitam : offendiculum posuerunt mihi. Semper.

Dixi Domino: Deus meus es tu: audi, Domine, vo-

VERSIO VULGATA.

1. In finem, Psalmus David.

2. Eripe me, Domine, ab homine malo : à viro iniquo eripe me.

3. Qui cogitaverunt iniquitates in corde : totâ die constituebant prælia.

4. Acuerunt linguas suas sicut serpentis : venenum aspidum sub labiis eorum.

5. Custodi me, Domine, de manu peccatoris ; et ab hominibus iniquis eripe me ;

Qui cogitaverunt supplantare gressus meos : 6. absconderunt superbi laqueum mihi.

Et funes extenderunt in laqueum : juxta iter scandalum posuerunt mihi.

7. Dixi Domino : Deus meus es tu : exaudi, Domine,

3 *Constituebant prælia :* instruebant: nihil nisi rixas cogitabant.

5 *Ab hominibus iniquis,* à viro iniquo: Heb. ut suprà, 2.

6 *Funes extenderunt :* funibus extenderunt rete, etc. Hier.

cem depræcationis meæ.

Domine Deus, fortitudo salutis meæ, protexisti caput meum in die belli.

Ne des, Domine, desideria impii: scelera ejus ne effundantur, et eleventur. Semper.

Amaritudo convivarum meorum: labor labiorum eorum operiet eos.

Cadent super eos carbones ignis: dejicies eos in foveas, ut non consurgant.

Vir linguosus non dirigetur in terrâ: virum iniquum

vocem deprecationis meæ.

8. Domine, Domine, virtus salutis meæ: obumbrasti super caput meum in die belli.

9. Ne tradas me, Domine, à desiderio meo peccatori: cogitaverunt contra me: ne derelinquas me, ne fortè exaltentur.

10. Caput circuitûs eorum: labor labiorum ipsorum operiet eos.

11. Cadent super eos carbones, in ignem dejicies eos: in miseriis non subsistent.

12. Vir linguosus non dirigetur in terrâ: virum in-

9 *Ne tradas me....* Ne tradas me impio præter spem ac desiderium meum. Ne des, Domine, desideria impii: Hier. *Cogitaverunt contra me....* Cogitationem ejus ne promoveas: exaltabunt se: Heb. id est, disturba consilia eorum, alioquin superbient.

10 *Caput,* sive princeps, *Circuitûs eorum:* coronæ, sive conventûs eorum. Caput circumvenientium me: Heb. Achitophel. *Labor labiorum ipsorum:* eorum elaborata atque exquisita consilia: *Operiet eos:* involvet eos; consiliis suis capientur, tam ipse Achitophel, quàm inimici reliqui: quippe belli incentores atque artifices fraudum, in quibus perierunt. Alii: venenum circumvenientium me, qui est labor labiorum ipsorum, operiet eos: venenatis verbis consiliisque suis et ipsi pereant. Vox enim *Rosch*, quæ hîc *caput* vertitur, aliàs significat amaritudinem vel venenum: ut Ps. LXVIII. 22. ubi interpres vertit, fel.

11 *In ignem...* Cadent carbones ignis; in foveas dejicies, etc. Hier.

12 *Vir linguosus:* linguâ seu eloquio confidens: ex eorum genere qui dicunt: *Linguam nostram magnificabimus:* Ps. XI. 5. consiliis technisque nostris omnia pervincemus; qualis Achitophel, cujus erat consilium, *quasi si quis consuleret Deum,* II. Reg. XVI. 23. *Non dirigetur:* non firmabitur.

mala capient in interitu.

justum mala capient in interitu.

Scio quòd faciet Dominus causam inopis, judicia pauperum.

13. Cognovi quia faciet Dominus judicium inopis, et vindictam pauperum.

Attamen justi confitebuntur nomini tuo : habitabunt recti cum vultu tuo.

14. Verumtamen justi confitebuntur nomini tuo : et habitabunt recti cum vultu tuo.

PSALMUS CXL.

DEPRECATORIUS.

David mitis erga inimicos, contra eorum dolosa verba et insidias, sub Saüle, ut videtur, Dei patrocinium implorat. Vide *Ps. xxxvii. Hunc Psalmum quotidie ad vesperam canebat orientalis Ecclesia, propter ℣. 2. Chr.*

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David.

Domine, clamavi ad te, festina mihi : exaudi vocem meam clamantis ad te.

Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo : elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

Pone, Domine, custodiam ori meo : serva paupertatem labiorum meorum.

VERSIO VULGATA.

Psalmus David.

1. Domine, clamavi ad te, exaudi me : intende voci meæ, cùm clamavero ad te.

2. Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo : elevatio manuum mearum sacrificium vespertinum.

3. Pone, Domine, custodiam ori meo, et ostium circumstantiæ labiis meis.

[1] *Exaudi me :* festina mihi : Hier. ut LXIX. 2.

[2] *Incensum :* suffitus : Heb. *Sacrificium vespertinum :* quod frequentius et honoratius erat, completo diei opere.

[3] *Pone, Domine, custodiam ori meo :* ne Saülis et adversariorum circumventus insidiis, odiisque exasperatus, aliquid incautum effutiat, aut maledictum pro maledicto reddat. *Et ostium circumstan-*

Ne declines cor meum in verbum malum, volvere cogitationes impias cum viris operantibus iniquitatem, neque comedere in deliciis eorum.

4. Non declines cor meum in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis.

Cum hominibus operantibus iniquitatem, et non communicabo cum electis eorum.

Corripiat me justus in misericordiâ et arguat me; oleum amaritudinis non impinguet caput meum: quia adhuc oratio mea pro malitiis eorum.

5. Corripiet me justus in misericordiâ, et increpabit me: oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.

Quoniam adhuc et oratio mea in beneplacitis eorum:

tiæ: hæc custodia ita muniat, tueaturque ostium labiorum meorum, quemadmodum adhibitâ custodiâ cavere solent ne quis effugiat.

4 *Ad excusandas excusationes:* alii: ad involvenda involucra in impietatibus, quod idem est; poterat enim Davidis animum subire cogitatio de occidendo inimico, puta Saüle, atque aliis, eò quòd toties insidiati non immeritò perderentur; sed hanc excusationem non admisit simplex et candidus Davidis animus. Theodor. Hæc valent adversùs eos, qui fucare et colorare flagitia, quàm emendare malunt. *Et non communicabo cum electis eorum:* cum amicissimis eorum; mali enim pessimum quemque impensiùs diligunt: at Hier. Neque comedam in deliciis eorum; non interero eorum delicatis conviviis; neque voluptate blanditiisque inescatus, iis me dedam.

5 *Corripiet me justus:* ut Paulus ad Gal. III. 1. *O insensati Galatæ, quis vos fascinavit? In misericordiâ:* cùm subdat, *filioli mei, quos iterùm parturio:* Galat. IV. 19. *Oleum autem peccatoris....* verba adulatoria impiorum non me decipiant; *Meliora enim sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis:* Prov. XXVII. 6. At Heb. contundat me justus benignitate: (bene consulendi studio) increpet me: (erit sicut) oleum primum, purissimum, præstantissimum: non franget caput meum; me non lædet. *Oratio mea in beneplacitis eorum.* Fausta eis imprecor, pro malitiis eorum. Hier. Orat pro inimicis; quæ tamen oratio eis non profuit; nam sequitur:

Sublati sunt juxta petram judices eorum, et audient verba mea : quoniam decora sunt.

Sicut agricola cùm scindit terram : sic dissipata sunt ossa nostra in ore inferni.

Quia ad te, Domine Deus, oculi mei : in te speravi, ne evacues animam meam.

Custodi me de manibus laquei, quem posuerunt mihi, de offendiculis operantium inquitatem.

Incident in rete ejus impii : simul autem ego transibo.

6. Absorpti sunt juncti petræ judices eorum.

Audient verba mea quoniam potuerunt. 7. Sicut crassitudo terræ erupta est super terram :

Dissipata sunt ossa nostra secus infernum. 8. Quia ad te, Domine, Domine, oculi mei : in te speravi, non auferas animam meam.

9. Custodi me à laqueo, quem statuerunt mihi, et à scandalis operantium iniquitatem.

10. Cadent in retiaculo ejus peccatores : singulariter sum ego, donec transeam.

6 *Absorpti sunt juncti petræ....* id est, missi sunt in manus petræ : Heb. Petræ collisi sunt; manus, pro robore : hebraismus, sic infrà, 9. de manu laquei : Heb. *Judices eorum :* optimates, principes : sensusque est : Ego, divino præsidio, fui petra durissima, ad quam principes eorum allisi confractique sunt. *Quoniam potuerunt....* dulcia sunt : Heb. ita et 70. ἡδύνθησαν, dulcia facta sunt; pro quo Vulg. legit ἠδυνήθησαν : potuerunt. *Sicut crassitudo terræ :* sicut terra densissima, proscissa, aratro jam immisso, ita dissipati sumus. Sicut agricola cùm scindit terram, sic dissipata, etc. Hier. Statim in sepulcrum dejiciendi videbamur, scrobe jam apertâ.

9 *A scandalis operantium iniquitatem :* ab eorum tendiculis; ab offendiculis, quæ gradienti objectabant.

10 *In retiaculo ejus :* viri dolosi, atque artificis. His laqueis impii facilè capientur, cupiditate suâ, amentiâque præcipites, suisque intenti dolis, aliorum technas non cogitant. *Singulariter sum ego :* unus ego, donec transeam : Heb. Separatus ab impiis, eorum ruinâ non involvor.

PSALMUS CXLI.

DEPRECATORIUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Eruditio David, cùm esset in spelunçâ, oratio.

Voce meâ ad Dominum clamavi: voce meâ ad Dominum deprecatus sum.

Effundam in conspectu ejus eloquium meum, tribulationem meam coram illo annuntiabo:

Cùm anxius in me fuerit spiritus meus. Tu enim nosti semitam meam. In viâ hâc quâ ambulabo, absconderunt laqueum mihi.

Respice ad dexteram, et vide quia non sit qui agnoscat me: periit fuga à me, et non est qui quærat ani-

VERSIO VULGATA.

1. Intellectus David. Cùm esset in speluncâ, oratio. (I. *Reg.* XXIV.)

2. Voce meâ ad Dominum clamavi: voce meâ ad Dominum deprecatus sum.

3. Effundo in conspectu ejus orationem meam, et tribulationem meam ante ipsum pronuntio;

4. In deficiendo ex me spiritum meum. Et tu cognovisti semitas meas.

In viâ hâc, quâ ambulabam, absconderunt laqueum mihi.

5. Considerabam ad dexteram, et videbam; et non erat qui cognosceret me.

Periit fuga à me, et non

[3] *Pronuntio:* annuntiabo: Hier.

[4] *In deficiendo ex me....* cùm deficeret me spiritus. *Tu cognovisti semitas meas:* vias quibus me expedires. *In viâ hâc, quâ ambulabam....* circa Engaddi tanquam in locis tutissimis: I. Reg. XXIV. 1. atque in ipsâ intimâ speluncâ delitescens: ibid. 4.

[5] *Considerabam....* undique circumspiciebam, et nemo mihi aderat. Respice ad dexteram: Hier. Respice me propitius: converso jam sermone ad Deum: ostendens quàm nulla sit ratio expediendæ salutis, nisi confestim ipse subveniat. *Periit fuga à me:* vide quàm gra-

mam meam.

est qui requirat animam meam.

Clamavi ad te, Domine, dixi: Tu es spes mea, pars mea in terrâ viventium.

6. Clamavi ad te, Domine, dixi: Tu es spes mea, portio mea in terrâ viventium.

Ausculta deprecationem meam, quoniam infirmatus sum nimis: libera me à persecutoribus meis, quoniam confortati sunt super me.

7. Intende ad deprecationem meam: quia humiliatus sum nimis.

Libera me à persequentibus me: quia confortati sunt super me.

Educ de carcere animam meam, ut confiteatur nomini tuo: in me coronabuntur justi, cùm retribueris mihi.

8. Educ de custodiâ animam meam, ad confitendum nomini tuo: me expectant justi, donec retribuas mihi.

phicè depingat extremum illud periculum. *Qui requirat animam*...: qui me salvum velit.

7 *Confortati sunt:* prævaluerunt mihi.

8 *De custodiâ:* carcere: Hier. de hàc speluncâ, in quâ conclusus sum. *Ad confitendum nomini tuo:* in piorum cœtu: unde subdit: *Me expectant justi:* me piorum conventus expectat. *Donec retribuas mihi:* bona, pro tot adversis. At Heb. in me coronabuntur justi. Omnes justi, tanto exemplo benignitatis tuæ freti, parem opem expectabunt, et in me uno se beatos ac tutos putabunt.

PSALMUS CXLII.

DEPRECATORIUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus David.

DOMINE, exaudi orationem meam, ausculta deprecationem meam in veritate tuâ; exaudi me in justitiâ tuâ.

Et non venias ad judicandum cum servo tuo: quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.

Persecutus est enim inimicus animam meam, confregit in terrâ vitam meam: posuit me in tenebris, quasi mortuos antiquos.

Et anxius fuit in me spiritus meus: in medio meî

VERSIO VULGATA.

Psalmus David, 1. quando persequebatur eum Absalom filius ejus. (II. *Reg.* XV. *et seq.*)

DOMINE, exaudi orationem meam: auribus percipe obsecrationem meam in veritate tuâ: exaudi me in tuâ justitiâ.

2. Et non intres in judicium cum servo tuo: quia non justificabitur in conspectu tuo omnis vivens.

3. Quia persecutus est inimicus animam meam: humiliavit in terrâ vitam meam.

3 Collocavit me in obscuris sicut mortuos sæculi: 4. et anxiatus est super me spi-

[1] *Quando persequebatur....* Hæc etiam habent 70. sed in quibusdam tantùm exemplaribus, teste Theodor. non Heb. non Hier. non alii interpretes. Aptiùs convenit delitescenti in illâ speluncâ, de quâ superiore Psalmo: propter ℣. 3 et 4. *Exaudi me in tuâ justitiâ:* non strictâ illâ, quam nemo ferre possit, sed miti et temperatâ: unde subdit:

[2] *Non intres in judicium cum servo tuo:* quibuscumque in angustiis vir bonus peccata sua statim recogitat.

[3] *In obscuris:* puta in speluncâ, de quâ suprà Ps. CXLI. in quâ jam propemodum tumulatus.

[4] *Anxiatus est super me spiritus meus:* vix respirare possum, quasi compressis faucibus.

sollicitum fuit cor meum.

Recordabar dierum antiquorum : meditabar omnia opera tua; facta manuum tuarum loquebar.

Expandi manus meas ad te : anima mea quasi terra sitiens ad te. Semper.

Citò exaudi me, Domine: defecit spiritus meus. Ne abscondas faciem tuam à me; et comparabor descendentibus in lacum.

Fac me audire manè misericordiam tuam, quoniam in te confido : notam fac mihi viam in quâ ambulem, quoniam ad te levavi animam meam.

Libera me de inimicis meis, Domine : à te protectus sum.

Doce me ut faciam voluntatem tuam, quia tu Deus meus es. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam.

ritus meus, in me turbatum est cor meum.

5. Memor fui dierum antiquorum : meditatus sum in omnibus operibus tuis; in factis manuum tuarum meditabar.

6. Expandi manus meas ad te : anima mea sicut terra sine aquâ tibi.

7. Velociter exaudi me, Domine : defecit spiritus meus.

Non avertas faciem tuam à me : et similis ero descendentibus in lacum.

8. Auditam fac mihi manè misericordiam tuam: quia in te speravi.

Notam fac mihi viam in quâ ambulem : quia ad te levavi animam meam.

9. Eripe me de inimicis meis, Domine; ad te confugi : 10. doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.

Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam : 11. propter nomen tuum,

5 *Memor fui dierum antiquorum :* vide virum sui compotem, qui tantis quoque in angustiis, prisca divinæ bonitatis exempla meditatur.

6 *Terra sine aquâ :* sitiens : Hier. Hoc canit omnis anima, cùm, sensibus omni solatio destitutis, solâ fide vivit.

7 *Similis ero :* ne similis sim.

10 *Spiritus tuus bonus :* qui spiritus non videtur angelus esse, sed Spiritus sanctus qui prophetas afflabat.

Propter nomen tuum, Domine, vivificabis me: in justitiâ tuâ educes de angustiâ animam meam.

Et in misericordiâ tuâ dissipabis inimicos meos, et perdes omnes ligantes animam meam: ego enim sum servus tuus.

Domine, vivificabis me, in æquitate tuâ.

Educes de tribulatione animam meam, 12. et in misericordiâ tuâ disperdes inimicos meos:

Et perdes omnes qui tribulant animam meam: quoniam ego servus tuus sum.

PSALMUS CXLIII.

EUCHARISTICUS.

VERSIO S. HIERONYMI.

David.

Benedictus Dominus fortis meus, qui docet manus meas ad prælium, digitos meos ad bellum.

Misericordia mea, et fortitudo mea, auxiliator meus, et salvator meus:

Scutum meum, et in ipso speravi: qui subjecit populos mihi.

Domine, quid est homo, quia agnoscis eum; filius

VERSIO VULGATA.

Psalmus David, 1. adversùs Goliath.

Benedictus Dominus Deus meus, qui docet manus meas ad prælium, et digitos meos ad bellum.

2. Misericordia mea, et refugium meum: susceptor meus, et liberator meus:

Protector meus, et in ipso speravi: qui subdit populum meum sub me.

3. Domine, quid est homo, quia innotuisti ei?

1 *Adversùs Goliath.* Ita Ch. ad ℣. 10 et 70. nec tamen in omnibus exemplaribus, teste Theodor. Videtur autem post victum Goliath, Philisthæosque fusos, Saülis nomine, cantatus. Neque enim tunc David rex erat. ℣. 2, 10, 11. Tum post eam victoriam fausta omnia populo precatur.

hominis, quia computas eum?

Homo vanitati assimilatus est: dies ejus quasi umbra pertransiens.

Domine, inclina cœlos tuos, et descende: tange montes, et fumigabunt.

Mica fulmine, et dissipa eos: mitte sagittam tuam, et interfice illos.

Extende manum tuam de excelso: libera me, et erue me de aquis multis: de manu filiorum alienorum.

Quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum dextera mendacii.

Deus, canticum novum cantabo tibi: in psalterio decachordo psallam tibi.

Qui dat salutem regibus, qui eruit David servum suum de gladio pessimo.

Libera me, et erue me de

aut filius hominis, quia reputas eum?

4. Homo vanitati similis factus est: dies ejus sicut umbra prætereunt.

5. Domine, inclina cœlos tuos, et descende: tange montes, et fumigabunt.

6. Fulgura coruscationem, et dissipabis eos: emitte sagittas tuas, et conturbabis eos.

7. Emitte manum tuam de alto; eripe me, et libera me de aquis multis, de manu filiorum alienorum.

8. Quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum, dextera iniquitatis.

9. Deus, canticum novum cantabo tibi: in psalterio decachordo psallam tibi.

10. Qui das salutem regibus, qui redemisti David servum tuum de gladio maligno: 11. eripe me.

Et erue me de manu filio-

4 *Homo vanitati similis factus est....* vapori, nihilo. Testis iste Goliath jactabundus et minax. *Sicut umbra prætereunt:* sicut umbra pertransiens: Hier.

6 *Fulgura coruscationem:* mica fulmine: Hier. emitte fulgura. *Eos:* hostes.

7 *De manu filiorum alienorum:* Philistinorum.

8 *Quorum os.....* Quòd Goliath, populo Dei suorum omnium nomine exprobaret: I. Reg. XVII. 10.

10 *De gladio maligno:* Goliath: et ita Ch.

manu filiorum alienorum, quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum dextera mendacii.

Ut sint filii nostri, quasi plantatio crescens in adolescentiâ suâ: filiæ nostræ quasi anguli, ornati ad similitudinem templi.

Promptuaria nostra plena, et superfundentia ex hoc in illud.

Pecora nostra in millibus, et innumerabilia in compitis nostris.

Tauri nostri pingues: non est interruptio, et non est egressus, et non est ululatus in plateis nostris.

rum alienorum, quorum os locutum est vanitatem, et dextera eorum, dextera iniquitatis:

12. Quorum filii, sicut novellæ plantationes in juventute suâ,

Filiæ eorum compositæ, circumornatæ ut similitudo templi.

13. Promptuaria eorum plena, eructantia ex hoc in illud.

Oves eorum fœtosæ, abundantes in egressibus suis: 14. boves eorum crassæ.

Non est ruina maceriæ, neque transitus, neque clamor in plateis eorum. 15. Beatum dixerunt populum,

12 *Quorum filii:* ut sint filii nostri: Hier. et ita per reliquum Psalmum habet *nostra* pro *eorum:* utrumque optimo sensu: docet enim, et impios frustra confidere opibus, et bonos, summâ licet earum copiâ, non tamen in eis felicitatem reponere. *Filiæ eorum compositæ:* filiæ nostræ quasi anguli: Heb. angulares lapides, quos omni arte ornabant et perpoliebant. *Similitudo templi*, vel palatii, sculpturis, columnis, omni denique arte exornati.

13 *Eructantia:* superfundentia: Hier. *Ex hoc in illud:* tantâ copiâ, ut bona in se congesta non capiant, sed in alia atque alia penuaria subinde diffundant. *Oves eorum fœtosæ:* in millibus: Hier. millibus multiplicantes. *In egressibus:* in compitis: Hier. in plateis: quibus ipsæ plateæ impleantur.

14 *Non est ruina.... neque transitus....* nulla in stabulis labes, quâ egredi possint; tuta omnia et accurata in tectis. *Neque clamor,* tumultuantium ac insanientium; sedata, compositaque omnia.

15 *Beatum dixerunt:* beatus populus: Hier. Beati quidem sumus propter temporalia, quæ Deus promisit legem observantibus; at vera felicitas, Deo placere.

Beatus populus cujus talia sunt : beatus populus cujus Dominus Deus suus.	cui hæc sunt : beatus populus, cujus Dominus Deus ejus.

PSALMUS CXLIV.

LAUDIS ET EXULTATIONIS.

Dei magnitudo, potentia, magnificentia, patientia, justitia, bonitas. Est autem Psalmus acrostichus alphabeticus, cujus singuli versus à singulis litteris ex ordine incipiunt.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Laudatio David.	1. Laudatio ipsi David.
Exaltabo te, Deus meus rex, et benedicam nomini tuo in æternum et ultra.	Exaltabo te, Deus meus rex, et benedicam nomini tuo in sæculum, et in sæculum sæculi.
In omni die benedicam tibi, et laudabo nomen tuum in sempiternum jugiter.	2. Per singulos dies benedicam tibi, et laudabo nomen tuum in sæculum, et in sæculum sæculi.
Magnus Dominus, et laudabilis nimis, et magnificentiæ ejus non est inventio.	3. Magnus Dominus et laudabilis nimis, et magnitudinis ejus non est finis.
Generatio ad generationem laudabit opera tua, et fortitudines tuas annuntiabunt.	4. Generatio et generatio laudabit opera tua, et potentiam tuam pronuntiabunt.

[3] *Non est finis*; inventio : Hier. investigatio : ἀνεξιχνίαστος. Cujus sublimitas tanta est, ut oculorum aciem effugiat : cujus per occultas et inaccessas vias incedentis indeprensa sunt vestigia : *in mari enim via tua, et semitæ tuæ in aquis multis, et vestigia tua non cognoscentur* : Ps. LXXVI. 20.

[4] *Generatio et generatio* : generatio ad generationem, id est, generationi : Hier. quo significatur laudum continuata traditio.

Decorem gloriæ magnitudinis tuæ, et verba mirabilium tuorum loquar.

5. Magnificentiam gloriæ sanctitatis tuæ loquentur, et mirabilia tua narrabunt.

Et fortitudinem horribilium tuorum loquentur, et magnitudines tuas narrabunt.

6. Et virtutem terribilium tuorum dicent, et magnitudinem tuam narrabunt.

Memoriam multæ bonitatis tuæ loquentur, et justitias tuas laudabunt.

7. Memoriam abundantiæ suavitatis tuæ eructabunt, et justitiâ tuâ exultabunt.

Clemens et misericors Dominus : patiens, et multæ miserationis.

8. Miserator et misericors Dominus : patiens, et multùm misericors.

Bonus Dominus omnibus, et misericordiæ ejus in universa opera ejus.

9. Suavis Dominus universis, et miserationes ejus super omnia opera ejus.

Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua, et sancti tui benedicant tibi.

10. Confiteantur tibi, Domine, omnia opera tua, et sancti tui benedicant tibi.

Gloriam regni tui dicent, et fortitudines tuas loquentur :

11. Gloriam regni tui dicent, et potentiam tuam loquentur :

Ut ostendant filii hominum fortitudines ejus, et gloriam decoris regni ejus.

12. Ut notam faciant filiis hominum potentiam tuam, et gloriam magnificentiæ regni tui.

Regnum tuum, regnum omnium sæculorum, et potestas tua in omni genera-

13. Regnum tuum, regnum omnium sæculorum, et dominatio tua in omni ge-

5 *Magnificentiam..... loquentur : et mirabilia.....* verba mirabilium tuorum loquar : Hier. meditabor : Heb.

9 *Miserationes ejus super omnia.....* et copiâ, et dignitate, et claritudine.

10 *Confiteantur tibi..... opera tua :* verba enim deficiunt, neque præter opera tua, quidquam te est dignum.

tione, et generationem.

Sustentat Dominus omnes corruentes, et erigit omnes jacentes.

Oculi omnium in te sperant, et tu das eis escam suam in tempore suo.

Aperis manus tuas, et imples omne animal refectione.

Justus Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis.

Juxta est Dominus omnibus qui invocant illum, omnibus qui invocant illum in veritate.

Placitum timentium se faciet, et clamorem eorum exaudiet, et salvabit eos.

Custodit Dominus omnes diligentes se, et universos impios conteret.

Laudem Domini loquetur os meum, et benedicet

neratione et generationem.

Fidelis Dominus in omnibus verbis suis, et sanctus in omnibus operibus suis.

14. Allevat Dominus omnes qui corruunt, et erigit omnes elisos.

15. Oculi omnium in te sperant, Domine: et tu das escam illorum in tempore opportuno.

16. Aperis tu manum tuam, et imples omne animal benedictione.

17. Justus Dominus in omnibus viis suis, et sanctus in omnibus operibus suis.

18. Prope est Dominus omnibus invocantibus eum: omnibus invocantibus eum in veritate.

19. Voluntatem timentium se faciet, et deprecationem eorum exaudiet, et salvos faciet eos.

20. Custodit Dominus omnes diligentes se, et omnes peccatores disperdet.

21. Laudationem Domini loquetur os meum, et be-

[13] *Fidelis Dominus :* deest hic versus integer in Heb. jam à tempore Hier. Item apud Aquilam, Theodot. et Ch. At Syrus habet, et Arabs, ut 70. Porrò necesse est illum textu excidisse, cùm Psalmus sit acrostichus, desitque littera *Nun* à quâ incipit vox *Neeman* fidelis. Patet ergo non esse integrum ubique textum hebraicum.

[15] *Tu das escam illorum :* hoc ad eucharistiam fideles referebant; unde hic versus assiduè in ore eorum, qui mysteriis initiati. Chr.

omnis

omnis caro nomini sancto ejus in æternum, et jugiter.	nedicat omnis caro nomini sancto ejus in sæculum, et in sæculum sæculi.

PSALMUS CXLV.

LAUDIS ET CONSOLATIONIS.

Non in hominibus confidendum, sed in solo Deo liberatore, et bonorum omnium auctore.

VERSIO S. HIERONYMI.	VERSIO VULGATA.
Halleluia.	1. Alleluia, Aggæi et Zachariæ.
LAUDA, anima mea, Dominum. Laudabo Dominum in vitâ meâ: cantabo Deo meo quandiu sum.	2. LAUDA, anima mea, Dominum; laudabo Dominum in vitâ meâ: psallam Deo meo quandiu fuero.
Nolite confidere in principibus, in filio hominis, cui non est salus.	Nolite confidere in principibus: 3. In filiis hominum, in quibus non est salus.
Egredietur spiritus ejus, et revertetur in humum suam: in die illâ peribunt cogitationes ejus.	4. Exibit spiritus ejus, et revertetur in terram suam: in illâ die peribunt omnes cogitationes eorum.
Beatus cujus Deus Jacob auxiliator ejus: spes ejus in Domino Deo suo:	5. Beatus, cujus Deus Jacob adjutor ejus, spes ejus in Domino Deo ipsius: 6. qui

[1] *Aggæi*..... Ita Syrus et 70. non tamen in hexaplo. Theodor.

[3] *In filiis hominum, in quibus*..... filio hominis, in quo..... Heb. neque in potentioribus, neque in tenuioribus confidite. De filio hominis, vide Psal. XLVIII. 3.

[4] *Exibit spiritus ejus*..... filii hominis, scilicet. *Revertetur:* ipse homo, non spiritus ejus; nam verbum *Iaschub* masculinum est, nomen *Rouah* femininum: sic Eccl. XII. 7. *Revertatur pulvis in terram suam, et spiritus redeat ad Deum.*

Qui fecit cœlos et terram, mare; et omnia quæ in eis sunt: qui custodit veritatem in sempiternum:

Qui facit judicium calumniam sustinentibus, et dat panem esurientibus. Dominus solvit vinctos:

Dominus illuminat cæcos: Dominus erigit allisos: Dominus diligit justos.

Dominus custodit advenas, pupillum et viduam suscipiet, et viam impiorum conteret.

Regnabit Dominus in æternum, Deus tuus Sion: in generationem et generationem, halleluia.

fecit cœlum et terram, mare, et omnia quæ in eis sunt:

7. Qui custodit veritatem in sæculum: facit judicium injuriam patientibus: dat escam esurientibus.

Dominus solvit compeditos: 8. Dominus illuminat cæcos.

Dominus erigit elisos, Dominus diligit justos.

9. Dominus custodit advenas, pupillum et viduam suscipiet, et vias peccatorum disperdet.

10. Regnabit Dominus in sæcula, Deus tuus, Sion, in generationem et generationem.

PSALMUS CXLVI.

EUCHARISTICUS.

Nehemiæ tempore, ingens immissa sterilitas, quòd propria ædificia curarent, templi structuram negligerent. Neh. v. Agg. i. *Ergo post horrendam illam famem, dum urbs et templum extruuntur, redditâ agris ubertate, hanc laudem Deo concinunt: nota* ỷ. 2, 3, 6, 8.

VERSIO S. HIERONYMI.

Psalmus.

LAUDATE Dominum, quoniam bonum est canticum Dei nostri: quoniam decorum est pulchra laudatio.

VERSIO VULGATA.

1. Alleluia.

LAUDATE Dominum, quoniam bonus est psalmus: Deo nostro sit jucunda decoraque laudatio.

Ædificabit Jerusalem Dominus : ejectos Israel congregabit.

2. Ædificans Jerusalem Dominus : dispersiones Israelis congregabit.

Qui sanat contritos corde, et alligat plagas eorum.

3. Qui sanat contritos corde, et alligat contritiones eorum.

Qui numerat multitudinem stellarum; et omnes nomine suo vocat.

4. Qui numerat multitudinem stellarum, et omnibus eis nomina vocat.

Magnus Dominus noster, et multus fortitudine, et prudentiæ ejus non est numerus.

5. Magnus Dominus noster, et magna virtus ejus, et sapientiæ ejus non est numerus.

Suscipiens mansuetos Dominus : humilians impios usque ad terram.

6. Suscipiens mansuetos Dominus, humilians autem peccatores usque ad terram.

Canite Domino in confessione : canite Deo nostro in citharâ.

7. Præcinite Domino in confessione : psallite Deo nostro in citharâ.

Qui operit cœlos nubibus, et præbet terræ pluviam, et oriri facit in montibus germen.

8. Qui operit cœlum nubibus, et parat terræ pluviam.

Qui producit in montibus fœnum, et herbam servituti hominum.

Qui dat jumentis panem suum : filiis corvi clamantibus.

9. Qui dat jumentis escam ipsorum, et pullis corvorum invocantibus eum.

2 *Ædificans Jerusalem*..... Hæc designant tempus instauratæ Jerosolymæ, ac tribuum è captivitate redeuntium.

8 *Qui operit cœlum nubibus*..... Fames exstructo templo in copiam versa est. Agg. II. 18, 19, 20. *Et herbam servituti hominum* : hominum utilitatibus servientem, vel homini, eam servili operâ, arando et subigendo, excolenti. Deest Heb.

9 *Invocantibus eum* : clamantibus : Hier. etiam corvos pascit : *considerate corvos..... et Deus pascit illos*. Luc. XII. 24.

Non est in fortitudine equi voluntas ejus : neque in tibiis viri placetur ei.

10. Non in fortitudine equi voluntatem habebit : nec in tibiis viri beneplacitum erit ei.

Placetur Domino in his qui timent eum, et expectant misericordiam ejus.

11. Beneplacitum est Domino super timentes eum, et in eis qui sperant super misericordiâ ejus.

[10] *Nec in tibiis viri*..... Non in corporis robore; non in equestri arte salus : sed in benignitate Dei.

PSALMUS CXLVII.

EUCHARISTICUS.

Titulo caret in Hebræo, et continuatur præcedenti, ita etiam apud Hier. certè est ejusdem argumenti.

VERSIO S. HIERONYMI.

LAUDA, Jerusalem, Dominum; cane Deum tuum, Sion.

Quia confortavit vectes portarum tuarum : benedixit filiis tuis in medio tuî.

Qui posuit terminum tuum pacem; adipe frumenti saturavit te.

Qui emittit eloquium

VERSIO VULGATA.

Alleluia.

12. LAUDA, Jerusalem, Dominum : lauda Deum tuum, Sion.

13. Quoniam confortavit seras portarum tuarum : benedixit filiis tuis in te.

14. Qui posuit fines tuos pacem, et adipe frumenti satiat te.

15. Qui emittit eloquium

[12] *Lauda, Jerusalem*.... eò quòd instaurata et ædificata, ut superiore Ps. ℣. 2.

[13] *Confortavit seras* : vectes : Hier. Contrà ac hostes expectabant : dicebant enim : *Si transierit vulpes, transiliet murum eorum*, etc. Neh. IV. 2, 3.

suum terræ; velociter currit verbum ejus.

Qui dat nivem quasi lanam; pruinas quasi cinerem spargit.

Projicit glaciem suam quasi buccellas; ante faciem frigoris ejus quis stabit?

Mittet verbum suum, et solvet illa; spirabit spiritu suo, et fluent aquæ.

Qui annuntiat verbum suum Jacob; præcepta sua, et judicia sua Israel.

Non fecit similiter omni genti, et judicia ejus non cognoscent: halleluia.

suum terræ: velociter currit sermo ejus.

16. Qui dat nivem sicut lanam: nebulam sicut cinerem spargit.

17. Mittit crystallum suam sicut buccellas; ante faciem frigoris ejus quis sustinebit?

18. Emittet verbum suum, et liquefaciet ea: flabit spiritus ejus et fluent aquæ.

19. Qui annuntiat verbum suum Jacob, justitias et judicia sua Israel.

20. Non fecit taliter omni nationi, et judicia sua non manifestavit eis. Alleluia.

17 *Crystallum:* glaciem: Hier. grandinem.

18 *Verbum:* imperium.

In fine hujus Psalmi est halleluiah in Heb. non initio; est autem initio Psalmi CXLVI quod argumento est hunc illi continuandum. Nam in superiori CXLV. et in his reliquis tribus habetur et initio et fine.

PSALMUS CXLVIII. LAUDIS.

Dei amore flagrans, animata atque inanima in ejus laudes ciet, omnia nutu creantis, neque dedignantis plebem Israeliticam admovere sibi.

VERSIO S. HIERONYMI.

Halleluia.

LAUDATE Dominum de cœlis, laudate eum in excelsis.

VERSIO VULGATA.

1. Alleluia.

LAUDATE Dominum de cœlis: laudate eum in excelsis.

Laudate eum, omnes angeli ejus, laudate eum, omnes exercitus ejus.	2. Laudate eum, omnes angeli ejus : laudate eum omnes virtutes ejus.
Laudate eum, sol et luna; laudate eum, omnes stellæ luminis.	3. Laudate eum, sol et luna, laudate eum, omnes stellæ, et lumen.
Laudate eum, cœli cœlorum, et aquæ quæ super cœlos sunt.	4. Laudate eum, cœli cœlorum, et aquæ omnes, quæ super cœlos sunt, 5. laudent nomen Domini.
Laudent nomen Domini; quoniam ipse mandavit et creata sunt.	Quia ipse dixit, et facta sunt : ipse mandavit, et creata sunt.
Statuit ea in sæculum, et in æternum; præceptum dedit, et non præteribit.	6. Statuit ea in æternum, et in sæculum sæculi : præceptum posuit, et non præteribit.
Laudate Dominum de terrâ, dracones et omnes abyssi :	7. Laudate Dominum de terrâ, dracones et omnes abyssi :
Ignis, et grando, nix, et glacies, ventus, turbo, quæ facitis sermonem ejus :	8. Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum, quæ faciunt verbum ejus.

[2] *Virtutes :* exercitus : Hier.

[3] *Stellæ et lumen :* stellæ luminis : Idem. id est, luminosæ.

[4] *Aquæ omnes, quæ super cœlos sunt.* Nubes intellige : unde in sequentibus; venti, nix, glacies, non tamen nubes memorantur. Vide Ps. CIII. 3.

[5] *Quia ipse dixit, et facta sunt :* deest hîc Hier. habetur XXXII. 9.

[6] *Et non præteribit : Cœlum enim et terra transibunt; verba autem mea non præteribunt.* Matth. XXIV. 35.

[7. 8.] *Dracones : grando : nix :* etiam quæ noxia sunt, Deum laudant : immissa quippe ad ejus justitiam commendandam. *Quæ faciunt verbum. Erubesce, homo; serpentes, abyssi, nix,* etc. *verbum Dei faciunt : et tu non facis!...* In eo autem Deum laudant, quòd *non mutant naturam suam, stantque in ordine suo absque solo homine cui omnia subjecta sunt.* Hier. in hunc Ps.

Montes et omnes colles: lignum frugiferum, et universæ cedri:

Bestiæ, et omnia jumenta, reptilia, et aves volantes:

Reges terræ, et omnes populi: principes et universi judices terræ:

Juvenes, et virgines: senes cum pueris laudent nomen Domini:

Quoniam sublime nomen ejus solius, gloria ejus in cœlo et in terrâ.

Et exaltavit cornu populi sui: laus omnibus sanctis ejus, filiis Israel populo appropinquanti sibi, halleluia.

9. Montes et omnes colles: ligna fructifera, et omnes cedri:

10. Bestiæ, et universà pecora: serpentes, et volucres pennatæ:

11. Reges terræ, et omnes populi: principes, et omnes judices terræ:

12. Juvenes, et virgines: senes cum junioribus laudent nomen Domini: 13. quia exaltatum est nomen ejus solius.

14. Confessio ejus super cœlum et terram: exaltavit cornu populi sui.

Hymnus omnibus sanctis ejus: filiis Israel populo appropinquanti sibi. Alleluia.

14 *Et exaltavit*..... Vide Hier.

PSALMUS CXLIX.

EUCHARISTICUS.

Magnâ, ut videtur, victoriâ reportatâ: ℣. 7, 8.

VERSIO S. HIERONYMI.

Halleluia.

Cantate Domino canticum novum : laus ejus in congregatione sanctorum.

Lætetur Israel in factore suo : filii Sion exultent in rege suo.

Laudent nomen ejus in choro : in tympano et citharâ cantent ei.

Quia complacet sibi Dominus in populo suo : exaltabit mansuetos in Jesu.

Exultabunt sancti in gloriâ : laudabunt in cubilibus suis.

Exaltationes Dei in gutture eorum, et gladii ancipites in manibus eorum :

Ad faciendam vindictam

VERSIO VULGATA.

1. Alleluia.

Cantate Domino canticum novum: laus ejus in ecclesiâ sanctorum.

2. Lætetur Israel in eo, qui fecit eum, et filii Sion exultent in rege suo.

3. Laudent nomen ejus in choro : in tympano et psalterio psallant ei.

4. Quia beneplacitum est Domino in populo suo, et exaltabit mansuetos in salutem.

5. Exultabunt sancti in gloriâ : lætabuntur in cubilibus suis.

6. Exaltationes Dei in gutture eorum, et gladii ancipites in manibus eorum:

7. Ad faciendam vindic-

5 *In cubilibus suis* : en securitatem, en requiem, en perpetem voluptatem.

6. 7. *Exaltationes* : voces, Deum extollentes, ὑψώσεις : ita Heb. *Gladii ancipites..... Ad faciendam vindictam in nationibus* : ad ulciscendos Chananæos.

in gentibus, increpationes in populis :

Ut alligent reges eorum catenis, et inclytos eorum in compedibus ferreis :

Ut faciant in eis judicium conscriptum : decor est omnium sanctorum ejus. Alleluia.

tam in nationibus, increpationes in populis :

8. Ad alligandos reges eorum in compedibus, et nobiles eorum in manicis ferreis :

9. Ut faciant in eis judicium conscriptum : gloria hæc est omnibus sanctis ejus. Alleluia.

[8] *Ad alligandos reges :* ut Adonibezec, Agag, etc.

[9] *Judicium conscriptum :* à Deo propter eorum scelera pronuntiatum, et tanquam ex tabulâ recitatum.

PSALMUS CL. LAUDIS.

Quidquid sonat, Deum sonet.

VERSIO S. HIERONYMI.

Halleluia.

Laudate Dominum in sancto ejus : laudate eum in fortitudine potentiæ ejus.

Laudate eum in fortitudinibus ejus : laudate eum juxta multitudinem magnificentiæ suæ.

Laudate eum in clangore buccinæ : laudate eum in psalterio et citharâ.

VERSIO VULGATA.

1. Alleluia.

Laudate Dominum in sanctis ejus : laudate eum in firmamento virtutis ejus.

2. Laudate eum in virtutibus ejus : laudate eum secundùm multitudinem magnitudinis ejus.

3. Laudate eum in sono tubæ : laudate eum in psalterio et citharâ.

[1] *In sanctis :* sancto : Hier. id est, sanctuario. Ita Ch. *Firmamento :* expanso : Heb. quod est cœlum, Dei sedes : cujus templum figura erat.

[2] *Virtutibus :* fortitudinibus : Hier.

Laudate eum in tympano et choro : laudate eum in chordis et organo.

Laudate eum in cymbalis sonantibus : laudate eum in cymbalis tinnientibus.

Omne quod spirat, laudet Dominum, halleluia.

4. Laudate eum in tympano, et choro : laudate eum in chordis et organo.

5. Laudate eum in cymbalis benesonantibus, laudate eum in cymbalis jubilationis. 6. Omnis spiritus laudet Dominum. Alleluia.

6 *Omnis spiritus :* omne quod spirat : idem omnis mens : *Neschamah :* atque hic est pulcherrimus ac suavissimus sacræ psalmodiæ fructus, ut in laudes Dei, non modò cujusque nostrûm spiritus, verùm etiam omnis spiritus, omnis vox, mens omnis erumpat.

FINIS PSALMORUM.

VETERIS ET NOVI TESTAMENTI
CANTICA.

Cum Cantica divinam spectent psalmodiam, etiam ex instituto Ecclesiæ; ideò cum Psalmis ea edere, notisque simul illustrare visum est. Ea enim sunt, quæ in gratiarum actionem pro collatis à Deo beneficiis, sive ad eorum memoriam sempiternam, Spiritu sancto afflati cecinerunt sancti Dei homines. Hîc itaque illa habeas, ut in Scripturis reperiuntur, juxta cujusque voluminis ordinem. Non ideo tamen præcellentissimum illud Salomonis Canticum statim damus, quòd et per sese suo volumine constet, neque ad canendum adhibeatur in fidelium cœtu; Deo autem juvante, suo loco dabitur.

CANTICUM MOYSI,
LAUDIS ET GRATIARUM ACTIONIS.

Ecclesia salva per baptismales aquas, peccatis ibi mersis sepultisque, ac victo antiquo hoste diabolo, priscæ jam inde ab Adamo servitutis, partæque per Christum libertatis memor, ad ritum victricium animarum, Canticum Moysi viri Dei in cœlo canentium (Apoc. xv. 3.), hoc canit Feriâ V. (*Hodie Feriâ* ii.)

Postquam, jubente Mose, aquæ maris Rubri, muri instar ad dexteram et ad lævam *constiterunt,*

ut Israelitis locum transeundi darent, insecutique Ægyptii, eodem Mose imperante, reversis ad naturam fluctibus, unà cum curribus equisque hausti; cùm adhuc tanta strages hostium sub oculos versaretur: (Exod. XIV. 21. et seqq.) sumpsit Maria prophetissa, soror Aaron tympanum; egressæque sunt omnes mulieres post eam cum tympanis et choris, quibus *illa* præcinebat. Exod. XV. 20, 22.

EXODI CAPUT XV.

1. TUNC cecinit Moyses, et filii Israel carmen hoc Domino, et dixerunt :

Cantemus Domino : gloriosè enim magnificatus est, equum et ascensorem dejecit in mare.

2. Fortitudo mea, et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem : iste Deus meus, et glorificabo eum : Deus patris mei, et exaltabo eum.

3. Dominus quasi vir pugnator, omnipotens nomen ejus.

4. Currus Pharaonis et exercitum ejus projecit in mare : electi principes ejus submersi sunt in mari Rubro.

5. Abyssi operuerunt eos : descenderunt in profundum quasi lapis.

[1] *Cecinit Moyses..... Cantemus Domino.....* Hæc igitur, Moyse viris, ut Marià fœminis præcinente, cecinerunt. Quâ de re videsis egregium Philonis locum, Præfat. cap. VI. num. 33. et in Ps. LXVII. ỷ. 26. *Equum et ascensorem :* Pharaonem cum omni equitatu suo, ut habet ỷ. 19.

[2] *Fortitudo mea.....* Unumquemque Israelitam loquentem inducit, ut major demonstretur pietatis gratique animi sensus.

[3] *Omnipotens nomen ejus :* Dominus, nomen ejus : Heb. Jehovah: 70. κύριος.

6. Dextera tua, Domine, magnificata est in fortitudine : dextera tua, Domine, percussit inimicum.

7. Et in multitudine gloriæ tuæ deposuisti adversarios tuos : misisti iram tuam, quæ devoravit eos sicut stipulam.

8. Et in spiritu furoris tui congregatæ sunt aquæ : stetit unda fluens, congregatæ sunt abyssi in medio mari.

9. Dixit inimicus : Persequar et comprehendam, dividam spolia, implebitur anima mea; evaginabo gladium meum, interficiet eos manus mea.

10. Flavit spiritus tuus, et operuit eos mare : submersi sunt quasi plumbum in aquis vehementibus.

11. Quis similis tuî in fortibus, Domine ? quis similis tuî ? Magnificus in sanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia.

12. Extendisti manum tuam, et devoravit eos terra.

[8] *Et in spiritu furoris tui.....* sive ipsâ irâ Dei, sive per eam vi-venti vehementis immissâ, ut Ex. XIV. 21. *Congregatæ sunt* : coacervatæ sunt *aquæ* : non pro naturâ suâ liquidæ ac diffusæ, sed in firmam congeriem compositæ; idque ex irâ Dei in Ægyptios, quos, veluti repressis aquis, invitabat ad ingressum ; ingressos immissis rursus aquis obruit. *Stetit unda fluens...* steterunt fluenta sicut acervus : Heb. *Congregatæ sunt...* coagulatæ sunt... Heb. ac veluti congelatæ, *abyssi* : gurgites, velut in aggerem versi.

[10] *Flávit spiritus tuus* : ventus : ut enim Dominus mare abstulit flante vento vehementi et urente totâ nocte, et vertit in siccum, divisaque est aqua : Ex. XIV. 21. sic etiam, immisso vento, recidere fluctus in Ægyptios.

[12] *Devoravit eos terra* : aquis superfusis, atque altè subjectam arenam in cadavera volventibus.

13. Dux fuisti in misericordiâ tuâ populo quem redemisti, et portasti eum in fortitudine tuâ, ad habitaculum sanctum tuum.

14. Ascenderunt populi, et irati sunt: dolores obtinuerunt habitatores Philistiim.

15. Tunc conturbati sunt principes Edom; robustos Moab obtinuit tremor; obriguerunt omnes habitatores Chanaan.

16. Irruat super eos formido et pavor, in magnitudine brachii tui: fiant immobiles quasi lapis, donec pertranseat populus tuus, Domine, donec pertranseat populus tuus iste, quem possedisti.

17. Introduces eos, et plantabis in monte hæreditatis tuæ, firmissimo habitaculo tuo quod operatus es, Domine: sanctuarium tuum, Domine, quod firmaverunt manus tuæ.

18. Dominus regnabit in æternum et ultrà.

[14] *Ascenderunt populi*: audierunt: Heb. 70. *Et irati sunt:* commoti sunt, conturbati sunt. *Dolores obtinuerunt...* sic Ps. XLVII. 7, 8. *Conturbati sunt, commoti sunt, tremor apprehendit eos: ibi dolores ut parturientis*, etc. ac passim apud prophetas.

[15] *Tunc conturbati sunt...* longè lateque diffuso metu per vicinas regiones: dicebant enim: *Sicut fecit in mari Rubro, sic faciet in torrentibus Arnon:* Num. XXI 14. adeoque nihil erit impervium. Ac sic post longissima quoque tempora sub Heli pontificis principatu, inclamabant Philistæi: *Quis nos salvabit de manu deorum sublimium istorum? Hi sunt dii, qui percusserunt Ægyptum omni plagâ, in deserto:* I. Reg. IV. 8. quantò magis territi, recente rei memoriâ?

[16] *Fiant immobiles... donec pertranseat...* Filii enim Esaü et alii, hoc metu velut obstupefacti, facilem Israelitis transitum præbuerunt: *Transibitis per terminos fratrum vestrorum filiorum Esaü... et timebunt vos.* Deut. II. 4.

[18] *Dominus regnavit...* Finis cantici, ut videtur: collatâ in Deum gloriâ.

19. Ingressus est enim eques Pharao cum curribus et equitibus ejus in mare; et reduxit super eos Dominus aquas maris : filii autem Israel ambulaverunt per siccum in medio ejus.

19 *Ingressus est...* Quo loco intermissa narratio resumitur : hunc etiam versum integrum canit Ecclesia.

ALTERUM MOYSI CANTICUM,

INCREPATORIUM : COMMEMORATORIUM.

Canitur in laudibus Sabbati, ut adoptionis filii beneficentissimum parentem Deum ament, colant, metuant.

MOYSI *morituro, ac Josue Moysi successori designato, sic præcepit Dominus præscius futurorum:* Scribite vobis Canticum istud, et docete filios Israel, ut memoriter teneant, et ore decantent: et sit mihi carmen istud pro testimonio inter filios Israel.... Cùmque comederint, et saturati crassique fuerint, avertentur ad deos alienos.... Postquam *autem* invenerint *populum* mala multa et afflictiones, respondebit ei Canticum istud pro testimonio, quod nulla delebit oblivio ex ore seminis tui. *Ergo ad sempiternam rei memoriam,* locutus est Moyses, audiente universo cœtu Israel, verba carminis hujus; et ad finem usque complevit. Deut. XXXI. 14. et seqq. *Vide autem quo spiritu extremâ in senectute, jamjamque moriturus, canat.*

DEUTERONOMII CAPUT XXXII.

1. AUDITE, cœli, quæ loquor; audiat terra verba oris mei.

1 *Audite, cœli... audiat terra :* sic enim prædixerat : *Invocabo*

2. Concrescat ut pluvia doctrina mea, fluat ut ros eloquium meum, quasi imber super herbam, et quasi stillæ super gramina.

3. Quia nomen Domini invocabo : date magnificentiam Deo nostro.

4. Dei perfecta sunt opera, et omnes viæ ejus judicia : Deus fidelis, et absque ullâ iniquitate, justus et rectus.

5. Peccaverunt ei, et non filii ejus in sordibus: generatio prava atque perversa.

6. Hæccine reddis Domino, popule stulte et insipiens? numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te, et fecit, et creavit te?

7. Memento dierum antiquorum, cogita generationes singulas : interroga patrem tuum, et annuntiabit tibi; majores tuos, et dicent tibi.

8. Quando dividebat Altissimus gentes, quando

contra eos cœlum et terram: Deut. XXXI. 28. quod et Moyses, et alii prophetæ sæpe faciunt; ut populi rebellantis pectus, rebus quoque inanimis durius, emolliant : tum ut universa rerum natura in impios et contumaces insurrectura esse videatur.

[2] *Concrescat ut pluvia... fluat ut ros...* tanto impetu; tantà suavitate et copià.

[5] *Et non filii ejus...* peccavit ei, non filii ejus, macula eorum : Heb. *Moumam :* paternæ bonitatis obliti : à patre deserti : nec jam filii, sed inimici : quo eis dedecoris sempiterni nota inuritur.

[6] *Numquid non ipse est pater tuus, qui possedit te?* genuit : quo sensu Heva dixit, edito partu : *Possedi hominem per Deum :* Gen. IV. 1. *Et fecit, et creavit te.* Commemorare incipit quot nominibus parens; ac primùm creatione, hic : tum electione et adoptione singulari præ cæteris gentibus : amore, bonitate, curà, assignatà hæreditate, quod exequitur, ℣. 7, 8, 9. et seqq.

[8] *Quando dividebat...quando separabat filios Adam.* Jam inde ab initio, cùm filiis Adam et Noe eorumque nepotibus terram distri-

separabat

separabat filios Adam, constituit terminos populorum juxta numerum filiorum Israel.

9. Pars autem Domini, populus ejus, Jacob funiculus hæreditatis ejus.

10. Invenit eum in terrâ desertâ, in loco horroris, et vastæ solitudinis : circumduxit eum, et docuit, et custodivit quasi pupillam oculi sui.

11. Sicut aquila provocans ad volandum pullos suos, et super eos volitans, expandit alas suas, et assumpsit eum, atque portavit in humeris suis.

12. Dominus solus dux ejus fuit, et non erat cum eo Deus alienus.

13. Constituit eum super excelsam terram : ut comederet fructus agrorum, ut sugeret mel de petrâ, oleumque de saxo durissimo,

14. Butyrum de armento, et lac de ovibus cum adipe agnorum, et arietum filiorum Basan, et hir-

bueret; in animo habebat filios Israelis electi sui : itaque *constituit terminos populorum* Chananæorum, *juxta numerum filiorum Israel:* septem illos populos Chananæos donavit regione idoneâ ad capiendum alendumque populum suum, in eam regionem divinâ pollicitatione transferendum.

10 *Circumduxit eum* : non statim, ac directâ viâ in terram promissam duxit. *Et docuit :* in deserto circumactum per viarum ambages, quò eum ut puerum indisciplinatum, per quadraginta annos et monitis et castigationibus erudiret. *Et custodivit quasi pupillam...* Matris instar sedulæ, quæ cùm nec virgis parcat, tamen puerum et sinu fovet, et oculis cariorem habet, nec unquam à pectore visuque dimittit.

12 *Dominus solus...* Rectè inculcatum, ne ad alios deos mens cæca defluat.

14 *Et arietum filiorum Basan;* quorum erant uberes campi et pinguissima pascua : *mons Basan, mons pinguis.* Psalm. LXVII, 16, 17.

cos cum medullâ tritici, et sanguinem uvæ biberet meracissimum.

15. Incrassatus est dilectus, et recalcitravit: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorem suum, et recessit à Deo salutari suo.

16. Provocaverunt eum in diis alienis, et in abominationibus ad iracundiam concitaverunt.

17. Immolaverunt dæmoniis et non Deo, diis quos ignorabant: novi recentesque venerunt, quos non coluerunt patres eorum.

18. Deum, qui te genuit, dereliquisti, et oblitus es Domini creatoris tui.

19. Vidit Dominus, et ad iracundiam concitatus est: quia provocaverunt eum filii sui et filiæ.

20. Et ait: Abscondam faciem meam ab eis, et considerabo novissima eorum: generatio enim perversa est, et infideles filii.

21. Ipsi me provocaverunt in eo, qui non erat Deus, et irritaverunt in vanitatibus suis: et ego provocabo eos in eo qui non est populus, et in gente stultâ irritabo illos.

[15] *Incrassatus est dilectus.* Alii, rectus: populus Israel summâ curâ ad veri rectique studium institutus. Commemoratis hactenus beneficiis, jam ad flagitia transit.

[19] *Et ad iracundiam concitatus est:* et reprobavit præ indignatione filios suos et filias: Heb. Post beneficia et flagitia immemoris populi, ad Dei minas ultionemque transgreditur.

[20] *Abscondam faciem meam...* Iterat Domini dicta ita comminantis: *Abscondam et celabo faciem meam in die illo*: Deut. XXXI. 18.

[21] *Ipsi... irritaverunt in vanitatibus suis:* in idolis, in falsis diis. *Et ego provocabo eos...* Erigam enim super eos gentes, quæ non sunt populus meus: *Et in gente stultâ...* quæ Deum ignorat: sensusque est: Quemadmodum illi, mihi Deo vero, falsos deos; ita ego illis in

22. Ignis succensus est in furore meo, et ardebit usque ad inferni novissima : devorabitque terram cum germine suo, et montium fundamenta comburet.

23. Congregabo super eos mala, et sagittas meas complebo in eis.

24. Consumentur fame, et devorabunt eos aves morsu amarissimo : dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atque serpentium.

25. Foris vastabit eos gladius, et intus pavor, juvenem simul ac virginem, lactentem cum homine sene.

26. Dixi : Ubinam sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum.

verum populum electis, populos alienos, neque à me adoptatos, anteponam : quod rectè traducit Paulus ad vocationem gentium : Rom. x. 19. *Provocabo... irritabo...* ad æmulationem vos adducam : ut rectè 70. vertunt ac Paulus. En Dei bonitas : gentes enim inimicas suorum humeris victrices imponit; ut si non voluntate, certè æmulatione ac pudore victi, ad Deum redeant : quod imitatus apostolus ostentat Judæis effusas in gentes divinæ misericordiæ divitias : *Si quo modo*, inquit, *ad æmulandum provocem carnem meam* (Judæos cognatos meos) *et salvos faciam aliquos ex illis* : Rom. xi. 14.

24 *Cum furore trahentium super terram, atque serpentium*, cum veneno serpentium terræ : Heb.

25 *Foris... gladius, et intus pavor* : nullum ab armis, nullum ab animi virtute præsidium. *Intus pavor*, etiam absistente gladio : *fugietis* enim, *nemine persequente* : Lev. xxvi. 17. *Terrebit eos sonitus folii volantis, et ita fugient quasi gladium : cadent nullo persequente, et corruent singuli super fratres suos, quasi bella fugientes* : Ibid. 36 et 37. *Juvenem simul ac virginem...* fortes æquè ac imbelles; omnes exanimati metu, jamque in corde victi, antequam manus conserant; quo nihil est miserabilius aut abjectius.

26 *Dixi : Ubinam sunt?* Quasi non videret, et adhuc quæreret

27. Sed propter iram inimicorum distuli; ne fortè superbirent hostes eorum, et dicerent : Manus nostra excelsa, et non Dominus, fecit hæc omnia.

28. Gens absque consilio est, et sine prudentiâ.

29. Utinam saperent, et intelligerent, ac novissima providerent :

30. Quomodo persequatur unus mille, et duo fugent decem milla ! nonne ideo, quia Deus suus vendidit eos, et Dominus conclusit illos?

31. Non enim est Deus noster ut dii eorum : et inimici nostri sunt judices.

32. De vineâ Sodomorum, vinea eorum, et de suburbanis Gomorrhæ : uva eorum, uva fellis, et botri amarissimi.

33. Fel draconum vinum eorum, et venenum aspidum insanabile.

34. Nonne hæc condita sunt apud me, et signata in thesauris meis?

ad supplicium : ut dato, dum minatur, pœnitendi spatio, resipiscant : unde sequitur :

27 *Sed propter iram inimicorum distuli* : ne ferociant hostes facili victoriâ. Vide autem ut ultro quærat ignoscendi causas. *Distuli* autem; non omnino sustuli gladium ab Israelitis, ne veluti certâ jam veniâ insolescant.

30 *Et Dominus conclusit illos* : in angustias, in insidias, in carceres.

31 *Et inimici nostri sunt judices* : Dei vindictam, ac deorum suorum vanitatem experti toties.

32 *De vineâ Sodomorum*... Magnâ spe, nullo fructu : igne consumente omnem circumquaque regionem, et cuncta terræ virentia, Gen. XIX. 25. spemque omnem vindemiæ. *De suburbanis* ; de viciniâ *Gomorrhæ*, solo arido et exusto, exsuccas inanesque fruges proferente. *Vinea eorum* : Israelitarum rebellium.

34 *Nonne hæc* : flagella suprà memorata : *condita sunt* ; penes me sunt : tanquam in penu meâ sunt, unde promam.

35. Mea est ultio, et ego retribuam in tempore, ut labatur pes eorum : juxtà est dies perditionis, et adesse festinant tempora.

36. Judicabit Dominus populum suum, et in servis suis miserebitur : videbit quòd infirmata sit manus, et clausi quoque defecerunt, residuique consumpti sunt.

37. Et dicet : Ubi sunt dii eorum, in quibus habebant fiduciam :

38. De quorum victimis comedebant adipes, et bibebant vinum libaminum ? Surgant, et opitulentur vobis, et in necessitate vos protegant.

39. Videte quòd ego sim solus, et non sit alius Deus præter me : ego occidam, et ego vivere faciam ; percutiam, et ego sanabo ; et non est qui de manu meâ possit eruere.

40. Levabo ad cœlum manum meam, et dicam : Vivo ego in æternum.

41. Si acuero, ut fulgur, gladium meum, et ar-

35 *Ego retribuam in tempore :* non statim ; ut dem locum pœnitentiæ : sed velut victâ et exhaustâ patientiâ. *Ut labatur pes eorum :* ita retribuam, ut labatur pes eorum, neque ullo loco possint consistere. *Ego retribuam...* labetur pes eorum : Heb. statim atque aggrediar, nullâ morâ in exitium ruent.

36 *Judicabit Dominus populum suum :* summâ benignitate, ut inflectat ad pœnitentiam. Unde subdit : *et in servis suis miserebitur :* quæ ultima pars erat Cantici : ut scilicet, commemoratis beneficiis, flagitiis, suppliciis, in consolationem ac misericordiam, uti solet, prophetica oratio desineret ; quanta autem misericordia ! *videbit* enim : nihil opus admoneri aut excitari eum : ipse ultro respiciet miseros. *Videbit, quòd infirmata sit manus :* cùm videbit, quòd abierit manus : Heb. seu vires ceciderint. *Et clausi quoque defecerunt :* capti bello et ex bello relicti deficient in carcere, neque ulla spes gentis.

ripuerit judicium manus mea : reddam ultionem hostibus meis, et his qui oderunt me retribuam.

42. Inebriabo sagittas meas sanguine, et gladius meus devorabit carnes, de cruore occisorum, et de captivitate, nudati inimicorum capitis.

43. Laudate, gentes, populum ejus, quia sanguinem servorum suorum ulciscetur, et vindictam retribuet in hostes eorum, et propitius erit terræ populi sui.

41 *Reddam ultionem...* Castigato misericorditer populo, hostes eorum ad internecionem insectatur : quod est divinæ beneficentiæ in suos miraculum vel maximum. *Hostibus meis.* Non populi, sed meis : inquit; ad benevolentiæ testificationem.

42 *De cruore occisorum :* supple, inebriabo sagittas. *Et de captivitate :* siquidem nec captivis parcet. *Nudati... capitis :* in captivitate, ad ignominiam.

43 *Sanguinem servorum suorum ulciscetur :* Vide autem unde incipiat, quò assurgat, ut denique desinat divini vatis oratio. Nempe ut prædiximus, à beneficiis ad flagitia, atque inde ad supplicia conversus; postquam eò devenit, ut ira, velut in immensum exaggerata, nullam spem veniæ reliquisse videretur, ex improviso ostendit, misericordiæ ac veniæ non posse oblivisci Deum; quin potiùs inter ipsa supplicia miserescentem inducit, ac veluti pœnitentem, idque ultro et solà visà miserrimæ plebis calamitate incitatum, quo statim non modò repressa ira, verùm etiam in hostes versa sit : quà beneficentià cùm nihil majus cogitari possit, in eà quoque desini oportebat.

CANTICUM DEBBORÆ,

TRIUMPHALE, GRATIARUM ACTIONIS.

Debbora prophetissa populum judicabat : hujus jussu ductuque Barac dux fortissimus, Sisaram Jabin regis Chanaan ducem, cum omni exercitu ad internecionem delet : ipse Sisara, à Jahele fortis-

simâ fœminâ, clavo temporibus infixo cæditur: Jud. IV. *cujus viso cadavere, in Dei laudes versi sunt.*

JUDICUM CAPUT V.

1. CECINERUNTQUE Debbora et Barac filius Abinoem in illo die, dicentes:

2. Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculum, benedicite Domino.

3. Audite, reges, auribus percipite, principes: Ego sum, ego sum quæ Domino canam; psallam Domino Deo Israel.

4. Domine, cùm exires de Seir; et transires per regiones Edom, terra mota est, cœlique ac nubes distillaverunt aquis.

5. Montes fluxerunt à facie Domini, et Sinai à facie Domini Dei Israel.

6. In diebus Samgar filii Anath, in diebus Jahel

[2] *Qui sponte obtulistis...* Pulcherrimum laudum exordium: quòd se ultro pro patriâ bello devoverint. Non enim universus populus: sed decem millia pugnatorum ex tribu Zabulon et Nephthali acciti sunt. Jud. IV. 6, 10. Heb. sic habet: in ulciscendo ultiones in Israel, in devovendo se populum: hoc est: qui ulti estis Israelem; qui vos devovistis ad prælium, *benedicite Domino.*

[3] *Audite, reges... principes: ego sum...* ego Domino, ego canam; psallam Domino Deo Israel: Heb. Ego fœmina, quod regibus principibusque miraculo sit, ductu meo gesta prælia canam; sed Domino, cujus potentiâ vicimus.

[4. 5.] *Domine, cùm exires...* Sic Deut. XXXIII. 2. *Dominus de Sinaî venit, et de Seir ortus est nobis:* ubi etiam Seir cum Sinai conjungitur. Vide Psal. LXVII. 9, 10. Solebant autem, quàcumque in victoriâ, redire ad prisca illa sub Mose miracula.

[4] *Terra mota est.* [5] *Montes fluxerunt...* Figuratè: commota omnia, adventante Domino: quo etiam significat quid incolis montium evenerit. Vide Ps. CXIII. 7.

quieverunt semitæ, et qui ingrediebantur per eas, ambulaverunt per calles devios.

7. Cessaverunt fortes in Israel, et quieverunt; donec surgeret Debbora, surgeret mater in Israel.

8. Nova bella elegit Dominus, et portas hostium ipse subvertit : clypeus et hasta si apparuerint in quadraginta millibus Israel.

9. Cor meum diligit principes Israel : qui propriâ voluntate obtulistis vos discrimini, benedicite Domino.

10. Qui ascenditis super nitentes asinos, et sedetis in judicio, et ambulatis in viâ, loquimini.

6 *Quieverunt semitæ :* itinera cessarunt, et ambulantes in semitis ibant per calles devios : Heb. Non erant tuta itinera propter incurrentes hostes : quantumvis Samgar vir fortis fuerit, non tamen ejus tempore universim tranquillæ res erant; semel enim salvavit populum : Jud. III. 31. nec Jahel salvum præstiterat, licet ex fœdere cum Chananæis icto, ipsis terrori fuerit : Jud. IV. 17.

7 *Donec surgeret...* Donec surrexit Debbora : Heb. Miratur tantùm potuisse imbellem feminam. Vide infrà Canticum Judith. XVI. 7, 8. *Fortes*, villæ, pagi : Heb. ut infrà, 11.

8 *Nova bella elegit Dominus...* gesta quippe fœmineâ manu : alii, rem novam, unde bellum portis, hostilibus scilicet; ut intelligit Hieronymus. Quæ interpretatio plana est. Alii tamen non incongruè cum 70. sic vertunt : elegit (Israel) deos novos; tunc bellum portis, quod consequenter intelligendum esset, suis; ut ex novorum deorum cultu, exitium Israelitis venerit. *Clypeus et hasta...* Namque ante Debboræ victoriam, ut habetur ℣. 7. erant quidem in Israele multa hominum millia, non tamen pugnatores, nec arma suppetebant, tanta erat inopia.

9 *Cor meum diligit principes Israel :* cor meum ad duces Israel : Heb. *Qui propriâ voluntate obtulistis vos...* devoventes vos populis... Heb. ut suprà, ℣. 2.

10 *Super nitentes asinos...* Quod dignitatem notabat, ut passim et Jud. X. 4. XII. 14. *In judicio :* in *Middin :* Heb. quod alii nomen loci intelligunt; quem maximè hostes infestarent. *Loquimini :* meditamini : Heb. attendite cantico.

11. Ubi collisi sunt currus, et hostium suffocatus est exercitus, ibi narrentur justitiæ Domini, et clementia in fortes Israel : tunc descendit populus Domini ad portas, et obtinuit principatum.

12. Surge, surge, Debbora, surge, surge, et loquere canticum : surge, Barac, et apprehende captivos tuos, fili Abinoem.

13. Salvatæ sunt reliquiæ populi, Dominus in fortibus dimicavit.

14. Ex Ephraim delevit eos in Amalec; et post

11 *Ubi collisi sunt currus...* A voce sagittariorum, inter fontes (sive puteos) ibi narrent justitias Domini, justitias villæ ejus in Israel : Heb. Israelitæ à tumultu bellico tuti, ad puteos seu fontes, ubi coire solet populus, justitiam Domini celebrabunt hostes ulciscentis, villasque terræ suæ priùs desertas pristinæ quieti ac frequentiæ restituentis. *Ad portas :* ubi conventus agebantur. *Et obtinuit principatum :* victoriam : Israeliticus populus; de quo per totum versum. Sed hæc postrema verba desunt Heb. et 70.

12 *Apprehende captivos tuos :* Israelitas tuos olim captivos, nunc autem liberatos, quod sequentia docent.

13 *Salvatæ sunt reliquiæ populi :* Israelitæ ex tot retro calamitatibus ac servitutibus superstites : obvio sensu : sed Heb. aliter. Tunc dominabitur superstes illustribus populi, hoc est, quos Israelitas ex tantis bellis superstites servaverat Dominus, illustribus populi Sisaræ dominabuntur. *Dominus in fortibus...* Dominus dominabitur mihi in fortibus : Heb. Eò quòd dixerat dominaturos Israelitas, subdit : imò non illi, sed Dominus per eos, in populi mei utilitatem, fortes illos Sisaræ vincet. 70. sic, et fortasse meliùs : Residuum descendit fortibus : populus Domini descendit in potentibus, ex me, hoc est : Israelitarum reliquiæ, cum magnis viribus adversùs hostes, me duce, descenderunt.

14 *Ex Ephraim.* Hoc versu et seqq. ne solas tribus Zabulon et Nephthali, quæ hoc prælium gesserunt, commendare videatur, commemorat antiqua aliarum tribuum fortiter gesta; sic tamen, ut primas Zabuloni et Nephthali tribuat, quorum recentem victoriam celebrandam susceperat. Chaldæus, eumque secuti plerique interpretes hic intelligunt Josue Ephraimitam, qui primus vicit Amale-

eum ex Benjamin in populos tuos, ô Amalec, de Machir principes descenderunt, et de Zabulon qui exercitum ducerent ad bellandum.

15. Duces Issachar fuere cum Debborâ, et Barac vestigia sunt secuti, qui, quasi in præceps ac barathrum, se discrimini dedit: diviso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.

16. Quare habitas inter duos terminos, ut audias

citas, et Saülem Benjamiten, qui postea eos delevit. Sed nec satis cohærent omnia, nec videtur hîc prophetandi de Saüle locus. Verisimile est notari gesta quædam ignota nobis in Amalecitas: sensusque fuerit: ut Ephraimitæ et Benjamitæ in Amalecitas, sic Zabulon et Nephthali in Chananæos egregiè pugnasse; vel Ephraimitæ deleverunt eos in monte Amalec, in tribu Ephraim sito, de quo Jud. XII. 15. Alii sic exponunt: Deus victos Chananæos in Ephraimitarum, atque inde in Benjamitarum fines, postremò extra terram Juda usque in Amalecitas pepulit. *O Amalec:* deest Heb. 70. *De Machir principes...* Machir filius Manassis, ut non tantùm Ephraim, sed etiam Manassis ejus fratris fortia facta commemoret. *Et de Zabulon, qui exercitum ducerent...* et de Zabulon trahentes in virgâ scribæ. Heb. Chaldæus autem hanc virgam intelligit stylum vel calamum. Sensus est: ex Machir quidem vicisse duces, ex Zabulon verò, adeo omnes, ut et qui studiis litterarum operam dabant, pro stylo, jam arma caperent.

15 *Duces Issachar...* Jud. IV. 6, 10. Zabulon et Nephthali tantùm memorantur qui ad bellum citati sint: hinc tamen liquet adfuisse ex tribu Issachar; sed duces tantùm, non populum. Et tamen Hebræus repetit: Issachar cum Barac, quasi tota tribus affuerit, ex principibus denominatione ductâ. *Qui quasi præceps...* in vallem missus est pedibus suis: Heb. pedes irruit in vallem pugnaturus. *Diviso contra se Ruben...* in divisionibus Ruben, magnæ cogitationes cordis: Heb. Ruben, Jordane à reliquis divisus, multa mihi cogitanda relinquit, cur subsidio non venerit.

16 *Quare habitas:* ut quid quiescis? *Inter duos terminos: Mischpthaim:* Heb. à radice, *Sphathaim,* quæ significat res duas coordinatas, sibique mutuò respondentes; quæ vox legitur Gen. XLIX. 14. ubi sarcinæ intelligendæ videntur. Eadem vox Ps. LXVII. 14. ubi ver-

sibilos gregum? diviso contra se Ruben, magnanimorum reperta est contentio.

17. Galaad trans Jordanem quiescebat, et Dan vacabat navibus; Aser habitabat in littore maris, et in portubus morabatur.

18. Zabulon verò et Nephtali obtulerunt animas suas morti in regione Merome.

19. Venerunt reges et pugnaverunt, pugnaverunt reges Chanaan in Thanach juxta aquas Mageddo; et tamen nihil tulere prædantes.

20. De cœlo dimicatum est contra eos: stellæ manentes in ordine et cursu suo, adversùs Sisaram pugnaverunt.

titur, *inter medios cleros*, potestque intelligi, duas inter vias; sensus est: *Quare habitas?* ut quid quiescis? *ut audias sibilos gregum?* sibilos pastorum vocantium greges. Quid quiescis, ô Ruben, velut hæsitabundus, duas inter vias, et gregibus tantùm pascendis das operam, non autem adjuvandis civibus? *Diviso...* Repetitio admirantis.

17 *Galaad... quiescebat:* Galaad... habitabat; et Dan cur peregrinabatur navibus? Heb. supple: nec veniebat subsidio: ita et cæteræ tribus rem suam agebant, Zabulon verò et Nephthali publicam. Atque hoc pertinebat ad instimulandos reliquorum animos, quem vel pulcherrimum horum Canticorum fructum fuisse, in Præfatione diximus.

18 *In regione Merome.* Seu nomen loci, seu ager excelsus, ut vertunt 70.

19 *Pugnaverunt reges Chanaan:* auxiliares copiæ regum vicinorum.

20 *De cœlo dimicatum est...* de cœlis bellaverunt stellæ; de exaltatione suâ bellaverunt cum Sisarâ: Heb. seu tantùm indicat pugnatum esse de cœlis; neque humanâ, sed cœlesti ope confectam esse rem; sive stellarum nomine, designat angelos stellis præsidentes. Utcumque est, significat cœlestes potestates permanentes licet in ordine suo, nec stationem deserentes, tamen decertasse, immissâ, velut ex alto, virtute, nusquam intermissis consuetis operibus ac ministeriis.

21. Torrens Cison traxit cadavera eorum, torrens Cadumim, torrens Cison: conculca, anima mea, robustos.

22. Ungulæ equorum ceciderunt, fugientibus impetu, et per præceps ruentibus fortissimis hostium.

23. Maledicite terræ Meroz, dixit angelus Domini: maledicite habitatoribus ejus, quia non venerunt ad auxilium Domini in adjutorium fortissimorum ejus.

24. Benedicta inter mulieres Jahel uxor Haber Cinæi, et benedicatur in tabernaculo suo.

25. Aquam petenti lac dedit, et in phialâ principum obtulit butyrum.

26. Sinistram manum misit ad clavum, et dexteram ad fabrorum malleos, percussitque Sisaram, quærens in capite vulneri locum, et tempus validè perforans.

27. Intèr pedes ejus ruit, defecit, et mortuus est: volvebatur ante pedes ejus, et jacebat exanimis et miserabilis.

28. Per fenestram respiciens, ululabat mater ejus; et de cœnaculo loquebatur: Cur moratur re-

22 *Ungulæ equorum...* Tam effusa præcepsque fuga, ut equi excussis soleis, ungulisque ruptis, caderent.

23 *Maledicite terræ Meroz*: vicinis terris, quas Hebræi incolebant. *Dixit angelus Domini*: ille angelus scilicet, datus à Deo sanctæ plebi dux, præsesque: de quo Exod. XXIII. 20, 23. et alibi passim. Ut intelligant non à se tantùm, sed ab illo angelo maledictos, qui decertantes fratres per socordiam deserant.

24 *Benedicta inter mulieres Jahel*: ab illo quoque angelo; decebat enim ut qui maledicebat improbis, bonis benediceret: quibus patet à Jahele instinctu divino rem gestam.

gredi currus ejus? quare tardaverunt pedes quadrigarum illius?

29. Una sapientior cæteris uxoribus ejus, hæc socrui verba respondit:

30 Forsitan nunc dividit spolia, et pulcherrima fœminarum eligitur ei: vestes diversorum colorum Sisaræ traduntur in prædam, et supellex varia ad ornanda colla congeritur.

31. Sic pereant omnes inimici tui, Domine: qui autem diligunt te, sicut sol in ortu suo splendet, ita rutilent.

30 *Pulcherrima fœminarum eligitur ei:* more regum Barbarorum, imò et Græcorum quibus id victoriæ præmium. Vide autem quàm à certâ victoriæ spe dejecti sint: quæ ut superiora à versu ferè 17. hujus Cantici plana sunt; sed ejusmodi, ut clarissimorum apud Græcos et Latinos ingeniorum ornatum et copiam facilè exsuperent: ut eloquia divina, ne has quidem delicias desiderare nos sinant.

CANTICUM ANNÆ,

GRATIARUM ACTIONIS, PROPHETICUM.

Canitur Feriâ IV, eò quòd Anna, concepto Samuele, sanctæ Elisabethæ patrui, quin etiam Deiparæ Virginis fœcunditati præluserit, novique Testamenti gratiam iisdem ferè, quibus beata Maria, sententiis prædixerit. ℣. 4, 5. et seqq.

Postquam Anna Elcanæ uxor, voto conceptum Samuelem peperit, eumque Domino commodavit, deleto sterilitatis opprobrio: sic oravit. *I. Reg.* 1. 28.

I. REGUM CAPUT II.

1. EXULTAVIT cor meum in Domino, et exalta-

tum est cornu meum in Deo meo : dilatatum est os meum super inimicos meos : quia lætata sum in salutari tuo.

2. Non est sanctus, ut est Dominus : neque enim est alius extra te, et non est fortis sicut Deus noster.

3. Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriantes : recedant vetera de ore vestro : quia Deus scientiarum Dominus est, et ipsi præparantur cogitationes.

4. Arcus fortium superatus est; et infirmi accincti sunt robore.

5. Repleti priùs, pro panibus se locaverunt; et famelici saturati sunt : donec sterilis peperit plurimos, et quæ multos habebat filios, infirmata est.

6. Dominus mortificat et vivificat, deducit ad inferos et reducit.

7. Dominus pauperem facit et ditat; humiliat et sublevat.

[1] *Cornu* : virtus. *Dilatatum est os meum...* præ lætitià et fiducià in Deum : quo spiritu Paulus : *Os nostrum patet ad vos, ô Corinthii, cor nostrum dilatatum est.* II. Cor. VI. 11.

[3] *Loqui sublimia, gloriantes :* sublimia sublimia : Heb. *Gevohah, Gevohah :* valdè sublimia; ne multùm loquamini, neve multa grandiloqua. *Ipsi præparantur...* opera et consilia ordinat, sua et nostra. Et Deus præparans studia sua. 70. Omnia ex altissimo meditatoque consilio, ab æterno prospicit.

[4] *Arcus fortium...* arcus et fortes confracti : Heb.

[5] *Et famelici saturati sunt :* cessarunt : Heb. defuerunt : cessarunt esse famelici. *Sterilis peperit plurimos :* septem : Heb. more Hebræorum pro multis : quæ omnia cum Cantico sanctæ Mariæ mirificè congruunt : *Dispersit superbos... deposuit potentes... esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes :* Luc. I. 51, 52, 53. quibus præluditur gratiæ novi Testamenti, per Christum exaltantem humiles, et deprimentem superbos. Matt. XXIII. 12. et alibi passim.

8. Suscitat de pulvere egenum, et de stercore elevat pauperem : ut sedeat cum principibus, et solium gloriæ teneat. Domini enim sunt cardines terræ, et posuit super eos orbem.

9. Pedes sanctorum suorum servabit, et impii in tenebris conticescent : quia non in fortitudine suâ roborabitur vir.

10. Dominum formidabunt adversarii ejus, et super ipsos in cœlis tonabit : Dominus judicabit fines terræ, et dabit imperium regi suo, et sublimabit cornu Christi sui.

[10] *Et sublimabit cornu Christi sui.* Insigne vaticinium; quod Samuel uncturus esset Saülem et Davidem, atque in his Christum præfiguraturus.

CANTICUM ISAIÆ,

CONSOLATIONIS ET SPEI.

Canitur Feriâ II, ad memoriam sempiternam solutæ captivitatis per servatorem Christum.

Prædicit Isaias populum Israeliticum è captivitate Babylonicâ liberandum, in figurâ datæ per Christum libertatis.

ISAIÆ CAPUT XII.

1. Et dices in die illâ : Confitebor tibi, Domine,

[1] *In die illâ : quâ levabit Dominus manum suam super flumen* (Euphratem) *in fortitudine spiritûs sui, et percutiet eum in septem rivis; ita ut transeant per eum calceati. Et erit via residuo populo meo, qui relinquetur ab Assyriis, sicut fuit Israeli in die illâ, quâ ascendit de terrâ Ægypti.* Is. XI. 15, 16. Sensus igitur est: qui, sic-

quoniàm iratus es mihi : conversus est furor tuus, et consolatus es me.

2. Ecce Deus salvator meus, fiducialiter agam, et non timebo : quia fortitudo mea, et laus mea Dominus, et factus est mihi in salutem.

3. Haurietis aquas in gaudio de fontibus salvatoris :

4. Et dicetis in die illâ : Confitemini Domino, et invocate nomen ejus : notas facite in populis adinventiones ejus : mementote quoniam excelsum est nomen ejus.

5. Cantate Domino, quoniam magnificè fecit : annuntiate hoc in universâ terrâ.

6. Exulta et lauda, habitatio Sion : quia magnus in medio tuî sanctus Israel.

cato mari Rubro, dixeratis : *Cantemus Domino* ; nunc, superato Euphrate, dicetis : *Confitebor tibi, Domine.*

3 *Haurietis aquas...* Alludit ad aquas è petrâ per Mosen eductas, cujus beneficii memoriam agebant in festo tabernaculorum, haustâ aquâ ; atque hàc occasione Christus aquam illam vivam, è fidelium veluti visceribus erupturam, promisit : Joan. VII. 38 et 39. Fontes autem Jonathas interpretatur doctrinam novam, ab electis justis promulgandam. *Salvatoris* : salutis : Heb. Fontes autem servatoris ii sunt, quos gratiâ suâ servator aperit ; Hebræis quidem è petrâ ad reficiendum corpus ; christianis verò per apostolos rudes et imperitos ad servandas animas.

4 *Confitemini Domino...* Hæc desumpta ex Ps. XCV, XCVII, CIV. ut et illa quæ supra ỳ. 2. *Fortitudo mea...* ex Ps. CXVII. 14. qui in eodem festo tabernaculorum canebatur, et in quo hosanna. Quare hoc Canticum, ex multis Psalmis coagmentatum videtur. Imò verò non unum simplexque canticum, sed plurimorum initia, ad quæ, prophetâ indicante, populus recurrat, solutâ captivitate, ỳ. 1, 4.

ALTERUM

ALTERUM ISAIÆ CANTICUM,

ITEM CONSOLATIONIS ET SPEI.

Solutâ captivitate Babylonicâ, ipsâ urbe eversâ, atque exciso impiorum regno: Christi Ecclesiâ à peccatis liberatâ: denique præcipitatâ morte in sempiternum, fletuque in æternum gaudium verso per beatam resurrectionem: Is. XXV. 1, 2, 8 et seqq. *Sanctus Isaias, tantas res mente complexus, hæc cantanda docuit.*

ISAIÆ CAPUT XXVI.

1. In die illâ cantabitur canticum istud in terrâ Judâ: Urbs fortitudinis nostræ Sion salvator, ponetur in eâ murus et antemurale.

2. Aperite portas, et ingrediatur gens justa, custodiens veritatem.

3. Vetus error abiit: servabis pacem; pacem, quia in te speravimus.

[1] *In die illâ:* populo è captivitate reduce: *Sion:* deest Heb. salutem ponet nobis muros et antemurale: Ibid. quod rectè vertit Hieronymus, salvatorem; atque is nobis et murus firmissimus, et murorum tutissimum propugnaculum, intrà et extrà, fidà custodià.

[2] *Et ingrediatur gens justa:* quia docta justitiam, et peccatorum pœnitens. *Custodiens veritatem:* spretis pseudoprophetis et idolis, ut omnino post solutam captivitatem contigit. In figurâ Ecclesiæ omnem veritatem à Spiritu doctæ, pollicente Christo. Joan. XVI. 13.

[3] *Vetus error abiit:* planum: sed Heb. aliter: figmentum fultum: supple, nos sumus: stabilis et firma compago, non idolorum ac falsorum prophetarum ludibrium. *Servabis pacem:* ad Deum hæc.

4. Sperastis in Domino in sæculis æternis, in Domino Deo forti in perpetuum.

5. Quia incurvabit habitantes in excelso, civitatem sublimem humiliabit.

Humiliabit eam usque ad terram, detrahet eam usque ad pulverem.

6. Conculcabit eam pes, pedes pauperis, gressus egenorum.

7. Semita justi recta est, rectus callis justi ad ambulandum.

8. Et in semitâ judiciorum tuorum, Domine, sustinuimus te : nomen tuum, et memoriale tuum in desiderio animæ.

9. Anima mea desideravit te in nocte : sed et spiritu meo in præcordiis meis, de mane vigilabo ad te.

Cùm feceris judicia tua in terrâ, justitiam discent habitatores orbis.

10. Misereamur impio, et non discet justitiam :

4 *Sperastis ;* sperate : Heb.

5 *Civitatem sublimem....* Babylonem.

6 *Pedes pauperis...* Tam sublimem civitatem pedes populi infirmi et egeni proculcabunt, quòd in eorum ultionem excisà, vidit eos à Cyro victore erectos.

8 *Et in semitâ...* Legis tuæ præscriptis promissisque adhærescentes, expectavimus benignitatem tuam, nec frustra; quo autem amore expectaverint, docent sequentia. *Nomen tuum*, etc.

9 *In nocte :* hoc est diligere, nocte dieque cogitare; somnum abrumpere; summo manè experrectum, statim ad eum mentem convertere. *Anima mea... spiritu meo, in præcordiis meis.* Hæc docent quàm intimè, quàm toti in Deum ardeant.

10 *Misereamur :* sive ut habet Heb. misericordia fiat : *Impio : non tamen discet justitiam :* imò veniâ ad proterviam abutetur. *In terrâ*

in terrâ sanctorum iniqua gessit; et non videbit gloriam Domini.

11. Domine, exaltetur manus tua, et non videant; videant et confundantur zelantes populi; et ignis hostes tuos devoret.

12. Domine, dabis pacem nobis: omnia enim opera nostra operatus es nobis.

13. Domine Deus noster, possederunt nos domini absque te: tantùm in te recordemur nominis tui.

14. Morientes non vivant, gigantes non resurgant: propterea visitasti et contrivisti eos, et perdidisti omnem memoriam eorum.

15. Indulsisti genti, Domine, indulsisti genti:

sanctorum... Babylonii, qui terram sanctam oppresserunt, non sicut nos videbunt gloriam Domini.

[11] *Non videant:* errore cæci; imò *videant:* tanta sit gloria tua, ut illis quoque inclarescat: sed ad pudorem. *Zelantes populi:* qui plebi tuæ invident.

[12] *Omnia... opera nostra...* quidquid nobis prosperi vel adversi evenit.

[13] *Absque te:* præter te. Id populo Dei gravissimum, quòd aliis quàm ipsi servierint: nec modò Babyloniis, sed etiam idolis, aliisque vanæ mentis erroribus. *Tantùm in te...* Hæc summa votorum: *recordemur nominis tui:* hoc tantùm, hoc sufficientissimum. *In te:* per te, te duce, te hortatore; te denique adjuvante.

[14] *Gigantes: Rephaim:* mortui, manes. *Non vivant... non resurgant.* Quemadmodum nullus mortuis ad vitam regressus; sic omnino pereant, qui nos vexarunt.

[15] *Indulsisti genti:* Israelitis, genti sanctæ: Exod. XIX. 6. de quâ Dominus ad Abraham: *Faciam te in gentem magnam:* Gen. XII. 2. huic ergo indulsisti, repulsis impiis gentibus: sive ut habet Heb. addidisti, supple bona, ut Ps. CXIII. 22. *Adjiciat Dominus super*

numquid glorificatus es? elongasti omnes terminos terræ.

16. Domine, in angustiâ requisierunt te; in tribulatione murmuris doctrina tua eis.

17. Sicut quæ concipit, cùm appropinquaverit ad partum, dolens clamat in doloribus suis: sic facti sumus à facie tuâ, Domine.

18. Concepimus, et quasi parturivimus, et peperimus spiritum: salutes non fecimus in terrâ; ideo non ceciderunt habitatores terræ.

19. Vivent mortui tui, interfecti mei resurgent: expergiscimini, et laudate, qui habitatis in pulvere, quia ros lucis ros tuus, et terram gigantum detrahes in ruinam.

vos, etc. *Numquid*, deest Heb. neque est interrogatio. *Elongasti... terminos terræ...* nostræ: dilatasti, amplificasti, nos ex angustiis in latum deduxisti.

16 *Requisierunt te:* Judæi. *In tribulatione...* Effuderunt mussitationem, correctio tua eis: Heb. Te corrigente, submissas effuderunt preces.

18 *Concepimus, et quasi parturivimus:* doluimus et quasi peperimus ventum: Heb. id est, magnis conatibus nihil profecimus. *Nil dignum tuâ fecimus misericordiâ:* Hier. in Isaiam prophet. libr. VIII. Unde subdit: *salutes non fecimus, in terrâ* Judæâ: *ideo non ceciderunt habitatores terræ:* orbis: Heb. gentes, Assyrii: si enim rectè egissemus, cecidissent illi, non nos. At 70. contrario sensu: peperimus spiritum salutis: quod contextui non congruit.

19 *Vivent mortui tui...* Hæc populo queritanti respondet Deus. *Interfecti mei resurgent:* non sicut hostes, de quibus suprà ỷ. 14. non vivant... non resurgant. *Mei* autem, quòd mihi cari, quòd exercitûs mei milites. Significat enim populum prope jam emortuum, tamen exsurrecturum: quo ritu sæpe apud prophetas gentis excisæ casus, neci; salus, resurrectioni comparatur: notus Ezechielis locus XXXVII. Unde subdit: *ros lucis, ros tuus:* in spem redivivæ gentis: sicut enim rore matutino aluntur ac revirescunt herbæ; ita semen tuum florebit. *Terram gigantum...* terra manes projiciet: Heb. quo significatur ea quam diximus plebis excisæ atque emortuæ resurrectio.

20. Vade, populus meus, intra in cubicula tua, claude ostia tua super te, abscondere modicum ad momentum, donec pertranseat indignatio.

21. Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, ut visitet iniquitatem habitatoris terræ contra eum: et revelabit terra sanguinem suum, et non operiet ultrà interfectos suos.

[20] *Abscondere modicum*... donec ira mea, et captivitas transeat.

[21] *Ecce enim*... nunc, cùm tempus sit iræ; *Dominus egredietur de loco suo*: de ipso sanctuario, ut videtur. Sic enim, Lev. x. 2. *Egressus ignis à Domino devoravit eos*: et Num. xvi. 46. *jam egressa est ira à Domino*; nempe flammâ ex ipso sanctuario apertè, ut suspicor, erumpente, sive etiam de cœlo, unde Dominus velut egreditur, cùm, factâ ultione, inspectorem se testatur rerum humanarum. Quâ figurâ dictum est: *Descendam et videbo*. Gen. xviii. 21. *Ut visitet iniquitatem habitatoris terræ*: Judeæ: *contra eum*: contra Deum tot offensum sceleribus. *Et revelabit terra sanguinem suum*: à Manasse rege et aliis impiis effusum. Eadem figura Job. xvi. 19. *Terra, ne operias sanguinem meum*: et Gen. iv. 10. *Vox sanguinis... clamat ad me de terrâ*. Hæc legens Deum humanæ genti iratum, et Christum redemptorem cogitet.

CANTICUM EZECHIÆ,

EXULTATIONIS ET GRATIARUM ACTIONIS.

Canitur Feriâ III, ut cum pio rege Ezechiâ, sancti Dei, vitâ non ad quindecim annos sed in æternum prolatâ, lætentur in Domino.

ISAIÆ CAPUT XXXVIII. à ỷ. 9.

9. Scriptura Ezechiæ regis Juda, cùm ægrotasset, et convaluisset de infirmitate suâ.

10. Ego dixi : In dimidio dierum meorum vadam ad portas inferi.

Quæsivi residuum annorum meorum. 11. Dixi : Non videbo Dominum Deum in terrâ viventium.

Non aspiciam hominem ultrà, et habitatorem quietis.

12. Generatio mea ablata est; et convoluta est à me, quasi tabernaculum pastorum.

Præcisa est, velut à texente, vita mea : dum adhuc ordirer, succidit me : de mane usque ad vesperam finies me.

13. Sperabam usque ad mane : quasi leo, sic contrivit omnia ossa mea.

[10] *In dimidio dierum meorum.* In ipso ætatis flore, cùm nonum et trigesimum annum ageret, ut patet ex IV. Reg. XVIII. 2. quod Heb. sic exprimit : in excisione dierum meorum : quod currentes indicat, et repente abruptos. *Quæsivi...* privatus sum : Heb. desideravi : subtractos sensi. Hieronymus hîc, vult id maximè timuisse, quòd sine liberis morienti, nulla hæredis, nulla generis, aut Christi è semine suo proditur i spes superesset : Manasses enim Ezechiæ post hæc tempora natus, duodecimque annorum, cùm pater obiit. IV. Reg. XXI. 1.

[11] *Non videbo Dominum Deum :* templum Domini, opera Domini. *Et habitatorem quietis ;* cum habitatoribus temporis : Heb. cum hominibus in vitâ degentibus.

[12] *Generatio mea ablata est...* ætas mea, series vitæ : *quasi tabernaculum pastorum :* ad alia et alia subinde pascua prosilientium, neque ullibi consistentium. *Dum adhuc ordirer :* cùm vitæ series, ac veluti contexta tela procederet : sed Heb. præ macie seu morbo. *De mane usque ad vesperam...* vix uno die sperabam me victurum.

[13] *Sperabam usque ad mane...* Supererat quidem spes de die in diem protrahendæ vitæ. *Quasi leo...* Sed repentina vis morbi adeo me oppressit, ut intelligerem pro certo instare diem ultimum, spemque omnem vitæ præcisam.

De mane usque ad vesperam finies me. 14. Sicut pullus hirundinis sic clamabo, meditabor ut columba.

Attenuati sunt oculi mei, suspicientes in excelsum. Domine, vim patior, responde pro me.

15. Quid dicam, aut quid respondebit mihi, cùm ipse fecerit ? Recogitabo tibi omnes annos meos, in amaritudine animæ meæ.

16. Domine, si sic vivitur, et in talibus vita spiritûs mei, corripies me, et vivificabis me. 17. Ecce in pace amaritudo mea amarissima.

Tu autem eruisti animam meam ut non periret : projecisti post tergum tuum omnia peccata mea.

18. Quia non infernus confitebitur tibi, neque mors laudabit te : non expectabunt qui descendunt in lacum, veritatem tuam.

19. Vivens vivens ipse confitebitur tibi, sicut et ego hodie : pater filiis notam faciet veritatem tuam.

14 *Sicut pullus hirundinis...* sicut grus, hirundo: Heb. querulæ aves. *Meditabor :* gemebam. *Vim patior :* opprimit me : Heb. supple, vis morbi. *Responde pro me :* quasi fidejussor à morte me exsolve.

15 *Quid dicam.....* Quid eum posco sponsorem, cùm ipse mihi mortem immiserit ? meliùs ex Heb. quid loquar? et dixit mihi, et ipse fecit. Quid quæro amplius? jam ipse per Isaiam spopondit, et præstitit sanitatem. *Recogitabo tibi...* Vagabor omnibus annis meis super amaritudine animæ meæ : Heb. Hoc meum periculum, has angustias, ætatem omnem recordabor.

16 *Domine, si sic vivitur...* Heb. sublato *si :* Domine super iis vivitur, et omnibus in eis vita spiritûs mei. Per ista vivitur, per promissa tua et beneficia, per ipsa respiravi. *Corripies me...* Corripis sive morti dedis, et vivificas, ut in illo Annæ : I. Reg. II. 6.

17 *Ecce in pace amaritudo mea...* ad pacem : Heb. saluti mihi fuit, vel in prosperum versa.

19 *Pater filiis...* Prædicat extituram prolem, quam erudiat.

20. Domine, salvum me fac, et psalmos nostros cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in domo Domini.

[20] *In domo Domini*... Hoc ergo est quod timebat, se non visurum Dominum. Suprà, ℣. 10.

CANTICUM TRIUM PUERORUM,

LAUDIS ET EXULTATIONIS.

Canitur in Dominicâ ac diebus festis, ut calamitatibus tanquam igne probatus fidelis animus, non modò non deficiat, sed etiam animata, inanimaque omnia ad Dei laudes provocet.

Ananias, Azarias, Misael, tres fortissimi juvenes, beata martyrum prœludia, pro fide in fornacem conjecti colligatis pedibus, intacti ac tantùm exustis vinculis, ambulabant in medio flammæ, laudantes Deum : *Dan.* III. 24. *apparuitque* quartus, similis filio Dei, *qui doceret angelos, imò etiam Christum suorum interesse suppliciis consolatorem optimum :* Ibid. 92. *Quæ quidem historia in Canone legitur Hebræorum, non autem subsequentes preces, nec Canticum : utraque verò ex Theodotionis editione in Vulgatam nostram translata, atque ab Ecclesiâ recepta sunt.*

DANIELIS CAPUT III. à ℣. 51.

51. Tunc hi tres quasi ex uno ore laudabant, et glorificabant, et benedicebant Deum in fornace, dicentes :

52. Benedictus es, Domine Deus patrum nostro-

rum, et laudabilis, et gloriosus, et superexaltatus in sæcula; et benedictum nomen gloriæ tuæ sanctum, et laudabile, et superexaltatum in omnibus sæculis.

53. Benedictus es in templo sancto gloriæ tuæ, et superlaudabilis, et supergloriosus in sæcula.

54. Benedictus es in throno regni tui, et superlaudabilis, et superexaltatus in sæcula.

55. Benedictus es, qui intueris abyssos, et sedes super Cherubim, et laudabilis, et superexaltatus in sæcula.

56. Benedictus es in firmamento cœli, et laudabilis et gloriosus in sæcula.

57. Benedicite, omnia opera Domini, Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.

58. Benedicite, angeli Domini, Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.

59. Benedicite, cœli, Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.

60. Benedicite, aquæ omnes quæ super cœlos sunt, Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.

61. Benedicite, omnes virtutes Domini, Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.

55 *Qui intueris abyssos*: quantumvis reconditas, earumque occulta perspecta habes. *Qui sedes super Cherubim.* Vide Psalm. LXXIX. 2.

57 *Benedicite, omnia opera...* A toto exorsus, descendit ad partes: sic enim oportebat hominem, universi compendium, universa et singula mente complecti.

58 *Benedicite, angeli*: ab his exordium, ut doceat primos eos à Deo conditos, qui toti orbi præessent.

59 *Benedicite, cœli*: jam inanima in laudes ciet, eisque vocem suam accommodat.

62. Benedicite, sol et luna, Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.

63. Benedicite, stellæ cœli, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

64. Benedicite, omnis imber et ros, Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.

65. Benedicite, omnes spiritus Dei, Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.

66. Benedicite, ignis et æstus, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

67. Benedicite, frigus et æstus, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

68. Benedicite, rores et pruina, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

69. Benedicite, gelu et frigus, Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.

70. Benedicite, glacies et nives, Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.

71. Benedicite, noctes et dies, Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.

72. Benedicite, lux et tenebræ, Domino, laudate et superexaltate eum in sæcula.

73. Benedicite, fulgura et nubes, Domino: laudate et superexaltate eum in sæcula.

74. Benedicat terra Dominum : laudet et superexaltet eum in sæcula.

65 *Spiritus* : venti.

66 *Ignis et æstus.* πῦρ καὶ καῦμα.

67 *Frigus et æstus*: ψῦχος καὶ καύσων : editio Complutensis : nonnullo discrimine: καύσων enim æstus est intensior. Utcumque est, anterior versus ad ignis naturam; hic ad hiemem et æstatem, annique tempestates pertinere videtur.

75. Benedicite, montes et colles, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

76. Benedicite, universa germinantia in terrâ, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

77. Benedicite, fontes, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

78. Benedicite, maria et flumina, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

79. Benedicite, cete et omnia quæ moventur in aquis, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

80. Benedicite, omnes volucres cœli, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

81. Benedicite, omnes bestiæ et pecora, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

82. Benedicite, filii hominum, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

83. Benedicat Israel Dominum : laudet et superexaltet eum in sæcula.

84. Benedicite, sacerdotes Domini, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

85. Benedicite, servi Domini, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

86. Benedicite, spiritus et animæ justorum, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

87. Benedicite, sancti et humiles corde, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

[82] *Filii hominum :* contemplator animus, longinquis quibusque peragratis, cœlo, sideribus, cæteris, ad sua ac propiora, terram, animantes, homines, generatim primùm, tum ad populum Dei, ejusque ordines varios, ac denique ad se revertitur; atque omnia in se adunata transfert in Deum.

88. Benedicite, Anania, Azaria, Misael, Domino : laudate et superexaltate eum in sæcula.

Quia eruit nos de inferno, et salvos fecit de manu mortis, et liberavit nos de medio ardentis flammæ, et de medio ignis eruit nos.

89. Confitemini Domino, quoniam bonus : quoniam in sæculum misericordia ejus.

90. Benedicite, omnes religiosi, Domino Deo deorum : laudate et confitemini ei, quia in omnia sæcula misericordia ejus.

Additum ab Ecclesiâ.

Benedicamus Patrem, et Filium, cum sancto Spiritu : laudemus et superexaltemus eum in sæcula.

Benedictus es, Domine in firmamento cœli, et laudabilis, et gloriosus, et superexaltatus in sæcula.

Benedicamus Patrem, et Filium... Ab Ecclesiâ additum pro glorificatione sanctæ Trinitatis, ut solet.

Benedictus es, Domine... à ℣. 56. sumptum.

CANTICUM JONÆ,

FIDEI AC DEPRECATIONIS.

Canitur in laudibus magni Sabbati à piâ et eruditâ Ecclesiâ Parisiensi, in memoriam dominicæ sepulturæ, ac resurrectionis spem; Christo ipso docente, *Matt.* XII. 39, 40.

Postquam Jonas, in figurâ Christi sponte susceptâ morte, ad sedandam tempestatem se obtulit dejicien-

dum in mare : atque ita stetit mare à fervore suo. *Jon.* 1. 11, 12, 15.

JONÆ CAPUT II.

1. Et præparavit Dominus piscem grandem, ut deglutiret Jonam : et erat Jonas in ventre piscis tribus diebus, et tribus noctibus.

2. Et oravit Jonas ad Dominum Deum suum de ventre piscis.

3. Et dixit :

Clamavi de tribulatione meâ ad Dominum, et exaudivit me : de ventre inferi clamavi, et exaudisti vocem meam.

4. Et projecisti me in profundum in corde maris, et flumen circumdedit me : omnes gurgites tui, et fluctus tui super me transierunt.

5. Et ego dixi : Abjectus sum à conspectu oculorum tuorum : verumtamen rursus videbo templum sanctum tuum.

6. Circumdederunt me aquæ usque ad animam : abyssus vallavit me, pelagus operuit caput meum.

7. Ad extrema montium descendi, terræ vectes concluserunt me in æternum : et sublevabis de corruptione vitam meam, Domine Deus meus.

1 *Piscem grandem...* cujus generis sunt plurima, qui totos homines sorbeant.

5 *Abjectus sum... verumtamen rursus videbo...* En ab ipsâ desperatione, quàm promptus, Dei gratiâ, ad spem transitus. *Templum sanctum tuum.* Hæc doceant, quanti facienda rerum in Christo veritas : cùm illi ad umbras quoque ac figuras, amore veritatis quam tenemus sic inardescerent.

7 *Terræ vectes...* sustentacula in imo posita, quibus imposita terræ moles, veluti superiora tabulata aut ædificii tecta nitantur.

8. Cùm angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum: ut veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum.

9. Qui custodiunt vanitates frustra, misericordiam suam derelinquunt.

10. Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quæcumque vovi, reddam pro salute Domino.

11. Et dixit Dominus pisci, et evomuit Jonam in aridam.

9 *Vanitates;* vana omnia ac præsertim idola. *Misericordiam:* sanctitatem: Heb.

11 *Et dixit Dominus...* Qui fructus precationis fuit; ut discat christianus, unde nos piæ preces eruant.

CANTICUM HABACUC,

DEPRECATIONIS ET ADMIRATIONIS.

Canitur Feriâ VI. quòd in eversâ Babylone, Christi victorias, christianique populi libertatem præcinat.

De Chaldæorum imperio evertendo, liberandisque sanctis, ut magnificentissimè, ita obscurissimè canit.

1. ORATIO HABACUC PROPHETÆ

PRO IGNORANTIIS.

CAPUT III.

2. Domine, audivi auditionem tuam, et timui.

1 *Pro ignorantiis:* alii vertunt, secundùm certum odæ vel instrumenti musici genus. Alii, nomine Hebræo *Schigionoth*, initium putant veteris cantici designari.

2 *Audivi;* quæ commemorasti de Chaldæis superiori capite. *Opus*

Domine, opus tuum in medio annorum vivifica illud.

In medio annorum notum facies: cùm iratus fueris, misericordiæ recordaberis.

3. Deus ab austro veniet, et sanctus de monte Pharan.

Operuit cœlos gloria ejus, et laudis ejus plena est terra.

4. Splendor ejus ut lux erit : cornua in manibus ejus.

Ibi abscondita est fortitudo ejus. 5. Ante faciem ejus ibit mors:

Et egredietur diabolus ante pedes ejus.

6. Stetit, et mensus est terram.

Aspexit, et dissolvit gentes, et contriti sunt montes sæculi.

Incurvati sunt colles mundi ab itineribus æternitatis ejus.

tuum : populum tuum in terrà conserva. *In medio annorum :* tempore medio inter eversam Jerusalem, et Cyrum ultorem. 70. in medio duorum animalium; ubi pro ζώων animalium, ex antiquis catenis reponunt ζωῶν vitarum seu ætatum.

3 *Deus ab austro...* Ita Deut. XXXIII. 2. Hæc ergo pertinent ad transitum maris Rubri.

4 *Cornua :* scintillæ. Ch. Cornua è manu ejus : Heb. id est, robur. *Abscondita est...* Olim abscondita, tunc patefecit se.

5 *Ibit mors :* ibat pestis : Heb. *Diabolus :* carbo : Heb. pestifer morbus. Alii, sagittæ. Ch. verò : angelus mortis. *Ante pedes ejus :* ante adventum, hos habet præcursores.

6 *Mensus est terram :* populo suo dividendam. *Aspexit et dissolvit :* solo intuitu dissolvit. *Gentes :* Chananæas. *Montes sæculi... colles mundi ;* tam antiqui ac orbis ipse. *Ab itineribus æternitatis ejus.* Itinera sæculi ei : Heb. sive rerum cursus ei subjicitur.

7. Pro iniquitate vidi tentoria Æthiopiæ, turbabuntur pelles terræ Madian.

8. Numquid in fluminibus iratus es, Domine? aut in fluminibus furor tuus? vel in mari indignatio tua?

Qui ascendes super equos tuos, et quadrigæ tuæ salvatio.

9. Suscitans suscitabis arcum tuum, juramenta tribubus quæ locutus es.

Fluvios scindes terræ: 10. Viderunt te, et doluerunt montes: gurges aquarum transiit.

Dedit abyssus vocem suam: altitudo manus suas levavit.

11. Sol et luna steterunt in habitaculo suo, in

7 *Pro iniquitate*: sub iniquitate: Heb. in peccato. *Æthiopiæ*, Chusan: Heb. Madianitarum. Uxor Mosis Madianitis, vocatur Æthiopissa; Num. XII. 1. intelligendum ergo de populo cum Madianitis fornicante, et ultione secutâ. Num. XXV. 17. Tentoria autem et pelles memorantur, quòd gentes vagæ in tentoriis ac sub pellibus vivant. Ch. accipit de Chusan, de quo Jud. III. 8. et Madian, de victoriâ Gedeonis, Jud. VI. 7.

8 *Numquid in fluminibus*: in flumina; quando Jordanem et mare populum trajecisti. *Quadrigæ tuæ*: arca fœderis, quâ inveheris insidens Cherubim, cœlestibusque vectoribus. *Salvatio*: salus: tu populum tuum victor incedens liberasti; hostium duces conculcasti quasi quadrigis.

9 *Suscitans surcitabis*: Heb. Denudans denudabis *arcum tuum*: arcum expedies ac sagittas. *Juramenta tribubus*: propter juramenta præstita tribubus, de terrâ Chananæâ inter eas dividundâ. *Fluvios scindes terræ*: aquas è petrâ, in desertâ terrâ erumpere fecisti.

10 *Viderunt te, et doluerunt*: sive tremuerunt *montes*. Sic. Ps. CXIII, 3. *Mare vidit et fugit... montes exultaverunt. Gurges aquarum transiit*: mare Rubrum, Jordanis, modò cohibiti, modò iterum diffusi, velut increpante Deo. *Dedit abyssus... altitudo manus suas levavit*; præ stupore, quasi se præter naturam stare senserit.

11 *Sol et luna steterunt*... quod alii referunt ad Josue imperantem

luce

luce sagittarum tuarum, ibunt in splendore fulgurantis hastæ tuæ.

12. In fremitu conculcabis terram : et in furore obstupefacies gentes.

13. Egressus es in salutem populi tui, in salutem cum Christo tuo.

Percussisti caput de domo impii : denudasti fundamentum ejus usque ad collum.

14. Maledixisti sceptris ejus, capiti bellatorum ejus, venientibus ut turbo ad dispergendum me.

Exultatio eorum sicut ejus, qui devorat pauperem in abscondito.

15. Viam fecisti in mari equis tuis, in luto aquarum multarum.

16. Audivi, et conturbatus est venter meus : à voce contremuerunt labia mea.

soli ut staret. Jos. x. 13. Potest etiam referri ad pugnas sub Moyse, simili figurâ, ac in Cantico Debboræ. Jud. v, 20. *In luce sagittarum... ibunt :* Israelitæ tui milites. Sagittas autem vocat grandinem lapideum divinitus immissum : Jos. x. 11. lucemque dicit, comparatione ductâ à sagittarum ferro limato et exacuto hinc atque hinc splendescente : quâ figurâ subdit : *in splendore fulgurantis hastæ tuæ.*

13 *Cum Christo tuo :* cum Moyse et Aaron : quanquam Hier. ex 70. refert christis tuis : quod et Arabs habet, ac de toto populo intelligi potest. *Percussisti caput de domo impii :* impiorum reges : Pharaonem, Sehon, Og et alios. *Denudasti fundamentum... usque ad collum.* Nudasti capita, galeas excussisti ; sic erant, ut domus jam retecto fundamento.

14 *Maledixisti sceptris ejus :* virgis, baculis : omnia con'registi. Perfodisti baculis caput, etc. Heb. *Venientibus...* cùm venirent. *Sicut ejus qui devorat...* ex Ps. ix.

15 *Viam fecisti...* Quòd velut maria invectus, equorum cursu innoxio, plebem suam è fluctibus eriperet. *In luto :* in acervo coacervatis aquis, ut in Cantico Mosis : Exod. xv. 8.

16 *Audivi, et conturbatus est...* Redit ad Chaldæos Judæam inva-

Ingrediatur putredo in ossibus meis, et subter me scateat.

Ut requiescam in die tribulationis : ut ascendam ad populum accinctum nostrum.

17. Ficus enim non florebit, et non erit germen in vineis.

Mentietur opus olivæ, et arva non afferent cibum.

Abscindetur de ovili pecus, et non erit armentum in præsepibus.

18. Ego autem in Domino gaudebo, et exultabo in Deo Jesu meo.

19. Deus Dominus fortitudo mea, et ponet pedes meos quasi cervorum.

Et super excelsa mea deducet me victor in psalmis canentem.

suros, ac Judæorum nomine hæc dicit. *Ingrediatur... scateat*: ingreditur... scatet : Heb. ita, inquit, sum affectus præ metu, ut cujus viscera consumpta sunt. *Ut requiescam...* ego qui requiescam in die angustiæ; ascendendo ad populum, excidet eum : Heb. scilicet Chaldaicus exercitus Judæos : itaque mihi quiescendum in tantà calamitate : nihil consilia; nihil preces proficiunt, cùm, destinato Dei consilio, populus meus casurus sit. Hoc dicit, Judæi alicujus, sive etiam suo ipse nomine, intellecto Dei consilio. Hæc ad terrorem, reliqua ad spem pertinent.

17. 18. *Ficus enim non florebit...* Etiamsi ficus, vineæ, olivæ non floreant, frugumque omnis spes nos fallat : hoc est, etiamsi omnia devastentur : *Ego* tamen *in Donuino gaudebo... Jesu meo* : salute meà : Heb.

19 *Quasi cervorum* : Ex Ps. XVII. 34. *Deducet me victor in psalmis canentem*. Alii, victorem : Heb. verò, *Lamnatseah binginothai*: quod ad inscriptionem meliùs referas : quasi diceret : vel hoc carmen cantabitur fidibus : quæ inscriptio sæpe in Psalmis recurrit.

CANTICUM JUDITH, TRIUMPHALE.

Librum Judith integrum non admittit Canon Hebræorum; in nostrum autem ex Theodotionis editione translatus est. Inde ergo hoc Canticum, cæso Holoferne, Bethulia obsidione liberata, fusis spoliatisque Assyriis.

JUDITH CAPUT XVI.

1. Tunc cantavit Canticum hoc Domino Judith, dicens:

2. Incipite Domino in tympanis, cantate Domino in cymbalis, modulamini illi Psalmum novum, exaltate, et invocate nomen ejus.

3. Dominus conterens bella, Dominus nomen est illi.

4. Qui posuit castra sua in medio populi sui, ut eriperet nos de manu omnium inimicorum nostrorum.

5. Venit Assur ex montibus ab aquilone in multi-

[2] *In tympanis.... in cymbalis, modulamini.... Psalmum:* omnis generis instrumenta musica Hebræis cognita, et in sacris usitata: maximè verò à temporibus Davidis et Salomonis; ut passim docet Regum historia, et plurimi Psalmi.

[3] *Dominus conterens bella. Auferens bella usque ad finem terræ; arcum conteret, et confringet arma:* Ps. XLV. 10. quibus Omnipotens, Deusque exercituum exhibetur.

[4] *Qui posuit castra sua in medio populi sui:* ut præsens auxilium Dei demonstretur: quo sensu, Jacob cùm pergeret ad fratrem, videns sibi Deum cum angelis certum auxiliatorem adfuturum, ait: *Castra Dei sunt hæc.* Genes. XXXII. 2.

[5] *Venit Assur ex montibus ab aquilone;* Syriæ montibus, ad aquilonem Palestinæ sitis: quibus è montibus, post Syriam devastatam, victor exercitus in Palestinam effusus. Judit. III. 1. 7. Plerumque autem malum ab aquilone Israeli intentatur. *Ab aquilone*

tudine fortitudinis suæ : cujus multitudo obturavit torrentes, et equi eorum cooperuerunt valles.

6. Dixit se incensurum fines meos, et juvenes meos occisurum gladio, infantes meos dare in prædam, et virgines in captivitatem.

7. Dominus autem omnipotens nocuit eum, et tradidit eum in manus feminæ, et confodit eum.

8. Non enim cecidit potens eorum à juvenibus, nec filii Titan percusserunt eum, nec excelsi gigan-

pandetur malum : Jerem. I. 14. quòd reges populo Dei infensissimi, provincias illas aquilonates tenerent. *Cujus multitudo... Erant autem pedites, bellatorum centum viginti millia. Et equi eorum... Equites* verò *viginti duo millia.* Judith. VII. 2. *Obturavit :* sive epotando exsiccavit *torrentes*, ad sedandam tantæ multitudinis sitim vix sufficientes. Torrentes autem et valles memorat, quòd Chananæa, uno quidem Jordane fluvio, multis autem torrentibus esset irrigua, et quàmplurimis vallibus frugifera.

6 *Dixit se incensurum fines meos.... juvenes..... occisurum....* Decreverat enim Nabuchodonosor, ut omnem terram suo subjugaret imperio. Judith. II. 4. Holofernes autem et omnes magnates extremam perniciem Hebræis minitabantur. Ibid. V. 26, 28. VI. 3.

7 *Dominus.... nocuit eum.* Totius victoriæ auctorem Deum agnoscit, in quem unum spem omnem posuerat, rebus desperatis : clamabat ad Dominum : *Fac, Domine, ut gladio proprio ejus superbia amputetur.* Judith. IX. 1, 12. Cùm autem occideret : *Confirma me, Domine Deus.... in hâc horâ :* Ibid. XIII. 7, 9. occisumque narraret : *Interfecit* (Dominus) *in manu meâ hostem populi sui, hâc nocte.* Ibid. 18. *Nocuit :* disperdidit.

8 *Filii Titan.* τιτάνων 70. Quæ vox nusquam aliàs in Scripturis reperitur. Apud poetas Titanes sunt memoratissimi, gigantes scilicet geniti ex cœlo et terrâ. Quâ ex fabulâ, usitatum Titanum vocabulum, huc quoque à Theodotione translatum est, ut alia item fabulosa vocabula, ex consueti sermonis usu, etiam libris sacris invecta. Vide Is. XIII. 22, etc. Designat autem hic gigantes Scripturæ notos : unde sequitur : *Excelsi gigantes :* de quibus : Gen. VI. 4. *Gigantes erant super terram.... isti sunt potentes à sæculo, viri famosi*, robustissimi, bellicosissimi. *In specie faciei suæ :* quippe cui formosissimæ, etiam Dominus contulit splendorem ; rem bonam, sed malis

tes opposuerunt se illi. Sed Judith filia Merari in specie faciei suæ dissolvit eum.

9. Exuit enim se vestimento viduitatis, et induit se vestimento lætitiæ in exultatione filiorum Israel.

10. Unxit faciem suam unguento, et colligavit cincinnos suos mitrâ, accepit stolam novam ad decipiendum illum.

11. Sandalia ejus rapuerunt oculos ejus; pulchritudo ejus captivam fecit animam ejus: amputavit pugione cervicem ejus.

12. Horruerunt Persæ constantiam ejus, et Medi audaciam ejus.

13. Tunc ululaverunt castra Assyriorum, quando apparuerunt humiles mei, arescentes in siti.

malo futuram justo Dei judicio, tradentis libidini libidinum servos. Judith. x. 4.

10 *Unxit:* ut moris erat hisce regionibus, et maximè mulieribus delicatis, ut notum est. *Colligavit.... mitrâ:* capitis tegumine circumquaque religato, concinnandis cincinnis. *Stolam:* vestem amplam et superiorem.

11 *Sandalia ejus rapuerunt oculos ejus:* de quibus adornandis, Judith. x. 3. Sanè ornatu pedum maximè gloriatur tenera mulier: unde illud: *Quàm pulchri sunt gressus tui, in calceamentis, filia principis!* Cant. VII. 1.

12 *Constantiam.... audaciam ejus:* dixit enim Vagao: *Una mulier Hebræa fecit confusionem in domo regis Nabuchodonosor. Persæ et Medi:* in exercitu Assyriorum meriti.

13 *Tunc ululaverunt castra Assyriorum. Timor enim et tremor cecidit super eos, et turbati sunt animi eorum valde, et factus est clamor incomparabilis, in medio castrorum eorum.* Judith. XIV. 17, 18. *Humiles mei:* de quibus universi majores exercitûs regis Assyriorum dixerunt: *Egressi mures de cavernis suis, ausi sunt provocare nos ad prælium.* Ibid. XIV. 12. *Arescentes in siti:* præciso aquæductu, interclusis fontibus, ac tandem cisternis exhaustis, siti enecabantur. Judith. VII. 6, 10, 11, 14, 16, 17.

14. Filii puellarum compunxerunt eos, et sicut pueros fugientes occiderunt eos : perierunt in prælio à facie Domini Dei mei.

15. Hymnum cantemus Domino, hymnum novum cantemus Deo nostro.

16. Adonai, Domine, magnus es tu, et præclarus in virtute tuâ, et quem superare nemo potest.

17. Tibi serviat omnis creatura tua, quia dixisti, et facta sunt; misisti spiritum tuum, et creata sunt; et non est qui resistat voci tuæ.

18. Montes à fundamentis movebuntur cum aquis : petræ, sicut cera, liquescent ante faciem tuam.

19. Qui autem timent te, magni erunt apud te per omnia.

20. Væ genti insurgenti super genus meum. Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die judicii visitabit illos.

21. Dabit enim ignem, et vermes in carnes eorum, ut urantur, et sentiant usque in sempiternum.

[14] *Filii puellarum :* teneriores adolescentuli, matribus juvenculis geniti. *Sicut pueros. Fugit* enim *mens et consilium ab eis, et solo tremore et metu agitati, fugæ præsidium sumunt.* Judith. xv. 2.

[15] *Hymnum cantemus Domino :* reliqua ad gratiarum actionem, et commendationem omnipotentiæ divinæ, æternæque in hostes ultionis.

[21] *Dabit enim ignem.... ut urantur....* Allusum ad Jerem. vii. 31. 32. xix. 5, 6. et ad ignem illum, quo filios suos in holocaustum Baalim incendebant, in valle Benennom : unde gehenna ignis toties in Evangelio memorata. *Et vermes....* Allusum item ad Isaiæ lxvi. 24. His autem in locis, sub speciem ignis illius, atque insepultorum cadaverum hostilium unde ebullirent vermes, æterna supplicia adumbrantur : quæ repetit Christus, Marc. ix. 45. et seqq. Paveant ergo illi ad eruditæ mulieris sententiam, qui et pœnarum æternitatem, et ignem urentem, et vermem non morientem irrident.

CANTICA NOVI TESTAMENTI.

Hæc tria omnino sunt, triumque insignium personarum, quibus cum piâ fide Christum advenientem salutemus. Est autem Mariæ Canticum summâ cum rerum dignitate simplicius: Zachariæ autem, ut sacerdotem decebat, stylo figurisque et doctrinâ Scripturarum grandius: Simeonis denique, concitatius atque ardentius. Maria humilitatem: Zacharias fiduciam: Simeon mirabilem affectum in Christo acquiescentis animi, vitæque contemptum ipso adveniente demonstrat, quibus nihil erat ad excipiendum Salvatorem lætius atque aptius. Itaque hæc tria Cantica assiduè in ore habemus, et quotidie canimus in Ecclesiâ.

CANTICUM MARIÆ.

Cùm ad vocem Mariæ Christum in utero gestantis exultaret Joannes nondum editus, Elisabetha prophetaret, tantorumque operum velut effectricem Mariam, benedictam inter mulieres ac beatam prædicaret, illa conversa ad Dominum hæc ait....

LUCÆ CAPITE I. ℣. 46.

46. Magnificat anima mea Dominum,

℣. 47. *Magnificat... Non quòd Domino aliquid humanâ voce possit adjungi: sed quia magnificatur in nobis:* Amb. lib. II. in Luc. n. 27.

47. Et exultavit spiritus meus in Deo salutari meo.

48. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ : ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes.

Magnificatur autem, cùm in eo laudando deficimus : cùm supra omnem altitudinem, supra omnem cogitationem, supra omnem animi captum votumque extollimus. Sic eum omnis anima, suî oblita, totaque in Deum effusa, magnificat : *dum autem magnificat eum*, inquit Ambrosius ibid. *magnitudinis ejus quâdam participatione sublimior fit. Dominum :* non se, sed Dominum. Sanè Elisabetha Mariam extollebat : aiebat enim : *Benedicta tu :* et : *unde hoc mihi, ut veniat mater Domini mei ad me?* et : *ecce ut facta est vox salutationis tuæ,... exultavit infans :* denique : *beata quæ credidisti.* At Maria tantas laudes, seque ipsam supergressa, transfert omnia ad Dominum. *Et exultavit spiritus meus....* Quid sit exultatio spiritûs in Deo, nemo dignè dixerit, nisi qui expertus sit; nemo autem sic expertus est, ut beata Maria. Ejus ergo exultatio omnem dicendi facultatem excedit : conjecturam autem facimus, ex eo quòd Christo plena, potiebatur eo, quem oleo lætitiæ sanctæque exultationis, præ omnibus consortibus suis, à Deo unctum esse sacer vates cecinit. Ps. XLIV. 8. *In Deo salutari meo :* quod est, in Deo Jesu meo : in Deo dante omnibus Jesum illum, qui singulari dilectione sit meus, idemque et filius et Deus, sed Deus Jesus sive salvans, quo nihil cuiquam carius, nihil suavius matri. *Anima.... spiritus....* Animam intelligimus, id omne quo vivimus : spiritum autem, summum illud ac præcipuum in animâ, quo Deo sociamur, eumque inhabitantem, insidentem, præsidentem complectimur. Quo loco Amb. ibid. n. 26. *Sit in singulis Mariæ anima, ut magnificet Dominum ; sit in singulis spiritus Mariæ, ut exultet in Deo ; nam etsi secundùm carnem una mater est Christi, secundùm fidem tamen omnium fructus est Christus. Omnis enim anima concipit Dei verbum, si tamen immaculata et immunis à vitiis, intemerato castimoniam pudore custodiat.*

48 *Respexit humilitatem :* vilitatem : *ancillæ suæ :* quâ voce mater facta est : statim enim atque dixit : *Ecce ancilla Domini,* impletum est mysterium, superfususque Spiritus matrem fecit, quæ se ancillam fatebatur : quare ancillæ nomine delectata, eam iterat vocem. *Beatam me dicent....* Hinc tot hymni, tot præconia, quibus eam assiduè beatificamus, nec laudandi finis. *Omnes generationes :* hic

49. Quia fecit mihi magna qui potens est, et sanctum nomen ejus.

50. Et misericordia ejus à progenie in progenies timentibus eum.

51. Fecit potentiam in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui.

52. Deposuit potentes de sede, et exaltavit humiles.

Mariam prophetare Patrum concentus tradit; ecce enim prophetat generationem justorum ad finem usque sæculi duraturam; Christumque in æternum regnaturum, à cujus laudibus suas sejungi non posse.

49 *Quia fecit mihi magna.... Incomprehensibilis enim incomprehensibiliter operatur in Matre.* Amb. n. 23. in ℣. 41. Vide autem verborum simplicitatem pariter ac majestatem. *Qui potens est:* ὁ δυνατός, ille potens, unus potens. *Fecit mihi magna:* quæ sola magna sint, soloque Deo omnipotente digna, virginem parere, ancillam esse matrem, quæque omnium laudum summa sit, tam arcto, tam beato, tam unico nexu cum Christo esse conjunctam. Hæc igitur veré magna et cætera his consentanea fecit mihi ille potens, cui hoc unum est, quod rependam, nempe ut dicam ex imo pectore: *et sanctum nomen ejus:* quod nos pro modulo nostro quotidie dicimus, beatis illis vocibus: *sanctificetur nomen tuum;* sed libet quoque id cum beatà Marià dicere, quà nulla dignius ac præstantius dixit.

50 *Et misericordia:* hanc subjungit omnipotentiæ, quæ gratia est novi Testamenti, ut Deus se magnum atque omnipotentem, non minis ut antea ac terroribus, sed beneficentià et clementià præstet, aptatis quoque in eum finem omnibus Christi miraculis: *Pertransiit* enim *benefaciendo, et sanando omnes oppressos:* teste Petro, Act. x. 38.

51 *Fecit potentiam....* vim exeruit: κράτος: de quo nempe dixerat: *fecit mihi magna, qui potens est:* nunc autem non tantùm mihi, sed orbi universo, ac potissimum omnibus per orbem universum piis bonisque, eo quòd exaltavit humiles: ut ℣. seq. habetur. *Dispersit:* ut fumum, ut pulverem, quem projicit ventus: *superbos mente,* seu cogitatione, διανοίᾳ *cordis sui:* αὐτῶν eorum: superba cogitantes; infixà penitus animis superbià.

52 *Exaltavit humiles:* sibi nullos; cæteris fere despicabiles: quæ

53. Esurientes implevit bonis, et divites dimisit inanes.

54. Suscepit Israel puerum suum, recordatus misericordiæ suæ.

55. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham, et semini ejus in sæcula.

item gratia est novi Testamenti, per Christum humilem ac pauperem : *non* enim *multi sapientes* in Christo, *non multi potentes, non multi nobiles : sed ignobilia et contemptibilia elegit Deus, et ea quæ non sunt, ut ea quæ sunt destrueret.* I. Cor. I. 26, 27, 28. Cujus rei fons est, quòd Deus respexerit Mariæ humilitatem, ut ab eâ inciperet illud : *exaltavit humiles :* his autem similia notavimus in beatæ Annæ Cantico, quibus eam prælusisse gratiæ novi Testamenti ibidem memoravimus.

53 *Esurientes...* rerum omnium egenos : item esurientes sitientesque justitiam, eamque non à se, sed à Domino summæ gratiæ loco expectantes : hos Dominus *implevit* veris æternisque *bonis*.

54 *Misericordiæ suæ :* quæ una spes superat, abundante peccato.

55 *Ad patres nostros.* Hic commemorat impleta jam prisca promissa, ut et promissis Christi sua constet fides. *Abraham et semini ejus :* vero semini : nec tantùm secundùm carnem; verùm etiam *iis, qui sectantur vestigia fidei, quæ est in præputio patris nostri Abrahæ.* Rom. IV. 12. Quod semen nos sumus. Hæc Maria quantâ simplicitate, tantâ sublimitate ac majestate dicit. Cæterùm admirare quisquis es, christiane, ut quæ tanta, tam sublimia hìc profert, alibi penitus conticescat; non pastoribus, non Magis, non Simeoni et aliis respondeat quidquam; sed quæ gererentur tacita in corde suo conferat, velut admirabunda, et ignara mysterii; Luc. II. 19, 33, 51. quamvis et ab angelo primùm, et sibi conscia virginitatis suæ, experimento quoque tanta didicisset : quo loco me etiam conticescere juvat, ac Mariæ virtutes silentio potiùs quàm voce prosequi, rerum magnitudine victum.

CANTICUM ZACHARIÆ.

Nato Joanne Baptistâ, Zacharias parens, primùm dictis angeli incredulus, atque ex incredulitate mutus; posteaquam ex fide et obedientiâ scripsit: Joannes est nomen ejus; *Luc.* I. 63. *continuò resoluta est lingua ejus et* apertum est os ejus..... et repletus est Spiritu sancto, et prophetavit, dicens: *Ibid.* 64, 67.

LUCÆ CAPITE I. ℣. 68.

68. BENEDICTUS Dominus Deus Israel, quia visitavit, et fecit redemptionem plebis suæ:

69. Et erexit cornu salutis nobis in domo David pueri sui.

70. Sicut locutus est per os sanctorum, qui à sæculo sunt, prophetarum ejus:

71. Salutem ex inimicis nostris, et de manu omnium qui oderunt nos:

72. Ad faciendam misericordiam cum patribus nostris, et memorari testamenti sui sancti:

68 *Benedictus...* Hæc per exclamationem: diu enim repressam vocem, statim in gratiarum actiones erumpere oportebat.

69 *Cornu salutis:* robur, fiduciam salutis consequendæ, dato salvatore Christo. *In domo David:* cui Deus domum se facturum promiserat, II. Reg. VII. 11. firmato in eâ regno usque in sempiternum: quod in Christo impletum, jam Gabriel prædixerat: *Dabit illi Dominus Deus sedem David patris ejus*, etc. Luc. 1. 32, 33.

70 *Prophetarum ejus:* prophetas commemorat post Davidem eorum ducem, quippe qui ei accinunt, ejusque regnum in Christo sempiternum futurum prædicant.

72. 73. *Cum patribus nostris:... testamenti sui... ad Abraham patrem nostrum...* A Davide ac prophetis ad patriarchas, atque ad ori-

73. Jusjurandum, quod juravit ad Abraham patrem nostrum, daturum se nobis:

74. Ut sine timore, de manu inimicorum nostrorum liberati, serviamus illi,

75. In sanctitate et justitiâ coram ipso, omnibus diebus nostris.

ginalia promissa, et ad caput gentis Abrahamum transgreditur. *Misericordiam cum patribus nostris:* effusâ gratiâ in liberos: ipsis quoque in sinu Abrahæ Christi præsentiâ recreatis, et cum eo in cœlos eductis. *Testamenti sui sancti:* fœderis, latiùs sumpto testamenti nomine pro eo omni instrumento quo mentem testamur; quod Latinis non insuetum: testamenti etiam propriè, quod novum testamentum intercedente testatoris morte sanciri oporteret: *unde nec primum quidem sine* victimarum *sanguine dedicatum* fuerit: Heb. IX. 16, 18. Gr. διαθήκης, quod utrumque et fœdus et testamentum sonat. *Sancti* autem; quod de sanctis repromissionibus conscriptum, sanctè etiam custoditum, ac tandem per sanctitatis auctorem Christum, impletum est; ut infra latiùs ℣. 75. exponitur. *Jusjurandum:* doctè, ut sacerdotem decebat, observat promissa Dei jurejurando firmata, ex ipsâ naturâ fœderis: unde Dominus ad Abraham: *Per memetipsum juravi.* Gen. XXII. 16.

74 *De manu inimicorum:* ut suprà dixerat: *salutem ex inimicis*, ℣. 71. Intelligendi autem potissimum invisibiles illi inimici, diabolus et angeli ejus, ipsumque peccatum, quo eis in servitutem addicti eramus: quâ de re ℣. 77. quanquam nec dubitem, nisi Judæi Christum abjecissent, id futurum fuisse, ut ab hostibus quoque visibilibus tuti Domino deservirent.

75 *In sanctitate, et justitiâ.* Prudens lector, attende, quid daturus esset Dominus: ℣. 73. nempe ut ab inimicis tuti, justitiam sanctitatemque colerent, quæ gratia per Christum ut promissa, ita data est, effuso in electos Spiritu sanctitatis, quo *nos redimeret ab omni iniquitate, et mundaret sibi populum acceptabilem, sectatorem bonorum operum.* Tit. II. 14. atque ibid. III. 4, 5, 6, 7. *Coram ipso:* his verbis veram denotat justitiam, non fucatam; quemadmodum scriptum est: *Erant autem justi ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis, et justificationibus Domini sine querelâ.* Luc. I. 6. Hæc vera justitia, quam Deus, et se daturum promiserat, et probat à se datam: potest etiam referri, *coram ipso*, ad illud, *serviamus:* ut

76. Et tu, puer, propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciem Domini, parare vias ejus:

77. Ad dandam scientiam salutis plebi ejus, in remissionem peccatorum eorum:

78. Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitavit nos, oriens ex alto:

ideò sanctè castèque agamus, quod assiduè cogitemus in ejus conspectu esse nos et omnia nostra; quod ipsum vel maximè Dei donum est, quale promiserat daturum se nobis.

76 *Et tu, puer.* Quod et figuratè ad infantulum dici potuit, etiamsi non audiret, et propriè ex Amb. quòd non absurdum sit intellexisse jam editum, quod utero matris clausus persenserat. *Propheta:* imò plusquam propheta, teste Christo. Matt. xi. 9, 10. *Præibis enim ante faciem...* Duo indicat insignia vaticinia de præcursoris officio, Malachiæ et Isaiæ. Et Malachiæ quidem: *Ecce ego mitto angelum meum, et præparabit viam ante faciem meam:* Mal. iii. 1. et iterum: *Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam:* Ibid. iv. 5, 6. quæ vaticinia de Joanne Baptistâ, et angelus, et ipse Christus interpretantur. Luc. i. 17. Matt. xi. 14. *Parare vias ejus:* en alterum vaticinium: Isaiæ xl. 3. *Vox clamantis in deserto: parate viam Domini:* omnibus evangelistis, ipsoque Joanne Baptistâ de eodem Joanne interpretantibus. Vide autem quàm disertè Christum; quem Joannes præire jubebatur, et Dominum et Altissimum, adeoque et verè Deum Zacharias appellet.

77 *Scientiam salutis:* scientiam Christi servatoris: de quâ scriptum est: *In scientiâ suâ justificabit ipse justus* (Christus) *servus meus multos.* Is. liii. 11. *In remissionem peccatorum:* cui Joannes Baptista initiare cœpit populum, dato baptismo pœnitentiæ in remissionem peccatorum, *dicens in eum qui venturus esset post ipsum ut crederent, hoc est, in Jesum.* Marc. i. 4. Act. xix. 4.

78 *Visitavit nos, oriens:* Christus ipse de quo scriptum est: *Orietur vobis timentibus nomen meum sol justitiæ:* Mal. iv. 2. unde Christus propheticè Oriens appellatur: *Adducam servum meum Orientem:* Zach. iii. 8. atque iterum: *Ecce vir, Oriens nomen ejus, et subter eum orietur, et ædificabit templum* sanctum *Domino:* Ib. vi. 12. quod quidem Zorobabeli competit, sed ut figuræ Christi: ut quemadmo-

79. Illuminare his, qui in tenebris, et in umbrâ mortis sedent; ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

dum Zorobabel inter captivitatis Babylonicæ tenebras, in spem recuperandæ libertatis, instaurandique templi, ita Christus humano generi veræ libertatis auctor, verique templi fundator illuxerit. *Ex alto:* quo immensum à Zorobabele distat. Non enim Zorobabel, sed Christus solus desursum est, de cœlo est, de paterno sinu terris oritur, atque adeo super omnes est. Joan. I. 18. III. 31. Vide autem quot et quanta testimonia prophetarum doctissimus sacerdos paucissimis versiculis colligit.

79 *Qui in tenebris, et in umbrâ mortis...* et hoc ex Isaiâ IX. 2. *Populus, qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam : habitantibus in regione umbræ mortis, lux orta est eis :* quod de Christo Matthæus quoque intelligit. IV. 16.

CANTICUM SIMEONIS.

Nihil videat qui Christum vidit; nihil optet in sæculo, qui Christum amplexus est, lætusque abeat ad patres. Hæc vovet sanctus senex, accepto Christo in ulnas : Luc. II, 28. *nec nisi multa gratulatus, multaque vaticinatus, dimittit è manibus.*

LUCÆ CAPITE II. à ℣. 29.

29. Nunc dimittis servum tuum, Domine, secundùm verbum tuum in pace:

29 *Nunc dimittis :* nunc dimittes. Gr. vel ut legit Amb. hic: nunc dimitte; tempus est ut dimittas. Idem Ambrosius, *nunc dimittis :* quasi necessitate quâdam teneretur in hâc vitâ, non voluntate. De Bono mortis. 2. *Dimittis :* tanquam è carcere, tanquam è vinculis : ibid. Vide autem viro justo quàm sit vita insuavis; quippe quæ mi-

30. Quia viderunt oculi mei salutare tuum,

31. Quod parasti, ante faciem omnium populorum;

32. Lumen ad revelationem gentium, et gloriam plebis tuæ Israel.

seriis, erroribus, vitiis sit obnoxia. Itaque sanctus senex novi Testamenti spiritu plenus, nedum optet multos dies in vetere Testamento toties repromissos, ægram senectutem Christi videndi spe vix sustentabat; quo impleto, quasi omni vitæ officio functus, dimitti et expediri petit. *Secundùm verbum tuum. Responsum* enim *acceperat à Spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi priùs videret Christum Domini*. Luc. II. 26.

30 *Quia viderunt oculi mei..... Beati* enim *oculi, qui vident quæ vos videtis! Amen quippe dico vobis, quia multi prophetæ, et justi cupierunt videre quæ videtis, et non viderunt.* Matt. XIII. 16. Luc. X. 23, 24. *Salutare tuum.* Hæc igitur docent viro bono Christum ac salutem adepto, statim optandum esse vitæ exitum, et quidem potiùs quàm ipsi Simeoni, cùm statim post mortem Christo potiri detur: quod sanè sancto seni, nondum propalatà sanctorum vià, contingere non poterat: Heb. IX. 8. XI. 40. et tamen mortem optat, quia viso Christo non erat in terris, quod videret amplius.

31 *Omnium populorum:* non tantùm Judæorum, verùm etiam gentilium, quod sequentia docent.

32 *Lumen ad revelationem gentium:* ad revelandam gentibus veritatem, quemadmodum Isaias scripserat: *Ambulabunt gentes in lumine tuo:* LX. 3. et alibi passim apud prophetas: cui rei præluserant Magi, ex oriente, stellà duce, acciti. Vide autem his tribus Canticis, ut Christi gloria magis magisque illustretur. Maria enim et Zacharias de Israele tantùm: hic autem non modò Israelis gloriam, verùm etiam conversionem universæ gentilitatis præcinit.

Nunc tribus Canticis expositis cogitare libet, quàm aptè omnia, Christo adveniente, gesta sint. Decebat enim, ut quo pietatis sensu excipiendus esset, plebs christiana doceretur; primùm à Marià matre, cui accinunt sanctæ mulieres Elisabetha et Anna prophetissa; tum à sacerdote, qualis erat Zacharias præcursoris pater: denique à Simeone sene, viro è plebe, ut videtur; quanquam alii

alia conjiciunt; sed si quid esset aliud, evangelistam non taciturum putamus. Jam pastores, Magosque, gentium primitias, commemorare nihil attinet, atque hos donis onustos, quo etiam divites ad Christum venturi præfigurarentur. Nec defuit infans Joannes-Baptista, qui in matris utero ad Christi præsentiam Mariæque vocem exiliret; ut omnis ætas, sexusque, gens omnis, omnis ordo in Christi laudes accenderetur : atque hic finis esto.

FINIS CANTICORUM.

SUPPLENDA

SUPPLENDA

IN PSALMOS.

ADMONITIO.

Cum quidam expostularent à novitiis expositoribus obscurari de Christo vaticinia Prophetarum, præsertim Davidica quæ cæteris clariora haberentur, neque servatam suam ecclesiasticis dogmatibus firmitudinem; ejusque rei gratiâ flagitarent ut amplificaremus nostras in Davidem notas, visum est de multis testimoniis pauca seligere, ex quibus de reliquis æstimari posset. Præmonere autem oportet de erroris fonte quædam, quæ lucem dicendis allatura sint.

Hîc iterum appellare cogimur virum doctissimum Hugonem Grotium, commemoratis Prophetarum oraculis, quæ in Evangeliis, aliisque scriptis apostolicis proferuntur, hæc notantem : « Non pugnare » Apostolos adversùs Judæos his quasi testimoniis, » ut probent Jesum esse promissum Messiam; pauca » enim sunt oracula quæ in hunc finem usurpant, » contenti cæterùm Christi miraculis et resurrec- » tione. Unde concludit: hæc igitur omnia, et quæ » alia sunt ejus generis suis locis excutienda, non in » vim argumenti propriè adhibentur, sed ad illus- » trandam atque confirmandam rem jam creditam ». Hæc in ipso initio docet ad Matth. I. 22. ubi refer-

tur illud egregium de Virgine pariturâ vaticinium; Is. VII. 14. quo ex principio orsus, per omnes ferè notas id agit, ut in propheticis testimoniis geminos sensus proferat, quibus et ipse fateatur vim probationis amitti, neque convictioni esse locum; quæ ab Apostolorum mente immane quantùm discrepant! *Saulus enim multò magis convalescebat, et confundebat Judæos,... affirmans quoniam hic est Christus.* Act. IX. 22. Quid autem est affirmans, nisi non modò probans, sed certò demonstrans? quomodo verò demonstraret, tota Scriptura narrat, atque ipse perspicuè oratione ad Agrippam: *Nihil extrà dicens*, inquit, *quàm ea quæ Prophetæ locuti sunt futura esse, et Moyses:* quibus tam invictam vim inesse crederet, ut et Agrippam urgeret his verbis: *Credis, Rex Agrippa, Prophetis? Scio quia credis:* et ipse Agrippa reponeret: *In modico suades me christianum fieri:* prorsus intelligens ex Pauli mente nullum patere effugiis locum neque fieri posse ut christianus non sit qui Prophetas audiat. Act. XXVI. 22, 27, 28. Quid autem Apollo? « Nonne is est, qui » vehementer Judæos revincebat publicè, ostendens » per Scripturas esse Christum Jesum? » Act. XVIII. 28. Mitto Beroenses *quotidie scrutantes Scripturas; si hæc ita se haberent:* Act. XVII. 11. omnino ex præcepto Christi: *scrutamini Scripturas:* Joan. V. 39. neque ad illustrationem rei, sed ad probationem certam, ut ipsa verba declarant.

Sanè quod aiebat Grotius, Apostolos contentos fuisse Christi miraculis, hoc uno loco perspicuè confutatur. Posteaquam enim hæc Christus edixerat: *Opera enim quæ dedit mihi Pater ut perficiam ea,*

ipsa opera, quæ ego facio, testimonium perhibent de me: Joan. v. 36. continuò subdit illud: *scrutamini Scripturas..... et illæ sunt quæ testimonium perhibent de me.* En duplex testimonium, quo futuris quoque temporibus increduli revincantur: neque tantùm miraculorum, referentibus Apostolis; verùm etiam Prophetarum, qui et ipsi diem Christi tantò ante viderint, ac de eo testimonium tulerint; ut scilicet firmo gradu stemus *superædificati super* duplex *fundamentum, Apostolorum* videlicet ac *Prophetarum, ipso summo angulari lapide Christo Jesu.* Ephes. II. 20.

Neque tamen ideo tam morosos esse nos oportet, ut omnia quæ in Christum Apostoli quoque transtulerint, ejusdem perspicuitatis aut roboris esse credamus, cùm in multis subesse constet duos illos sensus quos affert Grotius; imò verum illud, totam veterem Scripturam ita à Spiritu sancto comparatam, ut in Christum, qui finis est legis, haud ægrè duci possit. Cæterùm eo vis probationis constat, quòd tot ac tanta sint quæ Christum merè et manifestè sonent, ut iis colligata cætera in eumdem sensum facilè coalescant. Cur autem eos locos qui certam probationem faciant, tam paucos ab Apostolis usurpatos esse Grotius dixerit, haud equidem intelligo; cùm voces Prophetarum à Judæis Christum negantibus ignoratas, non paucas illas quidem, sed *quæ per omne sabbatum* legerentur, et ubique obvias, Paulus commemoraverit, Act. XIII. 27. et Romam adveniens eosdem Judæos à mane usque ad vesperam obrueret testimoniis de Jesu ex lege Moysi et Prophetis; tam invicto probationum robore, ut rejici non possent, nisi per summam per-

tinaciam atque obdurationem cordis, exclamante Apostolo: *Quia benè Spiritus sanctus locutus est per Isaiam Prophetam ad patres nostros, dicens :.... Aure audietis, et non intelligetis :... incrassatum est enim cor populi hujus*, etc. Act. XXVIII. 23, 26, 27. Quæ quàm iniqua essent, si Pauli testimoniis non modò copia, verùm etiam efficacia, visque argumenti defuit, nemo non videt. Quin etiam ipse Christus enumeraturus quæ incredulos discipulos redarguerent, non unum, aut alterum locum allegabat; verùm *incipiens à Moyse et omnibus Prophetis, interpretabatur illis in omnibus Scripturis, quæ de ipso erant;* neque tantùm fideles, atque convictos, sed etiam inflammatos reliquit. Luc. XXIV. 27, 32.

Etiam addiderim nec probationes illas pauculas quæ Christo reservantur, integras remansuras, si Grotianis interpretationibus detur locus. Jam enim quòd Christus sit propriè Deus, Deique filius, quòd è Virgine nasciturus, quòd ascensurus in cœlum et ad dexteram majestatis collocandus, cæteraque ejusmodi, per geminos sensus elabuntur; quin ille ipse locus in Ps. XV. tam clarus, atque in Judæos de Christo resurrecturo à Petro et Paulo Apostolis tam apertâ argumentatione contortus, excidit ac Davidi quoque congruit: at enim Christo aptior, docente Grotio. Certè, si jam credideris, si benè in Christum affectus: cæterùm huic loco et aliis vis probandi adimitur, id unum relinquitur, ut Christi res illustrent piâ magis accommodatione, quàm argumento certo: quo quid infirmius? Illud quoque de divisis vestibus; illud tam perspicuum de triginta denariis, si Grotio credimus,

solvitur in metaphoras, ne hæc Christo sint propria. Quin illud Isaiæ tam singulare de peccatis nostris conjectis in eum, atque ejus vulnere seu livore expiatis, Jeremiæ quoque convenit : elusa Philippi responsio ad Eunuchum quærentem : *Obsecro te, de quo Propheta hoc dicit? De se, an de alio aliquo?* Act. VIII. 34. datumque quod responderet evangelizanti Christum, et quo interpretem frustraretur : quibus quid aliud actum esse dixerim, nisi in his prophetiis ostensum exemplum judaizantibus, quo impune in cæteras etiam grassarentur?

Neque propterea contendimus, si quid in Prophetis, si quid in Psalmis, merè, proximè, vi verborum ac litteræ refertur ad Christum, ideo totum Psalmum, totum Prophetæ locum eò esse necessariò referendum ; scimus enim divinos vates ita spiritu agi, ut à rebus humanis ad divinas, atque ad ipsum Christum repentè rapiantur. Neque refugimus quin quædam de Christo intelligenda, ad Davidem quoque, ad Salomonem, ad alium quemvis utcumque trahi possint, oblique scilicet, impropriè, obscurè, et quasi per vim, cùm recto et plano sensu in Christum ferantur. Id contendimus, nedum necesse sit ut hi gemini sensus ubique quærantur, contrà et esse oportuisse, et esse reverâ longè plurima vaticinia, quæ Christum proximè nulloque medio tangant; ac peccare in Christum qui quocumque modo egregiis illis à totâ christianitate celebratis de Christi divinitate ac missione testimoniis, vim argumenti, legitimæque et invictæ probationis detrahant.

Id autem errati, unde obortum sit viro eruditissimo Hugoni Grotio, expedire nos oportet, ac pio

lectori pandere per quot ambages ad aliquam partem veræ lucis emerserit. Posteaquam enim Calvinismi pertæsum est, doluitque, oppresso penitus libero arbitrio, fatales in peccatum quoque impulsus admissos, concessit in mitiorem, nec tamen sanam, Arminianismi sententiam; cui sectæ, quanta fuerit, duce Episcopio, cum novis Paulianistis affinitas, neminem latet. Neque tamen his statim addixit se Grotius; imò tractatu edito de Satisfactione Christi, ipsum sectæ caput aggredi visus. Ad hunc librum ut responderit Joannes Crellius, illis quidem temporibus Socinianæ sectæ antesignanus, eruditi norunt. Certè Grotius ita est delinitus, ut viro gratias egerit, nec fateri piguerit multa se doctum, quibus ejus exemplo excitatus esset ad penitus expendendum sensus sacrorum Librorum; quin etiam hæc addidit verba: « Illud sæculo gratulor, repertos homines » qui neutiquam in controversiis subtilibus tantùm » ponant, quantùm in verâ vitæ emendatione, et » quotidiano ad sanctitatem profectu. » Hæc facilè intelligent qui in sectæ ingenium penetraverint. Sanè videmus quales tum fuerint suborti Grotio Scripturæ interpretandæ duces, ac veræ pietatis auctores, manifesti scilicet Christi divinitatis hostes; hos admiratur; hos bono sæculi confitetur natos; ac ne quid prætermisisse videretur, clarè pollicitus omnia officia et Crellio et suis : « Omnia, inquit, facturus, et » tui et tuorum quos singulariter amas, causâ. Itaque alterâ Epistolâ id à se constitutum profitetur, » omnia Crellii legere et relegere diligenter, expertum scilicet quo fructu id antehac fecerit; faustaque imprecatur ei ejusque similibus. » Quæ Gro-

tii Epistolæ omnibus notæ apud Crellium extant, tomo IV. Op. post tractatum *de Satisfactione Christi.*

An palam et in omnibus ad eorum virorum dogmata aliquando transierit, haud facilè definiam; id quidem si fecerit, resipuisse constat, cùm de Christi æternâ divinitate æqua scripserit, clarèque professus sit in Rivetum se de Trinitate et Incarnatione, Ecclesiæ romanæ atque Universitatis Parisiensis stare judicio. *Animad. in Rivet. Art.* 2. Cæterùm ex Crellii ejusque similium lectione, quæ duxerit, testantur adhuc in notis multa de animarum immortalitate, quorum partem ad Eccl. XII. 7. tetigimus; testantur multò plura de Christi gratiâ, deque ipsâ ejus divinitate detorta in pejus, atque ut pauca de multis afferam, testatur elusum illud de Christi præexistentiâ: *Antequam Abraham fieret, ego sum:* et illud Thomæ Apostoli: *Dominus meus et Deus meus:* illud etiam Pauli: *Qui est super omnia Deus benedictus in sæcula:* quin et illud Joannis: *Hic est verus Deus:* aliaque ejus generis, ut Christi divinitas, si non planè oppugnata, validissimis certè præsidiis destituta remaneret.

Neque auctori nostro intacta esse poterant Prophetarum vaticinia, quippe cùm Sociniani, quibus utebatur, adhibeant illa quidem, et interdum tueri velle videantur; quî enim aliter facere potuissent christianam fidem professi? faciunt tamen tam jejunè, ut tacuisse esset satius: et Faustus quidem Socinus, sectæ dux, ait « in vetere Testamento esse » aliquot loca, in quibus aliquo modo verba fierent » de futuro Messiâ, quæ satis apertè intelligerentur

» de Jesu Nazareno verè esse dicta : » *De Aut. Script. cap.* 1, *sub finem :* quo quid est frigidius? Ab his non abludit nostro ævo quidam ejus sectæ sub Liberii nomine, qui scripserit « semper fuisse » promissionem de nescio quo Liberatore, qui ho- » minibus à Deo mittendus esset : » *Inst. Theol. Part.* 1. *Præf.* Ab ejusmodi expectes ut illum nescio quem in Prophetarum testimoniis certò ac liquidò agnoscas, nedum asseras Deum, verumque Dei Filium? Itaque oracula de Christo passim adeo obscura, ambiguaque esse profitentur, ut certæ probationis loco esse non possint; tantùmque absunt ab eo, ut fidem christianam prophetiis niti credant, ut veterem Scripturam christianis hominibus nec lectu necessariam arbitrentur; ita docent post Socinum loco mox citato. His fit ut luculentissima quæque obscurent ; magnificas de Christi divinitate voces amplificatorio Scripturarum stylo imputent; christianaque mysteria, non in magnis rebus, sed in extraordinariis locutionibus reponant; denique in hebraicis se peritiores videri putent, si christianis interpretationibus anteponant rabbinicas; quare in Christi miraculis ac resurrectione vim probandi totam collocare solent : non igitur mirum, si iis tantoperè delectatus Grotius, idem secutus sit, ac Prophetarum oracula deformaverit in eum modum quem diximus.

Quin illud constiterit Grotianas, quod ad rem nostram attinet, interpretationes cum Crellianis comparanti, illas majorem in partem ab his tanquam à fontibus esse deductas, atque in plerisque

Grotium vix esse aliud, quàm in pauciora contractum, et studiis humanitatis tanquam phaleris ornatum, sive onustum Crellium.

Neque propterea viro detractum quidquam volumus, cui optimis studiis naviter occupato, atque assiduâ manu veterum monumenta versanti, multa occurrebant in dies quibus ad catholicas partes inclinaret: quâ in re quantùm proficeret, facilè animadvertet qui ejus opera, ac præsertim Epistolas, ordine perlegerit: primùm enim dispulsæ de romanæ Ecclesiæ idololatriâ et antichristianismo adversariorum nugæ; multis argumentis improbata, reformationis obtentu, secessio; explosi qui affirmarent in communione romanâ servari posse neminem; exagitati mirum in modum qui traditiones Patrum rejicerent, Scripturæ intelligentiam ad arbitria sua revocarent. Hæc passim, maximè verò in *Appendice*, *Epist.* 607, 610, 618, 622, 638, 647. Quo etiam loco vetera sua objicientibus respondet, « nil mirum videri, si processu ætatis, colloquiis » eruditorum, diligenti lectione, factum ei fuerit » judicium defæcatius. » Quâ conjecturâ ducti, plurima eum correcturum fuisse, non temerè diximus. Denique eò ventum est, ut ad fratrem intimorum de religione arcanorum conscium multa de Ecclesiæ romanæ auctoritate et doctrinæ veritate scriberet, nec pigebit referre verba. « Ecclesia romana » non sola catholica est, sed catholicæ præsidet, » ut Hieron. ad Damas. ostendit » : ac paucis interjectis, « Reperio autem, inquit, quidquid communiter ab Ecclesiâ occidentali, quæ romanæ cohæ» ret, recipitur, idem reperiri apud Patres veteres

» græcos et latinos quorum, communionem retinendam vix quisquam neget. » Unde in sareiendâ Ecclesiæ unitate præcipuum illud : nihil mutare in receptâ doctrinâ, moribus ac regimine.

Hæc igitur perscripsit Appendicis Epistolâ 671. alibi ad eumdem sensum : « Reformationem sine » schismate faciendam, ac si qui corrigerent quæ » corrigenda viderentur, nihil mutantes de vetere » doctrinâ, nec sedi romanæ justam reverentiam » negantes, habere quo se apud Deum et bonos ju- » dices defendant. » Ibid. 613. Quin etiam illud agnovit quod erat maximum, « Christi Ecclesiam epis- » coporum per manus impositionem successione » constare, qui ordo manere debeat ad finem sæcu- » lorum, ex Matth. XXVIII. 20. » Ex quibus ostendi possit, auctore Cypriano, quantum crimen sit adulterum caput facere, id est, ab Ecclesiâ secedere, atque agnoscere Ecclesias, quæ sensus suos ad Apostolos ordinatores referre non possint. Hæc quidem scripsit anno 1643. Pridie verò anni 1645, qui postremus illi vitæ fuit, suadebat amicis Remonstrantibus, si qui cum Corvino in reverentiâ perstarent antiquitatis, ut constitutis Episcopis à catholico Archiepiscopo ordinatis, initium facerent redeundi ad mores et antiquos et salutares, « quibus, inquit, » contemptis, licentia invaluit pro novis opinionibus » faciens novas Ecclesias, quæ, quid post aliquot » annos crediture sint, nescimus : » Ibid. Epist. 739. Hæc igitur tam sana, tam ad pacem catholicam conducentia, quem in finem devenerint, nos latet; id scimus, talem virum, cùm talia scriberet, talia suaderet quæ essent gradu proximo ad amplectendam

ecclesiasticam unitatem, quæsisse tamen ipsum nescio quas tergiversandi causas: (eâd. Ep. 677.) è quibus an se evolverit, in medio relinquimus. Interim annotata ad Scripturas procedebant scatentia erroribus, ac multùm Ecclesiæ nocitura : nec annuit Deus ut has elueret maculas; tam periculosæ sunt, obortâ semel luce, fluctuationes et cunctationes! Neque plura in hunc virum: sufficere enim arbitramur hæc, ut nec illaudatus abeat, nec sine gravissimâ cautione admittatur. Cæterùm hæc monuimus, ut qui ejus prophetica oracula, universasque Scripturas explicandi ratione nimis delectantur, semel noverint quo fonte profecta, et quàm inemendata relicta sit; fidemque christianam suis velut propugnaculis munire potiùs quàm nudare studeant.

IN PSALMUM II. 7.

DOMINUS *dixit ad me: Filius meus es tu : ego hodie genui te.* Locus eximius ac prope singularis in Psalmis, quo Christus verè, naturaliter, propriè, Dei filius asseratur : quem locum diligentiùs et fusiùs exponere cogimur, propter mysteria quæ continet, interpretante Paulo ac post eum sanctis Patribus. Et quidem paucis opus est ut probatio valeat, nihilque aliud agendum, quàm ut verborum servetur proprietas. *Dominus* enim *dixit ad me :* non ad alios, sed ad me propriè, singulariter : *Filius meus es tu :* tu, inquam, et non alius : ergo unicus, unigenitus, singularis; quod nusquam eâ emphasi dictum de quopiam. *Ego hodie genui te :* non ergo adscitus,

non adoptatus, sed genitus : nec gratiâ, quod Angeli, quod homines; sed naturâ filius : quæ tam breviter, tam absolutè dicta et in unum contracta et coalita, non patiuntur tropos, nec alteri quàm unigenito convenire possunt. Quare sanctus Basilius negat hîc generationem tropicè aut impropriè sumi posse : tantùm laborandum et in isto versu, et in illo Ps. CIX. 3. *Ex utero ante luciferum genui te*, ut generationem Deo dignam cogitemus : hoc est, ut paulò antè dixerat, impertibilem, individuam, sempiternam. *Lib.* 2. adv. Eunom. *n.* 8, etc. *n.* 24, etc. Gregorius etiam Nyssenus, Basilii frater, ex hoc loco asserit approbasse Paulum, unicum Dei filium non angelicæ, sed melioris naturæ esse : adv. Eun. Or. 3. Cyrillus quoque Alexandrinus in Thesauro, doctissimo ac maximè theologico opere, assert. XXXV. quòd Filius sit genitus ex Patre, et non factus, probat ex his locis : Prov. VIII. 25. *Ante omnes colles ego parturiebar* : Ps. II. *Dominus dixit ad me : Filius meus es tu : ego genui te*; et, *Ante luciferum genui te.* Atque omnino Patres in his vocibus, filius Dei τὸ γνήσιον, τὸ ἴδιον, hoc est, genuinitatem, germanitatem, veram denique ac propriam rationem generationis agnoscunt. Omnium antesignanus sanctus Athanasius non ex comparatione dicit filium majorem Archangelis, Thronis honoratiorem : *non, inquit, ita designatur; sed eum sibi esse proprium et solum declarat Pater, dicens :* Filius meus es tu : *et rursum :* Hic est filius meus dilectus. Contra Ar. orat. 3, *p.* 393. nunc Orat. 1. contra Ar. *n.* 55, 57, 58. Orat. 2, *n.* 23 et *n.* 58. Vim autem facit vel maximam in eo verbo, *genuit :* Paulum

secutus scilicet: *hos*, inquit, (Arianos) *confutat Paulus, dicens:* Cui Angelorum dixit: Filius meus es tu, ego hodie genui te: et ad Angelos quidem: Qui facit Angelos suos spiritus: unde infert: *ecce res creatas fieri pronuntiat, et has vocat opera seu facturas: Filium contrà non fieri dicit, sed æternum illum et regem et opificem prædicat, dicens:* Thronus tuus, Deus, in sæculum sæculi. Orat. 2, 364. Quæ postrema verba scilicet consona et consentanea facit illi, *genuit:* cui etiam τὸ æternum et sempiternum inesse docet, dicens: *ita scilicet Scriptura sacra geniminis et creaturarum discrimen facit, quòd genimen sit Filius non ab ullo initio inchoatus, sed sempiternus.* Or. 3, 428. Itaque apud Athanasium, ut et apud Basilium et Cyrillum Alexand. suprà laudatos, simul illa copulata ac velut conjugata videas: *ex utero ante luciferum genui te:* et illud, *ego hodie genui te:* de Syn. Nic. et cont. Ar. Or. 5. quorum primum ad æternam generationem pertinere et ipse assiduè inculcat, et nos suo loco referemus. Ex quo istud existit secundùm Athanasium, illud, *hodie*, et illud, *ante luciferum*, ejusdem esse virtutis. Quo necesse est agnoscamus, summum theologum in hoc versu, atque omnino in hoc verbo, *genuit*, vidisse Filii genuinitatem atque inde æternitatem. Jam Chrysostomus, eò quòd id nostro versu, hoc nomen, *Filius*, germanitatem sive genuinitatem significet, infert inde probasse Paulum excellentioris naturæ esse Filium quàm Angeli: *Nam si*, inquit, *est filius gratiâ, non modò non est Angelis excellentior, verùm etiam est minor: quippe cùm etiam justi homines (inferiores licet Angelis) vocentur filii: et hoc nomen*

filius, *si non sit genuinus, non potest demonstrare excellentiam.* Hom. 2. in Ep. ad Hebr. *n.* 3. Quid est autem genuinus, nisi verè ex Patre genitus? id ergo Christo convenit hujus loci auctoritate. Theophylactus verò optimè in eadem Apostoli verba : Heb. 1, 5. *Cui enim dixit aliquando Angelorum : Filius meus es tu; ego hodie genui te?* hæc habet : *Unde,* inquit, *perspicuum est, quòd sit præstantior Angelis ex nomine; nomen enim filius, genuinitatem, sive germanitatem ac proprietatem indicat : hoc est, quòd ab ipso sit. Si enim gratiâ filius, minor est Angelis : illud igitur,* Ego hodie genui te, *nihil aliud significat quàm istud, quòd sit ab initio, ex quo scilicet est Pater. En ergo simul non modò genuinitas, verùm etiam æternitas, in hâc voce* genuit : unde subdit : *quemadmodum enim,* Qui est, misit me ad vos, Exod. III. 14. *dicitur à præsenti tempore, hoc enim maximè illi competit, sic et ipsum,* hodie. Quo nihil est clarius. Atque idem inculcat ad cap. v. 5. Quo loco probat id quod modò diximus, illud, *ante luciferum;* et illud, *hodie,* ejusdem esse virtutis : quòd enim ait, *ante luciferum,* æternum significat; ipsum verò *hodie,* hoc est, ab initio, ex quo Pater existit.

Ex his liquet quàm propriè omnes Davidis voces, in veram et æternam generationem concinant : etiam istud, *hodie :* quod illi Mosis, *Qui est :* et *Ego sum qui sum,* tam aptè congruat, ut alterum ex altero liquidò deducatur.

Jam ut ad Latinos : notum illud Augustini ad hunc Psalmi locum : Hodie *quia præsentiam significat, atque in æternitate nec præteritum quidquam est, quasi esse*

desierit, nec futurum, quasi nondum sit, sed præsens tantùm; quia quidquid æternum est, semper est; divinitus accipitur secundùm id dictum : Ego hodie genui te, *quo sempiternam generationem virtutis et sapientiæ Dei, qui est unigenitus filius, fides sincerissima et catholica prædicat.*

Tantum virum, ut solent Latini, fere omnes secuti sunt tractatores : quos inter Primasius imprimis legi dignus, ad Heb. 1. 5. Neque omitti debet, non sanè contemnendus (excepto peculiari quod omnes norunt dogmate) auctor Commentariorum in Pauli Epistolas apud Ambrosium, cujus hæc verba sunt : *Quod dixit,* Filius meus es tu; ego hodie genui te, *apertè manifestat quòd idem est de quo ait :* Ero ei in patrem, *ex ipsâ essentiâ Patris genitus. Ideo præsenti tempore posuit,* hodie, *quia Deo nihil præteritum aut futurum est, sed semper præsentia cuncta.* Comm. in Ep. ad Heb. 1. 5.

Scio quàm multi nunc sint, qui hæc nimis subtilia reputent, ac parum idonea ad exponendas Scripturas et Judæos convincendos. Verùm hæc subtilia quæ vocant, ipsa sunt christianorum vera ac certa mysteria. Si enim Christus verè est Filius Dei, si verè est illa, quæ ante omnes colles genita est, Sapientia; profectò verum et illud quod Catholici adversùs Arianos atque Aëtium urgebant, Filium ita esse genitum, ut semper gignatur; ut sit ἀειγεννητός : quod Arius refugiebat, apud Epiphanium, Hæres. 69. *p.* 731. hoc est, semper genitus, ac Pater ipse semper generans. Rursus autem hæc si vera sunt, verum et illud, non uno ac certo die, sed quemcumque diem dixeris, eo die

Filium et gigni et esse genitum: neque quidquam aptius aut prophetâ dignius ad hæc non subtilia sed sublimia ac divina exponenda, quàm illud, *hodie;* quo quippe fit, ut Filii semper sit nova, semper vetus nativitas, nusquam imperfecta ac velut in motu, sed semper absoluta perfectaque generatio, atque ipse Filius quotidiano seu potiùs æterno et immutabili partu semper effusus, semper hodie genitus, neque senescens unquam; denique, ut ait doctissimus juxta ac sanctissimus Isidorus Pelusiotes, *et recens et sempiternus.* Lib. I. Ep. 323.

Quod autem ad Judæos; non, si illi carnales sunt et sublimia non capiunt, ideo propheticis dictis sua est adimenda proprietas; imò revincendi ex proprietate verborum, quod ipse fecit Paulus. Etenim demonstraturus novissimis diebus Deum locutum esse, non jam per servos, sed per ipsum Filium, verum, inquam, et æternum, per quem scilicet et sæcula fecerit, ad hæc, splendorem paternæ gloriæ ac substantiæ characterem, hoc est, naturaliter ac propriè genitum: Heb. I. 2, 3, Angelos quoque, hoc est, nobilissimum creaturarum genus, postponit his verbis: *Cui enim dixit aliquando Angelorum: Filius meus es tu; ego hodie genui te?* ℣. 5. quæ, si de filiis ex gratiâ factis, dicta voluit, profectò falsus est: vulgatum enim in Scripturis eo sensu Angelos appellari Dei filios: neque ignorabat Apostolus de Angelis dictum: *Quis similis Deo inter filios Dei?* Psalm. LXXXVIII. 7. aut illud apud Jobum I. 6. II. I. adstitisse coram Domino Dei filios, hoc est profectò, Angelos. Sed his relictis, Paulus aiebat neminem extitisse cui singulariter Deus dixerit: Tu es mihi filius, proprius,

proprius, unigenitus, adeoque ejusdem naturæ ac substantiæ consors : quo ex capite cætera huic velut fundamento connexa deducit : nempe ut sit adorandus ipse quoque Angelis : Deus denique, et creator, et omnium rerum arbiter : quæ omnia ex ejus verâ ac propriâ nativitate derivat.

Neque par est everti Pauli ratiocinium, si illud, *hodie*, ad temporalem quoque ex beatâ virgine nativitatem referatur : neque ipse Paulus sibi est contrarius, qui ad resurrectionem Christi transferat, Act. XIII. 33. Hæc enim quid sunt aliud, quàm æternæ illius generationis consecutio, sive, ut ita dicam, progressus et extensio quædam? Sanè cùm Spiritus sanctus in Mariam supervenit, ac virtus Altissimi obumbravit ei, nihil aliud egit Pater, quàm ut Unigenitum, quem in sinu gerebat, in Mariæ quoque sinum funderet, et novo modo gigneret : unde infert Angelus : *Ideoque et quod nascetur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei :* Luc I. 35. filius utique, non adoptivus, sed proprius : ut totum illud Sanctum, quod est Deus et homo, unus esset ac genuinus Dei filius. Quare et ipse utramque nativitatem suam uno verbo exprimebat, dicens : *Exivi à Patre et veni in mundum :* Joan. XVI. 28. idem à Patre æternùm et ab homine certo tempore ortus atque ad mundum veniens ; quem ad locum Hilarius : *Cùm per id à Patre venerit, quia à Deo exierit, exitio ejus à Deo* (venientis in mundum) *absoluta* (sive perfecta ac propriè dicta) *nativitas est*, lib. IX. de Trinit. n. 30. Non quòd de sit quidpiam æternæ nativitati ; sed quòd eadem manens, ipso ad mundum adventu in hominem quo-

que atque hominis filium, protendatur. Hæc de nativitate temporali Christi.

De resurrectione verò non aliter dixerim. Cùm enim ille ipse Dei et hominis filius est mortuus, eumque Pater ex mortuis suscitavit, non aliud ostendit nisi illud, impossibile fuisse teneri à morte Dei vivi filium, qui et ipse vita esset, et ad hoc ab æterno natus: quo necesse fuit ut iterum ederetur, et quodammodo gigneretur: hoc est suscitaretur, per eam actionem scilicet, quæ ad verum et proprium filium terminata, æternæ generationis illius quidam progressus esset. Itaque ipse Dei filius apertè significat per resurrectionis gloriam, nihil à se aliud postulari, quàm ut ad originis suæ jura revocetur. *Clarifica me tu, Pater, claritate quam habui, priusquam mundus esset, apud te.* Joan. XVII. 5. Hilarius: *Non nova quærit, non aliena desiderat: esse talis, qualis fuerat, postulat, sed precatur id se, quod antea erat, esse: gigni scilicet ad id quod suum fuit.* in Psalm. II. ℣. 7, *n.* 27. *Quo factum est*, ex eodem Hilario, ibid., *ut id quod filius hominis est, ad perfectum Dei filium, id est, ad resumendam indulgendamque corpori æternitatis suæ gloriam, per resurrectionis potentiam gigneretur.*

Quare hi sensus omnes in unum coalescunt atque ab uno pendent: efficiturque non modò ex Hilario, sed etiam ex Evangelio, ut Christus verus perfectusque Dei filius et agnoscatur et sit, eò quòd et ab æterno genitus, et ex virgine natus, et à tumulo suscitatus: neque illud, *genuit*, quisquam aut intellexit aut intelligere potuit, nisi de actione verâ,

quâ Christus non adoptivus, sed verus Dei filius, atque ab eo verè genitus ederetur, sive ut esset apud Patrem, sive ut inde prognatus et ex matre et ex sepulcro, ad nativam gloriam vocaretur.

Cùm ergo illud, *hodie*, sive Hilarius, sive alii è Patribus, ad temporalem nativitatem aut ad resurrectionem referunt, haud minùs ex hoc versu affirmant, Christum esse verum atque unicum filium, adeo verè et propriè genitum; aut eversum ierunt atque Paulinum illud: *Cui aliquando angelorum dixit? Tu es mihi unicus: tu verè genitus*: neque ipse Paulus sibi contrarius qui refert illud, *genuit*, et ad veram ab æterno nativitatem, Heb. I, 5. et ad resurrectionem quâ idem Dei filius, uti prædiximus, ad æternam ac nativam gloriam rediit. Act. XIII. 33.

Quare idem Paulus idem illud Davidicum, *Filius meus es tu: ego hodie genui te*, ad Christi quoque sacerdotium refert: Heb. V. 5. ut omnia, quæ de Christi gloriâ sanciantur, ab hoc uno fonte profluant, quòd sit naturâ ac verâ generatione filius, atque inde et mirabili ex virgine et Spiritu sancto conceptione, et gloriosâ resurrectione dignus, ac denique apud homines quoque, et regno et sacerdotio clarus.

Neque aliter intelligendum, quod illa quoque verba: *Ego hodie genui te*, et in nonnullis olim Evangelii codicibus super Christum baptizatum prolata legerentur, et in ejus baptismum à quibusdam patribus conferantur. Subest enim semper veræ naturalisque generationis intellectus: *Ego te*, inquit, *hodie in baptismo quoque genui*: quo sensu dictum est: *Ero Deus vester*: Levit. XXVI. 12. hoc est, efficiam ut clarè pateat me esse verum Israelis Deum:

sic, *hodie, in baptismo quoque genui te* : hoc est, exinde efficiam ut verè genitus, verè filius, uti es, ita dici mereare. Quo loco Augustinus : *Vox illa Patris, inquit, quæ super baptizatum facta est* (secundùm quosdam codices) ego hodie genui te : *non unum illum temporis diem quo baptizatus est, sed immutabilis æternitatis ostendit, ut illum hominem ad Unigeniti personam pertinere monstraret.* Enchir. ad Laur. XLIX. Queis omnibus liquet, quemcumque in modum et ipse Apostolus, et eum secuti Patres, hunc versum flecterent, nusquam tamen imminutam veræ generationis proprietatem ac vim.

Ab hoc igitur versu tota Psalmi ratio pendet, ut quoniam Christus sit verus Dei filius (℣. 7.) ideo cùm ad homines venit, sit constitutus à Deo rex super montem Sion, unde Evangelii orta est prædicatio : ℣. 6. hinc illi ut filio data auctoritas annuntiandi verbi Dei, *prædicans præceptum ejus*, seu decretum interpretari mavis ; eodem versu ; tum velut filio data est hæreditas, totiusque orbis attributa possessio : *Postula*, inquit, *à me, et dabo tibi gentes hæreditatem tuam, et possessionem tuam terminos terræ ;* quâ voce in Scripturâ, ipsa rerum universitas designari solet: ℣. 8. quo etiam factum est, ut et ab initio reges ac principes frustra in Christum coierint, ℣. 1, 2. nec impunes abeant, si adversùs tantum regem Dei filium certare porrò pergant : ℣. 9, 10. nulla ut supersit salus regibus, nisi ut Christum agnoscant, et in Christo Deum. ℣. 11. et seqq.

Neque propterea abnuerim, quin illæ coitiones adversùs Deum et Christum, in Davidem quoque suo modo conferantur, cujus quippe imperium et reges Syriæ ac Moab et Emath et Philistæorum principes,

factâ velut coitione detrectaverint: II. Reg. VIII. Sed posteaquam tenuimus versum 7. clarè et propriè ad Christum pertinentem; hinc profectò fit, ut reliqui versus ad hunc veluti religati, in christianum sensum non modò facilè trahantur, sed etiam ultro ac proclivi lapsu transeant.

Quo etiam tota corruit Judæorum expositio: sic enim aiunt, illud, *filius meus es tu:* ℣. 7. pendere ab antecedente: *ego autem constitutus sum rex:* adeoque illud, *hodie te genui*, nihil aliud esse, quàm regem te feci: regalem vitam dedi: hæc quidem Judæi et post illos Grotius, ad Ps. II. 7. et Act. XIII. 33. Sed in hanc quoque expositionem valet Pauli argumentatio: Cui angelorum dictum: *Filius meus es tu?* Ecce enim tot ac tanti extiterunt reges, tot memorati in Scripturis Deo etiam carissimi, tot ab eo constituti, unctique in Judâ, in Israele, in Syriâ: cui autem eorum dixit aliquando: *Filius meus es tu: ego hodie genui te?* Ita quemadmodum de angelis, sic etiam de regibus Apostoli ratiocinatione transactum est.

Sanè invenimus de principibus, Psalm. LXXXI. 6. ut itidem de angelis plurali numero, quòd filii Dei sint: *Ego dixi: Dii estis, et filii excelsi omnes:* sed cui regum dictum sit: Tu singulariter meus es filius atque hodie à me genitus, ostendant si possunt. Non ergo de Davide dici potuit, nisi induto singularem ac planè divinam Christi personam.

Objiciunt tamen de Davide dictum: *Ipse invocabit me, pater meus es tu:* Ps. LXXXVIII. 27. quod, quamquam longè abest ab eo: *tu filius meus: ego te genui*, quod veram actionem sonat: tamen demonstravimus nequaquam convenire Davidi potuisse, nisi in per-

sonâ Christi : neque quemquam, aut hominum, aut etiam regum, neque Davidem ipsum, ita unquam orasse visum, ut Deum patrem suum propriè appellaret. Vide quæ diximus ad Ecclesiastici LI. 14. Similis solutio est ad illud de Salomone : *Ego ero illi in patrem, et ipse erit mihi in filium* : II. Reg. VII. 14. Heb. I. 5. atque omnino constat ad singulares istas, neque usquam in Scripturâ de reliquis, aut hominibus, aut etiam regibus usurpatas locutiones, Deum nunquam deventurum fuisse, nisi in animo habuisset unicum filium quem David et Salomon figurarent.

Nam illud nihil moror : *Et ego primogenitum ponam illum* : Ps. LXXXVIII. 28. Ex stylo enim Scripturæ nihil designat aliud, quàm primogeniti honore dignatum : neque in Ps. II. illud, *genuit*, detorqueri potest in illud vulgatum *creavit; fecit* : cùm David dudum creatus ac factus fuisset : neque in adoptionem, quâ non gignitur unicus genuinusque, sed adseritur alienus, ut sæpe diximus : neque ad exaltationem in regis titulum, quæ generatio nusquam in Scripturis dicta sit. Aut ergo ejus rei exempla proferant, aut verborum proprietati hæreant, nec in dicta prophetica alienum quid invehant.

Rogant sanè nos vicissim, ut edamus exemplum nostri illius, *hodie*, quo æternitas designetur, haud æquâ comparatione. Consueta enim et humana, quale est aliquem regem fieri, vulgaribus verbis exprimenda veniunt. Nihil autem mirum, si singularia ac planè divina singulari modo exprimantur, quo moneantur homines, ne humana aut consueta cogitent : sicut illud, *Qui est* : et, *Ego sum qui sum*, ut sensu, ita phrasi singulare prorsus, nulloque exemplo editum, cui tamen affine, ac velut innatum esse

nostrum illud, *hodie*, nec jam pro adventitio, aut commentitio habendum esse vidimus.

Summa est : neque theologicè neque christianè agere eos, qui locum præcipuum de divinitate Christi ut veri et unici filii, non quidem Christo abjudicant : quis enim christianus hoc audeat contra Apostolum? sed tamen vim argumenti auferunt : hoc enim adversatur eidem Apostolo, ex eo loco approbanti Christum esse verum et unicum Dei filium : atque omnibus Patribus ex eodem loco idem asserentibus : cùm adversùs Judæos, tum adversùs hæreticos. Adimunt autem argumenti vim, qui cum Hugone Grotio hoc tantùm dixerint, egregium locum Christo aptari posse, aut aptandum videri, aut etiam digniùs aptari ac meliùs, aliaque proferunt ejusmodi, quæ magìs accommodationem, quàm certam probationem sapiunt. Qui autem è probatis quoque interpretibus Davidi etiam, suo quodam modo aptant, *Filius meus es tu : ego hodie genui te* : hoc scilicet sensu : regalem vitam dedi, te appellavi filium; nullo licet freti Scripturæ exemplo, nullo suffragio Patrum; tamen excusari possunt si verba quidem Psalmi in Christo quidem propria innataque esse; cæterùm Davidi utcumque; imperfectè, impropriè accommodari posse sentiunt : nec omnino aliter, interpretante Estio, nisi quatenus David gerebat typum et imaginem Christi : quo remoto, nequaquam tam magnificis titulis fuisset à Deo honoratus, ad Heb. I. 5. Quæ sanè eò pertinent, ut quocumque se flexerint, tamen vi verborum, sive ipsius litteræ, cogatur æquus lector aliquid Davide altius, neque Christo inferius, cogitare.

Nec secus sapuisse Judæos veteres, à nostris demonstratum. Horum testimonia videre est apud il-

lustrissimum atque eruditissimum Petrum Danielem Huetium, Demonst. Evang. *prop.* VII. *n.* 14. atque Eduardum Pocockium scriptorem diligentissimum, notis Miscell. ad Mosen Maimon. cap VIII. Nec piget referre verba Rabbi Salomonis Jarchi: *Doctores nostri ad regem Messiam Psalmum hunc referebant: expedit tamen eum referre ad Davidem, prout sonat, et propter Minæos, sive hæreticos,* videlicet christianos: quæ postrema verba in antiquioribus ejusdem Salomonis editionibus reperiuntur. Nunc evoluto egregio loco ac mysteriis pleno, alios facilè expedimus.

IN PSALMUM XV. 8.

Providebam *Dominum.* Ab hoc versu David, hactenus res suas potiùs persecutus, altiore spiritu assurgit ad Christum; quod est evidentissimum, perpensis singulis verbis, totâque textûs serie: neque est alius locus quem Apostoli magis urserint, et in formam, ut ita dicam, probationis intenderint: ut si huic loco vis argumenti desit, nullus jam quærendus sit ejusmodi, qui probandi virtute polleat. Sic autem incipit: 8. *Providebam Dominum:* ex personâ Christi versantis inter mortuos: *in conspectu meo semper:* qui à me nunquam abstitit, nec reliquit me solum, Joan. VIII. 29. *quoniam à dextris est mihi, ne* (tantis cruciatibus, suppliciis, ipsâque etiam morte) *commovear:* 9. *Propter hoc lætatum est cor meum:* quod est ejus *qui proposito sibi gaudio* (proximo resurrectionis) *sustinuit crucem* (tam infamis supplicii) *confusione contemptâ:* Heb. XII. 2. *e exultavit lingua mea: solutis*, scilicet, teste Petro,

doloribus inferni, sive mortis ipsius, Act. II. 24. et omissis jam vocibus crucem spectantibus: *tristis est anima mea usque ad mortem:* Matth. XXVI. 38. aliisque ejus generis: *insuper et caro mea requiescet in spe:* Heb. et caro mea habitabit confidenter: habitavit, secundùm Hieronymum: confidenter verò, in fiduciâ; quod idem est, atque in spe: *caro* autem *mea* id est corpus meum: etsi enim generatim omnis caro totum hominem significat, non tamen inveneris, carnem meam, seu carnem alicujus pro totâ personâ sumptam. Corpus ergo meum habitabit; quod etiam pro homine quiescente in silentio, hoc est, in sepulcro, habes Psal. XCIII. 17. in his verbis videlicet: *propemodum habitasset in sepulcro anima mea;* Heb. in silentio: sed omnes sic intelligunt: cessassem in sepulcro; morte extinctus essem. Confidenter autem, *in spe*, futuræ resurrectionis scilicet. Unde sequitur, 10. *Quoniam non derelinques animam meam in inferno:* sive ipsam animam in illo inferno loco, quo piorum animæ tenebantur; sive ut Hebræus magis sonat, animam meam, meipsum, noto hebraismo: vel etiam: corpus meum: quo sensu dictum est: *ferrum pertransiit animam ejus;* id est; corpus ejus: Ps. CIV. 18. imò corpus meum, seu meipsum mortuum: ut habes Levit. XIX. 28. *super animâ non incidetis carnes vestras*, Chal. super mortuo; quod etiam Vulgata retinuit. Item Levitici XXI. 1. *in animâ ne contaminet se sacerdos*, id est, ne corpus mortuum tangat; ne intersit funeribus; quod Vulgata vertit, *ne contaminetur sacerdos in mortibus. Non* ergo *relinques animam meam:* meipsum mortuum: *in inferno:* in sepulcro, ut vulgò apud Hebræos: nec

dicit: Cavebis ne in sepulcrum incidam, sed: *non derelinques*, tanquam in eo jacentem; ex quo illud eveniet; *neque dabis sanctum tuum videre corruptionem.* Vigilanter de Christo: non vidit corruptionem; vidit enim foveam, seu sepulchrum, in quo tamen non est relictus: corruptionem verò non vidit. Quàm autem consequenter: non est relictus in sepulcro; unde corruptionem nescit, nec eâ vel levissimè tangitur! Sanè illam vocem *Schachat*, quam vertunt *corruptionem*, non est dubium in Hebræo sæpe sumi pro *foveâ*: neque tamen absolutè dicendum est hoc verbo significari foveam; quin potiùs hæc vox nativâ intelligentiâ corruptionem sonat: unde etiam Aquila, ex S. Hieronymi et omnium sententiâ, maximè hærens litteræ, et significationum fontes scrutari solitus, ad Psal. VII. 16. *incidit in foveam quam fecit:* quo loco omnes ponunt *foveam:* ipse, *corruptionem:* eò quòd ea nativa sit et maximè propria hujus vocis significatio. Itaque in versu quem tractamus, non modo LXX. Interpretes, sed etiam Chaldæus *corruptionem* vertunt: *Schechiouta*, à radice *Schachat*, corruptio; ut, si David corruptionem significare voluisset, non alio aptiore vocabulo uteretur: à quâ versione hîc si Aquila aut alii recessissent, christiani interpretes, in his varietatibus referendis diligentissimi, non id prætermissuri fuisse viderentur. Hinc ergo firmatur, LXX. versionem habitam fuisse pro germanissimâ: unde etiam Petrus, Act. II, 27, 29, 31. et Paulus, Act. XIII, 35, 36. in sermone populari hanc vocem, *corruptio*, maximè urgent, ut quæ populi animum vel maximè afficeret. Hunc ergo figunt sensum veluti certum ac proprium

et toti contextui maximè cohærentem. Cui id erat proximum, ut David statim subderet: *notas mihi fecisti vias vitæ*, non quam retinerem, sed ad quam rediturus essem, tuâque in æternum gloriâ potiturus, quemadmodum dicit: *adimplebis me lætitiâ cum vultu tuo*, etc. Vide autem dictorum seriem: corpus quiescet in spe; non relinquetur in sepulcro; corruptionem nesciet; reviviscet: quæ gradatim, ac per αὔξησιν dicta, mirum in modum veram ex mortuis resurrectionem inculcant.

Hæc ergo qui perpenderit, liquidò selectas esse à Davide voces, quæ non hominem vivum è periculo mortis eximerent, sed quæ mortuum et jacentem ex ipso sepulcro excitarent; neque ullum è Scripturâ exemplum afferunt, quo illud, *non derelinques in sepulcro*, aliaque ejusdem virtutis à Davide prolata, ab eo quem præferunt sensu, abstrahantur. Unde etiam Apostoli hoc loco et his verbis confidentissimè utuntur ad confundendos Judæos; quibus verbis, si affinxeris Grotii et aliorum glossas, tanquam ex Davidis nomine: *præservabor à morte: non introibo sepulcrum; ostendes mihi viam quâ liberer à mortis periculis*; non modò frigebit oratio, verùm etiam solvetur Scriptura, Apostolorum corruet disputatio, atque efficietur illud, ut Judæi Petri et Pauli prædicatione victi, inani argumento cessisse videantur. Confirmatur ex illo Petri in eodem sermone: cùm adhibito Davidis loco, *Sede à dextris meis*, sic urgeret: *non enim David ascendit in cœlum, dixit autem ipse: Dixit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis*, etc. Act. II. 34, 35. Ad quem locum ipse Grotius: David in sepulcrum descendit; non

autem evectus est in cœlum ut Elias; quare verba Psalmi cx. (secundùm Hebræos, in Vulgatâ cix.) in ipsum congruere non possunt. Quâ formâ Petrus Paulusque probant Psalmi xv. locum in ipsum Davidem cadere non posse; cujus quippe Psalmi verba mutuò se juvant ad designandum resurgentem Christum; ut si etiam singula in alium sensum per vim contorqueri possent, tamen simul juncta ab æquo lectore extorqueant ut Christum resurgentem agnoscat, ipsaque vox *Schachat* ad corruptionis sensum, et innatâ virtute suâ, et totius contextûs vi determinari debeat. Huc accedit persona Davidis, cui, ut Christi parenti, imprimis congruebat, ut Christi sibi promissi nomine loqueretur; quod etiam Petrus vehementer inculcat: Act. II. 29, 30, 31. ut profectò qui Petri et Pauli argumentationem diluere aggressi sunt, ac vim litteræ infringunt, non modò in tantorum Apostolorum auctoritatem, verùm etiam in ipsius textûs veritatem pugnent.

Cæterùm et illud confidentissimè addiderim, ambiguas has et lubricas interpretationes nemini ex antiquis notas, unumque omnino extitisse Theodorum Mopsuestenum qui hunc Prophetæ locum de Christo ex eventu acceptum esse docuerit; cùm per se ad alium quoque sensum pertineret; quem in morem cætera vaticinia deformabat: quod in Synodo V. collat. IV. omnes Concilii Patres non modò condemnarunt, verùm etiam horruerunt. Huic autem opponimus Patres universos, imprimis verò Athanasium à quo hic locus egregiè pertractatus; cont. Arian. *Orat.* 3. nunc Orat. 1. *n.* 61, et Orat. 2. *n.* 16.

IN PSALMUM XLIV. 7.

Sedes *tua, Deus, in sæculum sæculi.* Et hic locus ex eis est, in quibus David apertissimè à personâ creatâ, puta Salomonis, hìc ad ipsum Christum, eumque Deum, evehitur. Sic autem habet Hebræus: 7. *Thronus tuus, Deus* (Elohim), *in sæculum sæculi: sceptrum æquitatis, sceptrum regni tui.* 8. *Dilexisti justitiam, et odisti iniquitatem: propterea unxit te Deus, Deus tuus* (Elohim Eloheca), *oleo lætitiæ, præ consortibus* sive participibus *tuis:* præ illis, scilicet, qui Christi gerunt nomen. Consonat Hieronymus in interpretatione Psalm. et Epist. cxl. ad Principiam virginem, de hoc Psalmo, quò etiam loco notat ad versum 8. *Unxit te Deus,* vertendum vocandi casu atque ita vertisse Aquilam; unxit te, ô Deus, Deus tuus, quod est apud eumdem Aquilam, θεὲ Dee, si latina lingua reciperet: ita etiam vertit Eusebius *lib.* 5. Demonstrat. Evang. ad Ps. xliv. libro verò iv. non modò ex Hebræo sic exponendum docet: sedes tua, ô Deus, ὦ θεέ: et unxit te, ô Deus: similiter, ὦ θεέ: verùm Aquilam, *accuratissimum,* inquit, *interpretem,* ita etiam vertisse: unde infert hanc veram et nativam esse vim phraseos hebraicæ: quin etiam illud, ὦ θεέ, subintelligendum esse hìc: *Dilexisti justitiam:* ita ut Deus unctus alia persona sit ab ungente, et utraque Dei nomine æquè appelletur; unde etiam eliditur commentum illud recentium Judæorum, tam contortum, tam alienum ab hoc loco; sedes tua est Dei, sive ipsa Dei sedes; contra quod plerique omnes, et ipse Aquila, nativo

sensu verterit. Quòd autem LXX. interpretati sunt, ὁ Θεὸς, non inusitatum Græcis, Septuaginta autem interpretibus familiarissimum pro vocativo poni : Psal. CXXXVIII. ℣. 17. *Mihi autem nimis honorificati sunt amici tui, Deus:* LXX. ὁ Θεὸς : Canticorum VI. 12. *Revertere Sunamitis :* ἐπίστρεφε ἡ Σουναμῖτις; et alibi passim ; unde Apoc. XVIII. 4. *Exite de Babylone, populus meus :* ὁ λαός μου : quin etiam Matth. I. 20. *Joseph, fili David:* in Gr. υἱὸς, filius. Plura requirere superfluæ curiositatis esset. Jam ita constitutâ verâ interpretatione textûs, perspicuum est eum, ad quem David sermonem dirigit, eum scilicet qui unctus est, tam esse et vocari Deum, atque eum à quo unctus est ; procul dubio igitur verum et perfectum Deum.

Quòd autem quidam cum Crellio ad Heb. I. 8. aliisque ejusdem notæ, sic interpretantur, ut illud, *Elohim*, ô Deus, quod significare etiam potest principem ac potentem, eâ intelligentiâ ad regem ipsum Salomonem referatur, et in Ecclesiâ inauditum et per se absurdum ; cùm David non aliter Deum ipsum appellaverit, quàm eum ad quem sermo dirigitur ; nec ratio textûs sinat statim variare intelligentiam ; neque aliquod afferatur, aut afferri possit hujus, in vocum significatione, tam repentinæ mutationis exemplum.

Jam illud certum est, vocem *Elohim*, cùm significat judices, construi cum plurali ; *Ego dixi, Dii estis;* atque ad verbum; *vos Dii*, Elohim : Ps. LXXXI. 6. Unde etiam sequitur : *filii Excelsi omnes*, et, *sicut homines moriemini :* ℣. 7. Quod pari modo fit, ubi de falsis diis agitur : *Hi sunt dii tui, Israel, qui te eduxerunt*, etc. Exod. XXXII. 4. et alibi passim. Valet

etiam regula de angelis, si de eis interpretari placet illud Psal. xcvi. 7. *Adorate eum, omnes angeli ejus:* Heb. incurvate vos ei, omnes dii: *Elohim.* Cùm autem vox illa, Elohim, pro vero ac summo Deo ponitur, cum singulari construitur; ut in ipso Genesis initio, quo nihil est Deo magis proprium: *In principio creavit,* (*bara*, in singulari) Deus, *Elohim:* Gen. I. I. atque ita ubique reperias: in nostro autem versu illud, *ô Deus,* Elohim, construitur cum singulari: *thronus tuus, ô Deus:* est igitur ille ad quem sermo dirigitur, ex ipsâ consuetudine sermonis hebraici, verus et summus Deus.

Hinc illud ab omnibus interpretibus græcis latinisque observatum, ut quoties vox illa, *Elohim,* verum ac summum Deum significat, singulari numero efferatur, vertaturque absolutè non Dii, sed Deus; de angelis verò aut de principibus, aut de falsis diis, aliter. Unde etiam apud Patres illa quæ veteres æquè ac recentiores hæreticos confodiat antiquissima regula ab omnium vetustissimo Irenæo memorata; ubi *Deus definitivè,* propriè, singulariter, ac singulari numero, *et absolutè,* dicitur, non alium nominari, quàm verum ac summum Deum, quod Apostoli ubique observaverint: *lib.* III. cont. hær. 6, 7, 16. neque ullum usquam diversæ locutionis exemplum. Quam etiam regulam adhibere visus est adversùs Arianos Athanasius in Ep. de Dec. Nic. Syn. et alibi sæpissime.

Qui autem objiciunt dictum illud ad Moysen: *Ego te constitui Deum Pharaonis* (Elohim) tanquam hîc illa vox judicem sonet: Exod. VII. I. adeo non evertunt regulam, ut potiùs firment: primùm enim non

absolutè Deus dicitur; sed, *ego te constitui Deum Pharaonis :* deinde et illam vocem, *Elohim*, pro vero Deo poni testantur sequentia; et *Aaron frater tuus erit propheta tuus;* non enim judicibus, sed Deo, prophetæ tribuuntur; eratque consentaneum ut Moyses adversùs Pharaonem Dei auctoritatem ac veluti personam indutus, prophetam haberet suum ad clariorem divinæ potestatis in eum repræsentatæ intelligentiam.

Stet ergo illud invictum, *thronus tuus, Deus*, de vero Deo dici; neque Salomoni quantumvis excelso principi, aptari potuisse. Nec ipse Grotius eò trahere ausus, repugnante Scripturarum stylo; *Hoc nomen*, inquit, *Elohim, pluribus sive angelis, sive judicibus dari solet; at cùm uni tribuitur, Deo soli convenit*, ad Heb. 1. 8. Rectissimè: sed tamen sic eludit; *sensus est : Deus ipse est sedes tua perpetua, id est, si Salomonem respicimus, Deus te semper in regno sustentabit; si verò Christum, Deus ipse te sustentabit in regno numquam defecturo:* ibid. Quem sensum cùm et nullo exemplo fulciat, et adversùs Apostolum nullo auctore, nullo argumento fingat, non est cur studiosiùs refellamus : unum illud constiterit, non de alio, quàm de vero Deo dici potuisse; *sedes tua, Deus :* de Christo autem dictum et ipsa res clamat, et Apostolus docet; est ergo Christus verus ille Deus à Davide invocatus. Consentiunt Patres unâ voce omnes; neque quisquam illorum hunc locum aliter adhibuit, quàm ut in eo Christus, isque verus Deus, neque alius, et adversùs Judæos et adversùs Hæreticos probaretur, neque ullus superesset Judaicis effugiis locus.

Memorandum

Memorandum illud Origenis, *lib.* I. contra Celsum; *Considera*, inquit, *quòd Deum alloquens Pro-*
» *pheta, cujus sedes est in sæculum sæculi, et virga*
» *directionis, virga regni ejus, hunc Deum, ait*
» *unctum à Deo qui sit ipsius Deus.....* et continuò :
» *Hoc loco memini me vehementer urgere Judæum qui*
» *sapiens habebatur apud suos; à quo cùm se expli-*
» *care non posset, respondit sicut decebat Judæum;*
» *aiebat ad universitatis Deum dictum esse illud:*
» Sedes tua, Deus, in sæculum sæculi; virga direc-
» tionis, virga regni tui; *ad Christum verò illud:*
» Dilexisti justitiam, etc. » Ex quibus constat nec ipsos Judæos in illo, *sedes tua, Deus*, quidquam suspicatos, præter ipsum Deum; quo etiam cogebantur statim variare personam manifesto ludibrio, ne Christum Deum facerent; quo sanè argumento victos esse eos ostendit Origenes: at nunc Christiani solutiones subministrant, et eruditiores se videri putant, si Judæos juvent.

Sanè jam vidimus Theodorum Mopsuestenum de vaticiniis ludere solitum; sed tamen hunc locum quo Christus diceretur absolutè Deus, ineluctabilem, nec homini ullo modo tribuendum agnoscens, Christo reservavit, referente Facundo, *lib.* IX. *c.* I. E recentioribus, Cornelium Jansenium Gandavensem appellamus, qui vaticinia de Christo obliquè et indirectè, nec satis propriè, ut ipse loquitur, in Salomonem ac Davidem trahere amans, ultro tamen fateatur pleraque hujus Psalmi Salomoni congruere non posse, ut quòd is de quo fit mentio, dicatur Deus: in arg. hujus Psalmi. Genebrardus verò ipso statim initio: Impii ut Genevenses, de Salomone

hunc Psalmum exponunt; cùm profectò Genevenses in Christum quoque congruere non negent; quantò magìs impios diceret, qui locum insignem de divinitate Christi cum Salomone communicatum vellent ?

IN PSALMUM L. 7.

Ecce *enim in iniquitatibus:* Heb. Ecce in iniquitate conceptus sum, et in peccato peperit me mater mea. Sic Hieronymus. Alii : fovit : calefecit : sive, ut alii : de me fota, calefacta, ad me progenerandum incaluit : eodem ubique sensu : LXX. ἐκίσσησε : concepit : pro quo Theodotio apud Theodoretum, ἐκύησε, quod vertunt, utero gestavit. Versio quâ usus est S. Augustinus : in utero aluit me mater mea. Mira ubique verborum simplicitas atque ingenuitas ad litteræ proprietatem adigens : atque adeo, ut veram conceptionem, ita verum peccatum inducens. Unde Origenes alioquin ad arcana et remota, atque omnino ad tropologias verti solitus, quoties hunc locum adhibet, adhibet autem sæpissime, semper hæret litteræ. *Audi*, inquit, *David dicentem :* in iniquitatibus conceptus sum, et in peccatis peperit me mater mea : *ostendens quòd quæcumque anima in carne nascitur, iniquitatis et peccati sorde polluitur.* Quod firmat, ex eo quòd, *cùm baptisma Ecclesiæ in remissionem peccatorum detur, secundùm Ecclesiæ observantiam, etiam parvulis detur; cùm utique si nihil esset in parvulis quod ad remissionem deberet et indulgentiam pertinere, gratia baptismi superflua videretur.* Hom. VIII. in Levit.

n. 3. et in Matth. tract. IX. memorat nativitatis nostræ carnalis mysterium secundùm quod ait David, in personâ omnium nascentium ex carne et sanguine, *quoniam in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis concepit me mater mea.* Non ipse Augustinus luculentiùs dixit, jam excitatâ Ecclesiâ adversùs Pelagianos; ejus enim verba sunt in hunc versum: *Suscepit personam generis humani David,... et originem iniquitatis advertit*: quod Origenes dixerat: addit ejus exemplo de baptismo parvulorum in peccatorum remissionem: quorum nihil Origenes prætermisit.

Ac ne quis putaverit hanc labem animarum secundùm Origenis sententiam imputari vitæ quam antea alio in corpore gesserint; idem Origenes perspicuè ad Adami prævaricationem refert id quod de se ait David, *Ecce in iniquitatibus conceptus sum*: ad vitam præcedentem, nusquam. Vide Epist. ad Rom. cap. VI. lib. V. Quo etiam loco confutat eos qui recurrunt ad migrationem animarum et ad ea *quæ in alio corpore posita anima deliquerit*: p. 344, 352, 353. His consona docet contra Celsum IV et VII. Atque illud generis humani commune maledictum ab Adamo repetit, nec ad anteactam vitam referri sinit. Stat ergo Origenis interpretatio ex veris Ecclesiæ dogmatibus: quidquid alibi ex suo, licet non eam in rem, addiderit.

Hinc sequitur de nostro versiculo auctore Augustino catena Patrum, quam perrumpere nefas. Nec pigebit referre notissimos locos, quibus in hoc versu à Patrum coriphæis agnitum esse constet originale peccatum. Hilarius in illud Psal. CXVIII. *Vivet*

anima mea et laudabit te. « Vivere se, inquit, in hâc » vitâ non reputat, quippe qui dixerit : *Ecce in ini- » quitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me » mater mea.* Scit sub peccati origine et sub peccati » lege se esse natum.¹ » Gregorius Nazianzenus, eodem Augustino referente : *Per hunc* (*Christum*) *primæ nativitatis maculæ purgantur, per quas in iniquitatibus concipimur, et in delictis genuerunt nos matres nostræ.* Quod et aliis locis congruit ab eodem Augustino laudatis contra Jul. *lib.* 1. cap. 5, *n.* 15. Ambrosius hîc. Apol. *c.* 11, *n.* 56, David. *Adjunxit confessionem iniquitatis suæ, et in perpetua sæcula toto canendam orbe, transmisit.* Ecce, *inquit,* in iniquitatibus, etc. *antequam nascimur, maculamur contagio, et ante usuram lucis, originis ipsius excipimus injuriam; in iniquitate concipimur.* Et iterum : *Omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est, sicut habet lectum, dicente David:* Ecce in iniquitatibus conceptus sum, et in delictis peperit me mater mea. Ambr. in Psalm. L, nunc de Pœnit. *lib.* 1, cap. 3, *n.* 13, Nec ab aliis deficit Chrysostomus in hunc versum : *Antiquitus,* inquit, *ab initio naturæ peccatum invaluit; siquidem divini mandati transgressio Evæ conceptionem antecessit.... Hoc igitur dicere vult : peccatum quod generis nostri principes superavit, viam quamdam et semitam per sobolem sibi fecit.* Quo ex capite deducit effecta peccati, et peccatorum fontem concupiscentiam. Accedit Hieronymus ex hoc loco firmans neminem immunem esse peccati : adv. Ctesiph. Hos excipit Augustinus, quem chorus sequitur interpretum. Ac fidenter dixerim neminem Patrum,

neminem Theologorum illustrium ab eâ intelligentiâ recessisse.

Ex antiquioribus Clementem Alexandrinum proferunt, qui dixerit : *Si David in iniquitate conceptus est, non tamen ipse in peccato* : Strom. *lib.* III. En unum quem opponant omnibus : nec interim advertunt, quo sensu dixerit infantem non peccare : hoc enim, vel ipso Clemente interprete *libro* IV. didicissent : ubi postquam illud edixit : *nihil peccasse infantem:* ne in pravum sensum traherent, continuò subdit: *nihil peccasse actualiter : nihil peccasse in semetipso.* Sic dicti solutionem inveneris, et plenam Patrum omnium, nemine discrepante, consonantiam.

His adde fidei analogiam, quæ vera est regula intelligendæ Scripturæ. Si enim nullum est originale peccatum, sanè David nihil de eo dixerit ; sin autem certâ fide creditur, quæ audacia est nolle malum à Davide agnitum convenientissimo loco, cùm nihil magis congruat peccata lugenti, quàm ut ad peccandi recurrat originem ? His igitur fit ut ad sensum litteralem adigamur, primùm verborum simplicitate ; tum magistrorum Ecclesiæ consensu ; denique, quod est maximum, fidei analogiâ : ut his adversari, nihil aliud sit, quàm apertè contemnere regulam ecclesiasticam, ac detrahere fidei peccati originalis.

Neque est quòd respondeant satis superesse locorum Scripturæ, quibus demonstretur. Primùm enim certum est in vetere Testamento hunc unum esse vel validissimum, quo etiam Judæi convincantur; deinde, qui hunc locum tam clarum, tam à Patribus ac Theologis inculcatum, eludi posse dixe-

rit, pari jure invadet in reliquos. Reverâ enim videmus non deesse qui eludant illud apostolicum, *in quo omnes peccaverunt*, pariter responsuri alios esse locos quibus antiqua muniatur fides : quâ perversissimâ methodo nihil aliud agitur, nisi ut omnia fidei firmamenta singillatim expugnata, concidant.

Quos tam gravia momenta non movent, videamus quàm frivolis nitantur. Prodeat sanè Grotius : *In iniquitatibus conceptus sum:* sensus est, non nunc tantùm, sed à pueritiâ meâ sæpius peccavi. Est enim loquendi genus ὑπερβολικὸν (superjectivum) ut ostendit collatio locorum : Job. xxxi. 18. quo scribitur : *Ab infantiâ meâ crevit mecum miseratio, et de utero matris meæ egressa est mecum :* Ps. xxi. 10, 11. lvii. 4. lxx. 5, 6. Esa. xlviii. 8. quibus in locis legitur : peccatores *errasse ab utero :* esse *ab utero* transgressores : pios quoque *ex utero* Deo protectore uti. Quæ omnia hyperbolicè dicta esse contendit, Socinianis auctoribus, insecutis quibusdam novitiis tractatoribus, qui viri sententiis delectentur.

Ejusmodi hyperbolas antiqui Pelagiani jactabant in his verbis quibus Philistæi *semen ab initio maledictum, quorum naturalis esset malitia*, vocabantur; atque his eludebant originale peccatum, ut nunc faciunt.

Sed qui his vinci se sinunt, advertere debuissent perpetuam ac perversissimam novatorum methodum. Tropis abundat Scriptura : ergo tropicum est illud, *Hoc est corpum meum.* Dii aliquando dicuntur impropriè : ergo nec illud est proprium : *Deus*

erat Verbum. Mors, peccatum, alia quæ personæ non sunt, personam in Scripturis induunt: ruit ergo totum illud, quod de personâ Spiritûs sancti ubique reperitur. Sic isti: hyperbolicum est illud: *Peccatores erraverunt ab utero:* ergo et istud, tam studiosè inculcatum, tam propriis verbis: *Ecce ego in iniquitate conceptus sum.* Quæ ratio si valet, neque est perscrutandum quid cuique loco conveniat; nempe id supererit, ut nihil sincerum ac verum ex Scripturâ eliquari possit: quò etiam collimant harum interpretationum auctores.

Ergo id præstruimus: non ejusdem virtutis esse illud: *Alienati sunt peccatores à vulvâ, erraverunt ab utero, locuti sunt falsa:* Ps. LVII. 4. atque istud: *Ecce in iniquitate conceptus sum, et in peccato concepit me mater:* ubi inculcata omnia selectaque, quæ ad proprietatem inducant; peccatum, iniquitas, conceptio, matris operatio, omnia denique quæ ad ingenerandum peccatum vel maximè faciant. Jam persona Davidis non erat ex impiorum genere propagata, non denique innutrita vitiis, prava inter exempla et instituta; sed ex gente sanctâ, atque à parentibus Dei timorem doctis, pueroque instillantibus: nec necesse habuit connumerare se iis qui ab infantiâ pessimè educati, ab ipso velut utero erraverint. Denique conferamus locos: *Et enim in corde iniquitatem operamini: in terrâ injustitias manus vestræ concinnant: alienati sunt peccatores à vulvâ: erraverunt ab utero: locuti sunt falsa: furor illis secundùm similitudinem serpentis, sicut aspidis surdæ, et obturantis aures suas:* aliaque in hunc morem, quæ ad invehendi

vehementiam, atque ad amplificatorium genus manifestè pertineant : illa verò Davidis pœnitentis, quàm simplicia! *Miserere mei, Deus : dele iniquitatem meam : amplius lava me ab iniquitate : munda me à peccato : quoniam iniquitatem meam ego cognosco, et peccatum meum contra me est semper.* En ubique iniquitas, ubique peccatum, innato ac vero sensu : quibus statim ad illud devenit ejusdem simplicitatis : *Ecce in iniquitate conceptus sum, et in peccato concepit me mater mea :* ubi nihil aliud agit, quàm ut agnito peccato, agnitâ iniquitate, ex antecedentibus; hîc jam ad peccati et iniquitatis redeat originem : quæ quàm simplicia, quàm vera sint, quàm ab hyperbolico genere abhorreant, qui non per se sapit, eum ego nihil sapere affirmaverim.

Sunt tamen clariora quæ respondeam, nempe illud : commemoratos locos, nihil ad hyperbolen pertinere. Sumamus enim primùm quæ in bonam partem dicta sint : *In te confirmatus sum ex utero :* (à te sustentatus : tibi creditus.) *De ventre matris meæ tu es protector meus :* Ps. LXX. Non hæc hyperbole, sed mera est veritas, cujus generis est etiam illud : *Tu es qui extraxisti me de ventre : spes mea ab uberibus matris meæ : in te projectus sum ex utero : de ventre matris meæ Deus meus es tu :* Ps. XXI. 10, 11. Quorum sensus est, Deum unum esse, qui cùm homines quosvis educat in lucem, tum dilectis suis singulari studio invigilet : quo quid est verius et ab omni hyperbole remotius? ut profectò mirum sit viros doctos, nec ista vidisse quæ ultro se ingerant, et tam levibus de causis in anti-

quam firmissimam fidem, quasi manu factâ conjurasse. An fortè urgebunt istud : *Spes mea ab uberibus matris meæ;* tanquam necesse sit verè ac propriè sperasse Davidem? non autem ipse expresserit ab ubere matris, Deum esse spem suam, præsidium suum, ac sperandi causam; à quo etiam creaturæ inanimes conserventur, quem expectent, in quem suo modo sperent : quo sensu etiam Paulus commendat expectationem, ac spem universæ creaturæ suspirantis in Deum et parturientis electos : Rom. VIII. Nec alio sensu Moses promissam Israeli terram eam esse dicit, *quæ de cœlo expectet pluvias, quam Dominus Deus semper invisat :* Deut. XI. 11, 12. denique ipse David : *Omnia à te expectant :* Ps. CIII. 27. nempe ut intelligamus animata et inanima æquè indigere altore et parente Deo, idque ab ipso utero, ab ipsis initiis : quo nihil est ad litteram certius et evidentius.

Jam illud sancti Job : *Ab infantiâ meâ crevit mecum miseratio, et de utero matris egressa est mecum :* quàm sit verum, neque ad exaggerationem dictum, sanctus Augustinus, si legere dignarentur, docuisset his verbis : *Ubi autem sanctus Job affectum misericordiæ de utero matris secum,* sicut commemoras, *egressum confirmat : et eum putas, ut eumdem affectum multum commendaret, hoc dixisse, non quòd ita esset : cur non, quæso te, annuimus esse quosdam naturâ misericordes, si naturâ quosdam non negamus excordes* (stolidos, fatuos.?) *Sunt enim,* inquit, *nonnulla congenita, quæ in ætate quâ usus incipit esse rationis, sicut ipsa ratio incipiunt apparere.* Op. imp. cont. Jul. lib. IV.

cap. 129. En nostrorum ratiunculæ à Juliano Pelagiano pridem allatæ, et à sancto Augustino confutatæ.

De illo autem semine, quod est ab initio maledictum, ejusque naturali malitiâ, idem Augustinus ostendit : illud, *Ab initio*, inde primitus deducendum, ex quo per unum hominem peccatum intravit in mundum : *atque hinc commemoratur*, inquit, *Chananeæ gentis malitia naturalis, cui præter generis humani commune contagium, accesserat aliquid amplius ex maledictione propheticâ*. Cujus rei radicem explicat per insita seminibus *naturalia jura propaginis*; ex quibus id fiat, ut peccatum originale sit quibusdam *magìs noxium*, per diversa semina scilicet *aggravatum*; atque hinc sit quarumdam gentium, puta Chananeæ singulare maledictum, ac *major malitia naturalis*; eò quòd cum primo illo Adami maledicto semine, aliorum quoque ex eo decurrentium venena confluant. Quæ nos quidem, ut oportuit, in pauca contrahimus; sed ipse Augustinus luculenter evolvit, ejusdém Op. imperfec. *lib.* III. 11. IV. 126, 128, 133. VI. 22. Unde concludit, quòd non propter exaggerationem, neque propter imitationem, sed propter generationem dicta est eorum malitia naturalis, et ipsi semen maledictum ab initio: *lib.* IV. 130.

Quòd si ex Scripturâ constat, quasdam esse gentes præter commune maledictum, singulari titulo maledictas; quid vetat quominus sint et aliquæ familiæ, aliqui denique homines singulares, quorum cùm major sit illa ab Adam insita, sed aliis causis aggravata malitia naturalis, ideo peculiari titulo *alio-*

nati ab utero judicentur; ut nec illa locutio ad exaggerationem pertineat, sed veram illam quam Augustinus asseruit, ad peccatum originale explicet accessionem.

Satis ergo constat pridem ab Augustino solutos adversariorum nodos. Qui autem his omissis quæ catholicæ fidei repugnent, referunt verba Davidis ad insitam peccandi proclivitatem, si, cum eodem Augustino aliisque antiquioribus, confiteri velint proclivitatem eam, hoc est concupiscentiam, illud ipsum esse cui peccati *reatus* hæreat; illi, quod optamus, veritate victi, errorem exuent. Vide Augustinum Oper. perf. contr. Jul. passim: Operis verò imperfecti, *lib.* 1. et 11 cap. 71.

IN PSALMUM CIX. 1.

Dixit *Dominus* (Jehova) *Domino meo* (Ladoni) vulgari vocabulo, tanquam hero, tanquam regi: sed rerum consecutio facit, ut sublimiore sensu intelligi oporteat, atque omnino de eo qui et ipse sit Deus; cùm præsertim ℣. 5. hujus ipsius Psalmi, Deus ipse hâc voce appelletur: *Dominus à dextris tuis:* Heb. Adonai: unde Christus: *David ergo Dominum illum vocat; et quomodo filius ejus est?* Luc. xx. 44. Præclarè Chrysostomus adversùs Judæos v. *Non dicit hoc Esaias, non Jeremias, nec quisquam alius privatæ conditionis, sed ipse rex:* (addiderim ipse David parens) *ut intelligeres eum, qui loquitur, ejus esse dignitatis, qui non hominem, dominum suum appellare possit, sed Deum solum. Sede à dextris*

meis : præcipuo honoris loco, ad ipsum Dei solium, in cœlis ipsis scilicet : quod ille apud Isaiam XIV. 13, 14. perversè imitatus dicebat : *In cœlum conscendam : super astra Dei exaltabo solium meum : similis ero Altissimo.* Quod ergo ille sibi per jactantiam, id Deus Christo verè tribuit. Unde Petrus : *Non enim David ascendit in cœlum : dixit autem ipse : Dixit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis :* Act. II. 34. Non sibi constat Grotius qui victus hoc loco, in Acta sic habet, ut suprà retulimus : David non est evectus in cœlum : quare verba Psalmi CIX. in ipsum congruere non possunt. At in Psalmum ipsum aliò flexit, *Sede à dextris meis :* securus esto fiduciâ mei auxilii ; qui sensus nihil habet humanâ conditione altius : cùm tamen nullum proferat hujus locutionis exemplum ; imò Scripturæ, cùm aliquem tutum præstare volunt, non eum in dextris Dei, sed Deum à dextris ejus collocent : hîc ℣. 5. *Dominus à dextris tuis :* Ps. XV. 8. *à dextris est mihi, ne commovear.* Neque ullus interpretum etiam Judæorum, illud, *Sede,* et illud, *à dextris,* ad aliud quàm ad honorificentiam retulit.

3. *Tecum principium :* tecum est principatus, sive imperium : tibi innatum est ac proprium, ut regnes, quemadmodum ad hunc locum diximus in Psalmorum notis. Neque refugimus illud ex hebræo ab Hieronymo quoque agnitum : populi tui spontanei, seu promptè obsequentes. *In die virtutis,* sive fortitudinis (exerendæ in hostes) ut vertit Hieronymus : sive etiam *exercitûs* (expediti ad prælium.) Vide etiam notas nostras, ut et in illud quoque : *in splendoribus sanctorum : ex utero ante luciferum genui te.*

Hunc locum Patres omnes, et catholici omnes melioris notæ ad æternum ac divinum Christi ortum referunt. Justinus imprimis adversùs Tryph. *n.* 32. ex hoc loco infert cecinisse Davidem Christum, ante solem et lunam ex utero gigni oportere : eamque vim esse hujus dicti, ut idem sit primogenitus creaturarum omnium, hoc est, ex eodem Justino, verè et ab æterno Deus : et simul ex virgine genitus, *pag.* 302, 310, 311, 353. Athanasius cont. Arian. or. v. *p.* 538. nunc or. IV. *n.* 24, hunc locum confert cum illo, *ego hodie genui te :* Ps. II. 7. et cum illo, *ante omnes colles genuit me :* Prov. VIII. 25. quibus probat Christi ortum ante sæcula; atque illud *ex utero* ita interpretatur, ex me ipso genui te, antequam in carne appareres, *pag.* 542. Hæc passim inculcat, et post illum summi Theologi, Basilius, Cyrillus Alexandrinus, suprà jam laudati, (ad Ps. II.) denique Patres omnes infinitis locis, totaque Ecclesia; nec pigebit exscribere præclara verba ejus Commentarii, quem, Hieronymi nomine, Augustinus commendavit. « *Hic verò de utero generavit : de utero, hoc est, de* » *suâ naturâ, de suis visceribus, de suâ substantiâ...* » *de medullis divinitatis suæ,* ex paterno semine, » non decisâ substantiâ, sed totâ ». Quæ verba tam plæclara, tam digna Hieronymo, tam ejus sæculi, tanto doctori adimi ratio non sinit.

Sanè non desunt qui illud, *ex utero*, etiam intelligant de virginali utero, ex quo Christus singulari quâdam ratione est editus; nempe ex solo utero, sine viro : idque *ante luciferum*, noctis tempore; quia Christus ex virgine per noctem natus est : quem sensum etiam Augustinus affert; sed secundo loco,

posteaquam Verbi ante omnem creaturam nativitatem exposuit, qui sensus genuinus primitivusque sit. S. etiam Justinus, illud *ex utero* ita interpretatur; ex humano utero, virginali scilicet illo de quo scriptum est: *Ecce virgo in utero concipiet:* adv. Tryph. sic tamen, ut ille sensus alteri conjungatur, quo Christus ante solem et lunam, et ante omnem creaturam primogenitus agnoscitur. Sanctus verò Athanasius luculenter probat, nec sufficere illud de Christi inter homines nativitate per noctem, et ante luciferum, quia id tam multis congruat, neque in eximio ac singulari ortu, qualem hîc David describit, satis memoratu dignum esse videatur: ibid. *p.* 540, 541.

Quod ergo Patres omnes, nullo penitus excepto, de Christo ejusque divino atque immortali ortu prædicant, et ad convincendos non modò Judæos, verùm etiam hæreticos afferunt, id novitii interpretes sic exponunt, sic vertunt, et latinè et vernaculè, ut non modò in expositione, verùm etiam in versione ipsâ, nec Christus appareat, nec quidquam Christo congruum. Quod autem Hebræum sic statuunt, tanquam à christianâ interpretatione diversum, falsum id quidem est. Primum enim illud *ex utero*, ex vulvâ, *ante luciferum*, sive ab aurorâ (conditâ) habent non modò LXX. sed etiam Aquila, Symmachus, alii apud Epiphanium, Hær. 65. *n.* 4, et cæteros, certaque est interpretatio: tum in Hebræo, *tal*, id est, ros, ipso fatente Grotio, eleganti translatione, *semen* significat: eâ similitudine quâ etiam per aquam designatur: Prov. v. 16. *Deriventur fontes tui foras, et in plateis aquas tuas divide.* Quò etiam

spectat illud Is. xxvi. 19. *ros lucis* (sive vitæ) *ros tuus* : Heb. ros olerum, ros tuus : tam fœcundum semen tuum, atque olerum rore infuso succrescentium esse solet : quâ phrasi Propheta significat incrementa antea extenuatæ gentis, tunc autem uberrimè succrescentis ac velut reviviscentis, ut ipse contextus docet. Ros ergo facilè ad fœcunditatem refertur seminis; præsertim cùm accedunt eòdem trahentes, ac velut cognatæ voces, ut in nostro versiculo, illud, *ex utero*, ac postea, ros nativitatis tuæ. Nam illud, *jaldutecha*, quod tam variè vertunt, cum optimis interpretibus nativo sensu vertas, *nativitatis tuæ* : ductâ origine ab *jalad*, quod est genuit : unde *jullad*, natus est : Is. ix. 6. loco notissimo, *parvulus natus est nobis* : et alibi passim. Ex quâ versione is sensus existat, *ex utero*, (ab intimis) *ante luciferum*, (ante sæcula, ante creaturam omnem) seu mavis, à (creato) lucifero, (à conditâ aurorâ,) tibi ros nativitatis tuæ : hoc est tibi (progenerando) ortum est, effusum est semen ex quo es natus. Quod cùm esset obscurius, ut solent prophetica, LXX. in id ierunt, ut vulgatâ ac notâ voce gignendi uterentur, Deumque ipsum toto Psalmo loquentem ad Christum, hîc quoque dicentem inducerent; *ante luciferum ego te genui* : quo significaretur, Christum non esse recens aliquid, aut noviter ortum, vel genitum : sed quemadmodum Michæas quoque prodidit, egressum ejus esse *ab initio, à diebus æternitatis* : Mich. v. 2.

Nec ab eâ interpretatione vocis *jaldutecha*, nativitatis tuæ, abhorret illud Hieronymi sic vertentis : (ros) adolescentiæ tuæ : id est, ros sive semen proli-

ficum, ex quo adultus cretusque es. Quin etiam illud, *jaldutecha*, nativitatis tuæ, iisdem retentis litteris legi potuit, *jelidticha, genui te*, sublato uno *jod*, cujus rei exempla non desunt. Sanctus quoque Epiphanius, Hær. 65. ex verbis hebraicis eumdem elicit sensum, et adversùs Samosatensem efficit, Christum ante Mariam, et ab ipso mundi ortu jam fuisse genitum. Cùm ergo et Patres consentiant, et Hebræus, si verborum vim, ac spiritum penitus assequare, cum Vulgatâ in eumdem sensum tam facilè coalescat; mirum est christianos nunc omnia malle involvere, quàm eò ire quò verba ipsa ferrent, et quò LXX. interpretes longè ante Christum natum, non contentionis studio, cujus causæ procul aberant, sed nativo sensu deducti sint.

Id autem eò magis fieri debuisse dixerim, quòd aliæ interpretationes, vel in nostram incidant, vel nihil habeant sani sensus. Certè quod Hieronymus ex Hebræo vertit, quasi de vulvâ orietur tibi ros adolescentiæ tuæ, jam diximus eò redigi, ut ros adolescentiæ sit idem cum rore nativitatis, ex quo adultus natusve sit filius; ex paterno semine, non decisâ substantiâ, sed totâ, ut modò retulimus: quare ipse Hieronymus, haud minùs quàm cæteri Patres, ex hoc loco infert æternam ex paternâ substantiâ Filii generationem. Neque multùm ab Hieronymi interpretatione deflectit Aquila, cùm teste Epiphanio, Hær. 65. vertit: *à vulvâ, ex aurorâ, tibi ros pueritiæ tuæ:* nullo sensu, nisi eo quo in pueritiâ indicari solet ipse ortus, ipsa nativitas veluti recens editæ sobolis, cujus significationis exempla passim invenias: tanquam diceret: ab ipsâ aurorâ conditâ, ô puer à Deo

Deo nate, effuso ab interioribus semine ortus es; quo vera generatio facilè designatur. Quod verò alii vertunt : *tibi ros adolescentia tua*, seu *juventus tua* : hoc est, adolescentes, seu juvenes tui, qui tibi militent : Græci quidem, Latinique, ac nostri sic dixerint; sed ejus rei ex Hebræo nullum exemplum proferunt. Non autem ex suo cerebro comminisci licet phrases hebraicas, nisi perturbata omnia, et quidvis in quovis ad arbitrium reperiri velis. Quare quò magis variæ intricatæque sunt, imò absque ullo vero sensu aliæ interpretationes, eò magis, uti diximus, ad illam LXX. tam limpidam, tam ab omni contentionis studio abhorrentem, decursum oportuit.

Huc accedit quòd eam interpretationem omnes Patres, universaque amplexa est christiana Ecclesia, penes quam ut veræ fidei de Christo, ita verarum interpretationum, atque expositionum de vaticiniis Christum spectantibus, repositum est promptuarium; nec fas ab eo sensu aberrare quemquam, qui sacrum illud depositum custoditum velit.

Confirmantur hæc ex ipsâ analogiâ Scripturarum, atque ex observatâ Patribus convenientiâ horum textuum : *filius meus es tu, ego hodie genui te* : et, *ante colles genui*, et, *ante luciferum*, illius denique : *Dominus possedit me* : id est, genuit : quemadmodum ex Hebræo et ex Aquilâ interpretati sunt, non modò Eusebius à nobis relatus, Prov. VIII. 25. verùm etiam Hieronymus, Epiphanius, Hær. 70. n. 25. 26. Ancor. n. 43. ipse Athanasius orat. 3. cont. Arian. nunc orat. IV, n. 24. ut profectò mirum non sit, in illud, *genuit*, convenisse omnes, quò tot Scripturæ loci ducerent.

Nec displicet Genebrardi nostri interpretatio : quâ *ros* metaphoricè, ut docet R. Salomo, (imò verò ipsa Scriptura locis notissimis) designat suavitatem, hilaritatem, dulcedinem, florem ipsum ætatis : tanquam diceret : tu jam eras in flore juventutis, vel in suavitate et dulcedine adolescentiæ : tu jam eras natus magnâ meâ voluptate, quando stellæ procreatæ sunt : subditque has propositiones perspicuè æquipollentes esse ; *ex utero*, ab aurorâ tibi ros adolescentiæ tuæ : et : *ex utero ante luciferum genui te :* ad illud Micheæ repræsentandum : *egressus ejus à diebus æternitatis ;* ac miror, inquit, nostros gnosticos (pravam, ac falsi nominis professos scientiam) à Rabbinis toto hoc Psalmo cæcutientibus fascinatos, hæc non vidisse, ut proinde interpretationum vana portenta huc conveherent ; quod nunc nostri faciunt, ut locum egregium non explanare, sed omnino obscurare voluisse videantur.

4. *Tu es sacerdos in æternum.* Ab æternâ generatione, de quâ præcedente versu, facilis transitus ad illud sacerdotium sempiternum : attestante Paulo, illud etiam Psalmi II. 7. *Ego hodie genui te*, respicere Christi vocationem ad sacerdotium : Heb. v. 5. quo loco Theophylactus : à Deo natum esse præparatio est, ut à Deo etiam sit ordinatus : non modo quòd primogeniti designari solerent sacerdotes, sed eò vel maximè quòd novus sacerdos Christus, Melchisedechi ritu, *neque initium dierum, neque finem vitæ habens*, sit ille filius Dei, cui ipse Melchisedech assimilatus est. *Secundùm ordinem Melchisedech :* quidam sanè, sed Judæi, ut Apostoli argumentum eludant, repugnante textu fœdâ cavil-

latione vertunt: secundùm meam constitutionem, ô rex mi juste; quam Judaicam næniam, qui relatu dignam existimarunt, saltem addere debuissent, omnes veteres interpretes, etiam judaizantes, non aliter vertisse quàm nos: neque ex eis relatum quidquam, quod à LXX. interpretum auctoritate discreparet. Summa Psalmi: Christum utpote verum Dei filium, ac Davidis ipsius dominum, præcipuo loco ad ipsum paternum solium residere, debellaturum hostes, eumdemque invicti atque obsequentissimi exercitûs ducem, quippe qui ab æterno progenitus, non humanâ tantùm, sed etiam divinâ virtute polleat, æternoque gaudeat sacerdotio; judex gentium factus, ac per labores, et pugnas ad summam gloriam evectus.

IN VARIOS PSALMORUM LOCOS.

PSALM. XXI. 17. *Foderunt manus meas et pedes meos: dinumeraverunt omnia ossa mea.* 19. *Diviserunt sibi vestimenta mea, et super vestem meam miserunt sortem.*

PSALM. LXVIII. 22. *Dederunt in escam meam fel, et in siti meâ potaverunt me aceto.*

PSALM. CVIII. *Fiant dies ejus pauci, et episcopatum ejus accipiat alter.*

Theodorus Mopsuestenus non est veritus hos versus ita interpretari, ut ad Davidem propriè, ad Christum verò et Christi res ex eventu translatitiè et accommodatitiè pertinerent. Primum ergo illud,

Foderunt manus meas, sic exponebat: omnia perscrutabantur, et quæ agebam, et quæ conabar: ex translatione eorum, qui per effossionem scrutari, quæ in profundo sunt, tentant. Illud verò: *dinumeraverunt omnia ossa mea:* sic: totius meæ fortitudinis ac substantiæ detentores facti, omnia mea numero subjiciebant: (tanquam in censum referebant): unde illud: *diviserunt sibi vestimenta mea:* ita interpretabatur: quoniam Absalom jure belli metropolim ingressus, omnes res regias obtinuit, patris etiam inquinato cubili, expilatis ac vastatis rebus atque etiam vestibus, sorte divisionem faciens. Jam illud: *dederunt in escam meam fel,* quòd eidem Davidi amara et insuavia omnia intulissent, quo etiam more detorquebat quæ de Psalm. CVIII. in Judam Petrus verterat, Act. I. 20. et Psalmi XV. præclarum vaticinium de resurrectione Christi, ut ad eum locum diximus. Hæc igitur cùm audisset quinta synodus collatione IV. et proscripsit et horruit: Vigilius quoque Papa in suo constituto anathemate damnavit qui ista prædicarent, imprimis qui illud: *Diviserunt sibi vestimenta mea:* de Christi membris (adde etiam typis) non autem specialiter de ipso capite Christo prædicta, et in ipso non credit esse completa. Ex Theodori capitulis XXI, XXII. et seq.

Nunc prudenti lectori æstimandum relinquo, an non partem maximam hujus spiritûs duxerit, qui istud, *Diviserunt sibi vestimenta mea,* docet in Davide intelligendum metaphoricè, id est, fortunas meas ut confiscatas, inter se partiti sunt: Grotius in hunc locum; quæ interpretatio profecta est ab illâ,

quam secutus Theodorus à catholicis Patribus refutatus est.

Neque eâ specie se excuset quòd hæc Christo propriè, Davidi metaphoricè ac per translationem aptet : si enim ejusmodi est illa translatio, quales sunt aliæ à pravis interpretibus per vim in orationem intrusæ, ne memoratu quidem digna : sin autem verè loco congruat, quo ritu tot ac tantæ in orationem incurrunt, profectò vacat illa specialis prædictio de Christo, quam Vigilius Papa, aliique asserebant, nullâque certâ probatione nititur.

Neque ibi res consistet : vide enim quàm accuratè hæc Joannes distinxerit; *milites* .... è vestimentis fecisse *quatuor partes, unicuique militi partem;* de tunicâ verò inconsutili consultò dixisse : *Non scindamus eam* : Joan. XIX. 23, 24. Id ergo partiendi, ac sortiendi discrimen, si in Davide inveniunt, promant : si fingunt ad libidinem; eo certè exemplo, ac semel admissâ translationis, quantumvis vanæ et ad arbitrium, licentiâ, nec illud erit intactum, quod nec ipse Grotius violare est ausus : *Foderunt manus meas et pedes meos.* Si enim violentior videtur Theodori Mopsuesteni expositio, non deerunt commodiores figuræ sermonis; qualis illa fuerit : me viribus destitutum reliquerunt, quasi suffossis pedibus ac manibus; aliæque ejusmodi quascumque comminisci ingeniorum periculosa prurigo ausa fuerit. Fateantur ergo nihil à se inventum in Davidis rebus, quod hujus loci expleat veram nativamque sententiam, quantumvis obtorto collo ad eum traxerint; atque omnino Davidem ita, ex

Christi personâ, hæc omnia cecinisse, ut in nullum alium verè convenire possint.

Quod ad illud : *In siti meâ potaverunt me aceto:* peccavit gravissimè Theodorus, qui hæc ex eventu Christo accommodata esse dixerit : cùm legeret in Evangelio Christum ipsum exhaustis viribus jam jam expiraturum, et hæc animo providisse, et ut implerentur consultò dixisse, *Sitio;* et porrectum acetum leviter delibasse, ut vaticinio non siti satisfecisse videretur; et inclamasse postea illud, *Consummatum est:* quo hoc totum deditâ operâ factum esse claruit, attestante Joanne factum *ut consummaretur Scriptura :* Joann. XIX. 28, 29, 30. Ergo Theodorus palam in Christum reus. Sed an nostri innocentes, qui Christum quidem ipsum viderint deditâ operâ in executionem vaticinii composuisse actus, eosque selegisse, qui verbis Davidicis, non aliis aptarentur; vatem verò ipsum, seu potiùs Spiritum sanctum non etiam selegisse et composuisse verba quæ in Christi actus ita convenirent, ut nemo sanus aliò detorquere posset?

Nec sum nescius probatos interpretes, etiam Muisium nostrum in hunc Davidis locum ad allegoriam confugisse, ex similibus locis in quibus Deus populum suum felle et absynthio potasse referatur. Jerem. VIII. 14. IX. 15. XXIII. 15. Thren. III. 15, 19. Reperio tamen eumdem Muisium, pensitatis circumstantiis victum, scripsisse: *Corrigo id quod dixi, allegoricam esse locutionem in hoc versu;* eò quòd reverâ et ad litteram conveniret Christo : nec immeritò sese ipse reprehendit; non enim si Jeremias

locis allegatis, metaphoricè, seu potiùs proverbialiter dixerit : *Potum dabo eis aquam fellis :* aut : *Cibabo eos absynthio, et potabo eos felle :* aut denique : *Recordare paupertatis meæ, absynthii et fellis*, etc., ideo omnia ejus generis in metaphoras, aut etiam in proverbia solvi oportebit : imò verò contrà, habent illæ metaphoræ proverbiales, statas ac veluti consecratas voces suas : neè in allegatis locis *acetum* legimus, sed fel, sed absynthium : nec in ejusmodi proverbialibus, aceto absynthium commutare, aut acetum felli jungere liceat, nullo ejus rei exemplo.

Jam si nos adigas ad metaphoras, non illæ confingendæ erant ad arbitrium, ut jam monuimus : sed scrutandum ex contextu quid translatitiè, quid propriè sonet. Nec tu, si vel maximè volueris, id ab animo tuo extorquebis unquam, ut credas reipsâ collectam absynthii et fellis tantam vim, quanta universo populo pascendo suffecerit. Ergo hîc è re nata ac necessariò metaphora admittenda est : homini verò singulari ex inimicorum odio verè ingestum acetum in os, adeo non est impossibile ut Christo contigerit. Tum in hoc Davidis loco omnia ad proprietatem spectant : *In conspectu tuo sunt omnes qui tribulant me : improperium expectavit cor meum et miseriam : sustinui qui simul contristaretur, et non fuit ; et qui consolaretur, et non inveni :* Ps. LXVIII. 21. ut tantæ crudelitati nihil esset propius, quàm ut acetum quoque sitienti propinarent ad contumeliam, ℣. 22. nec, si res eventura erat, aliis vocabulis David uteretur. Omnino enim quantumcumque metaphoras comminisci velis, fel ali-

quando fel erit, et acetum, acetum. Favent circumstantiæ, et vim proprietatis intendunt : primum illud, *in siti meâ*, quod loci ex Jeremiâ citati non habent; et ad metaphoram nihil, ad personæ statum designandum facit plurimum; tum ipsum acetum, non ab aliis propheticis locutionibus mutuatum est, sed hîc studiosè positum; denique observanda est ejusdem aceti cum felle conjunctio, quam non consuetudo sermonis induxerit, ut vidimus, sed ipsa historiæ veritas. Etsi enim Christus non simul aceto ac felle potus, cùm tamen ageretur in crucem, *vinum dederunt ei bibere cum felle mistum* : Matth. XXVII. 34. Quæ licet separatim gesta, vatem tamen simul vidisse, et in unum collegisse nihil prohibet, ut oculis subjiceret injuriæ cumulum, et sine more modoque exacerbata odia. Nec si escam fellis non potum Propheta memoravit, ideo litteram abjicere cogimur : rectè enim notant interpretes, Genebrardus imprimis, fel, quia crassius, comestibilibus potiùs assignatum : neque ad has verborum minutias vaticinia exigere deceat; cùm de summâ ipsâ constet, felque et acetum in os Christi oggesta, et Propheta cecinerit, et Evangelistæ retulerint.

Jam ultimum locum : *Episcopatum ejus accipiat alter :* Psal. CVIII. qui ad Doeg Idumæum, ad Achitophelem, ad alios quosvis referunt non satis assequuntur quid vates, quid Petrus egerit vaticinium commemorans : Act. I. 20. Non enim id agebat Petrus, ut Judam proditorem à Davide prænuntiatum approbaret : id factum Matt. XXVI. 23. Joan. XIII. 18. dicente Christo : *Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet;* quo indicio designare voluit

proditorem, adhibito etiam loco Psal. XL. 10. *Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum* : hæc de traditore Christus. Petrus autem in eo erat, non ut ejus proditionem commemoraret, sed ut ex Prophetâ doceret, alterum in ejus locum eligi oportere : Act. I. 16. quam ad rem institutum erat illud : *Episcopatum ejus accipiat alter.* Psal. CVIII. 8. Unde etiam infert Petrus : *Oportet ergo ex his viris testem resurrectionis nobiscum fieri unum ex istis.* Act. I. 21, 22. Non ergo ad exponendum Davidis locum requirendus erat aut Doeg Idumæus, aut Achitophel, aut alius quivis vitâ spoliatus, aut loco motus, de cujus successore Scriptura non curet; sed omnino erat ostendendus aliquis in mortui, aut amoti locum substitutus, adeo memoratu dignus, ut de illo à Davide singulare vaticinium ederetur : quod Petrus quidem fecit; nostri nihil aliud quàm adversùs Petrum litigant.

Neque tamen refugiemus si præfractè velint, quin illud ad Davidis res utcumque trahi possit. Quod autem illud singulari numero, *Episcopatum* seu *præfecturam ejus*, in præfecturas vertunt plurali numero, adversùs litteræ fidem; id eò spectare pertendimus, ut vaticinii sensus à Petro prolatus, et ab apostolico cœtu comprobatus, in ipsâ interpretatione non modò oblitèretur, verùm etiam penitus excludatur.

Hæc igitur sunt quibus tuenda suscepimus Davidica vaticinia de præcipuis Christi mysteriis, nempe quòd sit verè Christus, et Dei filius; quòd Deus; quòd passus his et his circumstantiis in Evangelio memoratis; quòd resurrexerit, et in cœlum ascenderit : quæ si ambiguis et in geminos sensus inflec-

tendis vocibus prænuntiata sunt, hæreamus necesse est velut in bivio. Frustra jactaveris in vaticiniis Spiritûs sancti mentem in Christum intentam : si in eam intentationem idonea verba destituant, vacillabit sermo propheticus, quem ipsâ visione transfigurati Christi, et è cœlo delapsâ voce, firmiorem Petrus asseruit. II. Pet. I. 17, 18, 19. Quibus verbis constat prophetica oracula, quoad probandi vim, ipsis etiam miraculis iisque maximis, esse anteposita. Nec immeritò : quæ enim ex miraculis existit probatio, ea sensum sepæ fallacium, ac testium irreprehensibilium quidem, sed tamen hominum relatione nititur; quæ autem ex prædictionibus, unâ Dei præscientiâ, quo nullum est evidentius et ineluctabilius divinitatis argumentum. Hinc Petrus prophetias lucernæ latenti in caliginoso loco comparat, ibid. At nostri, si Deo placet, hujus lucis evidentiam in conjecturas vertunt, ac per lubricos sensus eludunt de præcipuis etiam Christi rebus luculentissima testimonia Prophetarum; ut vix quidquam in iis sit, quòd disertè ac propriè Christum sonet. Nos autem quantùm in nobis est, ista non patimur : ne Judæis utique ad Ecclesiam aliquando redituris viam obstruamus; christianis verò auferamus singulare fidei firmamentum, quo se cum prophetis idem credere, fidemque suam in antiquis Scripturis non modò adumbratam, verùm etiam certissimè approbatam esse profitentur. Itaque quod bonos omnes probaturos speramus, pro nostrâ facultate castigare conamur ingeniorum lasciviam : quam etiam ipse Grotius sentiebat cùm diceret : Scripturas interpretandi libertas, quæ nunquam tanta fuit, quanta in hoc

sæculo, repagulis quibusdam coercenda est: Append. epist. 622. et his quidem repagulis, quàm ipse indiguerit, credo fateretur, si viveret. Nunc verò post eum, eoque maximè auctore, gliscit licentia id quidem ideo quòd Pátres, quòd antiquos Interpretes fere negligant; quòd alienos ab Ecclesiâ magis audiant; quòd ex catholicis tractatoribus pessima quæque corradant; his se tutos putent : cùm in his quæ fidei fulcimenta spectant, ad Patres potiùs recurrendum sit; neque omnia reponenda in recentiorum arbitriis, quorum pars melioribus sua sequius dicta rependerit, pars à reprehensione, pace eorum dixerim, suâ se ignobilitate tueatur.

FINIS TOMI PRIMI.

INDEX TOMI PRIMI.

LIBER PSALMORUM.

VETERIS ET NOVI TESTAMENTI CANTICA.

SUPPLENDA IN PSALMOS.

FINIS INDICIS TOMI PRIMI.

